

A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE
XL.

A FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE
XXVIII.

2002 – 2003 – 2004



BUDAPEST 2008

**A FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE • XXVIII.**

**A FÓVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE
XL.**

**A FÓVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE
XXVIII.**

2002 – 2003 – 2004

ЕЖЕГОДНИК

Городской Библиотеки ИМ
Эрвина Сабо, Будапешт
2002 – 2003 – 2004

ANNUAIRE

de la Bibliothèque de la Ville
de Budapest, "Ervin Szabó"
2002 – 2003 – 2004

YEARBOOK

for the years 2002 – 2003 – 2004 of the
Metropolitan Ervin Szabó Library,
Budapest

JAHRBUCH

der Stadtbibliothek
"Ervin Szabó", Budapest
2002 – 2003 – 2004

BUDAPEST 2008

nka

Nemzeti Kulturális Alap

A könyv az NKA támogatásával készült

Szerkesztő:

Fodor Péter

ISSN 0139-2085

Felelős kiadó: Fodor Péter a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója

Technikai szerkesztő: Dankó Éva

Nyomdai előkészítés: Míves Kft. Műszaki szerkesztő: Szmuk Judit

Készült a FSZEK Nyomdájában

Példányszám: 300

In memoriam Kiss Jenő



KISS JENŐ

(Kemenesmihályfa, 1933. – Budapest, 2003.)

Kiss Jenő könyvtáros, Pro Urbe Budapest díjas, Szabó Ervin Emlékéremmel és Kiváló Népművelő címmel kitüntetett könyvtáros és közművelődési szakember, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nyugalmazott főigazgatója, a magyar könyvtárügy több évtizeden át meghatározó személyisége életének 71. évében, 2003. július 21-én elhunyt.

1979-ben került a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba, ahol egy évi főigazgató-helyettség után annak főigazgatója lett. 18 esztendeig, 1980-tól 1998-ig vezette a magyar közművelődési könyvtárügy zászlóshajójának számító intézményt. Az ő nevéhez és intézményvezetői tevékenységéhez fűződik a Központi Könyvtár bővítésének és rekonstrukciójának a megalapozása, új szolgáltatások indítása, amely a fővárosi könyvtári rendszere modernizálásának az alapját jelentette.

JELENTÉS

Fodor Péter

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR MUNKÁJA (2002-2003-2004)

BESZÁMOLÓ 2002 FELADATAIRÓL

Az utóbbi fél évtized a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár működésében jelentős szakmai, szervezeti és feltételrendszerbeli változásokat eredményezett. A város bibliotékája alapvető változáson ment keresztül, amelynek kiindulópontját a Központi Könyvtár 1998-2001 között sikeresen megvalósított bővítése és rekonstrukciója jelentette. A változások első szakasza 2002-ben lezárult: a Központi Könyvtár működésének első teljes évében nyilvánvalóvá vált, hogy a palotakönyvtár a főváros kulturális életének meghatározó intézménye. Ez volt és lehetett az alapja a hálózat megújításának, a szolgáltatás egységes rendszerének. Ugyanakkor éppen az informatikai fejlesztés eredményeként beszélhetünk ma Budapest egységes közkönyvtáráról. Az akkor megkezdett folyamat lehetővé tette a rendszerszemléletű gondolkodást, a minőségi szolgáltatás megindítását, a könyvtárlátogató, a használó, az olvasó előtérbe helyezését, a szakszerű, gyors kiszolgálását.

Az **intézmény programját** az ellátó rendszer, a szolgáltatások, az erőforrások összehangolt átalakítására alapozta és képes volt **prioritást, sorrendet** kialakítani.

A könyvtár megújulásának következő szakasza a főváros területi ellátását biztosító tagkönyvtári hálózat fejlesztése volt, a szakmai munka újragondolása, a fővárosi könyvtári hálózat integrált rendszerré történő alakítása, a folyamat elemeinek megtervezése, az informatikai fejlesztések, épület felújítások szakmai, műszaki feltételeinek kidolgozása, pénzügyi háttérének megteremtése. E célrendszer képezi a könyvtár stratégiájának alapjait, amely folyamatosan kiegészül az évekre lebontott feladattervvel.

Elkészült a könyvtár – az előző évek szakmai előkészítő munkájára alapozott – fejlesztési koncepciója, amelyet a Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága ebben az évben elfogadott. A tervzetet a hazai és nemzetközi tapasztalatokat figyelembe véve, technológiaváltással támogatott korszerű, hatékony szolgáltatási struktúra kialakítását rögzíti. Magában foglalja a szervezetfejlesztés, szolgáltatásfejlesztés, gyűjteményfejlesztés, személyzeti fejlesztés, eszközpark- és infrastruktúrafejlesztés, működésfejlesztés alapelveit, másrészt – a könyvtár hatókörének jelentős bővítése érdekében – a könyvtár egészére és egyes szolgáltató helyeire vonatkoztatva kidolgozandó feladatokat.

A fejlesztési terv alapelvei a középtávú – 2008-ig tartó – időszak feladatait fogalmazzák meg. A rövidtávon teljesíthető feladatokat ütemeztük, részletesen megfogalmazva a megvalósításhoz szükséges szakmai elveket, meghatározva az ehhez kapcsolódó normatívákat.

2002-ben eredményes **paradigmaváltást** indított el a könyvtár. Ez megnyilvánult az olvasói igények változásaira adott gyors reagálásban, a használóbarát szemlélet elfogadtatásában, a működtetésben megvalósuló minőségorientált gyakorlat bevezetésében, a szolgáltatások újragondolásában és folyamatos bővítésében, az olvasók közvetlen és közvetett kiszolgáltatásában, a dokumentumok, az információk hozzáféréseinek több oldalú biztosításában. Ez az a folyamat, amely állandó innovációt feltételezett és feltételez. A célok megvalósításához egyidejűleg volt és van szükség a könyvtári munkafolyamatok újragondolására, a könyvtári terek korszerűsítésére, az informatikai rendszer üzembiztos működtetésére, a szakemberek folyamatos szemléletváltására és formálására, az erőforrások végig gondolt, racionális és takarékos felhasználására.

2002 első felében megtörtént tagkönyvtáraink új kategóriák szerinti besorolása. A tagkönyvtárakat – mint a települési könyvtári ellátás alapintézményeit – működési feltételeik, szolgáltatásaik alapján három kategóriába soroltuk a fejlesztési koncepció azon alapelve szerint, hogy kevesebb, de korszerű szakmai szolgáltatásra alkalmas tagkönyvtár alakuljon ki. Az új struktúrához igazítottuk és részletesen leírtuk az ellátási rendszer egyes elemeinek – a tagkönyvtáraknak – a feladatait és működési feltételeit. A területi ellátás csomópontjai az I. és II. besorolású tagkönyvtáraink lesznek – várhatóan a hálózat 40%-a – 60% pedig a III. (alap) kategóriába fog tartozni, megalapozva a minőségi könyvtári ellátást.

A rendszer hatékonyságát a központi szolgáltatások, a Központi Könyvtár és a hálózati tagkönyvtárak összehangolt, egységes működési elve biztosítja.

Informatikai fejlesztés

Prioritást kapott a hálózati tagkönyvtárak egységes informatikai rendszerré történő fokozatos integrálása. Kiemelt feladat volt a tagkönyvtárakban a lokális hálózat, bérelt vonali kapcsolat kiépítése. Megkezdtük a számítógépes kölcsönzés előkészítését, bevezetését, az áttérést a Corvina program használatára. A Központi Könyvtár a Corvina rendszer fejlesztésében és bevezetésében szerzett tapasztalatait hasznosítva tevékenyen részt vállalt az év folyamán a tagkönyvtárak rendszerbe kapcsolásának előkészítésében, valamint a rendszer nagyhálózati működésének specifikálásában és tesztelésében, a könyvtárosok elméleti és gyakorlati képzésében. Az informatikai fejlesztési terv ütemezésének megfelelően bekapcsolt tagkönyvtáraink katalógus információi on-line módon elérhetőek. Előkészítettük a Dél-pesti régió könyvtárainak csatlakozását a Corvina rendszerhez, a következő év első felében már négy könyvtár fog így kölcsönözni. Ugyanakkor a Központi Könyvtár katalógusa is hozzáférhető Interneten több hálózati tagkönyvtárból.

Az Informatikai Kormánybiztosság pályázati támogatásával a Központi Könyvtárban és 24 hálózati tagkönyvtárunkban 160 számítógépen ingyenes internetes szolgáltatást indítottunk. Hálózati könyvtárainkban ez a megfelelő hely kialakítását, ADSL vonalak bekötését, hálózatépítést és a gépek üzembe helyezését jelentette. Az ehhez kapcsolódó felhasználóképzés új olvasói réteg megjelenését hozta magával az érintett könyvtárainkban, ugyanakkor bővült és modernizálódott a tájékoztató apparátusunk is.

2002-ben megkezdtek a központosított, számítógépen nyilvántartott gyarapítási és szerzeményezési rendszer bevezetéséhez szükséges tervek kidolgozását. Jelentős előrelépést értünk el tagkönyvtáraink számítógéppel való ellátása terén, szerveztük a központi adatbázishoz történő csatlakozásukat.

A hálózati rekonstrukció – tagkönyvtári hálózat fejlesztése

A fejlesztési koncepcióban megfogalmaztuk: célunk a hálózat adta lehetőségnek a jelenleginél jobb, célszerűbb kihasználása. Ezt a területi ellátás elvének érvényesítésével, az egyes egységek funkcióinak újragondolásával, és a jelentős vonzaskörzettel rendelkező nagyobb könyvtárak környezetében lévő tagkönyvtárak funkcióváltásával kívánjuk elérni. Ezekkel az elvekkel összhangban soroltuk új kategóriába szolgáltató helyeinket és kezdtük el a szükséges integrációt: 72-ről 66-ra csökkent a tagkönyvtárak száma.

Ez a folyamat ebben az évben elsősorban a kis alapterületű, kisforgalmú kölcsönző helyeket érintette. Így a IX/4. könyvtárat integráltuk, amelynek feladatait a kialakítandó Haller utcai könyvtár látja majd el. A XIII/1. könyvtár állományának egy része a közeli könyvtárakban került elhelyezésre. A XVII/1. és a XVII/3. kölcsönzőhely feladatait, állományát részben a kerület könyvtáraiban helyeztük el, részben, pedig iskolának illetve kórháznak adtuk át. A XI/1. és XI/2. könyvtárainkat átadtuk iskolai könyvtár céljára.

Az épület felújításokat a könyvtártípusnak megfelelő funkciók és szolgáltatások figyelembe vételével terveztük meg. Világossá tettük, hogy a fejlesztés csak akkor lehet eredményes, ha a rendelkezésre álló lehetőségekkel élünk, nem rugaszkodunk el a realitásoktól. Azaz, ha mód nyílik akkor új helyszínen jobb körülmények között működtetjük a könyvtárat, ha nem lehet alapterületet növelni, akkor a rendelkezésre állóból csinálunk vonzó kulturális szolgáltató intézményt.

Új könyvtárat létesítettünk Káposztásmegyeren, a Babits bibliotékát, amely 250 m²-n korszerű térszervezéssel, modern szolgáltatást nyújt a korábbi 70 m² helyett.

Ebben az esztendőben négy könyvtári rekonstrukcióra került sor:

- a XVIII/1. Nagykőrösi úti könyvtár teljes felújítása,
- Budán a III/7. könyvtár mindkét helyiségében kisebb arányú, elsősorban a szolgáltatások átszervezésére, a rendelkezésre álló terek jobb kihasználására irányuló korszerűsítést végeztünk,
- a XI/4. Gazdagréti könyvtár teljes körű felújítása,
- a VIII. kerületben a Kálvária téri könyvtár, amely korábban két külön épületben működött, integráltuk és felújítottuk.

Állományellenőrzés

A hálózati tagkönyvtárakban a tervszerű állományellenőrzések folyamatosan megtörténtek, de ennek az esztendőnek kiemelt feladata a Központi Könyvtár teljes körű állományellenőrzése volt, melyet március és szeptember között, hat hónap alatt lebonyolítottunk, míg a korábbi leltározás hat évig tartott(!).

A munkálatok során 863 097 db egyedi nyilvántartású dokumentumot ellenőriztünk

tételesen, kisebb mennyiségű mikrofilm és bakelit lemez, valamint a Zenei gyűjtemény állományának kivételével teljes egészében a Corvina rendszer állományellenőrzési modulja segítségével. Ellenőriztük továbbá a könyvtár állományában lévő 491 248 db összesített nyilvántartású dokumentumot. A megállapított 18 247 db hiányzó példányból 1 241 db került elő a jegyzőkönyv lezárását követő és a törlést megelőző időszakban. Az előkerült példányok 1/3-a adatrögzítési hibából adódó (duplum rekord) hiányként jelentkezett.

A Fővárosi Önkormányzat Kulturális Bizottsága engedélye alapján 16 998 db példányt leltárihiány címén töröltünk az állományból. 8 példány jelentésköteles régiség, amelyet a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma engedélyével törölhettünk.

A teljes állományellenőrzést megelőzően a polcon lévő könyvek és kötött folyóiratok mintegy 10%-ának adatai hiányoztak az adatbázisból. Ezeket pótoltuk. A munka során ellenőriztük és korrigáltuk a hibás raktári jelzetű könyvek adatait. A raktárak régi állományrészeit ellenőriztük, egyúttal a különösen védett, 18. századi és régebbi könyvek kontrollját is elvégeztük, ezeket a fokozottan védett állományrészbe áthelyeztük. A Zenei gyűjtemény a munka során rekatalogizálta teljes kötött folyóirat állományát.

A törölt példányokat tételesen átvizsgáltuk és a pótlandó példányokat dezideráta listára tettük. A szükséges példányok pótlását megkezdtük.

Digitalizálás

Megkezdtük digitalizálási programunk kidolgozását. Konceptcionális szinten három fő stratégiai irányvonalat határoztunk meg:

- *állományvédelem*: értékes, ritka kiadványok használatba adása, Internet hozzáférés,
- *gyarapítás*: hiánypótlás, kínálatbővítés,
- *olvasói igények*: beiratkozott olvasóink 51,6 %-a a felső- és középfokú tanulmányait végző diák. A nagy példányszámban igényelt szakirodalmi kiadványok, időszaki kiadványok digitalizálásának, digitalizált formában történő beszerzésének és használatba adásának lehetőségeit keressük. Kezdeményeztük a digitalizált formában, illetve hagyományos hordozón beszerezhetetlen kiadványok digitalizálását. Ebben együttműködünk a Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központtal (Neumann-ház). Tárgyaltunk a digitalizálás műszaki, informatikai, jogi és pénzügyi feltételeiről. Kapcsolatot kerestünk elektronikus könyvek kiadóival és forgalmazóival.

Gyűjteményszervezés, állománygyarapítás, honosítás, katalogizálás

2002-ben megkezdtük a gyűjtőkori szabályzatok és a szerzeményezési gyakorlat fejlesztési tervvel összehangolt módosítását.

A régiók gyarapítási kerete – a Központi Könyvtár állományának az átalakítással összefüggő nagyszabású bővítése után, a dokumentum beszerzési keretek átcsoportosításának eredményeképpen – emelkedett.

Bár az elmúlt évhez képest többet költöttünk állománygyarapításra, az árak folyamatos emelkedése miatt a beszerzett dokumentumok száma elmarad az előző évitől. A pénzkezelet felosztásánál továbbra is három szempont érvényesült: a gyűjtőkör, a könyvtárak új besorolása és a forgalmi adatok. Szerzeményezésünkben egyensúlyra törekedtünk a különböző típusba sorolt könyvtáraink között. A megszűnt könyvtárak állományából – a fejlesztési tervhez igazodva – kiegészítettük a működők állományát. Az érdekltség-növelő támogatást – 46 109 000 forintot – és a személyi jövedelemadó 1 %-ának felajánlásából befolyt összeget – 3 600 000 forintot – olvasószám-arányosan osztottuk fel. Igyekezünk szem előtt tartani a mindenkori igényekhez igazodó gyűjteményszervezési alapelveket és megtartani az egyensúlyt a felnőtt olvasóknak szánt szórakoztató irodalom és a tanulók szükségleteit kielégítő ismeretterjesztő és szakirodalom között. Honosítottuk a III/7., IV/3., V/2., VI/2., VII/2., VII/3., VIII/2., XIII/2., XIII/4., XI/3., XIV/2., XIV/4., XVIII/1., XVIII/3., XX/2., könyvtárak állományát.

Ezekben a könyvtárakban lezártuk a cédulakatalógust és számítógép segítségével tájékoztattunk az állományról. Folytattuk a retrospektív katalóguskonverziót, 10 914 bibliográfiai leírás készült, a Központi Feldolgozó Csoport 4 400 új rekordot küldött ki a régiók számára, és 11 338 rekordot ellenőrzött és javított.

A szakirodalmi bibliográfiákat (Irodalmi bibliográfia, Várostörténeti bibliográfia, Szociológiai Információ) a TEXTAR programban építettük tovább, részben pályázati támogatással (Várostörténeti bibliográfia retrospektív ciklus).

2002-ben megjelent a FSZEK CD-ROM kiadványa a szakirodalmi bibliográfiáink bővített kiadásaival.

A tárgyi feltárás egységesítését végző munkacsoportunk tovább folytatta munkáját. Megtörtént saját építésű tárgyszó rendszereink (várostörténeti, szociológiai, zenei) összehasonlítása az Országos Széchényi Könyvtár által kidolgozott KÖZTAURUSZ általános tárgyszókészletével. A várostörténeti tárgyszóanyag egységesítése megkezdődött.

Olvasók, közönségkapcsolatok

Forgalmi adataink intézményi szinten 2%-kal növekedtek, a hálózatban – elsősorban azokon a helyeken, ahol felújításra került sor – a bezárás miatt 2%-os visszaesés következett be. Összességében 3 806 fővel nőtt a beiratkozott olvasók száma. 2002-ben 187 782 főt regisztráltunk, ez a főváros lakosságának több mint 10%-a. Látogatóink száma 3 361 918 volt.

Az év második felében megnyitott, felújított, korszerű szolgáltatásokat, jól használható állományt és barátságosabb, esztétikusabb környezetet biztosító könyvtárainkban a forgalmi adatok kedvezően alakultak.

A Központi Könyvtár olvasóforgalma az elmúlt évihez képest kétszeresére nőtt. A beiratkozott olvasók száma 22%-kal emelkedett. A kölcsönzési szolgáltatások igénybevétele és látogatóink száma csaknem megduplázódott.

A gyermekolvasók száma (különösen a Központi Könyvtárban) növekedett. A könyvtár egyre kedveltebb a gyerekek és szüleik körében, ehhez hozzájárul, hogy színes programokkal várjuk látogatóinkat.

A Központi Könyvtár iránt az érdeklődés töretlen mind a látogatók, mind a szakma részéről. 2002-ben 298 csoportnak (több mint 6 660 főnek) mutattuk be a palotakönyvtárat magyar, angol, német és francia nyelven. 37 csoport számára szakmai vezetést tartottunk.

Könyvtárunk tagja az Országos Dokumentumellátó Rendszernek. 2002-ben 4 179 művet kértek tőlünk, 2 538 kérést tudtunk teljesíteni. A regisztrált kéréseket tekintve országosan a 4. helyen állunk. Országos könyvtárközi kölcsönzési forgalmunk egy év alatt megduplázódott, ezért elkészítettük a FSZEK „Könyvtárközi kölcsönzési szabályzat”-át.

Hangsúlyeltolódás tapasztalható a helyben használható és távoli elektronikus tájékoztatói eszközök irányába. Az olvasói igényekkel összhangban, a Széchenyi Terv pályázati támogatásával az év közepén elindítottuk 20 órás felhasználóképző tanfolyamainkat.

Az érintett tagkönyvtárak munkatársai kidolgozták az Internet-használati és könyvtárhasználati tanfolyamok tematikáit, tanmeneteit. A résztvevők számára oktatási segédleteket készítettek.

A Központi Könyvtár tájékoztató osztálya és szakgyűjteményei, valamint a X/4. könyvtár munkatársai részt vettek a könyvtárak együttműködésén alapuló „Libinfo” elektronikus referenzs szolgálat munkájában.

Újdonság a British Council „Gateway UK” tájékoztató szolgálata a X/4. könyvtárban.

Újraszerveztük és bővítettük a Fővárosi Önkormányzat támogatásával, a kerületi önkormányzatokkal együttműködve kialakított „Könyvet házhoz” szolgáltatásunkat. Ennek keretében könyvek, hangoskönyvek rendszeres házhozszállítását biztosítjuk az otthonukhoz kötött, szociális gondozási ellátásban részesülő idősek és mozgáskorlátozottak részére az I., X., XI., XIII., XIV., XVI., XVII., XVIII., XXII., és XXIII. kerületben. Néhány kerületben – szociális gondozó intézményekben, rehabilitációs intézetben – kihelyezett kölcsönzés lehetőségét teremtettük meg. Ezzel együtt 14 kerületben biztosítunk „Könyvet házhoz” szolgáltatást.

Szakmai kapcsolatok

Munkatársaink tevékenyen részt vesznek a Magyar Könyvtárosok Egyesülete szakmai szekcióinak, az Informatikai és Könyvtári Szövetségnek, valamint az IBBY Nemzetközi Gyermekkönyv Tanács magyarországi képviselőjének munkájában. A Zenei gyűjtemény vezetője a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének (AIBM) munkájában vesz részt a Magyar Nemzeti Bizottság elnökeként. Szociológiai gyűjteményünk együttműködik a Magyar Szociológiai Társaság különböző tagozataival. Kapcsolatokat alakítottunk ki az ELTE Szociológiai Szociálpolitikai Intézetével, együttműködési szándékunkat fejeztük ki a digitalizálási programjaink összehangolására a magyar szociológia története területén (Magyar Társadalomtudomány Digitális Archívuma projekt). Szintén együttműködési szándékunkat fejeztük ki a németországi Friedrich Ebert Alapítvány felé közép-európai német vonatkozású szociáldemokrata kiadványok összegyűjtése és esetleges digitalizálása terén.

A Központi Könyvtár a felhasználóképző tanfolyamokhoz kapcsolódóan levelezőlistát

hozott létre hasznalokepzes@fszek.hu címmel, amely a könyvtárhasználók képzésének országos szakmai fórumává nőtte ki magát, az ország minden tájáról jelentkeztek a listára oktató könyvtárosok, a témával foglalkozó szakemberek. Szakmai konzultációkon ismertettük elképzeléseinket a FSZEK tagkönyvtáraiban képzést folytató kollégákkal. Az oktatási anyagokat részben a levelezőlistán közzétettük, részben átadtuk a tagkönyvtárak munkatársainak. November hónapban szakmai napot tartottunk, amelyre az ország több könyvtárából érkeztek oktató könyvtárosok előadóként és a konferencia résztvevőiként.

Ebben az évben is folyamatos jó kapcsolatot tartottunk az önkormányzatokkal. Rendszeresen találkozunk a kerületek vezetőivel, egyeztetjük az adott városrész könyvtári ellátására vonatkozó elképzeléseinket.

Reklám, sajtó

Az év folyamán intenzív PR-tevékenységet folytattunk, amelynek eredményeképpen könyvtáraink szolgáltatásairól, programjairól, a szakgyűjteményeink munkájáról rendszeresen jelentek meg híradások az országos és helyi médiákban. Számos alkalommal szolgáltunk helyszínéül különböző, a nagyközönséghez eljutó média (televízió, sajtó) eseménynek.

A hálózati tagkönyvtárak több száz alkalommal szerveztek rendezvényt, tartottak könyvtárbemutatót, illetve gyerekek részére könyvtári foglalkozást.

A Központi Könyvtár magyar és idegen nyelvű szórólapjait rendszeresen frissítjük, igyekeznénk tömörebb és közérthetőbb módon informálni olvasóinkat a könyvtár gyűjteményéről és szolgáltatásairól.

A szakmai lapokban rendszeresen jelennek meg írások a könyvtárról s könyvtárosainkról. Kiemelkedő jelentőségű volt, hogy a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás című könyvtár-informatikai folyóirat külön számban jelentette meg munkatársaink cikkeit a megújuló FSZEK-ről.

Zenei gyűjteményünk szakmai segítséget nyújtott országos zenei rendezvényekhez, a „Játsszunk operát” és a X. Nemzetközi Karmester-versenyhez. Hanganyaggal és kottákkal támogatta a felkészülést és a televíziós, rádiós közvetítéseket.

A könyvtár több nemzetközi esemény színhelye volt. Ezek közül kiemelkedik:

- a British Council és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma közös szervezésében megrendezett „Age of New Learning: How Museums and Libraries help to develop a Learning Society” című háromnapos konferencia, amelyen brit és magyar múzeumok és könyvtárak vezetői és munkatársai vettek részt,
- a hazánkban megrendezett CENL konferencián részt vevő európai nemzeti könyvtárak igazgatóinak látogatása,
- az Európai Írókongresszus (EWC) „Az irodalom helyzete ma és holnap Európában” címmel megrendezett 25. jubileumi konferenciája.

Hagyománnyá vált, hogy a Fővárosi Könyvtári Napokat központi rendezvények köré szervezve a közönségkapcsolatok építése alapjának tekintjük. 2002-ben a könyvtárt a természetes kultúra részeként kívántuk bemutatni. „Természetesen: Könyvtár!” program-

sorozatunk állatkerti kalandparkot, hangversenyeket, kiállításokat, különböző előadásokat kínált az érdeklődőknek.

Meghirdettük ebben az évben is a „Megbocsátás napja”-t. Így közel hétezer dokumentum került vissza a könyvtárba.

Pályázatok

Szakmai munkánk bővítése céljából ebben az esztendőben is számos pályázatot készítettünk. Elsősorban a Fővárosi Közgyűlés, kerületi önkormányzatok, Nemzeti Kulturális Alapprogram, Informatikai és Hírközlési Minisztérium, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma pályázatain vettünk részt.

A Soros Alapítvány támogatásával megkezdtük a Közhasznú Információs Adatbázis új, Interneten is publikálható, nagyhálózatban is működő, webes verziójának kifejlesztését.

Előkészítettük a Budapest Gyűjtemény Képadatbázisának Interneten történő megjelentetését, pályázati támogatással 2 000 új kép digitalizálását kezdtük meg.

Pályázati támogatással rendeztük meg Szabó Ervin születésének 125 évfordulója tiszteletére „Könyvtáros és kora” című konferenciánkat, amelynek anyagát külön kiadványban jelentettük meg.

A XVIII/3. és a XXIII/1. könyvtárakban található Európai Információs Pontok fejlesztését a Külügyminisztérium támogatásával finanszíroztuk.

Humán erőforrás

2002-ben hozzáfogtunk a fejlesztési tervhez igazodó, az egyes könyvtártípusok szolgáltatásaival összehangolt létszámstruktúra kialakításához. Előzetes egyeztetések után megkezdtük a tagkönyvtári hálózat munkaerő-átcsoportosítását, amelynek eredményeképpen központi szolgálati csoport jött létre, amely közreműködött a teljes körű állományellenőrzés lebonyolításában, az elmaradt háttérfeladatok elvégzésében.

Új feladatkörök (könyvellenőr, belépés ellenőrzése) kialakításával törekedtünk a könyvtár rendjének fenntartására és az állományvédelem erősítésére.

Munkatársaink részére a Corvina rendszer kezelésének elsajátítása céljából tanfolyamokat szerveztünk. Létrehoztuk könyvtáros szakmai klubunkat, amely pályázati támogatással minőségbiztosítási előadásorozattal és tréninggel indult az év utolsó időszakában.

Könyvtáros-asszisztensképző tanfolyamunkat ebben az esztendőben 32 fős létszámmal indítottuk. Szakirányú felsőfokú (főiskola, egyetem) iskolai tanulmányokat 20 munkatársunk folytatott.

Mint minden évben, 2002-ben is a Központi Könyvtárban és a hálózati tagkönyvtárakban is számos hallgatót fogadtunk szakmai gyakorlatra.

Több, a könyvtári szakma határterületeit érintő témában nyújtottunk szakmai segítséget szakdolgozatot készítő diákoknak (informatikus, építész hallgatók, külkereskedelmi főiskolások). Kollégáink több országos konferencián, nemzetközi szakmai összejövetelen képviselték könyvtárunkat.

BESZÁMOLÓ 2003 FELADATAIRÓL

Az információszolgáltató intézmények, így a fővárosi könyvtárának feladata – a könyvtárfejlesztés nemzetközi trendjeivel összhangban –, hogy a rendelkezésre álló hagyományos és modern eszközökkel támogassa a tudomány, technika, oktatás, munkavégzés, személyiségfejlesztés, környezeti kultúra területein az ismeretszerzést, szórakozást, tanulást.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban az 1990-es évek második felében megkezdődött az informatikai infrastruktúra kiépítésére alapozott megújítási folyamat, amelynek révén a könyvtár használói bekapcsolódhatnak az egyetemes kommunikációba. A kiegyensúlyozottabb, áttekinthetőbb, hatékonyabb szolgáltatások biztosítása érdekében az informatikai rendszer tartalmi és infrastrukturális fejlesztése folyamatos.

2003-ban kiemelt feladataink közé soroltuk az informatikai rendszer fejlesztését és a tagkönyvtári hálózat korszerűsítését a könyvtár fejlesztési tervében rögzített koncepció szerint.

A hálózatfejlesztéssel, a tagkönyvtárak munkájának fokozatos összehangolásával párhuzamosan elkezdődhetett a központi szolgáltatások és a hálózat adta lehetőségek célszerűbb kihasználása: a folyamatos változások függvényében valamennyi egységünk funkcióját átgondoltuk és újrafogalmaztuk. Célunk a minőségi alapszolgáltatás biztosítása érdekében és a tagkönyvtárak ellátási feladatának rendszerszerű összekapcsolása.

Hagyományos értékeink megőrzése mellett a jövő könyvtárával szemben támasztott követelményeknek megfelelően nagy hangsúlyt fektetünk a korszerű, elektronikus adathordozókon alapuló szolgáltatási formák kialakítására, bevezetésére, működtetésére. A Magyar Információs Társadalom Stratégiájában megfogalmazott célkitűzések – a dokumentumokhoz való hozzáférés biztosítása - érdekében kidolgoztuk digitalizálási programunkat. Digitalizálási tervünk, szakmai véleményünk főbb vonalakban megjelenik az országos szintű digitalizálási projekteken.

Nagy figyelmet fordítunk az olvasók, használók és a sajtó tájékoztatására azért, hogy a szakmai törekvéseink, a könyvtárhasználóknak szóló üzeneteink minél szélesebb körben célba érjenek. Ennek érdekében új, a korábbinál informatívabb portál kialakítását kezdtük meg 2003-ban, amely új utat nyit a könyvtár távkommunikációs szolgáltatásainak használatára, az olvasók önkiszolgálására, valamint az olvasók és könyvtárosok, olvasók és könyvtár sokoldalú, közvetlenebb kapcsolatépítésére. Ezt tekintjük a virtuális könyvtári szolgáltatás alapjának.

A 2003-ban a fővárosi és más szervezetek támogatásával előkészítettük a centenáriumát ünneplő könyvtár jubileumi programsorozatát. Az igényes kulturális programokra, a kiemelt szakmai eseményekre a média és a könyvtárlátogató közönség egyaránt kiemelt várakozással tekint.

Hálózatfejlesztés

Ebben az esztendőben – a tervszerű integrációk után – 66-ról 61-re csökkent a tagkönyvtárak száma, ugyanakkor a könyvtárhasználók számának emelkedése alátámasztja

azon törekvésünket, hogy kevesebb, de hatékonyabban működő könyvtárral biztosítható a főváros lakosainak egyre magasabb szintű könyvtári ellátása.

- Integráltuk a használat szempontjából kiváltható egységeinket: a X/3. Hatház utcai, a XIV/3. Róna utcai és az V/3. Aulich utcai könyvtárunkat.
- Az érintett kerületi önkormányzattal történt megállapodás alapján az év folyamán a Budavári Önkormányzat működteti az I/4. Vári Könyvtárat.

2003-ban öt könyvtárat adtunk át, ezek közül kettő új épületbe költözött, a további háromban pedig teljes felújítás történt. A felújított könyvtárak külső megjelenésükben vonzó, belső térkialakításukkal esztétikus, barátságos környezetben biztosítják a kölcsönzés és a helybenhasználat feltételeit.

Új könyvtár építése, létesítése

- A főváros, a kerület és az intézmény összefogása eredményeként január 22-én átadtuk a felhasználók számára Pesterzsébeten, a Bíró Mihály utcában vásárolt épületben létesített könyvtárat, amely 1985 óta az első új könyvtárépület Budapesten.
- A II/1. könyvtár új épületbe, a Fővárosi Önkormányzat által biztosított, Húvösvölgyi úti Márkus-villába költözött, ahol június 5-én kezdte meg szolgáltatásait.

Felújítások

- Április 2-án avattuk a kibővített és felújított XXII/1. Nagytétényi úti könyvtárat.
- Egyéves zárva tartás után, minden tekintetben megújulva, július 1-jén adtuk át a Thököly úti könyvtárat.
- A Kertész utcában (VII/3.) részleges felújítás történt, így ismét a kölcsönzők és Internet-használók rendelkezésére áll.
- Szeptemberben megnyitott a felújított V/2. Vadász utcai könyvtár.

Gyűjteményfejlesztés - feldolgozás

A könyvtár állománya az év folyamán 297 millió Ft értékben, 126 845 egységgel (92 983 könyvvel és bekötött folyóirattal, 22 826 audiovizuális dokumentummal, 3 943 elektronikus dokumentummal és 7 093 egyéb dokumentummal) gyarapodott. Ez az előző évinél 25 ezerrel kevesebb. Ennek oka részben az, hogy a Központi Könyvtár dinamikus állományfejlesztése megszűnt, másrészt az, hogy a dokumentumok ára továbbra is növekedett. A tárgyévben összesen 217 912 db dokumentumot töröltünk az állományból, ami összefügg nagy állományrészek leltározásával, a katalógus konverziók során a tagkönyvtárak jelentős részében elvégzett állományrevízióval, illetve az egyes könyvtártípusok gyűjtőköri felülvizsgálatával.

A teljes gyarapodásból központi állományt nyilvántartó leltárkönyvbe 57 664 darab dokumentum került bevezetésre 2003-ban, 181 millió Ft értékben. Ez a gyűjteményfejlesztés erős központosságát mutatja. A központilag törölt dokumentumok száma 9 177 darab, értéke: 20 842 551 Ft.

Köteles példányként 1 442 db dokumentum 3 185 996 Ft értékben került állományba.

A tagkönyvtárakban a kurrens időszaki kiadványok címeinek száma: 1 529 (ebből külföldi 238), a példányok száma összesen: 4 338.

A központi feldolgozási osztályon elkészült bibliográfiai leírások darabszáma 24 927 (ebből könyv 18 781 db), ami 4 531-gyel több, mint 2002-ben.

Osztályozás során összesen 20 281 dokumentumot jelzeteltünk, ebből 11 940 db a központi feldolgozók által leírt újdonság, a többi hálózati retrospektív osztályozás.

A Corvinában rögzített ETO számok nagy részét a Textlib rendszerben „szétbontottuk” illetve az új megnevezésekkel kiegészítettük.

Folytattuk a könyvtár fejlesztési koncepciójával összhangban az új gyűjtőköri szabályzat kidolgozását, a könyvtár deklarált funkcióinak megfelelő szerzeményezési gyakorlat kialakítását a hatékony állománygyarapítás, a rendelkezésre álló források jobb kihasználása érdekében.

A szakbibliográfiák retrospektív ciklusainak (Várostörténeti adatbázis 1950-2002, Szociológiai Információ 1970-2000) pótlási munkáit végeztük, a 2001-2002. év anyagának rögzítését befejeztük.

Kurrens szakbibliográfiáink (Várostörténeti adatbázis 1992-/3024 tétel/, Szociológiai információ 1970- /5 890 tétel/, Irodalmi kritikák és tanulmányok bibliográfiájának építését folytattuk. Pályázati támogatással elkészítettük a bibliográfiák webes változatát. Internetes publikálásukat a FSZEK új portáljának indulásával kezdjük meg 2004. február hónapjában.

A könyvtár gyűjtőkörébe tartozó, Interneten elérhető tájékoztató források és digitalizált dokumentumok elérhetőségét tartalmazó linkgyűjtemény gondozását folytattuk. A FSZEK portáljának előmunkálataként új témakörökkel bővítettük.

Informatikai fejlesztések

A könyvtár informatikai szolgáltatásainak központosítása és egységesítése érdekében az alábbi intézkedéseket tettük:

- Elkészítettük az FSZEK Informatikai biztonsági kézikönyvét.
- Új központi tartományi szervert állítottunk be, mellyel megoldottuk a gépek távmenedzsmentjét és az egységes vírusvédelmet.
- A központi informatikai rendszer biztonságosabbá tétele érdekében új tűzfal-szervergépet és szoftvert helyeztünk üzembe.
- LAN felügyeleti szerződést kötöttünk a hálózatok biztonságos működése érdekében.
- A központi szolgáltatásokat elérő és használó tagkönyvtárakat VPN-be köttettük, így biztosítva a központi szolgáltatások biztonságos elérését.
- Egységes Internet-szolgáltatóként az akadémiai intézményeket kiszolgáló NIIF-hez csatlakoztunk. A 2002-ben bevezetett 24 Internet-szolgáltató helyünkhöz (19 ADSL és 5 bérelt vonal), 2003-ban további 17 társult (12 ADSL és 5 bérelt vonal), többek között a Szolgáltatóházunk (Szörény u.) is.
- 10 telephelyünkön kiépítettük a lokális hálózatot.
- A Központi Könyvtár sávzélességét fokozatosan bővítettük: márciustól 155

Mbit/sec, októbertől 1 Gbit/sec sebességűt használunk, melyen keresztül biztosítjuk a központi szolgáltatásokat: a Corvina, tartományi szerver, a web- és levelező szerver, a CD-szerver, a tűzfal és a vírusvédelem, az on-line elérhető adatbázisok üzemeltetését.

- Központi ügyeleti rendszert vezetünk be, így a problémákat távolról is orvosolni tudjuk. Folyamatban van a helpdesk kidolgozása.
- A Corvina integrált könyvtári rendszer szolgáltatásait az év folyamán továbbfejlesztettük.
- A kiszolgáló Sun szervert memóriával és háttértárral bővítettük a tagkönyvtárak bekapcsolása miatt.
- A modulok használatát segítő kézikönyvek elkészültek.
- Év végére bevezettük az új jogosultsági rendszeren alapuló gyarapítási, kölcsönzési és adminisztrációs modult.
- A gyarapítási modult egész évben folyamatosan teszteltük, megoldódott a példány-adatok csoportos javítási lehetősége, állománylisták nyomtatása.
- Elkezdtük a tagkönyvtárak példányainak bevitelét távolról.
- A statisztikai modult kiegészítettük.
- Teljessé tettük a Corvina adatbázist, az eddig TextLib-ben tárolt példányadatokat betöltöttük a rendszerbe.
- Az év során négy tagkönyvtárban kezdtük meg a Corvina központi adatbázisból történő kölcsönzést.

Digitalizálás

Elkészítettük a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 2003-2007. évekre szóló digitalizálási programját, amely figyelembe veszi a szakmai környezet változásait és elvárásait, olvasóink igényeit. A program kapcsolódik a Magyar Információs Társadalom Stratégiához, valamint a Nemzeti Digitális Adattár koncepciójához. A 2003-2007-ig terjedő időszakban a digitalizálás főbb területei:

- digitális információ előállítás és szolgáltatása,
- digitális kiadványok gyűjtése és szolgáltatása,
- Interneten elérhető elektronikus források és forráshelyek gyűjtése, közvetítése, linkgyűjtemények kialakítása és gondozása,
- a használói igények közvetítése a digitális dokumentumok előállítói, kiadók és elektronikus könyvtárak szerkesztői felé.

A digitalizálás legfőbb célja az információforrások hozzáférhetőségének kiszélesítése, a kulturális örökség védelme, értékes régi és ritka kiadványaink állagának megőrzése, példányszámnövelés. Az év folyamán több alkalommal keresték fel könyvtárunkat az Informatikai és Hírközlési Minisztérium, valamint a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma szakértői és szakértői csoportjai.

2003. év folyamán pályázati támogatással folytattuk a korábban megkezdett munkálatokat, digitalizált dokumentumainkat hamarosan publikáljuk az Interneten. Megkezdtük a Magyar Társadalomtudományi Digitális Archívum kialakításának előkészületeit.

A magyar szociológia-történeti művek közül közel ötven jogtiszta mű digitalizálására kerül sor, az eredeti kiadás tipográfiájának és tördelésének megtartásával.

Olvasóforgalom

2003-ban regisztrált olvasóink száma 208 624 fő volt, 2002-höz képest 20 842 fővel növekedett. Ez az olvasói létszám a főváros lakosságának 12,25 %-a.

A Központi Könyvtár olvasóinak jelentős része (mintegy 51%) egyetemista, főiskolás. Keresnünk kell azokat a megoldásokat, új szolgáltatások elindítását, amelyekkel más olvasói rétegek könyvtári szolgálatát erősítjük.

Olvasóink körében továbbra is a könyvkölcsönzés és a helyben olvasás a legnépszerűbb szolgáltatás. A könyvek mellett a legnagyobb számban zenei CD-ét kölcsönöztek. Igen nagy népszerűsége tett szert a 2003 márciusában bevezetett, Interneten elérhető önkiadó WEB-es kölcsönzeshosszabbítás. A hosszabbítások növekvő számban már ilyen módon történnek. A statisztikai adatokból következik, hogy elsősorban a helyben olvasás és a tendenciájában előremutató, s erőfeszítéseinket igazoló távhasználat növekedése rejlik a számok mögött.

Beiratkozott gyermekolvasóink száma szintén folyamatosan nő, 2003-ban is számos rendezvényt, gyermekfoglalkozást, iskolai osztályok számára könyvtári órát, tematikus könyvtári foglalkozást vezettek könyvtárosaink.

A British Council-lal kialakított együttműködésünk keretében a X/4. Kőbányai Könyvtár után a Központi Könyvtárban létrehozott Gateway UK sarkunkban elhelyezett angol nyelvű kiadványok, szépirodalmi művek, nyelvi oktató anyagok támogatják a nyelvtanulást.

Nagyobb könyvtárainkban európai uniós gyűjteményeket alakítottunk ki, melyeket folyamatosan fejlesztünk.

Szolgáltatásainkról

Könyvtárközi kölcsönzés

Könyvtárunk az Országos Dokumentumellátó Rendszer tagjaként a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, valamint a Szegedi Tudományegyetem könyvtára mellett a harmadik legnagyobb könyvtárközi kölcsönzési forgalmat bonyolítja le, országos szinten a könyvtárközi kérések 16 -17 %-a érkezett szolgálatunkhoz. Az év folyamán 3787, az ország minden részéből érkező kérést teljesítettünk. Olvasóink számára 291 művet kértünk kölcsön. Könyvtárközi kölcsönzési forgalmunk növekedése 15%-os az előző évihez képest.

Internet-szolgáltatás

Az Internet egyre népszerűbb a látogatók körében. Az ingyenesen szolgáltató könyvtárakban szinte állandóan 100%-os volt az igénybevétel a nyitvatartási időben. Az IKB pályázattal vállalt (2002-ben elkezdődött) használóképzés első szakasza 2003-ban befejeződött. Népszerűségét, az informatikai írástudás terjesztésének kiemelt fontosságát, a könyvtár meghatározó szerepét a személyes visszajelzések és a sajtóvisszhang (Index

internetes hírmagazin, Képes Újság, Népszabadság) is bizonyítja. Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium képviselői által tartott ellenőrzés alkalmával részletesen beszámoltunk a pályázat szakmai és pénzügyi teljesítéséről.

Előkészítettük a használóképzés kiterjesztését az EBSCO fulltext és egyéb on-line (Sociological Abstract, Web of Sciences stb.) adatbázisok használatának oktatására.

Az év folyamán megvásároltuk és használatba adtuk a Sociological Abstract on-line verzióját. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által megvásárolt és valamennyi könyvtár számára elérhetővé tett EBSCO adatbázisokat szolgáltatjuk olvasóink számára.

Az elektronikus szolgáltatások használatának hatékonyabbá tétele érdekében, az eszközök koncentrálása révén a Központi Könyvtárban e-olvasóterem létrehozását készítettük elő.

Könyvet házhoz szolgáltatás

Számos könyvtárunk nyújt szolgáltatást idős, beteg, mozgássérült olvasóinak a könyvtári dokumentumok rendszeres és alkalmankénti házhoz szállításával. A szolgáltatást biztosító könyvtárak munkáját meghatározóan segítik a kerületi önkormányzatok azzal, hogy havonta, kéthetente gépkocsit biztosítanak a dokumentumok szállításához.

A házhoz szállítás szervezése során könyvtáraink széleskörű kapcsolatot alakítottak ki a helyi gondozási központokkal, szociális intézményekkel, mozgáskorlátozottak szervezeteivel. A könyvtár plakátjai, szórólapjai mellett ez irányú tevékenységünket a helyi újságok, televíziók is népszerűsítették.

Általánosan jellemző, hogy azok az olvasók kérik a szolgáltatást, akik korábban aktív látogatói voltak könyvtárainknak.

Pályázatok

2003. év folyamán minden lehetséges pénzügyi támogatásra pályáztunk, kiemelten a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium, a Fővárosi Közgyűlés Közművelődési és Tudományos Alapja, a Fogyatékosok Esélye Közalapítvány, valamint a kerületi önkormányzatok nyújtotta lehetőségekkel élünk.

A Thököly és a Grassalkovich úti könyvtárunkban működő Európai Információs Pont anyagát a Külügyminisztérium pályázati támogatásával gyarapítottuk, az Európa Szervezen kívül újabb adatbázisok elérését biztosítottuk olvasóink részére.

A soroksári könyvtár nemzetiségi gyűjteményének fejlesztéséhez ismét pályázati támogatást kaptunk a Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítványtól.

A Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Lengyel Kisebbségi Önkormányzat és a kerületi önkormányzatok támogatásával finanszíroztuk a Fővárosi Könyvtári Napok rendezvénysorozatát, amelynek központi témája az „Együtt az Európai Unióba” című program-sorozat volt. Decemberben a Könyvtárak és az Európai Unió címmel szakmai tanácskozást szerveztünk. A Fogyatékkal Élő Személyek Európai Éve kiemelt figyelmet igényelt könyvtárunktól is. TÁMASZ – TÉKA Esélyegyenlőség és a könyvtárak címmel országos szakmai konferencia megrendezésére került sor. A programban szereplő előa-

dások, korreferátumok európai és hazai kitekintésben foglalkoztak azzal a kérdéssel, hogy a könyvtárak milyen eszközökkel és hogyan tudják segíteni az egészségkárosodott, fogyatékkal élő, speciális igényű emberek esélyegyenlőségét. A Fővárosi Könyvtári Napok fontos eseményei voltak a Krúdy Gyula születésének 125. és halálának 70. évfordulójához kapcsolódó rendezvények az Óbudai Könyvtárban.

Az év folyamán több szakmai konferenciát rendeztünk, melyek közül a legnagyobb feladatot a Budapest Gyűjtemény munkatársai által szervezett Magyar Könyvtárosok Helyismereti Szervezetének és Bibliográfiai Szekciójának háromnapos országos szakmai rendezvényének a létrehozása jelentette.

Konzorciumi pályázaton elnyertük a Bibliography of History of Art adatbázis és a Grove on-line adatbázishoz való hozzáférést. Több, on-line elérésű adatbázis használatára pályáztunk eredményesen (Web of Sciences, MTI adatbázis, akadémiai folyóiratok, szótárak, kortárs zenei adatbázis). Célunk az on-line szolgáltatások bevezetése és az e-olvasóterem kialakítása.

Szakmai és társadalmi kapcsolatok

Kollégáink rendszeresen publikálnak a szaksajtóban. Számos kiadvány társszerzői, társszerkesztői, szakmai konferenciákon és kongresszusokon vesznek részt, többen előadóként is.

Folyamatos a kapcsolatunk a helyi önkormányzatok vezetőivel, kulturális bizottságaival, a pedagógiai szolgáltató központokkal, a kerületi oktatási, kulturális és szociális intézményekkel.

Napi kapcsolatban voltunk a MKE Gyermekkönyvtáros Szekciójával, a HUNRA-val és az YBBY Magyar Szekciójával.

Az IAML éves konferenciáján Tallinban a Zenei gyűjtemény vezetőjét felkérték, hogy dolgozzon a szervezet egyik frissen alakult bizottsága, az Outreach Committee munkájában.

Gyermekkönyvtárosaink folyamatosan ápolják a már kiépített kapcsolatokat és igyekeznek újabb együttműködési lehetőségeket találni. Így kapcsolódtunk a Gyermekkönyvtáros Műhely, a Kis Áron Játéktársaság, az IBBY – Nemzetközi Gyermekkönyv Tanács, a Pozsonyi Pagony – első magyar gyermekkönyvesbolt stb. munkájához és felvettük a kapcsolatot különböző gyereklapokkal és az egyszerűlt.hu szerkesztőségével, akik színvonalas internetes honlapot és számítógépes játékot készítenek gyerekeknek.

Rendszeresen részt veszünk az MKE Közkönyvtári Egylet és az Informatikai és Könyvtári Szövetség munkájában.

A Corvina integrált rendszer fejlesztésére országos szakmai csoport alakult, melynek munkájában koordinátori feladatokat láttunk el.

Részt veszünk a MOKKA és VOCAL munkájában.

Folyamatos a kapcsolattartás a kerületi iskolák könyvtáraival és a Pedagógiai Kabinetekkel.

PR, sajtó

A tudatos PR-munka a könyvtár életének szerves részét képezi. Az elmúlt évben is arra törekedtünk, hogy könyvtáraink folyamatosan jelen legyenek a főváros, a kerületek kulturális életében, ápoltuk a sajtóval és a kerületben lévő társintézményekkel kialakult jó kapcsolatokat.

Csoportos látogatók

Az év folyamán a Központi Könyvtárban 221 (5 436 fő) csoportot fogadtunk könyvtár-látogatásra, a megújult könyvtár tereit, szolgáltatásait mutattuk be, többnyire magyar, de angol, német és francia nyelven is. A látogatócsoportok kétharmad része diákcsoport. Érkeztek gyerekcsoportok az ország távolabbi tájairól is. Fogyatékos fiatalok (mozgás-sérültek, vakok és hallássérültek) több csoportja ismerkedett meg könyvtárunkkal.

Könyvtárhasználati kalauz, portál

Elkészült a Központi Könyvtár épületét és szolgáltatásait ismertető könyvtárhasználati kalauz. A megjelenésében esztétikus, a legfontosabb információkat tömör, közérthető formában közlő kiadvány fontos eszköze az olvasók tájékoztatásának.

Sikerként könyvelhetjük el, hogy a FSZEK közös pályázati támogatásainak egyikét sikerült részben egy új portál program beszerzésére fordítanunk. Megtörtént a program kiválasztása, az új honlap tervezése és elkezdtük a feltöltéséhez szükséges anyaggyűjtési és szerkesztési munkákat.

Kiadványok

Önálló kiadványban adtuk közre a Szabó Ervin évfordulóra rendezett Város könyvtárnoka című konferencia tanulmányait. A szakkritika a kötetet nagyra értékelte a hagyományos Szabó Ervin-kép megújítása miatt.

A karácsonyi könyvpiac egyik látványosságának számított a könyvtár és a Geomédia Kiadó által jegyzett Reklámélet Pest-Budán és Budapesten című album, melyet jórészt a Budapest Gyűjtemény dokumentumaira építve (társ)szerkesztette munkatársunk, Karner Katalin. A könyvbemutató színhelye könyvtárunk volt.

Válogatott várostörténeti bibliográfiánk jelent meg a Tanulmányok Budapest múltjából soros kötetében.

Humán erőforrás

A dolgozók képzésének jelentősége a gyors műszaki, technikai fejlődés, a szervezetek növekvő komplexitása, a megnövekedett minőségi követelmények hatására, a gyorsan változó társadalmi-gazdasági feltételek között napjainkban különösen megnőtt.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban a dolgozók képzése és továbbképzése a szervezetfejlesztés, szervezetkultúra meghatározó eleme. A könyvtár képzési-továbbképzési rendszerét, a munkatársak alap- és továbbképzését a hálózatfejlesztés elveivel összhangban alakítjuk, fejlesztjük.

2003-ban a 7 éves képzés keretében 64 dolgozó, az intézményi forrásából 23 fő vett részt a munkaköre ellátásához szükséges képzésben, továbbképzésben.

Házi továbbképző tanfolyamainkon (Corvina szoftver szerzeményezési, kölcsönzési modul – új kollégák számára bevezető tanfolyam) számos régi és új kollégánk vett részt. Többen oktatóként működtek.

A könyvtárhasználó közönség magasabb szintű kiszolgálása érdekében megkezdtuk a személyzeti ellátottság helyzetének kontrollját (létszám, képzettség, terhelés). Minőségbiztosítási rendszer bevezetésének kezdő lépéseként előkészítettük a NKÖM könyvtári stratégiájának részét képező pályázathoz kapcsolódó állapotfelmérést.

Ebben az esztendőben is számos könyvtáros, könyvtár-informatikus, művelődésszervező gyakornokot fogadtunk fővárosi és vidéki felsőoktatási intézményekből egyaránt.

BESZÁMOLÓ 2004 FELADATAIRÓL

A 2004. év igen jelentős dátuma mind az újkori magyar történelemnek, mind a könyvtár történetének. Magyarországnak az Európai Unió teljesjogú tagjává válása új korszakot nyitott. Ez az év jubileumi éve volt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak, amely önálló épületben 100 éve nyitotta meg kapuit. A Zenei gyűjtemény alapításának 40., a Kőbányai Könyvtár 75. évfordulójára is ebben az évben emlékeztünk. Az évfordulók méltó megünneplésén túl, ez jó alkalom volt a múlt történéseinek, eddig elért eredményeink összegzésére, értékelésére valamint a jövőbeli feladataink meghatározására, új könyvtárkép felvázolására. A jubileumi év rendezvényei során kiemelten törekedtünk arra, hogy a programok középpontjába a könyvtárhasználók álljanak, a használóbarát szolgáltatások, az olvasók minőségi kiszolgálása. Az elvégzett feladataink szervesen illeszkedtek az intézmény fejlesztési koncepciójába, hosszú távú stratégiai tervébe, az európai uniós és egyéb nemzetközi trendekhez, fejlesztésekhez. Az a folyamat, amely a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára rekonstrukciójával, szervezeti és szolgáltatásainak átszervezésével kezdődött, majd a tagkönyvtári hálózat strukturális átalakításával, épületkorszerűsítésekkel, valamint a szolgáltatások modernizálásával folytatódott szükségzerűnek és helyesnek bizonyult, amit az olvasók, a könyvtárhasználók, a szakma egyértelműen, tényszerűen és folyamatosan visszaigazol.

A tagkönyvtárak a stratégiai tervnek megfelelően fejlődtek, integrálódtak, illetve átalakultak. A könyvtárak több mint a fele korszerűbb körülmények között működik, amelyet a használók is visszaigazoltak. Olyan könyvtári egységek jöttek létre, amelyek szolgáltatásban, komfortban lényegesen többet tudnak, mint elődei. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ma korszerűbb, egységesebb képet mutat a kevesebb szolgáltató helyével, amelynek következtében a könyvtár iránti igény nem csökkent, hanem részben növekedett és átalakult.

A jubileumi év feladatai voltak:

- Az egész könyvtári hálózatra kiterjedő informatikai fejlesztés befejezése, amivel megvalósult az egész könyvtári hálózat bekapcsolása az informatikai rendszerbe és a világhálóba.
- A tagkönyvtári hálózat fejlesztésének, fel- és megújításának következetes to-

vábbvitele, amelynek eredményeképpen újabb egységekben teremtődtek meg a korszerű működési feltételek a minőségi könyvtári szolgáltatásokhoz.

- Az egész éven át – januártól decemberig tartó – program- és rendezvénysorozatokkal, méltó módon emlékeztünk meg a könyvtár centenáriumáról. A program-sorozat középpontjában a könyvtárlátogató állt.
- A központi szerzeményezés és feldolgozás rendszerének kidolgozása tovább folytatódott az ez évre ütemezett feladatok elvégzésével.
- ^{*} A tartalomszolgáltatás bővítése, a szolgáltató, olvasóközpontú és használóbarát könyvtári modell megvalósulásának fontos állomása.
- Az Európai Unióhoz való csatlakozás, a nyitás mind a szomszédos és mind az uniós országok felé számottevően növelte külföldi kapcsolatainkat, külföldi ismertségünket.
- A Központi Könyvtár szervezetfejlesztési elképzeléseinek előtanulmányai elkészültek.
- A minőségbiztosítási rendszer bevezetésének első fáziséval megindult az a több éves fejlesztési projekt, aminek célja a modern szolgáltató, olvasó és használóbarát könyvtár létrejötte.

Szervezetfejlesztés - hálózatfejlesztés

2004-ben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a Szabó Ervin téren levő Központi Könyvtárból és a fővárosi kerületekben található 61 tagkönyvtárból állt. Ebben az évben is tovább folytatódott az a 2002-ben elkezdett hálózatfejlesztési program, amely a Központi Könyvtár rekonstrukcióját követően a tagkönyvtárak modernizálására, felújítására, korszerűsítésére helyezi a hangsúlyt, és aminek eredményeképpen a teljes fővárosi közkönyvtári hálózat megújul.

Új könyvtár építése

A XVII. ker. Péceli úton megépült a Rákoscsabai Könyvtár, amellyel a területi lefedettség elvének szereztünk érvényt. A munkák elvégzéséhez a Fővárosi Önkormányzat rekonstrukciós támogatást adott.

Elkészült és átadott felújítások

- XVI/1. Rákosi úti könyvtár felújítása,
- VII/2. Rottenbiller utcai Deák Ferenc Könyvtár rekonstrukciója,
- XIII/7. Tátra utcai könyvtár – amely Radnóti Miklós nevét viseli – felújítása a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával történt,
- XX/4. Pacsirta utcai könyvtár felújítása, amely a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a kerületi önkormányzat támogatásával valósult meg,
- XVIII/2. Csontváry utcai könyvtár részleges rendbehozatala a kerületi önkormányzat és a FSZEK saját pénzügyi forrásából realizálódott,
- XIV/1. Uzsoki utcai könyvtár (Kassák Könyvtár) felújítása.

A hálózatfejlesztési elképzelés és annak gyakorlati megvalósulásának helyességét egyértelműen jelzi az olvasók intézményünk felé való fordulása, amit a beiratkozások számának növekedése tükröz. Kiemelkedő a látogatók számának növekedése is az egész intézmény vonatkozásában, a távhasználat megduplázódott, a dokumentum forgalom azonban az országos trendhez hasonlóan itt is csökkenést mutat. Ez két okkal is magyarázható: egyrészt a megváltozott könyvtárhasználati szokások indokolják ezt a negatív változást, másrészt eredeztethető az állománygyarapítás aktuális nehézségeiből.

Szerzeményezés és feldolgozás

Központi gyarapítás

A munkatervekben évek óta visszatérő, kiemelt feladat a központi szerzeményezés és feldolgozás, az állománygyarapítás, hisz a könyvtári szolgáltatások fejlesztésének, a megújuló könyvtári hálózatnak alapja a jól szervezett, hagyományos és modern információhordozókat integráló gyűjtemény.

2004-ben elkezdtük a központi szerzeményezés és feldolgozás rendszerének és működési technológiájának kidolgozását. Vitaanyag készült, amelyet három alkalommal tűzött napirendre az intézeti tanács. A kidolgozott technológiát elfogadta a testület, a bevezetéshez néhány technikai problémát meg kell oldani, ami egyrészt szoftverfejlesztés, másrészt szükség van egy 100-120 ezer dokumentum fogadására és állományba vételére alkalmas helyre.

2004. év feladata volt a szerzeményezési modul (JavaACQ) alkalmazásának kiterjesztése a nem hagyományos dokumentumok beszerzésére. 2005. év elején elkezdjük az állományba vételt a modullal.

2004-ben kiemelt feladatnak tekintettük a digitális formában megjelenő dokumentumok beszerzését. Bővítettük a dokumentumok körét, 20-féle előfizetett on-line, vagy több felhasználós CD-ROM szolgálta a korszerűbb tájékoztatást. (Megemlítendő ezek között az Akadémiai Kiadó szótár sorozata, az MTI kiadványai, az elektronikus formában elérhető jog és közlönvtárak, európai uniós ismeretekhez juttató on-line kiadványok.)

Központi feldolgozás

Elkezdjük a könyvtár gyűjtő- és szolgáltatási körébe tartozó digitalizált dokumentumok katalogizálását.

2004-ben a hálózat tagkönyvtárai számára a központi katalógus egységessé tétele során felmerülő problémák megoldása, és az adatbázisból hiányzó tagkönyvtári állomány katalogizálása többletfeladatot jelentett a központi feldolgozók számára.

Együttműködünk a Corvinát használó könyvtárakkal, részt veszünk a munkamegbeszéléseken és vitafórumokon, valamint a MOKKA tagkönyvtárak katalogizálással kapcsolatos munkálataiban. A katalogizálási és katalógus modul működésével kapcsolatos hibák feltárása a zavartalan működés biztosítása szempontjából alapvetően fontos, ami folyamatos feladatot jelentett, és egyben magában foglalta az új verziók tesztelését is.

2004-ben a Zenei gyűjtemény állományának gyarapítása és az új beszerzésű dokumentumok feldolgozása és állományba vétele, a 2003. év végi átszervezésnek köszönhetően

már az osztályon történt. Ezzel megvalósult a könyvtár feldolgozó munkájának egységesítése.

Elkészült a periodika modul (JavaSER) új verziója, a korábbi verziók tesztelése folyamatosan történt. Az új verzió tesztelésének során kiderült hibák kijavítása folyamatban van, a modul használatba vétele 2005-re húzódik. A modulok tesztelésében kiemelt szerepe van a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak, mivel több modult (JavaACQ, JavaSER) csak nálunk használnak, az országos egyeztetéseken koordináló szerepet töltünk be.

Teljeskörűen befejeződött a honosítás a tagkönyvtári hálózatban, aminek eredményeképpen valamennyi egység teljes állományához biztosított a gépi katalógus általi hozzáférés.

Informatikai fejlesztések

A könyvtár a rekonstrukciót követően egy átfogó informatikai fejlesztést is megvalósított, ami 2004 végére vált teljessé azáltal, hogy valamennyi tagkönyvtárban legalább 3 számítógépen lehetővé vált az Internet-hozzáférés. Létrehoztuk a tagkönyvtárak közös számítógépes katalógusát, amely közel 3 millió dokumentum adatait tartalmazza, amihez a hozzáférés ilyen módon minden tagkönyvtárunkban lehetségessé vált. A centenáriumi rendezvénysorozat lezárásaként 2004. december 13-án az utolsó négy tagkönyvtárunk (XI/4. Bazsalikom u. 24., XIII/4. Lehel u. 31., XV/3. Kontyfa u. 10., XXI/3. Széchenyi u. 91.) is csatlakozott a központi integrált rendszerhez. Az informatikai rendszer megteremtette a feltételt ahhoz, hogy 2005. január 1-jétől a használók egyszeri beiratkozással – kedvezményes tagdíjjal - egyidejűleg több tagkönyvtárat is használhassanak egy olvasójeggyel. A fejlesztési programnak köszönhetően gigabites sáv szélességen érjük el a világhálót, tagkönyvtárunkban ADSL-lel csatlakozunk az Internethez.

A használókkal való folyamatos kapcsolattartás bővítését, interaktív megoldását szem előtt tartva 2004 márciusától **új internetes portált** (www.fszek.hu) hoztunk létre, ahol az olvasók tájékozódhatnak a szolgáltatásainkról, megtalálhatják minden egységünk adatát, elérhetőségét, értesülhetnek rendezvényeinkről, kiállításainkat visszamenőleg megtekinthetik, elmondhatják véleményüket a könyvtárról, közös témákról véleményt cserélhetnek. A fiatalokra gondolva a honlapunkon tavasztól folyamatosan interaktív játékokat teszünk elérhetővé.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és az Oktatási Minisztérium segítségével egyre több **on-line** elérhető **adatbázist** (EIS, EBESCO) tudunk előfizetni, s így a fővárosi lakosság minden rétege találhat magának információt szinte minden egységünkben.

A technikai háttér megteremtése együtt jár a használók **folyamatos képzésével**, hogy minél hatékonyabban és problémamentesen tudják az informatikai szolgáltatásunkat igénybe venni. A folyamatos informatikai képzés nélkülözhetetlen, amire nagy hangsúlyt helyezünk mind a dolgozók, mind az olvasók vonatkozásában.

Speciális szolgáltatásfejlesztés a fogyatékkal élők számára

A Központi Könyvtár internet-termében és a Zenei gyűjteményben öt speciális olvashely került kialakításra látássérült olvasók számára. A **JAWS for Windows** képernyő-olvasó, az **Omnipage Pro** karakterfelismerő szoftverek és a gépekhez tartozó szkennerek, valamint fejhallgató lehetővé teszi számukra a könyvtár dokumentumainak olvasását. A Zenei gyűjteményben használható – főként a Braille-kottaolvasásban járatos olvasók számára - a **Braille Music Editor** kottaszerkesztő program és a rendszerhez tartozó **Braille hálózati nyomtató** teszi lehetővé a látássérülteknek a gyűjtemény anyagához való hozzáférést.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 2004-ben tovább folytatta kulturális esélyegyenlőséget biztosító programját, a 2002. évben indított **Könyvet házhoz** szolgáltatást, amelynek segítségével az otthonukhoz kötött, szociális ellátásban részesülő időskorúak, mozgás- és látáskorlátozottak könyvtári szolgáltatást vehetnek igénybe otthonukban. Ennek a programnak az eredményességéhez hozzájárulnak a kerületi önkormányzatok. A legbiztosabb alapfeltétel továbbra is a kerületek önkormányzataival kötött együttműködési megállapodás, mert az érintett olvasói réteg eléréséhez a szociális gondozó hálózat nagy segítséget jelent. Az erre vonatkozó elképzelések azonban nem csak ott valósultak meg, ahol az önkormányzatok gépkocsit tudnak biztosítani, hanem különböző szállítási lehetőségeket felhasználva további kerületekre is sikeresen kiterjesztettük a szolgáltatást.

A régiókhoz tartozó tagkönyvtárak közül 2004-ben további ötben szervezték meg a szolgáltatást, és így már összesen 16 építette ki és működteti folyamatosan ezt a kölcsönzési formát.

Az egyik általuk legkeresettebb olvasmány típus a **hangoskönyv**. Ennek a speciális állományrésznek az alapja a tagkönyvtárak részére beszerzett hangoskönyv-gyűjtemény. A már meglévő 600 címet (mintegy 20 000 egységet) 2004. évben is újabbak megrendelésével folyamatosan gyarapítottuk. Ugyancsak népszerűek az **öregbetűs** / = nagybetűs könyvek, amelyek a csökkent látásúak részére könnyíti meg az olvasást.

Gazdálkodás

A 2004. év gazdálkodásának az alapvető célja volt, hogy az intézmény kiegyensúlyozott pénzügyi helyzetét megőrizve tudja a stratégiai tervben meghatározott, ez időszakra vonatkozó céljait, fejlesztéseit megvalósítani. Annak érdekében, hogy ez maradéktalanul realizálódjon egy visszafogott, takarékos, de igen céltudatos gazdálkodás érvényesült. Két kormányzati döntés – az **ÁFA visszaigénylésének nagymértékű csökkentése és a közbeszerzési eljárás kiterjesztése** – jelentős változásokat eredményezett. A 2004. év végén kapott többlettámogatás pótolta az ÁFA visszatérítésből származó bevétel kiesést, ami viszont az elkövetkező években 70-80 milliós kiesést fog eredményezni. A május 1-vel érvénybe lépő közbeszerzési törvény kiterjesztése ugyanakkor a nehézségek és időigényesség ellenére megtakarítást eredményezett. Ugyancsak megtakarítást eredményeztek a működés területén megvalósított **takarékossági intézkedések**: a telefonálás megszigorítása, az energia felhasználására vonatkozó változtatások az elektromos áram

és gáz 10%-os megtakarítását jelentette. A 2004. évben a beiratkozásból és a nem hagyományos dokumentumok kölcsönzéséből a vártnál kevesebb bevétele volt a könyvtárnak, amit a vártnál nagyobb bevételt jelentő késedelmi díjak és DVD kölcsönzés kompenzált. **Vállalkozói tevékenységünk** és az ehhez szorosan fűződő marketing politikánk eredményes volt, amit az előirányozottat meghaladó bevétel is bizonyít. Az intézményünkben évek óta folyó tudatos létszám- és bérgazdálkodás ebben az évben is eredményes volt.

Humán erőforrás

2004-ben a kötelező 7 évenkénti képzés keretében 49 munkatársunk folytatta korábban megkezdett tanulmányait, illetve vett részt különböző tanfolyamokon.

Felsőfokú iskolarendszerű szakmai oktatásban az intézmény dolgozói közül 14 fő vesz részt, közülük 10 fő első diplomáját szerzi. Hárman másoddiplomás szakmai képzésben részesülnek, egy kollégánk PhD. tanulmányokat folytat.

Középfokú szakmai képzésben (könyvtáros-asszisztensképzés) 11 munkatárs tanult, közülük öten már sikeres vizsgát tettek.

Az intézményben a számítástechnikai képzés, továbbképzés a munkaköri feladatokhoz igazodva több szinten történik.

13 kolléga iratkozott be a FOK Kht. „Az internet használata a könyvtárosi munkában” tanfolyamára. Erre a tanfolyamra azok a kollégák jelentkeznek szívesen, akiknek életkorukból adódóan nem természetes a számítástechnika napi, rutinszerű alkalmazása. Ezen a tanfolyamon alapos, rendszerszerű számítástechnikai ismereteket kapnak, amelynek birtokában a mára informatikai infrastruktúrával rendelkező kisebb könyvtárainkban is nagyobb hatékonysággal szolgálhatók ki az olvasók.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem speciális tartalmú informatikai tanfolyamain ebben az évben két kolléga vett részt. Ezek az ismeretek a jó számítástechnikai alaptudással rendelkező, legtöbbször vezető beosztásban dolgozó kollégák számára munkájukban konkrétan hasznosíthatók, napi feladataikat jelentősen megkönnyítik.

A magas szintű informatikai képzettséggel rendelkező munkatársak számára rendkívül nehéz a jogszabályi előírásoknak megfelelő képzési formát találni. Egy kolléga a könyvtár olvasóinak értesítését jelentősen megkönnyítő szoftver működését tanulmányozta az IQSoft 40 órás tanfolyamán, egy informatikus munkatársunk pedig rendszerüzemeltetői szakvizsgát tett.

Kiemelten támogatjuk a távoktatásban történő tanulást, és annak ellenére, hogy a munkatársak nagy része idegenkedik ettől a képzési formától, többen így módon folytatják számítástechnikai jellegű tanulmányaikat.

Hatan könyvtári szakmai továbbképzésben vettek részt, az olvasószolgálati munkában jól hasznosítható mentálhigiéné és konfliktuskezelés témájú tanfolyamokon.

Folyamatosan követjük az Európai Unió kulturális területre vonatkozó információit. Ebben az esztendőben is részt vett egyik vezető munkatársunk a Kultúrpontra Iroda tanfolyamán.

Négyen iratkoztak be angol nyelvtanfolyamra. A műszaki osztály két vezető munkatár-

sa építési-műszaki ellenőri képzésben vett részt, az üzemfenntartási osztály adminisztrátora folytatta középfokú szakmai tanulmányait.

2004-ben is számos gyakornokot fogadtunk különböző főiskolákról, egyetemekről. Könyvtárunkba szívesen jönnek azok a hallgatók, akik széleskörű, korszerű, információtechnika alapuló szakmai ismeretet kívánnak szerezni gyakorlati képzésük során.

2004-ben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár látogatóinak könyvtárhasználati szokásait vizsgáló felmérést végeztünk a „Könyvtári minőségfejlesztés – könyvtári korszerűsítés” a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának fejlesztési projektje első ütemének keretében.

A hálózati tagkönyvtárak felmérésére 1 300 kérdőívet, a Központi Könyvtárára 1 200-t terveztünk. A Budapest különböző kerületeibe tartozó, felvételre kiválasztott 7 egység (7 tagkönyvtár) kategóriája és használóinak száma, felszereltsége tekintetében a hálózat egészét reprezentálta.

A felkérés problémamentesen zajlott, az olvasók többnyire segítőkészek voltak, és nagyra értékelték, hogy elmondhatták tapasztalataikat. A vizsgálat részeként a FSZEK teljesítménymutatóit összehasonlítottuk a megyei könyvtárakéval.

Munkaköri leírások egységesítése érdekében útmutatót készítettünk.

Megkezdődött az új Kollektív szerződés elkészítése az intézményi KKDSZ-szel közösen. A használati szabályzatot a könyvtári technológiában bekövetkezett változások figyelembe vételével átdolgoztuk és a díjtétel változásokkal együtt a Kulturális Bizottság elé terjesztettük, amely decemberben került jóváhagyásra.

Tovább folytatódott a munkatársak fluktuációjának csökkenése: a 2001-es 254-ről 146-ra. A létszámmozgás mintegy 25 %-át a közhasznú munkások szükségszerű cserélődése okozza. A cserélődésben a továbbra is a középfokú végzettséget igénylő szakmai munkahelyek a meghatározóak 50% feletti részarányal. A felsőfokú végzettségűek körében a fluktuáció elhanyagolható mértékű. Ez összefüggésben van a jövedelmi viszonyok kedvező változásával.

Az év legfontosabb eseményei

Ebben az évben három jubileumot is ünnepelt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, alapításának 100. évfordulóját, az 1964-ben létrehozott Zenei gyűjtemény fennállásának 40. évfordulóját, valamint a Kőbányai Könyvtár létrejöttének 75. évfordulóját.

A jubileumi évhez önálló logo, plakát, reklámtáska, reklámtoll készült. A jubileumi emblémát elhelyeztük minden könyvtárunkban, megjelentettük minden szóróanyagban, reklámhordozón.

Könyvtárunk régóta igyekszik elősegíteni a tartalmilag és esztétikailag értékes, a kutatók, érdeklődők által gyakran forgatott, de ritkaságuk, muzeális jellegük miatt védelemre szoruló könyvek újrakiadását vagy elektronikus hordozón történő publikációját. (Digitalizálták Bél Mátyás, Vályi András, Fényes Elek országleíró műveit.) A jubileumi évben a Kossuth Könyvkiadóval közösen adtuk ki **Mikszáth Kálmán: Az én kortársaim** című, 1904-ben megjelent könyvét. Az év második felében pedig **Hunfalvy János Buda**

pest és környéke... című, Rohbock Alajos acélmetszeteivel díszített 1859-ben kiadott művének hasonmása jelent meg. Elkészült **Katsányi Sándor: A főváros könyvtárának története**, 1. kötet 1945-ig.

Centenárium kiállításaink közül kiemelkedett a **100 éves a főváros könyvtára** című, amely 2004. április 28-án nyílt meg a Központi Könyvtár kisgalériájában, majd a zárást követően a tárlat mozgatható törzsanyagát vándorkiállításaként nagyobb könyvtárainkban is bemutattuk. A kiállítás történeti hitelességgel dokumentálja annak a folyamatnak a fontosabb fordulatait, ahogyan az egykori Városháza szűkös helységeiben berendezett, szakközönségnek szánt bibliotékából a tömegek művelődését szolgáló és az egész várost behálózó könyvtári rendszer kifejlődött. A kiállítás a Budapest Gyűjtemény gondozásában készült el.

A kiállítás megnyitásával együtt került sor **Lugossy Mária Könyvbe zárt történelem** című szobrának avatására az Átriumban, amely a Főváros ajándéka.

A Központi Könyvtár Aranytermében **Száz év – Száz könyv. A század könyvei** című jubileumi kiállítás azzal a szándékkal jött létre, hogy egy-egy évet jellemezzen a történelem szilárdult politikai események, a tudomány, a művészetek, a világirodalom és a magyar irodalom jellemző pillanatainak segítségével és egy, így módon plasztikussá vált év mellé odategyenek egy irodalmi alkotást, magyart, külföldit, a kor szellemének megfelelő, olyat, amiről úgy véljük, hogy akkor és csakis akkor jöhetett létre. A kiállítást Havas Katalin szervezte.

Újszerű rendezvényt szerveztünk a fiatalok részére, akik közül mintegy 6 000-en látogattak el a két szervező intézmény (FSZEK Központi Könyvtár és a Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központ) épületeibe, a Radvány utcába, a Szabó Ervin tértől a Mikszáth térig, a 2004. szeptember 18-i **Diáknapra**, ahol irodalmi, zenei programok, aktuális témákat érintő beszélgetésekkel egybekötött előadások várták az érdeklődőket és könyvkiadók (Akadémiai Kiadó, a Ráday Könyvesház, Osiris Kiadó), könyvesboltok, iparművészeti egyetemisták és grafikusművészek sátrai a vásárlókat.

A 100 éves Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tiszteletére a **Matáv Szimfonikus Zenekar** nagyszerű ajándékkoncertet adott a Thália Színházban munkatársaink és családtagjaik, valamint támogatóink részére 2004. október 14-én.

A Zenei gyűjteményben „Az én világom” címmel a Magyar Muzikus Fórummal közös zenei est sorozattal valamint a **Jubileumok éve** koncertsorozattal emlékeztünk az évfordulóra.

A centenáriumi eseményeken kívül számos kiemelkedő programnak, rendezvénynek volt a könyvtár a szervezője és a színhelye.

A Bábolna Rt. szponzorálásával 2004 tavaszán **Janikovszky Éva meseíró pályázat** hirdettünk budapesti 6-16 éves, iskoláskorú gyerekek és fiatalok részére 2 kategóriában tematikai megkötés nélkül. A felhívás sikerét bizonyítja, hogy 500-nál több pályamű érkezett. A szakmai zsűri a két kategóriában összesen 18 első-második-harmadik díjat, valamint 17 különdíjat ítelt oda, amelyeket a május 28-i ünnepélyes eredményhirdetésen vehettek át a pályázók.

2004. március 16. és 29. között került megrendezésre az **Internet Fiesta** a Neumann

János Számítógéptudományi Társaság, az Informatikai és Könyvtári Szövetséggel közös szervezésben.

A már hagyományosan megrendezésre kerülő program az egyre népszerűbb és általánossá váló internet használatot helyezi a középpontba. A több helyszínen és több alkalommal zajló rendezvény, – mint a könyvtári szolgáltatások az interneten, elektronikus katalógushasználatot ismertető programok, ingyenes internethasználat, adatbázis bemutató, Internet-toto, Internethasználat bemutatás időskorúaknak – igen sok érdeklődőt vonzott ebben az évben is.

„Európa-nap” – Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk alkalmából intézményünk is részt vett az Együtt Európában programsorozatban, amelyet az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakmai Kollégiumának támogatásával szervezett megyei, városi és a fővárosi könyvtárak bevonásával. A cél az egyes tagországok megismertetése volt, történelmük, kultúrájuk, nemzeti sajátosságai bemutatása. Az egyhetes rendezvénysorozat keretében változatos programokon keresztül szerezhettek ismereteket gyerekek és felnőttek a 25 tagállamról. Az események tetőpontja április 30. volt, amikor az egész napos színes és változatos programokat követően éjjélkor a könyvtár dolgozói és olvasói együtt köszöntötték az uniós taggá válásunkat.

Gyűjteményünk egyik legértékesebb darabjának nemzetközi kiállításon való bemutatásával a könyvtár nemzetközi ismertségét növeltük. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tulajdonában levő velencei eredetű, a 16-17. századfordulóján keletkezett **Zichy Kódexet** kölcsönadtuk a Ferrarában, az Erste Kastélyban, 2004. március 13. és június 13. között megrendezésre került The Camerini di Alabastro of Alfonso I d' Este : Antonio Lombardo and all Antica Sculpture című kiállításra a Provincia di Ferrara, Castello Estense - Largo Castello (Ferrara, Olaszország)-nak, ahol több száz, a világ minden részéről összegyűjtött művészeti anyaggal együtt állították ki.

Régóta törekszünk a könyvtári hálózatban levő tagkönyvtáraknak számmal történő azonosítása helyett a névvel való azonosítására áttérni. Már 2003-ban is több könyvtár névadása megtörtént, ami ebben az évben is tovább folytatódott. A felújított tagkönyvtárak ünnepélyes átadása egyben ünnepélyes **névadó ünnepség** is volt. Így vette fel a XIII/7. könyvtár Radnóti Miklós nevét, a XVII/2. könyvtár a Rákoscsabai Könyvtár nevet, a Móricz Zsigmond nevet a XI/3. könyvtár, Kassák nevét a XIV/ 4. könyvtár, Márai Sándor nevét az I/1.könyvtár.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Művelődéstörténeti Tanszékével közösen március 24-25-én rendeztünk konferenciát „**A 19. századi Budapesti társasélet színterei és szereplői**” címmel, amely 3 témakörre koncentrált: a 19. századi társasélet színterei, Társasélet a reformkorban, Dualizmuskori társasélet.

A Terézvárosi Gyerekkönyvtár már harmadik alkalommal rendezte meg a **folymatos felolvasást**, amely ebben az évben rekordot döntött a 2004. szeptember 8-án délelőtt 10 órától szeptember 12-én 14 óráig tartó folyamatos olvasással.

A könyvtár is csatlakozott a **Kulturális Örökség Napja** keretében felkereshető kulturális létesítményekhez, így ebben az évben szeptember 18-án lehetett a palotát és a könyvtárkomplexumot vezetéssel megtekinteni.

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség „Összefogás a könyvtárakért, összefogás az olvasókért” programja keretében a Magyar Rádió Gordiusz Műhelyének hagyományos könyvtári és könyves ünnepe október 10-én volt, amely **Könyves vasárnap** címmel került megrendezésre a Szabó Ervin Könyvtárban. A színes program keretében könyvet lehetett örökbe fogadni, késedelmes dokumentumokat térítésmentesen visszahozni, ingyen internetezni, filmeket nézni, zenei programokban részt venni. Az egész napos program kiemelkedő eseménye volt a Kassák Könyvtár avatása a Kossuth Rádió egyenes adásában.

Könyvtárunk Szociológiai gyűjteménye szervezésében 2004. november 4-én került sor a **Társadalomtudományi gyűjtemények Magyarországon** című konferencia megrendezésére, amelyen az elhangzott előadások a legnagyobb hazai egyetemeken levő társadalomtudományi gyűjteményekkel, a társadalomtudományi szakkönyvtárakkal, valamint azok által nyújtott szolgáltatásokkal foglalkoztak.

Az IBBY Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsának Magyarországi Egyesületével közösen 2004. december 8-án **Barangolás a mesék útján** címmel konferenciát tartottunk a gyermekirodalom aktuális kérdéseiről neves magyar és külföldi szakemberek részvételével.

Kapcsolataink

A **lakossági tájékoztatás** és kapcsolattartás mindig is kiemelt jelentőséggel bírt és nagy szerepet kapott a könyvtár életében. Hisz a megfelelő körülmények megteremtésével, minőségi könyvtári szolgáltatások kínálatával, aktuális információk gyors hozzáféréssel, színes kulturális programok szervezésével a könyvtár kulturális szolgáltatói funkciót lát el, amelyet hatékonyan és eredményesen csak folyamatos tájékoztatással, kellő propagandával és marketing tevékenységgel tud ellátni. A könyvtár egész kollektívája magáénak érzi azt a feladatot, hogy a könyvtárat, mint kultúraközvetítő intézményt népszerűsítse, ismertségét növelje, az itt folyó programokról tájékoztasson. Kiemelt fontossággal bírt ez a jubileumi év során, hisz az év eseményeiről, aktuális rendezvényeinkről a folyamatos tájékoztatás az érdeklődés fenntartása nélkülözhetetlen volt.

Mind az írott és mind az elektronikus **sajtó** képviselői rendszeres látogatói rendezvényeinknek, és kellő részletességgel és tárgyilagossággal közölnek anyagot intézményünkről és az itt zajló eseményekről. A folyamatos és kiegyensúlyozott kapcsolattartás érdekében az év folyamán több alkalommal tartottunk a számunkra kiemelten jelentős eseményekhez kapcsolódó sajtótájékoztatót (Centenáriummi év indítása, Janikovszky Éva meseíró pályázat, reprint könyveink bemutatása), amelyeknek az eredménye nem maradt el, hisz a könyvtárról megjelent írások, cikkek, tudósítások száma minden megelőző évit felülmúlt. A sajtóban és a különböző médiákban való rendszeres megjelenés nagymértékben hat a könyvtár ismertségére, népszerűségére, és meghatározó befolyással bír a könyvtárról alkotott képre.

A májusban indult teljesen új arculatú **honlap** hamar népszerű lett, és könyvtári életnek elsődleges információforrásává vált. Egyrészt külsőleg újult meg, grafikailag, ami a tartalmi megújulást is magával hozta. Tartalmát tekintve lényegesen bővült a korábbi vál-

tozathoz viszonyítva és az elvárásoknak megfelelően a folyamatos, naprakész adatfrissítése biztosított. Magyar és angol nyelvű Rendezvényi ajánló is hozzáférhető a honlapon, amely a könyvtár vállalkozói szolgáltatásait népszerűsíti. Az újonnan létesült Fórum rovatban bárki megírhatja véleményét, észrevételeit, javaslatait.

A **tájékoztatás** minden formáját igénybe vesszük, a hagyományostól a technikailag legújabbakig. A programjainkhoz önálló meghívó (könyvtáravatások, névadó ünnepek, konferenciák stb.), szórólap, (Diáknap, Rádiós vasárnap stb.), esetenként plakát (centenárium plakát, Janikovszky Éva meseíró pályázat, Diáknap stb.) és reklámfilm készült.

Ebben az évben valósult meg pályázati pénzből a Központi Könyvtár kalauzának angol nyelvű változata, a tagkönyvtári hálózatot bemutató 68 oldalas kiadvány, Erdélyi Mór fekete-fehér fotóiból készült képeslap válogatás, valamint a mostani állapotokat tükröző képeslapsorozat.

Honlapunkon, könyvtári megállító tábláinkon programjaink részletesen olvashatók. Indirekt reklámjaink (újságcikk rendezvényhez kötöten) nemcsak az adott eseményt népszerűsítették, de a könyvtár általános jó image-t is növelték.

Folyamatosan szervezünk **tanfolyamokat** olvasóink részére. A modern számítógépes környezetben az olvasók önálló tájékozódásának egyik alapfeltétele a számítógépes katalógus használata, az adatbázisok, digitális adattárak kezelése, az Internet nyújtotta lehetőségek ismerete.

Információkeresési és könyvtárhasználati tanfolyamunk célja, hogy olvasóink jobban eligazodjanak az épületben és szolgáltatásaink között, legyenek képesek önállóan információt gyűjteni könyvtárunkban könyvekből, folyóiratokból, CD-ROM-okról, adatbázisokból és nem utolsósorban az Internetről, megtanulják a könyvtár gépi katalógusának használatát.

Internet-használati tanfolyamunkon általános ismereteket szerezhetnek az Internet nyújtotta lehetőségekről. A tananyag egy standard alapsomagból és egy specifikus, az alapsomagot bővítő anyagrészből épül fel, a jelentkezők igényeinek megfelelően.

Ebben az évben is több száz **könyvtárlátogató** volt kíváncsi intézményünkre. A Központi Könyvtár épületében és a Zenei gyűjteményben szívesen kalauzolunk előzetes bejelentés alapján érkező csoportokat. A könyvtárépület (Wenckheim-palota, Reviczky utcai palota, Pálffy-palota) tereinek, a könyvtár történetének, állományának, szolgáltatásainak, szak- és külön gyűjteményeinek bemutatása csoportosan, vezetéssel történik igény szerint magyar vagy idegen nyelven.

Ebben az évben is lehetőség volt a személyi jövedelemadó **1%-nak** felajánlására valamely intézmény, szervezet részére. A könyvtár is élt ezzel a lehetőséggel, amelynek népszerűsítésére külön reklámanyagot készített, a sajtóban meghirdetett. Ez a támogatási forma hasznosnak bizonyult, és évek óta bevételi forrást jelent az intézménynek. Másrészt, ez egyfajta visszaigazolása tevékenységünk hasznosságának, intézményünkkel szemben támasztott társadalmi elvárások teljesítésének is.

Az intézményünk szoros kapcsolatot tart a **szakmai szervezetekkel**, a **társintézményekkel**, **kulturális és oktatási intézményekkel**, **helyi önkormányzatokkal**, valamint a **helyi civil szerveződésekkel, egyesületekkel**.

A **Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE)**, az **Informatikai és Könyvtári Szövetség (IKSZ)**, munkájában aktív szerepet vállaltunk 2004-ben is. De más szervezetekkel is mint, a **Publika Magyar Könyvtári Kör**, **Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központ**, **Neumann Ház** eredményes volt az együttműködésünk. Az általuk szervezett programokban közreműködtünk, szervezési és bonyolítói feladatokat láttunk el. Ott-hont adtunk számos rendezvényüknek, munkatársaink mind egyénileg, mind intézményileg bekapcsolódtak a közös munkába.

2004-ben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tagja lett a nemzetközi szakmai szervezetek közül az az **IFLA (International Federation of Library Associations)**-nak. Korábban az INTAMEL tagjaként vettünk részt a nemzetközi könyvtári munkában, amely a tavalyi átalakulását követően az IFLA szekciójaként működik tovább. Ennek a szekciónak az intézményi tagok /Institutional Members/ kategóriájában folytatja tagságát könyvtárunk, ami nemzetközi síkon még eredményesebb együttműködést tesz lehetővé.

Az **IBBY Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsának Magyarországi Egyesületével**, közös programot is rendezett intézményünk és kollegánk a nemzetközi konferenciájukon is képviselte intézményünket.

A **Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (AIBM)** munkájában több éve eredményesen közreműködünk. Képviseltük intézményünket az idei Oslóban megtartott konferencián, ahol a Magyar Nemzeti Bizottság munkájáról beszámolót tartottunk. A szövetség egyik munkabizottságának (Outreach Committee) tagjaként folyamatosan részt vállalunk a nemzetközi munkában.

A nemzetközi kulturális intézetek közül eredményes együttműködés valósult meg 2004-ben is a **British Council**, a **Goethe Intézet**, és a **Francia Intézet** és könyvtárunk között. Rendszeres kapcsolattartáson túl közös rendezvények, információcsere, könyvtári anyagok beszerzése jellemezte a közös munkát.

A tagkönyvtárak eredményes működéséhez nélkülözhetetlen a **helyi kapcsolatok** kiépítése, ápolása. A kerületek önkormányzatai jelentős segítséget, anyagi támogatást nyújtottak nemcsak a tagkönyvtárak felújításához, hanem állománygyarapításaikhoz, rendezvényeikhez. A kerületek iskoláival, kulturális intézményeivel a kapcsolattartás eredményes, így lehetett sikeresen olyan programokat szervezni, mint a meseíró pályázat, kiállítások, kézműves foglalkozások, vagy előadássorozatok. A kölcsönösség elve alapján a könyvtárak is részt vállaltak a kerületek társintézményei által szervezett programokban.

Elismerések, kitüntetések

2002.

DEÁK SÁNDOR gazdasági igazgató a könyvtárbővítési- és rekonstrukciós programban végzett tevékenységéért a **Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje** kitüntetésben részesült.

DR. FODOR PÉTER főigazgató **Wlassics Gyula** díjat, SÁNDOR P. TIBOR, a Központi Könyvtár, a Budapest Gyűjtemény osztályvezetője **Szinnyei József** díjat kapott. PAUZA ISTVÁN főmérnök a **Budapestért** díjat vehette át.

A 2002. évi Könyvtári Napon az alábbi kitüntetések kerültek átadásra:

In honorem artis bibliothecariensis elismerést kapott:

KARAKÓ JÓZSEFNÉ Budai régió, I/1. könyvtár

Pro Bibliotheca Civica kitüntetést kapott:

KOVÁCS GYÖRGY Kelet-pesti régió, X/4. könyvtár

POBORI ÁGNES Észak-pesti régióközpont

Főtanácsosi címet kapott:

FÖLDEVÁRY ZSUZSA Központi Könyvtár, Szerzeményezési és feldolgozó osztály

Tanácsosi címet kapott:

SERLY CECÍLIA Központi Könyvtár, Zenei gyűjtemény

GELSEI ANDRÁS NÉ Központi Könyvtár, Kölcsönzési és raktározási osztály

POROGI GABRIELLA Budai régió, XII/1. könyvtár

Munkatársi címet kapott:

BOINÉ ALEXICS KATALIN Gazdasági Igazgatóság, Számviteli osztály

KUGLER ÉVA Központi Könyvtár, Titkárság

OLÁH FERENC Gazdasági Igazgatóság, Műszaki osztály

PÁL SÁNDORNÉ Budai régió, XXII/3. könyvtár

SZEMES ADRIENN Központi Könyvtár, Szerzeményezési és feldolgozó osztály

TÓTHNÉ MOVIK ADRIENN Dél-pesti régióközpont

Szabó Ervin Emlékgyűrű elismerést kapott a szakmában hosszú időn keresztül végzett színvonalas munkájáért nyugállományba vonulása alkalmából:

DR. BARDÓCZ ANTALNÉ Központi Könyvtár, Tájékoztatási osztály

FARKAS JÓZSEFNÉ Kelet-pesti régió, XIV/2. könyvtár

FERENCZINÉ SERES MÁRIA Dél-pesti régió, XIX/1. könyvtár

KRECSMÁRY LÁSZLÓNÉ Budai régió, XII/1. könyvtár

KÖTÉL GYULÁNÉ Budai régió, Feldolgozási csoport

SÁNDOR OTTÓNÉ Központi Könyvtár, Közhasznú információs szolgálat

VARRÓ ISTVÁNNÉ Budai régió, III/7. könyvtár

Főigazgatói dicséretben részesültek:

BAKSÁN GYÖRGY Gazdasági Igazgatóság, Műszaki osztály

BALOGH GÁBORNÉ Gazdasági Igazgatóság, Kötészet

BIHARI ZSUZSA Észak-pesti régió, XIII/8. könyvtár

BRILLÓ ZOLTÁN Gazdasági Igazgatóság, Üzemfenntartási osztály

ERDÉLYI ANNAMÁRIA Központi Könyvtár, Szociológia gyűjtemény

FÁBIÁN ANDREA Budai régió, III/2. könyvtár

FÁBIÁN EDIT Észak-pesti régióközpont

FÁBIÁN LÁSZLÓ Gazdasági Igazgatóság, Üzemfenntartási osztály

FÖLDÉNYI KRISZTINA Kelet-pesti régió, XVI/2. könyvtár

GYENES ISTVÁNNÉ Gazdasági Igazgatóság, Pénzügyi osztály

HEGEDÜSNÉ ZÖLDI HEDVIG Kelet-pesti régió, VIII/2. könyvtár

KOCSIS PÉTERNÉ Dél-pesti régió, IX/1. könyvtár

LUKÁCS JÁNOSNÉ Központi Könyvtár, Szerzeményezési és feldolgozó osztály

| | |
|----------------------|--|
| MAYER VIVIAN | Budai régió, I/2. könyvtár |
| NAGY ZITA | Központi Könyvtár, Budapest Gyűjtemény |
| NÉMETH LÁSZLÓNÉ | Dél-pesti régió, XIX/1. könyvtár |
| OLÁH KRISZTINA | Központi Könyvtár, Tájékoztatási osztály |
| SZECSEI LÁSZLÓNÉ | Kelet-pesti régióközpont |
| SZAKÁCS EDIT | Budai régió, XI/5. könyvtár |
| TÓTH ANIKÓ | Észak-pesti régió, IV/4. könyvtár |
| TÓTÓSNÉ TÖRÖK ANDREA | Dél-pesti régió, XVIII/1. könyvtár |
| VÁRY ZSUZSA | Központi Könyvtár, Gyermekkönyvtár |
| VUNCS ANIKÓ | Kelet-pesti régió, XIV/4. könyvtár |
| ZSILKA ÉVA | Gazdasági Igazgatóság, Munkaügyi osztály |

2003.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma nívódíját és főigazgatói dicséretet kapott:
 KISS BORI Központi Könyvtár, Budapest Gyűjtemény

Magyar Könyvtárosok Egyesülete Emlékplakettje kitüntetését kapott:
 BENCSIKNÉ KUCSKA ZSUZSA Észak-pesti régió, VI/2. könyvtár
 HORVÁTHNÉ JAKUBECZ ILONA Budai régióközpont

A XIII. Kerületi Önkormányzat elismerését kapta:
 KARAKASNÉ KÓSZEGI KATALIN Észak-pesti régió, XIII/5. könyvtár
 BALLA GYÖRGYNÉ Észak-pesti régió, XIII/8. könyvtár
 HEGEDŰS GYÖRGY Észak-pesti régió, XIII/8. könyvtár
 NÉMETH CSABA Észak-pesti régió, XIII/8. könyvtár
 VÖRÖSNÉ JÁNOSI KATALIN Észak-pesti régió, XIII/8. könyvtár

A XIV. Kerületi Önkormányzat „Zugló Művelődéséért” kitüntetésben részesült:
 HUCSKÓNÉ KOVÁCS MÁRIA a XIV/1. könyvtár (Kelet-pesti régió)

A 2003. évi Könyvtári Napon az alábbi kitüntetések kerültek kiosztásra:

In honorem artis bibliothecariensis elismerést kapott:

SZALLÁR ZSOLT Informatikai osztály

Pro Bibliotheca Civica díjban részesült:

KISS JENŐ nyugalmazott főigazgató (posztumusz)

NAGY ANNA Központi Könyvtár

SZECSEI LÁSZLÓNÉ Kelet-pesti régióközpont

Tanácsosi címet kapott:

AKNAY TIBOR Kelet-pesti régió, X/4. könyvtár

BALOGH ANDRÁS Központi Könyvtár, Tájékoztatási osztály

| | |
|--|--|
| FARKAS LÁSZLÓNÉ | Észak-pesti régióközpont |
| GRNÁK MÁRTA | Informatikai osztály |
| REMÉNYINÉ LAJKÓ GYÖRGYI | Budai régió, XI/5. könyvtár |
| Munkatársi címet kapott: | |
| MARSA CSABA | Gazdasági Igazgatóság, TMK |
| MOLNÁRNÉ KOROM MARGIT | Dél-pesti régióközpont |
| PÉTER MÁRTA | Központi Könyvtár, Kölcsönzési és raktári osztály |
| SKOPPNÉ URBÁN VALÉRIA | Budai régió, III/7. könyvtár |
| Szabó Ervin Emlékgyűri elismerést kapott a szakmában hosszú időn keresztül végzett színvonalas munkájáért nyugállományba vonulása alkalmából: | |
| BÁNHEGYI GYULÁNÉ | Szerzeményezési és feldolgozó osztály |
| KOVÁCSNÉ SPRINGÓEDELKA | Budai régió, III/7. könyvtár |
| SALÁT PÁLNÉ | Dél-pesti régió, XXII/1. könyvtár |
| SZER KÁLMÁNNÉ | Központi Könyvtár, Budapest Gyűjtemény |
| TÓTH JENÓNÉ | Kelet-pesti régió, VIII/2. könyvtár |
| Főigazgatói dicséretben részesültek: | |
| ANTAL BALÁZSNÉ | Szerzeményezési és feldolgozó osztály |
| FARKAS GYÖRGYNÉ | Gazdasági Igazgatóság, Kötészet |
| FARKAS GYÖRGYNÉ | Gazdasági Igazgatóság, Pénzügyi osztály |
| FÜLEKI LÁSZLÓNÉ | Budai régióközpont |
| HEGEDÚS GYÖRGY | Észak-pesti régió, XIII/8. könyvtár |
| HORVÁTHNÉ JAKUBECZ ILONA | Budai régióközpont |
| JANICSEK FERENC | Gazdasági Igazgatóság, Üzemfenntartási osztály |
| KARAKASNÉ KÓSZEGI KATALIN | Észak-pesti régió, XIII/5. könyvtár |
| KIRÁLY ÉVA | Kelet-pesti régió, XVII/4. könyvtár |
| KISS BORBÁLA | Központi Könyvtár, Budapest Gyűjtemény |
| KISS KATALIN | Központi Könyvtár, Közhasznú információs szolgálat |
| KNOFLOCH GYÖRGY | Gazdasági Igazgatóság, TMK |
| KREMNICZKY LÍVIA | Dél-pesti régió, XVIII/3. könyvtár |
| MACHOVITSNÉ RUMI Zsuzsanna | Dél-pesti régió, XIX/3. könyvtár |
| MÁTRAY KLEMENTINA | Budai régió, I/1. könyvtár |
| MÉSZÁROSNÉ TÁTRAI ZSUZSA | Kelet-pesti régió, VIII/2. könyvtár |
| MOLNÁRNÉ VÁRKONYI MARGIT | Dél-pesti régió, XXI/5. könyvtár |
| SZALAI MÓNIKA | Gazdasági Igazgatóság, Üzemfenntartási osztály |
| SZALLÁR ZSOLT | Informatikai osztály |
| SZANDÁNYINÉ KISS MÁRTA | Észak-pesti régió, IV/1. könyvtár |
| SZÁSZ ILONA | Kelet-pesti régió, X/4. könyvtár |
| SZÉKELY JÁNOSNÉ | Gazdasági Igazgatóság, Munkaügyi osztály |
| SZILÁK HAJNALKA | Központi Könyvtár, Kölcsönzési és raktári osztály |
| TÉCHY TÜNDE | Központi Könyvtár, Tájékoztatási osztály |
| TISZAI ILONA | Központi Könyvtár, Szociológiai gyűjtemény |

2004.

2004. január 23-án SÁNTHA TIBORNÉ (Központi Könyvtár, Budapest Gyűjtemény) a **Bibliothéka Emlékérem** kitüntetésben részesült.

Az „Év Könyvtára” kitüntetés

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztere 2004-ben az „Év Könyvtára” kitüntető címet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak adományozta, amelyet Koncz Erika helyettes államtitkár adott át a Kassák Könyvtár megnyitó ünnepségén – a Magyar Rádió Könyves Vasárnap című műsorában.

Pro Urbe Budapest díj

Budapest Főváros Önkormányzata a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közösségének a budapesti lakosság művelődése, tanulása, korszerű információ szolgáltatása érdekében és a könyvtári hálózat korszerűsítésében végzett munkájukért Pro Urbe Budapest díjat adományozott, amelynek hivatalos átadására 2004. november 17-én került sor.

UNICEF Nagyrabecsülés Csokra

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kapta meg 2004. évben az **UNICEF Nagyrabecsülés Csokrát**, amelyet az ENSZ Gyermekalapja minden évben olyan magánszemélynek, intézménynek vagy szervezetnek ítél oda, amely különösen sokat tett a gyermekek testi, lelki, szellemi fejlődéséért.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 2004. október 13-án tartotta szakmai napját, a **Könyvtári Napot**, amely ünnepség keretében került sor az ez évi kitüntetések és jutalmak átadására.

In honorem artis bibliothecariensis elismerést kapott:

FARKAS FERENC Dél-pesti régió, XVIII/3. könyvtár

Pro Bibliotheca Civica kitüntetésben részesült:

PAPP ISTVÁN nyugalmazott főigazgató-helyettes

SÓRON LÁSZLÓ főigazgató-helyettes

VÖRÖSNÉ JÁNOSI KATALIN Észak-pesti régió, XIII/8. könyvtár

Tanácsosi címet kapott:

CSOPAKI ORSOLYA Központi Könyvtár, Zenei gyűjtemény

FODOR BÉLA Központi Könyvtár, Budapest Gyűjtemény

GEREBENNÉ TÓTH ÉVA Budai régió, XII/2. könyvtár

LABODICSNÉ OKOS JUDIT Kelet-pesti régióközpont

TÓTH JÁNOSNÉ Észak-pesti régió, VII/3. könyvtár

Munkatársi címet kapott:

ERDEINÉ BARABÁS GABRIELLA Dél-pesti régió, XIX/1. könyvtár

HALÁSZ MÁRIA Szerzeményezési és feldolgozó osztály

SZOKOLSZKYNÉ MARTINECZ KATALIN Központi Könyvtár, Kölcsönzési és raktári osztály

Szabó Ervin Emlékgyűri elismerést kapott a szakmában hosszú időn keresztül végzett színvonalas munkájáért nyugállományba vonulása alkalmából:

| | |
|---------------------|---------------------------------------|
| KELECSÉNYI ISTVÁNNÉ | Kelet-pesti régióközpont |
| KOVÁCS LÁSZLÓ | Budai régió, XI/5. könyvtár |
| LUKÁCS JÁNOSNÉ | Szerzeményezési és feldolgozó osztály |

Főigazgatói dicséretben részesültek:

| | |
|--------------------------|---|
| BABÁKNÉ KÁLMÁN MARIANN | Központi Könyvtár, Kölcsönzési és raktári osztály |
| BALLA GYÖRGYNÉ | Észak-pesti régió, XIII/8. könyvtár |
| BÉKEYNÉ ZURAWSKA KAMILLA | Kelet-pesti régió, XVI/2. könyvtár |
| BOLLÓK LÁSZLÓ | Gazdasági Igazgatóság, Üzemfenntartási osztály |
| BOZÓNÉ CSÁK KATALIN | Dél-pesti régió, XX/2. könyvtár |
| CIGÁNYIK ANIKÓ | Kelet-pesti régió, XVII/2. könyvtár |
| CSOMA ÉVA | Központi Könyvtár, Tájékoztatási osztály |
| DERHÁN JÁNOSNÉ | Gazdasági Igazgatóság, Kötetészet |
| GÁL GYÖRGYNÉ | Központi Könyvtár, Tájékoztatási osztály |
| GYERTYÁNOS MARIETTA | Dél-pesti régió, XVIII/2. könyvtár |
| HORVÁTH PÉTERNÉ | Kelet-pesti régió, XV/4. könyvtár |
| ILLÉNYI ILDIKÓ | Főigazgatói Titkárság |
| KOCSIS PÉTERNÉ | Budai régió, II/4. könyvtár |
| KÖRMENDINÉ JAKUB ÁGNES | Dél-pesti régió, IX/2. könyvtár |
| MALINOVSKY VALÉRIA | Gazdasági Igazgatóság, Pénzügyi osztály |
| MIKA GABRIELLA | Központi Könyvtár, Szociológiai gyűjtemény |
| MIKLÁN CSABA | Informatikai osztály |
| ÓCSAI TAMÁS | Gazdasági Igazgatóság, Üzemfenntartási osztály |
| POHÁNKA FERENC | Gazdasági Igazgatóság, Műszaki osztály |
| SIRA ÁGNES | Szerzeményezési és feldolgozó osztály |
| SZOMBATHELYI ERVIN | Észak-pesti régió, IV/3. könyvtár |
| TAMÁSI JÚLIA | Észak-pesti régió, V/2. könyvtár |
| TÉRI TIBORNÉ | Budai régió, XI/6. könyvtár |
| TOLLÁR MELINDA | Központi Könyvtár, Tájékoztatási osztály |
| VERESNÉ FÁBIÁN ÉVA | Budai régió, XI/5. könyvtár |

Vezető munkatársak a FSZEK-ben

| | 2002. | 2003. | 2004. |
|------------------------------|-----------------------------|--------------|--------------|
| Főigazgató | dr. Fodor Péter | változatlan | változatlan |
| Főigazgató-helyettes | Sóron László | változatlan | változatlan |
| Gazdasági igazgató | Deák Sándor | változatlan | változatlan |
| Gazdasági igazgató-helyettes | dr. Burián Antalné | változatlan | változatlan |
| Humán referens | Sághi Ilona | változatlan | változatlan |
| Budai régió igazgató | Horváthné Jakubecz Ilona | változatlan | változatlan |
| Észak-pesti régió igazgató | Pobori Ágnes | változatlan | változatlan |

| | | | |
|---|-----------------------------|-------------|-------------|
| Kelet-pesti régió igazgató | Szecsei Lászlóné | változatlan | változatlan |
| Dél-pesti régió igazgató | Kovács Éva | változatlan | változatlan |
| Központi Könyvtár igazgató | Nagy Anna | változatlan | változatlan |
| Budapest Gyűjtemény vezetője | Sándor Tibor | változatlan | változatlan |
| Szociológiai gyűjtemény vezetője | Karbach Erika | változatlan | változatlan |
| Tájékoztató osztály vezetője | Téchy Tünde | változatlan | változatlan |
| Zenei gyűjtemény vezetője | Gócza Gyuláné | változatlan | változatlan |
| Kölcsönzési és raktári osztály vezetője | Babákné Kálmán Mariann | változatlan | változatlan |
| Szerzeményezési és feldolg. oszt. vez. | Kovács Margit | változatlan | változatlan |
| Informatikai osztály vezetője | Béniné Virág Mária | változatlan | változatlan |
| Pénzügyi osztály vezetője | Buzekné Tusják Andrea | változatlan | változatlan |
| Számviteli osztály vezetője | Lukácsiné Mészáros Idikó | változatlan | változatlan |
| Munkaügyi osztály vezetője | Zorkóczy Antónia | változatlan | változatlan |
| Műszaki osztály vezetője | Pauza István | változatlan | változatlan |
| Üzemfenntartási osztály vezetője | Szunomár Zoltán | változatlan | változatlan |
| Nyomda vezetője | Rákosi László | változatlan | változatlan |
| Könyvkötészet vezetője | Lukács Tibor | változatlan | változatlan |

A társadalmi szervezetek vezetői a FSZEK-ben

| | 2002. | 2003. | 2004. |
|-------|-----------------------|-------------|--------------|
| KKDSZ | Hucskóné Kovács Mária | változatlan | Kiss Katalin |
| KT | Kovács Györgyi | változatlan | változatlan |

Tanulmányutak

2002.

Dienes Éva, Kiss Katalin, Bencsikné Kucska Zsuzsa, Fekete Miklós vett részt a tavasszal Bolognában megrendezett Nemzetközi Könyvvásáron.

dr. Fodor Péter részt vett a 2002. szeptember 1. és 8. között a Stockholmban megtartott éves INTAMEL konferencián.

Gócza Gyuláné képviselte intézményünket a PULLMANN Network of Excellence Európai Unió projekt szemináriumán a görögországi Veriában 2002. szeptember 14. és 21. között.

Halasi Edina Párizsban tanulmányúton vett részt, amelynek célja a gyermekkönyvtárak működésének tanulmányozása volt.

Sándor P. Tibor képviselte könyvtárunkat a nemzetközi könyvtáros konferencián Zágrábban a Goethe Intézet szervezésében 2002. október 17. és 18. között.

2003.

Gócza Gyuláné az észtországi Tallinban 2003. július 6. és 11. között részt vett a IAML Konferencián.

Téchy Tünde nemzetközi ösztöndíjjal 2003. szeptember 10. és 24. között Stockholmban nemzetközi tapasztalatcserén vett részt.

Sóron László, Deák Sándor, Nagy Anna, Pauza István, Babákné Kálmán Mariann, Kovách Margit 2003. szeptember 18-án Bécsben felkeresték a Büchereien Wien Am Gürtel - Neue Hauptbücherei-t.

dr. Fodor Péter 2003. szeptember 21. és 26. között az INTAMEL éves konferenciáján vett részt a hollandiai Rotterdamban.

Kukor Ferenc az Európai Unió Magyarországi delegációja szervezésében 2003. október 1. és 5. között európai uniós tanulmányúton járt Brüsszelben.

Ligethy Nóra 2003. november 19. és 21. között Lengyelországban, Varsóban járt a Goethe Intézet szervezésében, ahol a Közművelődési könyvtárak egy új Európában című programon vett részt.

2004.

Szabó Ágnes volt a kísérője a Zichy Kódex 2004. március 13-án Ferrarában nyíló kiállításra történő szállításának és 2004. június 13-át követően a visszaszállításnak.

Nagy Anna és dr. Dankó Éva a zágrábi Városi könyvtár meghívására 2004. június 14. és 18. között öt napot töltött Zágrábban.

dr. Fodor Péter a budapesti Francia Intézet meghívására 2004. június 15. és 18. között Párizsba látogatott el.

Gócza Gyuláné 2004. augusztus 7. és 14. között részt vett az Oslóban megrendezett International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres (IAML) kongresszusán, ahol beszámolót tartott a Magyar Nemzeti Bizottság munkájáról.

dr. Fodor Péter az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnökeként részt vett az IFLA Buenos Aires-ben 2004. augusztus 22. és 27 között megtartott 70. általános konferenciáján.

Kiss Katalin részt vett az IBBY /Nemzetközi Gyermekkönyv Tanács/ 2004. szeptember 4. és 10. között Fokvárosban megrendezett 29. konferenciáján.

dr. Fodor Péter képviselte a Szabó Ervin Könyvtárat a Szingapúrban 2004. szeptember 26. és október 6. között megrendezett IFLA Metropolitan Libraries / Fővárosi könyvtárak szekciójának konferenciáján.

2004. december 4-én könyvtárunk *50 dolgozója* egynapos bécsi tanulmányút keretében felkereste a Hauptbücherei Wien-t.

PÉNZÜGYI MUTATÓK

A könyvtár gazdálkodásának főbb adatai 2002 - 2004

| Költségvetési bevételek | 2002 | 2003 | 2004 |
|--|------------------|------------------|------------------|
| | ezer Ft | ezer Ft | ezer Ft |
| Alkalmazottak térítése | 12 | 13 | 14 |
| Alaptevékenység bevétele, készletértékesítés | 9 196 | 8 878 | 4 770 |
| Beiratkozási díj | 59 930 | 86 540 | 92 484 |
| Késedelmi díj | 34 618 | 46 657 | 60 533 |
| Videókölsönzés | 40 258 | 39 933 | 30 646 |
| CD kölsönzés | 59 108 | 68 127 | 68 469 |
| CD-ROM kölsönzés | 11 269 | 9 764 | 9 873 |
| DVD kölsönzés | 1 678 | 7 980 | 16 076 |
| Kazetta-film-fotó-dia-számítógépes program kölsönzés | 2 836 | 3 114 | 2 105 |
| Kártérítés | 4 007 | 4 947 | 4 332 |
| Használt dokumentum értékesítés | 3 585 | 3 352 | 4 323 |
| Fénymásolás | 11 703 | 12 284 | 13 869 |
| Szám.gépes adatszolg.-adatbázis | 133 | | 0 |
| Alaptevé. egyéb bev. (szoc. ref. szolg., stb.) | 15 379 | 7 881 | 12 148 |
| Továbbszámlázott szolgáltatások államháztartáson belülre | | | 3 092 |
| Továbbszámlázott szolgáltatások államháztartáson kívülre | | | 2 716 |
| Alaptevékenység keretében végzett szolgáltatás összesen | 244 504 | 290 579 | 320 666 |
| Bérleti díj | 28 524 | 31 676 | 29 814 |
| Egyéb bevétel (tgg bizt, tender, adomány, stb) | 6 102 | 9 601 | 4 614 |
| Felesleges készlet értékesítés bevétele | | | |
| Kártérítés, kötbér stb. | 1 436 | 2 217 | 1 798 |
| Intézmények egyéb sajátos bevételei összesen | 36 062 | 43 494 | 36 226 |
| ÁFA visszatérülése | 134 726 | 130 084 | 84 620 |
| Kiszámlázott termékek és szolgáltatások ÁFA-ja | 49 847 | 56 224 | 69 363 |
| Értékesített tárgyi eszközök és immat. javak ÁFA-ja | 132 | 97 | 17 |
| ÁFA bevétel összesen | 184 705 | 186 405 | 154 000 |
| Vállalkozási bevételek (nyomda) | 4 069 | 2 056 | 2 539 |
| Vállalkozási bevételek (kávészó) | 20 954 | 25 887 | 29 158 |
| Vállalkozási bevételek (rendezvény) | 15 524 | 16 291 | 18 118 |
| Kamatbevételek | 6 989 | 16 224 | 35 547 |
| Intézményi működési bevételek mindösszesen | 522 015 | 408 623 | 601 038 |
| Felhalmozási bevételek (eszközök értékesítése) | 522 | 387 | 69 |
| Felügyeleti támogatás működési célú | 1 458 177 | 1 834 346 | 1 916 736 |
| ebből: érdekeltség-növelő támogatás | 46 109 | 41 464 | 33 544 |
| Fővárosi Alapok támogatása | 22 345 | 5 360 | 1 000 |
| Felügyeleti támogatás felújítási célú | | | 11 700 |
| Felügyeleti támogatás felhalmozási célú | 66 022 | 61 877 | 63 967 |
| Külső támogatás működési célú | 71 304 | 58 821 | 68 386 |
| Külső támogatás fejlesztési célú | 65 596 | 25 271 | 61 109 |
| Pénzeszköz átvétel - APEH 1% | 3 637 | 4 265 | 3 713 |
| Pénzforgalom nélküli bevételek | 38 779 | 146 008 | 246 437 |
| ebből: vállalkozási tevékenység eredménye | 10 614 | 22 969 | 61 163 |
| Finanszírozási bevételek | 18 381 | 37 904 | 4 819 |
| Vállalkozási tevékenység eredménye | | 11 382 | 15 530 |
| Költségvetési bevételek összesen | 2 244 433 | 2 647 049 | 3 054 667 |

| Költségvetési kiadások | 2002 | 2003 | 2004 |
|--|------------------|------------------|------------------|
| | ezer Ft | ezer Ft | ezer Ft |
| Személyi juttatások | 866 727 | 1 146 953 | 1 216 275 |
| Munkaadókat terhelő járulékok | 312 694 | 392 634 | 410 444 |
| Személyi kiadások összesen | 1 179 421 | 1 539 587 | 1 626 719 |
| Irodaszer, nyomtatvány beszerzése | 19 632 | 17 382 | 15 900 |
| Hajtó és kenőanyag beszerzése | 2 508 | 2 500 | 2 688 |
| Könyvbeszerzés | 115 828 | 111 316 | 129 016 |
| Folyóiratbeszerzés | 34 140 | 37 096 | 42 589 |
| Videó beszerzés | 25 677 | 26 775 | 21 062 |
| CD-beszerzés | 32 024 | 32 986 | 34 455 |
| CD-ROM-beszerzés | 8 779 | 6 475 | 6 016 |
| DVD beszerzés | 5 731 | 7 288 | 21 284 |
| Egyéb dokumentumok beszerzése | 10 825 | 10 407 | 12 646 |
| Könyvtári dokumentum beszerzés összesen | 233 004 | 232 343 | 267 068 |
| Szakmai készletbeszerzés | 3 949 | 6 612 | 7 381 |
| Szakmai kísértékű tárgyi eszköz beszerzés | 1 675 | 4 408 | 1 253 |
| Dokumentum és szakmai készletbeszerzés összesen | 238 628 | 243 363 | 275 702 |
| Munka-, védő-, forma-, egyenruha | 696 | 1 191 | 989 |
| Kisértékű tárgyi eszközök beszerzése (fénym., szgép, irodai) | 10 853 | 12 799 | 20 223 |
| Számítástechnikai segédanyag beszerzés | 7 933 | 8 807 | 10 306 |
| Karbantartási, fenntartási anyagok beszerzése | 5 975 | 13 053 | 9 237 |
| Járművek egyéb készlet beszerzése | 388 | 529 | 530 |
| Tisztítószerek beszerzése | 6 581 | 6 303 | 7 240 |
| Egyéb készletbeszerzés | 4 768 | 5 793 | 4 502 |
| Kávészó árubeszerzés | 13 693 | 15 704 | 16 501 |
| Rendezvény árubeszerzés | 2 701 | 2 081 | 1 412 |
| Készletbeszerzések összesen | 314 356 | 329 505 | 365 230 |
| Telefon | 20 982 | 19 584 | 19 443 |
| Adatátviteli célú távközlési díjak | 4 788 | 1 230 | 11 660 |
| Számítástechnikai szolgáltatás díja | 7 432 | 12 084 | 19 796 |
| Bérleti díjak | 19 361 | 21 035 | 19 965 |
| Szállítási szolgáltatás | 243 | 184 | 415 |
| Gázenergia szolgáltatás | 15 305 | 15 852 | 20 303 |
| Villamosenergia szolgáltatás | 44 241 | 47 774 | 50 755 |
| Távhő és melegvíz szolgáltatás | 14 971 | 15 514 | 19 607 |

| | | | |
|---|------------------|------------------|------------------|
| Víz és csatornadíj | 3 015 | 2 448 | 3 081 |
| Eszközkarbantartás, kisjavítás | 10 373 | 12 970 | 8 729 |
| Járművek karbantartása, kisjavítása | 559 | 493 | 984 |
| Ingatlanok karbantartása, kisjavítása | 29 358 | 25 965 | 14 060 |
| Karbantartási, kisjavítási szolgáltatások kiadásai | 40 290 | 39 428 | 23 773 |
| Postai levél, csomag stb. | 9 551 | 12 059 | 11 112 |
| Szemétszállítás és kéményseprési díjak | 2 381 | 3 296 | 3 414 |
| Takarítás, rovarirtás | 2 895 | 2 925 | 3 309 |
| Eü.szolg., ügyvédi díj, egyéb | 4 300 | 3 675 | 3 794 |
| Fővárosi kiadvánnyal kapcsolatos kiadások | 28 591 | 20 929 | 14 424 |
| Szakmai tevékenységhez igénybe vett szolgáltatás | 6 281 | 6 691 | 7 177 |
| Egyéb üzemeltetési, fenntart. szolg. (közös ktg., hirdetés) | 12 397 | 17 841 | 19 886 |
| Egyéb szolgáltatási kiadások összesen | 66 396 | 67 416 | 63 116 |
| Szolgáltatási kiadások összesen | 237 024 | 242 549 | 251 914 |
| Belföldi kiküldetés | 34 | 319 | 411 |
| Külföldi kiküldetés | 807 | 827 | 819 |
| Reprezentáció | 1 341 | 1 358 | 1 584 |
| Reklám és propaganda kiadások | 892 | 1 541 | 2 059 |
| Egyéb dologi kiadások (oktatás, tanfolyam, egyéb) | 1 117 | 5 457 | 6 954 |
| Vásárolt termékek és szolgáltatások ÁFA-ja | 133 453 | 151 594 | 183 212 |
| Gépjárművek, épület biztosítás | 2 495 | 2 964 | 2 842 |
| Egyéb kiadások (adók, díjak, bankktg. stb.) | 15 257 | 9 153 | 4 662 |
| Dologi kiadás összesen | 706 776 | 745 267 | 819 687 |
| Pénzmaradványt terhelő befizetési kötelezettség | | 5 782 | 36 794 |
| Pénzeszköz átadása szakszervezetnek | 315 | 395 | 431 |
| Pénzeszköz átadása működési célú | | | 266 |
| Célberuházások | 21 104 | 45 071 | 63 967 |
| Saját hatáskörű beruházás | 93 424 | 98 776 | 141 543 |
| Beruházások ÁFA-ja | 28 625 | 35 821 | 49 382 |
| Célfelújítások | 50 889 | 33 992 | 23 774 |
| Saját felújítások | | 1 315 | 9 166 |
| Felújítások ÁFA-ja | 12 922 | 8 794 | 8 012 |
| Felhalmozási és tőke jellegű kiadások összesen | 206 964 | 223 769 | 295 844 |
| Pénzforgalom nélküli kiadások (vállalkozási eredm.) | 10 614 | | |
| Alap és vállalkozási tev. közötti elszámolás | | 11 382 | 15 530 |
| Finanszírozási kiadások | 783 | 267 | 0 |
| Költségvetési kiadások összesen | 2 103 307 | 2 526 449 | 2 795 271 |

| Felhalmozási kiadások | 2002 ezer Ft | 2003 ezer Ft | 2004 ezer Ft |
|---|------------------------|------------------------|------------------------|
| Beruházások: | | | |
| Célberuházás: | | | |
| Központi Könyvtár (2001-ről áthúzódó ber.) | 11 725 | | |
| Ugocsa utcai könyvtár | 9 379 | | |
| Ugocsa utca gép-berendezés pótlás | | 621 | |
| Péceli út rekonstrukció | | 3 676 | |
| Bíró Mihály utca berendezés | | 4 997 | |
| Rottenbiller utca berendezés | | 5 985 | |
| Informatikai fejlesztés | | 29 792 | |
| ebből szoftvertermékek | | 8 011 | |
| ebből szg. hálózat | | 1 391 | |
| ebből hardvertermékek | | 20 390 | |
| Rottenbiller utca berendezés vásárlás | | | 115 |
| Péceli út újjáépítés, rekonstrukció | | | 27 124 |
| Informatikai fejlesztés | | | 28 978 |
| Tátra utca berendezés vásárlás ÁFA-val | | | 3 750 |
| Pacsirta utca berendezés vásárlás ÁFA-val | | | 4 000 |
| Célberuházás összesen: | 21 104 | 45 071 | 63 967 |
| Saját hatáskörű beruházások: | | | |
| Immateriális javak (szoftverek) | 10 489 | 9 548 | 16 818 |
| Épület, építmény (szg. hálózat, egyéb) | 6 044 | 4 130 | 88 956 |
| egyéb (riasztó, bizt.háló) | | | 776 |
| Szg.hálózat | | | 7 933 |
| Péceli út | | | 6 903 |
| Ugocsa u. | | | 68 084 |
| Tátra u. | | | 34 |
| Pacsirta u. | | | 119 |
| Uzsoki u. | | | 237 |
| Kossuth L.u. | | | 4 870 |
| Gépek, berendezések | 76 866 | 88 197 | 34 710 |
| Ügyviteli eszközök | | | 6 056 |
| Számítástechnikai eszközök | | | 18 352 |
| Bútorok | | | 4 497 |
| Egyéb | | | 5 805 |
| Képzőművészeti alkotás (Könyvbezárt történelem) | | | 1 059 |
| Járművek | 25 | 193 | |
| Saját beruházás összesen: | 93 424 | 102 068 | 141 543 |
| Beruházások ÁFA-ja | | | 49 382 |
| Beruházás mindösszesen: | | 147 139 | 254 892 |

Felújítások**Célfelújítás:**

| | |
|----------------|--------|
| Thököly út | 20 649 |
| Kálvária tér | 8 545 |
| Ugocsa út | 8 148 |
| Nagyszében tér | 7 577 |
| Nagykőrösi út | 5 970 |

| | |
|-------------------|--------|
| Thököly út | 8 751 |
| Rottenbiller utca | 11 794 |
| Rákosi út | 5 011 |
| Vadász utca | 8 436 |

| | |
|-------------------|--------|
| Rottenbiller utca | 894 |
| Tátra utca | 6 800 |
| Pacsirta utca | 10 100 |
| Uzsoki utca | 11 700 |

Célfelújítás összesen: 50 889 33 992 29 494

Saját felújítás:

| | |
|-------------------|-------|
| Rottenbiller utca | 1 315 |
|-------------------|-------|

| | |
|---------------|-------|
| Tátra utca | 1 468 |
| Pacsirta utca | 1 513 |
| Uzsoki utca | 6 185 |

Saját felújítás összesen: 9 166

Felújítások ÁFA-ja 2 292

Felújítások összesen: 35 308 40 952

**Befolyt támogatások
2002.**

Kerületi Önkormányzatok

| Kerület | eFt | Kerület | eFt |
|----------------|------------|----------------|------------|
| I. | 1 000 | XVI. | 1 000 |
| VII. | 450 | XVII. | 4 170 |
| VIII. | 800 | XVIII. | 3 535 |
| IX. | 150 | XIX. | 84 |
| X. | 600 | XX. | 250 |
| XIII. | 3 350 | XXI. | 15 |
| XIV. | 1 200 | XXII. | 1 400 |
| XV. | 500 | XXIII. | 40 |

Összesen: 18 544

| TÁMOGATÓK | TÁMOGATÁSI CÉLOK | eFt |
|---|--|------------|
| Fővárosi Önkormányzat Idegenforgalmi Alap | Kiadvány megjelentetés (Központ) | 8 780 |
| Fővárosi Önkormányzat Közművelődési és Tudományos Alap | A Budapest Gyűjtemény adatbázisainak megjelenése az interneten (Bp. Gyűjtemény) | 300 |
| | Gyermekkönyvtári foglalkozások a könyvek megszerettetése érdekében (Központ) | 200 |
| | Pedagógusok beiratkozási díja (Központ) | 7 800 |
| | Továbbképzési támogatás (Központ) | 5 265 |
| Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma | Félhold és kereszt c. kiállítás (Központ) | 250 |
| | Török Erzsébet jótékonyági est (Zenei gyűjtemény) | 100 |
| | Dokumentum-ellátó rendszer (Szerzeményezés) | 2 000 |
| | Budapest várostörténetének digitális képtárházának az interneten (Bp. Gyűjtemény) | 900 |
| | Közgyűjteményi és közművelődési telematikai fejlesztés (Központ) | 800 |
| | Telematikai pályázat (Központ) | 3 200 |
| | FSZEK állományában lévő muzeális értékű régi könyvek felújítása, javítása (Bp. Gyűjtemény) | 350 |
| Nemzeti Kulturális Alapprogram | A hálózat helyismereti állományának retrospektív katalóguskonverziója (Szerzeményezés) | 1 500 |
| | Kertvárosi kávéházi esték címmel induló rendezvénysorozat megvalósítása (4.régió) | 180 |
| | Hétköznapi varázslatok a könyvtárban felnőttek és gyermekek olvasók részére (4.régió) | 130 |

| | | |
|--|--|----------------|
| | A tudomány nagyobb szakterületeihez kapcsolódva könyv-, könyvtárhasználati ismeretek átadása komplex foglalkozásokon (3.régió) | 140 |
| | Könyvtár a XXI. században címmel pályázat kiírása gyermekkönyvtári honlap létrehozására (4.régió) | 80 |
| | Szövegszerkesztői alapismeretek oktatása és Office 2000 ismereteket tartalmazó munkafüzetek készítése (4.régió) | 100 |
| | Rendezvénysorozat megvalósítása Kossuth Lajos születésének 200. évfordulójára (4.régió) | 60 |
| | A határon túli magyar kultúra bemutatása gyerekeknek rendezvénysorozat szervezése (4.régió) | 250 |
| | Gyermekek önálló gondolkodásra való nevelése érdekében előadások szervezése (4.régió) | 60 |
| | Könyvtári rendezvény megvalósítása Természetesen: könyvtár címmel (2.régió) | 500 |
| | Gyermekkönyvtári interaktív honlap létrehozása (2.régió) | 400 |
| | Programok szervezése gyerekeknek és szüleiknek az olvasás megszerettetése és az egészségmegőrzés érdekében (Központ) | 500 |
| | Könyvtárosoknak 10 részes szakmai minőségmenedzsment tréning és szakmai klub szervezése (Központ) | 200 |
| | A városi fiókkönyvtár hálózatok jelene, jövője címmel országos szakmai konferencia rendezése (1.régió) | 200 |
| | Könyvtáros és kora című tudományos konferencia megrendezése, kiadvány és kiállítás megvalósítása (Bp. Gyűjtemény) | 300 |
| | FSZEK nyolc tagkönyvtárában az olvasás élményszerűségét elősegítő rendezvények és kamarakiállítások megvalósítása (1.régió) | 200 |
| Külügyminisztérium | Könyvtári gyűjtemény (3.régió) | 300 |
| Török Nagykövetség | Félhold és kereszt c. kiállítás (Központ) | 120 |
| Miniszterelnöki Hivatal Informatikai Kormánybiztosság | Az információs társadalom megvalósításában közreműködő közművelődési könyvtárak támogatása (Központ) | 54 096 |
| Közművelődési Közalapítvány | Dokumentum beszerzés XIII/5. (2.régió) | 75 |
| | Dokumentum beszerzés XIII/6. (2.régió) | 40 |
| | Dokumentum beszerzés XIII/8. (2.régió) | 60 |
| British Council | Rendezvény | 950 |
| Soros Alapítvány | Információs központ | 1 740 |
| Országos Széchenyi Könyvtár | Könyvtárközi posta költsége | 575 |
| | Összesen: | 111 245 |

2003.

Kerületi Önkormányzatok

| Kerület | eFt | Kerület | eFt |
|---------|-------|---------|-------|
| IV | 4 000 | XV. | 500 |
| V. | 200 | XVI. | 1 500 |
| X. | 600 | XVIII. | 535 |
| XI. | 2 000 | XIX. | 13 |
| XIII. | 2 350 | XX. | 5250 |
| XIV. | 1 300 | | |

Összesen: 18 365

| TÁMOGATÓK | TÁMOGATÁSI CÉLOK | eFt |
|--|---|-------|
| Fővárosi Önkormányzat Idegenforgalmi Alap | Kiadvány megjelentetés (Központ) | 3 960 |
| Fővárosi Önkormányzat Színházi és Kulturális Alap | MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete 10. országos konferenciájának megszervezése (Központ) | 400 |
| | Rendezvénysorozatok a Könyvtár 100. évfordulója tiszteletére a Zenei gyűjteményben és kerületi fiókokban | 400 |
| Fővárosi Önkormányzat Alap Közművelődési és Tudományos Alap | Az elmúlt évben elindított kulturális programok, rendezvények folytatása (Központ) | 600 |
| Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma | Könyv restaurálási költség (Központ) | 200 |
| | ODR rendszer működtetése, technikai fejlesztések és dokumentumok beszerzése | 3 900 |
| | AIBM kongresszuson való részvétel (Központ) | 185 |
| | Kérdőíves felmérés és vizsgálat elvégzése (Központ) | 2 924 |
| Nemzeti Kulturális Alapprogram Igazgatósága | FSZEK állományában lévő muzeális értékű régi könyvek és kéziratok restaurálása (Központ) | 627 |
| | IAML éves kongresszuson való részvétel (Központ) | 200 |
| | Az Információs Társadalom című konferencia megrendezésére (Központ) | 250 |
| | Fővárosi Könyvtári Napok című rendezvénysorozat (Központ - régiók) | 1 500 |
| | Fogyatékkal élők könyvtári szolgáltatása (Központ) | 200 |
| | Fővárosi Könyvtár története című kiadvány kéziratának elkészíttetésére (Központ) | 1 000 |
| | A könyvtár minőségbiztosítási rendszerének bevezetését elősegítő gyakorlati tréning (Központ) | 440 |

| | | |
|--|--|---------------|
| | A helyismereti könyvtárosok 10. országos tanácskozásának megrendezése (Központ) | 300 |
| | Internet és elektronikus szolgáltatások megismertetése (Központ) | 1 300 |
| | A távmunka lehetőségei a közkönyvtárakban Magyarországon címmel tanulmány készítése (Központ) | 500 |
| | A gyerekek érzelmi intelligenciájának, kreativitásának fejlesztésére irodalomközpontú programokkal (Központ) | 1 200 |
| Informatikai Kormánybizottság | Informatikai támogatás (Központ) | 849 |
| Informatikai és Hírközlési Minisztérium | Felsőoktatási és országos szakkönyvtárak Elektronikus Információ-Szolgáltatási rendszerének fejlesztése, és a felhasználók képzése (Központ) | 7 997 |
| | Digitális kultúra térnyerése (Központ) | 8 274 |
| Pesterzsébet Művelődéséért Közalapítvány | Bíró Mihály u. 7. könyvtár felújítása (3.régió) | 5 000 |
| Fogyatékosok Esélye Közalapítvány | Látássérült személyek információhoz való hozzáférése (Központ) | 2 779 |
| Pro Cultura Urbis Közalapítvány | Kiadvány megjelentetés (Központ) | 4 800 |
| | Kiadvány megjelentetés (Központ) | 5 520 |
| Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségéért Közalapítvány | Közgyűjtemény anyanyelvű állományának gyarapítása (3.régió) | 100 |
| Alternatív Alapítvány | Dokumentum beszerzés (1.régió) | 30 |
| OTP Délpesti Igazgatóság | Nyári táborozás (3.régió) | 18 |
| Országos Széchenyi Könyvtár | Könyvtárközi posta költsége | 1 078 |
| APEH | SZJA 1% | 4 265 |
| | Összesen: | 79 161 |

2004.

Kerületi Önkormányzatok

| Kerület | eFt | Kerület | eFt |
|---------|-------|---------|-------|
| V. | 233 | XV. | 1 000 |
| VII. | 200 | XVI. | 2 000 |
| VIII. | 100 | XVIII. | 700 |
| X. | 600 | XIX. | 270 |
| XI. | 2 000 | XX. | 250 |
| XIII. | 2 505 | XXII. | 50 |
| XIV. | 1 000 | XXIII. | 250 |

Összesen: 11 158

| TÁMOGATÓK | TÁMOGATÁSI CÉLOK | eFt |
|---|---|--------------|
| Fővárosi Önkormányzat Idegenforgalmi alap | Turisztikai jellegű kiadványok megjelentetése (Központ) | 4 480 |
| Fővárosi Önkormányzat Színházi és Kulturális Alap | Képzőművészeti alkotás a 100 éves évfordulóra (Központ) | 1 000 |
| Fővárosi Önkormányzat Képzőművészeti alap | 100 éves évforduló rendezvényeire (Központ) | 1 000 |
| Fővárosi Önkormányzat Zenei Alap | Koncertek az esélyegyenlőség jegyében (Zenei gy.) | 100 |
| Fővárosi Önkormányzat Közművelődési és Tudományos Alap | Szabadidő program gyerekeknek (2. régió) | 100 |
| | Kertvárosi Kávéházi esték (4. régió) | 200 |
| | 60-as évek felidézése a gyermekkönyvtárban(2.regió) | 100 |
| | Emlékkiállítás - 100 éves a könyvtár (Központ) | 300 |
| | Határon túli magyarok (Központ) | 200 |
| Fővárosi Önkormányzat Pro Urbe Budapest | | 400 |
| | Összesen: | 7 880 |
| Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma | AZ EISZ szolgáltatáshoz való csatlakozás és adatbázisok előfizetése (Központ) | 3 200 |
| | Könyvtári dokumentum beszerzés (Központ) | 4 500 |
| | IAML Konferencia (Zenei gy.) | 200 |
| | Az év könyvtára (Központ) | 1 000 |
| | Könyvtári minőségfejlesztés - korszerűsítés (Központ) | 300 |
| Nemzeti Kulturális Alapprogram | Hagyaték feltárására elektronikus formában (Központ) | 800 |
| | A FSZEK állományában lévő, muzeális értékű régi könyvek restaurálására (Központ) | 700 |

| | | |
|---|--|---------------|
| | A 100 éves évfordulóhoz kapcsolódóan a FSZEK bemutatására és népszerűsítésére (Központ) | 1 000 |
| | Részvételi díj IAML konferencia (Zenei gy.) | 200 |
| | Koncertek és zenei esték megrendezése (Zenei gy.) | 250 |
| | A lakosság internet és elektronikus szolgáltatására (Központ) | 3 600 |
| | A cigány lakosság könyvtárhasználati lehetőségének bővítése (2.régió) | 200 |
| | A cigány gyermekek és felnőtt lakosság számára szervezett olvasás népszerűsítő programok (Központ) | 600 |
| | Szakmai rendezvények lebonyolítása a 100 éves Szabó Ervin Könyvtárban (Központ) | 1 181 |
| | Fővárosi könyvtár története című kiadvány I. kötetére (Központ) | 1 500 |
| Informatikai és Hírközlési Minisztérium | Digitális kultúra térnyerése (Központ) | 1 726 |
| | 24 óra kulturális kincseink digitalizálására (Központ) | 9 068 |
| Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma | Állománygyarapítás (3. régió) | 140 |
| | Állománygyarapítás és rendezvény szervezés (3. régió) | 140 |
| | EU-s állománygyarapítás (3. régió) | 140 |
| | EU-s állománygyarapítás (3. régió) | 140 |
| Terézváros Közművelődési Alapítvány | A 60-as évek világa - könyvtárunk megnyitására emlékezünk (2. régió) | 60 |
| | 100 év gyermekregényének hősei a könyvtárban (2. régió) | 40 |
| | A család hete (2. régió) | 35 |
| Bábolna RT. | Meseíró pályázat lebonyolítására és könyvvásárlásra (Központ) | 1 400 |
| Informatikai Könyvtári Szövetség | 2004. évi Internet Fiesta megszervezéséért (Központ) | 450 |
| | Társadalomtudományi gyűjteményre (Központ) | 50 |
| Országos Széchenyi Könyvtár | Könyvtárközi posta költsége (Központ) | 469 |
| | Könyvtárközi posta költsége (Központ) | 355 |
| OTP XIX. kerületi Fiók | Olvasótábor (3. régió) | 31 |
| Fogyatékosok Országos Közalapítvány | Társadalmi integrációt segítő művészeti foglalkozásokra (3. régió) | 415 |
| British Council | Dokumentum vásárlásra (Központ) | 260 |
| Oktatási Minisztérium | Pedagógusok beiratkozására | 8 589 |
| APEH | SZJA 1%-os felajánlás | 3 713 |
| Fővárosi Munkaügyi Központ | Támogatás közhasznú foglalkoztatásra | 14 186 |
| Adományok | | 303 |
| | Összesen: | 72 099 |

FELHALMOZÁSI TÁMOGATÁSOK

| | | |
|--|---|-----------------|
| Kerületi Önkormányzatok felhalmozási támogatása | XII. XX. | 56 000 1 000 |
| | Összesen: | 57 000 |
| Nemzeti Kulturális Alapprogram Igazgatósága | 2004. évi Internet Fiesta megszervezésére (Központ) Társadalomtudományi gyűjteményre (Központ) | 3 000 218 |
| Informatikai Könyvtári Szövetség | 2004. évi Internet Fiesta megszervezésére (Központ) | 891 |
| | Felhalmozási támogatás összesen: | 61 109 |

STATISZTIKAI MUTATÓK

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR FŐ ADATAI 2002-2004

| | Központ | | | Hálózat | | | Összesen | | |
|--------------------------------------|---------------|---------------|---------------|--------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 |
| Tagkönyvtárak száma | 1 | 1 | 1 | 69 | 65 | 61 | 70 | 66 | 62 |
| Dokumentumok száma | 1 519 949 | 1 568 436 | 1 583 441 | 2 164 173 | 2 024 619 | 1 958 531 | 3 684 122 | 3 593 055 | 3 541 972 |
| <i>Előző év %-ában</i> | <i>100,01</i> | <i>103,19</i> | <i>100,96</i> | <i>91,45</i> | <i>93,55</i> | <i>96,74</i> | <i>96,24</i> | <i>97,53</i> | <i>98,58</i> |
| A dokumentumokból a könyvek száma | 769 903 | 791 635 | 805 789 | 2 104 155 | 1 971 043 | 1 913 963 | 2 874 058 | 2 762 678 | 2 719 752 |
| <i>Előző év %-ában</i> | <i>99,61</i> | <i>102,82</i> | <i>101,79</i> | <i>94,45</i> | <i>93,67</i> | <i>97,10</i> | <i>95,02</i> | <i>96,12</i> | <i>98,45</i> |
| Beiratkozott olvasók száma | 56 296 | 72 843 | 71 703 | 131 486 | 135 640 | 139 041 | 187 782 | 208 483 | 210 744 |
| <i>Előző év %-ában</i> | <i>116,19</i> | <i>129,39</i> | <i>98,43</i> | <i>97,08</i> | <i>103,16</i> | <i>102,51</i> | <i>102,07</i> | <i>111,02</i> | <i>101,08</i> |
| Kölcsönzött dokumentumok száma | 1 015 235 | 1 162 133 | 1 265 922 | 5 372 926 | 4 970 463 | 4 209 287 | 6 388 161 | 6 132 596 | 5 475 209 |
| <i>Előző év %-ában</i> | <i>186,21</i> | <i>114,47</i> | <i>108,93</i> | <i>95,24</i> | <i>92,51</i> | <i>84,69</i> | <i>103,26</i> | <i>96,00</i> | <i>89,28</i> |

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR TAGKÖNYVTÁRI FORGALMI ADATAI 2002–2004

| Könyvtár | Beiratkozott olvasók száma | | | Személyes használók száma | | | Használókból kölcsönzők | | | Kölcsönzött dokumentumok | | |
|---------------|----------------------------|--------|--------|---------------------------|---------|---------|-------------------------|---------|--------|--------------------------|---------|---------|
| | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 |
| I/1. | 2 146 | 2 160 | 2 710 | 63 972 | 22 204 | 26 034 | 16 511 | 15 139 | 18 884 | 83 202 | 78 985 | 70 014 |
| I/2. | 406 | 422 | 408 | 8 595 | 7 951 | 7 888 | 522 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| I/4. | 162 | 110 | 0 | 2 065 | 1 375 | 0 | 1 920 | 1 268 | 0 | 16 190 | 11 093 | 0 |
| I. össz. | 2 714 | 2 692 | 3 118 | 74 632 | 31 530 | 33 922 | 18 953 | 16 407 | 18 884 | 99 392 | 90 078 | 70 014 |
| II/1. | 483 | 710 | 911 | 3 866 | 6 932 | 9 646 | 3 089 | 2 994 | 3 527 | 11 303 | 15 639 | 16 177 |
| II/2. | 812 | 807 | 670 | 14 288 | 13 245 | 12 704 | 5 576 | 4 971 | 4 308 | 21 742 | 19 248 | 15 778 |
| II/3. | 540 | 548 | 303 | 7 259 | 3 175 | 2 673 | 3 444 | 3 072 | 2 506 | 15 180 | 14 641 | 12 135 |
| II/4. | 4 140 | 4 135 | 3 385 | 87 657 | 56 529 | 44 935 | 34 564 | 33 891 | 28 663 | 231 014 | 256 160 | 203 798 |
| II. össz. | 5 975 | 6 200 | 5 269 | 113 070 | 79 881 | 69 958 | 46 673 | 44 928 | 39 004 | 279 239 | 305 688 | 247 888 |
| III/1. | 682 | 657 | 521 | 13 442 | 5 263 | 4 676 | 6 651 | 4 418 | 4 306 | 26 903 | 22 505 | 21 721 |
| III/2. | 1 275 | 1 281 | 1 137 | 23 864 | 14 941 | 13 856 | 15 705 | 13 447 | 12 154 | 60 744 | 55 305 | 44 945 |
| III/3. | 611 | 524 | 0 | 21 500 | 6 971 | 0 | 10 195 | 5 919 | 0 | 35 868 | 25 861 | 0 |
| III/5. | 2 522 | 2 364 | 2 542 | 62 760 | 35 297 | 34 356 | 25 451 | 20 965 | 21 041 | 115 462 | 93 877 | 87 288 |
| III/7. | 2 222 | 2 607 | 2 615 | 35 090 | 45 355 | 42 341 | 18 795 | 26 105 | 27 682 | 86 878 | 129 517 | 122 642 |
| III. össz. | 7 312 | 7 433 | 6 815 | 156 656 | 107 827 | 95 229 | 76 797 | 70 854 | 65 183 | 325 855 | 327 065 | 276 596 |
| IV/1. | 6 607 | 6 619 | 5 914 | 92 491 | 99 587 | 94 521 | 68 057 | 66 689 | 62 656 | 321 785 | 317 309 | 236 438 |
| IV/3. | 2 947 | 3 061 | 3 080 | 24 771 | 24 371 | 19 481 | 17 883 | 19 216 | 13 382 | 131 084 | 75 112 | 64 202 |
| IV/4. | 1 950 | 2 082 | 2 205 | 20 675 | 21 739 | 21 266 | 18 504 | 18 710 | 17 895 | 103 935 | 88 923 | 77 306 |
| IV. össz. | 11 504 | 11 762 | 11 199 | 137 937 | 145 697 | 135 268 | 104 444 | 104 615 | 93 933 | 556 804 | 481 344 | 377 946 |
| V/3./össz. | 732 | 853 | 1 870 | 5 405 | 6 608 | 12 996 | 4 330 | 5 153 | 9 872 | 11 592 | 16 093 | 26 816 |
| VI/1. | 2 842 | 2 619 | 2 144 | 27 093 | 26 240 | 26 883 | 21 203 | 20 006 | 18 852 | 110 518 | 105 464 | 88 439 |
| VI/2. | 1 406 | 1 438 | 1 812 | 12 392 | 10 791 | 11 911 | 8 589 | 7 818 | 8 144 | 32 753 | 31 600 | 33 915 |
| VI. össz. | 4 248 | 4 057 | 3 956 | 39 485 | 37 031 | 38 794 | 29 792 | 27 824 | 26 996 | 143 271 | 137 064 | 122 354 |
| VII/2. | 2 748 | 1 102 | 3 505 | 40 418 | 18 175 | 19 037 | 32 243 | 14 537 | 12 158 | 94 624 | 44 597 | 43 115 |
| VII/3. | 2 103 | 1 717 | 2 468 | 55 169 | 38 058 | 35 274 | 23 337 | 18 129 | 16 888 | 105 282 | 73 729 | 72 730 |
| VII. össz. | 4 851 | 2 819 | 5 973 | 95 587 | 56 233 | 54 311 | 55 580 | 32 666 | 29 046 | 199 906 | 118 326 | 115 845 |
| VIII/2./össz. | 600 | 1 721 | 1 682 | 7 045 | 16 318 | 19 172 | 5 386 | 11 185 | 12 137 | 21 721 | 48 170 | 44 668 |
| IX/1. | 2 011 | 2 101 | 2 399 | 32 769 | 37 943 | 41 423 | 22 907 | 21 373 | 18 219 | 101 748 | 88 933 | 61 626 |
| IX/2. | 2 144 | 2 136 | 2 112 | 30 027 | 30 392 | 24 772 | 21 024 | 18 924 | 16 524 | 87 360 | 79 358 | 63 033 |
| IX/3. | 1 312 | 1 323 | 1 204 | 11 337 | 9 212 | 8 870 | 8 947 | 7 120 | 6 920 | 38 342 | 30 823 | 28 848 |
| IX. össz. | 5 467 | 5 560 | 5 715 | 74 133 | 77 547 | 75 065 | 52 878 | 47 417 | 41 663 | 227 450 | 199 114 | 153 507 |

| Könyvtár | Beiratkozott olvasók száma | | | Személyes használók száma | | | Használókból kölcsönzők | | | Kölcsönzött dokumentumok | | |
|-------------|----------------------------|--------|--------|---------------------------|---------|---------|-------------------------|---------|---------|--------------------------|---------|---------|
| | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 |
| X/2. | 531 | 267 | 0 | 15 233 | 1 158 | 0 | 11 753 | 978 | 0 | 52 062 | 3 192 | 0 |
| X/3. | 2 010 | 2 025 | 2 424 | 28 802 | 26 832 | 24 639 | 19 247 | 17 970 | 16 837 | 107 524 | 101 673 | 80 812 |
| X/4. | 9 417 | 9 907 | 9 195 | 229 357 | 263 426 | 217 898 | 75 276 | 70 591 | 88 064 | 204 081 | 218 828 | 208 012 |
| X. össz. | 11 958 | 12 199 | 11 619 | 273 392 | 291 416 | 242 537 | 106 276 | 89 539 | 104 901 | 363 667 | 323 693 | 288 824 |
| XI/1. | 200 | 0 | 0 | 2 127 | 0 | 0 | 2 013 | 0 | 0 | 4 200 | 0 | 0 |
| XI/2. | 558 | 0 | 0 | 7 823 | 0 | 0 | 5 681 | 0 | 0 | 19 200 | 0 | 0 |
| XI/3. | 876 | 1 904 | 1 702 | 21 153 | 26 699 | 28 346 | 6 072 | 11 726 | 11 314 | 33 670 | 56 804 | 57 963 |
| XI/4. | 646 | 620 | 602 | 5 586 | 8 874 | 10 388 | 3 425 | 5 772 | 5 507 | 12 734 | 22 296 | 19 536 |
| XI/5. | 5 540 | 5 697 | 5 378 | 112 247 | 104 260 | 99 096 | 51 708 | 49 911 | 52 400 | 302 710 | 265 669 | 181 581 |
| XI/6. | 2 819 | 2 827 | 2 635 | 60 770 | 45 525 | 43 498 | 28 991 | 25 237 | 26 764 | 100 577 | 105 799 | 104 814 |
| XI. össz. | 10 639 | 11 048 | 10 317 | 209 706 | 185 358 | 181 328 | 97 890 | 92 646 | 95 985 | 473 091 | 450 568 | 363 894 |
| XII/1. | 3 502 | 3 518 | 3 341 | 85 049 | 57 123 | 50 287 | 42 594 | 41 704 | 34 995 | 180 814 | 188 640 | 157 303 |
| XII/2. | 1 072 | 1 204 | 1 316 | 14 588 | 14 352 | 18 052 | 7 115 | 8 022 | 11 261 | 27 972 | 36 162 | 45 721 |
| XII. össz. | 4 574 | 4 722 | 4 657 | 99 637 | 71 475 | 68 339 | 49 709 | 49 726 | 46 256 | 208 786 | 224 802 | 203 024 |
| XIII/2. | 1 356 | 1 405 | 1 528 | 12 501 | 11 355 | 12 885 | 9 991 | 9 576 | 9 058 | 53 671 | 45 965 | 51 861 |
| XIII/4. | 1 488 | 1 505 | 1 598 | 15 139 | 13 568 | 12 237 | 13 157 | 12 088 | 10 979 | 56 847 | 51 774 | 47 031 |
| XIII/5. | 1 425 | 1 602 | 1 575 | 13 550 | 14 841 | 14 621 | 10 998 | 11 944 | 12 094 | 25 854 | 31 090 | 34 742 |
| XIII/6. | 816 | 926 | 605 | 9 498 | 9 060 | 6 607 | 7 122 | 6 675 | 4 883 | 36 538 | 32 305 | 23 210 |
| XIII/7. | 962 | 883 | 691 | 13 029 | 8 793 | 4 017 | 11 590 | 6 250 | 3 362 | 38 774 | 25 045 | 10 847 |
| XIII/8. | 5 753 | 6 002 | 6 402 | 96 939 | 91 507 | 83 976 | 65 379 | 64 184 | 65 141 | 254 030 | 230 787 | 190 811 |
| XIII. össz. | 11 800 | 12 323 | 12 399 | 160 656 | 149 124 | 134 343 | 118 237 | 110 717 | 105 517 | 465 714 | 416 966 | 358 502 |
| XIV/1. | 1 562 | 1 607 | 1 733 | 52 333 | 55 005 | 33 091 | 25 171 | 26 701 | 16 861 | 138 618 | 143 599 | 65 506 |
| XIV/2. | 2 254 | 2 357 | 2 419 | 31 420 | 30 968 | 31 749 | 19 781 | 17 110 | 18 428 | 103 475 | 103 078 | 89 462 |
| XIV/3. | 630 | 0 | 0 | 10 019 | 0 | 0 | 7 848 | 0 | 0 | 29 497 | 0 | 0 |
| XIV/4. | 1 627 | 1 647 | 1 779 | 24 699 | 24 344 | 21 646 | 20 095 | 19 600 | 17 595 | 67 909 | 76 063 | 68 622 |
| XIV. össz. | 6 073 | 5 611 | 5 931 | 118 471 | 110 317 | 86 486 | 72 895 | 63 411 | 52 884 | 339 499 | 322 740 | 223 590 |
| XV/1. | 2 886 | 2 929 | 2 905 | 36 203 | 35 314 | 35 917 | 28 172 | 28 022 | 27 131 | 129 128 | 139 119 | 135 925 |
| XV/3. | 2 342 | 2 478 | 2 391 | 36 445 | 37 165 | 31 109 | 29 800 | 31 078 | 26 201 | 167 632 | 134 060 | 74 434 |
| XV/4. | 1 643 | 1 838 | 1 736 | 31 074 | 24 483 | 20 717 | 20 298 | 14 787 | 12 557 | 88 385 | 79 153 | 61 473 |
| XV. össz. | 6 871 | 7 245 | 7 032 | 103 722 | 96 962 | 87 743 | 78 270 | 73 887 | 65 889 | 385 145 | 352 332 | 271 832 |
| XVI/1. | 1 205 | 642 | 1 242 | 15 108 | 8 471 | 14 886 | 11 850 | 6 532 | 11 237 | 44 109 | 33 489 | 37 925 |
| XVI/2. | 3 501 | 4 004 | 4 298 | 34 573 | 36 803 | 41 406 | 26 984 | 26 439 | 29 191 | 106 058 | 109 495 | 108 151 |
| XVI. össz. | 4 706 | 4 646 | 5 540 | 49 681 | 45 274 | 56 292 | 38 834 | 32 971 | 40 428 | 150 167 | 142 984 | 146 076 |

| Könyvtár | Beiratkozott olvasók száma | | | Személyes használók száma | | | Használókból kölcsönzők | | | Kölcsönzött dokumentumok | | |
|------------------------|----------------------------|----------------|----------------|---------------------------|------------------|------------------|-------------------------|------------------|------------------|--------------------------|------------------|------------------|
| | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 |
| XVII/1. | 91 | 0 | 0 | 345 | 0 | 0 | 272 | 0 | 0 | 1 401 | 0 | 0 |
| XVII/2. | 1 826 | 808 | 1 645 | 39 386 | 24 507 | 9 746 | 28 907 | 17 414 | 7 995 | 112 519 | 65 445 | 21 700 |
| XVII/3. | 162 | 0 | 0 | 777 | 0 | 0 | 517 | 0 | 0 | 2 336 | 0 | 0 |
| XVII/4. | 3 225 | 3 766 | 4 070 | 59 902 | 61 618 | 56 685 | 27 747 | 32 813 | 28 165 | 106 530 | 138 641 | 93 092 |
| XVII. össz. | 5 304 | 4 574 | 5 715 | 100 410 | 86 125 | 66 431 | 57 443 | 50 227 | 36 160 | 222 786 | 204 086 | 114 792 |
| XVIII/1. | 1 010 | 1 011 | 1 054 | 10 728 | 19 027 | 18 769 | 5 265 | 9 268 | 11 478 | 19 789 | 39 781 | 27 716 |
| XVIII/2. | 1 036 | 767 | 927 | 17 024 | 14 098 | 4 092 | 12 664 | 9 291 | 2 995 | 45 063 | 31 919 | 8 619 |
| XVIII/3. | 2 420 | 5 338 | 6 073 | 59 351 | 50 312 | 125 337 | 25 857 | 30 785 | 72 343 | 88 618 | 84 677 | 179 351 |
| XVIII.össz. | 4 466 | 7 116 | 8 054 | 87 103 | 83 437 | 148 198 | 43 786 | 49 344 | 86 816 | 153 470 | 156 377 | 215 686 |
| XIX/1. | 4 591 | 4 615 | 3 847 | 49 489 | 58 425 | 52 633 | 35 195 | 40 949 | 36 930 | 161 268 | 103 880 | 90 640 |
| XIX/3. | 1 882 | 1 596 | 1 710 | 25 442 | 27 068 | 20 057 | 19 546 | 16 680 | 15 189 | 64 367 | 60 053 | 44 861 |
| XIX. össz. | 6 473 | 6 211 | 5 557 | 74 931 | 85 493 | 72 690 | 54 741 | 57 629 | 52 119 | 225 635 | 163 933 | 135 501 |
| XX/2. | 1 710 | 3 415 | 3 484 | 26 141 | 35 857 | 43 565 | 20 359 | 31 249 | 37 009 | 80 078 | 81 207 | 98 972 |
| XX/4. | 1 270 | 955 | 854 | 15 414 | 12 003 | 8 971 | 12 985 | 8 845 | 5 586 | 48 388 | 32 450 | 16 658 |
| XX. össz. | 2 980 | 4 370 | 4 338 | 41 555 | 47 860 | 52 536 | 33 344 | 40 094 | 42 595 | 128 466 | 113 657 | 115 630 |
| XXI/1. | 2 058 | 2 045 | 2 294 | 24 783 | 25 322 | 19 962 | 18 456 | 20 917 | 14 843 | 55 806 | 54 334 | 41 117 |
| XXI/3. | 1 122 | 1 145 | 892 | 19 986 | 18 066 | 15 426 | 12 842 | 11 598 | 9 724 | 40 623 | 37 113 | 32 927 |
| XXI/4. | 1 918 | 2 029 | 2 231 | 32 903 | 32 615 | 38 073 | 18 790 | 17 354 | 22 638 | 45 639 | 48 247 | 48 590 |
| XXI/5. | 1 212 | 1 216 | 1 152 | 21 429 | 16 343 | 14 013 | 14 743 | 11 297 | 9 590 | 47 784 | 41 298 | 37 274 |
| XXI. össz. | 6 310 | 6 435 | 6 569 | 99 101 | 92 346 | 87 474 | 64 831 | 61 166 | 56 795 | 189 852 | 180 992 | 159 908 |
| XXII/1. | 1 050 | 1 065 | 1 073 | 28 372 | 7 849 | 9 129 | 11 545 | 6 728 | 7 033 | 31 195 | 38 237 | 37 673 |
| XXII/2. | 603 | 624 | 613 | 12 001 | 7 272 | 6 306 | 5 189 | 5 224 | 6 154 | 36 680 | 34 490 | 38 662 |
| XXII/3. | 2 254 | 2 277 | 2 388 | 70 438 | 48 625 | 35 286 | 24 706 | 23 196 | 18 278 | 72 138 | 73 348 | 63 943 |
| XXII. össz. | 3 907 | 3 966 | 4 074 | 110 811 | 63 746 | 50 721 | 41 440 | 35 148 | 31 465 | 140 013 | 146 075 | 140 278 |
| XXIII/1./össz. | 2 022 | 2 077 | 1 642 | 22 258 | 24 274 | 24 571 | 14 582 | 13 586 | 13 339 | 61 405 | 48 316 | 36 116 |
| Hálózat összesen | 131 486 | 135 640 | 139 041 | 2 255 384 | 1 991 879 | 1 894 404 | 1 267 111 | 1 181 140 | 1 167 867 | 5 372 926 | 4 970 463 | 4 209 287 |
| Központi Könyvtár | 56 296 | 72 843 | 71 703 | 1 106 534 | 1 166 698 | 1 193 338 | 425 483 | 513 971 | 559 265 | 1 015 235 | 1 162 133 | 1 265 922 |
| Mindösszesen | 187 782 | 208 483 | 210 744 | 3 361 918 | 3 158 577 | 3 087 742 | 1 692 594 | 1 695 111 | 1 727 132 | 6 388 161 | 6 132 596 | 5 475 209 |
| <i>Előző év %-ában</i> | <i>102,07</i> | <i>111,02</i> | <i>101,08</i> | <i>121,45</i> | <i>93,95</i> | <i>97,76</i> | <i>104,06</i> | <i>100,15</i> | <i>101,89</i> | <i>103,26</i> | <i>96,00</i> | <i>89,28</i> |

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR TAGKÖNYVTÁRAINAK ÉS HASZNÁLÓINAK VÁLTOZÁSA 2002–2004

| Kerület | A könyvtárak száma | | | Alapterület m2 | | | A könyvtárhasználatok száma | | | | | | | | |
|-------------------|--------------------|-----------|-----------|----------------|---------------|---------------|-----------------------------|------------------|------------------|----------------|----------------|------------------|------------------|------------------|--|
| | | | | | | | Személyes használat | | | Távhasználat | | Összes használat | | | |
| | 2 002 | 2 003 | 2 004 | 2002 | 2 003 | 2 004 | 2 002 | 2 003 | 2 004 | 2 003 | 2 004 | 2 002 | 2 003 | 2 004 | |
| I. | 3 | 3 | 2 | 562 | 515 | 516 | 74 632 | 31 530 | 33 922 | 6 905 | 5 938 | 74 632 | 38 435 | 39 860 | |
| II. | 4 | 4 | 4 | 632 | 789 | 789 | 113 070 | 79 881 | 69 958 | 10 226 | 9 431 | 113 070 | 90 107 | 79 389 | |
| III. | 5 | 5 | 4 | 1 365 | 1 365 | 1 145 | 156 656 | 107 827 | 95 229 | 7 538 | 6 770 | 156 656 | 115 365 | 101 999 | |
| IV. | 3 | 3 | 3 | 1 383 | 1 383 | 1 383 | 137 937 | 145 697 | 135 268 | 8 290 | 11 002 | 137 937 | 153 987 | 146 270 | |
| V. | 1 | 2 | 1 | 384 | 255 | 255 | 5 405 | 6 608 | 12 996 | 461 | 2 138 | 5 405 | 7 069 | 15 134 | |
| VI. | 2 | 2 | 2 | 653 | 653 | 653 | 39 485 | 37 031 | 38 794 | 6 672 | 8 461 | 39 485 | 43 703 | 47 255 | |
| VII. | 2 | 2 | 2 | 961 | 961 | 961 | 95 587 | 56 233 | 54 311 | 3 931 | 7 173 | 95 587 | 60 164 | 61 484 | |
| VIII. | 1 | 1 | 1 | 652 | 165 | 165 | 7 045 | 16 318 | 19 172 | 5 767 | 1 196 | 7 045 | 22 085 | 20 368 | |
| IX. | 3 | 3 | 3 | 975 | 975 | 975 | 74 133 | 77 547 | 75 065 | 4 904 | 4 976 | 74 133 | 82 451 | 80 041 | |
| X. | 3 | 3 | 2 | 1 818 | 1 690 | 1 690 | 273 392 | 291 416 | 242 537 | 12 154 | 8 954 | 273 392 | 303 570 | 251 491 | |
| XI. | 6 | 4 | 4 | 1 912 | 1 727 | 1 727 | 209 706 | 185 358 | 181 328 | 7 425 | 10 630 | 209 706 | 192 783 | 191 958 | |
| XII. | 2 | 2 | 2 | 371 | 371 | 371 | 99 637 | 71 475 | 68 339 | 9 569 | 11 735 | 99 637 | 81 044 | 80 074 | |
| XIII. | 6 | 6 | 6 | 1 587 | 1 587 | 1 587 | 160 656 | 149 124 | 134 343 | 6 361 | 7 580 | 160 656 | 155 485 | 141 923 | |
| XIV. | 4 | 3 | 3 | 846 | 704 | 704 | 118 471 | 110 317 | 86 486 | 7 642 | 7 163 | 118 471 | 117 959 | 93 649 | |
| XV. | 3 | 3 | 3 | 640 | 640 | 640 | 103 722 | 96 962 | 87 743 | 3 344 | 5 787 | 103 722 | 100 306 | 93 530 | |
| XVI. | 2 | 2 | 2 | 516 | 516 | 516 | 49 681 | 45 274 | 56 292 | 5 726 | 5 096 | 49 681 | 51 000 | 61 388 | |
| XVII. | 4 | 2 | 2 | 605 | 542 | 580 | 100 410 | 86 125 | 66 431 | 1 971 | 2 366 | 100 410 | 88 096 | 68 797 | |
| XVIII. | 3 | 3 | 3 | 1 326 | 1 326 | 1 326 | 87 103 | 83 437 | 148 198 | 5 613 | 12 879 | 87 103 | 89 050 | 161 077 | |
| XIX. | 2 | 2 | 2 | 1 000 | 1 000 | 1 000 | 74 931 | 85 493 | 72 690 | 10 241 | 8 251 | 74 931 | 95 734 | 80 941 | |
| XX. | 2 | 2 | 2 | 575 | 653 | 653 | 41 555 | 47 860 | 52 536 | 2 201 | 2 718 | 41 555 | 50 061 | 55 254 | |
| XXI. | 4 | 4 | 4 | 1 267 | 1 267 | 1 267 | 99 101 | 92 346 | 87 474 | 3 157 | 4 538 | 99 101 | 95 503 | 92 012 | |
| XXII. | 3 | 3 | 3 | 324 | 324 | 324 | 110 811 | 63 746 | 50 721 | 4 419 | 4 102 | 110 811 | 68 165 | 54 823 | |
| XXIII. | 1 | 1 | 1 | 504 | 504 | 504 | 22 258 | 24 274 | 24 571 | 1 765 | 2 211 | 22 258 | 26 039 | 26 782 | |
| Hálózat | 69 | 65 | 61 | 20 858 | 19 912 | 19 731 | 2 255 384 | 1 991 879 | 1 894 404 | 136 282 | 151 095 | 2 255 384 | 2 128 161 | 2 045 499 | |
| Központi Könyvtár | 1 | 1 | 1 | 13 850 | 13 850 | 13 850 | 1 106 534 | 1 166 698 | 1 193 338 | 211 871 | 303 214 | 1 106 534 | 1 378 569 | 1 496 552 | |
| Egyéb | | | | 6 494 | 6 823 | 6 554 | | | | | | | | | |
| Összesen | 70 | 66 | 62 | 41 202 | 40 585 | 40 135 | 3 361 918 | 3 158 577 | 3 087 742 | 348 153 | 454 309 | 3 361 918 | 3 506 730 | 3 542 051 | |
| Előző év %-ában | 95,89 | 94,29 | 93,94 | 100,20 | 98,50 | 98,89 | 121,45 | 93,95 | 97,76 | n.a. | 130,49 | 121,45 | 104,31 | 101,01 | |

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR DOKUMENTUMTÍPUSOK SZERINTI FORGALMA 2002–2004

| Kerület | Kölcsönzött dokumentumok száma | | | | | | | | | | | |
|----------------------|--------------------------------|------------------|------------------|-------------------------|---------------|---------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| | Könyv és folyóirat | | | Hanglezet, hangkassetta | | | CD | | | Videokassetta | | |
| | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 |
| I. | 93 201 | 81 831 | 64 421 | 1 378 | 361 | 232 | 1 627 | 1 844 | 1 673 | 3 174 | 3 118 | 2 737 |
| II. | 258 557 | 283 937 | 229 289 | 6 160 | 1 301 | 1 314 | 3 185 | 3 456 | 2 502 | 10 552 | 9 731 | 7 662 |
| III. | 294 216 | 296 368 | 252 755 | 2 878 | 1 053 | 617 | 4 587 | 4 514 | 3 166 | 22 782 | 20 368 | 14 902 |
| IV. | 465 296 | 389 990 | 312 770 | 2 892 | 2 358 | 1 160 | 63 913 | 64 310 | 44 939 | 21 684 | 19 679 | 15 912 |
| V. | 10 128 | 13 715 | 23 065 | 50 | 18 | 0 | 324 | 1 004 | 1 651 | 960 | 1 268 | 1 645 |
| VI. | 130 850 | 128 249 | 115 394 | 422 | 319 | 257 | 4 631 | 2 996 | 1 936 | 5 532 | 4 379 | 3 621 |
| VII. | 175 951 | 103 837 | 99 803 | 230 | 9 | 222 | 16 672 | 10 097 | 10 304 | 5 217 | 2 724 | 3 168 |
| VIII. | 19 970 | 44 097 | 41 582 | 47 | 205 | 99 | 325 | 900 | 558 | 1 306 | 2 714 | 2 024 |
| IX. | 200 411 | 177 029 | 135 545 | 1 817 | 978 | 494 | 5 761 | 4 430 | 4 257 | 16 133 | 14 085 | 9 304 |
| X. | 312 052 | 273 610 | 245 797 | 2 707 | 2 953 | 1 898 | 16 191 | 15 518 | 15 075 | 27 273 | 22 175 | 16 587 |
| XI. | 445 888 | 424 940 | 343 113 | 1 610 | 609 | 328 | 11 797 | 10 947 | 7 592 | 11 065 | 10 276 | 8 184 |
| XII. | 186 981 | 202 527 | 186 292 | 7 201 | 1 474 | 924 | 5 579 | 4 796 | 2 860 | 8 384 | 8 808 | 6 496 |
| XIII. | 361 350 | 319 046 | 281 512 | 5 519 | 3 151 | 1 767 | 63 355 | 58 972 | 40 854 | 27 615 | 23 873 | 18 782 |
| XIV. | 309 851 | 296 913 | 204 266 | 768 | 473 | 418 | 6 221 | 6 178 | 4 474 | 20 532 | 17 248 | 11 338 |
| XV. | 342 996 | 311 141 | 235 374 | 1 081 | 694 | 594 | 19 440 | 19 237 | 18 157 | 19 389 | 17 648 | 13 312 |
| XVI. | 124 604 | 124 594 | 131 037 | 1 047 | 567 | 458 | 5 730 | 4 763 | 3 735 | 17 858 | 11 758 | 9 093 |
| XVII. | 203 827 | 190 273 | 100 548 | 823 | 475 | 306 | 4 912 | 3 640 | 3 813 | 11 858 | 8 073 | 6 711 |
| XVIII. | 122 330 | 122 123 | 173 788 | 1 920 | 1 221 | 1 246 | 8 751 | 10 326 | 13 788 | 17 412 | 17 354 | 16 538 |
| XIX. | 195 501 | 136 867 | 112 122 | 1 095 | 680 | 247 | 15 712 | 13 196 | 10 694 | 9 494 | 7 681 | 7 310 |
| XX. | 106 904 | 89 250 | 93 389 | 1 332 | 590 | 372 | 2 230 | 5 458 | 6 055 | 16 731 | 14 684 | 10 540 |
| XXI. | 148 397 | 147 766 | 134 141 | 2 172 | 1 129 | 331 | 9 781 | 7 296 | 6 246 | 27 549 | 22 399 | 15 256 |
| XXII. | 127 362 | 135 227 | 131 176 | 1 129 | 198 | 197 | 2 416 | 1 704 | 1 531 | 8 567 | 7 596 | 6 462 |
| XXIII. | 52 041 | 40 277 | 30 309 | 450 | 324 | 153 | 1 473 | 1 110 | 1 058 | 6 877 | 5 887 | 3 631 |
| Hálózat | 4 688 664 | 4 333 607 | 3 677 488 | 44 728 | 21 140 | 13 634 | 274 613 | 256 692 | 206 918 | 317 944 | 273 526 | 211 215 |
| Központi Könyvtár | 796 544 | 932 096 | 1 055 136 | 5 142 | 3 948 | 4 009 | 133 280 | 145 561 | 119 771 | 35 333 | 26 627 | 25 054 |
| Összesen | 5 485 208 | 5 265 703 | 4 732 624 | 49 870 | 25 088 | 17 643 | 407 893 | 402 253 | 326 689 | 353 277 | 300 153 | 236 269 |
| Előző év %-ában | 104,28 | 96,00 | 89,88 | 67,56 | 50,31 | 70,32 | 116,51 | 98,62 | 81,21 | 82,32 | 84,96 | 78,72 |

| Kerület | Kölcsönzött dokumentumok száma /folytatás/ | | | | | | | | | | | | | | |
|----------------------|--|---------------|---------------|--------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|------------------|------------------|------------------|
| | CD-ROM | | | DVD | | | hangoskönyv | | | Egyéb | | | Összesen | | |
| | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 |
| I. | 12 | 287 | 233 | 0 | 0 | 0 | 0 | 2 637 | 718 | 0 | 0 | 0 | 99 392 | 90 078 | 70 014 |
| II. | 785 | 719 | 661 | 0 | 0 | 123 | 0 | 6 544 | 6 337 | 0 | 0 | 0 | 279 239 | 305 688 | 247 888 |
| III. | 1 392 | 1 466 | 1 441 | 0 | 0 | 287 | 0 | 3 296 | 3 428 | 0 | 0 | 0 | 325 855 | 327 065 | 276 596 |
| IV. | 1 591 | 1 683 | 1 247 | 162 | 703 | 1 778 | 1 266 | 2 621 | 140 | 0 | 0 | 0 | 556 804 | 481 344 | 377 946 |
| V. | 0 | 8 | 178 | 0 | 53 | 192 | 0 | 0 | 42 | 130 | 27 | 43 | 11 592 | 16 093 | 26 816 |
| VI. | 613 | 554 | 450 | 0 | 52 | 254 | 946 | 502 | 434 | 277 | 13 | 8 | 143 271 | 137 064 | 122 354 |
| VII. | 784 | 531 | 509 | 0 | 112 | 793 | 1 052 | 1 016 | 1 039 | 0 | 0 | 7 | 199 906 | 118 326 | 115 845 |
| VIII. | 4 | 249 | 261 | 0 | 0 | 135 | 0 | 5 | 9 | 69 | 0 | 0 | 21 721 | 48 170 | 44 668 |
| IX. | 1 273 | 1 352 | 1 450 | 216 | 640 | 1 976 | 1 839 | 600 | 455 | 0 | 0 | 26 | 227 450 | 199 114 | 153 507 |
| X. | 2 814 | 2 230 | 2 727 | 604 | 2 027 | 4 098 | 0 | 2 178 | 824 | 2 026 | 3 002 | 1 818 | 363 667 | 323 693 | 288 824 |
| XI. | 1 843 | 1 331 | 1 363 | 0 | 591 | 1 187 | 0 | 1 874 | 2 113 | 888 | 0 | 14 | 473 091 | 450 568 | 363 894 |
| XII. | 641 | 695 | 448 | 0 | 644 | 919 | 0 | 5 858 | 5 085 | 0 | 0 | 0 | 208 786 | 224 802 | 203 024 |
| XIII. | 3 073 | 3 112 | 3 863 | 1 120 | 3 597 | 6 805 | 3 042 | 3 453 | 2 611 | 640 | 1 762 | 2 308 | 465 714 | 416 966 | 358 502 |
| XIV. | 1 731 | 1 572 | 1 814 | 0 | 118 | 881 | 0 | 238 | 399 | 396 | 0 | 0 | 339 499 | 322 740 | 223 590 |
| XV. | 1 245 | 1 448 | 1 195 | 35 | 863 | 2 269 | 0 | 1 301 | 931 | 959 | 0 | 0 | 385 145 | 352 332 | 271 832 |
| XVI. | 895 | 781 | 755 | 24 | 501 | 922 | 0 | 20 | 76 | 9 | 0 | 0 | 150 167 | 142 984 | 146 076 |
| XVII. | 1 309 | 839 | 900 | 0 | 264 | 1 290 | 0 | 522 | 1 224 | 57 | 0 | 0 | 222 786 | 204 086 | 114 792 |
| XVIII. | 928 | 2 548 | 3 049 | 0 | 2 703 | 6 576 | 1 355 | 102 | 462 | 774 | 0 | 239 | 153 470 | 156 377 | 215 686 |
| XIX. | 1 869 | 2 684 | 2 480 | 669 | 2 302 | 2 520 | 1 295 | 523 | 67 | 0 | 0 | 61 | 225 635 | 163 933 | 135 501 |
| XX. | 660 | 1 412 | 1 494 | 0 | 1 856 | 3 356 | 609 | 407 | 422 | 0 | 0 | 2 | 128 466 | 113 657 | 115 630 |
| XXI. | 1 911 | 1 957 | 1 900 | 40 | 424 | 1 960 | 2 | 21 | 74 | 0 | 0 | 0 | 189 852 | 180 992 | 159 908 |
| XXII. | 539 | 664 | 443 | 0 | 0 | 327 | 0 | 686 | 137 | 0 | 0 | 5 | 140 013 | 146 075 | 140 278 |
| XXIII. | 564 | 718 | 530 | 0 | 0 | 435 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 61 405 | 48 316 | 36 116 |
| Hálózat | 26 476 | 28 840 | 29 391 | 2 870 | 17 450 | 39 083 | 11 406 | 34 404 | 27 027 | 6 225 | 4 804 | 4 531 | 5 372 926 | 4 970 463 | 4 209 287 |
| Központi Könyvtár | 11 630 | 11 341 | 9 281 | 3 398 | 11 422 | 27 700 | 452 | 782 | 3 817 | 29 456 | 30 356 | 21 154 | 3 443 290 | 1 162 133 | 1 265 922 |
| Összesen | 38 106 | 40 181 | 38 672 | 6 268 | 28 872 | 66 783 | 11 858 | 35 186 | 30 844 | 35 681 | 35 160 | 25 685 | 8 816 216 | 6 132 596 | 5 475 209 |
| Előző év %-ában | 121,94 | 105,45 | 96,24 | n.a. | 460,63 | 231,31 | n.a. | 296,73 | 87,66 | 98,56 | 98,54 | 73,05 | 142,51 | 69,56 | 89,28 |

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR ÁLLOMÁNYÁNAK ALAKULÁSA 2002–2004

| Kerület | Saját állomány db | | | | | | | | | | | | | | |
|------------------------|----------------------------|------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|-------------------------|---------------|---------------|------------------|----------------|----------------|------------------|------------------|------------------|
| | Könyv és időszaki kiadvány | | | Audiovizuális | | | Elektronikus dokumentum | | | Egyéb dokumentum | | | Összesen | | |
| | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 |
| I. | 71854 | 66133 | 66101 | 217 | 199 | 197 | | | | | | | 72 071 | 66 332 | 66 298 |
| II. | 101956 | 97157 | 87769 | 3402 | 3331 | 3109 | | | | | | | 105 358 | 100 488 | 90 878 |
| III. | 139169 | 112225 | 110404 | 1678 | 1432 | 214 | | | | | | | 140 847 | 113 657 | 110 618 |
| IV. | 95487 | 99240 | 102452 | 3323 | 1625 | 1880 | | | | | | | 98 810 | 100 865 | 104 332 |
| V. | 29331 | 14725 | 10828 | 2217 | 2197 | 1687 | | | | | | | 31 548 | 16 922 | 12 515 |
| VI. | 68620 | 67422 | 66690 | 1230 | 1003 | 997 | | | | | | | 69 850 | 68 425 | 67 687 |
| VII. | 94391 | 78597 | 71311 | 5468 | 4154 | 4148 | | | | | | | 99 859 | 82 751 | 75 459 |
| VIII. | 28426 | 22353 | 22626 | 326 | 292 | 278 | | | | | | | 28 752 | 22 645 | 22 904 |
| IX. | 99495 | 98909 | 98992 | 1161 | 845 | 183 | | | | | | | 100 656 | 99 754 | 99 175 |
| X. | 182752 | 168433 | 163223 | 11909 | 11528 | 11529 | 221 | 221 | 221 | 3113 | 3148 | 3158 | 197 995 | 183 330 | 178 131 |
| XI. | 211694 | 201335 | 201879 | 7434 | 6676 | 6461 | | | | | | | 219 128 | 208 011 | 208 340 |
| XII. | 70030 | 70596 | 60528 | 70 | 70 | 70 | | | | | | | 70 100 | 70 666 | 60 598 |
| XIII. | 168556 | 167330 | 153695 | 4815 | 4724 | 754 | 15 | 15 | 15 | | | | 173 386 | 172 069 | 154 464 |
| XIV. | 81885 | 70696 | 67394 | 1311 | 1296 | 1288 | | | | | | | 83 196 | 71 992 | 68 682 |
| XV. | 86051 | 88181 | 84595 | 383 | 383 | 287 | | | | | | | 86 434 | 88 564 | 84 882 |
| XVI. | 45064 | 40886 | 38023 | 368 | 361 | 48 | | | | | | | 45 432 | 41 247 | 38 071 |
| XVII. | 77870 | 66626 | 67328 | 1636 | 1490 | 963 | 3 | 3 | 3 | | | | 79 509 | 68 119 | 68 294 |
| XVIII. | 102337 | 101656 | 101640 | 1965 | 1373 | 70 | | | | 25 | 25 | 25 | 104 327 | 103 054 | 101 735 |
| XIX. | 79387 | 78567 | 77826 | 206 | 47 | 43 | | | | 6 | 6 | 6 | 79 599 | 78 620 | 77 875 |
| XX. | 54426 | 48614 | 47027 | 663 | 561 | 398 | | | | | | | 55 089 | 49 175 | 47 425 |
| XXI. | 125098 | 122784 | 123733 | 3627 | 3374 | 3363 | | | | | | | 128 725 | 126 158 | 127 096 |
| XXII. | 51996 | 49527 | 50872 | 980 | 965 | 948 | | | | | | | 52 976 | 50 492 | 51 820 |
| XXIII. | 38280 | 39051 | 39027 | 2246 | 2232 | 2225 | | | | | | | 40 526 | 41 283 | 41 252 |
| Hálózat | 2 104 155 | 1 971 043 | 1 913 963 | 56 635 | 50 158 | 41 140 | 239 | 239 | 239 | 3 144 | 3 179 | 3 189 | 2 164 173 | 2 024 619 | 1 958 531 |
| Központi Könyvtár | 769 903 | 791 635 | 805 789 | 186 274 | 202 357 | 193 213 | 18 765 | 22 574 | 26 406 | 545 007 | 551 870 | 558 033 | 1 519 949 | 1 568 436 | 1 583 441 |
| Összesen | 2 874 058 | 2 762 678 | 2 719 752 | 242 909 | 252 515 | 234 353 | 19 004 | 22 813 | 26 645 | 548 151 | 555 049 | 561 222 | 3 684 122 | 3 593 055 | 3 541 972 |
| <i>Előző év %-ában</i> | <i>95,02</i> | <i>96,12</i> | <i>98,45</i> | <i>159,99</i> | <i>103,95</i> | <i>92,81</i> | <i>119,72</i> | <i>120,04</i> | <i>116,80</i> | <i>95,15</i> | <i>101,26</i> | <i>101,11</i> | <i>96,16</i> | <i>97,53</i> | <i>98,58</i> |

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR ÁLLOMÁNYÁNAK ÉS BESZERZÉSI ÖSSZEGÉNEK ALAKULÁSA 2002–2004

| Kerület | Az állomány alakulása 2002-2003-2004-ben | | | | | | Beszerzésre fordított nettó összeg eFt-ban* | | |
|-------------------------|--|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|---|----------------|----------------|
| | Gyarapodás | | | Csökkenés | | | Összesen | | |
| | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 | 2002 | 2003 | 2004 |
| I. | 2 022 | 1 257 | 1 137 | 4 389 | 6 996 | 1 171 | 2 606 | 2 612 | 2 382 |
| II. | 3 221 | 3 163 | 2 868 | 1 552 | 8 033 | 12 478 | 3 172 | 3 769 | 3 861 |
| III. | 3 935 | 5 538 | 3 659 | 5 319 | 32 728 | 6 698 | 5 180 | 4 674 | 5 067 |
| IV. | 8 192 | 5 176 | 5 777 | 12 814 | 3 121 | 2 310 | 8 571 | 10 286 | 7 549 |
| V. | 1 608 | 1 141 | 1 132 | 24 292 | 15 767 | 5 539 | 2 640 | 2 351 | 1 830 |
| VI. | 3 413 | 3 128 | 2 432 | 862 | 4 553 | 3 170 | 5 031 | 6 339 | 3 687 |
| VII. | 2 997 | 2 459 | 2 067 | 12 735 | 19 567 | 9 359 | 5 607 | 5 535 | 3 552 |
| VIII. | 708 | 741 | 788 | 21 021 | 6 848 | 529 | 1 162 | 1 080 | 1 320 |
| IX. | 2 055 | 2 496 | 2 563 | 6 920 | 3 398 | 3 142 | 2 968 | 3 621 | 3 186 |
| X. | 5 852 | 4 402 | 4 894 | 5 504 | 19 067 | 10 093 | 7 880 | 7 190 | 8 600 |
| XI. | 7 055 | 4 752 | 4 289 | 35 039 | 15 869 | 3 960 | 7 149 | 7 360 | 6 998 |
| XII. | 2 016 | 1 829 | 2 217 | 11 260 | 1 263 | 12 285 | 2 975 | 2 935 | 3 673 |
| XIII. | 8 431 | 6 289 | 7 716 | 33 345 | 7 606 | 25 321 | 12 436 | 12 742 | 10 378 |
| XIV. | 3 011 | 4 907 | 2 693 | 2 705 | 16 111 | 6 003 | 5 458 | 4 100 | 4 800 |
| XV. | 2 923 | 2 848 | 3 199 | 3 695 | 718 | 6 881 | 4 978 | 4 360 | 5 170 |
| XVI. | 1 795 | 2 037 | 1 873 | 1 544 | 6 222 | 5 049 | 3 244 | 2 710 | 3 370 |
| XVII. | 2 492 | 1 539 | 1 543 | 14 648 | 12 929 | 1 368 | 3 678 | 2 960 | 3 140 |
| XVIII. | 3 307 | 4 308 | 3 450 | 10 419 | 5 581 | 4 769 | 4 023 | 4 844 | 4 249 |
| XIX. | 2 171 | 2 583 | 2 457 | 3 463 | 3 562 | 3 202 | 3 007 | 3 779 | 3 087 |
| XX. | 1 720 | 2 801 | 2 301 | 10 775 | 8 715 | 4 051 | 2 309 | 2 898 | 2 336 |
| XXI. | 2 418 | 2 775 | 2 606 | 1 216 | 5 342 | 1 668 | 3 692 | 4 602 | 3 203 |
| XXII. | 1 908 | 2 107 | 1 635 | 0 | 4 591 | 307 | 2 229 | 2 539 | 2 375 |
| XXIII. | 843 | 905 | 755 | 435 | 148 | 786 | 1 202 | 1 329 | 983 |
| Hálózat összesen | 74 093 | 69 181 | 64 051 | 223 952 | 208 735 | 130 139 | 101 197 | 104 615 | 94 796 |
| Központi Könyvtár | 77 957 | 57 664 | 58 508 | 75 116 | 9 177 | 43 503 | 154 893 | 127 599 | 172 272 |
| Mindösszesen | 152 050 | 126 845 | 122 559 | 299 068 | 217 912 | 173 642 | 256 090 | 232 214 | 267 068 |
| <i>Előző év %-ában</i> | <i>114,27</i> | <i>83,42</i> | <i>96,62</i> | <i>255,15</i> | <i>72,86</i> | <i>79,68</i> | <i>107,50</i> | <i>90,68</i> | <i>115,01</i> |

* A beszerzésre fordított összeg adatok tájékoztató jellegűek.

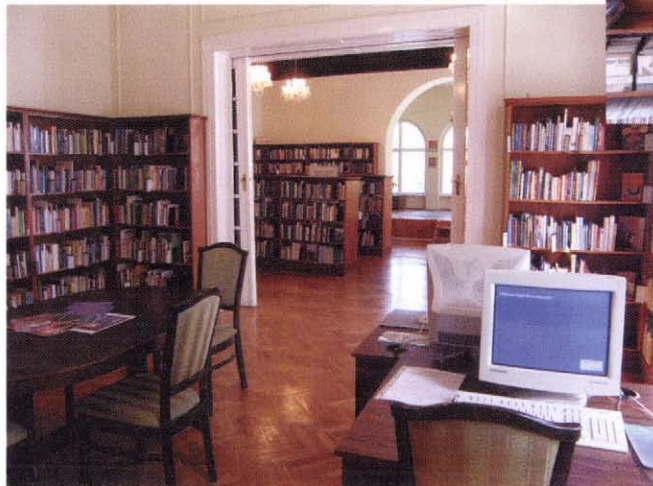
A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR DOKUMENTUMAINAK HASZNÁLATA 2002–2004

| Kerület | Kölcsönzött dokumentumok száma | | | Helyben használt dokumentumok száma | | | Igénybe vett dokumentum száma összesen | | | FSZEK-en belüli átkölcsönzés | | | | | |
|------------------------|--------------------------------|------------------|------------------|-------------------------------------|------------------|------------------|--|------------------|------------------|------------------------------|---------------|---------------|-------------------|---------------|---------------|
| | | | | | | | | | | adott dokumentum | | | kapott dokumentum | | |
| | 2 002 | 2 003 | 2 004 | 2 002 | 2 003 | 2 004 | 2 002 | 2 003 | 2 004 | 2 002 | 2 003 | 2 004 | 2 002 | 2 003 | 2 004 |
| I. | 99 392 | 90 078 | 70 014 | 86 790 | 40 789 | 48 036 | 186 182 | 130 867 | 118 050 | 0 | 3 | 0 | 208 | 95 | 17 |
| II. | 279 239 | 305 688 | 247 888 | 51 970 | 53 884 | 55 975 | 331 209 | 359 572 | 303 863 | 30 | 22 | 45 | 607 | 1 401 | 1 751 |
| III. | 325 855 | 327 065 | 276 596 | 161 648 | 54 929 | 44 431 | 487 503 | 381 994 | 321 027 | 216 | 367 | 176 | 1 304 | 1 159 | 1 223 |
| IV. | 556 804 | 481 344 | 377 946 | 28 423 | 23 930 | 18 193 | 585 227 | 505 274 | 396 139 | 0 | 465 | 7 | 1 511 | 1 897 | 179 |
| V. | 11 592 | 16 093 | 26 816 | 666 | 1 335 | 4 395 | 12 258 | 17 428 | 31 211 | 0 | 6 | 8 | 0 | 96 | 30 |
| VI. | 143 271 | 137 064 | 122 354 | 7 675 | 8 049 | 10 000 | 150 946 | 145 113 | 132 354 | 10 | 29 | 14 | 58 | 144 | 59 |
| VII. | 199 906 | 118 326 | 115 845 | 7 542 | 5 373 | 18 064 | 207 448 | 123 699 | 133 909 | 62 | 4 | 7 | 0 | 4 | 2 |
| VIII. | 21 721 | 48 170 | 44 668 | 2 189 | 10 189 | 8 519 | 23 910 | 58 359 | 53 187 | 0 | 18 | 3 | 29 | 73 | 86 |
| IX. | 227 450 | 199 114 | 153 507 | 35 834 | 38 476 | 50 168 | 263 284 | 237 590 | 203 675 | 58 | 55 | 71 | 1 595 | 1 229 | 882 |
| X. | 363 667 | 323 693 | 288 824 | 887 807 | 814 740 | 261 879 | 1 251 474 | 1 138 433 | 550 703 | 12 | 1 | 55 | 433 | 312 | 514 |
| XI. | 473 091 | 450 568 | 363 894 | 122 594 | 106 675 | 134 743 | 595 685 | 557 243 | 498 637 | 0 | 22 | 104 | 225 | 188 | 261 |
| XII. | 208 786 | 224 802 | 203 024 | 40 610 | 61 237 | 75 811 | 249 396 | 286 039 | 278 835 | 0 | 0 | 0 | 587 | 83 | 28 |
| XIII. | 465 714 | 416 966 | 358 502 | 36 259 | 51 581 | 42 770 | 501 973 | 468 547 | 401 272 | 125 | 134 | 55 | 226 | 313 | 391 |
| XIV. | 339 499 | 322 740 | 223 590 | 97 999 | 229 265 | 206 635 | 437 498 | 552 005 | 430 225 | 1 | 0 | 0 | 527 | 364 | 325 |
| XV. | 385 145 | 352 332 | 271 832 | 97 424 | 177 514 | 164 701 | 482 569 | 529 846 | 436 533 | 22 | 4 | 8 | 1 101 | 296 | 443 |
| XVI. | 150 167 | 142 984 | 146 076 | 35 205 | 52 580 | 68 461 | 185 372 | 195 564 | 214 537 | 6 | 0 | 2 | 131 | 145 | 93 |
| XVII. | 222 786 | 204 086 | 114 792 | 71 315 | 104 266 | 72 426 | 294 101 | 308 352 | 187 218 | 6 | 4 | 18 | 851 | 606 | 265 |
| XVIII. | 153 470 | 156 377 | 215 686 | 23 211 | 17 417 | 35 852 | 176 681 | 173 794 | 251 538 | 520 | 988 | 3 178 | 1 087 | 813 | 1 506 |
| XIX. | 225 635 | 163 933 | 135 501 | 25 816 | 27 135 | 13 651 | 251 451 | 191 068 | 149 152 | 521 | 70 | 443 | 989 | 543 | 411 |
| XX. | 128 466 | 113 657 | 115 630 | 6 278 | 6 766 | 14 053 | 134 744 | 120 423 | 129 683 | 215 | 29 | 391 | 904 | 131 | 640 |
| XXI. | 189 852 | 180 992 | 159 908 | 25 927 | 32 121 | 48 400 | 215 779 | 213 113 | 208 308 | 2 602 | 1 448 | 1 882 | 2 936 | 2 842 | 3 510 |
| XXII. | 140 013 | 146 075 | 140 278 | 103 543 | 38 888 | 23 146 | 243 556 | 184 963 | 163 424 | 183 | 115 | 103 | 0 | 417 | 311 |
| XXIII. | 61 405 | 48 316 | 36 116 | 13 666 | 10 956 | 14 009 | 75 071 | 59 272 | 50 125 | 270 | 81 | 94 | 55 | 30 | 29 |
| Hálózat | 5 372 926 | 4 970 463 | 4 209 287 | 1 970 391 | 1 968 095 | 1 434 318 | 7 343 317 | 6 938 558 | 5 643 605 | 4 859 | 3 865 | 6 664 | 15 364 | 13 181 | 12 956 |
| Központi Könyvtár | 1 015 235 | 1 162 133 | 1 265 922 | 901 913 | 959 449 | 1 028 095 | 1 917 148 | 2 121 582 | 2 294 017 | 12 913 | 9 992 | 9 723 | 0 | 0 | 0 |
| Mindösszesen | 6 388 161 | 6 132 596 | 5 475 209 | 2 872 304 | 2 927 544 | 2 462 413 | 9 260 465 | 9 060 140 | 7 937 622 | 17 772 | 13 857 | 16 387 | 15 364 | 13 181 | 12 956 |
| Előző év %-ában | 103,26 | 96,00 | 89,28 | 227,88 | 101,92 | 84,11 | 124,35 | 97,84 | 87,61 | <i>n.a.</i> | 77,97 | 118,26 | <i>n.a.</i> | 85,79 | 98,29 |

ÚJ KÖNYVTÁRAK



Lóverseny tér,
Babits Mihály Könyvtár (IV/3.)



Húvösvölgyi úti könyvtár (II/1.)



Bíró Mihály utcai könyvtár (XX/2.)



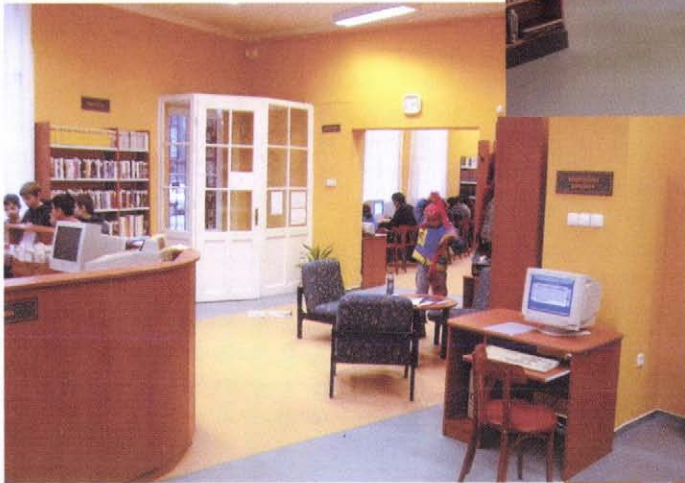
*Péceli út,
Rákoscsabai Könyvtár (XVII/2.)*



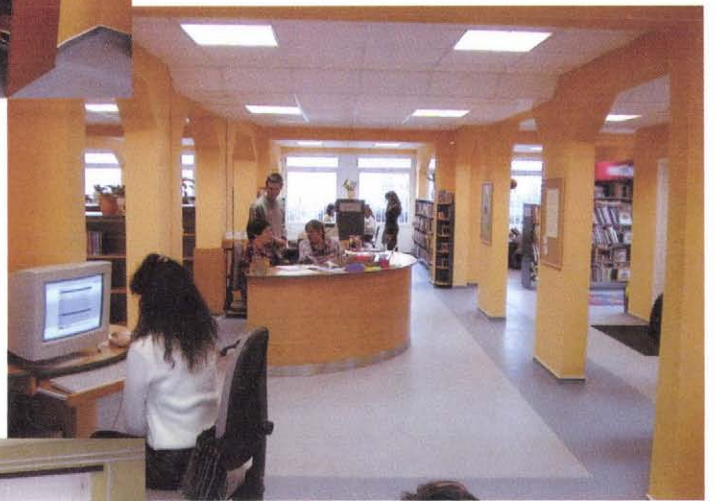
FELÚJÍTOTT KÖNYVTÁRAK



Fő tér;
Krúdy Gyula Könyvtár (III/7.)



Kálvária téri könyvtár (VIII/2.)



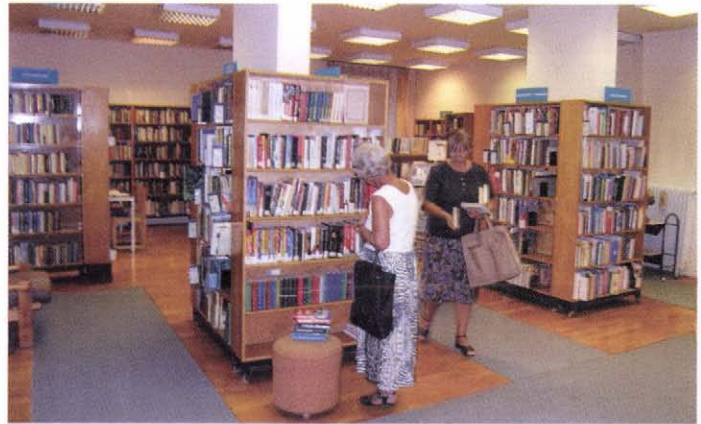
Nagyszeben tér;
Móricz Zsigmond Könyvtár (XI/3.)



Nagykőrösi úti könyvtár (XVIII/1.)



*Vadász utca,
Belvárosi Könyvtár (V/2.)*



Kertész utcai könyvtár (VII/3.)



Thököly úti könyvtár (XVIII/3.)



Nagytétényi úti könyvtár (XXII/1.)



*Rottenbiller utca,
Deák Ferenc Könyvtár (VII/2.)*



*Tátra utca,
Radnóti Miklós Könyvtár (XIII/7.)*



*Uzsoki utca,,
Kassák Könyvtár (XIV/1.)*



Rákosi úti könyvtár (XVI/1.)

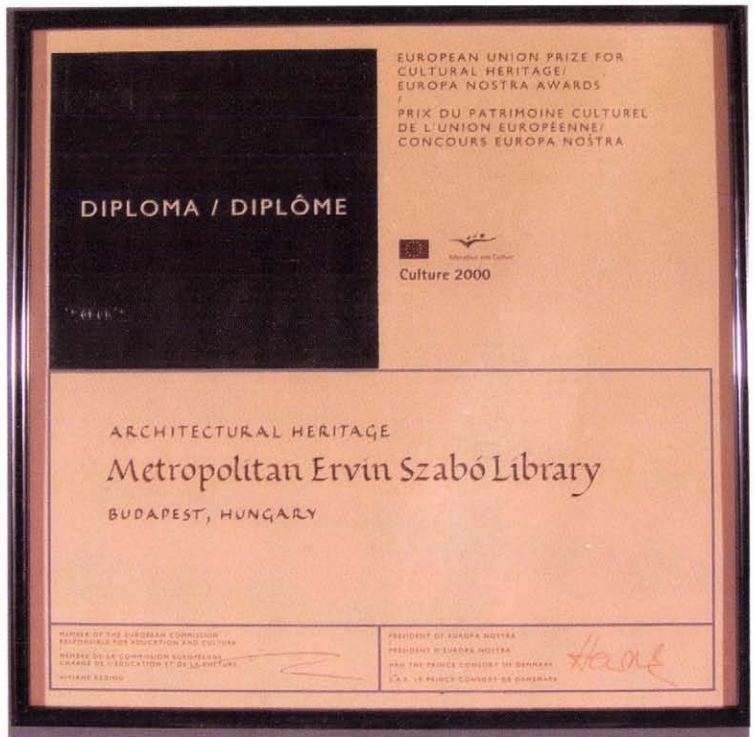
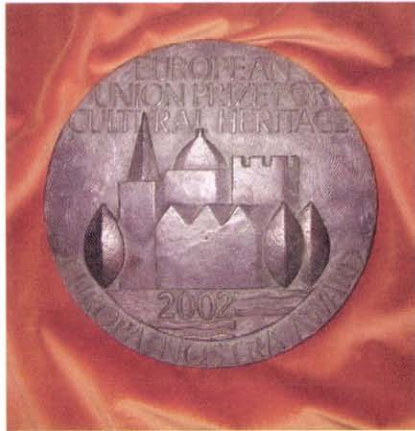


Csontváry utcai könyvtár (XVIII/2.)



Pacsirta utcai könyvtár (XX/4.)

Europa Nostra díj, 2002.



Építőipari Nívódíj, 2002.

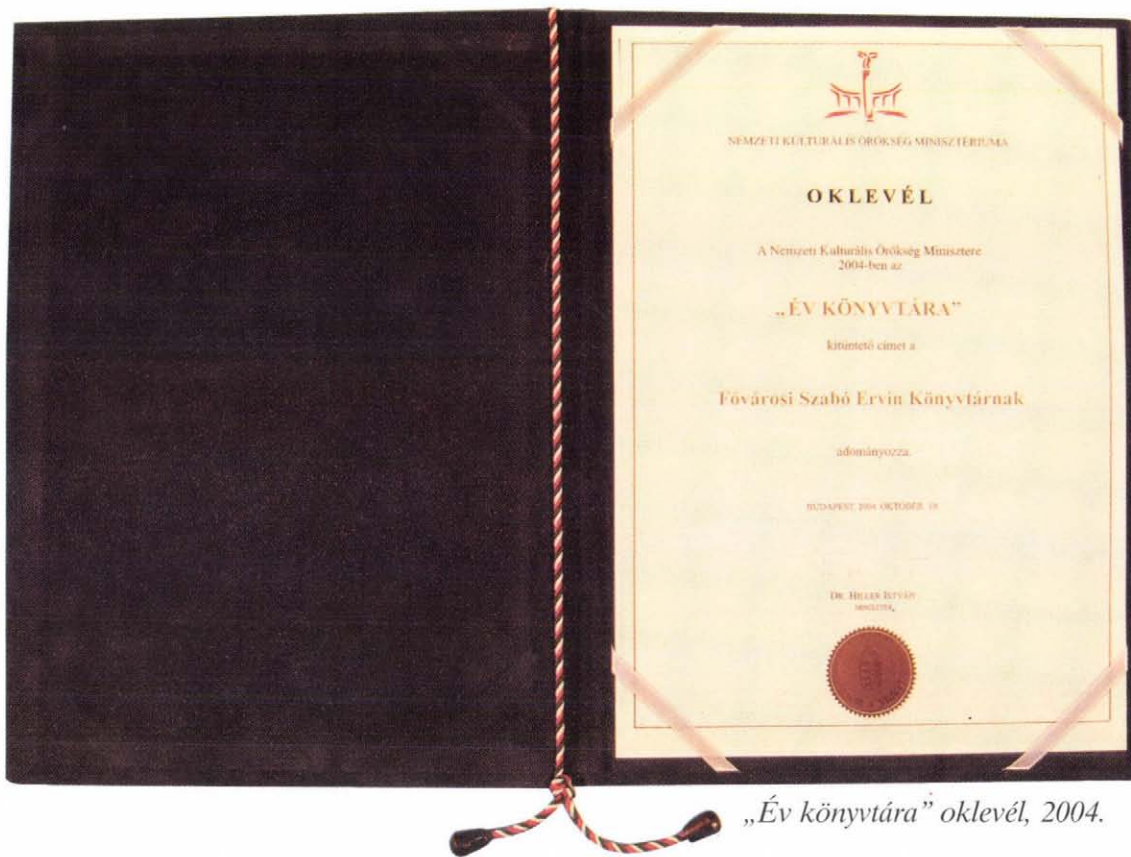




A 2002. évi Ingatlanfejlesztési Nívódíj pályázat első díja



*Nemzetközi Ingatlan Szövetség 2003. évi PRIX D'EXCELLENCE díja a közcélú létesítmények kategóriában.
Kapta: A MASZER Rt.*



„Év könyvtára” oklevél, 2004.



Pro Urbe Budapest díj, 2004.

A Nagyrabecsülés Csokra – az UNICEF oklevele, 2004

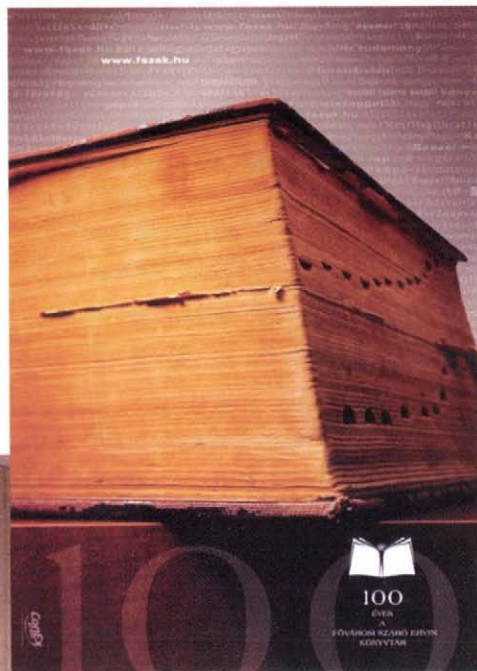


Az UNICEF nagyrabecsülésének jeléül küldöm a Fővárost Szabó Ervin Könyvtárnak
ezt a virágcsokrot. Legyen ez egy szebb világ reményének jelképe,
melyet szeretetünkkel és gondoskodásunkkal teremthetünk meg
a jövő generációt számára.

Roger Moore
az UNICEF jószolgálati nagykövete
2004. december



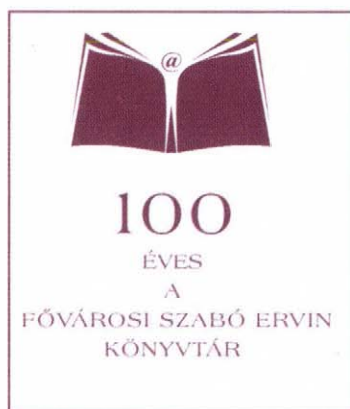
100 ÉVES A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR



Jubileumi plakát



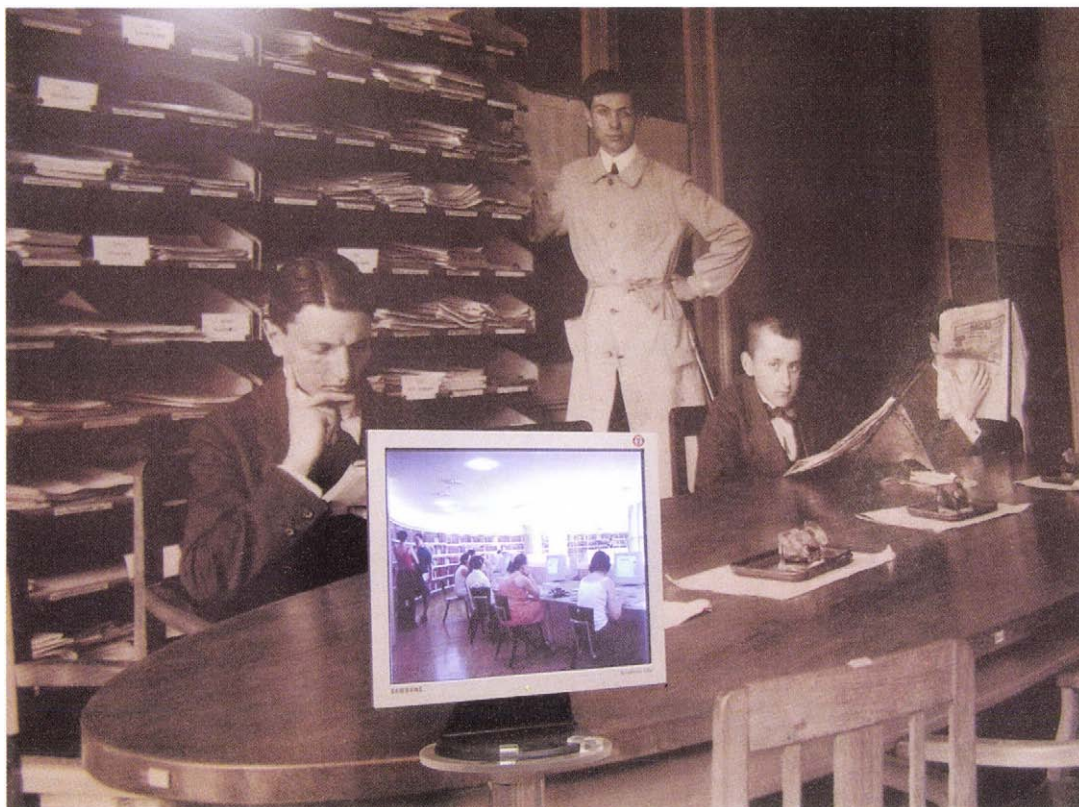
Jubileumi molinó



Centenárium logo



A centenáriumi kiállítás hirdetése az Átriumban



A centenáriumi kiállítás részletei





A fővárosi centenáriumi ajándéka,
Lugossy Mária Könyvbe zárt történelem című szobra az Átriumban

Fővárosi Szabó Eryin Könyvtár

NYILVÁNOS DEMUTATKOZÁS

- Bemutatók**
- Közvetítő**
- Híradók**
- Magunkról**
- Szervezet**
- Állomány**
- Szűz**
- Rendezvények**
- Küldések**
- Rendezvény archívum**
- Küldési archívum**
- Elismerések**
- Rövid**
- Pro Biblioteka Civica Alapítvány**
- Elmúlt**
- gyakorlatoknak**

Az 1904-ben alapított Fővárosi Szabó Eryin Könyvtár tagkönyvtárak együttesen biztosítják Budapest területén a közkönyvtári ellátást. A Központi Könyvtár ellátja a nagyvárosi nyilvános közkönyvtár feladatát, országos tagkönyvtáraként részt vesz a tudományos és szakkönyvtári ellátásban. 1. osztályú tudományos szakkönyvtárként támogatja a Kutatóintézet és az Oktatók. Körhatalma és érdeklődése köré való tekintet nélkül ugri az orvosi és a szervezett ártalok. Szolgáltatásában széleskörűen felhasználja az információtechnológiát.

A kerületi tagkönyvtárak a fővárosi nyilvános közkönyvtári ellátásának alapozószintje. Állományukat a kategóriájukra vonatkozó gyűjtési szabályzat alapján fejlesztik. Több kerületi tagkönyvtárnak közös irányítás alatt álló – részlegesen önállóan működő, szakma feladatokat összehangoltan, részben központosítottan ellátó – szervezeti egysége a régió.

- A régió elnevezése és besorolása:
- Buda régió: I., II., III., XI., XII., és XIII. kerületi tagkönyvtárak
 - észak-pesti régió: IV., V., VI., VII. és XIII. kerületi tagkönyvtárak
 - dél-pesti régió: IX., XVIII., XIX., XX., XXI. és XXII. kerületi tagkönyvtárak
 - kelet-pesti régió: VIII., X., XIV., XV., XVI. és XVII. kerületi tagkönyvtárak

A teljes hálózati szolgáltatási helyének száma 61, a regisztrált könyvtárhasználók száma 208 624 fő, ebből 42 692 gyerek, 378 személyiség áll az olvasók rendelkezésére. A beiratkozott olvasók száma a központi könyvtárban 72 843, a napi látogatói létszám átlagosan 5-6000 fő.

A Fővárosi Szabó Eryin Könyvtár a főváros legnagyobb köznevelési intézményének – a lakosság több mint 17%-ának közvetlen szolgáltatása, jelentős kulturális értékek őrzése és közvetítése – feladatának és felelősségének tekintve, hogy a kor kihívására fejlesztési stratégiájának kidolgozásával, szolgáltatási feladatainak orvoslásával válaszoljon. A 2002-ben elkészült fejlesztési terv keretében a tagkönyvtárak szolgáltatásának jobb összehangolása, erőforrásainak célzottan hasznosítása.



Keresés

1: Keresés

Könyvhosszabbítás

1: Olvasói vonalkód

1: Születési dátum (pl. 1970.01.01)

1: Közzétérési hely

Fórum

Bejegyzés

1: Felhasználónév

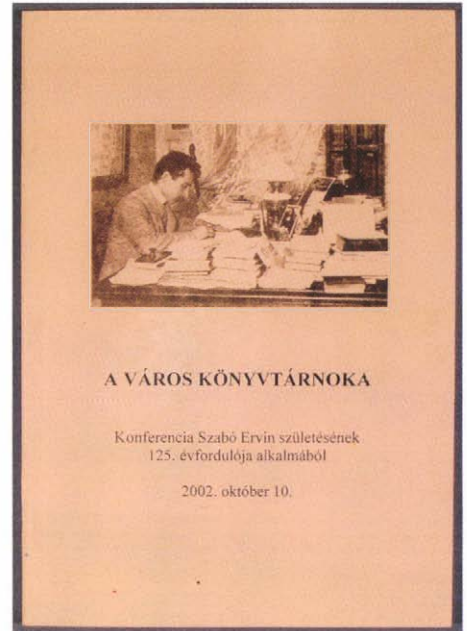
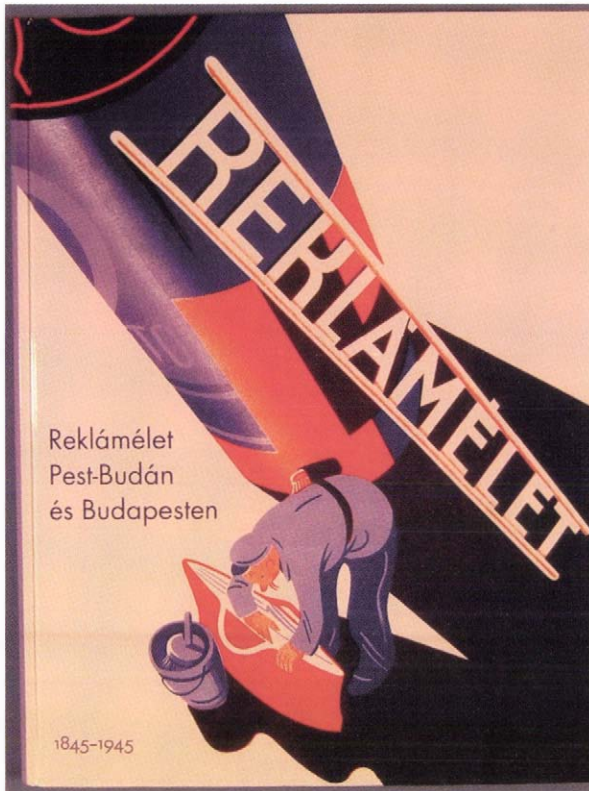
1: Jelszó

Regisztráció

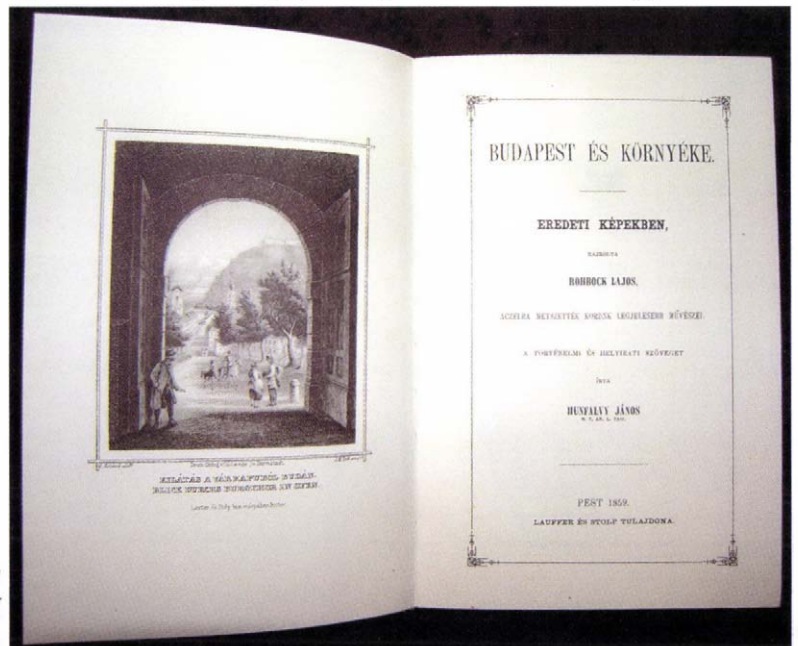
Lap telejéről

A megújult FSZEK honlap (2004.)

*A város könyvtárnoka.
Szabó Ervin születésének 125. évfordulója
alkalmából rendezett konferencia anyaga*



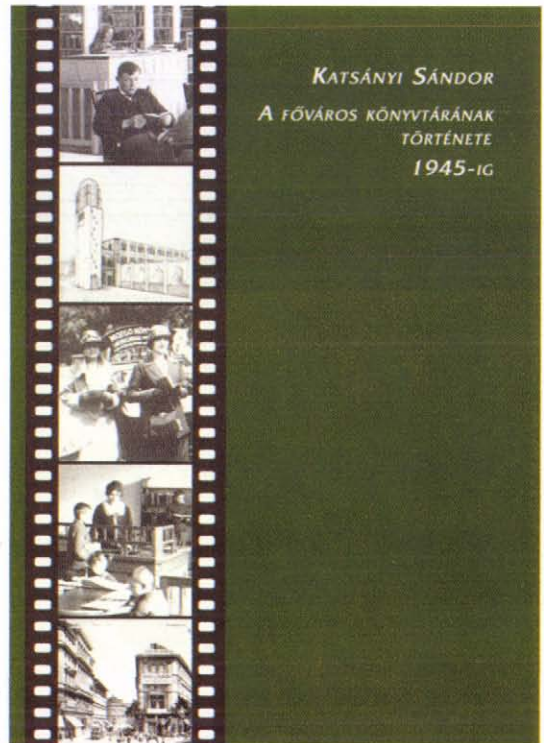
*Reklámélet Pest-Budán és Budapesten című album
a Geomédia Kiadóval közösen jelent meg a
Budapest Gyűjtemény dokumentumai alapján*



*Hunfalvy János
Pest és környéke című
könyvének hasonmás kiadása*



*Mikszáth Kálmán
Az én kortársaim című
könyvének hasonmás kiadása*



*Katsányi Sándor
A főváros könyvtárának története 1945-ig című könyve*

TANULMÁNYOK

Pók Attila

A MAGYARSÁG, MINT EURÓPAI BŰNBAK

A kollektív emlékezet, a történeti közgondolkodás alakulása és hatásai történészeket, antropológusokat, etnológusokat, szociálpszichológusokat és jónéhány más diszciplína művelőit foglalkoztató kérdéskör. A kutatás során valamennyiük számára megkerülhetetlen forrás a nagy, kölcsönzéssel is foglalkozó közkönyvtárak anyaga, hiszen mind a beszerzési stratégia, mind a kölcsönzési, olvasási szokások az egyéb forrásokat jól kiegészítő információkkal szolgálhatnak. Az alábbi tanulmány egy olyan nagyobb, a huszadik századi európai bűnbakkeresés történetével foglalkozó kutatáshoz kapcsolódik, amely forrásai között jól tudja hasznosítani a könyvtárak életében tükröződő olvasási szokások elemzéséből származó ismereteket is.

Az egyes nemzetek, népek egymásról alkotott képének gazdag irodalmában különösen érdekesek a politikai cselekvésre mozgósító barát vagy ellenségképek. Minél több tragédiát, válságot él át története során egy etnikai, nemzeti közösség, annál inkább jelentkezik az igény a tragédiák, vereségek külső okainak előtérbe állítására. Az okkeresés igen sokféle formát ölthet: az időigényes tudományos analízis, az irodalmi, művészeti megjelenítés vagy a leegyszerűsítő politikai retorika eltérő társadalmi rétegekhez szól, de valamennyiben igen gyakran fellelhető egy sajátos, egyéni, csoport- és társadalompszichológiai jelenség, a bűnbakkeresés.

A BŰNBAKKERESŐK CÉLJA

A bűnbakot általában a vesztes keresi, de fontos lehet annak a vizsgálata is, hogy miként jelentkezik e bűnbakkeresés más helyzetekben, így például a magyarság sorsát meghatározóan befolyásoló külső döntések motívumai között. A mindenkori aktuálpolitikai tényezők mellett kimutatható e valamilyen módon a bűnbakkeresés a magyarsággal kapcsolatos modernkori „sorsdöntések” folyamatában, leginkább az I. világháború utáni béketárgyalások során?

A kérdés megválaszolásához először a bűnbakkeresés nap mint nap használt, de mélyebben ritkán elemzett fogalmát kell értelmeznünk.¹

A fogalom eredeti, bibliai értelmében szimbolikus tettről van szó: a köztudottan ártatlan állatra tudatosan ruházzák át a közösség bűnét és így megszabadítják bűneik nyomasztó terhétől a valóban vétkeseket. A modern társadalmakban zajló bűnbakkeresés már abból indul ki, hogy a megtalált bűnbak valóban bűnös és a bűnbak kijelölése, megbüntetése jogos. A „modern” bűnbak is igen fontos funkciókat lát el a kisebb és nagyobb közösségek életében. Az egyik ilyen funkció a válságok, nehézségek okainak értelmezésére a közvélemény által mindig igényelt ún. leegyszerűsített okmagyarázat: a

különböző bonyolult, soktényezős politikai-történelmi helyzetekben, elsősorban, válságok, tragédiák idején a társadalomnak magára találásához, az újrakezdéshez, továbblépéshez magyarázatra van szüksége: ki a felelős a történelemért? Alapos elemzésre nincs lehetőség, de a gyors válaszra elengedhetetlenül szükség van s itt tesz jó szolgálatot a bűnbak. Humuszos táptalaj a bűnbakkereséshez az olyan helyzet, amikor a büntetőjogi, politikai és morális felelősség nem esik egybe, itt a jól kiválasztott bűnbak leegyszerűsíti a válaszadást. A modern bűnbak másik fontos funkciója az, hogy a kisebb vagy nagyobb közösségek kohézióját erősítheti. A közös gyűlölet ugyanis – amint azt szociálpszichológiai vizsgálódások² bizonyítják – a közös szeretetnél is szorosabban tud összetartani kis és nagy csoportokat, a bűnbak segítheti a közösségek akcióképességének, mobilizálhatóságának fokozását.

AZ IDEÁLIS BŰNBAK

Az eddig elmondottak a bűnbakkeresők szempontjaira vonatkoznak, ugyanilyen fontos a vizsgálódás azonban a bűnbak oldaláról is. Hogyan lesz egy egyén vagy csoport bűnbak? A vonatkozó kutatások³ erre egyértelmű választ adnak: a bűnbak legfontosabb jellemzője idegensége és kisebbségi helyzete: valamilyen szignifikáns eltérés a csoport elfogadott normáitól. Ez gyakran párosul a potenciális bűnbak rendkívüli gyengeségével vagy erejével. A bűnbak ugyanis áldozat, legtöbbször gyenge és kiszolgáltatott, de lehetnek olyan esetek is, amikor a bűnbak rangja, pozíciója emelheti a csoport önbecsülését és ezzel összefüggésben belső kohézióját is. Lényeg az, hogy pozitív vagy negatív irányban kirí a tömegeből.

Igen fontos kutatási tapasztalat végül az, hogy különösen nagy esélyük van a bűnbakszerepre azoknak, akik magatartásukkal vagy egyszerűen létükkel a közösséget saját gyengeségeire, dilemmáira emlékeztetik.

Milyen szerepet játszhat, játszhatott tehát a bűnbakkeresés a magyarság sorsát illető nemzetközi politikai döntésekben? A kérdésre adott eddigi válaszok széles spektrumban helyezhetőek el. Az egyik véglet, a német tördőfés elmélettel némileg rokonítható álláspont szerint „a világháborút nem a harctéren vesztette el a magyarság, hanem a nyugat-európai közvéleményben: a magyarnak azzal a képével szemben, amelyet ellenfelei állítottak a világ elé, nem tudott olyan képet vetíteni, amely meggyőző erővel védhette volna meg jogait”⁴. A hagyományos politikatörténet ugyanakkor nem tulajdonít nagy jelentőséget az ilyen társadalomlélektani tényezőknek, hiszen a politikai döntések az államok egymás közötti tárgyalásai során és nem társadalmi fórumokon születnek és a rendelkezésre álló források elsősorban ezt dokumentálják. A tárgyalásokat folytató politikusok gondolkodását, véleményformálását és ebből adódóan gyakran a döntéshozatalt is azonban neveltetésből, kapcsolatrendszerből, olvasmányokból származó szubjektív tényezők is befolyásolják. Témánkhoz kapcsolódva gyakran idézik például a párizsi béketárgyalásokon résztvevő brit delegáció egyik tagja, Harold Nicolson utólagos vallomását a magyarsággal kapcsolatos érzéseiről: „...erre a turáni törzsre heves utálattal tekintettem és még tekintek ma is. Unokatestvéreikhez, a törökökhöz hasonlóan sokat romboltak, viszont semmit sem teremtettek...századokon át elnyomták

nemzetiségi alattvalóikat. A felszabadulás és büntetés órája elérkezett”⁵. Nem kis számban kínálkoznak természetesen a szélesebb közvélemény formálódását illetve formálásának módszereit tükröző források: sajtó, széles körben terjesztett broszúrák, agitációs kiadványok, röplapok, levelezések, propagandakampányokra vonatkozó dokumentumok.⁶ Ez az írás arra tesz vázlatos kísérletet, hogy további kutatásra ösztönzően a magyarság európai bűnbak szerepének néhány elemét foglalja össze.

Bűn nélkül nincsen bűnbak – a bűnbakkeresés folyamatának éppen az a lényege, hogy a bűn hordozója világosan kijelöltessék. Milyen bűnben találta vétkesnek a modern európai közvélemény a magyarságot, milyen „európai bűnt” ruháztak át rá?

A MAGYARSÁG HIBÁI

Egy az Osztrák Néprajzi Múzeumban őrzött, gyakran reprodukált 18. század eleji kép 10 európai nép jellegzetességeit ábrázolja.⁷ A képek és a hozzájuk fűzött rövid magyarázatok az egyes népekre vonatkozó korabeli tipikus vélekedéseket összegzik. A magyarokról igen negatív képet kapunk: hűtlenségre, árulásra hajlamos, kegyetlen, lusta és tanulatlan, lázadó típus. Mintegy másfél évszázaddal későbből szintén rendelkezésünkre áll egy hasonló ún. Völkertafel, amely a Habsburg Monarchia népeiről ad négy nagy csoportba osztott áttekintést. A neoabszolutizmus idején, annak magyarellenes hangulatát is tükrözve a neves etnográfus, Karl v. Czoernig által szerkesztett mű⁸ a magyarokat az örmények, zsidók és cigányok társaságában az „ázsiai” vegyes csoportban helyezi el. A két forrás jól ábrázol egy a magyarságra vonatkozó régi keletű, Freisingeni Ottóig, sőt a népvándorlás koráig visszanyúló európai sztereotípiát. E szerint (a témakört először áttekintően vizsgáló Eckhardt Sándor szavaival): „a magyarság csak egy Ázsiából, tehát a barbárság kontinenséből előtörő jöttment rabló nomád nép, melynek nincs helye a magas műveltségű szláv, „román” és germán népek között”.⁹

A modernkori európai magyarságkép egyes 18. századi elemeit számos forrás, elsősorban nyugat-európai, főleg francia útleírások és térképek elemzése alapján igen széles összefüggésrendszerbe ágyazva mutatja be egy amerikai szerző, Larry Wolff. Tétele szerint a nyugat-európai identitás felvilágosodás korabeli formálásának volt része az elmaradott, civilizálatlan, barbár Kelet-Európa „feltalálása”. Magyarország több általa idézett korabeli francia forrásban a civilizált Franciaország európai ellenpontja. Ez a negatív ábrázolás egybevág az Eckhardt Sándor által idézett német és osztrák szerzők írásaival a lusta, önző, zsarnok, műveletlen magyar nemességről.¹⁰ A negatív képből (amelyre még különböző korszakokból természetesen még számos példát idézhetnénk) azonban nem következik feltétlenül a bűnösség vádja és a büntetés igénye, ez – legalábbis az itt vizsgált magyarság vonatkozásában – a századforduló új jelensége.

HIBA ÉS BŪN

A magyarság bűnös felelősségének a gondolatát elsősorban egy angol közéleti személyiség R. T. Seton-Watson honosítja meg publicisztikai, írói majd gyakorlati politikai tevékenysége révén. Kollégájával, Wickham Steed újságíróval, a Times munkatársával

együtt az 1900-as évek közepén, a magyarországi politikai válság idején kezdenek el foglalkozni Magyarországgal. Magyarságképüket eredendően még az a Magyarországot mintaszerű alkotmányos államnak tartó szemlélet alakította, amely a békét biztosító európai hatalmi egyensúly megőrzését remélte a magyar liberális vezetéstől. Tapasztalataik az 1906-ban hatalomra kerülő koalíció türelmetlen nacionalizmusáról alapvetően formálták át nézeteiket és a magyar politika talán legnagyobb nemzetközi visszhangot kapott kritikusaivá váltak. Nézeteik alakulásában, az új, negatív Magyarország – kép formálásában jelentős fordulatot hozott az egész Európában visszhangra talált 1907. október 27.-i csernovai vérengzés. A szlovák falu lakossága e napon az utcára vonulva azt követelte, hogy saját pénzükből épített templomukat szlovák nacionalista tevékenysége miatt bebörtönzött volt plébánosuk, Andrei Hlinka avassa fel. A rendőrök fellépésének 15 halálos áldozata volt és különösen negatívan hatott az európai közvéleményre az incidenst követő per, amely a csendőrök eljárását jogosnak találva a tüntetőket büntette meg.

Egy évvel később jelent meg R. T. Seton Watson *Racial Problems in Hungary* c. műve, amely – kétségtelenül sok túlzással, de igen meggyőzően – foglalta össze a nemzetiségeket erőszakosan asszimiláló magyar politikával kapcsolatos elítélő nézeteit.¹¹ A kritikával az európai közvéleményt a magyarországi nemzeti kisebbségek érdekében kívánta mozgósítani, de ez ekkor még nem jelenti a Monarchia és azon belül Magyarország területi integritásának megkérdőjelezését. A háború idején azonban tovább élesedik a Monarchia nemzetiségi problémáival kapcsolatban egyre tekintélyesebb szakértőnek számító Seton-Watson kritikája. Az *Adevarul* c. román lapnak 1915-ben adott interjújában a következőket mondta: „Amit a porosz militarizmus jelent nekünk, azt jelenti a magyar hegemonia Önöknek: ezek az európai fejlődés fő akadályai. Nekünk, francia és orosz szövetségeseinkkel a német veszéllyel kell szembeszállnunk, önöknek a szerbekkel együtt véget kell vetni annak, hogy a magyar faj brutális és természetellenes módon uralja szomszédait”¹². Nézeteivel egybevágott a nagytekintélyű angol történész G. M. Trevelyan felfogása, aki az első világháború egyik fő okaként a nemzetiségeket asszimiláló magyar politikát jelölte meg: „A német uralkodni vágyás önmagában nem lett volna elég ahhoz, hogy lángba borítsa az egész világot, ha a német kultúra nem lépett volna szövetségre egy olyan erővel, amely hozzá hasonlóan semmibe vette mások jogait: a magyarok elszántságával, hogy magyarosítsák a Magyarország határain belül élő románokat, szlovákokat és horvátokat.... Gróf Tisza politikája még csak nem is a magyar nemzet, hanem a politikai jogoktól a saját fajtát is megfosztó magyar oligarchia politikája volt... Az osztrák-magyar közösségben... ez a magyar oligarchia volt a domináns erő.”¹³

Kevésbé ismert, de Franciaországnak a párizsi béketárgyalásokon játszott meghatározó szerepe miatt feltétlenül figyelmet kell fordítanunk a francia közvélemény első világháború előtti magyarságképének formálódására. Az újabb kutatások részletesen feltárták ezt a folyamatot. A negatív kép hosszabb távú stabil elemei a francia szempontból igen veszélyesnek tartott németbarátság és a szlávok elnyomása. A teljesebb képhez hozzátartozik, hogy evvel párhuzamosan egyes párizsi szalonokban a Hármas Szövetség esetleg elmozdítható „leggyengébb láncszemként” beszéltek Magyarországról és elismeréssel adóztak gazdasági-kulturális teljesítményének. Más országok

magyarságképének alakulásához hasonlóan itt is a koalíciós időszak idején fogyott el az 1848-as bizalmi tőke. Az 1907-es, a magyar nyelvű oktatás kiterjesztésével a nemzeti-ségek magyarosítását felgyorsítani kívánó Lex Apponyi és Bosznia-Hercegovina 1908. októberi annexiója mérőföldkő a Magyarországgal kapcsolatos negatív kép erősödésében. A francia politikusok a szlávellenes és németbarát magyar politika folyamatosságának megnyilvánulásaként értékelik ezeket a lépéseket. Ebben, a világháborúig nem változó légkörben vall kudarcot a koalíció kereskedelemügyi miniszterének, Kossuth Ferencnek az akciója egy ötszáz millió koronás államkölcson kibocsátására a párizsi tőkepiacon.¹⁴

Seton-Watson és Steed munkásságának szakértője, Jeszenszky Géza számos alkalommal kifejtette, hogy bármilyen intenzív, hatékony propagandamunkát is végzett a két befolyásos brit személyiség „Félrevezető és leegyszerűsítő lenne a Monarchia és vele együtt a történelmi Magyarország elpusztulását néhány írás hatásának tudni be.”¹⁵ Mégis úgy látja – és témánk szempontjából ez igen fontos – hogy a kritika jóval többet jelentett, mint aktuálpolitikai lépések elítélését: „az angliai magyarságkép megváltozása és a világháború alatti francia, román, cseh és délszláv propagandaírások nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy az ellenséggé vált Magyarország fölött a háború végén korábbi brit és francia barátai is könnyű lelkiismerettel mondták ki az ítéletet: bűnös nemzet, földaraboltatik.”¹⁶

BŰN ÉS BŰNTETÉS

Az a felfogás, hogy az első világháború veszteseit nem egyszerűen legyőzöttnek, hanem egy Európa békéje elleni bűnös összeesküvés tetteseinek kell tekinteni, meghatározta a párizsi békekonferencia légkörét. A győztes hatalmak egyik első párizsi döntésükkel bizottságot hoztak létre a háborús felelősség megállapítására. Alig három hónapos munka után, az 1919. május 6.-i plenáris ülésen a tizenöt fős, 10 ország képviselőiből álló bizottság beterjesztette jelentését, amelyet azonnal elfogadtak. Már az első bekezdés leszögezi, hogy a „felelősség azoké a hatalmaké, amelyek agresszív politikájuk jegyében üzentek hadat. E leplezett politikai szándék miatt a háború okát egy az Európa békéje elleni sötét összeesküvésként határozhatjuk meg.... A felelősség elsősorban Németországé és Ausztriáé /itt ez a Monarchiát jelenti/...” A zárókövetkeztetés szerint pedig „a háború a központi hatalmak és szövetségeseik előre megfontolt tervén alapszik, úgy cselekedtek, hogy elkerülhetlenné tegyék a háborút”¹⁷. A bűnössel pedig nem egyszerűen békét kell kötni, hanem meg kell büntetni. Magyarország vonatkozásában ezt rendkívüli határozottsággal képviselte a csehszlovák állam egyik alkotója, Benes, aki már külügyminiszterként 1920. február 19.-én mondta a következőket: „A Szent István ősi koronájához tartozó terület vezető osztályai által képviselt magyar népet valamennyi szövetséges egyhangúan a világháború fő bűnrészesének, ha nem a fő bűnösének tekintette.... a háborút nem kizárólag a régi Osztrák-Magyar Monarchia végzetes politikája provokálta ki, hanem ezt sokkal inkább Budapesten készítették elő, mintsem Bécsben... a jelenlegi rendszer is ugyanazon imperialista és nacionalista cél mögé rejtezik”¹⁸. E felfogás lényege az, hogy nem egyik vagy másik magyar politikus vagy politikai irányzat elfogadhatatlan Benes vagy a békekonferencia hangadó politikusai számára, hanem „magukban

a magyarokban volt a hiba”¹⁹ és ez a bűnbakkeresés jellegzetes esete. A háború ugyanis európai sőt globális léptékű tragédia volt, az okok egyetlen fő tényezőre redukálása a győzteseket minden felelősség alól felmenti, egyértelmű magyarázatot ad a győzteseket is sújtó gazdasági, társadalmi problémák eredetére és így fokozza a győztesek – adott esetben a frissen létrejött Csehszlovákia – társadalmának belső kohézióját.

A motívum része volt Masaryk és Benes háború alatti Monarchia ellenes kampányának. Benes híres brosúrája²⁰, propagandájának fő mondanivalója ez volt és e propaganda hatékonyságát több hálózat erősítette. Ilyen volt a Fejtő Ferenc jóvoltából ismert szabadkőműves hálózat az első világháború idején. André Lebey befolyásos francia újságíró és politikus játszott különösen fontos szerepet e gondolatok terjesztésében. Az 1917. június 28-30. közötti párizsi nemzetközi szabadkőműves konferencia előadójaként bűnbaknak minősíti a Monarchiát, amely Németországgal együtt „semmibe veszi az emberi jogokat és a népek jogait... Végleges vereségük nélkül sem az emberi jogok, sem a népek jogai nem létezhetnek...”. Lebey nagyon messzire megy: „ha van szent háború, akkor ez az... valamennyi, a Habsburg Birodalom politikai és adminisztratív szervezete által elnyomott nemzetiséget fel kell szabadítani vagy egyesíteni kell olyan államokban, melyeket a fenti nemzetiségek népszavazás útján hoznak létre”²¹. A szöveg az érzelmekre hat, mozgósító erejű, a bűnbakra való utalás erősíti ezt a hatást, ezt hívják a szociálpszichológusok kategorikus mobilizáló bűnbaknak. Magyarul: egy bizonyos kisebbségi csoport kijelölése, felelőssé tétele a háború megpróbáltatásaiért segíti a bűnbakkereső közösségének belső összetartását, fokozhatja cselekvőképességét. Ugyanez az alapgondolat határozta meg a Csehszlovákia létrehozása érdekében Franciaországban széleskörű tevékenységet kifejtő Ernest Denis és köre munkásságát is. A nemzeti kisállamok kialakítandó rendszere ebben az érvrendszerben nem egyszerűen egy, a Kárpát-medence népessége etnikai összetételének jobban megfelelő alternatív megoldás, hanem a történelmi igazságtétel eszköze. Ezt a csehszlovák állam alapító elnöke, T. G. Masaryk fejtette ki a leghatékonyabban. Érvelése szerint magyar felelősség, hogy Szlovákiát – mint a Nagymorva Birodalom központi területét – a 10. században elszakították az anyaországtól, de ennek ellenére kulturálisan mindig összeköttetésben maradt a csehekkel. Ebbe a koncepcióba illesztve a Szent István-i Intelmek idegenek iránt türelmemre figyelmeztető szövegét a „magyarosító imperializmus” megnyilvánulásának tartja: „a magyar állam megalapítója tökéletlennek mondotta az olyan államot, amelyet csak egy nép alkot, a más népeket leigázó nemzetek államtudománya mindig és mindenütt ugyanaz. Poroszok, osztrákok, magyarok, törökök között benső megegyezés van.”²²

A magyarság bűneivel kapcsolatos, a fenti érvelésekkel rokonítható román nézetek kitűnő összefoglalását adja Borsi-Kálmán Béla Francis Pacurariu esszékötetéről írott, a román és magyar értelmiség kölcsönös előítéleteinek gyökereit aprólékos eszmetörténeti elemzésekkel feltáró esszéjében.²³ Ezek a nézetek igen közel állnak a cseh illetve szlovák felfogáshoz. A fő vádpont ugyanis az, hogy a magyar honfoglalás megzavarta a Dunatáj etnikai-politikai erőviszonyait, a középkori magyar állam arisztokráciája a nem magyar etnikumok vezető rétegét asszimilálta, felbomlasztotta e népek ősi intézményeit. A román-magyar feszültségek feszültségek fő forrása az erdélyi helyzet, ahol a román demográfiai túlsúly ellenére hiányzott a románság megfelelő politikai képviselője.

A BÚNBAK ÉRVEI

A bűnösség motívuma gyakran felbukkan a bűnbak oldalán, a magyar védekező érvelésekben is. Így már 1918. november 12.-én Károlyi Mihály Lansing amerikai külügyminiszternek írva Magyarország területi integritásának védelmében avval érvel, hogy „A magyar nép bűne nem súlyosabb a többi nép bűnénél, kiknek fiait arra kényszerítették, hogy Ausztria és Németország hadseregében Önök ellen harcoljanak...miért kellene olyasmi miatt bűnhődnünk, amit kényszerből cselekedtünk, és amit más népeknek nem rónak föl...”²⁴ Ugyanezt az érvet használta a párizsi békekonferenciára készített feljegyzés a magyarság háborús felelősségéről: „Magyarország nemzetiségi politikája, bármilyen volt is, nem belső ösztönből fakadt, hanem külső nyomás alatt alakult... Magyarország viszonya a háború kitöréséhez az Osztrák-Magyar Monarchia keretében tisztázva van, és éppoly kevésbé tehető felelőssé annak kitöréséért, mint az az ártatlan részvényes, aki visszamarad, amikor az igazgató büntetendő cselekmény elkövetése után öngyilkos lesz és megsemmisül”.

Az érvelés fontos eleme, hogy az entente elleni harcból a Monarchia hadseregében szolgáló valamennyi nemzetiség kivette a részét s ebből következően, „Ha bűnös Magyarország, akkor minden népe egyenlően az.”²⁵

Ez az érvelés csak visszhang nélkül maradhatott a békeszerződések kidolgozása során, hiszen ott a győztes hatalmak célja a felelősség és ennek alapján a büntetés minél szűkebb körre korlátozódó, egyértelmű meghatározása volt.

A BÚN

Mi is az az európai bűn, amelynek feldolgozásához könnyen azonosítható bűnbakra volt szükség? Maga a háború, hiszen az első világháború okozta hatalmas pusztítás nemcsak a vesztesek, hanem a győztesek számára is – ha nem is ugyanolyan formában és szinten – katasztrófát jelentett. A továbblépéshez, a konszolidációhoz, egy új nemzetközi biztonsági rendszer kialakításához gyors, világos, közérthető okmagyarázat kellett. Ugyancsak fontos volt a győztesek közötti összhang megőrzése szempontjából a közösen meghatározott és elítélt bűnbak: gyűlölete összetartó tényező lehetett. Megkönnyítette a Monarchia és Magyarország bűnbak szerepbe helyezését az is, hogy népességük soknemzetiségű összetétele igencsak eltért a döntéshozatalban domináló francia nemzetállam korábbi asszimilációs folyamatok eredményeként kialakult etnikai egységétől: a bűnbak fontos tulajdonsága a másság, idegenség.

Mindez természetesen korántsem azt akarja bizonyítani, hogy a német és osztrák-magyar háborús célok és politika, a magyarországi nemzetiségekkel szembeni erőszakos magyar asszimiláció alaptalanul váltották volna ki a győztesek igen sok szempontból méltánytalanul nagymértékben büntető döntéseit. Ha figyelmünket most már csak Magyarország megítélésére korlátozzuk, kétségtelen: a magyar nemzetiségi politika visszáságait aránytalanul nagyította fel az ezt kritizáló propaganda, de érvelése valós tényekből indult ki.²⁶ A bűnbakkeresésnek ez is igen fontos eleme: a tényeket bonyolult

összefüggésrendszerükből kiragadva, a bűnbakkereső szempontjainak megfelelő új kontextusba kell helyezni.

A bűnbakkeresés nem valamilyen társadalmi betegség, hanem bonyolult válsághelyzetek természetes velejárója. Ami a bűnbak számára súlyos teher, megpróbáltatás, szenvedés, az a bűnbakkereső számára megkönnyebbülés, segítség lehet. A szerepek azonban a történelmi helyzetek változásával felcserélődhetnek – a jelenséggel foglalkozó társadalomtudományok figyelmeztethetik a döntéshelyzetben lévő politikusokat és a közvéleményt az egyén, csoport vagy akár egy nemzet számára könnyen végzetesnek bizonyulható következményekre.

Jegyzetek

- 1 A problémakör legteljesebb magyar nyelvű összefoglalása a szociálpszichológus szemszögéből: Pataki Ferenc: Bűnbakképzési folyamatok a társadalomban. In: Pataki Ferenc: Rendszerváltás után: Társadalomlélektani terepszemle. Budapest, 1993. A vizsgálódás itt röviden összefoglalt fogalmi keretéről részletesebben: Pók Attila: Bűnbakkeresés a modernkori Közép- és Kelet-Európában. Európai Szemle XI(2000) 4/83-101.
- 2 René Girard: The Scapegoat. John Hopkins University Press, 1989. Chapter 9.
- 3 Tom Douglas: Scapegoats. Transferring Blame. London-New York, 1995. 85-106.
- 4 Balogh József: A nemzeti önismeret eszközei. Magyar Csillag, 1943, II, 620. Idézi Jeszenszky Géza: Magyarország változó képe Nagy-Britanniában. In: Magyarságkép és történelmi változásai. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1999. 88.
- 5 Harold Nicolson: Peacemaking 1919. New York, 1965. 33-34.
- 6 Ez utóbbira egy témánkhöz kapcsolódó jellegzetes példa: 1918. április 8. és október vége között a brit háborús propagandát irányító Enemy Propaganda Department 643 röplapot 60 millió példányban és 112 újságot 10 millió példányban juttatott (leginkább repülőgépről) az Osztrák-Magyar Monarchia területére. Sanders, M. L. Taylor, Philip M.: Britische Propaganda im Ersten Weltkrieg. 1914-1918. Berlin, 1990. 185. Idézi: Anikó Kovács-Bertrand: Der ungarische Revisionismus nach dem Ersten Weltkrieg. Der publizistische Kampf gegen den Friedensvertrag von Trianon (1918-1931). R. Oldenbourg Verlag, München, 1997. 38.
- 7 Völkertafel-Steiermark: Kurze Beschreibung der in Europa befindlichen Völker und ihrer Eigenschaften. Museum für Volkskunde, Wien.
- 8 Karl Freiherr v. Czoernig: Ethnographie der Oesterreichischen Monarchie. I. Bd. Wien, 1857, 74-80. Idézi: Hanák Péter in: Magyarságkép és történelmi változásai. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1999. 29.
- 9 Eckhardt Sándor: A magyarság külföldi arcképe. In: Szekfű Gyula (szerk.): Mi a magyar? Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1939. 111-112.
- 10 Larry Wolff: Inventing Eastern Europe. The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment. Stanford University Press, 1994. 105, 165, 291.
- 11 Részletes elemzését ld. Péter László: Az 1905. évi alkotmányválság, a „magyarkérdés” az angol sajtóban és Scotus Viator pálfordulása. In: Péter László: Az Elbától keletre. Osiris, Budapest, 1998. 290-339.
- 12 Idézi: Hugh Seton Watson: R. W. Seton-Watson and the Trianon Settlement. In: Béla K. Király and László Veszprémy (eds): Trianon and East Central Europe. War and Society in East Central Europe, Volume XXXII, Distributed by Columbia University Press, New York, 1995. 46.
- 13 Charles F. Horne (ed.) Source Records of the Great War. Vol 1. National Alumni. 1923. 187. Az amerikai forrásgyűjtemény helyet ad Apponyi Albertnek is, aki szerint a Karagyorgyevics család trónra kerülése óta Szerbiában folyamatosan összeesküvést forraltak Ausztria-Magyarország ellen (325)... ez ellen fel kellett lépünk vagy fel kellett volna adni az élethez való jogunkat (328.)
- 14 Nicolas Bauquet: Egy ártatlan diplomáciai flört: Franciaország és a koalíció, 1905-1909. Valóság

- 2000/8/83-93. A szerző disszertációja: Les francophiles hongrois entre nationalisme et occidentalisme 1896-1914. Memoire de maitrise d'histoire sous la direction de Bernard Michel. Université Paris I. Année 1998 - 1999. Átfogó elemzést ad Pastor Péter: Franciaország hadicéljai Ausztria-Magyarországgal szemben és a trianoni békeszerződés. In: Romsics Ignác (szerk.): Magyarország és a nagyhatalmak a 20. században. Teleki László alapítvány, Budapest, 1995. 37-48.
- 15 Jeszenszky Géza: Magyarország változó képe Nagy-Britanniában. In: Magyarságkép és történeti változásai. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1999. 89.
- 16 uo.
- 17 German White Book Concerning the Responsibility of the Authors of the War. New York, 1924. 15. Idézi Dwight E. Lee. (ed.) The Outbreak of the First World War. Revised edition. D. C. Heath and Company, Boston, 1966. 1-4.
- 18 Idézi: Ormos Mária: Képek Magyarországról az első világháború után. In: Magyarságkép és történeti változásai. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1999. 53-54.
- 19 uo. 54.
- 20 Détruisez l'Autriche-Hongrie! 1916.
- 21 Fejtő Ferenc: Rekviem egy hajdanvolt birodalomért. Minerva, Atlantisz, Budapest, 1990. 323.
- 22 V.ö. T. G. Masaryk: Az új Európa. A szláv álláspont. Kosice-Kassa, 1923. 70. A koncepció felvázolása és elemzése: Szarka László: A magyar békejegyzékek érvrendszere és a trianoni békeszerződés és uő: Emberarcú nacionalizmus. In: Szarka László: Duna-táji dilemmák. Ister, Budapest, 1998. 136-137., 174-175.
- 23 Borsi-Kálmán Béla: Kihívás és eretnekség. In: Borsi-Kálmán Béla: Kockázatos viszonyok. Jelenkor Kiadó, Pécs, 1997. 102-148. Főleg 110-111.
- 24 Ádám Magda - Ormos Mária (összeállította és szerkesztette): Francia diplomáciai iratok a Kárpát-Medence történetéből. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1999. 14.
- 25 Trianon. A magyar békeküldöttség tevékenysége 1920-ban. Válogatás A Magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly-sur-Seine-ben I-II.kötetéből. A bevezető tanulmányt írta és az iratokat válogatta: Pomogáts Béla. A forrásokat szerkesztette és sajtó alá rendezte: Ádám Magda és Cholnoky Győző. Lucidus, Budapest, 2000.105, 110.
- 26 Erről ld.: Hanák Péter: Trianon szubjektív tényezői. Világosság, 1990/8-9/691-694.

HUNGARIANS AS A EUROPEAN SCAPEGOAT

The rich collection of stereotypical images of each other contains some especially interesting conceptions of hostility or friendship to mobilize for political actions. The more tragedies and crises an ethnic or national community experiences through its history, the greater demand on highlighting the external causes of tragedies and defeats it has. There are various ways of seeking for the causes: scientific analysis, literary and artistic presentation or simplifying political rhetoric. There is a special individual or group phenomenon, as well as phenomenon of social psychology which can be found in all these forms – that is scapegoating. Usually, scapegoats are hunted by losers; however, it may also be important to examine how scapegoating arises under given circumstances – for instance, the motives of the most decisive external decisions relating to the fate of Hungarians. Respective researches give a definite answer, namely the most typical feature of a scapegoat is that its alien character and minority status that substantially deviate from the accepted norms of the given community. There are no scapegoats without sins. The main element in the process of a scapegoating is to clearly define the guilty party. What sins could the general public of the modern Europe find concerning the Hungarians? It was the war itself – the tremendous devastation of World War I was a catastrophe for both losers and winners, but not in the same form and extent. What does European sin mean in this case? Why was it necessary to find an easily identifiable scapegoat?

The study tries to find an explanation for all these questions and examines the faults of Hungarians on the basis of the tragic event discussing the Hungarians' relation with guilt and punishment in view of the European history.

MODERNITÁS ÉS HAGYOMÁNY A NAGYVÁROSI FEJLŐDÉSSEN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL BUDAPESTRE

Határozott felismerésként fogalmazódik meg újabban, hogy szoros, egyúttal bonyolult összefüggés teremt kapcsolatot a nagyvárosi modernitás és a hagyomány végletei között. „New York, melyet e század [a 20. század] nagy részében a modernség, valamint a modern élet szimbólumának tekintettek, összekuszálja a modernitás fogalmát. (...) New York a modernitás gazdagabb és összetettebb tapasztalatával szolgál: a haladás (vagy újdonság) az archaizmussal (vagy a régimódival) látszik egybekapcsolódni. [...] A modernitás párbeszéd a múlttal és ez a múlt ott van a jelenben is. Ezért kell tehát New York nagyvárosi modernitásának mindig is befejezetlennek maradnia.”¹ Ami New Yorkra igaz, fokozottan áll az európai metropoliszokra. Donald J. Olsen London, Párizs és Bécs kapcsán fogalmazza meg tézisé, mely szerint ezek a városok – 19. századi megformálásuk eredményeképpen – mindenekelőtt a Történelem reprezentációjául szolgáltak; még ha azt a történelmet fejezték is ki, melyben sem a szegényeknek, sem a múltat artikulálni képtelen megannyi más társadalmi összetevőnek érdemben nem jutott szerep. „Ennek ellenére nem volt szűken vett politikai- vagy diplomáciatörténet: a művészettörténet, a gondolkodás története, a gazdaságtörténet mind bőségesen megmutatkozott általa.”²

Ennek ellenére elvétve vizsgálják empirikus eszközökkel és elméletileg is igényes módon a modernitás és a hagyományszerűség különös nagyvárosi egyvelegét. A látszólag merőben újnak, valamint a láthatatlanul, viszont folytonosan ható réginek a fúziója ugyanis különleges optika alkalmazása révén tehető egyáltalán láthatóvá. Ehhez segít hozzá a kollektív emlékezet fogalma, amely új távlatokat nyitott a történeti gondolkodás számára. Ahhoz azonban, hogy valamennyire érzékeltetni lehessen a kollektív emlékezetnek a modern nagyváros konstituálásában betöltött, eddig alig vagy kevéssé méltányolt szerepét, elsőként az új fejleményeket kell gondosan számba vennünk. Azzal kezdjük tehát némileg rendhagyó várostörténeti elbeszélésünket, hogy a szinekdoché szabályainak megfelelően, a nagyvárosi újítás egyetlen szegmensének részletesebb taglalásával idézzük fel a modernitás tényét, melynek korabeli élményét nyomban össze is kötjük az archaizmus éppoly nyilvánvaló továbbélésével.

AZ UTCAI FORGALOM MINT NAGYVÁROSI ATTRIBÚTUM

E történet elbeszéléséhez egy korabeli szakértő, Pásztor Mihály beszámolóját vesszük egyedüli forrásként tekintetbe. Jóllehet, a közlekedés budapesti históriája – mai perspektívából – másként fest vagy festene, mint az egykorú beszámoló tükrében. Mivel azonban nem közlekedéstörténeti narratívát írunk, hanem azt igyekszünk megmutatni, hogy hol és miben látták a kortársak koruk modernitásának döntő jegyeit, milyen tapasztalatokat szereztek a századforduló Budapestjének modernségéről, ez a forrás önmagában is eleendő számunkra.

„Ezelőtt negyven esztendővel a lóvasút, a sikló, a csavargózós, meg a Dunagőzhajózási-Társaság gőzösei bonyolították le Budapest lokális személyforgalmát. Ez a négy vállalat 1873-ban együttvéve alig szállított tíz millió embert. A múlt esztendőben [1912-ban] pedig körülbelül kétszázhusz millió embert szállított az omnibusz, a csavargózós, a sikló és a villamos vasútak. Ennek a két számnak a különbsége adja annak a nagyszerű evolúciónak a mértékét, amelyet ez a három kisvárosból született nagyváros az utolsó negyven esztendő alatt ért meg.” Később pedig hozzáfűzi: „a nagy fejlődésnek nincs [is] érdekesebb, beszédesebb magyarázója, mint a forgalomnak negyven évről való statisztikája”. De vajon miért? Azért, mert: „A fejlődés minden fázisát visszatükrözi ez a statisztika. A rossz idők és a jó idők; a gazdasági föllendülések és válságok mind-mind nyomot hagytak ezen a statisztikán.” A közlekedési statisztika nem pusztán azáltal tart tükröt a nagyvárosi átalakulás elé, hogy megmutatja a piaci rendszer dinamikáját, hanem oly módon is, hogy rávilágít a nagyvárosi ember élettempójának hihetetlen felgyorsulására. „És szinte megható megfigyelni, hogy a kényelmes járású lóvasútat mint szorítja ki a fürgébb villamos vasút; [...] sokasodnak a paloták és tünedezik az utcákról a régi idők békés nyugalma, hogy helyet adjon egy napról-napra idegesebb, lármásabb, sietősebb nagyvárosi életnek.”

A közlekedés statisztikája feltárja továbbá, hogy miként egységesül az 1873-ban közigazgatásilag egybeolvasztott város, amely a rohamos népességbeli növekedés folytán egyre kiterjedtebb és összetettebb is egyszersmind. „A három várost, amelyet negyven esztendővel ezelőtt még csak egy törvény fűzött igen lazán össze, ma hatalmas sínhálózat láncolja egy várossá, és ez a sínhálózat: Budapest acélból való vérerei. Ezek viszik, közvetítik a város vérkeringését. A múltban igen gyakran ezek a sínek irányították ennek a városnak a fejlődését. Halott városrészekbe pezsgő életet vittek és elősegítették az ipar s a kereskedelem megerősödését.”³

Azt, hogy milyen kitüntetett jelentőséget tulajdonít a szerző a tömegközlekedés városfejlesztő, területi egységesítő szerepének jelzi, hogy közlekedéstörténeti elbeszélését erre az egyetlen gondolati szála fűzi fel végül. „Negyven esztendővel ezelőtt még jóformán teljesen külön kisvárosi életet élt a három testvér-város: Pest, Buda és Óbuda. Sokáig a Lánchíd volt az egyetlen kapocs, amely Pestet és Budát összekötötte. Azután jött a csavargózós, meg a lóvasút. A lóvasút volt az első pánt, amely nemcsak Budát, de Óbudát, Újpestet és Kőbányát is közelebb hozta Pesthez. Ezek a kapcsok az idők során egyre szaporodnak. [...] 1876-ban indul meg a forgalom a Margit-hídon; 1896-ban, a kiállítás évében a Ferenc József-hídon és 1902-ben az Erzsébet-hídon. 1888-ban négy vicinálissal közelebb hozzák Budapesthez a környéket és a következő esztendőben, 1889-ben, Baross Gábor a zónatarifával közelebb hozza a fővároshoz az egész országot.”⁴ És így tovább.

A modernitás nyilvánvaló jele továbbá, hogy a korszerű szállítójárműveket is mind többen veszik idővel igénybe, amiben a zónatarifa bevezetésének is van némi kis szerepe; ilyenformán tavaly „már tizennégy és félszer akkora volt az államvasút két legnagyobb budapesti pályaudvarának a forgalma, mint 1888-ban”. Továbbmenve: „De óriási mértékben gyarapodott a vicinálisok forgalma is. A nagyvasútak, vicinálisok, és hajóstársaságok személyforgalma (a Budapestre érkező személyeket értjük csupán, az elutazókat

nem) együttvéve 1890-ben mindössze 3,46 millió volt, 1900-ban pedig kerekszámban nyolc millió. A mult esztendőben – 1912-ben – pedig már 24,49 milliót tett ki azoknak az utasoknak a száma, akik vasúton, vicinálison és hajón Budapestre érkeztek.”⁵

Úgy beszél Pásztor a közlekedési modernizáció fejleményeiről, mint amelyek elsősorban arra szolgálnak, hogy „közelebb hozzák” Budapesthez, mintegy Pesthez kapcsolják a vidék (illetve az elővárosok, sőt Buda és Óbuda) népét. Ezért is tűnhet számára elegendőnek a Budapestre érkező utasok statisztikai adatsora. A (közlekedési) modernizáció hatása Pásztor beállításában olyan egyirányú folyamat, melyben mindenekelőtt vagy kizárólagos módon a modernség ellenállhatatlan vonzereje mutatkozik meg: mágnesként rántja magához a főváros a közeli és a távolabbi vidékek népességét. Ebben a modernitás-történetben már ezért sem lehet bármiféle komolyan számba vehető szerepe a hagyománynak vagy az archaizmusnak, mivel azok elkerülhetetlen sorsa a modernség előtti gyors és feltétlen kapituláció.

De nincs ez másként a városon belüli, a nagyvárosi embert közelről érintő jelenségek esetében sem. Amikor a városi villamos és a közúti vasút forgalmi adatai között von párhuzamot, két budapesti embertípust állít elénk Pásztor a tömegközlekedéshez való viszonyuk alapján. „Azt a sok vidéki embert, akit a [millenniumi] kiállítás a fővárosba csalt, a gazdasági válság a város belsejéből kizavarta a perifériákra, ahol olcsóbb a lakás, könnyebb a megélhetés. A külső perifériák pedig a Közúti Vaspályatársaság érdekszférájához tartoztak, nem a Városi Villamos Vasútéhoz. A város szívében, a Nagy-Körúton, a Városi Villamos az úr, de a Nagy-Körútakat mégis a Közúti Vasút sínjei kötik össze Budával és a kültelkekkel. A 'Közúti' ezeknek a külső vidékeknek a publikumát szívja föl, a külső vidékek publikumából rekrutálódik az az utas-anyag, amely évről-évre egyre jobban növeli a Közúti Vasút forgalmát. Ezzel szemben a Városi Villamos forgalma néhány esztendeig stagnál, mert a Városi Villamos 1897-ben kiaknázza azt, ami a Nagy-Körúton és vidékén a közúti forgalom szempontjából kiaknázzható (...).”⁶ Magyarán: csupán a száz százalékgig budapesti ember használja (ki) a modernitás századfordulón már meglévő megannyi civilizációs vívmányát (például a villamost), a bejáró (fél)budapestiek ezzel szemben a vasúti közlekedés kínálta lehetőségekkel élnek csupán.

Azért létfontosságú szerzőnk számára a népességszám és a forgalmi adatok alakulásának pontos összevetése, mert így bizonyíthatja, hogy a modernitás biztosította lehetőségekkel kizárólag a budapestiek élnek maradéktalanul. Hiszen: „a személyforgalom gyarapodásának a tempója egyre gyorsabb lesz és szinte napról-napra jobban távolodik a népesség gyarapodásának a tempójától”.⁷ A nemzetközi összehasonlítás tanulságait leszűrve pedig megjegyzi, akár nagyobb is lehetne a két érték között a „távolodás”. Az optimálisabb megvalósulásnak azonban határt szab, hogy nem mindenhol lehet Budapesten villamos vonalat létesíteni. Következésképpen: „Budapest a forgalom szempontjából még mindig nincs kellőképpen kihasználva. Budán is, de Pesten is óriási területek vannak még, amelyeket sem a villamosvasúti sín nem darabol el, sem az omnibusz. Ez részint azért van, mert a főváros villamosvasút-hálózata nem egységesen megállapított terv szerint épült. A magánkézben levő közlekedési vállalatok lehetőleg csak a sűrűn lakott vidékeket látják el sínes közlekedéssel.” Továbbá: „azok, akik hatvan-hetven esztendővel ezelőtt Budapestet megépítették, nem gondoltak arra, hogy világvárost épí-

tenek (!), amelynek immár csaknem millióra felnövekedett lakosságát egykor villamosvasút fogja szállítani végig a városon. A Ferenc- és Józsefváros utcáit a régiek a mainál kisebb forgalom számára szabták. Ezekben a keskeny utcákban aztán nem fér el a villamosvasúti sín és ez az oka, hogy az Erzsébet-, József- és Ferencváros óriási külsőségei kiesnek a villamos közlekedés rayonjából”.⁸

A két, „egymással érdekellentétben álló vasúttársaság” mintegy kettéválasztja Budapestet és ezt „a két részre osztott Budapestet nem kapcsolják együvé még az átszálló jegyek sem, amelyeknek pedig tulajdonképpen ez lenne a hivatásuk”.⁹ Mindenekelőtt azért nem, mert a Közúti és a Városi által („107 relációra”) kibocsátott átszálló jegy forgalmuk kevesebb mint 2 százalékát teszi ki csupán. Ráadásul az utazóközönség elsősorban a legolcsóbb, a 20 filléres átszállót veszi igénybe, mellyel kizárólag a pesti oldalon utazhat. Az átszállójegy, mondhatni, a legmodernebb tarifa, hiszen a modern tömegközlekedés maximális kiaknázására ösztönöz. Nem véletlen, hogy Budán, ahol a századfordulón a modernitás még kevéssé éreztette hatását, feltűnően kevés utas vásárolt ez idő tájt (1912-ben) átszállójegyet, következésképpen ők kívül rekedtek a modern nagyvárosi közlekedés nyújtotta lehetőségeken.

A villamosközlekedés a budapestiek napi szokásává lett a századfordulón, ennek ellenére sem állíthatjuk azonban, hogy mindenki rendszeresen villamoson utazott. A villamost állandó jelleggel használók közt átlagot meghaladó számban fordultak elő kedvezményes jeggyel utazó diákok és munkások. A gyerekek két éves korig (szüleik ölében) ingyen, tízéves korig csökkentett áron vehették igénybe a villamost. Így, amíg az 1890-es évek derekán egy felnőtt jegy ára tíz és húsz krajcár között alakult a Budapesti Közúti Vaspálya Társaság vonalain, a gyerekjegy ára ennek a felébe került. Ha viszont valaki történetesen Budára kívánt átkelni, többet kellett érte fizetnie. A munkásokat – kizárólag a munkába menetel végett – szintén kedvezményes jegy illette meg; reggel hét óra előtt és este hat óra után vehették igénybe a kedvezményt, amely a korábban említett Társaság vonalaira szólt; ez közelebről az Újpestről a Nyugati pályaudvarra befutó vonalat, továbbá egyes Óbudára, Budára és Kőbányára tartó vonalakat érintette.¹⁰

Lehetetlen kideríteni, hogy kik utaztak ez időben a pesti villamosokon. Nyilvánvaló, az utazóközönség összetétele nagyban függött attól, hogy hétköznapról vagy hétvégéről (ünnepnapról) van-e szó, továbbá a napszakoktól és persze attól a városrésztől is függött, ahol a villamos járt. Egy 1900-ban történt zugligeti villamosbaleset során felvett baleseti napló mindenesetre társadalmilag meglehetősen vegyes utazóközönség képét tárja elénk. A baleset nyomán meghalt négy utas egyike izraelita kereskedősegéd volt, a másik egy, a fővárosban vendégeskedő vidéki vasúti főfelügyelő, a harmadik pórul járt utas egy vasúti felügyelő felesége és végül a negyedik egy losonci kereskedő felesége volt a feljegyzések szerint. A súlyos balesetet szenvedő utasok között egyaránt akadtak cselédek, kisiparos (vagy kisiparos felesége), netán középosztálybeli illető (vasúti felügyelő és a fia).¹¹ Úgy tűnik tehát, hogy legalább is ezen a járaton a középosztály, valamint a társadalmi ranglétrán alatta elhelyezkedő különféle társadalmi csoportok tagjai egyaránt képviseltették magukat.

Ennél talán még nehezebb akár megközelítően is hű képet alkotni az utcai gyalogos forgalomról. Kézenfekvő forrásul szolgálhatna a vizuális dokumentum, a fénykép és a

festett kép. Velük kapcsolatban azt tapasztaljuk azonban, hogy a képi ábrázolás (látás-mód) korabeli konvenciói nem teszik lehetővé az utca naturalista megjelenítését. A fényképész tekintete szinte kizárólag a város, Budapest „lényegi” vonásaira összpontosít, aminek nem a nyilvános terek tolongó embertömege, hanem az architektúra és a térszerkezet a fő letéteményese.¹² A festett képek Budapest-imázsa szerint pedig mindenekelőtt a köztéri (a nyíltszíni) piac képviseli a nagyvárosi társadalom tömegességét és valódi sokféleségét.¹³ Ezek a körülmények erősen gátolják a vizuális információk érdemi hasznosítását, midőn az „utcai forgalom” jelenségét próbáljuk megragadni.

Újólág segítségünkre siet azonban Pásztor Mihály, aki másfél évtizeddel később megint visszatért az utca budapesti használatának a kérdésére, kijelentve: „A forgalom tempója összehasonlíthatatlanul gyorsabb, mint másfél évtized előtt; az utca közönsége pedig igényesebb, idegesebb és türelmetlenebb ma, mint amilyen a békeévek publikuma volt.” A változások okait az időközbeni népességnövekedésben véli fellelni. Ő maga sem ítélté azonban azt igazán perdöntő körülménynek, hiszen 1910 és 1925 között Budapest népessége mindössze 80 ezer fővel gyarapodott¹⁴ (ami érdemben aligha növelhette meg az utcai tömeget), miért fokozta volna vajon az utcai gyalogos forgalmat a háztartások számának a gyarapodása (amit számokkal is bizonyít a szerző). Pásztor így végül más okok után néz. „Azonban szemelláthatóan, erősen megduzzasztotta az utcai forgalmat a lakásforgalom megkötöttsége is” – jelenti ki. Az 1916-ban bevezetett kötött lakásgazdálkodásnak (a szabad lakáspiac felszámolásának) Pásztor szerint az volt az „egyik konzekvenciája, hogy megnőtt az utca forgalma. A háború előtt mindenki úgy igyekezett megvásztani lakását, hogy minél közelebb legyen a munkahelyéhez. Erre az a meggondolás készítette, hogyha munkahelye közel esik a lakásához: pénzt és időt takarít meg. Kevesebbet költ villamosvasútra és pihenőidejéből kevesebbet vesz el az az út, mely a lakásától a munkahelyéig és a munkahelyétől a lakásáig vezet. A lakásforgalmat megszüntető kormányrendelet ezt a józan számítást teljesen megzavarta. A háború kitörése óta a fővárosi ember csak végső szükségben szánta rá magát költözködtésre, akinek pedig lakásra volt szüksége; az sem válogathatott túlságosan a lakásokban. Meg kellett elégednie azzal, ami kínálkozott és kénytelen volt kibérelni a viszonylag legalkalmasabb lakást tekintet nélkül arra, hogy közel esett-e a munkahelyéhez vagy sem. Ez az állapot, szól végső következtetése, egyaránt megnövelte az utcák gyalogos forgalmát és a villamosvasútak utasforgalmát.”¹⁵

Pásztor eszmefuttatását olvasva óhatatlanul arra kell (vagy kellene) következtetnünk, hogy a modern nagyváros körülményei közt modernnek ható viselkedés (a fokozott térbeli mozgékonyág) közvetlenül nem magából a nagyvárosi létből, hanem a lakás megvásztását befolyásoló külső körülmények változásából fakad. Szabad lakásvásztás esetén ugyanis a nagyvárosi emberek sokkal inkább a hagyományhoz tartják magukat. Igyekeznek tehát a munkahelyük közelében letelepedni, hogy ne kelljen túl sokat menniük (és utazniuk) otthonuk és a munkahelyük között. Ha ez így van, akkor viszont nem áll fenn szoros összefüggés a nagyváros szociális és fizikai adottsága, valamint a modern nagyvárosi létforma, az azt demonstráló utcai tömegélet (a közlekedési eszközök elterjedt használata) között, hiszen az utóbbit egyes piaci folyamatok (mindenekelőtt a lakáspiac) korlátozása idézi elő.

Nem feladatunk dönteni a szőnyegen heverő kérdésben. Nehezen is jutnánk dűlőre ebben az ügyben, hiszen ténybeli adatokkal nem ellenőrizhető Pásztor megállapítása. Ráadásul történetírásunk máig adós a budapesti munkavállalói rétegeket érintő időmérleg-vizsgálatok elvégzésével. Így legfőlőbb feltételezhetjük, bizonyítani azonban nem tudjuk, hogy a gyári munkásságot jellemző kisebb fizikai mozgékonyság (kevesebb napközbeni utazás) nem vagy alig vonatkoztatható a középosztályi alkalmazotti rétegek széles tömegeire. Főként azért nem, mert az utóbbiak lakóhely-választási döntéseit a munkahelyhez való közelség-távolság szempontján túl egyéb más megfontolások is érzékelhetően befolyásolták (a presztízs demonstrálása volt közülük talán a legfontosabb).

Az azonban vitathatatlanul érdekes Pásztor gondolatmenetében, hogy tapasztalatai szerint a nagyváros ab ovo nem teremt egy minden tekintetben modern mentalitást és viselkedésformát. Ha ugyanis a rutin jellegű, hamisítatlanul kisvárosi léptékű térbeli mozgást (az utca és a nyilvános tér effajta használatát) nem tekintjük a modernség adekvát megnyilvánulásának, fabatkát sem ér akkor a közlekedés imponáló nagyvárosi fejlődését dokumentáló adatok hosszú sora a nagyvárosi modernitás társadalomtörténetének a vizsgálata során.

Kimondatlanul is erre gondolt talán Pásztor, amikor kijelentette: „Az utca életében azonban mégis az autó idézte elő a legnagyobb változást, mert azzal, hogy meggyorsította: teljesen és tökéletesen átalakította az utcai közlekedést.”¹⁶ Az utcai mozgás tempójának az autó (az autóbusz, a motorkerékpár) révén bekövetkezett hirtelen felgyorsulása (a 25, illetve 35-40 kilométeres száguldás, ahogy Pásztor írja) azért hat vagy hathat univerzálisan, mert ugyanazt a (gyors) ütemet kényszeríti rá mindenkire, aki így vagy úgy részt vesz a nyilvános (az utcai) élet forgatagában. A városi autóforgalom, melynek korabeli zsúfoltságát hiba lenne persze eltúlozni,¹⁷ így lesz valóban új élmények forrása, noha a vasút 19. századi megjelenése, majd széles körű elterjedése folytán a sebesség tapasztalata korántsem nevezhető teljesen előzmény nélküli fejleménynek. A városokat egymással közvetlenül összekötő vasúti közlekedésre vonatkozóan – személyvonatok esetében – ugyanis már a 19. század közepén 46 km/óránál határozták meg a maximális menetsebességet, ami a század második felében 76 km/óra emelkedett. Igaz, még a gyorsvonatok sebessége sem mindig érte el ezt a tempót: 1914-ben például rendszerint 55-60 km/óra sebességgel közlekedtek hazánkban a gyorsvonatok, és csak kivételesen (rövid pályaszakaszokon) közelítették meg a 65-70 km/óra utazási sebességet (kivételesen a Budapest-Pozsony közt közlekedő gyorsvonatok haladtak ilyen gyorsan).¹⁸

A vonat haladási sebessége azonban másként fejt ki hatását a percepcióra, mint a városon belüli közlekedés, mivel nem közvetlenül a lakott települések terében, az utcai forgalom részeként, hanem zárt pályán, tehát elkülönített térben száguldanak a vasúti szerelvények. A városi autóforgalom azonban az utca gyalogosokkal, fiákerekkel, konfliktusokkal, lóvonatú, majd villamos vasúti járművekkel telített terében zajlik és kelt nagy riadalmat a sokkal lassabb tempóban haladók körében. Végző soron az autó megjelenése váltja ki tehát a nagyvárosi káosz érzetét, amit tovább erősít, hogy az autó az emberi életet immár közvetlenül is fenyegeti. Ami hamarosan kikényszeríti az utcai forgalom külső korlátozását, valamint a közlekedő ember önkorlátozását, az ezt szolgáló technikai megoldásokat: a járda és az úttest ellentmondást nem tűrő megkülönböztetését, a jármű-

vek territoriális szétválasztását (a jobbra hajts kötelezővé tételét), az útkereszteződések forgalomirányításának intézményesítését (a közlekedési lámpa rendszeresítését). Ilyenformán gyalogosként is mindenki részese lesz a modern városi létformának, akár tetszik ez neki, akár nem.

Holott a húszas évek Budapestjén – a forgalmasabb napokon – a villamos vasutak naponta átlag 740-800 ezer utast szállítanak, vagyis a lakosság közel kétötöde használja immár rendszeresen vagy időszakos jelleggel ez idő tájt ezt a tömegközlekedési eszközt.¹⁹ A jegystatisztika tanúsága szerint az utazóközönség döntő hányada nem holmi „luxusutas”, aki a szakaszjeggyel „akkor is felül a villamosra, ha rövid az útja [...], mivel] kényelemszerető és könnyelmű”.²⁰ Erre vall, hogy míg a háború előtt minden második villamos utas váltott szakaszjegyet, addig a húszas évek derekán csupán 20 százalék az arányuk. A többség tehát immár a munkába járáshoz, valamint a munkából való hazatéréshez veszi igénybe a villamost – ez az, amit az átszállójegy fokozódó népszerűsége is igazol.

A helyi tömegközlekedés 94 százalékát bonyolította le a villamos 1927-ben, következésképpen az utasok társadalmi összetétele, a villamos használatának a módja egyaránt sokat elárul a közlekedő ember mentalitásáról és életviteléről. Nem célunk a kérdés beható taglalása, így épp csak felvillantjuk a fővárosi tömegközlekedés néhány fontos térbeli és társadalmi aspektusát. Kalauzunk ezúttal is az a Pásztor Mihály, aki feldolgozta és közreadta Patz Sándor, a BSZKRT forgalmi igazgatója által 1925. január 15-én elvégzett villamosvasúti utasszámlálás adatait. A felmérés tanulságaiban tallózva emeljük ki a következő néhány markáns megállapítást. „Nagyon érdekes üttöere a forgalomnak a Nagykörút, melynek villamosvasútja az utasforgalom 17%-át bonyolítja le. A Nagykörúton naponta cca 130-140 ezer ember utazik végig a villamoson. [...] A Nagykörúti vonalon már reggel 7 órakor kezdődik az élet és reggel 7 órától 9 óráig nyolcadfélezer ember megy a körúti kocsikon a Nyugati pályaudvar felé hivatalba, munkába. [...] A körút igazi nagy forgalma azonban csak délután kezdődik. A Nyugati pályaudvar felé irányuló forgalom délután 4 és 5 óra között éri el tetőpontját, míg a Boráros-tér felé özőnlő forgalom d. u. 6 és 7 óra között a legnagyobb, messze túlszárnyalván a Nyugati pályaudvar felé áramlók számát.”

Az utasforgalom időbeli ritmusával kapcsolatos a szerző következő megjegyzése is. „Este 6 és 7 óra között azért dagad így meg a Boráros-tér irányában az emberfolyam, mert ez az óra a színházak, a mozik, meg az egyéb szórakozások fő ideje és a szórakozásra vágyók egy nagy serege ezen az útvonalon igyekszik a nagy színházak, a nagy mozik, a nagy kávéházak és az Andrassy út felé. Nem szabad elfelejteni, hogy délután 4-10 óra között Budapesten naponta körülbelül 35-40 ezer ember jár moziba; 6-8 ezer ember jár színházba és rengeteg ember látogatja esténként a kávéházakat és a vendéglőket.”²¹

Némileg más képet mutat a Rákóczi út, a második legforgalmasabb budapesti tömegközlekedési főútvonal korabeli „utazó népe”. „7 és 9 óra között 23 ezer tisztviselő, munkás, kereskedő, iskolás gyerek utazik a Rákóczi-úti villamosokon; de meglehetősen erős az utasforgalom délután 2 órától 6 óráig is, amikor a hivatalból hazatérők és a belvárosi és a Rákóczi-úti boltok vásárlói duzzasztják a forgalmat.”²²

S végül: a BSZKRT egy 1926. november közepén elvégzett utasszámlálási felmérése

alapján a Pest és Buda közti villamos átmenő forgalmat is jellemezni tudjuk. Ebből kitűnik, hogy tízezrek (egész pontosan: 64 ezren) keltek át (főként a Margit hídon) reggelente Budáról Pestre főként a munkahelyükre tartva; valamivel kevesebben (közel 50 ezren) tették meg ugyanezt az utat visszafelé hasonló célból – ugyancsak a reggeli órákban. S természetesen az elővárosok (Újpest, Rákospalota, Megyer, Kispest, Szentlőrinc és Pesterzsébet) szintén tíz- és százezres nagyságban járultak hozzá a főváros napi villamosutas-forgalmához.²³

Közlekedéstörténeti gondolatmenetünk végére érve leszögezhetjük, a modernitás kétségbevonhatatlan vívmányaként elkönnyvelt nagyvárosi tömegközlekedés imponáló fejlődésoraiból nem vonhatunk le közvetlenül érdemi következtetést a nagyvárosi társadalom mentalitásbeli modernségére vagy az e téren tanúsított „maradiságára” nézve. Az infrastruktúra sajátos területi és társadalmi fejlődését, elterjedtségének térbeli egyenlőtlenségét és használatának változatos gyakorlatát látva kétkedve kell fogadni minden olyan véleményt és kijelentést, amely a modernitás (közlekedési) vívmányainak társadalmi befogadását automatikusnak, a hatókörét pedig általánosnak tünteti fel.

E tétel hitelét fokozza a mindennapi élelem beszerzése szempontjából elemzett nagyvárosi tér társadalmi tagolódása is. Négy eltérő zónát különböztet meg egy elemző e tekintetben az 1940-es évek elején. Ami ezen belül a zömmel a vásárcsarnokok által kiszolgált Belváros, a Nagykörúton belüli városrészek népességét illeti, itt a „vásárlóknak több mint fele igényesebb fogyasztó, aki meg tudja fizetni a magasabb üzleti árakat is”.²⁴ A külső zónákban élő, s vásárlásaikat ott helyben lebonyolítókról viszont megtudhatjuk, hogy: „A kisebb igényű, egyszerűbb társadalmi osztályok asszonyai szorgalmasan látogatják a főváros területén elhelyezett nyílt piacokat”. (Kiemelés az eredetiben.) A piacról ugyanakkor megállapítható, hogy „a városi tájban a vidéki színek megőrzője. Az eladók és a vásárlók kínáló-alkudozó csoportja és a nyári idényben paradicsomot, zöldséget, dinnyét a háziasszonyoknak kocsirol árusító termelők közvetlen, friss kapcsolatokat teremtenek a falu és a város között.”²⁵

Az előbbiekhöz kísértetiesen hasonló következtetésre jutunk akkor is, ha a továbbiakban a kollektív emlékezetnek a városi tér létrehozásában játszott szerepét, vagy azt vizsgáljuk, hogy miként ruházta fel a kollektív emlékezet a teret meghatározott jelentéssel; és persze akkor is, midőn a nagyvárosi tér kultikus használatát vesszük közelebből szemügyre.

ÉPÍTÉSZETI HISTORIZMUS – A TÖRTÉNELEM MINT TUDATALATTI

A kollektív vagy szociális emlékezet problémakörét elsőként Maurice Halbwachs vetette fel a húszas években; manapság pedig Jan Assmann az elmélet egyik legjelentősebb teoretikusa. Mindketten ahhoz az elméleti feltevéshez tartják magukat, mely szerint a hagyományként, vagy inkább az utólag megkonstruált emlékként (kulturális emlékezetként) továbbadott múlt minden esetben emlékezeti munka eredménye. Az elme, így Halbwachs, „az időben, mégpedig az adott csoport idejében próbálja megtalálni vagy inkább rekonstruálni az emléket és az időre támaszkodik”.²⁶ Assmann pedig a kollektív

emlékezet „rekonstruktív természetét” ecsetelve a „vissza- és előrefelé” egyformán tevékeny emlékezet jelentőségét hangsúlyozza.²⁷

A téma teoretikusai közt szinte nem is jegyzett, holott a probléma elméleti megragadásához számos fontos kiindulóponttal hozzájáruló Walter Benjamin a hagyományként tovább élő közösségi emlékezetet felváltó „szociális emlékezetet” a történelmi változás eredményének minősíti. Az epikus jellegű, vagyis a zárt és teljes emlékvilág felidézése (ezt nevezi Benjamin memóriának) a modernitás korában vált át a „memória őrzésébe”, mely utóbbinak két fontos attribútumát említi: (1) a részlegességet és töredezettséget; valamint (2) az öntudatlanságot.²⁸ Mivel az emlékezet szorosan helyhez kötött entitás (ezért is ragaszkodik Pierre Nora oly mértékben az emlékezet kapcsán a fizikai metaforához – ez a helyek emlékezete, a *les lieux de mémoire* fogalma),²⁹ Benjamin szintén a területiális emlékezet példáján érzékelteti a memória illetően fenntartásának a gyakorlatát.

Ez a bizonyos hely pedig nem más, mint a modern város, közelebbről Párizs, „a 19. század fővárosa”, amely a történelem afféle lerakata, miután – régészeti hasonlattal élve – közvetlenül egymásra rétegződnek e helyen az időben egymást követő korok tárgyi maradványai. Mely ténynek nem is mindig vagyunk, vagy talán soha nem is lehetünk kelletően tudatában. A régész a múlt esetlegesen fennmaradt és éppoly esetlegesen fellelt tárgyi nyomait keresi és rendszerezi; az iménti analógia alapján magunk elé képzelte várost magát is fragmentumok olykor ugyancsak szeszélyes együttesének látjuk. A múlt mélyrétegeibe eltemetett, ennél fogva mélyen elfelejtett, jóllehet folytonos városi múlt ilyenformán csak a pszichoanalízis eljárásával ismerhető meg – vonja le Benjamin a következtetést.³⁰

Nem véletlenül merül fel nála is a város és a lélek közötti párhuzam vagy analógia problémája. Sigmund Freud már alkalmazta ezt az eljárást, amikor az énen belüli emlékezést és felejtést, a „lelki élet fennmaradásának általános problémáját” ecsetelte. Kijelentette, hiba lenne a felejtést kifejezetten az emlékenyom roncsolódásának vagy megsemmisülésének tulajdonítani, ami szerinte teljesen valószerűtlen feltételezés, hiszen „a lelki életben semmi sem pusztulhat el, ami valaha képződött, [s]... minden valamilyen módon fennmarad és alkalmas körülmények között, például egy messze ható regresszió következtében, ismét napvilágra kerülhet”. Ennek kapcsán Freud is a város analogikus esetére utalt, közelebbről az örök város, Róma fejlődését elevenítette fel.³¹ Fejtegetéseit érdemes hosszabban idézni.

„Történészek arról világosítanak fel, hogy a legrégebb Róma a Roma Quadrata volt, egy körülkerített település a Palatinuson. Ezt követte a septimontinum fázisa, a települések egyes halmokon, azután az a város, melyet a serviusi fal határolt, és még később a köztársaság és a korai császárság átalakításai után az, amelyet Aurelianus császár vett körül fallal. Nem követjük tovább a város változásait és eltűnődünk azon, hogy egy látogató... mit találhat a mai Rómában ezekből a korai stádiumokból. [...] Azokból az épületekből, melyek valaha ezeket a régi kereteket kitöltötték, semmit se talál, vagy csekély maradványokat, mert már nem állnak fönn. [...] Romok foglalják el most ezeket a helyeket, de nem saját romjaik, hanem késői időkből származó felújításaiké, tűzvészek és rombolások után. [...] S n]emely régiség bizonyára még el van temetve a város talajában

vagy modern építményei alatt. Ez a múlt fennmaradásának az a módja, amely elénk tárul történelmi városokban, mint például Rómában.”³²

Főként azzal járult hozzá Benjamin a kollektív memória fogalmának gazdagításához, hogy feltételezte: a történelmi emlékezet valamely elemét rekonstruálva nem csak arra derül fény, hogy mi módon fejezték ki magukat egyes közösségek vagy adott csoportok a divatok, az emlékművek és az ünnepi rituálék révén, és hogy pontosan melyek azok a történelmi események, melyeket mindegyre felelevenítettek. Éppily fontos megvizsgálni azt is, hogy mi jelenik meg tényszerűen az efféle emlékezeti aktusok eredményeképpen. Talán Freud ihlető hatására, de lehet, hogy tőle függetlenül Benjamin szintén a gyermekkori traumák idővel elfeledett emlékeinek a felszínre hozatalához hasonlítja a memória-őrzés mechanizmusát, mondván: minden, ami az idő múlásával a feledés homályába lát-szik merülni, valójában továbbra is velünk marad; ami – létünk időbeli folytonosságát bizonyítandó – sürgető és egyúttal kikerülhetetlen feladatunkká teszi az emléknymok romjainak kibányászását és megtisztításukat.

Ebbe a fogalmi keretbe illeszthető be a városi pályafutásukat a 19. század elején kezdő és a század végéig befutó passzázsokról szóló nevezetes Benjamin-féle gondolatmenet is. A passzázsok létrejöttének egyik döntő feltétele volt a vasszerkezet alkalmazása. „Az empire eszközt látott ebben a technikában az építőművészetnek a görög klasszicizmus szellemében való megújításához. Az általános meggyőződésnek ad hangot az építés-elméletíró Bötticher, midőn kijelenti, hogy ‘az új rendszerben a művészi formák szempontjából a hellén formaelvnek’ kell érvényesülnie.” Később leszögezi: „A konstrukció a tudatalatti szerepét vállalja”. Hiszen: „az építőmesterek a tartókat pompeji oszlopoknak, a gyárakat lakóháznak álcázzák, mint ahogy később az első pályaudvarok svájci nyaralónak szeretnének látszani.”³³ A felsorolást pedig akár vég nélkül folytathatnánk, érjük be tehát egyetlen példával.

A 19. század végi, 20. század eleji német áruház-építészet különösen érzékletes példával szolgál arra nézve, hogy miként mutatta meg magát a konstrukcióban a tudatalatti. Kathleen James elemzéséből tudjuk, hogy Alfred Messel, a századforduló talán legnevesebb német áruház-építésze oly módon teremtette meg a tömegtermelés és a modern fogyasztói kultúra empóriumának (a berlini Wertheim áruház tervében realizálódó) népszerűségi architektúráis modelljét, hogy az intézmény kozmopolitizmusát és modernségét az „időtlen építészet” formajegyeiben rejtette el és ez által tette láthatatlanná. Messel így szoros kapcsolatot teremtett a kozmopolita és modern áruházi intézmény, valamint a történelmi múltból ismerős formák némelyike között, mely utóbbiak épp ekkor kezdtek határozott nemzeti tartalommal telítődni.³⁴ Ilyen módon töltenek be (új) funkciót a historizáló utalások a modernitás szégyenlős elrejtését szolgálva.

Ebben az esetben, véli Benjamin, a történésznek nem akad más dolga, mint elhúzni a függőnyt, amely elrejt szemünk elől az új és régi egybeolvadását. „Az új termelőeszköz formájának, amelyen kezdetben még a régi uralkodik (Marx), a kollektív tudatban olyan képek felelnek meg, amelyekben az új és a régi áthatják egymást. Ezek a képek: vágy-álmok, bennük próbálja a közösség a társadalmi produktum tökéletlenségét, valamint a társadalom termelési rendjének hiányosságait megszüntetni és ugyanakkor idealizálni... Ezek a tendenciák az új által ösztönzött képi fantáziát a régmúlthoz vezetik vissza.

Azokban az ábrándképekben, amelyekben minden korszak a soron következőt elképzeli, ez utóbbi az őstörténelem, pontosabban egy osztály nélküli társadalom elemeivel párosítva jelenik meg.³⁵

Ez alapon állítható tehát, hogy a 19. század során Haussmann báró által újjáépített Párizsban testet öltő modern urbanizmus is álmodozás terméke. „Ebből a korszakból származnak a passzázok és intérieurök, a kiállítási csarnokok és panorámák. Mindezek egy álomvilág maradványai. Az álomelemek felhasználása ébredéskor: a dialektikus gondolkodás iskolapéldája. Ezért a dialektikus gondolkodás a történelmi ébredés szerves eszköze. Hiszen minden kor nemcsak a soron következőt álmodja meg, hanem álmodva törekszik az ébredésre.”³⁶

Érdekes, hogy noha Párizs a modern urbanizmus mindenekfölötti prototípusa,³⁷ Bécs nálánál is pregnánsabban bizonyítja a történelem úgymond, „ébredésszerű” bekebelezését és mohó birtokba vételét. „Bécsnél jobban egyetlen más város sem törekedett tudatosabban arra, hogy építészetével intellektuális és morális eszméket fejezzen ki az 1860-as, 70-es években.”³⁸ Ugyanakkor általános európai jelenség ez időben, hogy a várostervezők és az építészek mélyen belefeledkeznek a történelmi múltba azon törekvés jegyében, hogy megfelelően „történelmiesítsék” saját jelenvaló világukat. Bécs (és a többi közép-európai nagyváros) esetében talán az akkoriban megszokottnál is erőteljesebben hatott ez a vágy és praktikus törekvés, amit a 19. században fel- és újjáépített városok olykor máig érintetlen térszerkezete és építészeti arculata is élénken tanúsít.

A historizmus ellenállhatatlan korabeli vonzereje értékelte föl a térbeli kontextusok súlyát és szerepét. A tervezők, az építészek (és megbízóik) főleg térbeli kontextusokban értékelték az egyes épületeket, sőt olykor magukat a negyedeket is. Ennélfogva hozzájuk kötötték az egyes objektumoknak tulajdonítani kívánt jelentést. Mellesleg a kontextualizmusra való erős hajlam vezetett az építési zónarendszer bevezetéséhez is. A kontextus hatalma érvényesült a történelmi stílusok tudatos megválasztása során, midőn a rendeltetésük szerint különböző épületekhez meghatározott stílusokat rendeltek. Ebből fakadt a városi tér feltűnő feldarabolása, kisebb összefüggő tömbökre való szétválasztása. A közelmúltban gyakran elemzett bécsi Ringstrasséről találóan jegyzi meg ebben az összefüggésben Reichensperger: a Szent Római Birodalom 1806-os felbomlását, valamint az 1848-as forradalmakat követően nincs többé egy olyan mindent átfogó egységes uralmi rend, amit a Habsburg Birodalom testesített meg azt megelőzően. „Így lett végül a Ringstrasse a liberalizmus mint új hatalmi tényező tipikus kifejeződése. A mindent átfogó egység hiányában az építészet sem alkot többé kompakt egészet, hiszen amikor szisztematikusan összerakja az egyedi darabokat és a történelem eltérő korszakaiból származó idézeteket, csak sejteti ezt a teljességet.”³⁹

A Carl Schorske által mesterien elemzett Ringstrasse,⁴⁰ az útvonalat szegélyező épületek (épületegyüttesek) szimbolikus (történelmi stílusokba kódolt) utalásai egy ilyen helyzetre adott válasznak is tekinthetők. Hiszen a Ringstrasse-t létrehozó társadalmi körök szeme előtt szintúgy ott lebegett, hogy a liberális pluralizmus rendező elve váltotta fel immár a Habsburgok hatalmi univerzumát, hogy annak helyébe lépve a jelenvaló értelmezésének és működtetésének legyen a kulcsa. A történet ugyanakkor ennél valamivel

bonyolultabb, melynek részleteibe azonban ezúttal nem bocsátkozhatunk bele. Értjük be egyetlen esettanulmány tanulságaival.

Amikor az 1850-es években a város átépítése (bővítése és megújítása) napirendre került, a lassan formálódó Ringstrasse rögtön a kard (hadsereg), a jogar (a Habsburg császári hatalom) és a Ring (az 1867-73 közt hatalma teljében lévő bécsi liberalizmus) között folyó ádáz küzdelem színterévé vált. Az egymásnak feszülő akaratok végső gyümölcseként született meg utóbb a Ringstrasse, melynek külleme jól mutatja a küzdelem végső kimenetelét. A Szépművészeti és a Természettudományi Múzeum által alkotott tér (közepén Mária Terézia ülőszobrával), amely a Kaiserforumot lett volna hivatva pótolni, nyilvánvalóan kölcsönös engedmények eredménye. A császári városfejlesztési elképzelések szellemében – a Hofburg terének kibővítésével – itt, e helyen kívánták volna eredetileg szimbolikusan is kifejezni, hogy a Residenzstadt jellegű Bécs átalakul a központosított állam fővárosává (Reichshauptstadt). A Ringstrasse-koncepció, amely a tisztán polgári értékrendet igyekezett a tér alakításába és magába a kőbe belevésni, ebben az esetben meg kellett hogy hajoljon a császári megfontolások előtt, bár teljes vereséget így sem szenvedett.

Hiszen: a Gottfried Semper által a későbbi Heldenplatz kiterjesztéseként elképzelt Kaiserforum helyett egy közvetlenül sem a Hofburghoz, sem a Ring „polgári szegmenséhez” (a parlament, a városháza és az egyetem által elfoglalt északi szakaszhoz) nem kapcsolódó különálló városi tér létesült az adott helyen, amely mintegy szimbolikus kapocsként szolgált mindkét irányban. „Ez a pozíció jól megfért a múzeum társadalmi funkciójával: nevezetesen, hogy fontos összeköttetést teremt a hagyományos művészeti kultúra bemutatása révén az uralkodó és az új [a polgári] elit között.”⁴¹ A tér közepét uraló monumentális Mária Terézia szobor egymagában kifejezi e kompromisszum lényegét.

Ha egybevetjük a Hofburg belső terén, a Heldenplatzon álló két katonaszoborral, Károly főherceg és Savoyai Eugén herceg lovas szobraival, melyek (1860 és 1865 között) szintén Ferenc József döntése nyomán kerültek a helyükre, lényegi különbségekre figyelhetünk föl közöttük. Ez abból fakad, hogy Mária Terézia szobrát egy liberális történetíró, Alfred von Arneth történeti koncepciója ruházta fel jelentéssel. Az általa írt és a korban nagy elismerést arató tízkötetes Mária Terézia biográfiában kifejtettek szellemében megalkotott monumentum ugyanis, főként a mellékalakok révén, egy a liberalizmus számára pozitív Habsburg-múlt üzenetét közvetítette. Hogyan? Úgy, hogy a tábornokokon és a jelentős diplomatákon kívül a szoboralakok között a felvilágosult közigazgatási reformok kezdeményezője és végrehajtója, Joseph Sonnenfels, valamint az egyetemet megújító Gerard van Swieten, illetve a modern bécsi zenekultúra megannyi kiemelkedő képviselője (Gluck, Haydn vagy Mozart) szintén helyet kapott. „A császárnőt egy ebbe a társadalmi és kulturális kontextusba helyező gazdag ikonográfia [viszont] éles ellentétben állt a Habsburg uralkodók korábbi bécsi szobraival, melyek a hatalom önmagukban álló alakjaiként jelenítették meg őket.”⁴²

A Ringstrasse északi szakaszán a Bürgerforumként kigondolt, s ekként végül meg is valósított térségen helyezték el a klasszicista stílusban emelt parlamentet, a neogótikus városházát, valamint a reneszánsz stílusban épített egyetemet. Ezek így együtt zárt,

autonóm (a Ringstrasse „fluid magnetizmusától” mentes) térbeli egységet alkottak, hogy adekvát építészeti és urbanisztikai formába öntsék a Jog és a Kultúra polgári auráját. A Kaiser- és a Bürgerforum szimbolikus egymásmellettségét ily módon megteremtő Ringstrasse-ról joggal elmondhatjuk tehát, hogy olyan városi *Gesamtkunstwerk* (összművészet) nyilvánult meg benne és általa, amely szimbolikus jelentését tekintve a szintézis, a tényeket illetően viszont a kompromisszumok szülőtte volt.⁴³

A bécsitől nagy mértékben különbözött a budapesti társadalom és a magyar fővárost a birodalmi hatalmi központhoz fűző viszony. Nem a véletlen műve tehát, hogy kevésbé az arisztokrácia (és a Habsburg-birodalmiság) fogalmával összefonódó barokkot, hanem sokkal inkább a fényes városi múlt emlékeit felidéző észak-olasz és dél-német reneszánsz stílust részesítették előnyben a köz- és lakóház építészetben a századfordulót megelőző évtizedek során.⁴⁴ Az építészeti historizmusba temetkező két főváros architektúrája és térbeli szerkezete közt fellelhető megannyi hasonlóság ellenére a barokk-kori múlthoz fűződő eltérő viszony húz közéjük éles választóvonalat. A különbözőség eredete könnyen belátható okokkal magyarázható. Az endogén történelmi múlt emlékezete Bécsben kézenfekvően a barokk újraálmódását eredményezte, ami viszont a legkevésbé sem volt és lehetett ingyére a barokk által fémjelzett (szimbolizált) múltat sokkal inkább megtagadni (elfelejteni), tőle menekülni kívánó, a birodalmon belüli nemzeti autonómiát meg- és újrateremtteni óhajtó magyar (budapesti) „álmódozóknak”. Nem csoda tehát, hogy amikor a historizmus jármából szabadulni próbáló építészet a századfordulón a nemzeti stílussal kezd kacérkodni, Bécsben a barokk, Budapesten viszont a keleti motívumokkal fűszerezett európai szecesszió egy különleges variánsa kerül előtérbe.⁴⁵

A gótikus stílus történelmi reminiscenciája sem mutat túl sok hasonlóságot a két városban. Ennek az egyik fő oka az, hogy amíg az egyikben létezett, a másikban nem létezett gótikus stílusban emelt, ugyanakkor emblematis közepkori építmény (nem volt méltó párja a bécsi Stephansdomnak Budapesten). Ezért is kedvelték (kedvelhették) Bécsben olyannyira a század második felében a neogót stílusú épületeket, s ugyanezen okból ütközött Pesten gyakori akadályba minden ilyen irányú elképzelés elfogadtatása; következésképpen nem épült sok neogót stílusú épület a magyar fővárosban, a legnevezetesebbjei egyébként az Új Városháza, az Országháza és a felújított Mátyás templom. Holott nem egy hazai építész szerezte szakértelmét a bécsi Képzőművészeti Akadémián, ahol az egyik vezető tanáregyéniség az a Friedrich Schmidt (1825-1891) volt, aki „a középkor szerelmesének és a neogótika specialistájának számított, [és] tanítványainak többsége szintén a neogótika vagy a neoromantika hívévé szegődött”.⁴⁶

A historizmus függőnye mögött imígyen megbújó, folytonosan rejtőzködő 19. századi modern nagyváros identitásának és az önazonosság méltó kifejezésére hivatott imázsnak a megteremtését célzó törekvések szintúgy sokat elárulnak a múlt jelen fölött élvezett nagy hatalmáról. Erről vall többek közt az is, ahogyan a 19-20. század fordulóján megteremtették a Bécsnek immár turisztikai vonzerőt kelteni tudó új imázst. Ez a lényegében mindmáig érvényben lévő imázs a császárváros egyedi különlegességét a zene és a kultúra fővárosának jelszavában jelölte ki; ami 1908-ban a városi tanács kebelén belül létrehozott Állandó Bizottság munkálkodásának volt a gyümölcse.⁴⁷

Nem folyt ugyan ilyen szervezett módon Budapesten hasonlószerű tevékenység ez idő tájt, ugyanakkor itt is élénken foglalkoztak a város turisztikai vonzerejét megalapozó imázs kérdésével. Vári Sándor egy még publikálatlan dolgozatában részletesen bemutatja a marketing célokat szolgáló, a századfordulón formálódó Budapest-image főbb kontúrjait. A Kelet és Nyugat kereszteződésében álló város képzete került benne előtérbe, amely a szervezett tömegkultúrában talált végül otthonra. A milleniumi objektumok egyikeként felépített *Konstantinápoly Budapesten* mulató negyedre gondolunk, amely a budai Duna parton (Lágymányoson) foglalt helyet. Ennek létrehozása során „a vezetőség a legnagyobb súlyt első sorban arra fektette, hogy a török életet híven, a maga való eredetiségében tüntesse föl, a tiszta mohamedán erkölcsökkel és szokásokkal” – ahogy a Pesti Hírlap korabeli cikkírója fogalmazott.⁴⁸ Am ugyancsak itt említhető a szintén a milleniumi tömegszórakoztatás céljából ezzel egy időben létesített Ósbudavár mulatókomplexum, amely a Városliget területén feküdt. Ez utóbbi szintűgy a török „kapcsolatot” fejezte ki, mely keleti kontextust a történelmi régmúltba helyezte vissza.⁴⁹

A századfordulón nagyvárossá váló Budapest fentebb említett két mini városa nem tekinthető sem abszurdnak, sem kifejezetten anakronisztikus képződménynek. Természetes és logikus folyományai vagy kinövésai voltak annak a folytonos tér- és időbeli szimbolizációs törekvésnek, amely a korabeli városépítészetnek is az egyik fő szemléleti mozgatórugója. A várostervezők és építészek historizáló beállítottsága ilyenformán teljes harmóniában állt a korabeli uralkodó mentalitással és percepció érzékenységgel.

A TÉR RÍTUS ÁLTALI SZAKRALIZÁLÁSA

„Az emlék, jegyzi meg Marosi Ernő, kulcsszó: benne a történelemre vonatkoztatás jelenik meg. A történelemmel... kapcsolatba hozott tárgy ebből a kapcsolatból nyer kultikus értéket. A historizmus alapmagatartásáról van itt szó.”⁵⁰ Az ilyen alapokon nyugvó kultusz olyan világi, profán tiszteleti forma, amely makacsul kitart azon világtörténelmi vonatkoztatási rendszer mellett, melynek közvetlenül nincs már semmilyen üdvtörténelmi értelme, mivel nem kötődik többé ahhoz az üdvtörténelmi narratívához, amely korábban hosszú időn át a kultusz vallási formáinak és rendjének képezte az alapját. A kvázivallási világi rítusok ugyanakkor többnyire egyes terek kultikus használatában mutatkoznak meg, általa keletkeznek és gyakoroltatnak. Közvetlenül ezzel járulnak hozzá az érintett terek nemzeti-történelmi kontextusba állításához. Rendszerint ott alakulnak ki ilyen terek, ahol a modern nemzet létrejötte szempontjából fontos (vagy annak ítélt) – vélt vagy valóságos – történelmi események fordultak elő a közeli és a távolabbi múltban. Mohács, valamint Ópusztaszer kínálja számunkra a legkézenfekvőbb szemléltető példát a rituális térhasználat által előidézett szakralizálódásra.

Mohács viszonylag későn, a 19. században nyerte el mai történelmi jelentőségét, ami határozottan a nacionalizmus munkájának volt az eredménye. A mohácsi csata emlékezetét a 18. század végéig ugyanis a Habsburg birodalomhoz tartozás ténye motiválta. Ennek a „kimondott Habsburg birodalmi tudatnak” a számlájára volt írható, hogy a Mohácsi csata képi reprezentációja során például a Mohácson lezajlott második ütközet (erre 1687-ben, a törökök végleges kiűzése során került sor), feltűnően hosszú időn át az

1526. évvel egyenértékű esemény rangjára tarthatott igényt. Még Mohácson is 1817-ben kezdődött el csupán az 1526-os csata és II. Lajos kultusza: ekkor rendezték meg elsőként azt a „városi fogadott ünnep”-et, melyen akkor még csak a két csata elesettjeire emlékeztek. Mohács a magyar történelem sorsfordulójaként az eseménynek tulajdonított kivételes jelentőségét jóval később, Világos következtében nyerte el csupán, midőn állandóvá lettek a nemzethalállal kapcsolatos értelmezés „aktualizáló célzatú felidézései”.⁵¹ Ez, többek közt, Orlai Petrics Soma 1851-ben festett képe (A Mohácsnál elesett II. Lajos testének feltalálása),⁵² Than Mór 1857-es képe (A mohácsi csata),⁵³ és nem utolsósorban Székely Bertalan hasonló témájú, az előbbieknél azonban esztétikai tekintetben magasabb minőségű festményei (II. Lajos holttestének megtalálása, 1860; Mohács, 1866) révén – mondhatni máig ható érvennyel – rögzült a köztudatban. Mindezek a fejlemények a nemzeti autonómia gondolatának a megerősödésével álltak szoros és kétértelmű elválaszthatatlan kapcsolatban.⁵⁴

A mohácsi csatater kultikus tiszteletének történetében új fejezetet nyitott Papp László régész, midőn 1960-ban két tömegsírt feltárt a csatamezőn, ahol zömmel lefejezett állapotban mintegy 220, a magyar sereghez tartozó katona földi maradványaira bukkant.⁵⁵ Az esemény ezt követően már döntő módon befolyásolta a helyszín (a csatater) történelmi emlékezetben betöltendő lehetséges szerepét. Hiszen: „A ‘mohácsi sík’ elmosódó, bizonytalan fogalma helyett ezzel a mohácsi katasztrófa konkrét, meglátogatható tereprészletekhez kapcsolódott. [...] A tömegsírok, majd az emlékhely így nagy mértékben fölerősítette a Mohács-téma realitását.”⁵⁶ 1976-ban ugyanis, másfél évtizedes huza-vona után nemzeti történelmi emlékhellyé minősítették végül a csata színhelyét.

Nem épp ez a történet mondható el Ópusztaszerről (korábban Pusztaszer), ahol Anonymus megbízható történelmi adatokkal egyáltalán nem igazolható egyik sugalmazása szerint Árpád megtartotta „az első országgyűlést”. „A diadal után, így Anonymus, Árpád vezér meg vitézei innen továbbvonulva addig a mocsárig mentek, melyet Körtvélytónak mondanak, s ott maradtak a Gyümölcsény-erdő mellett harmincnégy napig. Azon a helyen a vezér és nemesei elrendezték az országnak minden szokástörvényét meg valamennyi jogát is, hogy miképpen szolgáljanak a vezérnek meg főembereinek, vagy miképpen tegyenek igazságot bárminő elkövetett vétekért. Egyszersmind ott a vezér vele jött nemeseknek különböző helységeket adományozott összes lakosságukkal együtt. Azt a helyet, hol mindezt elrendezték, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek nevezték el azért, mert ott ejtették meg a szerét az ország egész dolgának.”⁵⁷

Elsőként a reformkori nemzeti ébredés idején merült fel Pusztaszer és a honfoglalás közvetlen emlékezeti összekapcsolásának az ötlete, mely elgondolásnak a későbbiekben is mindig akadt lelkes pártfogói; holott a szakszerű történetírás kezdettől hevesen ellenezte azt a felvetés történelmi megalapozatlansága miatt.⁵⁸ A 19. század végén, a 20. század elején – társadalmi mozgalomként – ennek ellenére intézményesült a hely történelmi okokra visszavezetett politikai kultusza. A millenniumi emlékmű, tetején Kallós Ede ülő Árpád szobrával, 1897 májusi felavatásában éppúgy ennek jelét véljük felfedezni, mint abban, hogy az 1902-ben alakult Pusztaszeri Árpád Egyesület évtizedeken át szervezte és tartotta életben az Árpád-napi megemlékezéseket. A Szobori búcsúval egybekötött pusztaszeri Árpád-kultusz a túlzó nacionalizmus ethoszát fejezte ki, nem csoda

tehát, ha időnként a turánizmus, olykor pedig a profasiszta (vagy épp nyíltan fasiszta) mozgalmak kultikus emlékhelyeként, az általuk celebrált rituálék színtereként vált a hely szélesebb körben ismertté a Horthy-kor évtizedeiben. A vallási rituáléval (ti. a búcsújárással) a kezdet kezdetén egybekapcsolt pusztaszeri történelmi emlékezeti hely azonban sem a dualizmus, sem a Horthy-kor idején nem nyerte el az államtól az egyes társadalmi csoportok által számára hön óhajtott eszmei legitimációt.⁵⁹

A második világháborút követően nyomban változott a helyzet. 1945 tavaszán a szovjet ösztönzésre a kommunista párt által kezdeményezett és általa rögtön végre is hajtott földosztás ünnepi rituáléját Pusztaszeren ejtették meg.⁶⁰ Ezt követően egy időre elfelejtődött Pusztaszer „dicsőséges múltja”, hogy az ötvenhatos forradalom után, a Kádár rendszer idején éledjen újjá a kultusz. Ez akkor vezetett átütő sikerhez, amikor Erdei Ferenc, az Akadémia főtitkára az 1957 szeptembere óta szokásos, de csak helyi jelentőségű Árpád-ünnepségek egyikén, 1970-ben nyíltan felkarolta Pusztaszer ügyét, kijelentvén: a hely emlékezeti jelentőségét az adja, hogy: „A magyar állam megalapítása ezen a földön” történt.⁶¹ Ezt követően beindult Pusztaszer mint emlékezeti locus országos szintre emelése, amit az itt többször is megejtett, de mindig sikertelen régészeti kutatások hitelesítettek volna a tudomány oldaláról.

A késő Kádár-érában intézményessé tett pusztaszeri Munkás-Paraszt Találkozók kerezték az olykor a Szent-István naphoz, olykor az Új Kenyér Ünnephez kötött rituálékkal egybekapcsolt Árpád-kultusz ünnepi gyakorlatát. S bármily meglepő, ezen még az 1989-es rendszerváltás sem módosított érdemben. Inkább tovább színesedett a kép azáltal, hogy kis idő múlva egyes emigráns szélsőjobboldali szervezetek (a „szittyák”) is felfedezték maguknak Pusztaszert. Ez talán még ösztönözte is a pusztaszeri Árpád-emlékezet hivatalos politikai kultiválását, bár továbbra sem merült fel komoly formában Pusztaszer (amit időközben átkereszteltek Ópusztaszerre) Nemzeti Történelmi Emlékhellyé nyilvánítása (a hely így megmaradt Nemzeti Történelmi Emlékparknak, amivé még 1980-ban nyilvánították).⁶²

Adott jelentős történelmi esemény legföljebb vélelmezett (ám soha sem bizonyított) színtérének mint kultushelynek a létrejöttére és tartós – legalább négy politikai rendszeren át huzamos – fennállására Pusztaszer mutatja a legszemléletesebb példát. Ez egyúttal át is vezet bennünket a történelmi alapon kultikusnak számító helyek létrejöttének egy nem kevésbé paradigmátikus másik esetéhez; ahhoz, amikor történelmi kultushely ott keletkezik, ahol a legcsekélyebb nyoma sincs valamely dicsőséges, legalábbis emlékezetes történelmi múltnak. E helyek annak köszönhetően töltik be kivételes szerepüket, hogy méltó módon adnak helyet különféle emlékező rítusoknak, vagyis a szentség aurájával vonják be az adott helyen lezajló mégoly profán eseményt is.

A budapesti Hősök tere is egy ilyen kváziszakrális tér funkcióját tölti be létrejöttének a kezdete óta. A tér aurája „éppúgy eredeztethető magából az emlékmű témájának eszmeköréből, mint magukból a politikai rítusokból, amelyeknek színterül szolgált” a 20. század folyamán.⁶³ A millenniumi emlékmű arra példa, hogy miként próbálják összebékíteni egymással a modernitást és a történelmi hagyományokat a historizáló gondolkodás és szemléletmód jegyében. A szóban forgó monumentum miközben az eredetmítosz és a nemzeti folytonosság történelmi fikciójának – végső formájában a 19. század

során kiérlelt – gondolatkörét sugározza, aközben a modernitás korabeli eredményeitől eltelt modern nemzeti közösség magabiztos identitását hirdeti.⁶⁴ „Az ezredéves fennállás jelképezésére szolgáló állandó alkotások között kétségtelenül a legnagyobb fontossággal bír a magyar állam megalapítását jelképező szobornak, illetőleg diadalívnek, vagy ehhez hasonló építménynek felállítása... [...] Kétségtelen az is, hogy ezen alkotásnak semmiféle célszerűségi rendeltetése nem lehet, éppen mert symboluma kell, hogy legyen a nagy tényeknek...” – szól az Ezredévi Emlékmű felállítását indítványozó, 1894-ből származó képviselőházi dokumentum.⁶⁵

S vajon miért épp az Andrássy út végén kívánták elhelyezni a monumentumot? Az 1880-as évektől többször fellángolt a vita a millennium közelgő megünnepléséről; ennek során többnyire a Gellért-hegyet emlegették egy, az évfordulóhoz megfelelőnek érzett emlékmű lehetséges és kívánatos színtereként. A Pusztaszer-kultuszt Thaly Kálmán mellett leghevesebben propagáló pusztaszeri apát, gyulai lelkész és országgyűlési képviselő, Göndöcs Benedek 1883-ban, majd egy évtizeddel később szintén a Gellérthegyen emelendő Nemzeti Pantheon ideáját hangoztatta. Elképzelése széles körű országos támogatást élvezett, mindhiába.⁶⁶ Amikor 1893-ban miniszterelnöki előterjesztés készült végül a millenniumi ünnepségek megrendezése tárgyában, amit egy 21 tagú képviselőházi bizottság véleményezett, végleg elejtették a gellérthegyi Pantheon tervét. Elsőként ekkor vetődött fel (igaz, ekkor még csupán javaslatként) az Andrássy út végén felállítandó diadalív ötlete.⁶⁷

Az ok elsőrendűen urbanisztikai jellegű: a modern polgári Magyarország építészeti szimbólumának is tekintett sugárút „logikus” lezárását kívánták általa megoldani. A magyar Champs-Élysées ezzel az út vonalának a tengelyébe állított hangsúlyos építészeti objektummal párizsi mintaképének is meg tudott már felelni; ott ugyanis az 1830-as években emelt, a dicsőséges francia múlt mementójául szolgáló Diadalív zárta le a széles sugárutat végpont gyanánt.⁶⁸ A hasonló megoldás egybecsengett tehát a későbbi vagyis az Hausmann-i (akkoriban Budapesten szintén iránymutatónak számító) városépítési eszményekkel, amelyek a városi tér formálása során a látványteremtést helyezték előtérbe. „Ennek két fő követelménye volt: a megszakítás nélküli, összetartó horizontális vonalak azért, hogy a tekintet gyorsan eljusson a látvány végpontjára, valamint egy szép és feltűnő végpont.”⁶⁹ Az első feltétel teljesülését az egyöntetű és sima épülethomlokzatok szakadatlan sora biztosította, a második feltételnek azonban akkor lehetett csupán megfelelni, ha az út nyomvonalát egy korábban már meglévő objektumhoz (templomhoz vagy másféle, mindenképpen nagy tömegű épülethez) igazítják olyanformán, hogy az belekerül az utca tengelyébe. Ha nem áll rendelkezésre efféle építmény, akkor újonnan hozzák létre. Éppen ez történt az Andrássy út végére tervezett Ezredévi Emlékmű esetében: a javasolt és végül megvalósított elképzelés révén urbanisztikai szempontból megnyugtatóan, egyúttal a historizáló gondolkodásmód igényeinek is eleget téve oldották meg Budapest legelegánsabb, hosszú és nyílegyenes párizsias sugárútjának a végponti lezárását.

A bécsi Hősök tere, a Heldenplatz ugyanakkor egy eredetileg szintén profán tér szakralizálódásának a további lehetséges alternatíváját példázza, amely a legfőbb világi hatalom közvetlen (fizikai) jelenlétével függ össze; a szakralitás ugyanis ezúttal a Szent

Római Birodalmat évszázadokon át uraló dinasztia székhelyéről sugárzik át az időközben közteresített Heldenplatzra.⁷⁰

A tér rituális használatából fakadó szakralizálódás valójában majd csak az Ismeretlen Katona Emlékművének 1929-ben történt felállításával kezdődött meg Budapesten; s akként folytatódott tovább, hogy a politikai rendezvények mellett az olykor nyíltan vallási ünnepek szintén kezdtek erre a terre gravitálni. Az 1930-es Szent Imre év vagy az 1938-as Eucharisztikus Kongresszus fő eseményeinek egyaránt a Hősök tere adott otthont.⁷¹ A kvázi-szakrális adottságokkal imigyen felruházott köztér ettől fogva rendre magához vonzotta azokat a nyilvános eseményeket, melyek résztvevői mind részesülni szerettek volna az evilági szakralitás felemelő élményéből, miközben a közösségi univerzáliai szintjére kívánták emelni önös, nagyon is világi törekvéseiket. A budapesti Hősök terének rituális használatát jól mutatják azok a politikai rendezvények, melyek a kívánatos legitimitás hiányának leplezése, és némi tömeg jelenlétében szeretnék a legitimitás látszatát biztosítani önmaguk nyilvános prezentálása révén.

Áttekintve a budapesti Hősök terén zajló szimbolikus aktusok és rendezvények hosszú sorát, Sinkó Katalin megállapítja: a két háború közt elsősorban „reanimáló”, „restituáló” jellege volt ezeknek a rituáléknak. S szinte mindegy is, hogy nyíltan vagy burkoltan vallási rituáléről van-e szó, kivétel nélkül mindig azt szerették volna velük demonstrálni, hogy az élő organizmus módjára elképzelt és történelmi létében csonkítatlan egészet alkotó magyar nemzet – a rítus által feltámasztva – szimbolikusan él tovább a rítust gyakorlók jóvoltából.⁷²

A Hősök tere 1945 utáni rituális használatát illetően ez a hagyomány életben maradt: a tér kvázi-szakrális auráját használták ki továbbra is a korábbiakhoz merőben hasonló célok jegyében. A Horthy-korban, Trianon nyomán, a nemzeti közösség egységének töretlen történelmi emlékezetét ápolandó nyert minden itteni rituális cselekmény különleges jelentőséget. Utóbb (1945 után) ellenben sokkal inkább a politikai küzdelmek résztvevői igyekeztek kisajátítani a Hősök terét törekvéseik társadalmi igazolására úgy, hogy az ide lokalizált akciók szimbolikus afirmációját vették hozzá igénybe.

Ikonográfiai jelek alapján Sinkó behatóan elemezte az 1945 és 1948 közt a téren rendezett – és talán nem véletlenül, kivétel nélkül baloldali, sőt többnyire kommunista – politikai gyűlések eredeti szándékolt üzenetét. Ezek a politikai erők mindig nagy súlyt helyeztek rendezvényeiken a nemzeti múlt felidezésére, a rá történő sűrű hivatkozásra. Ennek történelmi beágyazottságuk nyilvánvaló gyengesége, a nemzeti történelmi hagyományokhoz fűződő, enyhén szólva is problematikus viszonyuk volt a fő oka. Hiszen a szociáldemokraták és különösen a kommunisták többnyire a nemzetietlenség és a történelmi tradíciók konzekvens tagadóinak, s nem pedig a (magyar) múlt egyenes ági leszármazottainak, valamint jogos örökösének a letéteményeseiként tudatosultak a közvéleményben ez idő tájt.⁷³ A Rákosi rendszer éveiben a Hősök tere időlegesen kikerült a figyelem előteréből, hogy az időközben felvonulási térré átalakított Dózsa György út vegye át ezt az általa korábban betöltött szerepet. Az utóbbi lett, a hatalmi legitimitáció jegyében – a „teret” uraló Sztálin szobor égisze alatt – évente megrendezett május elseji felvonulások színtere hosszú évtizedekre szóló érvénnyel.

A Kádár-rendszer fedezte fel újra a Hősök terét. Kezdetben minden bizonnyal azért

esett rá a választás, mert a nem sokkal azelőtt a szomszédos Dózsa György útra áttolt hivatalos szakrális aura, Sztálin szobrának a forradalom által végrehajtott „spontán detronizálásával”, egy időre minden tekintélyét elvesztette. Kádár azzal a feltételezhető céllal sajátította ki magának a teret 1957 május elsején, hogy az orosz szuronyokkal restaurált kommunista berendezkedést szimbolikusan is elfogadtassa a széles társadalommal; ez a szándéka látszólag célba ért. A hatalom azonban később újra elfordult a Hősök terétől, mint legitimációs kultuszok lehetséges színterétől, és megint használatba vette az ekkor már sztálintalanított Dózsa György utat. Ami ugyanakkor meg is felelt a történelmi amnéziát politikai hatalomgyakorlási eszközként eredményesen hasznosító Kádár-kori gyakorlatnak.⁷⁴ „A hatvanas-hetvenes években a tér [a Hősök tere] politikai használata leginkább május 1-én a Dózsa György út felől átvonuló tömeg ‘szétdobására’ korlátozódott. Az Ismeretlen katona sírja ugyan mindvégig ott volt a tér közepén – alkalmat adva a külföldi államfők protokolláris tisztelgésére –, de nemigen volt semmiféle nemzeti vagy patrióta jelentése.”⁷⁵ Nem csoda tehát, ha az 1989-es rendszerváltást előkészítő ellenzéki tömegmozgalmak egyre-másra ide tértek vissza, midőn a protestáló önreprezentáció kézenfekvő színtereként vették újra birtokba az ekkor már tekintélyes hagyományokra visszatekintő kvázi-szakrális teret. Kiemelkedő példaként hadd hivatkozzam a romániai falurombolás elleni nagyszabású tiltakozásra, és mindenekelőtt Nagy Imre és mártír társai ünnepélyes újratemetési szertartására.⁷⁶

Némileg másmilyen történet beszélhető el a bécsi Heldenplatzról. „Nincs még egy tér, ahol a válság sújtotta osztrák identitás olyan világosan megmutatkozna, mint a bécsi Heldenplatz-on” – állítja Peter Stachel.⁷⁷ Ahogy korábban szó esett már róla, az eredetileg a császári hatalmat szimbolizáló, a császári palota magánudvarának részét képező terület idővel átalakult köztérre; s amikor elkészült a Ringstrasse, a tér a császári hatalom és a polgárság közötti kapcsolatok közvetítőjének szerepében, szimbolikus hídként szolgált a kettős Monarchia időszakában. A Heldenplatz azonban elsősorban azzal, „írta be” a nevét az osztrák (és a tágabb) köztudatba, hogy e helyen rendezte meg Hitler 1938. március 15-én azt a nagyszabású ünnepélyes tömeggyűlést, melyen hivatalosan is bejelentette az Anschlusst. A diktátor a Hofburg erkélyéről mondta el ez alkalommal tartott ünnepi beszédét, amely az Anschluss eseményében a történelem eddigi beváltatlan ígéretének a beteljesülését határozta meg. A náci propaganda ettől kezdve folyton azt sulykolta – egyebek közt a bécsi bédekkerek útján –, hogy az Anschlussal végre helyreállt a történelmi német birodalom eredeti területi egysége, melynek mindig a keleti határvidéken (Ostmark) fekvő Bécs volt az igazi fővárosa.⁷⁸

Ettől a pillanattól a Heldenplatz szorosán összekapcsolódott a náci múltnak az osztrákokat 1945 óta folytonosan irritáló emlékével.⁷⁹ Ez pedig, mondhatni, végzetes hatással volt a tér majdani utóéletére. Holott a hely historizáló reminiscenciákkal teli architektúrális környezete (gondoljunk például a Burgtor-ra, a Theseus templomra és a téren álló két, már említett történelmi lovas szoborra) kitűnő lehetőséget kínálna a rituális használatra. Mindezt azonban szinte lehetetlenné tette (és teszi) a tér 1938-as náci használatba vételének nem feledhető emléke, az esemény szimbolikus jelentésének nyomasztó öröksége. Ez a terhes és mindmáig eliminálhatatlan örökség nem csak abban nyilvánul meg, hogy a köztársasági Ausztria hivatalos körei számára szóba sem jön a tér

hivatalos politikai rituálékra történő alkalmankénti felhasználása. Abban is kifejeződik, hogy olykor épp ez vonzza ide az Ausztriában görcsösen feledni (és megtagadni) kívánt náci múltra élénken emlékeztető mai politikai fejlemények némelyikével szembeni tiltakozást, annak rituális megnyilatkozását. Éppen ez történt akkor is, amikor néhány éve a Jörg Haider ellen fellépő tömeg vette birtokába a Heldenplatz-ot.

VÉGSZÓ

Modernitás és hagyományszerűség, valamint a kettő közötti szoros és hosszú időn át lankadatlan kapcsolat kérdése állt a tanulmány gondolatmenetének homlokterében. Tézisemet, miszerint a modern nagyvárosi fejlődés mélyen a történelmi hagyományvilág kontextusában gyökerezik, mellyel egyszersmind tartósan együtt is működik, nem csak a genezist illetően, de a működési mechanizmusokat tekintve is példák sorával igyekeztem bizonyítani. A civilizációs fejlődés rajza, aminek a nagyvárosi közlekedési infrastruktúra 19. század végétől datálható látványos modernizálódása szokott kedvenc témájául szolgálni, önmagában nem ad (nem adhat) hiteles képet a nagyvárosi ember mentális beállítottságáról. Az, amit a *habituális emlékezet* fogalma fejez ki, nevezetesen hogy a testi gyakorlatok öntudatlanul tovább éltetik a múltban mélyen megrögződött szokásokat és rutin jellegű életvezetési praxisokat,⁸⁰ közvetlenül tetten érhető a nagyvárosi közlekedés és a tömegélet jelenségei kapcsán. S amit Connerton *leírt* (inscribing), Assmann pedig *kulturális emlékezetként* határoz meg, a városépítészeti és térformálási gyakorlatban tetten öltő historizmus mint sajátos szemléletmód időleges uralmában nyilvánul meg. Végül: az Assmann-féle *kommunikatív emlékezet* egyfajta kifejeződéseként is felfogható az, amiről a rítus által szakralizált (városi) tér kapcsán volt módunk beszélni.

Jóllehet ez utóbbi, valamint a habituális emlékezet fogalmával jelölt hagyományszerű viselkedés tényei kevésbé nyilvánvalóak, mint a kőbe vésett múlt városi monumentumainak együttese – beleértve a historizáló városkép egészét, valamint az elemzéssel felfedhető történelmi utalásokat. Mindez együtt arra világít rá, hogy a modernizálódás folyamatának húzóerejeként, egyúttal a modernitás szimbólumaként tekintett metropolisz a forradalmi újítás és a történelmi archaizmus keveredése, ami tehát hol az egyik, hol a másik arcát fordítja felénk. Ebben a szinte minden 19. századi „eredetű” nagyvárost átható ambivalenciában rejlik a modernitás korának igazi talánya.

Jegyzetek

- 1 Thomas Bender: *The Unfinished City*. New York and the Metropolitan Idea. The New Press, New York, 2002. xv.
- 2 Donald J. Olsen: *The City as a Work of Art*. London, Paris, Vienna. Yale University Press, New Haven - London, 1986. 310.
- 3 Pásztor Mihály: A közlekedés. In: *A negyven éves Budapest*. Városi Szemle, VI. évf. 1913/10-12. 1262-1263.
- 4 Uo. 1263.
- 5 Uo. 1269.
- 6 Uo. 1271.
- 7 Uo. 1273.
- 8 Uo. 1274.
- 9 Uo. 1275.
- 10 Minderről ld. Szemző Hanna: Szokatlan kerékvágásban. Balesetek és társadalmi szabályozás a századfordulás Budapesten. *Tanulmányok Budapest Múltjából*, XXXII. Bp., 2004–2005. 215–234.
- 11 Uo.
- 12 Gyáni Gábor: A reprezentatív város – a reprezentált város. In: N. Kovács Tímea – Böhm Gábor – Mester Tibor, szerk.: *Terek és szövegek. Újabb perspektívák a városkutatásban*. Kijárat Kiadó, Bp., 2005. 232.
- 13 Gyáni Gábor: A festett főváros történetei. *Holmi*, XVII. évf., 2005/9. különösen 1132-1134.
- 14 Budapest 1873-tól napjainkig. A Székesfővárosi Statisztikai Hivatal zsebkönyve. Budapest Székesfővárosi Statisztikai Hivatala, Bp., 1945. 36.
- 15 Pásztor Mihály: Az utcai közlekedés Budapesten. *Statisztikai Közlemények* 55. köt. 4. sz. Budapest Székesfővárosi Statisztikai Hivatala, Bp., 1927. 5-6.
- 16 Uo. 8.
- 17 1927-ben 9414 „géperejű” jármű közlekedett csupán Budapesten, ebből 4111 volt személyautó, 1418 teherautó, 2666 pedig motorkerékpár stb. Uo. 9.
- 18 Mészlay Zsolt: Az utazási sebesség növekedése a 19. században. In: Katona András, szerk.: *Közlekedés a Kárpát-medencében. Újabb kutatási eredmények*. Közlekedési Múzeum, Bp., 2003. 154.
- 19 Pásztor Mihály: i. m. (1927) 15.
- 20 Uo. 16.
- 21 Uo. 27.
- 22 Uo. 29.
- 23 Uo. 32-34.
- 24 Györkös Erzsébet: Budapest élelmiszerellátása földrajzi megvilágításban. *Városi Szemle*, 1942/4. 584.
- 25 Uo. 585.
- 26 Maurice Halbwachs: A kollektív emlékezet. In: Felkai Gábor et al., szerk.: *Szociológiai irányzatok a XX. század elejéig*. Új Mandátum, Bp., 2000. 425.; Maurice Halbwachs: *On Collective Memory*. Ed., trans. and introd. by Lewis A. Coser. The University of Chicago Press, Chicago - London, 1992. 39-40., 46-51.
- 27 Jan Assmann: A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban. *Atlantisz*, Bp., 1999. 43.
- 28 Walter Benjamin: A mesemondó. In: *Uó: Kommentár és prófécia*. Magvető, Bp., 1969. 76. 94-127.
- 29 Pierre Nora: Emlékezet és történelem között. A helyek problematikája. *Aetas*, 1999/3. 142-158.
- 30 Ehhez a gondolatmenethez vö. Richard Reichenberger: *The art of memory between Paris and Vienna*. Maurice Halbwachs, Walter Benjamin, Alfred Schütz and the Vienna Ringstrasse. In: Moritz Csáky – Elena Mannová, eds.: *Collective Identities in Central Europe in Modern Times*. Bratislava, 1999. 32-37.
- 31 Sigmund Freud: *Rossz közérzet a kultúrában*. In: *Uó: Esszék*. Gondolat, Bp., 1982. 333.
- 32 Uo. 333-334.
- 33 Walter Benjamin: Párizs, a XIX. század fővárosa. In: *Uó: i. m.* 76.
- 34 Kathleen James: From Messel to Mendelsohn: German department store architecture in defence of urban and economic change. In: Geoffrey Crossick – Serge Jaumain, eds.: *Cathedrals of Consumption*. The European Department Store, 1850-1939. Ashgate, Aldershot, 1999. 252-279.
- 35 Walter Benjamin: i. m. (Párizs), 77.
- 36 Uo. 93.
- 37 David H. Pinkney: *Napoleon III and the Rebuilding of Paris*. Princeton University Press, Princeton, N. J., 1972.; Richard Sennett: *A közéleti ember bukása*. Helikon, Bp., 1998. 137-277.; Marshall Berman: *All That is Solid Melts into Air*. The Experience of Modernity. Simon and Schuster, New York, 1982. 131-173.; Donald J. Olsen: i. m. különösen 58-82.; Victoria E. Thompson: *Telling "spatial stories": Urban space and bourgeois identity in early nineteenth-century Paris*. *The Journal of Modern History*, 75 (September 2003) 523-556.
- 38 Donald J. Olsen: *A nagyváros mint műalkotás*. In: Gyáni Gábor, szerk.: *„Változás és folytonos-*

- ság". Tanulmányok Európa XIX. századi társadalmáról. KLTE, Debrecen, 1992. 73.
- 39 Richard Reichensperger: i. m. 39.
- 40 Carl E. Schorske: A Ringstrasse, bírálói és a modern város születése. In: Uő: Bécsi századvég. Politika és kultúra. Helikon, Bp., 1998. 33-112.
- 41 Carl E. Schorske: Museum in contested space: the sword, the specter, and the Ring. In: Uő: Thinking with History. Explorations in the Passage to Modernism. Princeton University Press, Princeton, N. J., 1999.117.
- 42 Uo. 120.
- 43 Ahogy Schorske maga fogalmaz: "synthesis in symbolism, compromise in fact". Uo. 120.
- 44 Sármány Ilona: Historizáló építészet az Osztrák-Magyar Monarchiában. Corvina, Bp., 1990. különösen 52-65.; Komárik Dénes: Budapest középítkezései és a historizmus. In: Zádor Anna, szerk.: A historizmus művészete Magyarországon. Művészettörténeti tanulmányok. MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, Bp., 1993. 49-65.
- 45 Walter Krause: Osztrák-magyar kapcsolatok az építészetben és a szobrászatban. In: F. Dózsa Katalin, szerk.: Az áttörés kora. Bécs és Budapest a historizmus és az avantgárd között (1873-1920). Klimt, Schiele, Kokoschka és a dualizmus művészete című kiállítás tanulmánykötete. BTM, Bp., 2004.133.
- 46 Sisa József: A Schmidt-iskola Budapesten. In: F. Dózsa Katalin, szerk.: i. m. 140.
- 47 Lutz Musner: Vienna – urban memories and the reification of culture. Human Affairs, 12, 2 (December 2002) 115-116.
- 48 Konstantinápoly Budapesten. Pesti Hírlap, 1896. május 24.
- 49 Vö. Berza László, főszerk.: Budapest lexikon. Akadémiai, Bp., 1993. 2. köt. 268.
- 50 Marosi Ernő: A magyar történelem képei. A történetiség szemléltetése a művészetekben. In: Mikó Árpád – Sinkó Katalin, szerk.: Történelem – kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatából Magyarországon. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában. Bp., 2000. 17-18.
- 51 Sinkó Katalin: Elfeledett történeti képeink. In: Az emlékezésről. Kiállítás és szimpozion. MAOSZ, Bp., 2000. 85.
- 52 A képet elemzi Sinkó Katalin. In: Mikó Árpád – Sinkó Katalin, szerk.: i. m. 600-602.
- 53 Elemzi Révész Emese. In: Uo. 604-605.
- 54 Sinkó Katalin: i. m. 86.
- 55 Papp László: A mohácsi csatahely kutatása. In: Mohács emlékezete. Vál.: Kiss Károly. Szerk.: Katona Tamás. Helikon, Bp., 1976. 249-271.
- 56 Kovács Gábor: A mohácsi történelmi emlékhely. Szimbolikus harc a történelmi emlékezetért. In: Hofer Tamás, szerk.: Magyarok Kelet és Nyugat közt. A nemzettudat változó jelképei. Néprajzi Múzeum – Balassi Kiadó, Bp., 1996. 285.
- 57 Anonymus Gesta Hungarorum. Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről. Hasonmás kiadásban megjelentette a Magyar Helikon Pais Dezső fordításában Budapesten, 1977-ben. 113-114.
- 58 A diskurzust áttekinti: Kovács Ákos: Árpád-ünnep, Szent Istvánkor. Egy kultikus emlékhely genealógiája (I. rész). Mozgó Világ, 2004/6. 5-6.
- 59 Uo. 11-47.
- 60 Kovács Ákos: Árpád-ünnep, Szent Istvánkor. Egy kultikus emlékhely genealógiája (II. rész). Mozgó Világ, 2004/7. 21.
- 61 Idézte Uo. 26.
- 62 Uo. 35-53.
- 63 Sinkó Katalin: A továbbélő historizmus. A Millenniumi emlékmű, mint szimbolikus társadalmi akciók színtere. In: Zádor Anna, szerk.: i. m. 277.
- 64 Gyáni Gábor: Posztmodern kánon. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2003. különösen 86-90.
- 65 Idézi Gerő András: Az ezredévi emlékmű. Medvetánc, 1987/2. 4-5.
- 66 Vadas Ferenc: Programtervezetek a millennium megünneplésére (1893). Ars Hungarica, XXIV. évf. 1996/1. 4. Különnyomat.
- 67 Uo. 24., 26.
- 68 Gerő András: i. m. 6.
- 69 Anthony Sutcliffe: Architecture and civic design in nineteenth century Paris. In: Ingrid Hammarström – Thomas Hall, eds.: Growth and Transformation of the Modern City. The Stockholm Conference September 1978, University of Stockholm. Swedish Council for Building Research, Stockholm, 1979. 93.
- 70 Peter Stachel: An Austrian "place of memory". The Heldenplatz in Vienna as a historic symbol and political metaphor. In: Moritz Csáky – Elena Mannová, eds.: i. m. 169.
- 71 Szabó Miklós: Politikai évfordulók a Horthy-rendszerben. Világosság, 1978/8-9. 507-516.
- 72 Sinkó Katalin: i. m. (1993) 285. skk.
- 73 Vö. Apor Péter: A Munkásmozgalmi Panteon mint a történelem helye, valamint Gyáni Gábor: A történelmi emlékezet rítusai. Mindkettő in Szekeres András, szerk.: A történelem szerszámosládája. A jelenkori történeti gondolkodás néhány aspektusa. L'Harmattan – Atelier, Bp., 2002. 67-81. és 103-117.

- 74 Vö. Szabó Miklós: Restauráció vagy a történelem kritikus feldolgozása. *Magyar Lettre Internationale*, 1992. Ősz.; György Péter: Néma hagyomány. Kollektív felejtés és a kései múltértelmezés 1956 1989-ben (a régmúlttól az örökségig). Magvető, Bp., 2000. különösen 73-113.
- 75 György Péter: i. m. 252.
- 76 Uo. 252-267.; Romsics Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás. Rubicon-Könyvek, Bp., 2003. 93-95.; 152-158.
- 77 Peter Stachel: i. m. 161.
- 78 Uo.
- 79 Vö. Heidemarie Uhl: Transformations of Austrian memory: politics of history and monument culture in the Second Republic. *Austrian History Yearbook*, XXXII, 2001. 149-169.
- 80 A fogalomhoz ld. Paul Connerton: *How Societies Remember*. Cambridge University Press, Cambridge, 1989. 72-105.

**MODERNITY AND TRADITION IN THE METROPOLITAN DEVELOPMENT
WITH SPECIAL REGARD TO BUDAPEST**

Modernity, tradition and the long term close connection between them form the streamline of this study. Several examples prove that the modern metropolitan development is not only deeply rooted in the context of historical tradition but also cooperates with it both in terms of its genesis and operational mechanism. In showing the civilization progress of the spectacularly modernized infrastructure of transport in the 19th century – which is the most widespread example – one cannot give an authentic image of the true mental profile of the city.

The concept of habitual memory, which means that physical practices unintentionally maintain customs rooted in the past and routine activities, can be traced directly in certain incidents of the city transport and people's life. What Connerton described and Assmann defined as cultural memory is historicism manifesting itself in civic design and space forming practices.

The facts of traditional behavior described as habitual memory appear inscribed in stones of the city, the buildings of which as permeated by the spirit of the past contain a lot of historical architectural references.

All these show us that the metropolis considered to be symbol of the motor drive of the modernizing development and modernity was at the same time a mixture of revolutionary renewal and historical archaism. This ambivalence which strained all cities internally in the 19th century is the real conundrum of the age of modernity.

INFORMATIKAI FEJLESZTÉS A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁRBAN 2002-2004

A FSZEK EGYSÉGEINEK EGY SZINTRE HOZÁSA, EGYSÉGES INFRASTRUKTÚRA KIALAKÍTÁSA

2000-ben áttértünk a Corvina integrált könyvtári rendszer használatára, egy központi adatbázis kialakítása céljából. Az audiovizuális állomány teljes egésze és a Központi könyvtárban elérhető könyvek bibliográfiai és példányadatai kerültek egy adatbázisba, 380 ezer bibliográfiai rekord és 600 ezer példány – konvertálására került sor. A Központi könyvtárban megkezdődött a számítógépes kölcsönzés. Ekkor itt 150 munkaállomást használhattak olvasóink és ugyanennyin folyt az adatok feldolgozása és a tájékoztató tevékenység. 2001 őszén átadásra került a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár teljes központi épületegyüttese, a Wenckheim, Pálffy és Reviczky Palota felújítása befejeződött, a „minta-könyvtárban” a számítógép-használat általánossá vált.

Ezután került sor a tagkönyvtári hálózat felülvizsgálatára. Megkezdődött az épületek állagának felmérése. Ekkor még 74 tagkönyvtár működött Budapesten igen különböző körülmények között. Meg kellett vizsgálni, mely könyvtárak fenntartása elengedhetetlen, hol van lehetőség a lakosság megrövidítése nélkül összevonásokra, melyik kerületek könyvtárait kell közelebb vinni az olvasókhöz, hogyan lehetne egységes szolgáltatási rendszerbe szervezni valamennyi könyvtárunkat.

2002 – az első lépcsőfok az egységes szolgáltatás kialakítására

Év elejére elkészült a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciója, melyben megfogalmazódott célunk, az egységes informatikai alapokon kialakított könyvtári szolgáltatás biztosítása. Hétéves terv készült, melyben célul tűztük ki a megfelelő infrastruktúra és a hardverpark biztosítását, az Internet-szolgáltatás általánossá tételét valamennyi szolgáltatóhelyen.

Az Informatikai Kormány Biztosság SZT-IS-2-es pályázatán – Internetet a könyvtáraknak! – 23 tagkönyvtárunkkal indultunk és nyertünk számítógépek beszerzésére és Internet-csatlakozási lehetőségre mintegy 60 millió Ft támogatást. Ebből 23 lokális hálózat épülhetett meg és beszerzésre került 189 db számítógép – egyelőre Internet-szolgáltatás céljából. A központban 20 fős számítógépes oktatóterem került kialakításra, ahol lehetőség nyílt a könyvtárosok továbbképzésére, amely alapot nyújtott a számítógép-használat általánossá tételéhez. A pályázati feltételek között szerepelt az olvasók képzése is, a felhasználó képző tanfolyamok helyszíne is az oktatóterem lett.

Egyidejűleg végiggondoltuk a tagkönyvtárak központi adatbázishoz kapcsolódásának lehetőségét. Világossá vált, hogy a központi Corvina-adatbázisból való tájékoztatás, a géppel történő kölcsönzés az alapja a fővárosi könyvtári ellátás egységessé tételének. Célkitűzésünk, hogy az olvasó a főváros bármely pontján hozzáférhessen a központban elérhető szolgáltatásokhoz, ne kelljen egy órát utaznia ezek igénybe vételéhez.

2003 – 2004 a központi szolgáltatási rendszer előkészítése

A gépi kölcsönzés és tájékoztatás alapja, hogy minden dokumentum- és példány, valamint olvasói adat bekerüljön a központi adatbázisba. Konverziós munkák kezdődtek. A régióközpontok adatbázisaiban – Délpest, Buda, Keletpest, Északpest, – a dokumentum és példány-adatok állapotát ellenőriztük, pontos javítási útmutatót készítettünk számukra. A központi adatbázisba való betöltéshez elvégeztük az állományadatok exportját, majd az ezzel járó specifikációs munkák elvégzése után – adatelemek egyeztetése, adatállományok letöltése és ellenőrzése, másolati adatbázisban történő tesztelése, egyeztetés az érintett könyvtárakkal, majd éles áttöltés, – negyedévente bővítettük a Corvina adatbázist.

2004 végére az adatbázis nagysága gigantikus lett, betöltésre került
2002. december – Délpesti Régióközpont, 330 ezer példányadat,
2003. augusztus – Északpesti Régióközpont, 429 ezer példányadat,
2003. november – Budai Régióközpont, 499 ezer példányadat,
2004. január – Keletpesti Régióközpont, 368 ezer példányadat.

A TextLib integrált könyvtári rendszerrel gépi kölcsönzést folytató könyvtárak olvasói adatbázisait párhuzamosan készítettük elő a konverzióra, az olvasói adatokat exportáltuk és importáltuk a Corvinába. A kölcsönzési adatbázis mintegy 50 ezer olvasó adatával bővült.

2003 decemberétől 4, majd januártól havonta 4-5 tagkönyvtárat csatlakoztattunk a központi adatbázishoz és indítottuk el a gépi kölcsönzésüket. 2004-ben folyamatossá váltak a hibajavítások, a legkisebb tagkönyvtárak példányadatait is honosították kollégáink, így év végére 594 ezer bibliográfiai rekordhoz 2,3 millió példány adata került. 2004. december 13-án csatlakoztattuk a központi adatbázishoz utolsó négy tagkönyvtárunkat, így év végére már valamennyi könyvtárunk áttért a számítógépes kölcsönzésre. Mindösszesen ekkor 150 ezer olvasói adatot tárol az adatbázis.

A központi adatbázis helyettesíti a hagyományos katalógust, az olvasói törzslapokat, megkönnyíti az adminisztrációs tevékenységet, de csak a hagyományos könyvtári adatokat tartalmazza. Fejleszteni kellett a külső és belső kommunikációs csatornákat, a könyvtárat valódi információs központtá alakítani. Ehhez pályázatok kiírásával az állami szervek is hozzájárultak, így pl. az IHM SZT-IS 18-as pályázata, melynek egyik nyertesként beszerzésre kerülhetett néhány webes megjelenítést biztosító hardver- és szoftvereszköz: egy Windows2000 és MS-SQL szerver-szoftver, és egy webservert portál-szoftverrel.

Az infrastruktúra továbbfejlesztése, a tagkönyvtárak felújítása

2003-2004 folyamán 36 tagkönyvtárban épült lokális hálózat könyvtáranként 8-15 végponttal. A könyvtári épületek közül több mint egy tucatnyi felújításra került, a felújított könyvtárak új gépparkkal lettek felszerelve.

A FSZEK tagkönyvtárak megoszlása a fővárosban 2004 év végén

| | |
|---------------------------------|----|
| Buda | 18 |
| Észak-Pest | 13 |
| Dél-Pest | 15 |
| Kelet-Pest | 13 |
| Központi könyvtár | 1 |
| Szolgáltatóház (raktár, nyomda) | 1 |

A Fővárosi Önkormányzat beruházási keretéből vásároltuk meg a gépi kölcsönzések beindításához szükséges számítógépparkot. Két év alatt üzembe helyeztünk 300 db számítógépet perifériákkal – blokknyomtatókkal, vonalkód olvasókkal és A/4-es nyomtatókkal.

Az új géppark alapot adott az egységes platform megteremtéséhez, a 2000-ben vásárolt számítógépeket is felbővítettük, minden számítógépre megvásároltuk a WindowsXP operációs rendszert. A központosítási törekvések érdekében a munkaállomásokat tartományba szerveztük. A FSZEK valamennyi tagkönyvtárát és szolgáltató egységét egy virtuális magánhálózatba szerveztük, megalapozva a jövő online szolgáltatását.

**A VILÁGHÁLÓZATHOZ VALÓ CSATLAKOZÁS TÖRTÉNETE –
KÖZELEBBI KAPCSOLAT A NIIF IRODÁVAL**

2002 folyamán tárgyalást kezdeményeztünk Nagy Miklóssal, a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Iroda (NIIF Iroda) vezetőjével és Tétényi Istvánnal a NIIF Műszaki Tanácsának igazgatójával a FSZEK fejlesztési terveiről, az egységes szolgáltatás és a folyamatos távkapcsolat biztosításáról. Az egyeztetésen többféle koncepciót vitattunk meg.

Felmerült, hogy a Szabó Ervin térről kiindulva csillagpontos hálózatot építettünk, de ennek költségigénye egy közintézmény számára igen magas lehet.

A HungarNet Egyesület tagjaként és az akadémiai hálózat támogatottjaként egy NIIF központú hálózatot valósítunk meg. Ehhez mindkét fél részéről anyagi erőforrást kell biztosítani, melyről egyeztetések sorozata kezdődhet.

2002-ben az IKB SZT-IS-2 pályázatán a NIIF nyerte meg az ország könyvtárainak biztosítandó Internet szolgáltatást, ezzel a második koncepció nyert megerősítést, hiszen 23 tagkönyvtárral nyertünk a pályázaton. Ezek után a maradék 35 tagkönyvtárban kellett betervezni a megfelelő sávszélesség kialakítását a lokális hálózatok kiépítésével egyidejűleg. Részünkről is megszületett a döntés, – a központi szolgáltatást biztosító szerverek a központi épületegyüttesben maradnak, hiszen minden központi igazgatási egységünk, így az Informatikai osztály is itt található, az üzemeltetés és a szolgáltatás központosítása így a legegyszerűbb.

A központi szolgáltatás tehát a Szabó Ervin térről indul, ezért a központunk és a NIIF épülete között szükség van sávszélesség-bővítésre, ami akkor csak 512 Kbit/sec volt. Egyeztetések szerint legalább gigabites kapcsolat tudja kiszolgálni a 60 egységünk infor- matikai igényét. Közösen a NIIF-SZTAKI szakembereivel elkészítettük a virtuális

magánhálózat koncepcióját, a FSZEK intézmények csatlakozásának időtervét, természetesen összhangban a felújítási tervekkel.

2003. januárban lehetővé vált a gigabites kapcsolat kiépítése a központi épületegyüttesünkhöz, ezzel lehetőséget kaptunk a korábban kialakított koncepció megvalósításához. Azon könyvtáraink, amelyekben a lokális hálózat már kiépült, azonnal megkapták a lehetőséget az Internet-csatlakozásra is, és a Corvina adatbázisból is tudtak már tájékoztatni, biztosítva volt a katalógus-használat (erről bővebben a 4. fejezetben lesz szó).

2003-2004 folyamán összesen 36 tagkönyvtár csatlakozására került sor, ezeken a helyeken minimális számítógépszámmal ugyan, de biztosítva lett az Internet-szolgáltatás, és a központi Corvina adatbázishoz való csatlakozás lehetősége. Mindenhol lehetővé vált a gépi kölcsönzés.

A FSZEK intézmények kapcsolódása a világhálózathoz 2004 végén

| Sáv-szélesség | Könyvtár-szám |
|---------------------------|---------------|
| 1 Gbit/sec | 1 |
| ADSL-2 (772/128 Kbit/sec) | 10 |
| ADSL-1 (386/64 Kbit/sec) | 42 |
| MLLN 128 Kbit/sec | 4 |
| MLLN 64 Kbit/sec | 4 |

A FSZEK gépparkja 2004 végén

| | | |
|--|---|-----|
| <i>Olvasók által használható géppark</i> | Adatbázisok elérésére (CD, online, korlátozott Internet-használat) | 300 |
| | Katalógusok | |
| | OPAC és MOKKA, VOCAL elérésre | 90 |
| | Internet-használatra | 150 |
| <i>Könyvtárosi munkaállomás</i> | Kölcsönzési kliensek | |
| | blokknyomtatóval és vonalkód-olvasóval | 150 |
| | Háttér munka támogatása | |
| | állománymozgás dokumentálása, irodai munka | 120 |
| <i>Oktatóterem Informatikai háttér munka</i> | Szerzeményezés, feldolgozás | 40 |
| | Könyvtárosok és olvasók továbbképzése | 21 |
| | Adatbázis-, web, mail szerverek | 5 |
| | Üzemeltetéshez szerverek | |
| | Firewall, System Management Server, tartományi szerverek | 10 |
| | Távfelügyeletet, informatikai fejlesztéseket támogató számítógépek | 30 |

Az informatikai üzemeltetés távmenedzsment segítségével történt. A munkaállomások tartományba szervezve működnek, így kapják meg a megfelelő jogosultságokat. A szoftverek beszerzésénél elsődleges szempont volt, a távfelügyelet segítése, vagyis alkalmazniuk kellett lenniük a távmenedzsment ellátására. Egyelőre a Corvina kliens-programok telepítése nem automatizálható csak, az manuális módon végezhető, a főváros minden pontjára el kellett menni egy-egy új verzió telepítése miatt. Közben az informatikai üzemeltetés központosításán dolgoztunk.

Az eszközpark bővítése újabb és újabb problémákat vetett fel. Az 1997-ben üzembe helyezett Ötpacsirta utcai épületünk aktív eszközei már lassúak voltak, elavultak a 10 Mbit/sec sebességgel. Minden szinten biztosítani kellett a 100 Mbit/sec kapcsolatot. Több esetben vírusok lepték el a gépparkot, olvasók is próbálkoztak a rendszer gyengítésével, megjelentek a kémprogramok.

Olyan központi tűzfal- és vírusvédelmi rendszer kiépítésére volt szükség, amely megfelelő alapot nyújt a korszerű könyvtári szolgáltatás megteremtéséhez, informatikai szempontból biztosítja a külső- és belső védelmet egyaránt. Világossá vált, hogyha nem különítjük el az olvasói és dolgozói teret egymástól, veszélybe kerül az online szolgáltatás. Szigorúbb biztonsági szabályok bevezetésére volt szükség, hiszen már az egész főváros könyvtári szolgáltatása kerülhet veszélybe, nemcsak egy könyvtáré. Elkészítettük a lokális hálózat korszerűsítési tervét, amely alapján a központban található lokális hálózatot 9 különböző jogosultsággal bíró különálló hálózatba szervezve készültünk átalakítani. Vírus és spamszűrő szoftvereket teszteltünk, megterveztük az átállást egy központi vírusvédelmi szoftverre.

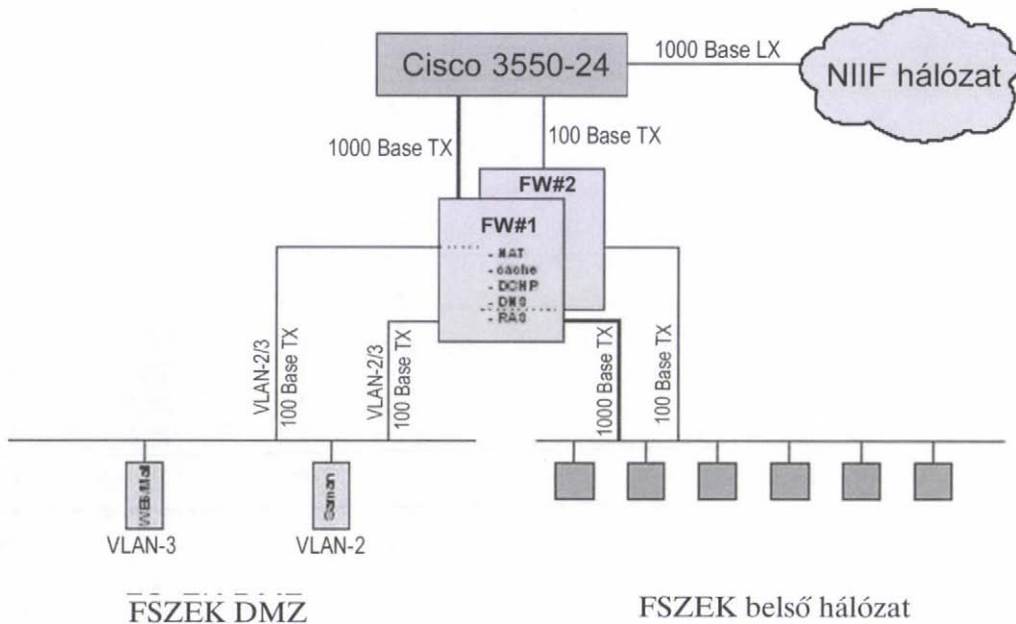
A megfelelő sávszélesség alapot nyújthatott a kommunikációs kapcsolatok továbbfejlesztésére. Párhuzamosan a korszerűsítési tervezéssel vizsgáltuk az IP telefónia bevezetésének lehetőségét. A NIIF kezdeményezésére a SZTAKI közreműködésével felvállaltuk az ADSL-en keresztül biztosítható VoIP-szolgáltatás tesztelését. Decemberre a központi épületegyüttesben a telefon-forgalom nagyobbik része már az Internet vonalra lett terelve.

Saját erőből nem tudtunk megfelelő szakértelemmel bíró munkatársat alkalmazni, ezért szükségesnek tartottuk külső szakértő cégek bevonását az üzemeltetésbe (outsourcing). Azokat a feladatokat adtuk ki, amelyekhez folyamatos monitorozásra volt szükség, hogy az esetleges problémák időben felismerésre kerüljenek – így pl. a tűzfal-rendszer kialakítása és felügyelete, a Központi épületegyüttes több száz végpontos hálózatát biztosító aktív eszközök felügyelete, a 60 helyen található tagkönyvtárak Internet-vonalainak folyamatos ellenőrzése, valamint a FSZEK-VPN üzemeltetése. Az informatika rohamléptékben fejlődött, a szinten tartás és a továbbfejlesztés egyaránt megfelelő szakértelmet követel. Természetesen a külső munkatársak szoros együttműködésben dolgoznak az Informatikai osztály rendszergazdáival.

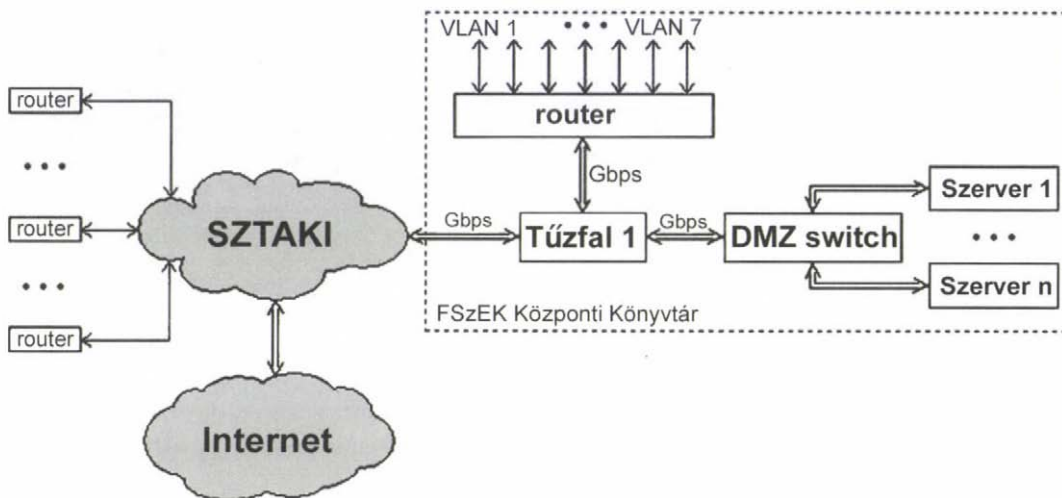
Miután a felsorolt feladatok mindegyike kihatott a központi szolgáltatásra, így az egységesítés jegyében a biztonsági szabályainkat is felül kellett vizsgálni. Év végére el-

készült az Informatikai biztonsági szabályzat 0. verziója, melyet átadtunk véleményezésre a vezetőknek. A könyvtári szolgáltatások további egységesítésére is születtek tervek, javaslatok.

A Központi Könyvtár belső hálózata



A FSZEK intézmények kapcsolódása egymáshoz



A központi osztályokon a számítógépesítés már a 90-es évek közepén megkezdődött, de a tagkönyvtárakban hagyományos eszközökkel dolgoztak a kollégák egészen 2001-ig. Ezért a hagyományos könyvtári munka és az informatikai eszközökkel támogatott munka összehangolására volt szükség. A munkatársak többségének nem volt számítógéphasználati tapasztalata, az ilyen arányú informatikai fejlesztés viszont a készség szintű számítógéphasználatot feltételezte. A szolgáltatás biztosításához minden könyvtárosnak ismernie kell az Internet-forrásokat, a virtuális világ útvesztőiben eligazodni. A könyvtárosok új eszközt kaptak kezükbe, mellyel megfelelő módon élni kellett. Óriási feladatot jelentett a mintegy 300 könyvtáros továbbképzése és felkészítése az online tájékoztató munkára. A könyvtári munka számítógépesítése folyamatos tanulást és tanítást is jelentett az intézmény dolgozóinak számára.

Nagyon fontos a szemléletváltás, hiszen a hagyományos könyvtári munkát kiegészítette a szoftverhasználat. Sokak ellenérzését kellett legyőzni. Meg kellett bizonyosodniuk, hogy a számítógépek használata elengedhetetlen a korszerű könyvtárban, nem akadályozza, hanem segíti a tájékoztatást. Meg kellett szoknia a könyvtárosnak, hogy nemcsak a könyvtár épületén belül találhatóak meg a szükséges információk, hanem a virtuális világban is.

Corvina tanfolyamok könyvtárosok számára

A Corvina fejlesztői 2000-2001-ben több tanfolyamon oktatták a központi részlegek könyvtárosait, katalógus-használati és katalogizáló tanfolyamokon sajátíthatták el a Marc katalogizálás szabályait, a kölcsönzési munkafolyamatokat. Ezek után már az informatikai osztály és a Központi Könyvtár feladatává vált az informatikai írástudás terjesztése, a könyvtárosok számítógéphasználatra tanítása. A tagkönyvtárakban a gépek beállításával együtt az Informatikai osztályon dolgozó könyvtár-informatikusok is meglátogatták a könyvtárakat, és tanították a kollégákat az alapvető ismeretekre – gépek bekapcsolása, a hálózat lehetősége, használata, hogyan juthatunk információhoz, stb. Az alapfelkészültséggel bíró kollégákat a központban található 20 fő befogadására alkalmas oktatótermünkben képeztük aztán tovább.

A tanfolyamokat a könyvtárak gépesítésének ütemében szerveztük. Készség szinten kellett elsajátítani a Corvina használatát, hiszen a tagkönyvtárakban a könyvtárosok magukra voltak utalva a napi munkában. Ebben az időszakban főként az online katalógus-használat és a kölcsönzés gépesítése volt napirenden, ezért a tanfolyamokon a katalógus (Opac) és a kölcsönzési (Circ) modulok oktatására helyeztük a hangsúlyt. Sokan ezeken a tanfolyamokon használtak először életükben számítógépet, az oktatások alkalmával erre is figyelemmel kellett lennünk.

2003-ban mindössze négy könyvtárban vezettük be a gépi kölcsönzést kísérleti jelleggel. A négy „gépesített” tagkönyvtár tapasztalataink okulva terveztük meg a további fejlesztéseket. 2004 januárjától folyamatosan csatlakoztattuk a tagkönyvtárakat a

központi adatbázishoz. Az év első felében 19, míg a második felében 36 kölcsönzési hely kezdte meg a központi adatbázishoz csatlakoztatva a gépi kölcsönzést.

Később a tanfolyamok átalakultak, konzultációs fórumokká váltak, hiszen akik a gyakorlatban is használták már a Corvinát, tele voltak kérdéssel. A szakmai beszélgetések állandóvá váltak, minden fórumon a Corvináról volt szó. A nagyobb kölcsönzőhelyeken helyben is szerveztünk konzultációkat. Meg kellett tanítani a kollégákat a Corvinából lekérdezhető statisztikai adatok értelmezésére. 2004 végére minden tagkönyvtár csatlakozott a központi adatbázishoz, a tanfolyamokat felváltotta az elektronikus levelezés. Folyamatosan segítették egymást a kollégák tanácsokkal, jó szóval, konzultációkat szerveztek a helyi problémákról. A könyvtárosok hamar megszokták a számítógépes munkát, hamarosan az olvasók oktatása is általánossá vált a tagkönyvtárakban. A nagyobb könyvtárakban már a könyvtárosok tanították az Internet és a számítógépes adatbázisok, valamint a Corvina-katalógus használatát.

SZAKMAI VITAFÓRUMOK – LEVELEZŐLISTÁK

A kérdéseket és problémákat kezdetben telefonon vagy személyesen beszéltük meg, később a szóbeli kommunikációt felváltotta a számítógépen folyó levelezés, az email.

„Fszekinфо” levelezőlista

Az első levelezőlistát 2000-ben még a Központi könyvtár nyitáskor indítottuk „fszekinfo” néven. Ekkor még főként a központban dolgozó kollégák problémáinak vitafóruma volt. A tagkönyvtárak csatlakozásával az Internet-használat általánossá vált, a könyvtárosok „hivatalos könyvtári e-mail” címet is kaptak. Minden tagkönyvtári kolléga olvashatta a „fszekinfos” leveleket, a lista a faliújság szerepét töltötte be. Innen értesülhettek a távolabbi tagkönyvtárak programjairól, a szakmai rendezvényekről, tanfolyamokról.

Egyre több részfeladatokra utaló kérdés érkezett erre a listára, így úgy döntöttünk, hogy a FSZEK belső kommunikációs rendszerének támogatására szakmai levelező listát indítunk.

Corvina levelezőlista

Első és legfontosabb téma a Corvina használata és továbbfejlesztése volt. A fejlesztőkkel egyeztetve elindítottuk a „Corvina levelezőlistát” a fejlesztők részvételével. Olyan fórumot szeretnénk volna, ahol a könyvtárosok és fejlesztők közvetlenebb kapcsolatba kerülhetnek egymással. A FSZEK Corvina projekt indítása után majdnem két évvel, 2001. november 14-én indítottuk el, az első e-mailből való idézet, – Czoboly Miklós beköszöntője, – fogalmazza meg legjobban a célokat.

„A levelező lista sajátosságából adódóan, a kérdések, bejelentések, válaszok mindenki számára láthatók lesznek, így sok, információhiányból eredő félreértést el lehet kerülni. Az is hasznos, hogy fel lehet tenni úgy kérdéseket, hogy nem tudjuk ki illetékes az adott kérdésben. Lehet a listán vitákat kezdeményezni, ötleteket, javaslatokat megvitatni.

Nem fogunk tudni pusztán a lista létezése miatt gyorsabban programokat írni, de a hatékonyabb párbeszéd elősegítheti, hogy a fejlesztés során a jelenleginél jobban figyelembe vegyük az Önök érdekeit.”

A fejlesztések és a hibajavítások párhuzamosan folytak, ezért sokszor lehetetlen volt kideríteni, a felhasználói hozzá nem értés vagy a program hiányossága okozza a hibát, ezért kellett bevonni a könyvtárosokat is a szakmai párbeszédbe. Egyedüli könyvtár voltunk, ahol az Oracle alapú Corvina-rendszert használtuk, így csak a FSZEK munkatársainak tapasztalataira támaszkodhatott a fejlesztés. Az adatbázis közben folyamatosan növekedett, ami a kisméretű tesztadatbázisokban flottul működött, az éles helyzetekben többször „megtört”, vagy legalábbis másképp viselkedett. Teszt-könyvtárként és legnagyobb felhasználóként igen sok tapasztalatot, – jót és rosszat egyaránt, – gyűjtöttünk.

A levelező listát két évvel később 2003 végén országossá bővítettük. Ekkor a fejlesztéseket az anyacég (T-Systems Dataware Kft.) már nem akarta tovább támogatni, de a fejlesztők tisztában voltak vele, hogy még csak félkész a rendszer és sok feladat van hátra. A projektvezető Czoboly Miklós vezetésével megalakult az e-Corvina Informatikai Szolgáltató Kft. A cég legfőbb feladatának a Corvina fejlesztését tekintette. A levelezőlista a Corvinát használó könyvtárosok és a rendszer fejlesztők szakmai fórumává vált. Ma már minden közérdekű tudnivalót és fejlesztési kérdést e listán vitatunk meg. A Corvina fejlesztések történetét, a verzióváltásokat, a hibajavításokat nyomon lehet követni a levelező-lista archívumban <https://www.fszek.hu/pipermail/corvina/>.

Honlap levelezőlista

A fővárosi könyvtári hálózat nagysága megkövetelte, hogy a könyvtárosok a honlap szerkesztésében aktívan részt vegyenek. A főváros hatvan pontján található könyvtárunkban más-más igény merült fel a honlappal kapcsolatban. 2003-ban a honlap átalakítására megalakult egy könyvtárosokból és informatikusokból álló munkacsoport. A Corvina levelezőlista sikerén jutottunk el a gondolathoz, hogy az egyéb belső szakmai munkát is a levelező lista segítségével koordináljuk. Miután a külső kommunikációs fórum kialakítása is elkerülhetetlenné vált a „honlap-lista” indítására is sor került.

E lista tagjai a honlap szerkesztésével foglalkozó könyvtárosok, valamint az egyes szervezeti egységek vezetői. Szakmai feladatok egyeztetése, szerkesztést segítő ötletek és komoly viták segítik a portál fejlesztését. A vezetők figyelemmel kísérik az ötleteket, véleményükkel segítik a szakmai munkát.

„Circ” levelezőlista

2004-ben a tagkönyvtárakban folyamatosan vezettük be a gépi kölcsönzést, és a kölcsönzési munkafolyamatokat is már számítógépen, a Corvina kölcsönzési moduljával kellett elvégezni. A könyvtárosok felkészültsége más és más, a szabályok értelmezése sem volt egységes, ezért elengedhetetlen volt egy újabb fórum indítása. Egyértelmű volt,

hogy levelezőlistát kell indítani a kölcsönzési munkafolyamatok támogatására, a Használati szabályzatban leírt szabályok egyértelmű értelmezésére, valamint a problémák jelzésére.

A kölcsönzési munkacsoport megalakulásakor indítottuk a „Circ” levelezőlistát (a Corvina kölcsönzési moduljának neve). Azóta minden kölcsönzéssel kapcsolatos probléma „megvitatása” itt folyik. Szükség esetén ennek segítségével készítjük elő a kölcsönzési munkacsoport üléseit, vitatjuk meg a munkaanyagokat, teszünk javaslatot a használati szabályzat módosítására. A manuális munkafolyamatok egy adatbázisba szervezése és számítógéppel való végzése lehetővé tette az adminisztráció központosítását is, amely megfelelő szabályozást követel.

A FSZEK PORTÁL RENDSZERE – A „VIRTUÁLIS KÖZKÖNYVTÁR” <http://www.fszek.hu>

2003-ban pályázati erőforrásból megvásároltuk az InstantWeb Kft. supportál nevű portál-szoftverét, mellyel kiválthattuk az eddigi statikus honlapot. A feltérképezett portál-rendszerek közül ez volt mind árban mind tudásban a legkedvezőbb számunkra. Alkalmas arra, hogy programozói tudás nélkül szerkesszük meg a cikkeket, bővítsük a tartalmat, tegyük színessé és változatossá az online szolgáltatott információkat könyvtárunkról. Szerettük volna elérni, hogy a menüstruktúra tükrözze a tagkönyvtári hálózatot, mindig aktuális információt közvetítsen a nagyvilág számára a könyvtár egészéről.

2003 őszén alakult egy 15 fős szerkesztőség, melynek tagjai könyvtárosok, könyvtár-informatikusok és egy programozó informatikus. A menüstruktúra és a design kialakítását hosszas vita előzte meg. Szerettük volna elérni, hogy a design tükrözze a FSZEK arculatát, visszafogott színei mellett elsősorban illusztrációkkal, fényképekkel gazdagítsa a tartalmat. A menü-rendszere a hagyományos könyvtári információforrásokat és az online elérhető adatokat is tükrözze. Kapcsolatainkról és támogatóinkról ugyanúgy találhasson bárki információt, mint az egyes kölcsönzési helyekre való eljutásról, az ott található állomány nagyságáról és sokrétűségéről, a rendezvényekről, s nem utolsósorban a nyitva tartásról.

A választás azért is esett erre a rendszerre, mert az adatok feltöltését beépített html szerkesztő segíti. A könyvtárosnak elegendő minimális szövegszerkesztői gyakorlat a használatához. Jogosultsági szintek támogatják a szerkesztői tevékenységet, a menüpon- tok eleve jogosultsághoz köthetőek, a fő- és almenü struktúra a hozzáférési jogokat is szabályozza. A portál szerkesztősége csoportokba (klubbokba) sorolva dolgozik – az adminisztrátoron kívül szerkesztők és cikktöltési joggal bíró munkatársak bővítik a tartalmat. A cikkek készítésekor archiválási dátumot adhatunk meg, így biztosítva az elavult információk azonnali automatikus archiválását. Úgynevezett folyóiratok kialakításával a cikkek tematikus csoportosítására van lehetőség, pl. a rendezvények, kiállítások és egyéb hírek témákra bontva ajánlhatóak. Lehetőséget ad az archívum megtekintésére is, így ha egy-egy rendezvényről lekéselt valaki, utólag is megnézheti miről maradt le.

A menürendszer tükrözi a FSZEK tagkönyvtári hálózat területi felosztását, Budapest térképe segít az adott könyvtárról közzétett információhoz eljutni. Az alaprendszerhez további információs adatbázist programoztunk, amely lehetővé teszi, hogy a könyv-

tárakról röviden és tömören megfogalmazott, ugyanakkor egyedi információ jelenjen meg. Minden könyvtárunk épületéről helyeztünk el képet, hogy az olvasó könnyebben megtalálja minket. Minden könyvtárba könnyedén eljuthat az olvasó, hiszen a megközelítési lehetőségek is – autóbusz, metró, villamos, trolis-járatok, – felsorolásra kerülnek az odautazni vágyók számára.

A könyvtárak szolgáltatásáról és elérhetőségéről folyamatosan bővítjük az adatbázist. A változások azonnal megjelennek a nagyközönség számára. Minden adatot távolról, online módon töltenek fel a szerkesztők, az olvasószerkesztők naponta lektorálják a megjelenésre váró cikkeket, majd a főszerkesztő értesíti azokat. Nem ritka a napi 50 új hír, cikk megjelenése.

A portál segítségével publikáltuk digitális adatbázisainkat is. 2002-ben megfogalmazott céljaink között szerepelt a digitalizálási projekt beindítása. Az IHM ITP-2B pályázati támogatásból szakirodalmi adatbázisainkat egy webes keresővel látta el az Arcanum Adatbázis Kft., így lehetőség nyílt azok elérhetővé tételére a FSZEK-portálon keresztül. A helyismereti-, irodalmi-, szociológiai, képi és meseadatbázis már nemcsak CD-n, hanem online módon is elérhetővé vált a nagyvilág számára. Az adatbázisok folyamatosan bővülnek, havonta aktualizáljuk az online elérhető adatokat.

Az IHM ITP-8 pályázati támogatásból 42 teljes szövegű dokumentum feldolgozására került sor, mely szövegek adatbázisba szervezése lehetőséget ad a szövegrészletek visszakeresésére, pdf formátumban a teljes szövegek letöltésére. Ez a 42 dokumentum ad alapot a Magyar Társadalomtudományi Archívumhoz, melyet a szerzői jogi törvények betartásával tervezünk bővíteni a jövőben.

A portálon szeretnénk megjelentetni a Közhasznú Információs Adatbázist, melynek keretprogramja – szintén pályázati támogatásból, - 2004-ben elkészült. Tesztelése folyamatban van, az adatok minőségi javítása után ezt is publikáljuk a portálon.

A honlapra az adatokat a könyvtárosok napi munkájuk ellátása mellett töltik fel. A portál alkalmas intranetes alkalmazásra is, így a belső kommunikációs rendszer támogatását is szolgálja. Célunk a kollégák és a nagyvilág friss információkkal való ellátása, az azonnali, online módon folyó tájékoztatás minden újdonságról, tudnivalóról, a napi munka támogatása aktuális információkkal.

A CORVINA FEJLESZTÉSE A KÖNYVTÁROSOK TÁMOGATÁSÁVAL

1999 végétől a fejlesztő cég, akkor még Dataware Kft. átadta a „félkész” Corvina rendszert. A tenderben kiírt feltételeket nem tudták azonnal teljesíteni, a fejlesztések a konverzióval párhuzamosan folytak. A rendszert 2000-ben át kellett adni, így néhány kompromisszumos megoldást kényszerűségből elfogadtunk, de tisztában voltunk azzal, hogy a közös munka elkerülhetetlen. 2000 közepéig szinte kizárólag a konverzióval voltunk elfoglalva, nyár végére volt tesztelhető állapotban a könyvadatbázis. Ezután a példányadatok egyeztetése történt, majd a „javas” kliensek programozása kezdődött, hogy a Központi Könyvtár nyitására legalább a kölcsönzési modul használható legyen. A fejlesztő céggel s annak projektvezetőjével, Czoboly Miklóssal, napi kapcsolatban álltunk, rendszeres munka-megbeszéléseken egyeztettük az előttünk álló feladatokat, beszéltük

meg a soron következő fejlesztéseket, s az új verziók tesztelése során tapasztaltakat. A FSZEK legfőbb kívánsága az volt, hogy a Corvina megfeleljen azoknak az elvárásoknak, amelyeket az ajánlati dokumentációban beígért a beszállító.

A Központi könyvtár megnyitásakor azonban a katalogizáló és kölcsönző modulon kívül más „java” kliens még nem volt használható állapotban. A fejlesztőkkel közösen kellett dolgozni, hogy előrébb jussunk. Kialakult egy munkakapcsolat: a FSZEK könyvtár-informatikusai részt vettek a specifikációs munkákban, a fejlesztők programoztak, a könyvtárosok az Informatikai osztály munkatársainak irányításával letesztelték az elkészült programrészeket, majd továbbléptünk a következő feladatra. A 2004-ig terjedő időszak alatt több szerkezeti átalakítás és „verzióváltás” történt, sorozatos fejlesztésen ment át a rendszer, szemlélete is más lett.

Átállás az Oracle adatbázis kezelőre és a példánytár

A folyamatos Corvina használat során olyan hiányosságokra derült fény, amely a fejlesztőket továbbgondolkodásra sarkallta. A problémák megoldására új eszközöket kerestek, a java legújabb eszközeivel fejlesztettek. Használat közben derült fény az akkori adatbázis-kezelő hiányosságaira, az adatbázis-szerkezetének ellentmondásaira.

A legnagyobb horderejű fejlesztésről, hogy miért volt szükség az Oracle-re és milyen előnyök származnak abból, hogy elvégzik a strukturális átalakítást, 2001. decemberében nyilatkozott Czoboly Miklós. Az idézet a Corvina levelezőlistáról való:

„Egy esztendeje ilyenkor még csak egy hónappal voltunk túl a könyvtárnyitás (és a Corvina debütálásának) megpróbáltatásain, a rendszer úgy-ahogy már működött. Az év során a program jelentős változásokon ment keresztül, különösen a kölcsönzési modul. Jelentős lépés volt az áttérés az Oracle adatbázis kezelőre, amit sikerült – az átállásnál elkerülhetetlen – problémák viszonylag gyors javításával megoldani. Ez a lépés, a szerver bővítésével együtt azt eredményezte, hogy az ország legnagyobb könyvtári rendszere ma már megbízhatóan és jó teljesítménnyel működik.

A munkánk azonban még nem ért véget. Az év végi hosszabb szüneteket arra használjuk fel, hogy végrehajtsuk az utolsó nagy strukturális módosítását a rendszernek. A mostani módosítás célja kettős:

- 1. A rendszert kiegészítjük két új modullal: a gyarapítással és a periodikával.*
- 2. Megváltoztatjuk a példányadatok kezelésének módját. Jelenleg a példányadatokat – redundáns módon – a MARC rekordban és a kölcsönzési adatbázisban is nyilvántartjuk, ami néhányszor keveredést, duplikált adatot vagy hiányt eredményezett. Ezt most megszüntetve, kivesszük a MARC-ból a példányadatokat és egységes példánytárban tároljuk. Ez a módosítás minden modult érint program szinten, de felhasználó szinten csak a feldolgozóknak jelent lényeges változást. Ezentúl az Online katalógusból betöltött rekordokban nem lesz 949-es mező. Helyette a Példányadatok menüpontból behívható a példányszerkesztő, és ott lehet a példányok adatait bevinni, módosítani.*

Minden szándékunk és igyekezetünk ellenére számítani lehet arra, hogy kisebb, nagyobb problémák adódnak majd. Mi azért dolgozunk az ünnepek alatt is, hogy a felmerülő problémák a legkisebb mértékben zavarják meg az Önök munkáját. Hiszünk benne, hogy a zökkenőkön hamar úrrá tudunk lenni, és a változások hamarosan mindannyiuk tetszését elnyeri.”

Az átállást követően kisebb nagyobb fennakadások előfordultak ugyan, de a rendszert tudtuk használni. Az adatbázis kezelő váltás gyorsította a rendszert, az adatok rögzítésének lehetőségét, a mentéseket, de a kliens-programok fejlesztésére, módosítására volt szükség. Az Oracle használata megfelelő alapot nyújtott a kliensek javításához, de a programozók szemléletén is kellett alakítani, a 90-es évek adatszerkezete már elavulttá vált. Egyre több adat rögzítését és visszakeresését követelte meg a használat. A könyvtárosok informatikai műveltsége is magasabb szintre került, már nem lehetett kábítani őket azzal, hogy csak ennyit tud a rendszer. Szükség volt a teljes könyvtári munkafolyamat leképezésére, a még nem kész modulok kifejlesztésére.

Katalógus – JavaPac és Webopac

A kliens csak korlátozottan fedi a könyvtárosi és olvasói igényeket. Az alkalmazás továbbfejlesztése elkerülhetetlen, a keresési stratégiák és az adatok megjelenítésének átalakítására különböző javaslatok születtek. A keresési technika elavult, továbbfejlesztése elkerülhetetlen.

Problémák:

- a találati halmazban meghatározott számú, de maximum 2 000 rekord adata jeleníthető csak meg egyidejűleg,
- nem lehet lapozni a találati halmaz elemei között,
- minden példányt megjelenít a katalógus felületen, egyedileg nem definiálható a letiltott, törölt, feldolgozáson lévő példányok megjelenítése, így a katalógus minden egyes példányról szolgáltat információt, igaz, csak a „javas” felületen,
- a webes felületen az egy rekordhoz tartozó példányszám korlátozottan jelenik meg,
- a különböző formátumok egyedi megjelenítése csak a szerveren definiálható, programozói tudást feltételez, ez sok esetben korlátozza a könyvtáros lehetőségeit,
- a rekordkapcsolatok megjelenítése nem megoldott,
- nem tudunk több adatbázisban egyidejűleg keresni.

Katalogizáló modul

A katalogizálás során a dokumentumok tartalmi feltárására is szükség van. A FSZEK-ben még a korábban használt integrált rendszerben megkezdtek az ETO és TO szakjelzetek megnevezéseit is rögzíteni, így a konverzió során az ETO és TO szakjelzetek és megnevezések is konvertálásra kerültek, de ezt a munkát nem akartuk feladni, így a Corvinát is alkalmassá tettük a feladatra. A két jelzet szegmentálása indikátorokkal történt. A szakjelzetekre és a megnevezéseikre külön indexeket hoztunk létre. A szakjelzeteket

a 080-as mezőben, feloldásukat a 680-as mezőben láthatjuk. Előnye, hogy az olvasónak (és könyvtárosnak) nem feltétlenül kell tisztában lennie az ETO jelzettel, elegendő, ha Böngészéskor a tárgyszavak index listát végignézi, és látja a témába vágó kereshető kifejezéseket.

Hiányosságok:

- A tartalmi feltárás nagy problémája az Authority kezelés. 2002 novemberében elkészült egy munkaanyag, melyben a fejlesztők feltérképezték, hogyan is kezeli le a szoftver a problémát, de idő hiányában csak a legfontosabb és a munkát leginkább gátló javításokat végezték el. Nehézkes az authority rekordok kezelése.
- A tartalmi feltáráshoz tartozik, hogy a gyűjteményes művek és folyóiratok is feltárára kerüljenek, az azokban közzétett tanulmányok, cikkek is rögzítve legyenek az adatbázisban. A MARC szabvány lehetőséget ad arra, hogy a megfelelő rekordkapcsolati mezők kitöltésével automatikusan kapcsolódhasson egymáshoz a fő- és részdokumentum. A könyvtári rendszereket ezekre a kapcsolatokra meg kell tanítani, a könyvtáros jogos kívánsága, hogy a lehető legkevesebb manuális munkával elvégezhető legyen az adatrögzítés.
- Az adatbázisban tárolt különböző típusúhoz tartozó dokumentumban rögzített tételek visszakeresését is meg kell oldani.
- Nem megoldott a szakadatbázisok kezelése, a részterületek önálló keresési lehetősége, a bibliográfiák publikálása a modulból.

Kölcsönzési modul

A kölcsönzési modul felel az olvasók és példányok megfelelő szabályok alapján való összehangolásáért, az adatok kategóriákba sorolásával támogatja a könyvtárak számára megfelelő kölcsönzési politika kialakítását. Automatikusan legyűjti az olvasói tartozásokat, azokról listák levelek nyomtatására is van lehetőség. A gyakran keresett példányokra előjegyzés vehető fel.

Hiányosságok:

- Nem megoldott a kölcsönzési díjas dokumentumok kezelése.
- A lejárt tagsággal bíró olvasók adatai nem archiválhatóak. Az olvasói adatokat az adatvédelmi törvénynek megfelelően kell tárolni.
- A különleges zárva tartási napok, a hosszabb nyári zárvatartás miatti kivételek kezelése nem megfelelő.
- A FSZEK 60 kölcsönzési helyet kezel, ezért fontos, hogy a több kölcsönzési helyről egyidejűleg kölcsönözhető maximális darabszám az olvasóval történő levelezések automatikus lekezelése hiányos: nem küldhető automatikusan értesítés az előjegyzés beérkezéséről, hírlevél, a különböző címtípusok – állandó, ideiglenes és munkahelyi, - kezelése nehézkes, helyileg még adminisztrátorok sem paramétrezhetik.

Szerzeményezési modul, állomány-nyilvántartás

A modul fejlesztése 2001-ben kezdődött, a FSZEK Szerzeményezési és Feldolgozó osztályának könyvtárosai készítették el a specifikációt, ez alapján történt a programozás. A modul nulladik verziója 2001 októberére készült el, de akkor még csak néhány funkció működött. Időközben átálltunk az Oracle alapra, majd bevezetésre került a példánytáras adatbázis, s a szerzeményezési modul további kívánásoknak kellett megfeleltetni. A fejlesztést 2002-ben újra kezdték.

A legfontosabb megoldandó feladat, hogy az állomány-nyilvántartási funkcióknak megfeleljen a modul. Minden állomány-mozgás végzésére adjon lehetőséget, megfelelően tartsa nyilván az adatokat, csak így felelhet meg a számviteli törvény előírásainak. Megoldandó volt a keretek megfelelő pontos kezelése, a letéti funkció ellátása. A szoftver első verziójával 2002-2003 nyarán a Központi Könyvtár mintegy 1,3 millió példányának ellenőrzésére került sor, több ezres állománylisták nyomtatására lett alkalmazva. Gyakorlatilag az állományellenőrzés, állomány hiánykezelés és letéti funkciók kerültek bevezetésre. A keretkezeléssel kapcsolatos menüpontokat csak tesztelni tudtuk, így 2004 év végéig teljes körű használata nem lett bevezetve. A csoportos adatmódosítás segítségével gyorsan és pontosan egész állományrészek áthelyezésére kerülhetett sor.

Jogosultsági rendszer

Nagy előrelépés volt, hogy 2004-ben elkészült a Corvina rendszer adminisztrációs modulja. Segítségével akár a könyvtárosok is végezhetik már a rendszer adminisztrációs feladatokat. A kölcsönzési politika aktualizálása, a kölcsönzési helyek, nyitva tartások, lelőhelyek, igényhelyek adminisztrálása itt történik. A modul segítségével vehetünk fel új felhasználót, jogosultságokat oszthatunk, példánytípusokat, olvasói típusokat definiálhatunk.

A modul nagy hiányossága, hogy a katalogizáló tevékenységhez jogosultságok nem adhatóak meg. Korlátozottan működik a kölcsönzési helyekhez tartozó jogosultság is.

Periodika modul

Legkésőbb a periodika modul készült el, ezért 2004 végén kezdődhetett csak meg a tesztelése. A folyóiratok érkeztetésére, kötézeti funkcióra alkalmasnak látszik, a reklamálási politika jól meghatározható. A bonyolult munkafolyamatok leképezése miatt teljes körű bevezetésére megfelelő tesztelés nélkül nem kerülhet sor.

Statisztika

Az adatbázisban tárolt információk nemcsak az indexek alapján kereshetőek vissza. Mint minden adatbázis-kezelő, ez is alkalmas arra, hogy bármely rögzített adat alapján listákat képezzünk, jelenítsünk meg. Ehhez azonban SQL ismeretekre és programozói tudásra is szükség van. A modul fejlesztését központilag végzik. Nehéz definiálni az

általánosan minden könyvtárban egyaránt fontos és szükséges statisztikai adatok lekérdezését, a feladatot a könyvtárosok és a programozók szoros együttműködésével lehet megoldani. A modul fejlesztése és új lekérdezések definiálása folyamatosan történik.

Használhatóság

A Corvina integrált könyvtári rendszer, mint azt az eddigiek is igazolják, 2000 óta folyamatosan működik könyvtárunkban. Egy integrált könyvtári rendszer akkor jó, ha képes valamennyi dokumentumtípus együttes kezelésére, megfelel az állomány-nyilvántartási funkcióknak – ebbe beletartozik éppúgy a napilapok érkeztetése, mint a többkötetes dokumentumok példányainak nyilvántartása, – a kölcsönzési munkafolyamathoz szükség van az olvasói és példányadatokat megfelelő lekezelésre, a levelezések bonyolítására, és képes megfelelni a statisztikai igényeknek. A FSZEK minden funkcionalitásával együtt szerette volna már kezdetektől alkalmazni, a 60 tagkönyvtár állományát és olvasói adatát egy közös adatbázisba integráltan látni és kezelni, egyben, de szükség esetén akár könyvtáranként legyűjtve az állományegységeket és olvasói adatokat. Szeretjük volna elérni, hogy az olvasó a fővárosi könyvtár állományát Budapest bármely pontján ugyanúgy lekérdezhesse, az adatbázisból kiderüljön, mely dokumentumhoz hol férhet hozzá leghamarabb, ha arra azonnal szüksége van, el tudjon menni érte bárhová.

A fenti hiányosságokkal együtt a rendszer 2004 végén már használható. Az online könyvtári rendszerek sajátossága, hogy az informatika fejlődésével az olvasók is egyre többet várnak el a könyvtári rendszerektől. Nagyon fontos, hogy a könyvtárak és könyvtárosok magukénak érezzék a használt rendszert, és meg tudják fogalmazni a fejlesztők, programozók számára az igényüket. Az egyeztetés a legfontosabb feladat, hiszen mint fentiek is igazolják, e nélkül a rendszer nem tud fejlődni. A könyvtári rendszereken kívánt fejlesztési kéréseket specifikálni csak a könyvtáros tudja, a fejlesztők a megfelelően modellezett kívánságokat tudják leprogramozni. Az informatika fejlődésével a szoftverek is folyamatosan fejlesztésre szorulnak, azonban az alapfunkciókat mindig teljesíteniük kell.

BIBLIOGRÁFIA

- Béniné Virág Mária: Helyzetjelentés a Corvináról, avagy mire és mikor használható a központi adatbázis = Könyvtári Híradó, 46. Évf. 2002. 3. sz. p. 1-3.
- Béniné Virág Mária, Nagy Anna: Informatikai fejlesztés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban tegnap és ma. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. évf. 2002. 10-11. sz. p. 405-415.
- A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciója. Budapest. 2002. 10 lev.
- Fodor Péter, Sóron László: Szempontok, megfontolások a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciójához. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. évf. 2002. 10-11. sz. 434-438.p.
- Béniné Virág Mária: Itt a vége... vagy inkább a közepe? = Könyvtári Híradó, 48. Évf. 2004. 11-12. sz. p. 4-5.
- Béniné Virág Mária: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár automatizálása. = NetworkShop'2005. Szegeden elhangzott előadás. Megjelent a NIIF gondozásában CD-ROM-on.

INFORMATIONSTECHNOLOGIE-ENTWICKLUNG
IN DER HAUPTSTÄDTISCHEN
BIBLIOTHEK ERVIN SZABÓ (FSZEK) 2002-2004

Anfang 2002 ist die Konzeption der Hauptstädtischen Bibliothek Ervin Szabó zur Entwicklung des eigenen Informatiknetzes fertiggestellt geworden. In dieser haben wir unser Ziel, die Gewährleistung des Bibliothekdienstes für die Leser auf einer einheitlichen Informatik-Grundlage, definiert. Es wurde ein Siebenjahresplan erstellt. In diesem wurden der Ausbau der entsprechenden Infrastruktur und des Hardware-Parks bzw. die Gewährleistung des Internet-Zugangs für die Leser in jeder Teilbibliothek als Ziele definiert. Zum Ende 2004 wurde – mit Unterstützung des NIIF und mit Hilfe des SZTAKI – das virtuelle Netz für unsere Dienstleistungen in allen 60 Teilbibliotheken der FSZEK ausgebaut. Die Berechtigungen der PCs werden einheitlich verwaltet, die einzelnen Informatik-Stationen werden von der Zentrale kontrolliert, und es wurde eine einheitliche Antivirus-Software eingeführt.

Unser primäres Ziel – als öffentliche Bibliothek der Hauptstadt – war, allen unseren Teilbibliotheken Zugang zum ganzen Bestand der FSZEK, der in der integrierten bibliothekarischen Datenbasis Corvina enthalten ist, zu gewährleisten, damit sie ihre Leser darüber informieren können. Alle Leser- und Buchdaten unserer Teilbibliotheken sind in der zentralen Datenbasis gespeichert. Außerdem enthält sie auch die Datenbasis der (zur Zeit erst 34) vollständig digitalisierten Werke. Mit Hilfe des Ministeriums des Nationalen Kulturellen Erbes und des Bildungsministeriums können wir immer mehr online erreichbare Datenbasen abonnieren, demzufolge können alle Schichten der hauptstädtischen Bevölkerung für sich Informationen in unserer Bibliothek finden.

Die Pflege der fachlichen Beziehungen, die interne Kommunikation zwischen den Mitarbeitern erfolgt per E-mail bzw. durch die eigene Internet-Seite www.fszek.hu. Wir haben mehrere interne fachliche Korrespondenzlisten, die der Gestaltung der Internet-Seite der FSZEK, den Zentralisierungsbestrebungen und dem allgemeinen Informationsaustausch dienen.

Als größte öffentliche Bibliothek des Landes spielen wir in der Weiterentwicklung des integrierten Bibliothekssystems Corvina eine zentrale Rolle. Der zweite Teil des Aufsatzes handelt davon, wie die Entwicklung des Corvina-Systems verlief und mit welchen Modulen die tägliche Arbeit erfolgt. Die Entwicklungsvorschläge werden landesweit auf der von uns betriebenen Corvina-Korrespondenzlisten koordiniert.

**FELÚJÍTOTT KÖNYVTÁRAK
A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR HÁLÓZATÁBAN
(2002-2004)**

A szerző köszönetét fejezi ki Horváthné Jakubecz Ilona, Kovács Éva, Pobori Ágnes és Szecsei Lászlóné régióigazgatóknak, valamint a felújított könyvtárak vezetőinek, akiknek segítségével nem készülhetett volna el ez a dolgozat.

BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK

2001. szeptember 11-én nyílt meg használói előtt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár újjáalakított és kibővített Központi Könyvtára, s ezzel új korszak nyílt a könyvtár, de biztos állíthatjuk, a fővárosi könyvtári ellátás történetében is. Balogh András írásában jól világít rá a VIII. kerület mágnásnegyedből Quartier latin-né alakuló övezetében megjelent új könyvtári minőségre, s illő szerénységgel inkább visszafogottan, semmint túlzásba esve mutatja be a régiből szervesen kihajtott új intézményt. (1) Ehhez a bemutatáshoz a jelen írás keretei között egyelőre nincs mit hozzátennünk; pusztán azért idéztük, mert a könyvtári ellátásban érvényesülnie kell annak a tételnek, hogy a legmagasabb szintű szolgáltatás határozza meg az egész rendszer színvonalát. Valóban ez történik-e a FSZEK hálózatában? A kérdés túl ambiciózus, hogy teljes egészében érdemben lehessen válaszolni rá. Amire vállalkozhatunk csupán annyi, hogy megvizsgáljuk néhány hálózati egységben a fogadó- és szolgáltató képesség erősítését, esetleg bővítését célzó munkálatok eredményét, azaz mit hozott a könyvtár épületállományában a 2002-ben, 2003-ban és 2004-ben végrehajtott karbantartási, felújítási tevékenység, beleértve néhány vadonatúj egység létrehozását is.

A könyvtár vonatkozó munkatervei bizonyítják, hogy a vezetés előtt nyilvánvaló volt, a Központi Könyvtár által képviselt szolgáltatási színvonal csak akkor jelenhet meg a hálózat egészében, ha fogadására alkalmassá teszi a hálózati tagkönyvtárakat. 2001-ben egy, több évre szóló hálózatfejlesztési koncepció kidolgozását irányozták elő; 2002-ben „a hálózatfejlesztési koncepció kimunkálása és gyakorlati megvalósításának elkezdése” szerepelt a három kiemelt feladat között; 2003-ban pedig két kiemelt feladatot jelöltek meg: az informatikai rendszer fejlesztését és a hálózat korszerűsítését; a 2004-re kitéző hét kiemelt feladat között a második helyen szerepel „a tagkönyvtári hálózat fejlesztésének továbbvitele, a működési feltételek minőségi javítása, a tagkönyvtárak korszerűsítése és szolgáltatásainak átszervezése, megújítása”. (2) Bár az informatikai rendszer fejlesztése az egész könyvtár érdekeit szolgálja, előnyeit mégis elsősorban a hálózati

tagkönyvtárak élvezik, s a hálózat korszerűsítése is jóval többet jelent, mint a könyvtárhelyiségek külső-belső megújítását, berendezésüknek, felszereltségüknek javítását és fejlesztését, az alábbiakban most mégis csak - ahogy a munkaterv mondja, - a fiókkönyvtárak tárgyi feltételrendszerének korszerűsítésének megvalósulásával foglalkozunk az évkönyv ciklusának (2002-2004) megfelelően.

A jelzett években 18 hálózati egységben folytak felújítási-tatarozási munkák, a következők szerint. (3)

A 2002-2004-es időszakban felújított tagkönyvtárak listája

1. táblázat

| Felújítás éve | Azonosító | Név | Cím | Hivatkozási név |
|---------------|-----------|-----------------------------|---------------------------|-----------------|
| 2002 | XVIII/1. | Pestszentimrei Könyvtár | XVIII Nagykőrösi út 56. | Imre |
| 2002 | IV/3. | Babits Mihály Könyvtár | IV. Lóverseny tér 5/a | Babits |
| 2002 | VIII/2. | Kálvária Könyvtár | VIII. Kálvária tér 12 | Kálvária |
| 2002 | XI/3. | Móricz Zsigmond Könyvtár | XI. Nagyszeben tér 1. | Móricz |
| 2002 | III/7. | Krúdy Gyula Könyvtár | III. Fő tér 2., 5. | Krúdy 2, 5 |
| 2003 | XX/2. | Pestszenterzsébeti Könyvtár | XX. Bíró Mihály u. 7. | Erzsébet |
| 2003 | XXII/1. | Nagytétényi Könyvtár | XXII. Nagytétényi út 264. | Tétény |
| 2003 | II/1. | Hűvösvölgyi Könyvtár | II. Hűvösvölgyi út 85. | Hűvösvölgy |
| 2003 | XVIII/3. | Pestszentlőrinci Könyvtár | XVIII. Thököly út 5. | Lőrinc |
| 2003 | V/2. | Belvárosi Könyvtár | V. Vadász u. 42. | Belvárosi |
| 2003 | VII/3. | Kertész-utcai Könyvtár | VII. Kertész u. 15. | Kertész |
| 2004 | XVI/1. | Rákosi-úti Könyvtár | XVI. Rákosi út 119. | Rákosi |
| 2004 | VII/2. | Deák Ferenc Könyvtár | VII. Rottenbiller u. 10. | Deák |
| 2004 | XIII/7. | Radnóti Miklós Könyvtár | XIII. Tátra u. 52. | Radnóti |
| 2004 | XX/4. | Vécsey-lakótelepi Könyvtár | XX. Pacsirta u. 157/b | Vécsey |
| 2004 | XIV/1. | Kassák Lajos Könyvtár | XIV. Uzsoki u. 57. | Kassák |
| 2004 | XVIII/2. | Havanna-lakótelepi Könyvtár | XVIII. Csontváry u. 32. | Havanna |
| 2004 | XVII/2. | Rákoscabai Könyvtár | XVII. Péceli út 232. | Csaba |

Mielőtt általánosabb következtetéseket vonnánk le, hadd fűzzünk néhány megjegyzést a táblázat értelmezéséhez.

Az 1990-es években az adott anyagi lehetőségekhez képest viszonylag jó ütemben haladt a hálózati tagkönyvtárak tatarozása, felújítása, rendbehozatala. Az éves jelentések évente legalább 5-6 kisebb-nagyobb tatarozásról, felújításról, rendbehozatalról, sőt új egységek megnyitásáról számolnak be. (4). A Központi Könyvtár nagy beruházásának éveiben azonban érthető módon kevesebb figyelem jutott rájuk: 1999-re elkészült a Dalgály-utcai Könyvtár, 2000-re a Krisztina-körúti Könyvtár, a Sashalmi Könyvtár és a Belvárosi Könyvtár (kisebb felújítás), 2001-re a Pannónia-utcai Könyvtár. A korábbi ütem csak 2002-től áll vissza, sőt gyorsul fel: 2002-ben 5, 2003-ban 6, 2004-ben 7 egységben javultak a tárgyi feltételek.

A felújítási program a szolgálati helyek számában nem hozott gyarapodást, sőt. Három

esetben egy-egy megszűnt fiókkönyvtár áll az újonnan tatarozott egység mögött (Kertész, Radnóti, Pacsirta), s ezzel folytatódott a szolgálati helyek számának már a korábbi években is jelentkező csökkenése.

Négy könyvtár költözött új helyiségbe, vagy új épületbe. A leglátványosabb, ugrásszerű javulás három helyen mutatkozott: kettőben (Erzsébet, Csaba) nem annyira négyzetméterekben, mint minőségben, bár az erzsébeti 80 m²-es növekedés nem elhanyagolható; a harmadikban a megjelenés színvonala mellett jelentősen megnőtt az alapterület is és az adott körülmények között mély lélegzetet vehetett (Babits). Kellemesebb működési feltételek közé került a negyedik (Húvösvölgy).

Elhanyagolható – még ha az adott helyen létfontosságú is – az egyszobás bővítés (Tétny); a nyilvános terek általában a szolgálati célú helyiségek rovasára nőttek (pl. Belvárosi, Radnóti, Pacsirta, Kassák, Rákosi).

Mindent összevetve első pillantásra a felújítási program inkább minőségi célokat tűzött maga elé és valósított meg, s nem a fővárosi közkönyvtári hálózat érdemben való bővítését, akár a szolgálati helyek számát, akár alapterületük méretét illetően.

PILLANATKÉPEK A FELÚJÍTOTT KÖNYVTÁRAKRÓL

Bár fontosabbnak tartjuk a közös és jellemző vonások megragadását és az általánosítható tanulságok levonását, nem tekinthetünk el attól, hogy a megvizsgált könyvtárakra jellemző, egyedi vonásokra ne mutassunk rá, ne kíséreljünk meg egyedi pillanatfelvételeket készíteni megjelenésük külső-belső jellegzetességeiről, még ha ez az eljárás bizonyos átfedéseket eredményez is. (A 2. táblázatban szereplő állomány- és olvasóforgalmi adatok nem statisztikai hitelességűek, hanem a könyvtárosok által becsült átlagok; az alapterületi értékek kerekítettek, s ugyancsak a könyvtárosoktól származnak.)

Pestszentimrei Könyvtár: Családi házban családias könyvtár

Örökbehagyott családi házban működik a könyvtár, családi házas környezetben. Helyén van még akkor is, ha a település igazi központjából kissé kiesik, amit persze ellensúlyozhat a mellette lévő iskola és a közeli busz-csomópont. A könyvtár szerény alapterülete miatt kissé zsúfolt, ennek ellenére – vagy éppen ezért, – otthonos benyomást kelt. A felújítás során felszámolták a szolgálati helyiségeket, így bővítve a nyilvános teret. A sűrű állványzatot néhány kedves bútor tarkítja (pl. játéktároló, ülőláda). Látszik az igyekezet a nehezen közlekedők életének megkönnyítésére, ha az adottságokból fakadó megalkuvásokkal is.

Babits Mihály Könyvtár: Könyvtár az üzletsoron

Hosszú várakozás után költözött jelentősen megnövelt, új helyiségébe és végre könyvtárként jelenhetett meg Káposztásmegyer lakossága előtt. Bár okkal-alappal állíthatjuk, hogy ez a lépés még nem oldotta meg a 36 000 lakosú városrész könyvtári ellátását (különös tekintettel a távol eső II. ütem házaiban lakókra), mégis legalább háromszoros

alapterület-bővítést eredményezett. A könyvtár kellemes összbenyomást nyújt, kiegyensúlyozott látványt és színhatást. A nagy üvegfelületek ellenére még az otthonosság jegyei is megmutatkoznak. Egységes bútorzata van, amelybe csak itt-ott tolakszik be egy-egy uraságtól levetett darab. A bútorzat elrendezésénél jól éltek az oszlopok téralakító szerepével: a funkciókhoz illeszkedően tagolják a teret. Az állomány és az állományt hordó bútorzat telepítése egyenletes, nincsenek túlzásúfolt és kongó részek, az ember benyomása mégis az, mintha a tágasság érzete kedvéért háttérbe szorultak volna a könyvek. Magában az állomány telepítésében zökkenőket tapasztalni: nem mindig konzekvensen kerültek egymás mellé az állománycsoportok. Ugyanez érvényes az egyes szolgáltatások (pl. kézikönyvtár, olvasóterem) elhelyezésére.

Kálvária Könyvtár: Leküzdvé minden nehézséget

A külső Józsefvárosban, akár ideálisnak mondható helyen működik a könyvtár. (A korábban gyerekrezslégként, majd olvasóteremként használt közeli üzlethelyiséget már több éve nem használja.) A problémákkal és konfliktusokkal terhes társadalmi környezete ellenére a könyvtárosok erőfeszítésével sikerült az alapos és valódi korszerűsítést hozó felújítás vívmányait éveken át megőrizni. (A PVC-padlón azonban már mutatkoznak a kopás jelei.) A szolgáltatások és az állomány telepítése szellemes, áttekinthető, s ebből következően vonzó. A lépcsőzetesen kialakított állványzat jól formálja a teret. A régi katalógusszekrénytől (s benne a törzslapoktól) nem volt a könyvtárosoknak szívük megválni, így sajátos kontrasztot képez a számítógépes terminálok mellett. A helyiség falainak markáns sárgája még innen van az agresszivitáson.

Móricz Zsigmond Könyvtár: Vannak még lehetőségei

A Gazdagréti lakótelep 1987-ben megnyílt könyvtárát 15 évi használat után újtották fel. Ugyan nem a lakótelep központjában fekszik, elhelyezkedése mégis elfogadható a közel eső buszmegállók és egyéb szolgáltató egységek miatt. Egy lakóház földszintjén kapott helyet, s a ház szerkezete igen előnyösnek mutatkozott a könyvtári szolgáltatások telepítése szempontjából; ezt az előnyt csak fokozta, hogy a felújítás során kiemelték néhány tagoló falat, s így bővítették a nyilvános teret. Javult a könyvtár világítása és fűtése (részben a beépített álmennyezet hatására is). A tipikus lakótelepi könyvtár gazdag szolgáltatási kínálattal rendelkezik, vidám benyomást kelt, bár az erős sárga túlzásnak tűnik a falakon, s valami hiányzik ahhoz, hogy az ember igazán otthonosnak érezze. A tér jól szerveződik a centrum köré, ahol a kölcsönzőpult kap helyet. A tágasság érzetének erőltetése talán némely ponton zsúfoltságot eredményez, másutt ki nem használt tereket, s általában az exponáltság érzetét kelti a használóban. Az épület tartóoszlopait hasznosan öltöztetik az állománykínáló polcok és egyéb praktikus elemek.

Krúdy Gyula Könyvtár: Értékkörzés a jövőnek

A két, bár egymáshoz közeli épületben elhelyezkedő könyvtár valaha gyerek és felnőtt részleg megosztásban működött; most a Krúdy 5 (200 m²) a népszerű anyagot, a gyerek-részleget és a szolgálati helyiséget fogadja be, a Krúdy 2 (200 m²) pedig a magasabb igényeket kielégítő anyagot, olvasótermet, valamint a régió feldolgozó helyiségeit. A karbantartó felújítás során csak kisebb mértékű beavatkozások (PVC- padlóburkolat, világítás, beázás megszüntetése, számítástechnika bevezetése, régióiroda kialakítása) estek, így a könyvtár még előtte áll az igazi megújulásnak. Kérdéses azonban, hogy ez a jelenlegi két épületbe szakított terekben történjék-e meg, vagy kíséreljék meg máshová telepíteni a könyvtárat. Ez utóbbi lenne a kívánatos, bár kockázatosabb megoldás. Kérdés, hozzájuthat-e a könyvtár a mostanihoz hasonlóan előnyös ponton lévő, azonos, esetleg nagyobb alapterületű helyiséghez Óbuda központjában. Egyébként a rendelkezésre álló terek nem kecsegtetnek sok jóval egy esetleges átalakítás szempontjából: az egyik zeg-zugos (ráadásul műemlék épületben), a másik hodályszerű. A könyvtár egyik részlege sem közelíthető meg közvetlenül közterületről, hanem csak kapualjon keresztül az udvarból, ami igen hátrányos. A Krúdy 5 mindennek ellenére a körülményekhez képest otthonos, kellemes hely, a Krúdy 2 kissé rideg. A könyvtárosok mindent elkövetnek, hogy a két helyre telepített könyvtár szolgáltatásaiban a kedvezőtlen feltételek ellenére szerves egységet képezzen. Egyelőre nem tehetnek mást, mint őrzik a könyvtárat és értékeit a jövő számára.

Pestszenterzsébeti Könyvtár: Új utakon

Hosszú várakozás és bizonytalankodás után oldódott meg végre a kerület legnagyobb könyvtárának elhelyezése. A korábbi, nem rossz helyen lévő, de funkcionálisan teljesen alkalmatlan épületből sikerült egy nagyobb, a kerület kereskedelmi és közlekedési csomópontjában álló helyiségbe költözni. Bár a könyvtárnak nem volt szabad keze abban, hogy minden tekintetben a saját igényei, kedve és elképzelése szerint alakítsa ki tereit, hiszen egy többemeletes házban, más szervekkel együtt helyezkedik el, mégis jelentős előnyökkel járt az, hogy egy szinten, ráadásul a földszinten jutott 500 m²-nyi, összefüggő alapterülethez. A tér adottságaihoz igazodva kellett a szolgáltatásokat elhelyezni (az ideális éppen az ellenkezője lett volna), s ez kisebb kompromisszumok árán sikerült is (a szolgálati helyiségek nem egy tömbben helyezkednek el, s nem kapcsolódnak a kölcsönzőpulthoz, a ruhatár a kölcsönzőpult mögé került). Valószínű, hogy a pezsgő városközpont nagyobb könyvtári alapterületet is megérdemelt volna még gazdagabb szolgáltatásokkal (pl. hiányzik az előadóterem, a szakirodalmat és a kézikönyvtárat hordozó állványok kissé szorosan kerültek egymás mellé), ennek ellenére a megvalósult könyvtár tágas, nagyvonalú benyomást kelt impozáns, kellemes, változatos tereivel és telepítési rendjével. A gyerekrészleg hangsúlyosan jelenik meg, előnyös helyen, kellően leválasztva; a távolság miatt külön tájékoztatási pont került az olvasóterem-kézikönyvtár mellé. Dicsérendő a karbantartott előkert és benne a padok, a parkírozó, s egyáltalán az, ahogy a könyvtár megjelenik a közösség színterén. E mellett az ember hajlandó meg-

feledkezni egyes negatívumokról, mint pl. a szellőzés megoldatlansága, a kölcsönzópult domináns kialakítása, s ennek ellenére szűkös volta. Mindent összevetve az új könyvtár elkészültével az erzsébeti könyvtári ellátás magasabb szintre lépett.

Nagytényi Könyvtár: Ne hagyd magad!

A felújított könyvtárak legkisebbike, bár százalékosan számítva jelentős bővüléshez jutott: a 20 m² 40%-át jelenti a korábbi 50 m²-nek. Kicsi de otthonos, meleg hatású szolgálati hely, noha a hozzá vezető út a kertkaputól, s a bejárat maga is kissé nyomasztó. Az íves falkiváltások kellemes benyomást keltenek. A több helyről származó, felújított bútorzat jelzi, hogy az elhelyezés még mindig csak átmenetinek tekinthető. Bár az épületen belül meglenne a lehetőség a lényeges bővítésre, idegen és erősebb érdekek mindeddig megakadályozták ezt. Így a társbérletnek főként a hátrányait szenved meg a könyvtár. A Nagytényi központjától egy buszmegállónyira eső ház vonzereje talán megerősödnék, ha egységesen kulturális intézményként jelennék meg. (Ez nem zárna ki pl. az önkormányzat bizonyos szolgáltatásainak a befogadását.)

Hűvösvölgyi Könyvtár: Nem találja helyét

A Máriaremetei útról átköltözött könyvtárról van szó, amely most a régió irodáinak egy részével együtt kapott közös elhelyezést. Ezért is tűnik bőségesnek a rendelkezésre álló alapterület, holott csak egy hatalmas, pusztán közlekedőnek használható előtér, s az épület zeg-zugaiból adódó szociális helyiségek növelik tereit. Márkus Emília volt villáján (tervezői Jánszky Béla és Szívessy Tibor) több albérlő osztozik, s együttesen nem tudják rászánni magukat az épület régi mivoltában való helyreállítására. (Valószínűleg ehhez mindannyiuknak máshová kellene elköltözniük.) A könyvtár is csak tessék-lássék, bár jóindulattal látott hozzá a maga részének felújításához, amikor csatlakozott a bérlőkhöz. Az államosítás után pártházként fungáló villarész könyvtárként is azt a benyomást kelti, mint amire az 1950-es és 60-as évekből emlékszünk: a kényszerrel „átfunkcionált”, az uraságoktól levetett, illetve elvett tér új, idegen tartalommal megtöltve bizonytalanná, ideiglenessé vált. Ezt sugározza a szedett-vedett könyvtári bútorzat is, az el nem rejtett gépészeti berendezések; az átalakítás gyakorlatilag megállt néhány stílusban odaillő világítótest beszerzésénél, némely kényelmi változtatásnál. Ugyanakkor a könyvtár betelepítése praktikus, áttekinthető, a téradottságokat messzemenően kihasználó, s végül is kellemes, otthonos hangulatot eredményező, s megfelel szomszédsági könyvtárral szemben támasztott elvárásoknak. Az ember mégsem sommázzhatja másként a véleményét, mint hogy az értékeit a lekopottság, a durva beavatkozások ellenére is sugárzó villa mielőbb eredeti fényében ragyogjon, akár azon az áron is, hogy a könyvtár másutt kapjon megfelelő elhelyezést.

Pestszentlőrinci Könyvtár: Még nem az igazi

Bár a könyvtár már átesett néhány karbantartáson és átalakításon, a legutóbbi felújítás volt az, amely az épület térszerkezetét is érintette az adottságok keretei között. Az 1985-ben felavatott könyvtárról annak idején szakmai beszámoló jelent meg; az abban jelzett problémák jó részét azonban lehetetlen volt kiküszöbölni. (5) A legnagyobb hálózati tagkönyvtárak közé tartozó egység épületének modernizálásába érezhető ambícióval vágtak bele. Feltétlenül elismerést érdemelnek az olyan beavatkozások, mint a bejárat esztétikus és a mozgássérültek belépését megkönnyítő átalakítása, a belső terek falbontások árán való összefogása, a szolgáltatások logikus telepítése. Az ember arra biztatta volna a tervezőket, ha már ennyire elszánták magukat a nem éppen ideális (sőt!) könyvtárépület megújítására, lettek volna még bátrabbak (pl. egy személylift beépítése, vagy legalább a helyének kialakítása, a ruhatár szervezesebb bekapcsolása a fogadótérbe). Kétségeket ébreszt a szemlélőben a kívül-belül, még az állványzaton is alkalmazott fémrácszat eluralkodása, ami üzemi, raktári környezetet sugall. Valójában nem sikerült az épület posztszocialista külsejének megváltoztatása, az új, díszítő elemek szervesen csatlakoznak hozzá. A könyvtár belső terét egyenletlenül terheli a bútorzat: vannak „túlterített” részek (feltűnően csekély az állványok tengelytávolsága), s vannak üresen hagyott terek (ez nem mindenütt indokolható a rendezvényi igényvel). A földszinten mintha szégyellné a könyvtár, hogy könyveket is kínál: a két, legkevesbé előnyös térben helyezte el a könyvállomány tematikusan elrendezett részét és a szabad raktárat (ez utóbbi bocsánatos bűn, mert inkább örülni lehet annak, hogy az olvasók a raktári anyaghoz is hozzáférhetnek).

A megnyitáskor úgy tűnt, hogy a könyvtár talán nem a legjobb helyre került a városrész szövetében, noha kétségtelen, hogy olyan közintézmény, mint az SZTK vagy mások közelsége biztatást adott a jövőre nézve. S most azt kell megállapítani, hogy az új városközpont jön egyre közelebb a könyvtárhoz, biztatóan felértékelve elhelyezkedését.

Belvárosi Könyvtár: Monumentalitás miniatúrában

Radikálisan megújult könyvtár, s nem pusztán azért, mert a szolgálati övezet jó részét a nyilvános térhez csatolták. Nagy, szabad tér alakult ki, sajna az állomány méretének rovására. Túlzottan bőkezűnek tűnik a betelepítetlen terület. Harmonikus, kellemes színegyüttes teszi otthonossá a könyvtárat, bár a sötét tónusú bútorzat kissé komor hatást kelt. Ezt az érzést csak erősíti a monumentális kölcsönzőpult. Ellensúlyt jelent a szép növényzet, amely hangsúlyosan jelenik meg a térben (s szerencsére csak itt-ott az állványokon), valamint az ablakokat díszítő függönysor. A könyvtár a környezetéhez képest kicsiny, alapterülete inkább csak falusi-lakókerületi mércével mérhető.

Kertész utcai Könyvtár: Kopottan, utat tévesztve

A belső Erzsébetvárosban működő könyvtár csak kisebb felújításon esett át (beázás elhárítása, világítás, számítástechnika, áttekinthetőség javítása belső ablak nyitásával),

viszont annál nagyobb változást eredményezett az a döntés, hogy az utca két oldalán, egymással szemben elhelyezkedő két könyvtárból egy marad meg, s ennek megfelelően módosítják ennek funkciórendszerét. A korábban a főiskolásokat, középiskolásokat megcélzó egység megszűnt, s helyére költözött be a helyben olvasási lehetőséggel kibővült kölcsönző részleg. Lehetséges, hogy a feladott földszinti üzlethelyiség kisebb volt és rosszabb állapotban, mint a megtartott kétszintes telephely, de a két szint jelenlegi formájában súlyos üzemelési nehézségeket okoz, s kérdés, lehet-e átépítéssel (s mennyiért) érdemleges javulást elérni, noha szemlátomást még vannak ki nem használt terei. A felújítás éppen csak a legszükségesebbekre terjedt ki, ezért igazságtalan dolog volna magas mércét alkalmazni megítélésénél. Mégis, a könyvtár meglehetősen elhasznált képet mutat a szedett-vedett bútorzattal együtt. A minden részletre kiterjedő felújítás megindítása előtt azonban célszerű volna megvizsgálni, nem lehetne-e cserével vagy más módon egybefüggő, földszinti elhelyezéshez juttatni és megfelelő helyre telepíteni az újjászületőben lévő városrész könyvtárát és nemtőjét, a kő kútszobrot.

Rákosi úti Könyvtár: A bors optimizmusa

Az időszakban felújított könyvtárak közül a második legkisebb a maga 100 m²-ével, de egyike a legkellemesebb összehatású könyvtáraknak. A csekély alapterületen bölcs önmérséklettel kínálja szolgáltatásait, de ehhez le kellett mondania a könyvtárosok szinte minden kényelméről. A berendezők ellenálltak annak, hogy a zsúfoltság árán nyújtsanak nagyobb választékot; így sikerült elérni, hogy kellemes, egységes arculatú, stílusában összeillő, új bútorzattal ellátott környezetet kínáljanak a könyvtár látogatóinak. A kis alapterület felhasználásában a berendezés művészete mutatkozik meg. Bár csak ezen a helyen vagy környékén nyílnék lehetőség a könyvtár bővítésére, mert Rákosszentmihály megérdemelne egy hagyományaihoz méltó és fejlődéséhez illő intézményt.

Deák Ferenc Könyvtár: Vannak még problémák

Egyike a legtöbbször felújított könyvtáraknak. Az embert belépve impozáns belső fogadja (galéria, tágas terek, hatalmas ablakok, kellemes színhatás, képek a jogelőd könyvtárról, a Deák Ferenc Szabadkőműves Páholy donációjára emlékeztető márványtablák), – csak lassacskán merülnek fel kifogásolható mozzanatok (szomorú gyerekrészleg, csak lépcsőn megközelíthető galéria, nyomasztó kölcsönzőpult, hodályszerű zenei részleg, a tér preferálása az állomány rovasára, szegényszagú szolgálati helyiségek). Galéria egyébként a vizsgált könyvtárak közül csak itt található, a térforma minden előnyével és hátrányával együtt: szemre tetszetős, némely használnak zavartalan elmélyülést nyújt, ugyanakkor a kétszintes elhelyezésből fakadóan nehéz ellenőrzésének megszervezése, a légköre alkalmanként nyomasztó. Egyébként a könyvtár stratégiaileg jó helyen fekszik (Keleti pályaudvar, egészségügyi és oktatási intézmények közelsége), könnyen megközelíthető és jól látható. A könyvtár 10-15 éve még a kábítóserellessen küzdelem bázisa volt, amire ma már csak néhány eldobott fecskendő emlékeztet a mosdóban; viszont őrzi az igényes könnyűzene iránti elkötelezettségét.

Radnóti Miklós Könyvtár: Ez lenne az igazi megoldás?

E könyvtár gyerekkönyvtárként született meg 1961-ben, s legutóbbi felújítása során fogadta be a szomszédságában megszűnt fiók felnőtt olvasóit is; így a hangsúly is áttevődött. A korábbi sajt-egérvárból a falak kibontásával a tényleges alapterületénél tágasabbnak ható tér jött létre. (A tágassághoz az is hozzájárult, hogy könyvtárosi-szolgálati célra itt az egyébként is szűkmarkúan mért térből még kevesebb jutott.) A belső teret jól tagolják a pillérek, oszlopok, amit a bútorzat telepítése tovább hangsúlyoz. Kellemes az alkalmazott színek (barna, sárga, zöld) összhatása, s jó háttérrel adnak mindehhez a vajsárga falak és a padló világosbarnába hajló kőlapjai. A könyvtár jó helyet talált magának Újlipótvárosban, bár a városrész egyesített, nagyobb kapacitású könyvtára megteremtésén érdemes tovább gondolkodni. (Csak nehogy a Pannónia utcai fiók bezárása jelentsen a továbblépést egy elfogadható méretű, új könyvtár megteremtése helyett!)

Vécsey lakótelepi Könyvtár: Minden a maga helyén

Az egy szalagház boltsorában elhelyezkedő könyvtárat egyfelől blokkházak, másfelől családi házak övezik; a mintegy 8000 lakosnak – ha szűkösen is – elegendő a könyvtári alapterület. A felújítást megelőző gondos, a részletekre is figyelmet fordító tervezés jól élt a korábbi cellás szolgálati helyiségek alapterületének a nyilvános térbe való integrálásával, és ügyesen használta ki a rendelkezésre álló szerény körülményeket, az épület adottságait. Az eredmény egy ízléssel és igényesen kialakított, esztétikus és harmonikus könyvtár. A kellemes színhatású környezetben jól hat egy-egy markáns elem (pl. piros szófa).

Kassák Lajos Könyvtár: Többre hivatottan

Nem sok könyvtár mondhatja el magáról, hogy egy korábbi, ráadásul egy időben kiválóan működő művelődési ház épületébe költözhetett, mint 1991-ben ez a tagkönyvtár. Élt is az előnyös adottságokkal már az első átalakításkor, a legutóbbi során pedig tovább lépett ezen az úton. Minden feltétellel rendelkezik, hogy ideális és tipikus lakókerületi könyvtár legyen, de állandóan küzdenie kell két hátráltató tényezővel. Az egyik a telepítési helye (úgy látszik, a templom és néhány gyerekintézmény nem elegendő a centrumképzéshez, s talán ezért is költözött el innét a művelődési ház), a másik vonzókörzetének alacsony népsűrűsége. Mindenesetre sikerült egy rendkívül vonzó könyvtárat teremteni a környék számára: tágas, kényelmes, otthonos, szolgáltatási kínálata gazdag. A rendezvényi teret egy korábbi irodával bővítették (kár, hogy egy légtérben van az olvasóteremmel, ám ha a rendezvényt nem nyitva tartási időben tartják, ez nem zavaró), gipszkartonnal eltakarták az emeletre vezető lépcsőház zavaró látványát, de sajnos nem jutottak arra anyagiak, hogy a padlóburkolatot egységesítsék, vagy, hogy áttörjék a rendezvényi tér-olvasóterem felé eső falat a kölcsönzöpult felől, hogy a folyamatos ellenőrzést-szolgálatot megkönnyítsék és a tér használhatóságát ezzel is növeljék. Kifejezetten kár a kávéházi szolgáltatás feltételeinek felszámolásáért.

Havanna lakótelepi Könyvtár: Sajka a lakótelep tengerén

A lakótelep méretével aligha van összhangban a fiókkönyvtár alapterülete; vigaszul szolgálhat a nagy Pestszentlőrinci Könyvtár viszonylagos közelsége. Kívülről nehéz észrevenni a könyvtárat, s kérdés az is, vajon jó helyet talált-e magának a lakótelepen; mindenesetre a közelében van buszmegálló, s ez jó pontnak számít. Az egyik tízemeletes lakóházmonstrum földszintjén elhelyezkedő könyvtár jól élt az épületszerkezeti adottságokkal (pl. a három oszloppal tagolt térhez illesztve szervezték meg a szolgáltatásokat), kicsit bővült is a nyilvános szolgálat alapterülete, s a külső kietlenség után a belső tér határozottan jó, harmonikus összbenyomást kelt.

Rákoscabai Könyvtár: Falusi könyvtár várososon, városi könyvtár falun

Vadonatúj könyvtár épült a lebontott régi helyén. Kár is lett volna feladni a telket, mert valóban a kerületrész, a régi Rákoscaba központjában, jól látható és könnyen megközelíthető helyen fekszik. A FSZEK „házi építésze”, Hegedűs Péter tervezte, és sikerült neki egy skandináv zsánerű, falusias jellegű, de mégis nagyvonalú épületet létrehozni: a kettős ereszt, az üveghomlokzatot, a megemelt belső tér hangsúlyozza a közintézmény jellegét. Az épület bútorzattal, berendezéssel együtt 45 millió forintba került, ami igazán kedvező árnak minősíthető. Az épület természetes szellőzése kielégítő, a nagy üvegfelületek ellenére sincs üvegházhatás. A könyvtár külső környezete dicséretet érdemel, derék dolog a kerékpártároló és a néhány saját parkolóhely. A bútorzat telepítését több kifogás érheti (nem meggyőzőek a csillag alakú állványcsoportok a tér közepén, akadnak közlekedési szűkületek is, a világítótestek elrendezése nincs összhangban az állványok elrendezésével). A világítás gyengének tűnik. A könyvtár összehatása nagyon kellemes: a színskála a barnától a terrakottán át a vajsárgáig terjed.

ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

A következőkben a könyvtári helyszín (épület, berendezés) néhány összetevőjét vizsgáljuk meg a 18 felújított könyvtárban tapasztaltak alapján. Ennek során az ideális könyvtárat keressük, amelyhez csak közelítünk, s kérdés, elérjük-e valaha is. Hiszen igényeink, lehetőségeink, elképzeléseink egyre nőnek és változnak, s az éppen legfrissebben megvalósuló könyvtár tapasztalataink okulva máris különböznek tervezzük a következőt.

Az elemzés nem azt a célt szolgálja, hogy a könyvtárakat mérlegre téve rangsort állítson fel közöttük, melyik mennyire közelítette meg a kritikusan élő (ezért jó néhány elemében szubjektív) könyvtárképet, s ennek nyomán kapjon minősítést. Nem. Valamennyi könyvtár elhelyezésében és berendezésében egyaránt megmutatkoznak pozitív és negatív mozzanatok, függetlenül attól, hogy az egyik helyen sikerültebb, másutt problematikusabb a végeredmény, azaz a könyvtári szolgálatnak nyújtott szintér. A cél az, hogy a megvalósult könyvtárak megoldásait áttekintve, tanulságokat szűrjünk le

az elkövetkező könyvtárépítési és felújítási erőfeszítések számára. Így tulajdonképpen nem 18 könyvtárat vizsgálunk egyenként, hanem egyetlen virtuális, eszmei könyvtárat, amely a 2002-2004-es évek épületről és berendezésről vallott nézeteinek kifejeződése. Az elemzés módszertana lényegében azonos azzal, amelyet Havassy, Sallai és Tombor alkalmazott az 1972 előtti könyvtárépítési és berendezési tapasztalatok feldolgozására: nem az egyes könyvtárakat vizsgálták, hanem a közös elemeket vetették analízis alá. (6)

2. táblázat

A 2002-2004-es időszakban felújított tagkönyvtárak adatai

| Név | Olvások száma | Ebből gyerek | Állomány | Terület m ² | Állomány/Olvásó | Állomány/ter. (m ²) | Olvásó/ter. (m ²) |
|------------|---------------|--------------|----------|------------------------|-----------------|---------------------------------|-------------------------------|
| Imre | 1 050 | 350 | 17 000 | 150 | 16,2 | 113 | 7,0 |
| Babits | 2 500 | 1 300 | 20 000 | 230 | 8,0 | 87 | 10,9 |
| Kálvária | 1 700 | 650 | 25 000 | 260 | 14,7 | 96 | 6,5 |
| Móricz | 1 700 | 700 | 22 000 | 260 | 12,9 | 84 | 6,5 |
| Krúdy 2, 5 | 2 900 | 700 | 33 000 | 400 | 11,4 | 83 | 7,2 |
| Erzsébet | 3 200 | 800 | 37 000 | 500 | 11,5 | 74 | 6,4 |
| Tétény | 1 100 | 400 | 10 000 | 70 | 9,1 | 143 | 15,7 |
| Húvösvölgy | 700 | 200 | 9 000 | 200 | 12,8 | 45 | 3,5 |
| Lőrinc | 6 100 | 1 500 | 80 000 | 900 | 13,1 | 89 | 6,8 |
| Belvárosi | 2 000 | 400 | 16 000 | 170 | 8,0 | 94 | 11,8 |
| Kertész | 1 800 | 50 | 38 000 | 380 | 21,1 | 100 | 4,7 |
| Rákosi | 1 300 | 400 | 13 000 | 100 | 10,0 | 130 | 13,0 |
| Deák | 2 500 | 360 | 45 000 | 360 | 18,0 | 125 | 6,9 |
| Radnóti | 1 000 | 400 | 9 000 | 110 | 9,0 | 82 | 9,1 |
| Vécsey | 1 050 | 600 | 14 500 | 180 | 13,8 | 81 | 5,8 |
| Kassák | 1 600 | 350 | 21 000 | 360 | 13,1 | 58 | 4,4 |
| Havanna | 1 000 | 500 | 16 000 | 200 | 16,0 | 80 | 5,0 |
| Csaba | 2 100 | 800 | 24 000 | 270 | 11,4 | 89 | 7,8 |

A könyvtárak elhelyezkedése

Messze nem közömbös, hogy a könyvtári szolgálat hol helyezkedik el a város szövetében: a használatot igen nagymértékben befolyásolja, hogy „látszik-e” a könyvtár, könnyen megközelíthető-e, mennyire esik útba, tömegközlekedési eszközökkel elérhető-e, van-e parkolója? Nem közömbös az sem, milyen a „szomszédsága”, mert meghatározó jelentőségű, milyen más intézmények, szolgáltatások, kereskedelmi létesítmények találhatóak közvetlen környezetében; egy telephely vonzerejét az egymás mellett működő, különféle egységek megsokszorozzák.

Ilyen szempontból vizsgálva a tagkönyvtárak elhelyezkedését, nincs panaszra okunk. Lehetséges, hogy némely könyvtár még a jelenleginél is jobb helyre költözhetne, mindent egybevetve azonban elégedettek lehetünk. (Az egyes könyvtárakról készített pillanatképekben kitértünk a telephelyek értékelésére is.)

Két nyitott kérdés azonban továbbra is fennáll: az egyik a könyvtáráépület mérete, a másik a könyvtáráépületek száma. Ami a méretet illeti, a statisztikai adatok megnyugtathatnának: a két szélső értéktől eltekintve (Hűvösvölgy, ahol a járulékos területek javítják a mutatót, s Tétény, ahol minősíthetetlenül kicsiny az alapterület) viszonylag szűk az egy m²-re eső olvasók számának szóródása. (Lásd 2. táblázat.) Közelebbi vizsgálódás föltárhatja, milyen tényezők indokolják a kisebb-nagyobb eltéréseket az átlagtól: lefelé a kedvezőbb elhelyezési körülmények (Kertész, Kassák), felfelé az intenzívebb használat (Babits, Belvárosi, Rákosi). Még mindig nincs válasz azonban arra a kérdésre, hogy az adott vonzaskörzet lakosságának hány százaléka veszi igénybe a könyvtárat.

S ezzel függ össze a másik probléma is: vajon több budapesti élne-e a könyvtári szolgálat kínálatával, ha több szolgálati pont állna rendelkezésükre? Vagy másképpen föltéve a kérdést: azon a helyen akarja-e igénybe venni a könyvtárat, ahol most kínálják neki, vagy pedig a használat bővülése a könyvtári propagandától, a jelenlegi tagkönyvtárak bővítésétől, vagy újabbak létesítésétől függ? Esetleg a könyvtártól teljesen független szociális, kulturális, gazdasági tényezőktől? Kielégítik-e a jelenlegi szolgáltatások a könyvtári igényeket, lefedik-e a könyvtári szolgáltatások a lakosság életterét, vagy pedig újabb szolgálati pontokra is szükség volna? Követi-e a könyvtárak jelenlegi elhelyezkedése a megváltozott könyvtárhasználati szokásokat, a főváros újabb és újabb lakóközeteinek alakulását, megfelel-e a megváltozott olvasói összetételnek?

Külső megjelenés

Tagadhatatlan az erőfeszítés a könyvtárak külső arculatának, utcai megjelenésének megformálására, az eredménnyel azonban mégsem lehetünk elégedettek. Hogy egy szóval fejezzem ki a hiányérzet lényegét: nem látszanak, vagy nem látszanak eléggé, vagy nem akarnak látszani a könyvtárak. Valami olyasmire gondolok – bármennyire otromba volt is, – mint a Kerepesi út és a Hungária körút sarkán álló iskola tűzfalán évtizedeken át virító, mostanában eltűnő felirat, amely a Százados-úti könyvtárra hívta fel a figyelmet, annak megszűnte után is rendületlenül.

A könyvtárak esztétikus emblémával, a nyitvatartási időpontok kiírásával, helyenként a szolgáltatások felsorolásával igyekeznek valamiféle egységes arculatot nyújtani, de az igazság az, hogy ez nem eléggé agresszív, csak közelről vehető észre. Kivételt képez a távolról is szembetűnő, tömör, nagy betűs „könyvtár” felirat (Lőrinc), vagy a jól virító piros kiírás (Móricz, Erzsébet). Mintha nem hallottak volna a „jó bornak is kell a cégér” szólásról, hiányoznak az igazán pillantásfogó könyvtári cégtáblák. Az utcasorban elhelyezkedő könyvtáraknál nincs a falsíkra merőleges, „útbalógó” cégér (Vécsey, Kálvária, Kertész stb.), hiányzik a táblák megvilágítása (ha csak az árva, meztelen villanykörtét nem nevezzük annak – Havanna), nem is szólva az épületek külsejének megvilágításáról. (A nagy kirakatablakok ezt némileg pótolják – pl. Csaba, Erzsébet, Kálvária.) A visszafogottságot jól jellemzi a sokhelyütt alkalmazott, üvegmarásnak tűnő, átlátszó matrica az ablakokon: mint információhordozó nem elég markáns, plakátnak észrevehetetlen, ráadásul nehezen olvasható. Ne is essék szó azokról a lekopott táblákról, amelyek föltételezhetően lecserélés előtt állnak (Krúdy). Üdítő kivétel az a tábla, amely a buszmegálló-

ban hívja fel a figyelmet (Vécsey). Elkélne ilyesmi másutt is, ott például, ahol a könyvtár kissé kiesik a fő forgalmi útvonalból (Babits, Imre, Erzsébet stb.). Az udvarban lévő, kapualjon át megközelíthető könyvtárról pedig nincs semmi hír (Krúdy). Szerénységre vall, de nem dicséretes, ha a könyvtári tábla elbújik a társbérlők cégerei között (Húvösvölgy, Tétény).

Igyekezet mutatkozik itt-ott a könyvtár környezetének gondozására (Erzsébet, Csaba, Imre, Lőrinc, Vécsey). Megjelentek a kerékpártárolók (Csaba, Erzsébet, Imre, Lőrinc, Kassák), ha még nem is „összkomfortosak” (hiányzik a védőtető, nincs védelem az autók elöl, nehézkes a megközelítésük); talán csak egy minősíthető igazi tárolónak (Vécsey), pedig a külső kerületekben lévő fiókkönyvtárak mellett könnyen megoldható lenne. Akad már autóparkoló is (Csaba, Erzsébet, Lőrinc), még ha nem kizárólagosan (lezárhatóan) a könyvtár látogatói használatára.

Amennyire hiányoljuk az agresszív, egyértelmű, az információt jól olvashatóan, figyelemkeltően kommunikáló táblákat, annyira tiltakozunk az ellen, hogy a könyvtár kirakatait vagy ajtaját plakátokkal, hirdetésekkel ragasszák tele (Móricz, Lőrinc), vagy a könyvtári táblán lifegő cetlik nyújtsanak további információt (Imre).

A gondoskodó figyelem mutatkozik meg olyan apróságokban, mint pl. esőtető felszerelése (Rákosi), a bejárat mozgássérültekhez barátságos kialakítása (többfelé).

A mai világban meglepő, s okain talán érdemes elmerengeni, hogy a könyvtárak külső falain, ablakain, kirakatain nem mutatkoznak a szándékos rongálás jelei, nincsenek tele graffitivel. A jóérzés diadala? A kulturális környezet kisugárzása? A folyamatos karbantartás? A jelenség mindenesetre örvendetes és biztató.

Térformálás

A 18 felújított-újjaépített könyvtár közül mindössze három rendelkezik saját, önálló épülettel (Csaba, Lőrinc, Imre); ezek közül is egy nem könyvtári célra épült, csupán átalakított, a másikat, pedig már elkészültekor is komoly hiányosságok jellemezték, amelyeken a mostani átalakítás igyekezett javítani (Lőrinc). Új könyvtáráépületként egy fogadható el (Csaba), amelynek kifogástalan a térszerkezete, jó a megjelenése, bár a bútorzat telepítése (és ezzel az övezetek kialakítása) némiképpen kifogásolható.

A felújításokban következetesen érvényesült az a törekvés, hogy a falak kiváltásával növeljék az összefüggő terek méretét, s ezzel több helyet juttassanak a nyilvános szolgálatnak, akár a szolgálati helyiségek rovására, s a tágas tér élményét nyújtsák a belépő használónak. Ezért aztán az övezetek terhelése nem egyenletes, túlsúlyolt és üresen hagyott részek váltakoznak, s meglehetősen sok kapacitás veszik el az alacsony állványok beállításával, s a szem szabad futásáért kényelmetlen hajlongással fizet a könyvet keresgélő olvasó.

A könyvtárak zöme olyan épületekben helyezkedik el, amelyeken osztoznia kell más lakókkal (intézmények, szervek, szolgáltatások, lakások). Van, ahol zavartalan – legalábbis a könyvtári tér kialakítása szempontjából – a társbérlés (pl. Móricz, Babits, Belvárosi), másutt kisebb-nagyobb megalkuvásokra kényszerült a könyvtár beköltözésekor (pl.

Deák, Kertész, Erzsébet). S van olyan társbérlet is, ahol nagyon kiszolgáltatott helyzetbe került a könyvtár (Tétény, Hűvösvölgy, Rákosi).

Az embernek az a benyomása, hogy a kisebb alapterületű könyvtárak (200-250 m² alatt) esetében a jelenlegi elhelyezés semmiképpen sem tekinthető perspektivikusnak, annál kevésbé, mivel a szolgáltatások beszükülésével, fejleszthetetlenségével jár, s valószínűleg ennek következtében a használat stagnálásával, esetleg csökkenésével. A nagyobbak közé tartozó két könyvtár épületkörülményein is feltétlenül változtatni kell (Kertész, Krúdy), mivel térrendszerük nem alkalmas a könyvtári szolgálat hatékony működtetésére.

A bútortelepítéssel kialakított övezetek általában jól azonosíthatók, helyenként azonban nem elég következetes az állomány felállítása, elrendezése (pl. Babits). Hiba az is, ha az állványok úgy jelennek meg a térben, hogy beszükülő közlekedési útvonalakat eredményeznek (pl. Csaba).

A színek megválasztása, összeillesztése igen nagymértékben járul hozzá a terek hangulatához, megjelenéséhez, s meghatározza a tér használóinak a közérzetét is. A könyvtárak színvilága egyes képet mutat. Van, ahol érdemben nem beszélhetünk színkompozícióról (Krúdy, Kertész), másutt kissé túl nagy reményeket fűztek az agresszív sárga vidámító hatásához (Móricz, Kassák, Rákosi). Kellemesebb sárgára akadtak máshol (Imre, Csaba), és sikerült a falak, a padló, a bútorzat színharmóniáját megteremteni (Erzsébet, Vécsey, Belvárosi, Deák, Radnóti, Babits, Csaba). Vitatható a kékeszürke szín túltengése, amelyet ugyan a terrakotta néhol enyhít, de egészében lehangolóan hat (Lőrinc).

A könyvtári tér lényeges eleme a padlózat is. Minősége közrejátszik az olvasó komfortérzetében, az üzemeltetésben (takarítás, átrendezhetőség), de a környezet esztétikumában is. Az utóbbi években - úgy látszik, - túljutottak a padlóburkolat PVC-s korszakán, s megjelent egy olyan anyag, amelytől a könyvtárosok eddig kissé idegenkedtek: a kőlap. A felújított könyvtárak közel felében burkolták részben vagy egészben kővel a padlót, s meg kell állapítani, hogy az eredmény minden várakozást felülmúlt. A kőlapokkal változatosan fedett járófelületek igen tetszetősek, egyáltalán nem kopognak, könnyen takaríthatók és tartósak, kopásállóak. A jól megválasztott színek (vajszárga, világos barna, mélyszárga, halványzöld) meleg hatásúak. A kőlapok ma minden szempontból felülmúlják a PVC-t (amely itt-ott már erősen kopik, és szegényesnek tűnik a kőlappal összehasonlítva), de még a helyenként megmaradt parkettát is.

Segítség a testi fogyatékosoknak

Határozott elmozdulás mutatkozik ezen a téren a korábbi helyzethez képest. A felújításokban majdnem mindenütt megállapítható, hogy a tervezésben és kivitelezésben szerepet játszott ez a szempont is. Más kérdés, hogy az akadálymentesítést nem voltak képesek minden esetben következetesen végigvinni, így az eredmény felemásra sikerült.

A bejárat ajtóhoz általában rámpa vezet, sőt a belső térben is rámpa igyekszik kiegyenlíteni a szintkülönbséget (pl. Lőrinc). Van azonban olyan helyzet, ahol rámpával nem lehet leküzdeni a túl nagy szintkülönbséget (Hűvösvölgy, Tétény, Radnóti, Krúdy

2). Többfelé korláttal is ellátták a rámpát (pl. Belvárosi, Imre), s gondoskodtak szélesebb ajtószárnyról is (Vécsey). Sokszor – feltehetően kényszerből – túl meredek a rámpa vezetése, de több kellemes (szabványos) lejtésű rámpával is lehet találkozni (Lőrinc, Csaba). A rámpák vezetése azonban kívánnivalót hagy maga után: párhuzamos a fal síkjával, s nehezen lehet róla az ajtóra tolószékkal ráfordulni (Rákosi, Csaba, Imre). Általában az a helyzet, hogy a tolószékbe szorultak saját erejükből nem képesek áthaladni az ajtón, igénybe kell venniük más látogatók vagy a könyvtárosok segítségét. Ezen a problémán próbáltak segíteni az egyik könyvtárban (Lőrinc), de a technikai megoldás nem működik tökéletesen.

Az akadályozó küszöböket nem számolták fel következetesen (pl. Havanna, Lőrinc, Rákosi). Szellemes megoldás a lehajtható lépcsőkiegyenlítő (Deák); itt és másutt arra is gondoltak, hogy a jelzőcsengő alacsonyan legyen (Belvárosi).

Az épületen belül is sok akadállyal kell megküzdenie egy kocsival közlekedőnek. A két-szintes könyvtárakban nincs személylift (Lőrinc, Kertész, Deák). A térben álló állványok sokhelyütt túl közel állnak egymáshoz, közéjük nem lehet vagy nehézkes tolószékkal bejutni. (Az alacsony állványok viszont kedvezőek a székekben ülők számára.)

A mosdókat csak kevés helyen alakították ki a mozgássérültek igényeinek megfelelően. Általában nem használhatók kerekesszékekkel (pl. Lőrinc, Kertész, Havanna, Vécsey, Imre, Krúdy, Kálvária, Erzsébet), vagy ha igen, hiányzanak a biztonsági felszerelések (Csaba). E hiányosság különösen az új és a nagyobb könyvtárakban fájó. Talán csak egy könyvtárban lehet találkozni minden szempontból kielégítő mosdóval (Belvárosi).

Egyre több figyelmet kapnak a látássérült olvasók is. A hangos könyvek már régóta jelen vannak a könyvtárakban (népszerűségük nő az egészségesek körében is, bár ők térítést fizetnek kölcsönzésükért), elterjedt az öregbetűs könyvek kiemelése. Újabban a számítógépes, digitális technika mind több könyvtárban nyitja tágabbra a látássérült emberek horizontját (pl. Deák, Erzsébet, Kassák).

Szélfogó, ruhatár

A szélfogó szükséges rossz, hiszen még ez a legolcsóbb módja a huzat, a hővesztés kiküszöbölésének. Ugyanakkor, mint holt teret célszerű felhasználni akár hirdetőtáblák, akár plakátok elhelyezésére. Nem lehet azonban egyetérteni a többfelé alkalmazott módszerrel, mely szerint egyszerűen celluxszal erősítik a szélfogó többnyire üvegfalára a hirdetményeket; ez sokat árt a könyvtár megjelenésének (Vécsey, Belvárosi, Deák, Babits, Móricz).

A bejárathoz általában szorosan kapcsolódik – helyesen – a ruhatár. A személyzettel működtetett ruhatár gyakorlatilag megszűnt, az elhelyezett kabátokat, holmikat a „felelősséget nem vállalunk” tábla őrzi. Igaz, meglehetősen szem előtt vannak a ruhatári fogasok, amelyek többnyire szépen illeszkednek a könyvtár bútorzatához színnel, anyaggal. A fogasok alól néhol hiányzik a táskatartó (Vécsey, Babits), máshol önkiszolgáló, zárható szekrények is vannak (Csaba). A ruhatári szekrények kissé szűkek a táskának és mélyek a kabátnak (Deák), másutt pedig az ellenőrzési pontot jelentő kölcsönzőpult mögé esnek (Erzsébet). Egyetlen olyan ruhatár van, amely személyzettel működik, ez is

a legnagyobb könyvtárban (Lőrinc); vitatható, hogy kiszolgáló pultja nem közvetlenül nyílik az előtérbe.

Állomány és alapterület

Egy könyvtár épületének méretezésénél alapvető szempont, hogy mekkora állományt kell elhelyezni benne. Az állomány nagysága viszont attól függ, hányan élnek a könyvtár vonzaskörzetében, vagyis hány használó ellátására kell felkészülni. Sajnos, erre a kérdésre nem adhatunk megalapozott választ, mert eddig – tudomásunk szerint – nem készültek olyan fővárosi könyvtártérképek, amelyek viszonylag pontosan kijelölnék az egyes meglévő könyvtárak vonzaskörzetét, vagy még inkább: meghatároznák azokat az élet- és lakókörzeteket, melyek ellátására célszerűen tervezni és méretezni lehetne a könyvtári rendszert. A fővárosi hálózat kiépítése eleinte az adódó lehetőségek megragadásától függött. Később készültek ugyan egyre konkrétabb hálózatfejlesztési tervek, de megvalósulásuk rendkívül esetlegesnek minősíthető. Így most többnyire csak költői kérdésként tehető fel, hogy egy-egy adott könyvtártól hány lakos ellátása várható el, vagy hányan laknak működési területének földrajzi koordinátáin belül, s mennyiben játszanak szerepet a közelében működő más, esetleg nagyobb könyvtárak a közösség ellátásában.

Erre az objektív mutatóra tehát – sajnos – nem építhetünk a könyvtári alapterületek méretének elbírálásánál, csupán a könyvtárat ténylegesen használók számát vehetjük figyelembe. Optimális állományépítés és rendszerszerű könyvellátás esetén kielégítőnek minősíthető az olvasónkénti 10-12 állományegység. (7) Ez az irányszám tendenciaszerűen érvényesül: csak néhány könyvtár mutat alacsonyabb (Babits, Belvárosi, Radnóti), több könyvtár inkább magasabb értéket; találkozunk messze az átlag fölötti ellátottsággal is (Imre, Kertész, Deák, Havanna).

Az általánosan elfogadott könyvtárépítési irányszám szerint 100 állományegységre 1 m²-t kell számítani a szabadpolcos térben; ez nem tartalmazza az olvasói ülőhelyek, könyvtárosi szolgálati pontok, ruhatár stb. térigényét. Ebből a szempontból a vizsgált könyvtárak viszonylag jól állnak: csupán hat helyen éri el vagy haladja meg a 100-at az 1 m²-re eső állománysűrűség (Imre, Tétény, Lőrinc, Kertész, Rákosi, Deák); igaz, a számításnál a könyvtár egész alapterületét vettük figyelembe. A 100 alatti értékekből arra lehet következtetni, hogy az egyéb funkciókra is jut elegendő tér, annál is inkább, mivel a 100-as normatíva meglehetősen bőkezű számításon nyugszik.

Az állományon belül kellő számban vannak jelen az AVE (audiovizuális-elektronikus) dokumentumok. Rájuk jellemző, hogy újabb és újabb típusaik jelennek meg, s ezzel párhuzamosan a korábbi típusok kikopnak a használatból (a hanglemezeket most a hangkazetták követik, s a videoszalagok is kezdik már a csomagolást).

Az állomány telepítése

A könyvtár használhatósága szempontjából az egyik, ha nem a legfontosabb szempont az állomány elrendezése. Az a kérdés – úgy látszik, – már eldőlt, hogy nem elegendő egyetlen betűrendes és szakrendi szekvenciába rendezni az anyagot; ehhez az elvhez már csak

egy könyvtár ragaszkodik többé-kevésbé (Belvárosi). Mindenütt az állomány valamiféle további tagolását alkalmazzák, általában alkalmazkodva a helyi olvasóközönséghez és adottságokhoz. Az olyan, hagyományosnak tekinthető tematikus csoportokat, mint a versek, drámák, kötelező és ajánlott irodalom, kézikönyvtár minden könyvtárban meg lehet találni. Az állomány egy részének legrészletesebb és leginvenciózusabb tematikus felállítását produkáló könyvtárak (Krúdy, Kálvária, Erzsébet, Kassák) valóban megkönynyítik az olvasók számára az eligazodást és a választást, ám szinte mindenhol találkozhatunk a krimik, a szerelmes regények, a fantasztikus könyvek, a vidám könyvek, az eladó dokumentumok, az új könyvek, a kalandos könyvek, a családi élet könyvei stb., de az idegen nyelvű könyvek (Belvárosi), vagy a cigány irodalom (Kálvária), vagy az öregbetűs könyvek (Tétény, Erzsébet) csoportjával is. A csoportok telepítése néhol a tér és az egyéb állományrészek és funkciók elhelyezkedésének függvénye (pl. Babits), ezért aztán nem jelennek meg egy tömbben, áttekinthető módon. Másutt a kétszintes elhelyezéshez igazodva próbálták összhangba hozni a tematikus és a szekvenciális telepítést (Kertész).

A tematikus állományrész külön teret kapott két könyvtárban. Az egyik helyen (Krúdy) jól kihasználták a szerény adottságokat, s áttekinthetően, vonzóan tálták az anyagot: a két szint helyett két épületben működő könyvtár a hátrányból úgy próbált előnyt kovácsolni, hogy az egyik épületben a témacsoportokat kínálja, a másikban a szekvenciális rendben felállított állományt. A másik helyen (Lőrinc) az egyik legelőnytelebb térben zsúfolták össze ezt a nagy keresletnek kitett állományrészt, amely alig tudja megmutatni magát az egymáshoz túlságosan közel álló állványokon.

A folyóiratok mindenütt hangsúlyos elhelyezést kaptak, s melléjük ülőbútorok is kerültek. Reprezentatív, kiemelt helyen (Lőrinc), kissé kényelmetlenül exponálva (Kálvária), kellemesen-otthonosan (Kassák), kirakatban (Csaba), a kézikönyvtárhoz csatlakozva (Belvárosi, Babits, Móricz, Vécsey) található meg e dokumentumok az egyes könyvtárakban.

A raktár, mint olyan, vagyis az állománynak az olvasók által közvetlenül nem használható részét befogadó tér, a felújított könyvtárakban gyakorlatilag nem létezik. Ha volt is korábban valamiféle állományraktározási célú, szerény alapterületű helyiség, azt most feláldozták a nyilvános tér megnagyobbítása érdekében (pl. Imre, Móricz, Kassák). Egy könyvtárban (Kertész) azért van még raktárnak tekinthető tér, mert még előtte van a radikális felújításnak. A vizsgált könyvtárak legnagyobbikában (Lőrinc) a korábbi raktárat az olvasók által szabadon hozzáférhetővé tették, a terét egybenyitották a nyilvános övezettel, a tömör állványokat hagyományosakra cserélték. A tér még így is meglehetősen raktárszerű maradt, de egy tudatos lépést jelent a helyes irányban.

A kiemelten ajánlott könyvek hol – kevésbé jó módszer – asztalokra kerülnek (pl. Vécsey), hol – ajánlott megoldás – speciálisan kialakított állványokra, állványrészekre (pl. Móricz). Sokhelyütt lehet találkozni aktualitással bíró időszakos, ajánló, kiállítás jellegű kiemelésekkel, - speciális tároló bútorzat viszont alig áll rendelkezésre, marad tehát az asztal, a tábló, az állvány, itt-ott a tárló.

Az AVE-anyagokra általában megkülönböztetett figyelem jut az állomány elrendezésekor, s általában a jobb helyeket foglalják el a könyvtári terekben, amiért a könyvek

szemszögéből neheztelünk is. Azért-e, mert nagy a kereslet irántuk, vagy azért-e, mert kölcsönzésük külön térítéshez van kötve, ki tudja? Mindenesetre szembetűnő módon, tágasabban, a könyvtári terek előnyös pontjaira kerültek (pl. Csaba, Havanna, Kálvária). Van olyan könyvtár (Lőrinc), ahol a belépő első pillantásra nem is lát mást, csak AVE-dokumentumot. Előnyös megoldás, ha az AVE csoportjai nem uralkodnak el, hanem szervesen illeszkednek a könyvek tematikus csoportjaihoz, illetve vezetnek át hozzájuk (Vécsey), vagy ha az olvasó elhaladva a falra merőleges könyvállványok fésűje előtt az állványbütükön találja őket (Kálvária). Nem biztos, hogy jó megoldás a CD-ket könyv módjára elhelyezni vagy asztalra kirakni (Rákosi, Havanna), s nem speciális tárolóeszközön bemutatni. Egy könyvtárban, valószínűleg a hagyományokra és a kialakult gyakorlatra tekintettel az AVE állomány kezelését elkülönítetten szervezték meg (Deák).

Állványzat

A könyvtár alapvető bútordarabja a könyvállományt tároló állványzat. A legtöbb tapasztalatot értelemszerűen erről a bútordarabról gyűjtötték a könyvtárosok, ám úgy látszik, mégsem eleget ahhoz, hogy megalkossák a tökéletes állványzatot.

Mintha ezt bizonyítaná az is, hogy a vizsgált 18 könyvtárban több állványtípus, állványrendszer koegzisztál; még szerencse, hogy egy könyvtáron belül nem keverednek. A saját előállítású vagy régebben legyártatott állványokon kezdve megtalálhatók a felújított Merrabonák, Tékák, s egyéb rendszerek is. Nem tekintjük most feladatunknak az egyes állványrendszerek összehasonlító értékelését, hanem általában foglalkozunk e könyvtári tároló bútor néhány kérdésével.

Az emberi test átlagos méretéhez igazodóan az állvány legfelső polcán lévő könyv is legyen elérhető. Ebből következően általában hatpolcos állványokkal számolunk. Az egymás mellé állított állványok tengelytávolsága pedig, minimum 2 méter legyen, hogy az egyik állványon keresgélő használó mögött egy másik még elhaladhasson; 3 m-es tengelytávolság már az egyidejű keresést is megengedi. S mit látunk a felújított könyvtárakban?

A falnak támaszkodó állványok - túlnyomórészt helyesen - hatpolcosak, viszont a térbe úsztatottak csak 4 polcot tartalmaznak, vagyis a legértékesebb (mert a legkényelmesebben, egyenesen állva használható) polcokat egy esztétikainak tekintett minőség kedvéért elhagyták, sok felújított állványról egyszerűen levágták. Kérdés (amelyre a magam részéről negatív választ adok), hogy az így nyert állítólagos térélmény, a levegőség, áttekinthetőség ellensúlyozza-e a használat kényelmetlenségét, a legértékesebb tárolókapacitás elvesztését. Az alacsony állványokkal majdnem minden könyvtárban találkozhatunk; szerencsések azok, amelyek terei nemigen engedték meg az állványok „térbeúsztatását”, s így meg kellett elégedniük a fal melletti állványzattal (pl. Vécsey). Jól jártak még azok a könyvtárak is, amelyek csak néhány alacsony állványhoz „jutottak” (Krúdy, Tétény, Kassák, Csaba, Kertész), vagy 4 helyett 5 polc került az alacsonyabb állványokra (Deák, Rákosi). Az általános tendencia az, hogy a fal mellé magasabb, a térbe alacsonyabb állványok kerüljenek (Húvösvölgy, Radnóti, Babits, Belvárosi, Deák), a jelszó – úgy látszik – „hadd szárnyaljon a tekintet!” De görbed a hát, s végül is a hasz-

náló nem a térélményt keresni jár a könyvtárba. Kompromisszumos megoldásnak látszik az az elrendezés, amikor a fésűsen elhelyezett állványok fokozatosan alacsonyodnak (6-5-4 polc) a fő közlekedő út felé (Kálvária). Nagyon is kérdéses az eredmény ott, ahol a legkönnyörtelenebb volt az állványnyíró olló, azaz fűrés, s nagyvonalú lendülettel dobta ki a tároló kapacitás egyhatodát - egyharmadát (Móricz, Lőrinc), amelyet aztán az állványok kényelmetlenül sűrű elhelyezésével próbáltak visszanyerni. Másutt a polctávolságok helypazarló beállítása szúr szemet (Deák, Kálvária).

Illő, hogy az állványok legfelső polcán lévő könyvek fölött legyen fedlap. Különösen a Merrabona és a Téka rendszer nem teljesíti ezt a követelményt. Így az alacsony állványon legfelül lévő könyvek igen rendetlen benyomást keltenek (Havanna, Lőrinc, Kálvária). Ahol pedig van fedlap, azon kényszerűen megjelenik egy újabb könyvsor vagy burjánzó növényzet, ami végül az elérni kívánt áttekinthetőséget csökkenti.

Nyilvánvaló, hogy nem lehet a talajszintre helyezni az első polcot; minden állványnak van legalább 10, de inkább 15 cm-es lábazata, vagy ilyen magasságban helyezkedik el az első polc. Van, ahol hiányzik is a legelső polc (Erzsébet).

A fémszerkezetű állványzat sokat ígér, s esztétikus rajta a fából készült fedél- és bütüborítás (Erzsébet, Deák, Csaba). De miért csúszósak a fémpolcok, miért bújnak be a szélső kötetek a tartóoszlopok mögé, s miért hiányzik a vezetősín a feliratok számára még a megfelelően széles polcélről is? Az állványhomlokokról és bütükről is hiányzik az a kis elem, amely a feliratok elhelyezését tenné lehetővé (Vécsey, Deák, Erzsébet).

A régi állványok felújítása általában jól sikerült (pl. Babits, Kálvária, Radnóti), kisebb hibáktól eltekintve (pl. a polcélek szegélyszegőit lekopnak, - Móricz); nagyon kérdéses (vagy szokatlan?) az állványok bütűjét képező fémháló (Lőrinc).

Az állványzatok előnyeit-hibáit látva azt kell megállapítanunk, hogy még mindig hiányzik egy hazai gyártású, a szerzett tapasztalatokon alapuló, optimális állványrendszer.

Az állványzat telepítése a legtöbb helyen túl sűrű, mintha az alacsony állványokkal elvesztett kapacitást ily módon szeretnék visszanyerni. Ez pedig kényelmetlenséget jelent a használóknak. A 2 m-es tengelytávolság itt-ott jelenik csak meg (Krúdy, Csaba, Erzsébet), s a 3 m-essel csak egy helyen lehet találkozni (Erzsébet). Többnyire azt kell megállapítani, hogy sűrűn állnak az állványok (Móricz, Lőrinc, Havanna, s a legsűrűbben: Imre), de még a lazább felállítású könyvtárakban is néhol túl közel kerülnek egymáshoz az állványok (Erzsébet, Csaba, Krúdy).

Feliratozás

A könyvtári berendezés igen fontos eleme, amely a használó eligazításán kívül esztétikai minőséget is hordoz: a könyvtár használhatóságát és megjelenését jelentős mértékben meghatározzák a feliratok. Ezért ennek megfelelő gondot kell rájuk fordítani.

A felújított könyvtárakban határozott igyekezet mutatkozik meg arra, hogy a feliratozás teljesítse kettős funkcióját. Sőt bizonyos törekvés az egységesítésre is megfigyelhető a feliratok tartalmi és alaki megformálásában. A táblák és betűk színe idomul a könyvtári környezethez, a méret általában ugyanaz minden könyvtárban. A választott betűtípussal nem tudunk egyetérteni: a vastag-vékony vonalakkal álló betűkép nehezebben olvas-

ható, mint valamely groteszk betűtípus. Ajánlott lenne a helvetica alkalmazása, még a falakon kívüli feliratokon, táblákon is.

Az állomány tagolását mutató feliratok négy lépcsőben fogalmazódnak meg: 1. a nagy állománytömbök és a szolgáltatások térbeli elhelyezkedésének jelzése; 2. az állványok bütűjén a szekvenciális rend jelzése; 3. az állványok homlokán az állvány tartalmának jelzése; 4. a polcélen a polc tartalmának jelzése. Ez a lépcsőzetesség nem valósul meg következetesen a könyvtárakban. Voltaképpen csak a legnagyobb állománycsoportok kapnak jelzést, a kisebbek (pl. az AVE-dokumentumok) már alig. Sokszor mintha takarékoskodnának (pl. Kassák) a feliratokkal (anyaggal? munkával?). Nem következetes az ismeretterjesztő és szakirodalom további tagolása, de a tematikus csoportok megkapják a maguk szükséges feladatait. Erre a célra többnyire jól hasznosítják az állványok homlokát.

A fő problémát a feliratozás szempontjából is az okozza, hogy az állványzat nincs kellőképpen felszerelve olyan kiegészítőkkal, amelyek lehetővé tennék a bütűk, homlokok és polcélék funkcionális kihasználását. A bütűkön celluxszal felerősített cédulák virítanak, a homlokok sok állványrendszerből hiányoznak, a polcélék keskenysége nem teszi lehetővé a feliratozást, s ennek következménye a lifegő-lefegő választólapok kevésbé esztétikus és a használó számára is kényelmetlen, könnyen elkeveredő sora.

Az állomány tagolásáról és a főbb szolgáltatásokról a mennyezetről belógatott táblák tájékoztatnak. A bütűk és a homlokok hasznosítása helyett az állványok fedlapjára helyezett, fatalpakba illesztett táblák adják meg a fő állománycsoportokat; ez kétségtelenül praktikus megoldás, de ideiglenes jellegű és könnyen kelti a rendetlenség benyomását.

Az állványokon és a polcokon az állomány rendjét az osztó- vagy választólapok határozzák meg. Ezeket hol ritkábban, hol sűrűbben, hol túl sűrűn alkalmazzák. A polcokon sorakozó könyvek közé illesztett választólapok nem egységesek, néha még egy könyvtáron belül sem (pl. Havanna); az íráskéjük is változatos: néhol házilagosan oldották meg kétséges színvonalon, máshol legalább ezen a szinten megjelent már a groteszk betűtípus (pl. Imre, Kálvária stb.).

Némely könyvtár, amely nagyobb súlyt helyezett a tematikus bontásra, kísérletet tett a polcélék igénybevételére a feliratok elhelyezésére (Vécsey, Tétény, Kálvária, Krúdy), s bátrabban közelített a szakmai zsargontól a közmagyar felé a feliratok megfogalmazásában, még az ETO rendben felállított anyagnál is (Kálvária). Másfelől azonban azt is rögzíteni kellett, hogy ahol elég széles a polcél, hogy feliratozni lehessen, ott sem történt ez meg (Erzsébet, Csaba, Deák), valószínűleg technikai problémák miatt. A feliratok felerősítése egyébként sem mindenütt problémamentes (pl. Deák).

Számítástechnika és egyéb gépek

Valamennyi felújított könyvtárban megjelent a számítástechnika, s ezzel új szakasz vette kezdetét a hálózati tagkönyvtárak életében. Annál is inkább, mert nem csak a helyi kölcsönzési és katalógusfunkciók kerültek számítógépre, valamint hozzáférhetővé vált az Internet, hanem egyetlen számítógépes hálózatra szerveződött valamennyi tagkönyvtár,

s így pillanatrakész áttekintéshez jutott a rendszer egészének információforgalmáról, a teljes és az egyes könyvtárak állományáról, az egyes dokumentumok aktuális helyéről és hozzáférhetőségéről. E nagy változás hatását még alig lehet felmérni, de kétségtelen, hogy kihat a könyvtárak arculatára, külső megjelenésére is. Az elején tartunk még annak a folyamatnak, hogy a hagyományos könyvtárképbe belesimuljon az új technológia, vagy másképpen kifejezve: milyen lesz az a könyvtári belső, amelynek nem csak szerves része, de lényegi meghatározója lesz a digitális, hálózatokba kapcsolt információs szolgáltatások rendszere.

Mindenesetre fel kell készülnünk arra, hogy mind több lesz a technikai felszerelés könyvtárainkban, bár arra is, hogy a szerkezetek gyorsan változnak, hamar kimennek a divatból, elavulnak, s újak váltják fel őket. Számítani kell arra is, hogy a készülékek egyre olcsóbbakká válva hozzáférhetőek lesznek a háztartások számára; ahogy a zenei részlegek technikai felszerelését már nem találjuk meg könyvtárainkban, várható, hogy talán más technikai eszközök is erre a sorsra jutnak.

Egyelőre még csak azt állapíthatjuk meg, hogy a számítástechnikai és egyéb eszközök még nem simulnak bele zökkenőmentesen a könyvtári enteriőrbe, még csak keresik a helyüket. Maga a bútorzat sem készült még fel arra, hogy minden szempontból alkalmas legyen a technikai eszközök befogadására és kényelmes használatására. A könyvek és egyéb hordozók szimbiózisa az információk tárolásához, hozzáféréséhez és használatához szükséges felszereléssel még nem konfliktusmentes. Egyfelől elrejtjenék a gépeket, hiszen kihívást jelentő új elemként jelennek meg, másfelől büszkén mutatnánk meg őket, mint a könyvtár szellemi értelemben is vett gazdagodásának a hordozóit és kulcsait. A dinamikus fejlődés jeleként értékelhetjük, hogy a régebbi és újabb eszközök egymás mellett élnek, például a terminálok közötti vezetékes és vezeték nélküli kapcsolat (Vécsey), megjelentek már a tagkönyvtárakban is az LCD monitorok (pl. Vécsey, Havanna), néhány helyen a látássérültek számára is lehetséges a számítástechnika, a digitális dokumentumok használata (Deák, Erzsébet, Kassák), a fekete-fehér nyomtatók mellett találkozunk színes nyomtatókkal is (pl. Deák), általában hálózatba kötöttek a terminálok, de vannak önálló egységek is pl. oktató- és játékprogramokkal gyerekek részére (Erzsébet, Lőrinc).

A videó lejátszót és a hozzá tartozó televízió készüléket már csak a videokazetták épségének ellenőrzésére használják, természetes dolog, hogy a számítógépes hálózatot és az Internetet a hálózaton belüli kommunikációra is igénybe veszik, a vizsgált tagkönyvtárak több mint felében van fénymásoló (van, ahol több is, mint egy), mindenütt található mini hifi-torony, de megjelentek már a DVD lejátszók is; ahol van Internetkapcsolat, ott van lehetőség floppyra menteni az információkat és így tovább. A pénztárgépekről pedig ne is essék szó.

A hagyományos katalógust gyakorlatilag mindenütt felszámolták. Egy-két egységben a nosztalgia tartotta meg a katalógusszekrényt (Kálvária, Kertész), s benne a törzslapokat vagy az irodalmi analitikus katalógust; nincs nagy jövőjük. A könyvtárberendező azonban ne örüljön: könnyebb volt a katalógusszekrények elhelyezése, mint helyet találni az egyre több terminálnak: 5-6 mindenütt akad, de van olyan könyvtár is, ahol a 20-hoz közelít számuk (Deák) vagy meg is haladja azt (Lőrinc).

A könyvtári bútorok között a kölcsönzőpult az igazi Sorgenkind, a gondok gyermeke, a sok aggodalmat, szomorúságot, nehézséget, kudarcélményt okozó rosszcson, a szeretetünket és törődésünket minden körülmények között kikövetelő, mindig központi helyre furakodó ebadta. Azt hittük volna, hogy a könyvkártyás kölcsönzést felváltó elektronikus rendszer bevezetése csökkenti, sőt megszünteti a kölcsönzőpulttal kapcsolatos gondjainkat, – a felújított könyvtárakban szerzett tapasztalataink azonban a legkevésbé sem igazolták e vérmes reményeket.

A leghelyesebb, ha abból indulunk ki, hogy a pult egyfelől szükséges rossz, ami a használó és a könyvtár közötti, egyelőre elkerülhetetlen adminisztratív és ellenőrzési funkciót szolgálja. Másfelől azonban a könyvtáros és az olvasó szakmai és emberi tartalmakat hordozó kapcsolatának legfőbb színtere, hiszen a kisebb, de a nagyobb könyvtárakban is az érdemi tájékoztatási funkció jelenik meg ezen a ponton.

Egyik szempontból sem közömbös tehát, hogy a könyvtári téren belül hol helyezkedik el a kölcsönző-tájékoztató pult. Nyugodt szívvel állíthatjuk, hogy a felújított könyvtárak egy kivételével (Kertész) mindegyikében sikerült jó helyet találni e fontos funkció számára. Ez természetesen nem jelenti egyben azt is, hogy minden esetben tökéletes térbeli elhelyezkedése, hiszen az épület adottságai következtében kisebb-nagyobb kifogásokkal lehet élni. Így például túl kicsi a hely előtte (Krúdy 5), a körbejárható pult csak jobb híján fogadható el (Erzsébet, Móricz, Belvárosi), a mögötte lévő szolgálati és a nyilvános tér között nem elegendő az egyetlen átjáró (Deák, Radnóti, Kassák), csak kevés helyen jelenik meg a pult közvetlen hátszágaként a szolgálati helyiség (Csaba, Kassák, Lőrinc), többnyire nincs közvetlen kapcsolat (Babits, Erzsébet, Kálvária, Móricz, Krúdy, Belvárosi, Kertész, Deák) a pult munkatere és az iroda között.

A szembetűnően kulcsponton elhelyezett kölcsönzőpult további hangsúlyt is kap némely helyen, például a padló megformálásával (Erzsébet), a speciális (bár nem mindig indokolt) megvilágítással (Rákosi, Deák, Erzsébet, Belvárosi, Kassák), a különféle (néha túlzó) formai elemekkel, feliratokkal (Babits, Belvárosi, Erzsébet, Móricz).

A használó szemszögéből nézve kissé nyomasztóak a nagy belsőépítészeti ambícióval megtervezett, de enyhén szólva formailag túlméretezettre sikeredett (de kevés tartalommal bíró) „pultcsodák” (Belvárosi, Deák, Erzsébet, Móricz). A csúcspontot a baldachinos pultok jelentik (Erzsébet, Belvárosi, Deák): a beépített spotlámpák, a rászerelt falikarok „vakulj magyar” hatást keltenek; gyakran be sem kapcsolják őket, mert rossz helyre vetik a fényt, vagy elegendő az általános világítás, vagy túl sok hőt adnak le. Mint ha nem tisztázták volna minden esetben kellőképpen, milyen viszony legyen a használó és a könyvtáros között. Úgy látszik, eleve arra gondoltak, hogy az olvasót nem ültetik le a pult előtt (sehol nem látni kliensszéket), pedig ez elemi udvariassági gesztus, még akkor is, ha a pult magassága többnyire meghaladja az ülő emberét. A pult szélessége általában 60-70 cm (az utóbbi érték látszik előnyösebbnek), 95 cm túlzás (Erzsébet). Helyes, ha mellvéd mögött helyezkednek el a kölcsönző terminálok, pénztárgépek és a könyvtáros egyéb eszközei, de kívánatos, hogy ne legyen mellvéd ott, ahol az olvasó és a könyvtáros kommunikációja folyik.

A kölcsönzőpulthoz helyenként egyéb funkciók is csatlakoznak. Ez vitatható megoldás, mert a pult túldimenzionálásához, túlterheléséhez vezethet. Így például a kiállítási-tájékoztató anyagoknak (Deák, Belvárosi), az Internet szolgáltató gépeinek (Belvárosi), fűtési kazánoknak (Deák), egyes témacsoportoknak (Móricz), radiátoroknak (Erzsébet), másológépnek (Kálvária, Kassák), új könyveket ajánló polcoknak (Erzsébet) nem biztos, hogy célszerű helye a pult, pláne, ha a hellyel takarékoskodni kell.

Az a pult, amely a könyvtárak többségében szűk keresztmetszetet jelent. A kölcsönzőpult alapvető funkciói is meglehetősen nagy alapterületet kívánnak, nem is szólva az AVE-anyagok kölcsönzéséről: itt a tárolási kapacitás közel megduplázására van szükség. Az irodai szolgálati helyiség szinte általános felszámolása következtében a kölcsönzőpultnak kell átvennie ennek szerepét, még ha komoly mértékben lecsökkent is a helyben végzendő feldolgozó és adminisztratív munka. Ezért semmiképpen sem szabad szűkmarkúnak lenni a pult által elfoglalt tér meghatározásakor. Néhány helyen valóban elegendő helyet mértek számára (Lőrinc, Kálvária, Kertész, Csaba, Kálvária), de a pult mögötti térre inkább a zsúfoltság jellemző. Ezt csak fokozza a pult aljának szinte teljes beépítése fiókokkal, tárolókkal, polcokkal. A kialakuló káoszt növelik a pult mögé helyezett bútorok (székek, bárszékek, könyvkocsik, tárolók). Közlekedésre alig marad terület, a könyvtárosok egymást kerülgetik, ahol többen is dolgoznak. A térbe beúsztatott, körbejárható, ívelt vagy köralakú kölcsönzőpultokban az íveknél szűkületek keletkeztek, amelyek tovább nehezítik a könyvtárosok mozgását (Erzsébet, Deák).

Nem tisztázódott egyértelműen az a kérdés sem, hogy állva vagy ülve dolgozzék-e a könyvtáros. (Pozitív példaként Csabát lehet említeni, ahol a pult egyértelműen az ülve végzett munkához lett méretezve.) A pult munkafelülete általában túl magas ahhoz, hogy hozzá lehessen ülni, s túl alacsony, hogy kényelmes legyen mellette állva dolgozni. Hozzáülni a netán alacsony pulthoz sem lehet, mert az ember térdének, lábának nincs helye a pult alatt a sok fiók miatt. Itt értelmüket veszítik a guruló székek is, hiszen nincs hely a manőverezésükhöz, s túl nagyok a rendelkezésre álló helyhez képest. Sokhelyütt bárszékeket állítottak be a könyvtárosok „kényelmére”: balesetveszélyesek és gerincferdülést okoznak, egyáltalán nem kényelmesek és pihentetőek, inkább csak álmegoldásnak tekinthetők. Alig néhány helyen gondoskodtak irodai munkafelületről a pultba beépítve, még ott sem, ahol megszüntették az irodahelyiséget (pl. Kálvária). Akár a kölcsönzési, akár az adminisztrációs munka szemszögéből ergonómiailag nincs átgondolva – egy-két kivételtől eltekintve (pl. Csaba, Kassák) - a kölcsönzőpultok hosszú sora. Több figyelem jutott esztétikai megjelenésükre, funkciókkal való telegyömöszölésükre, a helykihasználásra, mint a mögötte dolgozókra.

Dicsérendő, hogy a három kétszintes könyvtár közül kettőben könyvlift segíti a könyvek visszaszállítását: az egyik helyen (Kertész) azonban nem a kölcsönzőpulton belül van a földszinti állomás, a másikon (Lőrinc) pedig nem az emeleti szolgálati ponthoz kapcsolódik a könyvlift felső állomása; a galériára azonban nem visz könyvlift (Deák).

Igen nagy gondot jelent és a pultot leginkább terheli az AVE-dokumentumok elhelyezése. Állományvédelmi megfontolásból nem tehető szabadon hozzáférhetővé ez az anyag, ezért a pultban, a pult mögött kell helyet találni számára. Jó, ha falhoz állított, zárható ajtós szekrények vannak e célra (Vécsey, Kálvária), vagy külön tároló bútorok

(Lőrinc). A különálló fiókos tárolók azonban nem mindenütt sikerültek optimálisan: van, ahol a legfelső fiókból csak számolýra lépve lehet kiemelni a lemezt (Deák, Lőrinc). Külön öröm, hogy ez alól vannak kivételek is (pl. Babits, Kassák). Van persze olyan könyvtár, ahol úgy nyertek helyet, hogy a pult mögött lévõ szociális helyiségbe (Radnóti), vagy a szemben lévõ volt raktárba (Kertész) tették a CD-ket.

A pult mögött helyet kell találni a visszaosztandó könyveknek is. Ez további polcok elhelyezését kívánja meg. Van, ahol a könyveket mindjárt könyvkocsikra rakják, s megengedik, hogy helyreosztásuk elõtt az olvasók válogassanak belõlük (Krúdy). Az elõjegyzett és a visszaosztandó könyvek állványa, valamint a különféle irodaszerek, szerszámok, gépezetek, szórólapok, sõt virágcserepek a pulton és mögötte többnyire meglehetõsen lehangoló, rendetlen látványt nyújtanak (pl. Krúdy 5, Kálvária).

A pultok többnyire újak (s ennek ellenére sem ideálisak), de vannak még használatban régebbiek is, amelyek egy cseppet sem rosszabbak, csak kopottabbak (Krúdy, Kálvária), s még nem készültek fel minden tekintetben a számítógépes kölcsönzésre (pl. hiányoznak vagy barkácsoltak a klaviatúrák elhelyezésére szolgáló felületek). Akadnak kisebb tervezési-kivitelezési bakik is: például a mellvéd és az írófelület között rés tátong, amelyen át lepotyoghatnak a kisebb tárgyak (Deák), vagy az új pulton sem sikerült elrejteni a számítógépes kábeleket (Vécsey). Pozitívumként megjegyzendõ, hogy általános a kölcsönzõpult olvasó felõli oldalán a „rúgásvédõ”, a pult alsó részét borító fémlemez, amely takarításkor is jó szolgálatot tesz.

Olvasótermi övezet

Szemlátomást a tagkönyvtárak fõ funkciója a kölcsönzés, a helyben használat meglehetõsen háttérbe szorul. Klasszikus olvasótermet, illetve ilyen célt szolgáló övezetet voltaképpen csak a két legnagyobb (Lőrinc, Erzsébet), s néhány nagyobb alapterületen mûködõ könyvtárban (pl. Kassák, Csaba, Kertész) találunk.

Különálló tájékoztató pultra – éppen a nagyobb alapterületbõl fakadó távolságok miatt – ugyancsak Lőrincen és Erzsébeten volt szükség. Kifogásolható azonban, hogy a tájékoztató könyvtáros asztala mellett nincs kliensszék, hogy hellyel lehessen megkínálni a használót. A kisebb könyvtárakban természetesen a kölcsönzõpultba épül be a tájékoztatói funkció.

A láthatóan szerény igénybevétel elfogadhatóvá teszi azt a megoldást, hogy a csúcsforgalom ritka jelentkezésére számítva meglehetõsen sok széket helyeznek egy asztalhoz (az egy olvasóra szánt alapterület messze elmarad az ajánlott 2 – 2,5 m²-es normatívától), hiszen általában csak egy-egy olvasó ül egy-egy asztalhoz.

Feltétlenül méltánylandó azonban az a gesztus, hogy a legkisebb könyvtárakban is lehetővé teszik, hogy a használó asztalhoz ülve helyben is használhassa a kiválasztott dokumentumot. Ezt láthatóan (s helyesen) elvi kérdésnek tekintik.

A kézikönyvtári állományok mérete szemre szerény. Tartalmi összetételük és értékük felmérése nem képezte e vizsgálódás tárgyát. A kézikönyvtárat ma már minden egységben szervesen egészíti ki az Internetkapcsolat.

Ahogy a kézikönyvtár és néhány olvasói ülõhely minden könyvtárban várja a látogató-

kat, ugyanúgy a folyóiratok kisebb-nagyobb választéka sem hiányzik sehonnét. A folyóiratok mellé általában kényelmesebb, informális ülőhelyeket telepítettek.

A helyben olvasás vagy legalább beleolvasás igényét szolgálják az állványok közé elszórtan telepített székek és asztalkák is, legalábbis a nagyobb tagkönyvtárakban.

Asztalok és székek

A könyvtári alapbútorok közé tartoznak a helyben használathoz szükséges ülőalkalmasságok és munkafelületek.

A székekre nem csak az asztalhoz való üléshez, az olvasáshoz vagy eszközhasználathoz van szükség, hanem az állványokról történő válogatáshoz is, különösen ami az alsó két-három polcot illeti. A könyvtárak többségében van is olyan ülőbútor (puff, zsámoly, stokedli), amely megkíméli az olvasót attól, hogy a földre üljön, letérdeljen, vagy hétrét görbedjen, ha az alsó polcokról akar válogatni. Lehet, hogy elkerülte a figyelmünket, de néhol nem találkoztunk ilyen bútorдарabbal (Csaba, Rákosi, Kálvária). Más kérdés, hogy elegendő számban vannak-e, ahol vannak, kényelmesen beférnek-e az állványközökbe (azaz nem akadályozzák a közlekedést), egyenletesen oszlanak-e meg az állványok mellett. Hiányzanak azonban azok a praktikus bútorok, amelyek egyaránt használhatók ülőhelyként és biztonságos fellépőként a magasabban lévő polcok eléréséhez. A zsámolyok könnyű hordozhatósága is kívánnivalót hagy maga után.

Az olvasótermi székek több típusa is megtalálható a könyvtárakban. Talán nem elég kényelmesek, sőt spártaiak, mintha nem számítanának arra, hogy valaki hosszabb ideig akar dolgozni, olvasni a könyvtárban. Egyik-másik könyvtárban a székek ülőfelületének csúszóssága okoz kényelmetlenséget (Lőrinc, Móricz), s csak a gyerekrészlegben jutott a könyvtáros eszébe, hogy ezen párnával házilagosan is lehet segíteni (Lőrinc). Másutt sikerült csúszásmentes székeket beszerezni (Vécsey). Egyébként sajnálatos, hogy csak ritkán találni kárpitozott székeket az olvasótermi övezetekben: ha drágábbak is, ha karbantartásuk nehezebb is, mégis ezt kívánná az empatikus könyvtárosi szemléletmód. Néhány könyvtár döntött úgy, hogy az olvasók kényelmére karosszékeket szerez be (pl. Imre, Rákosi, Csaba).

A székek színe vagy elüt a többi bútor színétől (pl. Lőrinc, Vécsey, Krúdy), vagy illeszkedik hozzá (Radnóti, Deák, Kálvária); voltaképpen mindegyik megoldás elfogadható, ha ízléssel alkalmazzák. (Például markánsan fekete szék- és asztallábak Erzsébeten.)

Foteleket már csak helyenként látni; kiderült, hogy az alacsony ülőalkalmatosságokat nemigen kedvelik, pláne az idősebb olvasók: nehéz belőlük felállni (pl. Lőrinc). A fotelek főként a folyóiratoknál találnak helyet maguknak (Kálvária, Imre, Lőrinc), de van, ahol a folyóiratok mellé is inkább kényelmes karosszékeket raktak (pl. Erzsébet).

Rejtély, miért képzele valaki azt, hogy speciális szék szükséges a számítógépek használatához. Teljesen indokolatlanok (talán alkalmatlanok is) a terminálokhoz telepített gurulós székek (pl. Imre, Lőrinc, Erzsébet), s balesetveszélyesek a magas bárszékek, ahol ilyenek kerültek a terminálok elé (Belvárosi).

A rendezvények látogatóira tekintettel itt-ott kinyitható pótszékeket is beszereztek (pl. Lőrinc, Imre).

A helyben olvasás, tanulás céljára mindenütt beállítottak legalább egy asztalt, amelynek kapacitása általában nincs összhangban a melléje rakott székek számával, de úgy látszik, arra számítanak, hogy egyidejűleg csak egy vagy két olvasó ül melléje. Négy szék áll egy téglalap vagy négyzet alakú asztal mellett, de valójában egy munkahelynek tekinthető (Erzsébet, Belvárosi). Nem valódi olvasói asztal a kézikönyvtár mellé helyezett két kerek asztal (Kálvária). Divatosnak számítanak - úgy látszik, - az ovális asztalok (Deák, Imre), amelyekhez hat széket is hozzá lehet illeszteni. A kicsi, egy személynek szánt, 60 x 60 cm-es asztalka nem alkalmas a könyvtárban végzendő munkára, inkább csak a kiválasztott könyvek lerakására, beleolvasásra használható (Lőrinc, Erzsébet). Még egyoldalas ültetéshez is keskeny az asztal, hát még kétoldalashoz Csabán. Önmérsékletre vall, hogy a 70 x 130 cm-es asztalhoz csak két széket állítottak (Vécsey).

Dohányzóasztalok járnak általában a folyóiratokhoz (pl. Lőrinc, Vécsey). Határozottan ellenjavallottak a háromlábú, kerek asztalok a billenésveszély miatt (Tétény, Rákosi, Radnóti, Lőrinc); ha már kerek az asztal, legalább négy lába legyen (Kálvária, Csaba).

Az asztalok színére, a székekére mondtak vonatkoznak, talán azzal a kiegészítéssel, hogy kívánatosabb, ha az asztal színe megegyezik az egyéb bútorzattal.

A számítógépek és az asztalok viszonya még csak most van kialakulóban. Annyi már látszik, hogy elvileg valamennyi olvasói munkaasztalt alkalmassá kell tenni terminál elhelyezésére, még ha ez jelentősen megnöveli is a helyigényt. Ez gondos tervezést és kivitelezést igényel. Nem fogadható el hosszú távon a számítógépes és számítógép nélküli asztalok megkülönböztetése, főleg ha ez azzal az eredménnyel jár, hogy a számítógépes asztalokon nem jut hely írófelület számára (Tétény, Csaba, Havanna), vagy csak minimális a számítógéppel egyidejűleg használt könyvek és a jegyzetpapír számára (Vécsey, Kálvária, Krúdy, Belvárosi). Követelmény az is, hogy a vezetékek rejtve fussanak, s ne látszódjanak ki (pl. Kertész). Ha a terminálhoz számítógép is tartozik, legyen külön rekesze (Kálvária, Krúdy, Kertész), s ez legyen zárható (pl. Vécsey). Jó, ha a klaviatúra kihúzható lapra kerül (Rákosi, Kálvária, Krúdy). Nem előnyös a katalógus funkciót ellátó számítógépet olyan állványra helyezni, amelyen csak a terminálnak jut hely, írólapnak és a használó könyvének nem, s túl magas ahhoz, hogy hozzá lehessen ülni, vagy túl alacsony, hogy kényelmesen lehessen állva használni (Kassák, Deák, Radnóti). Egyébként mi indokolja, hogy a számítógépen lévő katalógust csak állva lehessen használni? (Lőrinc, Imre, Erzsébet) A kölcsönzőpulttal kombinált számítógép-üteg csak abban az esetben fogadható el, ha az asztallap a szokásos magasságban helyezkedik el (Csaba), nem pedig a pult mellvédjével kerül egy szintre (Belvárosi).

Gyerekrészleg

Az embernek mindig lelkiismeret-furdalása van azt illetően, vajon a gyerekek megkapják-e a könyvtári erőforrásokból mindazt, ami megilleti őket. A könyvtáros jól tudja, hogy a mai gyerek a jövő felnőtt olvasója, s mintha mégsem fordítana kellő figyelmet,

nem szánna kellő törődést reá. Ez az ambivalens érzés kísért a felújított könyvtárak gyerekrészlegeiben, gyerek-kuckóiban járva is.

Imre: arányaiban kielégítőnek látszik, az AVE-övezettel határos. A régi raktár helyén alakították ki. A berendezéssel igyekeztek kuckóssá tenni: két kárpitozott láda, saroktároló a játékoknak, válogató láda, puffok, alacsony kerek asztal. Egészében hangulatos, bár terébe toladott az Internet terminálja. Csatlakozik hozzá a folyóiratsarok; így elegendő tér adódik kisebb létszámú foglalkozások számára.

Babits: inkább az állomány táalására helyezték a hangsúlyt, a gyerekek érdeklődése szerint tagolva és feliratozva az anyagot. Némi kuckósítási igyekezet is tetten érhető (pl. plüssállatkák elhelyezése). A gyerekrészleghez csatlakozó folyóiratsarokkal együtt van hely 30-40 fős rendezvények számára.

Kálvária: egyike a legjobban berendezett kuckóknak. Két színes, lóhere alakú asztal, hozzájuk kis székek, vízilovas válogató láda igazi hangulatot teremt. Dekorációja is illeszkedik a gyerekvilághoz. Nagyobb létszámú rendezvényeket a gyereksarokhoz vezető ablakok menti széles közlekedő sávban tarthatnak.

Móricz: kicsinek tűnik arányaiban a gyerekeknek szánt terület. Nincs elkerítve, ezért nagyon is exponált elhelyezkedése. A piros szőnyeg önmagában nem teszi igazán otthonossá.

Krúdy: jó, kiemelt helyet kapott a gyerekrészleg a könyvtár előnyösebb épületében. Bútorzattal hangsúlyozzák a gyerekeknek szánt teret a tematikus állomány övezetében. Színes kialakítása vonzó. Az állványok legfelső polcát kiállításra hasznosítják. Az elrendezés lehetővé teszi foglalkozások tartását.

Erzsébet: mindjárt a bejáratnál helyezkedik el a hangsúlyosan kialakított gyerekrészleg, amelyhez külön kapu vezet. Megpróbálkoztak a tér „színesítésével”, de inkább csak plakátokra, s néhány sárkányra futotta. Mintha máris kissé kopottas volna (pl. az asztalra celluxszal ráerősített Európa-térkép). Az állványok – helyesen – csak négy polcot tartalmaznak. A négy lábú kerek asztal viszont meglehetősen rozoga. A bőséges AVE-anyag négy állványon kínálja magát, a könyveknek két válogató láda jut. A részlegben van elegendő hely gyerekfoglalkozások számára is.

Tétény: a középső helyiség közepén helyezkedik el néhány alacsony állványon a gyerekek anyag. Ez bizony nem megoldás, még ha kicsiny is a könyvtár.

Hűvösvölgy: a könyvtári tér legszebb helyét kapta. A kuckó jellegét itt egy dobogó adja meg, amely – bár kicsiny a könyvtár, – elkülöníti a többi funkciótól. A pulttól való távolság a kis alapterület miatt nem játszik szerepet.

Lőrinc: bőségesen kaptak helyet a gyerekek, de ugyanolyan magas állványok állnak a fal mentén, mint a felnőtt részlegben. Viszont nagyon jól sikerült a könyvtárosi pulthoz csatlakozó kerek asztal, amely mellett jó kiscsoportos foglalkozásokat is lehet tartani. Külön mesekuckót alakítottak ki, bár nem eléggé „kuckós”. Hangulatot keltenek a térbe belógatott tárgyak (pl. régi repülőgép modellje). Válogatóládák, puffok egészítik ki a berendezést. Nagyobb létszámú foglalkozásokra is nyílik tér.

Belvárosi: látszik az igyekezet, hogy valamit nyújtsanak a legkisebbeknek is. A kissé komor tónusú könyvtárba színt visz a plüssállatokkal, egyéb tárgyakkal, íves kis asztalokkal ellátott kuckó.

Kertész: érdemleges gyerekszolgáltatás nincs a könyvtárban tekintettel a karnyújtásnyira lévő Liszt Ferenc téri Gyerekkönyvtár gazdag kínálatára.

Rákosi: a miniatürizált könyvtártól nem lehet sokat várni e tekintetben, mégis nyomatékot ad a gyerekszolgálat meglétének. Kényszerűségből ugyan magas állványokkal rendezi be a gyereksarkot, de földre helyezett párnákkal várja a gyerekeket.

Deák: hodályszerű, udvari traktusba, a könyvtári terek legelőnytelenebbjébe telepítették a gyerekszolgálatot. A barátságatlan, kietlen sivárságon speciális bútorokkal, színes PVC padlóburkolattal, kerek asztallal, mennyezetről lelógatott figurákkal igyekeztek enyhíteni. Ugyanolyan magas állványzat található itt is, mint a felnőtt részlegben, ami csak fokozza a kellemetlen benyomást. A „Gyerekeknek” felirat ráadásul nem a részleg bejárata elé, hanem mögé, a gyerekrészleg saját terébe került.

Radnóti: valamikor az egész könyvtár a gyerekeké volt, most egy kis kuckó jutott nekik a 110 m²-ből. A derűs hatású könyvtárban kis gesztusok erősítik a gyereksarok hangulatát (plakettek az állványbütükön, plüssállatkák, válogató láda, kerek asztal).

Vécsey: a barátságos lakótelepi könyvtárnak külön értéke a gyereksarok. Hosszan elnyúló terét az egyik oldalon egy érdekesen kialakított meseház zárja le fiókokkal, szekrényekkel, titkokkal, polcokkal. Kár, hogy az eléje telepített kerek asztaloknak három lábuk van, mert könnyen felbillennek.

Kassák: a legkisebbeknek szánt gyerekkuckó közel helyezkedik el a pulthoz, de nem eléggé „kuckós”. Igyekeztek hangulatossá tenni, de a gyerekbútorok inkább csak jelzésértékűek. Jól illenek ide a naiv festmények a falon.

Havanna: a gyerekkuckó és a folyóiratsarok egymás mellé került, így alkalmas helyet nyújtanak a gyerekfoglalkozások számára.

Csaba: a szép, világos könyvtárban sajnálatosan a pulttól legtávolabbi, legsötétebb sarokba került a gyerekrészleg. (Ezt ugyan a gyerekek bánják a legkevésbé, – mégis!) A kuckót néhány dekoratív elemmel próbálták otthonossá tenni, de az eredmény még így is szegényes. Egy párna, egy szőnyeg nem jutott a gyerekeknek.

Összefoglalva: a gyerekrészlegeket és kuckókat áttekintve az állapítható meg, hogy néhány könyvtárt leszámítva nem lehetünk elégedettek azzal, ami a gyerekeknek – legalábbis térben – jutott, még akkor sem, ha főképpen a 11-12 éves korig terjedő korosztályokat célozza meg a szolgálat. Több figyelem, több pénz, több szeretet szükségeltetik! S ne nyugodjunk meg túlságosan attól, ha némely könyvtárban viszonylag nagy az olvasótáboron belül a gyerekek aránya: lehet, hogy csak a beiratkozási díjon akarnak a felnőttek takarékoskodni. Mégse tekintsük ezt bajnak: talán gyerekeiket is magukkal hozzák a könyvtárba.

Rendezvényi tér

Rendezvényi tér, vagy nevezzük nevén előadóterem egyik felújított könyvtárban sem található. Vagyis olyan, amelyiket kizárólag rendezvények céljára szántak. Mindenütt, még a legnagyobb könyvtárakban sem lehet a könyvtár nyitva tartásával párhuzamosan nagyobb rendezvényt tartani: nyitvatartási időben legfeljebb kisebb csoportok számára nyílik lehetőség közös munkára, könyvtárhasználati bemutatóra vagy ilyesmire, – na-

gyobb létszámú rendezvényre csak az egyéb szolgáltatások szüneteltetése mellett kerülhet sor. Sajnálatos, hogy a két legnagyobb egységben sem lehet akár ideiglenesen leválasztani egy rendezvényi teret (Lőrinc, Erzsébet). Ehhez még legközelebb a Kassák áll, ahol csak az olvasótermi szolgáltatást kell rendezvény esetén szüneteltetni.

Egyébként a fentiektől függetlenül sehol sem lehetetlen megtartani legalább egy-egy kisebb rendezvényt. Ez elsősorban a könyvtárak levegős berendezésének köszönhető, – amit viszont más nézőpontból kritika illethet. Még a legkisebb könyvtárban is leültethető 10-20 fő, általában 30-40 fő, de néhol akár 80-100 fő is. A rendezvényi tér többnyire alkalmászerűen a folyóirat-olvasóból, az olvasótermi részből, a gyerek-kuckóból, az előtérből, a kiállítási területből, illetve ezek valamilyen kombinációjából alakítható ki. Külön berendezése nincs, a könyvtár ülőalkalmatosságait telepítik át; csak néhány helyen használnak összecukukható, kis helyen tárolható székeket (pl. Kassák). Ha a szükség szorít, még mindig az állványokat mozdítják meg, lerámolva róluk a könyveket (Húsvölgy). Kerekekkel felszerelt állványokról ne is álmodozunk?

Vizuális kommunikáció

E címszó alatt tárgyaljuk a kiállításokat, hirdetéseket és a dekorációt.

Ami a könyvkiállításokat illeti, érdemben alig szólhatunk róluk. Inkább csak tematikus ajánlatokkal találkozhatunk. E célra szolgálnak némely helyen a tárlók, amelyek kissé otrombák (Kassák, Havanna), vagy inkább a Központi Könyvtárban kellett volna hagyni őt (Deák). Helytakarékos bemutató eszközök a forgóállványok (Belvárosi, Erzsébet). A képzőművészeti alkotások és reprodukciók több könyvtárban is megjelentek, – ha tartósan, akkor inkább a dekoráció részeként. Ambiciózusabb kiállítási programja két könyvtárnak van: Lőrincen külön teret is szántak e célra az emeleten, de a folyóirat-olvasó melletti ablakpárkányt (!?) is felhasználják; üveghasáb-vitrinek és spotlámpák segítik az installációt. A Kassákban a folyóirat-olvasóban és a rendezvényi térben lehet igényesebb kiállítást rendezni; szobor posztamenseik már vannak, tervezik keretek beszerzését a képek a számára. A helyi múzeum kölcsönadott műtárgyait mutatják be időlegesen (Erzsébet), vagy a kerületi képzőművészek alkotásait népszerűsítik (Radnóti, Kassák). Egyébként kissé barkácszerű a tárgyak kiállítása: a faburkolat nincs ellátva megfelelő szerelvényekkel, a képanyag nincs rendesen tálalva, a paraván elüt a bútorzattól és nem praktikus (Deák).

A képek kiállítására több helyen alkalmaznak akasztósínt és kereteket (Móricz, Tétény, Radnóti, Kassák), pedig ez kívánatos lenne másutt is, ahol kellő hely adódik képanyag állandó vagy időszakos bemutatására. Keretek és akasztósín szükségeltetnék még a dekorációs célú, régi kerületi veduta fényképekhez is (Tétény, Rákosi, Belvárosi, Kertész, Kálvária).

A felújított könyvtárak ún. dekorációja – nagyon helyesen – visszafogott. A régi, provinciális gyakorlatra emlékeztet még a vastraverzre ragasztott íróportré-sor vagy a poros faliszőnyeg (Kertész); a gyerekrajzok kiakasztása elfogadható a gyerekrészlegben (Krúdy). A kútszobor a belső térben (Kertész) vajon dekorációs vagy hangulati célt szolgál? Illő környezete még kialakításra vár. Aktuális dekorációval több helyen ked-

veskednek a könyvtárosok a látogatóknak (pl. Vécsey, Krúdy). A márvány emléktáblák indoka érthető, mégis kissé nyomasztóan hatnak az adott környezetben (Krúdy, Deák).

A könyvtáraknak többnyire sok közölnivalójuk van látogatóikkal magukról, de másokról is. A leghelyesebb, ha hirdetőtáblákat alkalmaznak erre a célra. A nyitvatartási időkről és a szolgáltatásokról szóló táblák mellett megtalálhatók szerte a könyvtárakban a plakátokat, hirdetések, közleményeket hordozó táblák is a külső falakon, a szelfogókban, az előterekben, a belső terekben. A hirdetőtábla az egyetlen védekezési lehetőség a cellulozás ellen, amely mint valamiféle alattomosan terjedő bőrbetegség támadja meg a könyvtár falait, ajtait, bútorzatát. Még az igényesen kialakított belső terekben is megjelennek a cellulitis jelei (Kassák, Kálvária, Radnóti, Erzsébet), néhány helyen azonban hatásosan védekeznek ellene (Belvárosi, Csaba, Imre, Vécsey).

Egyéb bútorzat

Az alapbútorok mellett számos egyéb berendezési tárgyra van szükség a könyvtár zavartalan és célszerű működéséhez. Ezekből szép választék található a tagkönyvtárakban, bár kétségtelen, hogy egyetlen eloszlásban, túlságos változatosságban és nem mindig kielégítő minőségben.

Több könyvtárnál szúrta az ember szemét a nem egységes bútorzat, amit a korlátozott anyagiak mentetgetnek. Nem helyeselhető azonban, bár érthető a szándék, hogy a Központi Könyvtárba tervezett bútorok felbukkannak a hálózati tagkönyvtárak némelyikében (Húvösvölgyben egy íróasztal, Deákban egy kiállítási tárló). Ezekre jobban kellene vigyázni.

Örvendetes, hogy sokhelyütt gondoltak arra, hogy az alsó polcokon keresgélőknek ülőszámolyokat – ha helyenként nem kielégítő számban is, de – adjanak (Húvösvölgy, Vécsey, Babits, Deák, Havanna, Radnóti, Lőrinc, Krúdy, Kassák), és fellépőket az alacsony termetűeknek a felső polcokhoz (Vécsey, Krúdy, Babits, Kertész). Ugyanakkor szívesen eltekintենek a balesetveszélyes, artista ügyességet feltételező fellépőktől (Deák).

Dicsérendő, hogy általában bútorzatba, szekrénybe, fülkébe rejtették el az épületgépészeti elemeket, a számítógépes hálózat fogadóállomásait, a takarítószereket (Deák, Kertész, Kálvária, Vécsey stb.); csúnya látvány, ha ez elmarad (Húvösvölgy).

Kevés helyen jutottak a CD-k speciális tárolóeszközökhöz (Krúdy, Babits, Lőrinc, Móricz, Erzsébet), – nem szerencsés, ha könyvként tárolják állványok polcain vagy asztalra teszik őket.

A figyelem felkeltése (könyvajánlás, kiállítás, bemutatás) céljából jól megfelelnek feladatuknak és a helyet is jól hasznosítják a pillérekhez, oszlopokhoz vagy állványokhoz illesztett kisebb állványtagok, lerakólapok, burkolóelemek, pláne ha megfelelő tiplikkel is felszerelték őket (Móricz, Deák, Csaba).

Színesítik a tároló bútorokat a fából készült forgóállványok, amelyek jól szolgálnak könyvajánlásra, videokazetták tárolására (Rákosi, Deák, Belvárosi, Radnóti). A régebbi típusú, nagyobb helyet elfoglaló, de a figyelmet magához vonzó, drótból készült fehér

forgóállványt már csak egy helyen alkalmazzák (Kertész). Válogatóláda felnőttek számára nem sok helyen található (a Belvárosiban igen).

A könyvkocsik igen praktikus, több célra is hasznosítható, dokumentumtároló eszközök. Többféle alkalmazzák őket; a hideg, kékesszürke kocsiknál kellemesebb látványt nyújtanak a vajszínűek, s általában jobban is illenek a könyvtárak színvilágához.

Növényzet

Közkönyvtárainkban általánosan megfigyelhető tendencia, hogy meglehetősen bőséggel találhatóak bennük szobanövények. Néhol szinte őserdei bujasággal burjánzanak, s az ember már-már arra az igazságtalan megállapításra vetemedik, hogy minél kisebb a könyvtár, annál több benne a zöld. Nyilván, a könyvtárosság nemi összetétele is közrejátszik abban, hogy előszeretettel viseltetik a virágok és a növények iránt, ugyanakkor azonban nem tagadható a dús növényzet klímajavító és esztétikai hatása sem. (8)

Örömmel konstatálható, hogy a szemügyre vett könyvtárakban nem fenyeget ez a veszély, hanem önmérséklet és esztétikai érzék szabályozza a nyilvános terekbe kerülő növényzet mennyiségét és elhelyezését. Vége van azoknak az időknek, amikor ha egy talpalatnyi vagy tenyérynyi hely mutatkozott padlón vagy bútordarabon, azonnal megszállta azt egy-egy cserép. A mostani törekvés az, hogy inkább kevesebb, de tekintélyes növényzet kerüljön jól megválasztott helyekre, s hangsúlyt adva egy-egy pontnak, térformáló elemként válják szerves részévé a könyvtár berendezésének.

Jó érzékkel telepítették a növényeket főként a padlóra (Kertész, Havanna, Deák, Vécsey). A padlóról itt-ott felkapaszkodtak az állványokra is, ami veszélyes folyamat kezdetét jelentheti (Krúdy, Belvárosi, Babits, Imre, Kálvária, Radnóti). Erzsébeten még a kölcsönzőpultra is jutott növényzet, Csabán pedig az olvasóasztalokra; kár. Néhol megkritikáthatnák az állványtetőkön virító zöldeket (Kassák, Móricz). A növényzetet legnagyvonalúbban Lőrincen kezelték.

Szolgálati helyiségek

A kizárólag szolgálati célokat szolgáló tereket a felújítások során a minimumra szorították attól az igyekezettől vezérelve, hogy a lehetőséghez képest maximálisra növeljék a nyilvános övezetet. Erre az adott alapot, hogy a könyvtári belső munkákat – amennyire csak lehetett – hálózati vagy regionális szinten központosították, s alóluk a tagkönyvtárakat tehermentesítették. Kétségtelen, hogy ebben az igyekezetben néhol átlépték azt a határt, amely a puritánt elválasztja a spártaitól.

Önálló, munkahelyül szolgáló irodát a könyvtárak mintegy felében alakítottak ki (Kassák, Kertész, Deák, Móricz, Babits, Havanna, Lőrinc, Krúdy, Erzsébet). Alig nagyobb egy odúnál három helyen (Deák, Erzsébet, Babits), s szinte érthetetlenül nagy másutt (Kertész, Havanna).

Az iroda legjobb helye a kölcsönzőpult mögött van (Kassák, Csaba, Lőrinc); ezt nem sikerült mindenhol megvalósítani. Ahol nincs külön iroda, ott vagy „többcélú” (konyha,

raktár, öltöző) szolgálati helyiségben van egy íróasztal, vagy pedig a kölcsönzőpulton végzik el az elengedhetetlen adminisztrációt.

Ha a klasszikus értelemben vett raktár fölöslegessé vált is (helyesen!), sajnálatos, hogy nem mindenütt akad hely a beszállított és a kiszállítandó anyag ideiglenes elhelyezésére, ami helyenként rendetlenséget eredményez a nyilvános térben.

Tároló helyet kell találni a takarítószereknek, az anyagoknak, a szemétnek, s ez nehézségekkel sikerült csak némely könyvtárban. Így nem éppen előnyös szimbiózisban élnek egymás mellett különféle funkciók (pl. konyha + raktár, konyha + öltöző, öltöző + raktár).

Kivétel nélkül, még a legkisebb könyvtárban is nagyvonalúan gondoskodtak a tea-konyháról és felszereltségéről a könyvtárosok elemi szükségleteinek kielégítésére. A legtöbb helyen külön szolgálati mellékhelyiséget is sikerült kiszorítani a szűkös alapterületen.

A vizsgált könyvtárak legnagyobbikában (Lőrinc) a legigényesebben kialakított a szolgálati övezetnek mind az irodai, mind a szociális része; az irodában a bútorzat is minden igényt kielégít. Sajnálatos, hogy a második legnagyobb egységben (Erzsébet) – bár új helyiségbe költözött, – szűkmarkúan gondoskodtak a munkafeltételekről. Itt is, de mást is (pl. Babits, Kálvária) alkalmatlan, mesterséges szellőzésű szociális helyiség jutott a dolgozóknak.

Vagyonbiztonság

Könyvtárainkban akkor kezdtek elszaporodni a vagyon elleni bűncselekmények, pontosabban a betörések, amikor a kevésbé értékes (?) könyvek mellett megjelentek a drágább – vagy bizonyos körökben nagyobb érdeklődésre számot tartó – AVE-dokumentumok és a használatukhoz szükséges berendezések. Már magától értetődővé vált, hogy a könyvtári közvagyonot mind erőteljesebben kell védeni a bűnöző elemek ellen, akik közé a könyvtolvajok ismét besorolódtak, visszaadva a könyveknek a megbecsült vagyon tárgy státusát.

Az illetéktelen behatolások ellen a legelterjedtebb védekező eszköz a rács. Felszerelése börtönasszociációkat kelthet, ezért több helyen függönnyel igyekeznek elrejtteni. Van, ahol megformálásával enyhítik durva hatását (pl. ablakosárként való kialakítása). Ha az ablak nyitható, a vasrács csak a behatolás ellen véd, a könyvek illegális kijuttatása ellen nem; ilyen helyeken dróthálót is felszereltettek a könyvtárosok. Egyre több könyvtárban a rács és a háló mellett vagy helyett mozgásérzékelő rendszer installálásával védekeznek a betörők ellen. Sajnos, nem mindenhol, pontosabban kevés helyen telik arra, hogy a rendszer a rendőrséget (Kálvária) vagy az őrző-védő céget riassza (Havanna); meg kell elégedni az éktelen zajjal, hogy elijessze az illegális behatolót. Mindenképpen fokozza a könyvtár biztonságát, ha előterét térfelügyelő kamera pásztazza (Vécsey).

Az AVE-anyagok eltolvajlása ellen a könyvtárak kényszerűen azzal védekeznek, hogy csupán üres tartóikat hagyják a szabadpolcon, magukat a dokumentumokat a kölcsönzőpultban helyezik el, ezzel fokozva a nem-szeretem – sőt szinte elviselhetetlen

– zsúfoltságot a pult innenső oldalán. A könyvek védelmét még mindig az immár hagyományosnak tekinthető mágneses csikokra és kapukra bízják. A vizsgált könyvtárak közül négyben található ilyen berendezés (Deák, Erzsébet, Lőrinc, Kertész), de nem mindenütt sikerült úgy elhelyezni a kaput, hogy jelzés esetén a lelépő tolvajt még utol lehessen érni.

A tolvajok elleni mindennapi küzdelem különféle rendszabályokat is magával hozott: a kézikönyvtárat eredeti helyéről szem elé kellett telepíteni, bár funkcionálisan nem volt indokolt; a szolgálati helyiségek zárása pedig már-már kényszeresen történik (pl. Babits).

A könyvtárosokat, a használókat sértő viselkedés is megjelent már a fővárosi könyvtárakban. Ez esetenként közvetlen fizikai fenyegetés formáját ölti. Ezért az egyik tagkönyvtárban (Kálvária) őrző-védő személyzetet alkalmaztak; a sors szomorú fintora, hogy az első súlyos sérülést éppen a rendet, nyugalmat őrző kolléga szenvedte el.

Világítás, fűtés, szellőzés

Nehéz lenne túlbecsülni a világítás jelentőségét a könyvtári térben. (Az épület külső megvilágításáról most ne essék szó, hiszen gyakorlatilag nem éltek ezzel a figyelemfelhívó és biztonságnövelő lehetőséggel.) Ennek megfelelően láthatóan igen nagy gondot fordítottak a kellő világításra, s ennek meg is lett az eredménye. A legtöbb könyvtárban bőséges fényerő szolgálja az olvasókat. A világítótestek többnyire az álmennyezetbe illeszkednek, s kellő védelemmel vannak ellátva ahhoz, hogy ne vakítsanak, hanem kellemes, szórt fényt nyújtsanak. Gondoltak az energiatakarékos, szakaszos kapcsolhatóságra is.

A világítótesteket nem mindenhol sikerült elég diszkréten elhelyezni (Kertész, Krúdy 2, Kálvária, Babits), a világítási rendszer nem takarja eléggé a nyers mennyezetet (Havanna), máshol a fény éppen az állványok tetejére, s nem a polcokra esik (Csaba, Lőrinc szabad raktár). Kérdés, hogy az épület stílusába illeszkedő csillárok, falikarok elegendő fényt adnak-e (Hűvösvölgy).

Számos tagkönyvtárban törekedtek arra, hogy megvilágítással is kiemeljék a kölcsönzőpult centrális szerepét. Az egyik helyen inkább formalista megoldásnak tűnik a színes égősor és nem pótolja a kölcsönzőpult fölül kispórolt általános megvilágítás hiányát (Kassák), másutt szinte túlzás, de jól sikerült a külön lámpasorral hangsúlyt adni a pultnak (Radnóti, Erzsébet, Vécsey, Csaba, Imre, Lőrinc).

A világítás tartozéka az árnyékolás. A déli és nyugati ablakokon szinte nélkülözhetetlen. Ezt általában és szükség szerint (különösen a nagy kirakatablakokon) szalagfüggönyökkel oldották meg, kielégítő eredménnyel. A szalagfüggöny praktikus, de nincs dekoratív hatása. „Téröltöztető” függönnyel csak néhány helyen találkoztunk (Kertész, Hűvösvölgy, Kálvária, Deák); kár, hogy az utóbbi helyen alig látszik: szorosán a fal mellé húzták, mert a nem pontosan illeszkedő ablakok következtében az állandó légáramlat miatt lengedezik, s ez szükségtelenül riasztja a mozgásérzékelőt.

Az olvasók és a könyvtárosok komfortérzetének döntő elemét képezik a könyvtár klímaviszonyai. Nagy előrelépésről tanúskodik, hogy a felújított könyvtárak egyikében

sem hangzott el érdemi panasz a fűtésre vagy a huzatosságra vagy a nyári melegházhatásra. Több helyen álmennyezet beépítésével, másutt szélfogóval, ismét másutt a nyílászárók kicserélésével is javítottak a klímán, természetesen a fűtési rendszer radikális megújításán túlmenően. Változatos megoldások születtek: az épület napsütésnek leginkább kitett részében helyi, bár nem kifogástalanul működő, mert túlterhelt kondicionáló berendezést állítottak üzembe (Lőrinc), magas belső teret alakítottak ki (Csaba), ventilátorokat szereltek fel (Kertész), a rossz ablakok ellenére mérsékelő hatású az épület régi volta (Deák), a nagy üvegfelületek hőleadó hatását a fűtőtestek mellett melegbefúvókkal is ellensúlyozzák (Babits), a kölcsönzőpultnál és a gyerekrészlegnél (rendezvényi tér!) a központi fűtést helyi hűtő-fűtő berendezésekkel egészítették ki (Vécsey), a külső növényzet is besegít (Csaba, Hűvösvölgy), s a szalagfüggönnyel a hőség és a napfény ellen egyaránt védekeznek számos helyen. A nyári klímakörülményeken feltétlenül javítani kell a két legnagyobb könyvtárban (Erzsébet, Lőrinc), s a fűtést itt-ott fel kell újítani (Tétény, Havanna). Gondot okoz a fűtőtestek elhelyezése, de ezen nehéz lesz segíteni (Lőrinc).

A szellőzést általában természetes úton oldják meg, bár ez néhol nehézségekkel jár az ablakok elhelyezkedése és – esetenként – nyithatatlansága miatt. A szellőzés állományvédelmi okokból nem minden könyvtárban lehetséges a nyitvatartási időben (pl. Kálvária); alighanem légkondicionálásra van szükség az ablakok alkalmatlansága és a tér mérete miatt az egyik új könyvtárban (Erzsébet).

TANULSÁGOK

Végezetül célszerűnek látszik összefoglalni a felújított könyvtárak áttekintése során szerzett legfontosabb tanulságokat, még ha ez egyes megállapítások megisméltésével vagy mások elhagyásával jár is. Nyilvánvaló, hogy a tanulságok nem ex cathedra kijelentések, s igen sok szubjektív elemet tartalmaznak, nem beszélve arról, hogy az, aki a munka eredményét kívülről vizsgálja, nem érzi azokat az igen szorító kötöttségeket és korlátokat, amelyek mindazokat szorítja, akik ilyen vagy olyan minőségben végrehajtják egy-egy könyvtár külső-belső megújítását. Így kissé felelőtlenül, a kibic helyzetéből, de mindenképpen a segítség és nem a kioktatás szándékával számol be tapasztalatairól. Megjegyzéseivel, észrevételeivel csak jelezni kívánja a problémákat azzal a céllal, hogy hozzájáruljon a róluk való gondolkodáshoz, s ezzel az elkövetkező felújítások – s talán újabb könyvtárépítések – egyre magasabb színvonalú megvalósításához. Ehhez kellő alapot ad a hálózati tagkönyvtárak mintegy egyharmadát felölelő minta, amit a felújított könyvtárak képeznek.

Tartalom és forma

A felújított könyvtárak sora bizonyítja, hogy a tatarozás nem pusztán az elkopott épület és bútorzat rendbehozatalát, külső csinosítását jelenti, hanem egyúttal a könyvtári szolgálat újragondolását is. Sőt, helyesebb azt mondani, hogy az újragondolást követi a felújítás, mert először a könyvtári tartalmat kell megfogalmazni, utána jöhet az adekvát

forma kialakítása. A felújított könyvtárak mögött határozott koncepció érezhető, amelynek fő elemei a következők: a nyilvános szolgálat számára juttatott tér növelése a szolgálat rovására (amit a háttérfunkciók központosítása tesz lehetővé), a számítástechnikára alapozott könyvtári szolgálat megvalósítása mind az érdemi, mind az adminisztratív funkciók tekintetében, a kölcsönzési pult centrális szerepének hangsúlyozása, a gyerekszolgálat felső határának 11-12 évre való lecsökkentése, a könyvtári belső által nyújtott térélmény erősítése, esztétikai és technikai szempontból egyaránt igényes környezet kialakítása. A kivitelezést természetesen érheti kritika, de a kitűzött célok felé való törekvés határozottan méltánylandó, akkor is, ha a rendelkezésre álló eszközök korlátozottak voltak, az adottságok ereje gyakran nem engedi meg a koncepció maradéktalan megvalósítását. Szükséges azonban, hogy a jövőben is megtörténjen a szolgáltatásoknak, s magának a koncepciónak a folyamatos felülvizsgálata, hogy a helyi körülményeknek, igényeknek és adottságoknak megfelelően korszerű formában jelenhessen meg mindig a könyvtári szolgálat szerte a fővárosban.

Hálózatfejlesztési koncepció

A Központi Könyvtár hatalmas olvasótábora kissé eltakarja azt a szomorú tényt, hogy a hálózati tagkönyvtárak által ellátott olvasók száma meglehetősen lecsökkent az utóbbi években. Sürgősen fel kell tárnunk ennek okát (lehet, hogy nyitott kapukat döngöttek): kevés a könyvtár? gyenge a szolgáltatási kínálat? kicsi a lakosság érdeklődése? mást vár el a könyvtáratól, mint amit nyújt neki? stb. stb. Majd ennek nyomán tényleges fejlesztéseket, s nem csak felújításokat tartalmazó tervet kell készíteni, amely azonosítja a könyvtárilag ellátatlan lakóköztereket (ne feledjük, a gyerekek és idősek mozgáskörzete meglehetősen behatárolt!), megállapítja a szükséges könyvtárméreteket, s ennek alapján tűzi ki új könyvtárak építését, a meglévők átköltöztetését, bővítését, s csak ennek folyamánként némely meglévők esetleges megszüntetését. Mert ne tévesszük meg saját magunkat: a könyvtárfelújítások nem hoztak hálózatbővülést ((sőt könyvtárbezárások kísérték), nem nőttek a könyvtári alapterületek (eltekintve a nyilvános terek szerény méretű bővülésétől), a megszüntetett könyvtárak olvasói nem jelentek meg (csak igen szerény számban) a felújítottakban, s bizony, miközben – óvatosan számítva – vidéken nem ritka egy 200-300 m²-es könyvtár egy nagyobb község vagy kisebb város 6-8000 lakosának, addig a fővárosban átlagosan 30 000 lakos körül esik egy-egy hálózati tagkönyvtárra. A kérdés az, több lenne-e a használó, ha több és nagyobb (gazdagabb kínálatú) könyvtár állna rendelkezésre, vagy más szóval: a lakossági igény a könyvtári ellátásra vajon nem indokolna-e nagyobb kapacitást?

Számítástechnika

Az első lépések megtörténtek abban az irányban, hogy a számítástechnika gyökeresen átalakítsa a könyvtárak belső munkáját és külső kapcsolatait. Nem vállalkozhatunk arra, hogy minden kihatását akár csak jelezzük is. Bízunk abban, hogy a számítástechnika mind szervezettebb részét fogja képezni a könyvtári üzemnek és szolgáltatásoknak, vala-

mint gyakorlati és esztétikai szempontból egyaránt zökkenőmentesen fog belesimulni a hagyományos könyvtári környezetbe, egyúttal meg is változtatva azt. A kölcsönzési technológia a jelenlegihez képest minden bizonnyal tovább fog egyszerűsödni, s mind több érdemi információs szolgáltatás fog megjelenni könyvtárainkban. Most szeretnénk felhívni a figyelmet két olyan területre, ahol a számítástechnika alkalmazása közvetlenül befolyásolja a szolgálat tartalmát: az egyik az állomány tematikus elrendezése, a másik a hálózaton belüli átkölcsönzés.

Ami a tematikus állomány-felállítást illeti, hagyományai a közkönyvtárakban évtizedekre nyúlnak vissza (külföldön pedig már több, mint egy évszázadra). Az 1980-as évek második felében és az 1990-es évek első felében ismételtén, s a használói igényekhez és könyvválasztási szokásokhoz való igazodás jegyében nagyobb hangsúly esett erre a módszerre. A problémát bevallva, bevallatlanul a könyvek visszakereshetősége, a polcokon való megtalálása jelentette. Nos, a számítástechnika lehetővé tette, hogy a helyi katalógusokban feltüntessék, hogy a mű adott példánya melyik tematikus csoportba került (ezt meg is teszi a legtöbb könyvtár), s a csoporton belüli helyet már az általánosan érvényes betűrendi jel határozza meg. A hagyományos katalógusban a melléklapok rendszere miatt ez egyszerűen vállalhatatlan mennyiségű munkával járt volna. Az automatizált katalógus és a kölcsönzési rendszer azonban igen nagy rendet és fegyelmet követel meg, s nem tűr meg semmiféle elmaradást a feldolgozásban. Rászorítja a könyvtárost, hogy a könyvek tematikus csoportokba való beosztását egyértelműen jelezze, s tegye lehetővé minden példány megtalálhatóságát. Most sikerült végre megvalósítani a mintaként vett angol könyvtárak gyakorlatát, amelyet Ainley és Totterdell könyvéből ismertünk meg. (9) Angliában ugyanis már a módszer bevezetésekor általánosan éltek a számítástechnikával, s így az állománykategóriák kialakítása során támaszkodhattak rá, kivéve a könyvek megtalálhatóságát illető jogos kritikai megjegyzéseket. Célszerűnek látszik most már a számítástechnika alapján újra végiggondolni a tematikus felállítás problémakörét, s megvizsgálni azt is, hogy az egyes könyvtárakat hogyan és mennyiben lehetne mentesíteni a témakör jelzésének a katalógusba való bevitelétől. Ez annál is inkább szükséges, mert az állomány témák és igénykategóriák szerinti tagolása föltételezhetően a jövőben is meghatározó módon befolyásolja az állomány telepítését, s ezzel a könyvtárak arculatát, a belső tér kialakítását.

A hálózati átkölcsönzésben új dimenziót nyithatott volna a naprakész, hálózati szintű katalógus és az állomány mozgását nyomon követő nyilvántartás, ha nem kéthetenként, hanem másnaponként járná körbe a tagkönyvtárakat a kért dokumentumokat (esetleg a szó szoros értelmében is) házhoz szállító gépkocsi. Két hetet nagyon kevesen tudnak manapság várni, s a kéthetes várakozás a könyvek forgási sebességét is lecsökkenti. Kétségtelenül ez pénzbe kerülne, nem is kevésbe, viszont ehhez a szolgáltatáshoz talán szívesebben járulna hozzá anyagilag is a használó, semmint többet fizessen azért, hogy több könyvtárba is beiratkozhassek, s ő járjon a könyv után, ne pedig megszokott könyvtárába kapja a kívánt művet. Talán megérné újragondolni ezt a szolgáltatást is, mert valóban furcsa, hogy még ma is a könyvtáros szívességén és szatyrán múlik, hogy legalább régióin belül valamely könyv eljusson az olvasóhoz külön térítés nélkül, s egyszerűbb és olcsóbb a településközi könyvtárközi kölcsönzés, az országos dokumentumellátó rendszer

igénybevétele, mint ugyanazon könyvtár fiókhálózatán belül és ugyanabban a városban megkapni egy másik egységben éppen nem használt dokumentumot. Az újragondolás kiterhetne arra is, vajon nem lenne-e célszerű ismét egy valóban az igényekhez igazodó átkölcsonzési állományt felállítani. Mégiscsak ez lenne a két feltétele (másnaponkénti kiszállítás és átkölcsonzési állomány) annak is, hogy a tagkönyvtárak helyi állományát a funkcionális minimumra lehessen leszorítani és az új beszerzések optimális mértékét megállapítani.

Az állomány és tálalása

Az állomány méretezése (nem foglalkozhattunk tartalmával) a könyvtárakban általában megfelel a jelenlegi olvasótábornak, - feltéve, ha rendszeres és kellő mérvű az éves gyarapodás és kifogástalanul működik a hálózati ellátó rendszer.

Amin talán érdemes volna gondolkodni, az az állomány következetes, áttekinthetőbb telepítése, a tematikus állománycsoportok hálózati szintű egységesítése legalább az alapvető témákat tekintve (lehetőség a központi feldolgozás és beszerzés előnyeinek érvényesítésére!), a könyvek előtérbe helyezése (az AVE-dokumentumokkal szemben!) és lazább felállítása (helyenként túl szorosan állnak az állványok!).

Fontos, megoldandó problémának vélem az állványrendszer kérdését. Talán nem minősül utópiának, ha egy ekkora méretű, azonos fenntartó által finanszírozott hálózat arra törekednék, hogy saját, az igényeinek megfelelő állványrendszert dolgoztasson ki valamelyik szállítóval, s barkácsolás helyett egységesen ezzel lássa el tagkönyvtárait. (Mintául esetleg a Központi Könyvtár Zenei Gyűjteményének könyvállományánál használt állványrendszert lehetne venni.) A kellő felszereltséggel bíró állványok lehetővé tennék a változatos felállítást, az egyedileg megformált külsőt (pl. bütük, színezés stb.), a jó függőleges helykihasználást, s a kifogástalan feliratozást.

A feliratozás eredményessége ugyanis jórészt az állványtól függ. Ebben a tekintetben nem sok jót lehet elmondani a jelenleg használt állványokról: az állvánnyal szemben álló olvasó meglehetősen kevés információt kap arról, mit is kínálnak neki, s a kiálló, lefegő, elkeveredő választólapok egyáltalán nem optimálisak sem technikailag, sem esztétikailag. S akkor folytatni lehetne az egységes feliratozás irányában megtett lépéseket is egy előnyösebb betűtípus kiválasztásával, a feliratozási hierarchia következetes érvényesítésével és a feliratok szükség szerinti szaporításával.

Bútorzat

Nyilván történeti okok, egyéni ízléskülönbségek és gazdasági megfontolások is rejlenek a mögött, hogy meglehetősen eltér egymástól az egyes tagkönyvtárak külső megjelenése; ez talán érénynek is tekinthető, az uniformizálás nem minősíthető egyértelműen pozitív célnak. Azt viszont érdemes lenne megfontolni, hogy a tipizálás előnyeit (amelyeket már említettünk az állványzattal kapcsolatban), nem lehetne-e érvényesíteni az egyéb bútorok tekintetében is. Gondolunk itt például a kölcsönzőpultok elemes felépítésére (dagályos monumentumok építése helyett), kényelmesnek és tartósnak bizonyuló

ülőbútorok elterjesztésére, az állványzathoz illő ülőszámolyok és biztonságos fellépők (esetleg kombinációjuk) kifejlesztésére és következetes alkalmazására, praktikus kiállítási berendezések (paravánok, tárlók, tablók, posztamensek stb.) beszerzésére, a számítógépek használatára minden tekintetben alkalmas olvasói munkahelyek kialakítására, s minden olyasvalamire, amire egy könyvtárban szükség mutatkozhat.

Gyereksarok

Mindenképpen több figyelmet, nagyobb törődést, s talán nyitottabb szívet, s ami ezzel jár, bőségesebb anyagiakat kellene fordítani a legfiatalabb könyvtárhasználók igényeinek kielégítésére, mi több, könyvtárba csábítására. (A 12 éven felüli, tizenéves korosztály is érdemelné némi figyelmet azon túlmenően, hogy rendelkezésére bocsátjuk a könyvtár felnőtt állományát.) A szerte a könyvtárakban a gyerekek számára elkülönített kuckók általában nem elég vonzóak, nem elég fantáziadúsak, valljuk be, szegényesek. Ezen segíteni kellene, hiszen - mint mondják, - a könyvtárak jövője múlik a mai gyerekolvasón, s a hálózaton belül is lehet jó példákat találni (nem is szólva a Központi Könyvtár gyerek-részlegéről) arra, milyen irányban kellene elmozdulni.

Többcélú terem

A jelen körülmények között luxusnak látszhat egy 30-50 vagy akár 100 m²-es, kizárólag közösségi foglalkozásokra, rendezvényekre, kiállításokra előirányzott tér szükségességének felvetése, azonban ha távlatosan, egy hálózatfejlesztési koncepció keretei között gondolkodunk, egy korszerű könyvtár szerves tartozékának kell tekintenünk egy ilyen teret. A könyvtár társadalmi hatóerejét jelentős mértékben növeli, ha élő közösséggé formálódik olvasótáborra; ebből a szempontból pedig jó beruházásnak minősíthető egy többcélú terem. (Ezt a termet pedig célszerű úgy kialakítani, hogy szerény vendéglátásra is alkalmas legyen, tehát valamiféle önkiszolgáló kávéházként is működhessék.) A könyvtári terek közé való illesztése és optimális használhatósága pedig a tervező ötletességén múlik.

A testi fogyatékosok könyvtárhasználata

Már eddig is dicséretes erőfeszítések mutatkoztak ezen a téren, azonban az eredmény még messze nem kielégítő. Ahogyan a gyerekkönyvtárak berendezőinek azt szokták tanácsolni, térdeljenek le, s a gyerekek szemmagasságából próbálják meg látni a könyvtárat, úgy a könyvtárak akadálymentesítését megtervező és kivitelező szakembereknek is bele kellene ülniük egy tolókosiba vagy önjáró kerekesszékebe, hogy a maguk bőrén érezzék, milyen akadályokat kell leküzdeniük a könyvtár megközelítése és használata során. Egy fehér bot is jó segítség lehet ehhez.

A mozgáskorlátozottak mellett a vakok és nehezen látók gondjainak enyhítésére is sok minden történt, s remélhető, hogy a jövőben további olvasói kategóriák (pl. szellemi

fogyatékosok, szociális hátrányokkal küzdők, siketek és nagyothallók) is a gondoskodó figyelem látókörébe kerülnek.

A könyvtár külső fizikai arculata

Sokkal hangsúlyosabbá kellene tenni a könyvtárak megjelenését a városi térben. Nagyobb, esztétikailag megformált, jól megvilágított, távolról is észrevehető táblákra, feliratokra, portálokra volna szükség, ráadásul nem csak magán a könyvtárépületen, hanem esetenként a könyvtárhoz vezető út jelzésére a környékén is. Jó példák már vannak a könyvtár közvetlen környezetének a felértékelésére előkertekkel, utcabútorokkal, kerékpártárolókkal stb. Ezt a trendet is érdemes volna tovább folytatni.

Vagyonvédelem

Állandó harc folyik a rábizott közösségi értékeket védő könyvtáros és ezeket a szellemi és anyagi értékeket gondatlanságból vagy a pusztítás örömeért (?) rongáló, a dokumentumokat és eszközöket nyitvatartási időben vagy azon kívül betörve eltulajdonító személyek között. Ez a könyvtár részéről egyre nagyobb anyagi ráfordítást igényel, s az alkalmazott védelmi eljárások nem emelik mindig a környezet esztétikai minőségét, a használók és a könyvtárosok komfortérzetét. Lehetséges, hogy újabb erőforrások bevetésével további könyvtárak jelzőrendszerét kell bekapcsolni a rendőrségre vagy valamelyik őrző-védő vállalkozáshoz, hogy külső-belső térfigyelő kamerákat kell felszerelni, s elsősorban a könyvtárosok személyi biztonsága érdekében lehetővé kell tenni az esedékes térítési díjak hitelkártyával való kiegyenlítését a készpénzforgalom csökkentése végett.

Munkakörülmények

S végül egy szót a könyvtárosok munkakörülményeiről. Elvileg egyet lehet érteni azzal az állásponttal, hogy amilyen arányban tehermentesülnek a tagkönyvtárak az adminisztratív teendők alól, úgy lehet csökkenteni a szolgálati célú alapterületet. Hangsúlyozni kell azonban azt is, hogy az irodai jellegű munkák elvégzésére, ha máshol nem, legalább a kölcsönzőpult rendszerében kell egy szakaszt e célra kialakítani. Az irodai, öltözői és teakonyha funkciót nem szerencsés ugyanabban a helyiségben vegyíteni, s szolgálati célokra a legelőnytelenebb, maradék zeg-zugokat felhasználni. Ugyancsak egyetértve a hagyományos könyvraktárak felszámolására irányuló törekvéssel, jelezni kell azt az igényt, hogy a szolgálati térben jusson hely a bejövő és kimenő dokumentumok, anyagok, eszközök tárolására, a takarítóeszközök és irodaszerek elhelyezésére a nyilvános térben eluralkodó rendetlenség megelőzése végett. (Jó példák sora mutatja, miképpen lehet e célra az épületadottságokat kihasználni.)

Jegyzetek

- (1) Balogh András: Bibliopláza a (köz)művelődésért. A multikultúra terei a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjában. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2005. 12. sz. 29-34. p.
- (2) Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Munkaterv. 2001-2004.
- (3) Dankó Éva (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) szíves közlése alapján.
- (4) Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Jelentés. 1990-2001.
- (5) Papp István: Könyvtári párhuzamok, avagy két, B-típusú könyvtárépületről. = Könyvtáros, 1986. 1. sz. 23-28. p.
- (6) Havassy Pál - Sallai István - Tombor Tibor: Könyvtárépítési tapasztalatok. Bp.1972. 126 p.
- (7) Az IFLA irányelvei közművelődési könyvtárak számára. Bp. 1987. 90. p.
- (8) Futala Tibor: Kertészkedünk. = Könyvtáros, 1975. 1. sz. 35. p.
- (9) Ainley, Patricia - Totterdell, Barry: Az állomány másfajta elrendezése a közművelődési könyvtárban. Új megoldások. Tömörítvény. Bp. 1984. 61 p.

**RENOVATED BRANCH LIBRARIES IN THE NETWORK OF THE
METROPOLITAN ERVIN SZABÓ LIBRARY**

The reconstructed and enlarged Central Library of the Metropolitan Ervin Szabó Library opened its gates on 11th September, 2001. It marked a new era in the life of the Central Library as well as in the history of Budapest public library network. The paper examines how a few units of the system have developed their potentials to serve the visitors and meet their requirements. The study focusing on the years of 2002-2004 gives information on the results in maintaining, refurbishing the library buildings, reorganizing services, informing readers on the establishment of some brand new units. By relevant renewal schemes the management was aware of the necessity of development, the whole branch library system should be made suitable for having the same or similar quality of operation and services to the ones represented by the newly opened Central Library.

In 2001 conception of development was accepted and all parties agreed to work out the project in the subsequent years. In 2002 start of project realization was one of the most important tasks to be solved. In 2003 two important fields of improvement were proposed, namely to modernize the library network and develop IT system. According to the library strategies in 2004 the central aims were to continue developing the network including modernization of branch libraries, to improve the quality of operation conditions and reorganize all library services in each unit. Though the development of IT system is in the interests of the whole institution, mainly the branch libraries enjoy its benefits. Modernization of the network, of course, has a wide scope of external and internal redecoration of the given location and the development of facilities. The paper examines in details how this process was realized in each unit under the period of the yearbook (2002-2004).

100 ÉVES A FŐVÁROS KÖNYVTÁRA A CENTENÁRIUMI EMLÉKKIÁLLÍTÁS KATALÓGUSA

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 2004-ben ünnepelte fennállásának 100. évfordulóját. A centenáriumi év alkalmat kínált arra, hogy friss kutatási adatok alapján, új megközelítésben dolgozzuk fel a főváros egyik legjelentősebb művelődési intézményének a múltját. Katsányi Sándor tollából megszületett a könyvtár történetének új monográfiája, és e mű tanulságait is kamatoztatva egy közérdeklődésre számot tartó, nagy nyilvánosságot vonzó kiállításon mutattuk be könyvtárunk egy évszázadnyi jelenlétét Budapest életében.

A kiállítás előkészítésekor kettős célt tűzünk ki magunk elé. Egyrészt történeti hitelességgel kívántuk dokumentálni annak a folyamatnak a fontosabb fordulatait, ahogyan az egykori Városháza szűkös helységeiben berendezett, szakmai közönségnek szánt bibliotéka tömegek művelődését szolgáló, és az egész várost – napjainkra informatikai értelemben is – behálózó könyvtári rendszerre fejlődött. Másrészt arra törekedtünk, hogy a látogatók számára élményszerűen tegyük megismerhetővé az olvasók és a könyvek (ha úgy tetszik: a használók és az információforrások) között közvetítő könyvtári intézmény és a könyvtárosi hivatás tradícióit, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy új kötődéseket teremtsünk e kapcsolatrendszer szereplői között.

A múlt század elején élénk viták folytak a tömegkultúra fejlesztésének módjáról és tartalmáról. Magyarországon – eltérően az angolszász mintáktól – e terület intézményrendszere döntően az államigazgatás vagy a városi közigazgatás szervei felől, vagyis felülről meginduló kezdeményezések nyomán alakult ki. Budapesten Bárczy István polgármester és a városházi szakapparátus néhány hozzá közel álló személyisége vállalt reformer szerepet e téren. Ezen értelmiségi „szakférfiak” a közszolgáltatások modernizációján keresztül a társadalmi esélykülönbségek csökkentését tűzték ki célul. Kérdésfelvetésük és válaszaik ma is izgalmas problémákra világítanak rá. A kiállítás könyvtártörténeti részei ezért elsősorban azt szemléltették, hogy miképpen tükröződtek ezek a szellemi alapvetések a különböző korszakok könyvtárfejlesztési koncepcióiban, miként változtak a megvalósítás során, hogyan bontakoztak ki vagy módosultak (olykor torzultak el) a kor-szellem, a pénzügyi lehetőségek, a politikai és a szakmai irányváltások függvényében.

A kiállítás megvalósítása során többféle megjelenítési technikát alkalmaztunk annak érdekében, hogy az elmélyültebb és a csak a legfontosabb mozzanatok iránt érdeklődő látogatók figyelmét is megragadjuk. A fontosabb tartalmi csomópontokat a kép- és szöveganyag időrendi sorrendben mutatta be egy paravánsoron. Két enteriőr a könyvtár életének kevésbé ismert színtereit idézte meg: a kötetzetét régi gépekkel, kéziszer-számokkal, a könyvtári feldolgozó háttér munkát pedig, íróasztallal, formanyomtatványokkal, szakmai segédanyagokkal. Egy monitoron képnézegető program alapján futó „diavetítéssel” archív fotók és filmrészletek segítségével törekedtünk a képszerű befogadásra fogékonyabb közönség figyelmét megragadni. A teremben egy lapozgatót is elhelyezünk másfélszáz régi újságcikk másolatával, azok számára, akik hosszabb időt is tudnak szentelni a téma megismerésére.

A kiállítást a Budapest Gyűjtemény munkatársai készítették. A grafikai és a kivitelezési munkálatokat a Symbolon Bt. végezte el Kemény Gyula kiállításrendező tervei alapján. A megnyitóra 2004. április 28-án került sor, amelyen Gyáni Gábor történész méltatta az intézmény létrejöttének művelődéstörténeti jelentőségét. A következő oldalakon közreadjuk a kiállítás katalógusát. A képek és a tárgyak döntő többsége a könyvtár, főképp a Budapest Gyűjtemény anyagából került ki, ezért az őrzési helyet csak akkor tüntetjük fel, ha a dokumentum a könyvtár nem nyilvános állományában (például az irattárban) található, vagy ha azt a Budapest Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumától (BTM) kaptuk kölcsönbe. Ez utóbbi munkatársainak ezúton is szeretnénk köszönetet mondani készséges segítségnyújtásukért. Hasonlóképpen köszönjük a Magyar Nemzeti Filmarchívum közreműködését és a Fővárosi Önkormányzat Kulturális Bizottságának támogatását.

I. ALAPKÖVEK

Hol kezdődik a fővárosi könyvtár története? Buda és Pest városok bélyegzőit már a 19. század közepétől ott találjuk a régi könyvek címlapjain, sőt Pest város jegyzőkönyve már 1831-ben említést tett „a tanács könyvtáráról”, de még hatvan év múlva is csak mint jövendő feladatról írtak egy valódi városi könyvtár létrehozásáról. E fogalom ugyanis nem csupán jogi kategória, vagyis a város tulajdonában levő könyvek összessége, hanem elsősorban funkciót jelent. Feladatot, amit sajátos igény hív létre: a városi polgárok igénye a könyvtári nyilvánosságra. A városi könyvtár története nem más, mint ennek a feladatnak a megértése vagy félreértése, elfogadása vagy elutasítása.

Pest és 1873-tól Budapest vezetése mindenesetre sokáig csupán a közigazgatási apparátus munkáját elősegítő szakkönyvtár működését volt hajlandó támogatni, a lakosság szélesebb körének általános művelődését szolgáló közkönyvtár létrehozására – több vidéki várossal ellentétben – 1910-ig nem vállalkozott.

1. A régi pesti városháza az 1850-es években

1850-től itt őrizték ládába zárva Frank Ignác jogtudós könyvgyűjteményét, melyet végrendeletében Pest közönségére hagyott „egy városi könyvtár alapvetéséül”. A kiegyezés után ugyanide zúdult a nyomdákban a törvényben előírt kötelezpéldányok áradata. E két forrásra alapozva Toldy Ferenc irodalmár, az Egyetemi Könyvtár igazgatója terveket készített egy Polgári Könyvtár létesítésére. A városvezetés végül visszakozott, a Frank-hagyaték az Egyetemi Könyvtárba került.

Színes kőnyomat Alt Rudolf rajza nyomán. In: Alt Rudolf : Festői megtekintések Budára és Pestre. Wien /185?/ t. 13.

2. Kőrösy József (1844–1906) portréja

1870-től az újonnan felállított Fővárosi Statisztikai Hivatal igazgatója. Társadalomtudományi kutatásaival a várospolitikára kívánt hatást gyakorolni. Ennek szolgálatára korszerű szakkönyvtárat épített ki.

Metszet. In: Magyarország és a Nagyvilág. 1872. p. 79.

3. Toldy László (1846–1919) teológus, történész, levéltáros családja körében 1906-ban

Toldyt 1893-ban bízták meg azzal, hogy a vezetése alatt álló fővárosi levéltárban városigazgatási hivatali könyvtárt létesítsen. A gyűjtőkört kibővítette a várostörténet irányába, majd kísérletet tett egy általános irányú, nyilvános könyvtár megalapozására is.

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele.

4. Budapest Fő- és Székváros Könyvtárának olvasóterme a központi városháza Károly körúti épületszárnyának első emeletén, 1900 körül

A Toldy László vezette könyvtár 1900-tól működött itt. Ekkor már a város alkalmazotain kívül a polgári közönség is kölcsönözhetette állományát – ingyenesen. A táncteremből átalakított helyiséget mindinkább az utóbbiak, köztük is főleg a tanuló ifjúság töltötte meg zsúfolásig. A város vezetése azonban éles viták után elutasította a közkönyvtárrá fejlesztés gondolatát. 1903-ban Kőrösy vezetése alatt egyesítették a levéltári és statisztikai könyvtárat. Az új fővárosi könyvtár gyűjtőkörét ismét a városigazgatási és várostörténeti témakörökre korlátozták.

Fotó, Klösz és Fiai Fényképészeti és Sokszorosító Műiparintézete.

5. Részlet az új Fővárosi Könyvtár 1904-es jelentésének kéziratából

Az újjászervezést két tudós ifjúra, Szabó Ervinre és Gárdonyi Albertre bízták. A munkálatokkal párhuzamosan előbb a hivatalnokok, majd 1904. október 15-én minden érdeklődő számára hozzáférhetővé tették az új gyűjteményt. E dátum vált később a könyvtár megnyitásának hivatalos időpontjává.

Kézirat. FSZEK Irattár.

II. A TÁRSADALMI PROGRESSZIÓ KÖNYVTÁRA

Szabó Ervin (1877–1918) szocialista teoretikus volt, aki szövetségesekre lelt a polgári radikális társadalomtudósok körében is. A könyvtárat fokozatosan a modern társadalomtudományok, elsősorban a szociológia és a politológia szakkönyvtárává alakította. A századelő társadalomelméleti és politikai irányzatainak egyedülálló gazdagságú nemzetközi gyűjteményét alakította ki, tematikus bibliográfiai sorozatokat adott ki a kor égető közéleti problémáiról.

Könyvtárfejlesztési törekvései több ponton érintkeztek a polgármesteri posztot 1906 óta betöltő Bárczy István, és a vele szövetséges városvezetői elit reformtörekvéseivel. A gyűjtemény szellemi muníciót szolgáltatott a Bárczy-féle szociális közintézmény-, bér lakás- és iskolaépítési programokhoz, a munkanélküliség, a drágaság elleni intézkedésekhez, a városi kezelésű közüzemek beindításához. Mindazokhoz a korszerű polgári városfejlesztési elképzelésekhez, amit akkoriban községi szocializmus néven emlegettek.

1. Könyvcímlap: Nagy Sándor grafikáján a főalak arcvonásaiban Szabó Ervin stilizált portréjára ismerhetünk. Rajz. In: Szabó Ervin: A szocializmus. A társadalomtudományi Társa-

ságban 1904. március hó 6-án tartott előadás és ugyanott mondott felelet némely ellenvetésre. Budapest, 1906. Címlap.

2. Szabó Ervinnek levele Kőrösy Józsefhez, 1904

Városi hivatalnokoskodás és társadalomkritikai tudományos tevékenység összeegyeztethető a századelőn: Szabó Ervin írásban nyilatkozik, hogy rövidesen elfoglalandó könyvtárosi beosztásában nem fog közvetlen politikai szerepet vállalni.

Kézirat. FSZEK, Szabó Ervin levelezése.

3. Bárczy István (1866–1943) polgármester

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele.

4. A Százados úti iskola, 1911-ben

A ma is működő fővárosi iskoláknak egy jelentős része a Bárczy-féle beruházási program keretében épült.

Azonosítatlan fényképész (Erdélyi Mór?) felvétele.

5. Az épülő Népszálló, 1911 körül

A Népszálló a vidékről feláramló munkaerő viszonylag olcsó és kulturált szálláshelyéül épült a főváros szociális célzatú beruházási programjának keretében. Ma zsúfolt hajléktalanszállás a Dózsa György úton.

Fotó, Erdélyi Mór felvétele. BTM.

6. Szabó Ervin íróasztalánál, 1914

Jogi és statisztikai tanulmányok után a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara könyvtárának rendezése során szerzett kellő szakmai tapasztalatot és elismertséget.

Fotó, Szőnyi Lajos felvétele.

7. Válogatás a könyvtár korabeli kiadványaiból

A drágaság. (Aktuális kérdések irodalma 1. sz. 1910. február).

Címlap.

A községi pénzügy. (A Fővárosi Könyvtár közleményei. 2. szám) Bp., 1908.

Címlap.

A választóreform. (A Fővárosi Könyvtár közleményei. 3. szám). Bp., 1909.

Címlap.

Községi szocializmus. (A Fővárosi Könyvtár közleményei. 4. szám). Bp., 1909.

Címlap.

III. AZ ÚJ MODELL: A VÁROSI KÖZKÖNYVTÁR

Előzmények: a népművelési társaságok

A századforduló a „népművelés” hőskorszaka volt. Virágoztak az önművelő egyesületek és a „szabadtanítás”, azaz a felnőttképzés szervezetei is. A politikai és szellemi elit ellentétes értékrendű csoportjai sok tekintetben hasonló intézmények létrehozására törekedtek a széles néptömegek műveltségének és társadalmi integrációjának növelésére. Egyetértettek abban is, hogy új típusú városi közkönyvtárakra van szükség a szűk körű, irányzatos és olykor szegényes olvasóköri, jótékonyági egyleti és népkönyvtárak helyett. Az ideáltípust a „public library”, az angol-amerikai közkönyvtár jelentette. E könyvtárakat a városi polgárok adójából tartották fenn, ezért a legkülönbözőbb érdeklődésű rétegek számára kellett nyújtania közvetlenül hasznosítható, korszerű ismereteket. E könyvtárakat szakszerű, pénzügyileg racionális, használó központú üzemszervezés és kényelmes, más kulturális eseményeknek is helyet kínáló környezet jellemezte.

1. A VIII. Kerületi Általános Közjótékonyági Egyesület népkonyhája, munkásotthona és egyben népkönyvtára a Baross utcai kerületi elöljáróság (ma Polgármesteri Hivatal) alagsorában, 1899

Magánadakozásból és fővárosi alapból működtették. Az akkor úttörőnek számító kezdeményezés láttán 1902 és 1904 között a városvezetés fontolóra vette egy új, könyvtárral ellátott „népháza” létesítését a szegények lakta Köztemető (ma: Fiumei) úton. A terv politikai viták áldozatául esett.

Fotó, Klösz György felvétele. BTM.

2. A budapesti VIII. kerületi Általános Közjótékonyági Egyesület első tíz évi működésének története és az 1905. évi működéséről szóló évkönyv. Bp., 1906. [p. 4.]

3. Az 1899-ben átadott Budai Vigadó

Itt kapott helyiségeket a Budai (utóbb Budapesti) Könyvtár Egyesület is. Ez volt a legígéretesebb korai polgári kezdeményezés egy fővárosi könyvtár létrehozására. 1891-es alapítói között gyárat, szabadkőműves páholyt, polgári lövészegylet találunk, az első tagok között pedig pedagógusokat, tisztviselőket, ügyvédeket, iparosokat. Idővel fiókjai is nyíltak. 1919-ben beolvasztották a Fővárosi Könyvtár hálózatába.

Fotó, Erdélyi Mór felvétele.

4. Részlet a Budai Könyvtár-Egyesület Könyvtárának tagjegyzékéből, 1898

Kézirat.

5. A Társadalomtudományok Szabad Iskolája tanfolyamának programja 1915. november 17-től december 17-ig.

Szabó Ervin 1906-tól alelnöke lett a Társadalomtudományi Társaságnak. Részt vett a társaság szabadiskolájának ismeretterjesztő programjaiban is.

Kisnyomtatvány.

A közkönyvtár megszületése

1910 mérföldkő a fővárosi, de a magyar könyvtárak történetében is: döntés születik a Fővárosi Könyvtár public library típusú átszervezésére. Szabó Ervin tervtanulmánya szerint a központi nyilvános könyvtár egyben a társadalomtudományok szakkönyvtári feladatát is ellátta volna, amit fiók- és gyermekkönyvtárak rendszere egészített volna ki.

A nagy ívű koncepció a budapesti könyvtárügy teljes átszervezését is megcélozta: gyűjtőköri megosztást a régi nagy könyvtárak között, az egyleti könyvtárak beolvadását és az iskolai könyvtárak felszámolását. Ezek az elképzelések ugyan megtörték az érdekeltek ellenállásán, a központi könyvtárt is magába foglaló új kultúrpalota költségeit azonban a fővárosi képviselők 1911-ben megszavazták.

6. Lajta Béla pályázatra benyújtott távlati rajza a Tisza Kálmán (ma: Köztársaság) térre tervezett kultúrpalotáról, 1911

Tervrajz. BTM.

7. Szabó Ervin: Emlékirat községi nyilvános könyvtár létesítéséről Budapesten (A Fővárosi Könyvtár közleményei. 6. szám). Bp., 1910.

Címlap.

8. Lajta Béla 1914-es tervváltozata a Kálvin térre

Tervrajz.

IV. MEGVALÓSULT ELKÉPZELÉSEK

A könyvtárpalota kiviteli terveinek jóváhagyását egyre halogatták, vitatták elhelyezését is. Az újabb javaslatok már nem kaptak kellő támogatást, a háború alatt pedig végleg lekerültek a napirendről. Eközben a várható fejlesztés reményében kiemelten támogatott és gyarapodó központi könyvtár helyiségdjai túrheterogénként váltak. Ezért a központ 1914-ben „ideiglenes jelleggel” – végül több mint másfél évtizedre – a Gróf Károlyi (ma: Ferenczy István) utca 8. szám alatti megürült iskolaépületbe költözött. Az előkészületek alatt új katalógusokat készítettek, modern szakozási és kölcsönzési rendszereket vezettek be. Megkezdődött a fiókhálózat kiépítése is. A fejlesztés üteme az erre szánt pénzügyi források nélkül messze elmaradt ugyan az eredeti célkitűzésektől, a könyvtárak pedig megjelenésükben csak kevéssé hasonlítottak az angolszász példákra, de népszerűségük, forgalmuk az elképzelések helyességét igazolták.

1. A Fővárosi könyvtár. [Tudósítás Szónyi Lajos felvételeivel.]

In: Érdekes Újság 1914. 28. sz. p. 8.

2. A könyvtárosnők 1918 körül

Szabó Ervin úttörő szerepet vállalt abban, hogy a hazai könyvtárakban megjelenhettek és teret nyerhettek a szakképzett női munkaerők.

Fotó, azonosítatlan fényképező felvétele.

3. Az angyalföldi Vág utcában 1911-ben felépült Népház könyvtára

A Népház népkonyhát, éjjeli hajlékot, foglalkoztató műhelyt, fürdőt és bölcsődét egyesítő, alapvetően szociális jellegű létesítmény volt. Szabó Ervin szerint a korszerű nyilvános könyvtár eszménye távol áll az ehhez hasonló, a szegénység és jótékonyság bélyegét viselő intézménytípustól. A sors iróniája, hogy a városvezetés utasítására mégis éppen itt kényszerült először új közkönyvtárat felállítani. Nem is tekintette soha a Városi Könyvtár valódi fiókjának, sorszámot is csak halála után kapott.

Fotó, Erdélyi Mór felvétele BTM.

4. A 2. számú fiók az Almássy téren, 1913

A Deák Ferenc nevét viselő szabadkőműves páholy adományából 1913-ban létesített önálló könyvtárépület, szerény méretei és külseje ellenére már inkább lehetett volna a nyilvános könyvtári rendszer mintadarabja. Népszerűnek, s rögtön szűknek is bizonyult, a „gyerekeket csak turnusokban lehetett beengedni”.

Fotó, azonosítatlan fényképező felvétele, BTM.

5. Az Almássy téri fiók belülről, 1914 körül

Azonosítatlan grafikus rajzai. In: A budapesti Városi Könyvtár értesítője, 1914. p. 30.

6. A Százados úti 3. számú fiókkönyvtár 1925

A külvárosokban épült kislakástelepekre szánt könyvtárak egyetlen megvalósult példája. 1914-től több újszerű megoldással próbálkoztak itt: vizsgálták a gyerekek szociális hátterét, együttműködtek az iskolákkal, és ami még emberöltőkön át ritka dolog maradt: szabadon lehetett válogatni a kölcsönözhető könyvek között.

Fotó, azonosítatlan fényképező felvétele.

7. Mozgó könyvtár az Állatkertben, 1925

Népszerű kuriózum: az Állatkertben 1914-től indiai törpe szamarakkal vontatott, (5. számú fiók-) mozgókönyvtár működött.

Fotó, azonosítatlan fényképező felvétele. BTM.

Az 1910-es években több, a központi könyvtár állományát a mai napig gazdagító különgyűjtemény jött létre. A legjelentősebbnek, a Budapest Gyűjteménynek a körvonalai már az elődkönyvtárakban kialakultak. Az 1913-ban formális keretet öltött várostörténeti gyűjtemény állománya – melybe könyvek és folyóiratok mellett térképek, metszetek, fényképek, aprónyomtatványok, plakátok is tartoznak – napjainkban is folyamatosan gyarapszik.

Az adományozás illetve vásárlás útján megszerzett magángyűjtemények sorát Szüry Dénes neves könyvgyűjtő hagyatéka nyitotta, mely az 1767 és 1867 között megjelent magyar nyelvű, főképp szépirodalmi művek első kiadásait tartalmazza.

1911-ben vették meg Ballagi Géza történész 9700 darabos röpiratgyűjteményét, a 18-19. századi magyar politikatörténet forrásértékű kiadványait.

Hentaller Lajos ügyvéd tematikus gyűjteményének megvásárlásával az 1848-49-es forradalom és szabadságharc korabeli dokumentumaival bővült a központi könyvtár állománya.

Gróf Zichy Jenő politikus, utazó végrendeletileg a fővárosra hagyott könyvrégiségei a könyvtár ritkasággyűjteményének, közel-keleti tárgyú szakkönyvei pedig a Keleti Gyűjtemény alapjait vetették meg. Ez utóbb kiegészült Vámbéry Ármin orientalista és Thallóczy Lajos történész könyvhagyatékával. A Keleti Gyűjtemény anyaga 1953-ban a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárába került elhelyezésre.

1. Szüry Dénes (1849–1909) minisztériumi tisztviselő, fordító, könyvgyűjtő portréja

Fotó. In: Vasárnapi újság 1909. p. 934.

2. Az 1821 és 1837 között megjelent Aurora című irodalmi zsebkönyv egyik kötete a Szüry-gyűjteményből

3. Egy becses darab Zichy Jenő hagyatékából: Ptolemaiosz, a 2. században alkotó görög csillagász Geographia című művének 1535-ös lyoni kiadása

4. Gróf Zichy Jenő (1837–1906) politikus, az Országos Iparegyesület elnöke, a magyarság eredetének felkutatására szervezett ázsiai és oroszországi expedíciók vezetője

Fotó. In: Vasárnapi újság 1907. p. 1.

5. Ballagi Géza (1851–1907) történész, a sárospataki jogakadémián a politikai tudományok tanára, országgyűlési képviselő

Fotó, Egey István felvétele.

6. Részlet Blaschnek Samuel 1832-ben kiadott Pest-Buda térképéből

7. A bécsi egyetemi légió forradalmi dala Hentaller Lajos 1848-49-es gyűjteményéből
Kotta.

8. Számolécédulák a Budapest Gyűjtemény kisnyomtatványtárából

VI. A KÖNYVKÖTŐKRŐL

1. A Fővárosi Könyvtár könyvkötészeti műhelye, 1931 körül

Fotó, Erdélyi Mór felvétele.

2. Kötészeti munkaműveletek

Rajzok. In: Gulyás Pál: A könyvkötés technikája. Bp. 1904. p. 7., 17., 29., 28., 29.

3. A kötészeti munka eszközei:

Cérnafűzőgép.

Gerendaprés: a fűzés előtt álló könyv préselésére szolgáló eszköz.

Bígelő: a kötéskarton formázására, hajtás előtti megnyomására szolgáló gép.

Aranyozáshoz használatos eszközök (kézi betűszorító, léniák).

Kötésfeliratok készítésére szolgáló nyomdai betűkészletek.

Tárgyinstallációk.

VII. HÁBORÚ, FORRADALMAK

A könyvtár ellátó tevékenysége a háborús évek során egy új rétegre is kiterjedt: a hadikórházakban fekvő sebesültekre, kisebb mértékben a foglyotáborokra és a harctéri alakulatok katonáira.

Az Országos Hadsegélyező Bizottság könyvosztályának feladatát lényegileg a Fővárosi Könyvtár látta el. Az osztály elnöke Herczeg Ferenc volt, ügyvezető alelnöke Szabó Ervin. Az osztály feladata a különböző szervezetek, elsősorban a Vöröskereszt útján a lakosságtól összegyűjtött könyvek és folyóiratszámok, valamint a könyvkiadók által felajánlott könyvanyag összegyűjtése, megrostálása, az igénylő egészségügyi és más intézmények nyilvántartása, és közöttük a könyv- és folyóiratanyag elosztása. A munkát, melyhez a könyvtár biztosította a helyiséget és a személyzetet, Enyvvári Jenő irányította.

1917 végéig összesen 1 629 500 kötet könyv és folyóiratszám került a katonákhoz.

A Fővárosi Könyvtár készítette el 1917-ben a Vöröskereszt kérésére az első tábori mozgókönyvtár tervét is, és adta annak könyvanyagát, 3350 kötetet.

1. Könyvet a harctérre!

Plakát.

1918. szeptember 30-án meghalt Szabó Ervin. Utódja, Dienes László feladta a könyvtár politikasemleges státuszát, a rövidesen Szabó Ervinről elnevezett Fővárosi Könyvtárat közvetlenül is hozzákötötte politikához. A Tanácsköztársaság alatt a könyvtár több vezető könyvtárosa aktív szerepet vállalt az új államhatalom kulturális szerveiben, könyvtárügyi programtervezetük pedig a hivatalos könyvtárpolitika alapjává vált.

Szabó Ervin eredeti elképzeléseit a könyvtári rendszer ésszerűsítéséről és modernizációjáról a proletárdiktatúra parancsuralmi eszközeivel kívánták végrehajtani – amerikai típusú könyvtárügyet szovjet eszközökkel. A könyvtárak, könyvkereskedések államosításának, átszervezésének, a könyvek bürokratikus elosztásának rendszeréből alig valósult meg valami, a lakossági könyvgyűjtő akciók, „Könyvet a proletárnak!”, „Könyvet a Szabó Ervin Könyvtárnak!” sem hoztak látványos eredményt, a könyvtárosok ideológiai „átgyúrására” is csak a deklarációk szintjén került sor. A forradalmakban vállalt szerep azonban a könyvtárat így is kiszolgáltatta Tanácsköztársaság bukása után támadt közéleti viharoknak, és sokak szemében visszamenőleg is átértékelte a századelő óta tartó fejlődés eredményeit.

2. Könyvet a proletárnak!

Plakát.

3. Pártkönyvek a házfelügyelőnél!

Plakát.

4. Kremmer Dezső megbízott vezető körlevele, amelyben a könyvtárosokat a munkaidő alatti politikai tárgyú magánbeszélgetések abbahagyására szólítja fel, 1919. augusztus 19.

Gépirat. FSZEK Irattár.

5. Kremmer Dezső megbízott vezető körlevele, melyben ismerteti a polgármester és a tanács rendeletét, mely szerint a könyvtár neve ismét Városi Nyilvános Könyvtár, 1919. augusztus 30.

„Ez a határozat természetesen Szabó Ervin emlékét nem érinti.” – teszi hozzá Kremmer.
Gépirat. FSZEK Irattár.

VIII. VÁLSÁG ÉS IRÁNYVÁLTÁS 1919–1926

A forradalmakat követő változások a könyvtárt alapjaiban rendítették meg. Társadalmi bázisa összeszűkült, a szellemi közegét korábban meghatározó társadalmi útkeresést a kiábrándulás légköre és a konzervatív értékrend uralma váltotta fel. Személyzetének politikai szerepet vállalt tagjai emigráltak vagy az utcára kerültek. A könyvtár külső támogatottságát elvesztette, heves politikai támadások célpontjává vált, anyagi forrásai elapadtak. Mindez akkor történt, mikor a megvert és kifosztott ország más kulturális intézményei is szükséget szenvedtek.

Az új igazgató, Kremmer Dezső (1879–1926) a korhangulat és a közéleti elvárások nyomásának engedve a központi könyvtár társadalomtudományi gyűjtőkörét a hagyományos humán ismeretterületek irányába módosította. Növelte a különgyűjtemények, főképp a Budapest Gyűjtemény jelentőségét. A fiókkönyvtárakban szakított az addigi liberális elvekkkel, amikor szabályzatilag írta elő az olvasmányok „hazafias és nemzeti

szellemének” ellenőrzését. A társadalmi elfogadottságot végül a fiókkönyvtári hálózat 1923-ban beindított fejlesztése hozta meg újra. Rövidesen az 1918 előtti időszak kétszeresére nőtt a fiókok száma, és csaknem minden kerületre jutott belőlük legalább egy.

1. Amerikai könyvtárhálózat Budapesten. Képes riport a fiókkönyvtárakról

In: Magyarország, 1925. május 21. p. 11.

2. 1923-ban létesült első óbudai könyvtárfiók a Kórház utcai iskolában, 1925

Szerény körülmények között is jelentős művelődési tevékenységet töltött be, olvasóinak hetven százaléka munkás volt, 46 ezer kötetes éves forgalma kiemelkedőnek számított.

Fotó, azonosítatlan fényképező felvétele.

3. Az óbudai könyvtár gyermekrésze

Fotó, azonosítatlan fényképező felvétele. BTM.

4. Az 1924-ben létrehozott 10. számú fiókkönyvtár a VII. kerület, Hunyadi tér 3. szám alatti bérházban

Fotó, azonosítatlan fényképező felvétele. BTM.

5. A 10. számú fiókkönyvtár olvasóterme

Fotó, azonosítatlan fényképező felvétele. BTM.

IX. KÖNYVTÁR, PALOTA

A két világháború közötti időszak legjelentősebb könyvtártörténeti eseménye a központi könyvtár jelenlegi helyére költözése volt. A Wenckheim-család egykori palotáját 1927-ben vette meg a főváros, és átépítése után 1931-ben adták át az olvasóközönségnek. A történeti stílusokat vegyítő, méltóságteljes palotakönyvtár hangulata összhangban állt a századelőn megfogalmazottakkal homlokegyenest ellenkező könyvtárvezetési felfogással. Ez a közművelődési helyett az általános tudományos könyvtári szerepkör vállalását jelentette, a hagyományos értékeken nyugvó, lehetőség szerint apolitikus szellemiséget. A központi könyvtár ugyan elvben lemondott társadalomtudományi szakkönyvtári karakterétől is, a statisztikai adatok azonban valójában csak a politikai anyag visszaszorulását mutatják. A könyvtár csendben megőrizte vezető helyét a szociológiai irodalom terén, olyannyira, hogy a harmincas évekre ismét fellendülő kritikai társadalomkutatás képviselői gazdag olvasmányforrásra leltek itt. A könyvtár aktuális bibliográfiai pedig mindinkább tükrözték a közéletben megjelenő újabb ideológiai áramlatokat is.

1. Az új könyvtárpalota kapuja, 1931

Fotó, Erdélyi Mór felvétele.

2. A könyvtár ünnepélyes megnyitása 1931. április 21-én

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele.

3. A vas- és üvegszerkezetű raktárteremk egyike, 1931

Fotó, Erdélyi Mór felvétele.

4. A katalógus- és könyvkiadó terem, 1931

Fotó, Erdélyi Mór felvétele.

5. Thék Endre Bútor-, Zongora és Épület Munkák Gyára Rt. költségvetési ajánlata a folyóirat-olvasóterem bútoraira, 1928

A historizáló stílusú könyvtári bútorzatot Budapest legkiválóbb cégei készítették.
Kisnyomtatvány. FSZEK Irratár.

6. Enyvvári Jenő (1884–1959), aki 1927-től a nyilas hatalomátvétellel bekövetkezett kénszernyugdíjaztatásáig igazgatta a Fővárosi Könyvtárat

Fotó, azonosítatlan fényképező felvétele, MNM.

7. Válogatás a könyvtár két világháború között megjelent kiadványaiból

Buda és Pest grafikus ábrázolásai a visszafoglalás korában. 1683-1618. (A Fővárosi Nyilvános Könyvtár Budapesti Gyűjteményének bibliográfiai munkálatai, IV.) 86 p. 14. t.
Címlap.

Albrecht Dürer. 1528-1928. Egyszersmind kísérlet egy magyar Dürer- bibliográfiához. A Fővárosi Nyilvános Könyvtár ünnepi kiadványa. Bp., 1928. 35. p.

Címlap.

Testületi képviselet a nemzeti államban. (Aktuális kérdések irodalma, 50. Nemzetpolitikai kérdések, I.) Szerk.: Homa Gyula Bp., 1934. 33 p.

Címlap.

A világválság. (Aktuális kérdések irodalma, 53.) Szerk.: Hamvas Béla. Bp., 1938., 69 p.
Címlap.

X. ÚJRAKEZDÉS

A Fővárosi Könyvtár Budapest ostromát aránylag kevés veszteséggel élte túl: a központi könyvtár neobarokk épülete több belövést kapott, de nem sérült meg helyrehozhatatlanul, ellenben két fiókkönyvtár teljesen elpusztult. Az épületek helyreállítása, a könyvanyag mentése és használhatóvá tétele az ostrom befejezése után szinte azonnal elkezdődött. Az újjáépítés és az újrakezdés munkájában a könyvtárosok is részt vettek: 1945 júliusában már két, villamoson berendezett mozgókönyvtár közlekedett a városban és sorra alakultak a letéti- és vándorkönyvtárak. A rendbe hozott és használható fiókkönyvtárak 1945 februárjától kinyitnak, a központi könyvtár pedig már novembertől a kölcsö-

nözni akaró olvasók rendelkezésére áll. A könyvtár vezetősége és személyzete politikai feladatot is kapott: a fasiszta, szovjetellenes és „antidemokratikus” sajtótermékek kivonását és megsemmisítését Budapest területén.

1946. május 1-jén a központi könyvtár olvasótermét megnyitják az olvasóközönség számára, és még ugyanabban a hónapban a könyvtár újra felveszi Szabó Ervin nevét.

A könyvtár állományába olvasztott több, értékes könyvgyűjteményt (színháztörténeti, zenei, pedagógiai), ezzel megalapozva nem egy későbbi önálló könyvtár (Idegennyelvű Könyvtár, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum) létrehozását.

1. Hajdu Henrik igazgató levele Kóvágó József polgármesterhez a megsemmisítésre ítélt folyóiratok és könyvek ügyében, 1947

Gépirat. FSZEK Irattár.

2. Házi könyvtár a Városházán, 1948

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele.

3. A 10. számú fiókkönyvtár (Andrássy út 52.) olvasóterme, 1950

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele. MTI.

4. A központi könyvtár olvasóterme 1954-ben

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele. MTI.

5. A Fővárosi mozgókönyvtárat népszerűsítő plakátterv

Plakátterv. Szignó: Mészáros. 1950-es évek.

6. Kétnyelvű igazolvány Baán Kálmán könyvtáros részére a Vörös Hadsereg parancsnokságától, 1945

Kisnyomtatvány.

7. A Fővárosi Könyvtár vezetésének zöldségellátmány igénylése dolgozói számára 1947-ből

Gépirat. FSZEK Irattár.

XI. „AZ OLVASÁS IS BÉKEHARC”

A pártállam létrejöttével a diktatórikus politikai akarat megváltoztatta a könyvtár hagyományos feladatát: a polgárokat kulturális, szakmai és szórakoztató olvasmányokkal és információkkal ellátó intézményből a szocialista nevelés, a lakosság ideológiai átnevelésének intézményévé vált. A könyvtárépítésben és a könyvtári munkában is a kötelezővé lett a szovjet példa. A hivatalosan tiltott könyveken kívül a könyvtár vezetése úgynevezett „csendes indexet” hozott létre, erre került a kerületi könyvtárak anyagának azon része, melyet polgárinak vagy vallásosnak, tehát ideológiailag károsnak ítélték. Meghatározták azt is, hány szépirodalmi illetve „ismeretterjesztő” művet lehet kölcsönözni.

Az ideológiai meggyőzés erőszakos programja ellenére a korszak jelentős eredménye, hogy széles tömegeket sikerült a rendszeres olvasásra és könyvtárhasználatra szoktatni. 1956-ban a diktatúra ellen és a függetlenségért kiobbant forradalom során a város szívében fekvő központi könyvtár épülete ismét súlyos károkat szenvedett.

1. A 14-es számú gyermekkönyvtár (Királyi Pál utca 11.) parkkölcsonzóje a Károlyi kertben az 1950-es években

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele. MTI.

2. Csoportkép a könyvtár dolgozóiról az 1950-es évekből

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele.

3. Eszi, vagy nem eszi... Szatirikus glossza a könyvtári könyvkölcsönzésről

Ludas Matyi, 1962. október 25.

4. Az 1956-os forradalom utcai harcai során a Központi Könyvtár Budapest Gyűjtéményének erősen megrongálódott olvasóterme

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele. MTI.

5. Polgár Erzsi, a kispesti 25-ös számú könyvtár dolgozója tájékoztató munkában

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele. MTI.

6. Ünnepi díszben a központi könyvtár épülete, 1950 körül

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele. MTI.

7. Kongresszusi emléklap Fancsaly Nelly könyvtáros részére, 1952

Kisnyomtatvány.

8. Meghívó a Központi Könyvtár ismeretterjesztő rendezvényére, 1952

Kisnyomtatvány.

XII. A NÖVEKEDÉS KORA

1950-ben a fővárost körülvevő peremtelepüléseket (hét megyei várost és tizenhat nagyközséget) Budapesthez csatolták, ezáltal a korábbi tizennégy kerület huszonkettőre duzzadt. Nagy-Budapest lakossága nem maradhatott könyvtári szolgáltatás nélkül: minden új kerületben legalább egy fiókkönyvtárat kellett nyitni. Valóságos könyvtár-létesítési láz járta át a várost. A számszerű csúcst az 1970-es évek elejére érte el a fiókhálózat, ekkor számuk már a százat is meghaladta. Az új fiókkönyvtárak azonban legtöbbször kis alapterületű, szükségmegoldást jelentő helyiségekben, néhány száz darabos könyvtárlománnyal működtek. A központi könyvtárban is jelentős szervezeti változások történtek: 1955-ben visszaállították a Budapest Gyűjtemény önállóságát, 1964-ben létrehozták a zenei gyűjteményt, mely külön könyvtárhelyiséget kapott a belvárosi Fehérhajó

utcában. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárat 1968-tól a szociológia országos szakkönyvtárává minősítették. Gyűjtőköre, melybe a társadalomtudományok és a Budapestre vonatkozó helytörténeti irodalom mindig is beletartozott, 1952-ben kibővült a szépirodalommal, a pedagógiával és valamennyi tudományág általános népszerűsítő műveivel. Ez jelentős lépés volt a központi könyvtár közművelődési jellegének kialakításában.

1. Látogassa Ön is a kerületi Szabó Ervin könyvtárt!

Plakát, 1960.

2. Andrásfi Gyula, a kerület tanácselnöke új fiókkönyvtárat nyit meg Újpesten, a Bajcsy-Zsilinszky út 8. szám alatt, 1960. július 8-án

Fotó, Fényes Tamás felvétele. MTI.

3. A zenei könyvtár főbejárata a Fehérháj utcában, 1964

Fotó, Bojár Sándor felvétele. MTI.

4. A sashalmi 32-es számú fiókkönyvtár, 1962

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele. MTI.

5. A 31-es számú pestimrei fiók a XVIII. kerületben, 1964

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele. MTI.

6. A békásmegyeri 33-as számú könyvtár a Maxim Gorkij Kultúrotthonban (III, Fő u. 41.), 1965

Fotó, Vitályos József felvétele. MTI.

7. A 40-es számú fiókkönyvtár Rákoscsabán, 1964

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele. MTI.

XIII. KÖNYVTÁRI REND(SZER)VÁLTÁS

Az 1970-es években bebizonyosodott, hogy a könyvtári hálózat mennyiségi növelése zsákutca: a sok apró és korszerűtlen fiókkönyvtár nem csak gazdaságtalan, hanem az olvasók igényeit sem tudja kielégíteni. A következő években, a megváltozott könyvtárfejlesztési koncepció alapján kevesebb, de nagyobb és korszerűen felszerelt könyvtárak épültek, melyek könyvállományuk összetételében is egyre inkább az olvasói igényekhez igazodtak. A kiterjedt fiókhálózat irányítására és munkájának hatékonyabbá tételére előbb a főkönyvtári rendszert alakították ki, majd az 1990-es években hat, majd négy régióba csoportosították a kerületi könyvtárakat. Több évtizedes szünet után ismét felmerült, hogy a főváros új helyen új könyvtárat épít polgárainak. Több helyszínre (Örs vezér tere, Kálvin tér) készültek tervek, de megvalósításukra nem került sor. Végül a tanácsrendszer helyébe lépő új fővárosi önkormányzat vezetői az új könyvtár építését

elvetették, és a város szívében lévő palota kibővítését, átépítését és rekonstrukcióját határozták el. Ez 1998 és 2001 között lezajlott, és 2001 szeptemberében már egy funkciójában és szolgáltatásaiban is korszerű, nagyvárosi könyvtár nyílt meg.

1. Az 1975-ben átadott kőbányai Pataky István Művelődési Ház, melyben a kerületi főkönyvtár is helyet kapott

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele.

2. A zenei olvasóterem a Patakyban, 1979

Fotó, Balaton József felvétele. MTI.

3. A bibliobusz megállója a XI. kerületi Fraknó utcában, 1976

Fotó, Pólya Zoltán felvétele. MTI.

4. A központi könyvtár olvasóterme vizsgaidőszakban, 1996

Fotó, azonosítatlan fényképész felvétele.

5. Építés alatt a régi-új könyvtár, 2000

Fotó, Kovács Bence felvétele.

XIV. STATISZTIKAI MUTATÓK, 1904–2003

1. A Fővárosi (Szabó Ervin) Könyvtár tagkönyvtárainak száma.
2. A könyvtár állományában található dokumentumok száma.
3. A beiratkozott olvasók száma.
4. A kölcsönzött dokumentumok száma.

FORRÁS:

A Fővárosi (Szabó Ervin) Könyvtár Évkönyvei, 1907–2001.

Könyvtári Híradó, 2000–2003.

Remete László: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története. Bp., 1966.

Katsányi Sándor: A fővárosi könyvtárának története 1945-ig. Bp., 2004.

**DIE BIBLIOTHEK DER HAUPTSTADT IST 100 JAHRE ALT
DER KATALOG VON DER GEDENKENAUSSTELLUNG DER
HUNDERTJAHRFEIER**

Zur 100-jährigen Gründungsfeier der Hauptstädtischen Ervin Szabó Bibliothek haben die Arbeitskollegen der Budapest Sammlung eine bibliotheksgeschichtliche Ausstellung auf die Beine gestellt. Die Ausstellung hatte einerseits zum Ziel, die wichtigsten Wendungen des geschichtlichen Verlaufes der Bibliothek wiederzugeben. Der jetzt veröffentlichte Katalog hilft die Hauptelemente der Ausstellung zu rekonstruieren und ist zugleich ein gut verwendbares Quellenverzeichnis für die Interessenten des Themenbereiches.

**A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
SZOCIOLÓGIAI GYŰJTEMÉNYÉNEK 30 ÉVE
(1973-2003)**

VÁZLATOS TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS ÉS TERVEK A KÖZELJÖVŐRE

A FSZEK Szociológiai gyűjteménye 2003-ban ünnepelte fennállásának 30. évfordulóját. Az 1973-ban alapított Szociológiai dokumentációs osztály munkájában jómagam 1977-től vettem részt, 1989-től, mint az osztály vezetője. Ebben az írásban megkísérlem vázlatosan bemutatni azokat a tevékenységi köröket, amelyek az egyes korszakokra a legjellemzőbbek voltak. Elnagyolt korszakolással, évtizedhatárok szerint tekintem át az osztály történetét, s ez, mint utóbb kiderült, nem is visz olyan messze a valódi „korszak”-határoktól.

1900-1919

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 2004-ben ünnepelte alapításának 100. évfordulóját. A könyvtár története már a kezdetektől összefonódott a magyar szociológia történetével. Első igazgatója, Szabó Ervin révén, aki az éppen születőben lévő új társadalomtudományi ágazat hazai úttörőinek egyike volt, a gyűjtemény is alapvetően társadalomtudományi-szociológiai irányba terelődött. Szabó Ervin a Városi Statisztikai Hivataltól és a Fővárosi Levéltártól megörökölt, Kőrösy József által gyűjtött statisztikai, demográfiai, közgazdasági, politikai, antropológiai, szociológiai és szociálpolitikai könyvanyagot fejlesztette tovább városi-közigazgatási célú szociológiai gyűjteménnyé. A „szociológia első magyar műhelye”, a Huszadik Század című folyóirat és az 1901-ben alapított Társadalomtudományi Társaság köré csoportosuló társadalomtudósok éppen a korabeli külföldi szociológiai irodalom megismertetését, az új tudományos irányzat népszerűsítését, elterjesztését, hazai meghonosítását tekintették egyik feladatuknak. (1.) A könyvtárban máig megtalálható a Huszadik Században ismertett magyar és külföldi szociológiai irodalom tekintélyes része, mely ajándékozás, vagy Szabó Ervin vásárlásai révén került be az állományba. A szociológia elődeinek tekintett társadalomtudósok, a filozófia klasszikusai, és a korabeli „új tudományt” művelő magyar és külföldi tudósok műveiből könyvtárunk Európa egyik legrégebb, elismert szociológiai gyűjteményévé vált.

Az utópista szocialisták, Adam Smith, Thomas Hobbes, Francis Bacon, Malthus, Proudhon, Lassalle, Bakunyin, Marx és Engels, August Bebel, Karl Kautsky, Comte, Herbert Spencer, Quetelet, William Sumner, Thorstein Veblen, John Stuart Mill, Durkheim, Halbwachs, Max Weber, Alfred Weber, Werner Sombart, Georg Simmel, Tönnies, Robert Michels, és a szociológiatörténet többi klasszikus alkotójának korabeli munkái ma is felbecsülhetetlen értékű részét képezik a gyűjteménynek. Csakúgy, mint néhány korabeli külföldi folyóirat: a Max Weber szerkesztette Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik (előzményével együtt 1888-tól), az Annales de l'Institut

Internationale de Sociologie (1895-től), a Revue de l'Institut de Sociologie (1927-től), a Revue Internationale de Sociologie (1901-től), az American Journal of Sociology (1895-től), az Annals of the American Academy of Social and Political Sciences (1890-től), melyek közül több mind a mai napig jár könyvtárunkba. (2.)

A szociológia magyar művelői közül Jászi Oszkár, Leopold Lajos, Pikler Gyula, Somló Bódog, Varga Jenő, Braun Róbert, Madzsar József, Buday Dezső, Concha Győző, Geöcze Sarolta, Giesswein Sándor, a nemzetközi hírű tudósok közül Lukács György, Hauser Arnold, Mannheim Károly, Polányi Károly, Szende Pál munkái a szociológiai gyűjteményrész védett darabjai.

1920-1949

A könyvtári gyarapítás szociológiai-társadalomtudományi irányultsága a két világháború között is lényegét tekintve megmaradt. Bár ekkor Magyarországon nem volt magát kifejezetten szociológiai nevező kutatás, Dékány István, Magyar Zoltán, Hajnal István, Györffy István munkássága mégis a szociológiai nézőpont érvényesítéséről árulkodtak. A 30-as évek falukutató, szociográfiai irányzatának képviselőit a magyar szociológiai-történet klasszikusaiként tartjuk számon, műveik korabeli kiadásai szinte hiánytalanul szerepelnek az állományban. (Erdei Ferenc, Jahn Ferenc, Kovács Imre, Féja Géza, Szabó Zoltán, Fülep Lajos, Kodolányi János, Darvas József, Illyés Gyula, Veres Péter, Németh László.)

1950-1970-ES ÉVEK

Az 50-es években „burzsoá áltudomány”-nak minősített szociológiában a 60-as évek végén és a 70-es évek elején megindult az újraintézményesülés folyamata. A 60-as években a már szisztematikusan folyó társadalomstatistikai kutatásoknak otthont adó KSH mellé felzárkózott a szociológiai nézőpontú társadalomtudósokból toborzott MTA Szociológiai Kutatócsoport, mely először az MTA Filozófiai Intézetének égisze alatt működött, majd 1965-ben elnyerte az intézeti rangot és önállósodott. Egy-két éven belül több szociológiai profilú kutatóintézet jött létre, így az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, az MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpontja. Megkezdődött, majd fokozatosan terjedt a szociológia egyetemi oktatása, szociológiai tanszékek alakultak, és több más társadalomtudományi kutatóhelyen is megindultak a szociológiai jellegű kutatások. 1972-ben jelent meg először a tudományág hivatalos lapja, a Szociológia, az MTA Szociológiai Bizottságának folyóirata, melyet több más szociológiai tematikájú lap követett (Társadalomtudományi Közlemények 1971-, Kultúra és Közösség 1974-). (3.)

Ezzel a folyamattal párhuzamosan ment végbe a magyar könyvtári rendszer átalakulása, melynek működését 1968-ban egy a művelődési miniszter által kiadott utasítás szabályozta. Ez a jogszabály vezette be az országos szakkönyvtár fogalmát. A tudományági szakkönyvtárak kiválasztásakor az alapításunktól fogva következetesen vállalt szociológiai dokumentumgyűjtés miatt esett ránk a választás. Az 1976-os könyvtári törvény ill. annak végrehajtási utasítása a FSZEK központi könyvtárát – már nemcsak gyűjteménye, hanem az arra épülő magas színvonalú szakirodalmi feltáró munka alapján – a szocioló-

gia országos szakkönyvtárának jelölte ki. /Ez a feladatkör az 1997-es, a könyvtári ellátást szabályozó törvényben is megmaradt. (4.)/

1973 – az osztály megalakulása

Több mint 30 esztendővel ezelőtt, 1973. július 1-én jött létre a központi könyvtárban a Szociológiai dokumentációs osztály, mai nevén Szociológiai gyűjtemény. (Első vezetője dr. Remete László volt.) Az osztály megalakulása egyrészt beleilleszkedik a szociológia intézményesülési folyamatába, másrészt következménye az országos szakkönyvtári „ki-nevezésnek”. Hiszen a funkció ellátásához a központi könyvtárban szükség volt egy szakmai irányító, koordináló és szakirodalmi információs tevékenységet végző szervezetre. (Az osztály szervezeti helyét, szerepét és tevékenységi körét a mindenkori szervezeti és működési szabályzatok fogalmazták meg, legutóbb 2002-ben.)

A központi könyvtárban a szociológiai szakirodalmi, bibliográfiai tevékenység megelőzte az osztály megalakulását. Az osztály azokból az olvasószolgálatban dolgozó tájékoztató munkatársakból szerveződött, akik már addig is bizonyították társadalomtudományi érdeklődésüket, hozzáértésüket és jártasságukat a bibliográfia-készítésben. (Az osztály 4 fővel alakult meg, olvasóterme 6 férőhelyes, a kézikönyvtár 1.500 kötetes volt az induláskor.)

A szakbibliográfiák kora

Az 1960-70-es évek lényegében a szakbibliográfiák készítésének jegyében teltek. A magyar könyvtárügyben megsokasodtak a szakirodalmi és ajánló bibliográfiák, különösen az egymáshoz közel álló társadalomtudományok terén. Ebbe a folyamatba illeszkedett könyvtárunk bibliográfiai tevékenysége is. A szociológiai szakbibliográfiák forrása egyrészt a magyar kurrens, másrészt a magyar történeti, harmadrészt pedig a könyvtárba ill. az országba bekerülő külföldi szakirodalom volt.

1965-től könyvtárunk folyamatosan kiadta a szociológiai új szerzeményekből összeállított gyarapodási jegyzékeit. /Egyrészt nagyobb időintervallumokban összefoglalva „A Fővárosi Könyvtár 1958-1964 (...1965-1971, ill. 1972-1976) közötti szerzeményeiből. Szociológia” címmel, másrészt a gyors tájékoztatásra alkalmasabb füzetek formájában: „Újonnan érkezett szociológiai művek jegyzéke” (1971-1980 között)./

1969-ben indult útjára (és 1984-ig élt) a Tematikus szociológiai kisbibliográfia sorozat, melyet a TIT Szociológiai csoportjának felkérésére, a TIT előadássorozatokhoz készített a könyvtár, s alig több mint 100 tételt tartalmazó, aktuális kérdések irodalmát összegyűjtő, ajánló bibliográfiákból állt.

1974 és 1980 között jelent meg egy másik tematikus sorozat, mely egyes aktuális társadalmi kérdésekhez, szociológiai kutatási témákhoz nyújtott ajánló bibliográfiát. Ilyenek pl. a család szociológiáról, a deviáns jelenségekről készült kiadványok. Ezek már egyrészt bővebb terjedelemben jelentek meg, (500 körüli bibliográfiai tétellel), alapvetően a külföldi szakirodalomra koncentráltak, és füzetenként eltérő módon nemcsak a saját, hanem a magyarországi nagyobb könyvtárak gyűjteményének anyagából is válogattak.

(„A cigányság társadalmi helyzete” című bibliográfia – mely az évek során folyamatosan, különböző sorozatokban jelent meg – a sorozat kiemelkedően fontos darabja, és a magyar szociológia történetét tekintve is úttörő jelentőségű volt!)

A magyar szociológia intézményesüléséhez és tudományos fejlődéséhez járult hozzá az a kezdeményezés, mely a magyar szociológia történetének forrásait kívánta feltárni, egy többkötetes bibliográfia segítségével. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és az MTA Szociológiai Kutatócsoportjának (később Intézetének) közös kiadásában, 1970-ben, még az osztály megalakulása előtt indult útjára a magyar szociológia történetének forrásait feltáró, nagyszabású, később akadémiai nívódíjjal kitüntetett bibliográfiai sorozat, a Magyar szociológiai irodalom bibliográfiája, melynek 1. kötete a Huszadik Század, a Munka Szemléje és a Szabadgondolat című folyóiratok repertóriumuma volt. (További kötetei: 2. köt. Folyóiratok 1900-1919. Egyéb folyóiratok (1975.), 3. köt. Önálló kiadványok, 1900-1919. (1981), 4/A köt., Könyvek és folyóiratok, 1919 augusztus – 1929 december. (1986), 5. köt. Könyvek és folyóiratok, 1945 – 1948. június. (1977) Szerk.: Remete László.)

1972-ben jelent meg először könyvtárunk kiadásában a „Szociológiai Információ. A magyar nyelvű szakirodalom válogatott bibliográfiája.” Az impresszumon FSZEK Szociológiai csoport a felirat, a belső címlap szerint pedig a bibliográfiai gyűjtést a könyvtár Olvasószolgálatának és Bibliográfiai osztályának munkatársai végezték. A bibliográfia alapító szerkesztője Vágh Mária volt, aki a kezdetektől 1992-ig vezette a munkát.

A Szociológiai Információ című bibliográfia első füzetének bevezetője szerint a kitűzött cél nem lehetett a szakirodalom teljes feltárása, az évente megjelenő több mint 800 sajtótermékből mindössze 100 időszak kiadvány és a könyvpiacra kerülő könyvek feltárására szorítkoztak. (A bibliográfia éves tételszámát nagyon hosszú ideig tudatosan 1700-1800 körül tartották a szerkesztők. 1985 és 2000 között már az anyag bősége miatt a 2000 körüli tételszám volt a jellemző.) A szerkesztők célul tűzték ki a magyar szerzők külföldi publikációinak regisztrálását (hungarika jelleg) (5.), és a kutatók igényeihez igazodva a tematikát kiterjesztették a szociológiával határos tudományterületek szociológiai vonatkozású anyagára is. Nemcsak a kutatói igényeket szándékoztak kielégíteni, hanem az ismeretterjesztés szempontja miatt a rövidebb, olvasmányosabb tanulmányokat is felvették, sőt tekintettel akartak lenni arra is, hogy ugyanakkor a publikációnak a könnyebben, több könyvtárban elérhető variánsát helyezték előtérbe a szerkesztés során. Közöltek könyvismertetések – de csak a legfontosabb társadalomtudományi lapokból. Majd később a legfontosabb vitákat is felgöngyölítették. A bibliográfia szerkesztésének kialakításához a témaköröket az akkor legkorszerűbb nemzetközi szociológiai bibliográfiától, az UNESCO és az International Committee for Social Science Information and Documentation által kiadott International bibliography of sociology-tól kölcsönözték, (mely egyébként már 1959-től járt könyvtárunkba). A tárgyszavazáshoz figyelembe vették az ebben a bibliográfiában használt szakszókincset, kiegészítve azt a magyar társadalmi viszonyokat leíró, ill. a magyar szaknyelvben honos fogalmakkal. (A nemzetközi bibliográfia egyik szerkesztője egyben a szociológiai és egy későbbi kulturális teaurusz megalkotója, Jean Viet volt.) Ezzel a nemzetközi bibliográfiával később munkakapcsolatba is került az osztály, hosszú éveken keresztül – az 1988-as tárgyévig –

a magyar szociológiai irodalom reprezentatív anyagát osztályunk küldte meg a szociológia nemzetközi bibliográfiájának.

Ebben a kis összefoglalóban felsoroltuk minden olyan lényeges elemét ennek a nyomtatásban utoljára 1989-es tárgyévvel megjelenő, később CD-ROM-on, jelenleg online adatbázisként SzocioWeb néven máig továbbélő bibliográfiának, amely az évek során fontos jellemzője maradt. (6.)

A jegyzékek, bibliográfiák összeállításában a Szociológiai dokumentációs osztály tagjain kívül könyvtárunk szerzeményezési és olvasószolgálati osztályainak a szociológia iránt érdeklődő munkatársai jeleskedtek. Immár beteljesítve az akkori könyvtári törvény egyik országos tudományos könyvtáraktól elvárt feladatát, a szakirodalmi információgyűjtést, -feldolgozást és -szolgáltatást. Ez lett az alappillére országos szakkönyvtári tevékenységünknek a szakterületen tevékenykedő más könyvtárakkal folytatott kooperáció, és a központi szolgáltatásokban való részvétel mellett.

A 60-as 70-es évek nagy kihívása volt a könyvtárak számára, hogy az országba bekeverülő, drága valutáért megvásárolt, külföldi dokumentumkincsről tájékozódjanak, és szakkönyvtári körönként egyeztessenek a külföldi rendelések terén. Ezt volt hivatva szolgálni a Külföldi könyvek központi címjegyzéke, melynek szociológiai szakjelzetű könyveit nyilvántartottuk, és ezt szolgálta a hazánkba járó szociológiai jellegű lapok lelőhely-jegyzékének összeállítása, és az erre alapozott, rendelést egyeztető értekezletek megszervezése.

1971-ben indult meg a Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról c. tartalomjegyzék szolgáltató, gyorstájékoztató kiadvány, mely 1987-es megszűnéséig, az ország minden jelentős szociológiai vonatkozású folyóiratáról évi 12 füzetben, meglehetősen naprakészséggel adott információt a külföldi szakirodalom hiányával küszködő kutatói rétegnek.

1980-AS ÉVEK

A 80-as években tovább folytatódik a történeti és a kurrens magyar irodalom bibliográfiai feltárása. Megjelenik A magyar szociológiai irodalom bibliográfiájának 3. kötete, mely lezárja az 1900-1919 közötti periódus forrásainak feltárását, és 1986-ban, a 4./A kötetben együttesen jelenik meg az 1920-1929 közötti szociológiai irodalom összes dokumentuma.

A történeti feltárás gyümölcse két új sorozat, a „Szociológusok. Személyi bibliográfiák” sorozatban két nemzetközileg is fontos életmű válogatott bibliográfiai forrásait adtuk közre (Polányi Károly, Mannheim Károly), majd a 80-as évek közepétől megindítottuk a terjedelmesebb kötetekből álló „Magyar szociológiatörténeti füzetek” sorozatot, mely eleinte az életmű-bibliográfiák folytatásaként Szende Pál és Polányi Károly kibővített biobibliográfiáját adta közre. (Bóna Márta gondozásában, az életművek szerzői kutatóinak közreműködésével). A sorozat utolsó tagjaiként, az 1989-90-es évre átnyúlóan, a belső anyagi és személyi források beszükülésével, az ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézetével közösen, Saád József szociológiatörténész szerkesztésében jelent meg a Magyar Társadalomtudományi Társaság Társadalomtudomány című folyó-

iratának, ill. a Magyar Szemlének, a magyar konzervatív tudományosság vezető lapjának a repertórium. (Sajnos a sorozat több bibliográfiája maradt kéziratban, ill. kiadását más kiadóknak engedték át.)

SZÁMÍTÓGÉPES SZOLGÁLTATÁSOK A TEVÉKENYSÉG KÖZÉPPONTJÁBAN

A 80-as években a bibliográfiai tevékenységen kívül a szolgáltatásra helyeződött a hangsúly. A láthatáron megjelent a számítógép, mely forradalmasította, de a kezdetekben le is lassította az információ-feldolgozást. Elsősorban a gazdasági helyzet miatt nagyobb jelentőségűvé vált az országba egyre drágábban és egyre szűkösebb választékban bekerülő külföldi szakirodalom kiaknázása. A szaktájékoztatót a belterjesség és az önellátásra törekvés jellemezte. A külföldön már számítógépes technikával működő nagy nemzetközi adatbázisokhoz nem volt hozzáférés a társadalomtudományok területén. Azokat nyomtatott formában rendeltük. (Sociological Abstracts, Bulletin Signaletique. Sociologie, Current Contents).

A szociológiai dokumentumbázis és információszolgáltatás helyzetéről és fejlesztéséről előterjesztés készült, melyet az MTA-n belül létrejött Tudománypolitikai Bizottság Társadalomtudományi Információs Munkabizottsága (TIM) 1979-ben vitatott meg. (7.)

Az előterjesztés megállapította, hogy: „a FSZEK az utóbbi 10 évben határozott lépéseket tett a szakirodalmi tájékoztató munka kialakítása és szélesítése irányába”, bibliográfiai szolgáltatásai valós igényeket elégítenek ki, és, hogy „a szociológia újabb gyors térhódítása, új intézmények létesítése, a kutatógárda növekedése, az igények differenciáltabbá válása parancsolóan megköveteli a szakirodalmi tájékoztató fejlesztését”, új, korszerű szolgáltatások kialakítását. Az egységes társadalomtudományi információs adatbázis kiépítésére létrehozott alapból a könyvtár 1982-ben kapott nagy összegű támogatást, melynek segítségével megkezdődhetett az új, immár számítógépes információs feldolgozásra alapozott szolgáltatás kialakítása.

A szolgáltatás hosszantartó és buktatóktól sűrűn tarkított előkészítése két évig elhúzódott, mígnem 1984-ben beindult a külföldi szociológiai könyv- és folyóiratanyag analitikus feldolgozásán alapuló, kutatóintézeteknek, kutatóknak szánt előfizetéses referátumszolgáltatás (SDI-szolgáltatás). (8.) Ezt az egyébként rendkívül igényes, többnyire szociológusok által írott referátumokra alapozott, majd később az új szociológiai könyvek tárgyszavazásával és másolatszolgáltatással kibővített szolgáltatást a technikai kapacitás (egy Floppymat elnevezésű mikroszámítógép) elégtelensége miatt át kellett szervezni, az elavult technikát és szoftvert újabbra kellett cserélni. 1987 folyamán egy IBM PC beállítása és a TEXTAR adatbázis-kezelő rendszer céljainkra történt adaptálása után 1988-ban indult meg a feldolgozó munka az új rendszer szerint.

Míg a Floppymat gépen végzett számítógépes fejlesztés elsősorban az idegen nyelvű referátumszolgáltatás alakulásával, addig a TEXTAR fejlesztése a magyar szociológiai irodalom feldolgozásával nőtt össze. A számítógépes fejlesztés a külföldi szociológiai információs szolgáltatással indult és fokozatosan áterjedt a magyar szociológiai feldolgozásra, s végül a Szociológiai Információ című bibliográfia számítógépes előállításába, adatbázissá szervezésébe torkollott.

A szolgáltatások piacosítása

Az 1980-as években a külföldi referátumszolgáltatás beindításával tanúi lehettünk egy hosszabb ideig fennmaradó szempont érvényesülésének: kezdetét vette a szolgáltatások piacosítása.

A feldolgozott szakirodalmi információt különböző csomagokban, különböző áron kínálva hirdettük meg az egyes években. Az éves jelentések is tükrözik, hogy fontos szemponttá kezdett válni, hogy mit, mennyiért kínálunk, ill. mit mennyiért vesznek meg, áremeléskor csökkennek-e a bevételek, stb. Eleinte szolgáltatásként csak a külföldi referátumszolgáltatást kínáltuk. Később extra szolgáltatásként adtuk ehhez az összes rendelkezésünkre álló egyéb forrásból végzett irodalomkutatást bizonyos kiemelt, a szociológiai kutatást leginkább érdeklő témákból. A magyar irodalom számítógépes feldolgozásának felzárkózásával pedig, komplex szolgáltatást hirdettünk a magyar és külföldi irodalomból egyaránt, évente kevésbé változó tarifákkal. (A Cigány Kutatásokat Koordináló Tanács felkérését egy komplex témafigyelő szolgáltatás megrendelésére a könyvtárunk által a 70-es évek óta szisztematikusan és kiemelten végzett – Hiripiné Vágh Mária nevéhez fűződő – cigány témájú bibliográfiai feltárás, ill. az osztály akkori vezetőjének, Báthory Jánosnak szenvedélyes elkötelezettsége alapozta meg a cigányság társadalmi helyzetének feltárásában. Báthory János a rendszerváltás évében vált meg osztályunktól, s 1989-től a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Titkárságon kezdte meg pályafutását.)

A 80-as évek folyamán átlagosan mindössze 30 megrendelője volt a szolgáltatásnak – a nagy kutatási főirányok (Társadalmi beilleszkedési zavarok kutatási főirány, Cigány Kutatásokat Koordináló Tanács) rendelték meg kutatóiknak a témafigyelést, ezen kívül tanszékek, könyvtárak és egyéni kutatók tartoztak a megrendelők körébe. A bevételekkel egyébként sikerült fenntartani a feldolgozás személyi költségeit. Igazság szerint a magyar szociológiai-társadalomtudományi kutatás soha nem tudta volna szolgáltatásunkat pusztán kutatásra szánt pénzüsszegeiből fenntartani. A csodával határos, hogy anyagilag a külföldi szakirodalmi szolgáltatás így is többnyire önfenntartó volt. (A bevételek az évek során nagyon különböző nagyságrendűek voltak, a 200 eFt-tól a 600 eFt-ig terjedtek.)

Az előbb elmondottak alapján láthatjuk, hogy a 80-as években magyar és külföldi adatbázisaink különböző tematikával, eltérő szoftverrel és tárgyszókészlettel készültek, s ez nehezítette a szolgáltatás egységesítését. 1989 folyamán teremtődött meg a lehetősége az egységes alapokon nyugvó magyar és idegen nyelvű szociológiai szakirodalmi feldolgozásnak és szolgáltatásnak, mely ettől kezdve kiemelt helyet kapott a Szociológiai dokumentációs osztály munkájában.

1990-ES ÉVEK

1989 a rendszerváltás éve, és a politikai fordulat a 90-es évek elejére fordulatot hozott a tudományos kutatásban és a könyvtári életben egyaránt. A tudományos és a kulturális szféra finanszírozási gondjai, a tudomány és a felsőoktatás intézményrendszerének teljes átszerveződése, a könyvtári rendszer átalakulása együttesen nehéz helyzetbe sodorta

és váratlan kihívások elé állította az osztályt. A szakirodalmi szolgáltatások piaca jó időre beszűkült, elapadtak a kutatási projektek és az egyes kutatók forrásai, könyvtáron belül csökkent az – elsősorban a külföldi irodalom vásárlására, folyóiratok előfizetésére fordítható – keret.

AZ OLVASÓFORGALOM UGRÁSSZERŰ NÖVEKEDÉSE

A felsőoktatás liberalizálása, a szociológia elterjedése a felsőoktatásban ugrásszerű növekedést eredményezett az egyetemi hallgatók létszámában. (A szociológia átvette az „ideológiai tantárgyak” szerepét.) 1990-1996 között szinte minden második évben megkétszereződött a szociológiai szakolvasóterem olvasóforgalma, és a nagyobb férőhely híján 2000 kötetes kézikönyvtár könyveinek és folyóiratainak forgalma is exponenciálisan nőtt. Az olvasótermi szociológiai szaktájékoztató igénybevétele az 1995-1998 közötti években nőtt kétszeresére, melyet egy olvasótermi számítógép beállítása, a saját és az egyre szaporodó egyéb, CD-ROM-on elérhető adatbázisok használata idézett elő. (A szociológiai olvasóterem 1997-ben egy kisebb szobával bővült, ami enyhítette az akkorra már kétszeresére nőtt helyben olvasói forgalmat.) (9.)

Az olvasó- és dokumentumforgalom, így a helyben olvasható dokumentumok forgalmának növekedése együtt járt a dokumentumok rongálódásával, elveszésével, s ez a folyamat a forgalom további növekedésével mind a mai napig tart. (A forgalom növekedése és az olvasói, tanulási szokások megváltozása elindított egy szintén máig ható folyamatot, a másolat-szolgáltatás egyre növekvő igénybevételét, ill. később az új könyvtárban – az önálló másolást.)

A forgalom váratlan növekedését 1996-ban és egy kontroll vizsgálat keretében 1997-ben egy – Nemzeti Kulturális Alap (NKA) által támogatott pályázat segítségével – a központi könyvtárban lebonyolított felmérés vizsgálta, mely a szociológiai témájú dokumentumok használatára és használóira irányult. A vizsgálat megállapította, hogy a könyvtár dokumentumforgalmának 21-34 %-a (a másolásokat is beleértve) szociológiai-társadalomtudományi vonatkozású, és e dokumentumok használóinak döntő többsége, 60-80%-a egyetemista, főiskolás, lakóhelyét tekintve pedig a többség budapesti lakos. (Kb. 13 % vidéki használó volt a szakterületen.) (10)

KÜLSŐ TÁMOGATÁSOK

Ebben a forrásszegény korszakban, 1991-től egészen 1998-ig szinte a kezdetektől lehetett számítani külső támogatásokra. A szerzeményezésben a Sabre, a Soros, a Volkswagen, és egyéb alapítványi támogatások, a könyv- és folyóirat-ajándék ill. diszkont akciók valamelyest segítettek a legdrágább külföldi szakirodalom beszerzésében. A magyar szociológiai szerzeményezésben nagy érvágás volt az 1994-es kötelezpéldány törvény, melyben lényegében elvesztettük azt az addigi jogunkat, ami országos szakkönyvtárként addig megilletett bennünket a szociológia területén.

Osztályunk a legtöbb támogatást az Országos Tudományos Kutatási Alap (OTKA) Szociológiai kuratóriumának és az NKA Könyvtári kuratóriumának köszönhet. Az NKA

Könyvtári kuratóriumától összesen, a millenniumi CD verziót is beleszámítva 1992 és 2000 között 1,5 milliót kaptunk. Az OTKA könyvtár támogatásából sikerült beszerezni 1993-ban a Sociofile című nemzetközi adatbázist.

Az OTKÁ-tól 1992-1996 között kurrens magyar adatbázisunkhoz, a számítógépes problémák okozta lemaradások pótlására kaptunk egy nagyobb összeget, majd az 1997-2000 közötti négy évre csaknem 3 millió Ft-ot az adatbázis CD ROM-os verziójának előkészítésére és kiadására. Ezek rendkívül jelentős összegek voltak akkortájt, a szociológiai zsúri a nagyszabású empirikus kutatásokra ítélt csak meg ilyen nagyságrendű összeget. A Magyar Szociológiai Társaság és az OTKA szociológiai kuratóriuma kiemelt támogatásának számított ez mindkét alkalommal.

Az anyagi támogatáson kívül több ízben élvezhettük a szociológus-társadalom, a Magyar Szociológiai Társaság szakmai segítségét. 1995-ben az MTA Szociológiai Bizottsága beszámolót készített az MTA országgyűlési jelentéséhez a hazai szociológia diszciplináris helyzetéről, melyben az országos szociológiai szakkönyvtár akkori problémáit híven tolmácsolta. (11) 1996-ban a Magyar Szociológiai Társaság tagjai publikációs jegyzékük megküldésével nyújtottak segítséget adatbázisunk építéséhez, több száz, addig regisztrálatlan tétellel gyarapítva azt.

AZ INFORMATIKAI FEJLESZTÉS BUKTATÓI

Az 1990-es években az informatikai fejlesztés nem hozta meg a kívánt mértékű javulást az információ-feldolgozásban és szolgáltatásban. Különösen a 90-es évek elején volt megbízhatatlan a számítógépes háttér, a hardver és szoftver hibák miatti folytonos leállások, s több ezres tételszámú adatvesztések tették bizonytalanná a mindennapi munkát. Az ebből a korszakból származó éves munkajelentések mindegyikében külön fejezet szól a számítógépes problémákról, és az ezek okozta veszteségekről. Ez a helyzet 1995 körül valamelyest javult, és lehetővé vált a zökkenőmentes napi rutin feldolgozó munka.

Nyilvánvalóvá vált, hogy az egy munkahelyes, lokális gépen történő adatfeldolgozás egyre nehezkesebbé teszi a munkát. Az egyetlen gépen végzett céduaszolgáltatás, adatrögzítés és kiadványkészítés kölcsönösen hátráltatta egymást. Ezért már 1995-ben felmerült egy azóta is örökzöld téma: az éppen használatos integrált szoftver – akkortájt a TEXTLIB – analitikus moduljának elkészítése, és a szociológiai adatbázisnak a központi könyvtár számítógépes hálózatához való kapcsolása. Ez akkor nem valósult meg. Illetve az 1994-1998 között már halódó külföldi szociológiai szakirodalmi feldolgozásunk akkor szűnt meg teljesen, amikor a külföldi szociológiai adatbázist tartalmazó számítógépet a hálózatra csatlakoztatták. (A közeljövő tervei között szerepel a külföldi könyvek tárgyszavazásának és válogatott analitikus feltárásának újraélesztése.)

A CD-ROM-ON ELÉRHETŐ ADATBÁZISOK ELTERJEDÉSE

A szakirodalmi szolgáltatások terén éppen sikerült a magyar és külföldi szolgáltatás egységes keretét kialakítani, külföldi adatbázisokkal kiszélesíteni, amikor a számítógépes problémák és az ebből eredő, adatfeldolgozásban történő lemaradások miatt adatbázisaink már egyre kevesebb adattal bővültek.

1992-ben meghirdettük az adatbázisok floppy történi szolgáltatását a TEXTAR adatbáziskezelő tulajdonosai számára, melyek elsősorban a megyei és városi könyvtárak köréből kerültek ki. A teljes adatbázis szolgáltatása – sok technikai zökkenővel, de végülis egyre növekvő számú előfizetővel 1998-ig működött –, majd a magyar adatbázis első, kurrens anyagot is tartalmazó, CD-ROM-os változatának megjelenésével okafogyottá vált.

A kutatók és kutatási programok által előfizetethető témafigyelés a tudományos kutatás hosszasan bizonytalan helyzetével lényegében elvesztette piacát. 1995-re ebből a megrendelői körből szinte teljesen eltűntek az éves előfizetők, és maradtak az egyes témára orientált, egyszeri lekeresések, melyek száma az olvasótermünkben is használható, ill. a megyei és városi könyvtárak nagy részében is elérhető adatbázis megjelenésével tovább csökkent.

A 90-es évek technikai újdonsága a szakirodalmi tájékoztatásban és szolgáltatásban minden kétséget kizáróan a CD-ROM volt! A könyvtárunkba az 1960-as évektől járó Sociological Abstracts nyomtatott verzióját felváltandó 1993-ban sikerült beszerezni ennek a számunkra legalapvetőbb nemzetközi adatbázisnak a CD-ROM verzióját, a Sociofile-t.

(A korszak szűkösségére oly jellemző módon technikai okok miatt a saját olvasótermi gépünkön egy ideig nem tudtuk használni, csak egy, a Soros Alapítvány támogatásával könyvtárunkban otthont kapott Amerikai továbbtanulási központban működő, CD-t is olvasó számítógépen.)

Az első CD-ROM-okat egyre több követte a szolgáltatásban és a tájékoztatásban egyaránt – (Pressdok, MNB, NPA ill. a külföldiek FRANCIS – a Bulletin Signaletique CD-ROM változata, majd a német WISO.)

SAJÁT CD-ROM ELŐÁLLÍTÁSA

Kézenfekvőnek látszott, hogy mi is az akkor legkorszerűbb, CD-Rom technikát vegyük igénybe adatbázisunk terjesztésére.

A Szociológiai Információ c. bibliográfia CD-ROM változatának kiadására, mint már fentebb is említettük, pályázati támogatások segítségével került sor. „A magyar szociológia 25 éve (1972-1996.) Szakirodalmi bibliográfia CD-ROM-on” című pályázatunkra az OTKA az 1997-2000 közötti 4 évre 2.773 eFt-ot szavazott meg, A magyar szociológia 30 éve (1970-2000) című, angol verzióval is ellátott millenniumi CD projektre a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától (NKÖM) további 470 eFt-os összeget kaptunk.

Pályázatunk célja kettős volt. Az egyik, hogy az osztályon 1972 óta folyó bibliográfiai feltáró munka eredményét korszerű, könnyen kezelhető és terjeszthető adathordozón adjuk közre. A másik, hogy az integrált könyvtári szoftver bevezetése előtt adatbázisunkat változatlan formában „átmentsük”.

A CD gyártója, az ARCANUM Databases lett. ARCTIS for Windows nevű szoftverjüket már akkor több népszerű adatbázis használta. (MNB, Pressdok, NPA) Az adatbázis retrospektív anyaggal történő feltöltése, a szerkesztés, a szoftver alkalmazása célja-

inkhoz, a Súlyg elkészítése, a teaurusz fejlesztése és az angol nyelvű változat kidolgozása munkaidőn kívüli, pályázati feladat volt.

A pályázatok segítségével 1998-2001 között, különböző tárgyév intervallumban (1984-94, 1980-1998, 1977-1999, ill. 1970-2000) jelentek meg a CD-ROM-ok. Eleinte csak retrospektív, később kurrens anyagot is tartalmazva, folyamatosan nagyságrendileg emelkedő tételszámmal. 1997 elején, a CD-munkálatok kezdetén adatbázisunk az 1987-1996 közötti 10 évre vonatkozóan kb. 40.000 tételt tartalmazott. A négy év alatt csaknem 100.000-re emelkedett a tételszám. A millenniumi CD anyagát az 1970-1971-es, újonnan feldolgozott tárgyévek anyagával is kibővítettük. Ezzel a CD több mint 30 év magyar szociológiai termését reprezentálta.

Az adatbázisban a bibliográfiai tételek – folyóiratcikkek, cikksorozatok, monográfiák és többkötetes művek – minden lényeges adata külön-külön vagy bármely kombinációban visszakereshető. A téma szerinti kereséshez a szociológiát és határterületeit lefedő témakörök, vagy a részkérdésekre utaló tárgyszavak (teaurusz) nyújtanak segítséget.

Ez a bibliográfia nemcsak a hazai szociológia teljes termését adja közre, hanem annál a kezdetektől többre vállalkozott. Egyrészt a szociológia interdiszciplinaritása miatt a hazai társadalomtudomány fejlődését is reprezentálja. Jól egészíti ki a társadalomtudományi részterületeken eddig készített bibliográfiákat (pedagógia, közgazdaságtudomány).

Másrészt hungarika jellegénél fogva gazdag magyar vonatkozású nemzetközi szakirodalmi anyagot tartalmaz. Regisztrálja a magyar szerzők külföldi publikációit, a hazai idegen nyelvű szakirodalmat, külföldi szerzők magyar vonatkozású, itthon vagy külföldön publikált írásait. A bibliográfia ennél fogva igen gazdag idegen nyelvű anyagot is tartalmaz (kb. 10%).

Az idegen nyelvű keresést szolgálja, hogy az anyag visszakereshető a dokumentumok nyelve szerint, utal az idegen nyelvű rezümék meglétére ill. a magyar cikkek idegen nyelvű címfordítását is közli.

A Magyarország iránti növekvő külföldi érdeklődés miatt és a magyar szociológia nemzetközi népszerűsítése érdekében készült el a CD angol nyelvű keresőfelülete. Ezen angol nyelvű tárgyszavakkal, az idegen nyelvű címeiből vett címszavakkal is lehet keresni. A keresést angol nyelvű Help segíti. A CD-nek ez a „kísérleti” angol nyelvű verziója nagyon sok kiegészítésre, fejlesztésre szorult, a fejlesztést az utolsó megjelent, ú. n. „millenniumi CD”-n hajtottuk végre, és egy válogatott szakirodalmi anyag angol nyelvű kivonatainak digitalizált, teljes szövegével egészítettük ki. (A Szociológia ill. a Szociológiai Szemle. A magyar Szociológiai Társaság folyóirata valamint a Replika című folyóiratok angol kivonataival.)

(A CD-t a FSZEK többi adatbázisával közös CD-ROM-on adtuk ki évi egyszeri frissítéssel. Vásárlói oktatási intézmények, kutatóintézetek és könyvtárak voltak.) (Az OTKA Minősítő bizottságától pályázatunk eredménye kiváló minősítést kapott.)

2000-2004 - ÚJ KÖNYVTÁR, ÚJ KÖRÜLMÉNYEK

Az új évezredbe való átlépés szimbolikusan egybeesett a központi könyvtár épületének rekonstrukciójával és informatikai fejlesztésével. Az új környezet, a korszerű technikai, infrastrukturális és informatikai feltételek perspektivikusan minőségi fejlődést tettek lehetővé az információfeldolgozás és -szolgáltatás terén, s az új lehetőségek mellett újra kellett fogalmazni a könyvtár, s benne a Szociológiai gyűjtemény feladatait.

A leglátványosabb változás természetesen a külsőségekben, az olvasóterem nyújtotta lehetőségekben, a kézikönyvtárban és ezzel összefüggésben, a helyben végzett szak-tájékoztatásban következett be. (12)

A SZOCIOLÓGIAI KÉZIKÖNYVTÁR ÁTALAKULÁSA

A szociológiai kézikönyvtár megalakulása óta kis túlzással az egész épületet bejárta. Mindig az éppen rendelkezésre álló térhez kellett igazítani a kihelyezett állományt. Az osztály megalakulásakor egy 40 m²-es, kicsi szoba adott otthont a gyűjtemény munkatársainak és a 6 kutató befogadását lehetővé tevő „olvasóteremnek”, melynek polcain maximum 1.500 kötetet lehetett elhelyezni. A folyamatos költözésekkel a 80-as évekre megszűnt a kényszerű társbérlet a munkatársak és az olvasók között, az olvasói ülőhelyek száma is növekedett némileg, a kézikönyvtár elérte a 2.000-2.500 kötetet. Igazi szakolvasóteremmé azonban a szakmai folyóiratok kihelyezésével, majd később a tájékoztató adatbázisok „szerény” elérhetőségével vált.

2000 folyamán a rekonstrukció első szakaszában egy kb. 50 m²-es területről, egy 2.500 kötetes, 200-féle folyóiratot kínáló, egyetlen lokális olvasói, és egyetlen, szintén lokális szaktájékoztatói számítógéppel kellett egy 20 m²-es területre beköltözni, s ezzel egyidejűleg kellett kidolgozni a végleges, több mint 200 m² alapterületű, 40-50 férőhelyes, több, nem összefüggő térből álló olvasói tér szakmai koncepcióját és berendezési tervét. Általános szempont volt, hogy a gyakran használt raktári anyag – beleértve a folyóiratokat is – minél nagyobb része kerüljön a szabadpolcos terekbe, így az olvasótermekbe is. A szociológiai kézikönyvtár kialakításánál az volt a célunk, hogy a referenz eszközök mellett a legfontosabb, és elsősorban a legnagyobb használói réteg, a diákok által leggyakrabban keresett magyar szociológiai állomány minden reprezentatív művét kihelyezzük. Így alakult ki a több mint 7.500 kötetes olvasótermi állomány, mely az olvasóterem 2000. szeptemberi megnyitása óta az évek során még tovább duzzadt. A szakolvasóteremben 0-9-ig minden szakcsoportot megtalálunk, de természetesen a törzsanyagot a 301-es szak speciálisan általunk továbbosztott szakcsoportjelzettel ellátott könyvnyomtatvány képezi. A szociológiai olvasóterem fölé nyúló galérián helyeztük el a szociológiai és a szociológiával határos szakterületek folyóiratait. A szociológusok és szociológiát hallgatók által leggyakrabban használt, és a legtöbb szociológiai témájú cikket tartalmazó, magyar adatbázisunkban szinte teljességgel feldolgozott szociológiai és társadalomtudományi folyóiratok kurrens példányain kívül visszamenőleg is kihelyeztük a legfontosabb magyar és külföldi folyóiratokat. A könyvtár egészének szabadpolcos állományából kiemelt, a többitől eltérő szintre kihelyezett szociológiai állomány koncepciója

nem vált be, jelenleg a kölcsönözhető szociológiai állománynak ez a 10 000-es nagyságrendű része a többi szakkal egy térben található.

A SZAKTÁJÉKOZTATÁS ÁTALAKULÁSA

Megváltozott az olvasótermi tájékoztatás is, hiszen az addigi két lokális számítógép helyett a szociológiai folyóirat-galérián négy, a szociológiai olvasóteremben pedig hat multimédiás gép áll az olvasók rendelkezésére. Ezekben a Corvina katalóguson kívül a legfontosabb magyar CD-s adatbázisok váltak elérhetővé. Az olvasó saját lekereséseit térítés fejében kinyomtathatja vagy lemezre mentheti.

A külföldi szakirodalmi tájékoztatásban eleinte a legfontosabb nemzetközi szociológiai adatbázisok 90-es években bevált CD-ROM változata volt elérhető, majd 2003-tól ill. 2004-től online előfizetéssel bocsátjuk ezeket az olvasók rendelkezésére. A Sociofile CD ill. Sociological Abstracts (online CSA), a WISO III és a FRANCIS CD-ROM, a legfontosabb nyelvterületek szociológiai irodalmát fedik le. 2002-től húzódik az Elektronikus Információ Szolgáltatás (EISZ) bevezetése könyvtárunkba, mely gyűjteményünk használati számára, elsősorban a Web of Science, benne a Social Science Citation Index elérését jelentené. 2003-ban nyertes pályázatunk révén jelentős hardverfejlesztést hajtottunk végre nagyobb teljesítményű gépek beállításával. 2005-től lesz elérhető a Szociológiai olvasóteremben az EBSCO, és a gyűjteményünk által előfizetett International Bibliography of the Social Sciences, mely eddig is végigkísérte szaktájékoztatásunk történetét.

A szaktájékoztatásban természetesen már a 90-es évek közepe óta egyre növekvő mértékben használjuk fel az Internet adta lehetőségeket, az olvasóterem olvasói gépein való közvetlen elérésre azonban csak 2004-től nyílt lehetőség. (Eleinte hardver és hálózati, később informatikai biztonsági okokból.)

Az új könyvtár 2001-es megnyitása után nyilvánvaló vált az olvasóforgalom soha nem látott mértékű növekedése. A Szociológiai olvasóterem olvasóforgalmának adatait az új könyvtár sajátosságai miatt lehetetlen volt mérni, de a dokumentumforgalom és a tájékoztatói kérdések szisztematikus regisztrálása alapján mondhatjuk, hogy 2004-ben csaknem 33 000 dokumentumot forgattunk meg, és kb. 1 100 érdekesebb tájékoztató kérdésre válaszoltunk, s ez utóbbi a 2003-ban mért adatoknál 37%-kal több.

A BIBLIOGRÁFIAI FELTÁRÁS VÁRHATÓ ÁTALAKULÁSA

Az új könyvtár szinte mindenből más nagyságrendet, más tempót, más igénybevételt diktál. Nemcsak az olvasóforgalom lett ugrásszerűen nagyobb a réginél, egyre növekszik a feldolgozandó, átnézendő, megrendelendő, pótlendő, selejtezendő dokumentumok száma. Az Országos Dokumentumellátó Rendszerben (ODR) regisztrált könyvtárközi kérések megnégyszereződtek, s ezek fele társadalomtudományi-szociológiai jellegű. Az internetes „tág világ”-ban lényegesen intenzívebb a tájékoztató munka. Új kihívás az online adatbázisok megismerése, szakszerű használata, sőt a használat oktatása. Ez az új tartalom, ez a „más minőség” és mennyiség szétfeszíti a régi kereteket, a régi tervezést.

Az új könyvtár megnyitása körüli időkből megbillent az egyensúly a gyűjtemény nyilvános szolgálati ill. bibliográfiai feltáró és gyűjteményszervező feladatai között, ez utóbbiak rovására.

Az új könyvtár megnyitáskor a Textlibről a Corvina integrált rendszerre való átállás lehetővé tette ugyan egy új OPAC használatát, de ez még 2001 folyamán is nagyon sok hibával és hiányossággal küzdött. Az egy munkahelyes, lokális gépen végzett szakirodalmi feldolgozó munkánk hálózathoz kapcsolódását lehetővé tevő analitikus modul beindulását a 90-es években a Textlibtől, 2000-től a Corvina integrált rendszertől várjuk. A 2002-ben már tesztelt, de további fejlesztésre szoruló modul 2004-ig sajnos nem készült el. Ez a feldolgozó munkában kumulált lemaradásokat okozott a 2000-es években, és rontotta a szaktájékoztató színvonalát is.

Bár a szakirodalmi feldolgozásban bekövetkezett lemaradás részben a modul hiányával, ill. késedelmes bevezetésével valamint az új könyvtár körüli teendőik sokaságával magyarázható, van néhány más szempont is, amelyet az utóbbi időben ezeken kívül is figyelembe kell venni. Nagyságrendekkel nőtt a feldolgozandó anyag mennyisége. A számok azt mutatják, hogy lényegében a 90-es évek közepétől a feldolgozott dokumentumok, a rögzített bibliográfiai tételek száma – részleges feldolgozottság esetén is – magasabb, mint régebben. Míg a 90-es évek elején a kész tárgyévek tételszáma a magyar szociológiai adatbázisban 3 000 körül mozgott, s a tervezés során is ezzel számoltunk, most még teljesen fel nem dolgozott tárgyévekben is magasan a 4 000-es tételszám fölé került.

Ez valószínűleg a következőkkel magyarázható. Nőtt a szociológiai tárgyú, módszerű kutatások száma, sőt a nem szűk szakmai diskurzusban is nagyobb helyet kapott a szociológiai megközelítés. (Az általános kulturális folyóiratokban is megnőtt a rögzítendő tételek száma.) Hazai viszonylatban is szélesedett a szociológiai tematika – eddig ezt csak a külföldi irodalomnál tapasztaltuk. Nőtt a megjelent dokumentumok száma – elsősorban a könyvek, tanulmánykötetek mennyisége –, és akkor még nem beszéltünk a 2000-től felszaporodó, és egyelőre csak a feldolgozás távlati tervében szereplő elektronikus dokumentumokról. Több lett a tudásunk – elsősorban az internet révén – a megjelent dokumentumokról. Célunknak tekintjük, hogy a tudásunkra jutott szociológiai fontosságú dokumentumokat a könyvtárközi kölcsönzés segítségével megszerezzük, és autopsia alapján dolgozzuk fel. (Régebben az informálódás és a hozzájutás is sokkal nehezebb volt, ezért le is mondtunk róla.) A feldolgozásnak egyre inkább természetes részévé kezd válni a másodforrások kontrollja, a könyvtárunkban be nem szerzett dokumentumok regisztrálása (és deziderálása). Az MNB Sajtórepertórium ill. a Könyvek bibliográfiája sajnálatos tematikai elszegényedésével, majd a repertórium megszüntetésével a pedagógiai és közgazdasági bibliográfián kívül nem maradt talpon társadalomtudományi adatbázis. Ezért az olvasói igények is inspirálnak a szélesebb körű szemlézésre.

Az internet megjelenése a gyűjtemény munkájában 1995-re tehető, de hosszú évek informatikai fejlesztésére volt szükség ahhoz, hogy mind szélesebb olvasói kör számára elérhetően épüljön be a szolgáltatások rendszerébe.

A 90-es években még csak barátkoztunk az internettel, a technikai színvonal miatt elérése gyakran akadozott, és kevés volt a hálózatra kapcsolt gép, amin elérhető volt. Használatához pár évig külön tanfolyamokat kellett szervezni. Eleinte csak az egyetlen szociológiai tájékoztató gépen és csak könyvtáros által volt elérhető. Mégis elindult egy olyan folyamat, ami gyökeresen átalakította az információszerzést és -feldogozást, befolyásolta a szerzeményezést és a rendelési technikát, a helyben használt és a távoli elérésű szolgáltatásokat, dinamizálta a munkatempót, és legalább annyi plusz munkát teremtett az információk felbecsülhetetlen tömegének elérésével, mint amennyi plusz munkát levett a vállunkról az egyes információk gyors elérésével.

A 2000. év, a könyvtári rekonstrukcióval együtt járó informatikai fejlesztés e tekintetben is forradalmi változást hozott. Megjelent a könyvtár s benne a Szociológiai gyűjtemény első, kissé még kezdetleges honlapja, melyet folyamatosan fejlesztettünk, bővítettünk. Megkezdtük az interneten elérhető, szociológiai-társadalomtudományi fontosságú magyar és külföldi információk szisztematikus gyűjtését, melynek első kézzelfogható, praktikus eredménye a magyar társadalomtudományi (közéleti és kulturális) folyóiratok honlapra kihelyezett listája volt.

2001 folyamán indult be az internetes folyóirat tartalomjegyzék szolgáltatás a legfontosabb magyar szociológiai vonatkozású lapokból - az akkor késedelmes szociológiai bibliográfiai feltárás ellensúlyozására. Sajnos információtechnológiai biztonsági okok (tűzfal problémák) miatt a honlapunkon összeszedett információs források gyakorlatilag használhatatlanok voltak a helyszínen megjelenő olvasók számára, hiszen a honlap akkor még nem volt elérhető az olvasótermi gépeken. A hasznos szociológiai linkjeinket tartalmazó gyűjtemény, weblapunkkal együtt 2003 második felében lekerült az internetről. A könyvtár honlapja 2004-ben új szerkezetben, új, korszerű keresőfelülettel jelent meg, melynek Szociológiai gyűjteményre vonatkozó tartalmát folyamatosan, az előzőnél sokkal dinamikusabban szerkesztjük.

A tájékoztatásban használt, összegyűjtött internetes információk és linkek – különösen a magyarok – nagy részét tűzfallal védve már az olvasók önállóan is használhatják az olvasótermi gépeken.

A FSZEK új honlapjának kialakításával esett egybe a Szociológiai Információ internetes változatának megjelenése. Már 2001 óta foglalkoztunk magyar szociológiai adatbázisunk internetes publikálásnak gondolatával, melyhez ismét az Arcanum Databases készítette az áttöltési programot. A keresési felület tesztelése, valamint az új, angol és magyar felületre egyaránt érvényes helpek megfogalmazása után a Szociológiai Információ 1970-2003 közötti anyagát áttöltöttük az új keretek közé, s az így létrejött változatot SzocioWeb-nek neveztük el.

Adatbázisunk az új honlap 2004. februári megjelenésével egy időben jelent meg a nyilvánosság számára, s ez a távoli elérés nagy áttörést jelentett a használatban. (A portál-

statisztikák azóta is egyre növekvő, több ezres távoli elérésű használatot regisztrálnak. Természetesen a SzocioWeb a könyvtáron belül az összes olvasótermi gépen is elérhető.) Az adatbázis 110 000 tételt tartalmazott ekkor, s évi 4 000 tételes bővüléssel lehet számolni. (Az internetes adatbázis, akárcsak a CD-ROM-ok, nem tartalmazza a Szociológiai Információ című adatbázis teljes anyagát, csak a több korrektúrára átesett törzsanyagot.)

A Szocioweb előnye a megsokszorozódott publicitáson kívül az alapadatbázishoz ill. annak CD-ROM-os változatához képest a könnyebb kezelhetőségben van. A hiperhivatkozások (hiperlinkek) megkönnyítik az adatbázisban való böngészést, hozzásegítenek a hatékonyabb kereséshez. A teauruszban való tájékozódás segítségével növelhető a keresések relevanciája, hiszen a szöbokok egyes tagjaira kattintva azonnal megkapjuk a hozzájuk tartozó tételeket. Sajnos az adatbázis hátránya – a bibliográfiai feldolgozás fentebb már indokolt lemaradásai miatt –, hogy nem elég naprakész. Mégis elmondható, hogy a társadalomtudományok területén a bibliográfiai adatbázisok piacán jelenleg ez az egyetlen átfogó jellegű adatbázis.

A DIGITALIZÁLÁS MEGINDULÁSA

Az új évezredben az elektronikus információs korszak tipikus jelensége az internet térnyerése mellett a digitalizált, elektronikus dokumentumok használatának és készítésének terjedése. A FSZEK digitalizálási tervével összhangban a Szociológiai gyűjtemény 2002-ben készítette el digitalizálási tervét, mely egyrészt a szociológiatörténeti művek állományvédelmi, archiválási célú digitalizálását, másrészt a leggyakrabban használt, nagy publicitású, s ezért veszélyeztetett könyvtári dokumentumállomány digitalizálását tűzte ki célul.

2004 második felétől internetes szolgáltatás keretében működik, az IHM „24. óra. Kulturális örökségünk védelmében” nyertes pályázatának eredményeként a munkatársunk, dr. Reisz László magánkezdeményezésén alapuló Magyar Társadalomtudományi Digitális Archívum. Munkatársunk állította össze könyvtárunk állománya és szociológiatörténeti bibliográfiai alapján – a művek fizikai veszélyeztetettségét, tudományos színvonalát, a használat gyakoriságát, az egyetemi oktatás igényeit valamint a szerzői jogi rendelkezéseket figyelembe véve – azt a 44 műből álló listát, mely reprezentatív válogatást nyújt a szociológiatörténet magyar klasszikusainak műveiből. (A listán szereplő művek terjedelme összesen 7 834 oldal, kb. 350 szerzői ív.) (A kezelőszoftver itt is az Arcanum Databases munkája, és az ő honlapjukon keresztül is elérhető az archívum. Az archívum anyaga egyszerre jelent meg online és CD-ROM-on.) (13.)

A KÖZELJÖVŐ TERVEI (2004-2007)

2003 és 2004 folyamán megkezdődött egyes stratégiai célok tisztázása. Hozzáfogtunk a régi gyűjtőköri elvek újragondolásához az új körülmények között, megszületett a Szociológiai gyűjtemény gyűjtőköri szabályzat tervezete. Az új információtechnológiai kihívásokra válaszul elkészült a FSZEK 2003-2007 közötti időszakra vonatkozó digitalizálási

stratégiája, melyet megelőzött a Szociológiai gyűjtemény digitalizálási tervének átgondolása. Megkezdődött a központi könyvtár stratégiai tervének kidolgozása is, (először a 2004-2006-os időszakra vonatkozóan), benne a Szociológiai gyűjtemény stratégiai célkitűzéseinek megfogalmazásával. (14.)

A SZOCIOLÓGIAI GYŰJTEMÉNY LEGFONTOSABB GYŰJTŐKÖRI ELVEI

A Központi Könyvtár szociológiai gyűjteménye a nemzetközi trendek figyelembevételével a hazai szociológiai kutatás, oktatás és továbbképzés szükségleteinek kielégítésén kívül kiemelten kezeli az állampolgárok különböző szintű érdeklődését a társadalmi jelenségek, problémák megismerésére és megoldására.

A szociológia jellegzetességeiből következően – elméletében és módszereiben inter-, transz- és multidiszciplináris jellegű tudomány, melyet nem annyira a tárgya, mint a szemléletmódja különböztet meg a többi társadalomtudománytól – rendkívül sok ponton érintkezik a többi tudománnyal, elsősorban a társadalom- és a humán tudományokkal. Ezért könyvtári gyűjtési szempontjait figyelembe kell venni a vele határos tudományok gyűjtési elveinél is. A szociológiai témák gyűjtését hagyományainkhoz híven továbbra is kiterjesztjük a vele szorosan összefüggő szociálpolitikára. A témák további kiterjesztésében a tudomány mindenkori fejlődését kell figyelembe venni. A szociológia empirikus jellegén kívül jelentős részben szövegeken alapuló tudomány. Ezért a gyűjtésben különös jelentőséget kell tulajdonítani az eredeti nyelvnek, egyes művek bizonyos kiadásainak.

A magyar szakirodalom gyűjtésében a könyvtár teljességre törekszik. Kiemelten kezeli a hungarika szociológiai irodalmat. A gyűjtésből nem zár ki egyetlen dokumentumtípust sem, jóllehet egyes dokumentumtípusok szisztematikus és teljességre törekvő gyűjtését jelenleg nem vállalhatja fel. Fokozatosan meg kell teremteni az elektronikus dokumentumok minél teljesebb gyűjtésének és regisztrálásának feltételeit a magyar szociológia területén.

A külföldi szakirodalom esetében a szociológia klasszikusainak és a legkiemelkedőbb szociológusok munkásságának minél teljesebb gyűjtésére, a kortárs szociológia legfontosabb tudományos eredményeinek reprezentativitására törekszünk. Különös gondot fordítunk a külföldi szakirodalmi tájékoztató források beszerzésére nyomtatott és elektronikus formában egyaránt. Hagyományainkhoz híven kiemelten gyűjtjük azokat a külföldi szociológiai műveket, amelyek valamely magyarországi szociológiai kutatás, vagy aktuális, nagy jelentőségű társadalmi probléma megismeréséhez járulhatnak hozzá.

A SZOCIOLÓGIAI GYŰJTEMÉNY DIGITALIZÁLÁSI TERVE

A Szociológiai gyűjtemény digitalizálási tervében az alábbiakat tekintettük a legfontosabb teendőkné.

Folytatni kell a digitalizált magyar bibliográfiai adatbázis folyamatos feltöltését és közreadását az Interneten. A hagyományos bibliográfiai adatok mellett a jogilag tisztá-

zott esetekben törekedni kell az adatbázis fulltextes bővítésére, elektronikus formában elérhető dokumentumokkal ill. url-címekkel való kibővítésére.

A bibliográfiai adatbázist ki kell terjeszteni a magyar szociológiatörténeti bibliográfiai sorozatok már meglévő retrospektív anyagának feltöltésével, ill. a hiányzó évek pótlólagos feldolgozásával. (L. Magyar szociológiatörténeti bibliográfia 1-5. köt., Tematikus bibliográfiák és az 1948-1971 közötti, eddig feldolgozatlan anyag.)

A kulturális örökség védelme és a könyvtár állományvédelme céljából folytatni kell a magyar szociológiatörténeti művek digitalizálását, a Magyar Társadalomtudományi Digitális Archívum építését.

Törekedni kell az oktatási céllal kiadott, gyakran használt szociológiai művek teljes szövegű, jogtiszta digitalizálására és a szerzői jogok betartásával a lehető legszélesebb körben való publikálására. (Olvasótermi tájékoztatás ill. internetes közlés.)

Feladatunknak tekintjük a magyar szociológiai folyóiratok teljes szövegének ill. jelentősebb tanulmányainak kurrens és retrospektív digitalizálását, a digitalizált szövegek beillesztését a bibliográfiai adatbázisba.

A központi könyvtár digitalizálási terve alapján csatlakozunk a Nemzeti Digitális Archívumhoz.

A SZOCIOLÓGIAI GYŰJTEMÉNY STRATÉGIAI TERVÉNEK SARKALTOS PONTJAI

A Szociológiai gyűjtemény feladata, társadalmi környezete

A Központi könyvtár országos szakkönyvtárként a magyar és külföldi szociológia – bármely hordozón rögzített - szakirodalmi információit gyűjti, feldolgozza és szolgáltatja a szociológia tudományos eredményei és a társadalmi kérdések iránt érdeklődő legszélesebb olvasóközönség számára – az elérhető legkorszerűbb könyvtári és információs technológia segítségével. A Szociológiai gyűjtemény a szakkönyvtári szerepkörből adódó egyes feladatok közvetlen végrehajtásán kívül azok koordinálását és szakmai irányítását végzi.

A szociológiai gyűjtőkör és szolgáltatási rendszer kialakításában a könyvtár figyelembe veszi tágabb könyvtári környezetét. Munkamegosztást alakít ki a szociológiát és háttérterületeit gyűjtő és a szociológiai információ-ellátásban részt vevő más tudományos, egyetemi és szakkönyvtárakkal. Az országos információs rendszerhez egyedülálló szakbibliográfiai szolgáltatása - a magyar és magyar vonatkozású külföldi szociológiai irodalom feltárása - révén csatlakozik.

Az utóbbi években ugrásszerűen megnőtt a szociológiai stúdiumokat folytatók száma. Országos feladatkörünk miatt indokoltnak tartjuk, hogy a könyvtáron belül kialakítandó arányokhoz képest a szociológia területén nagyobb mértékben elégítsük ki a felsőoktatási igényeket, mint más szakterületeken. Az informatikai fejlesztés lehetővé tette, hogy az eddigieknél nagyobb mértékben elégítsük ki a szociológusok – tudományos kutatók és oktatók – szakirodalmi igényeit is.

Kulcsfontosságú területek

A Szociológiai gyűjtemény feladatrendszerében a prioritási rend kialakítása során alapfeladatnak tekintjük a magyar és külföldi dokumentumok gyűjtését és analitikus bibliográfiai és tartalmi feltárását, az online elérhető szakterületi információk gyűjtését, az alapvető szociológiai adatbázisok elérését és mindezek szolgáltatását. (A gyűjteményszervezésről és a digitalizálásról készített terveket l. fentebb.)

Szakirodalmi adatbázisok építése és internetes szolgáltatása

A magyar szociológiai irodalom feldolgozását tekintve az 1970-2005 tárgyévű retrospektív anyag feldolgozását a TEXTAR adatbázis-kezelővel működő lokális gépen fejezzük be. Az anyagok kompatibilitása miatt nem mondunk le a szociológiatörténeti bibliográfia TEXTAR-ban történő rögzítéséről. A régóta felfüggesztett Magyar szociológiatörténeti bibliográfia projekt folytatása (1930-45, 1948-69.), illetve a nyomtatásban már megjelent történeti szociológiai kötetek (1900-1929, 1945-1948) rögzítése a retrospektív adatbázisban pályázati pénz függvényében. 2006-os impresszummal megkezdjük a kurrens anyag feldolgozását a Corvina analitikus moduljával. Ennek feltétele a Corvina-modul megfelelő működése a fejlesztések végrehajtása után. Kész megjelenítési formátumok, a szociológiai szakszavakkal feltöltött KÖZTAURUSZ betöltése a Corvinába. A magyar adatbázis kiegészítése fulltextes anyagokkal. A TEXTAR-os és a Corvinában rögzített adatbázis egységes webes megjelenítése, rendszeres frissítése. (SzocioWeb.)

A külföldi szociológiai könyvek szakmai szempontú feltárását a Corvina rendszerben kezdjük újra. (Szociológiai tárgyszavazás, válogatott analitika)

Internetes és digitalizált információk gyűjtése, feldolgozása, szolgáltatása

Folytatjuk az Interneten elérhető, szociológiai-társadalomtudományi fontosságú, magyar és külföldi információk, linkek és digitalizált dokumentumok gyűjtését. A linkek és digitális dokumentumok rögzítése és a visszakereshetőség biztosítása a szakirodalmi adatbázisban, a portálon és/vagy a könyvtár születőben lévő digitális archívumában. Létrehozuk az elektronikus szociológiai könyvtár (szociológiai e-könyvtár) alapjait. Továbbépítjük a digitális szociológiai archívumot (MTDA). Gondozzuk, és szociológiai portállá fejlesztjük a Szociológiai gyűjtemény honlapját.

Az olvasótermi számítógépes információs szolgáltatások választékát az elérhető online szakmai adatbázisok és e-dokumentumok körének bővítésével (online folyóiratok, e-book-ok, archív anyagok) folyamatosan szélesítjük. A FSZEK portálon keresztül fokozatosan a lehető legtöbb szakmai webhely elérését biztosítjuk. Az internetes szakirodalmi információs szolgáltatás kiindulópontja a szociológiai portál lesz, amely egyszerre teszi lehetővé az olvasók olvasótermi és otthoni tájékozódását.

Jegyzetek

- 1 Reisz László: 100 éves a szociológia országos szakkönyvtára. Szabó Ervin szociológiai világbibliográfiájától a világhálón megjelenő szociológiai adatbázisokig = Könyvt. Figy. 2005. 1. p. 31-37
- 2 Remete László: A szociológiai kutatás könyvtári és információellátásáról = Szociológia 1982. 4. p. 597-609.
- 3 Szántó Miklós: A magyar szociológia újjászervezése a hatvanas években. Bp., Akad. K. 1998.
- 4 131/1968./MK.11./MM. sz. utasítás, 1976-os törv. és végrehajtási utasítása, 1997. évi CXL. törvény
- 5 Karbach Erika: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hungarika szociológiai bibliográfiája és adatbázisa 1972-1992. In: Magyar Könyvtárosok III. Szakmai találkozója. Budapest 1992. augusztus 16-18. Válogatás a találkozói előadásaiból. [Szerk.]: Berke Barnabásné - Németh Mária . Bp., OSZK Ny., 1996. p. 141-160.
- 6 A bibliográfiát Murányi Péter elemzi ebben az évkönyvben.
- 7 Remete László: A szociológiai dokumentumbázis és információszolgáltatás helyzetéről és fejlesztési programjáról. In: FSZEK Évkv 1977-1978. Bp., FSZEK, 1981. p. 81-95.
- 8 Karbach Erika: A számítógépes szociológiai témafigyelő szolgáltatás 10 éve (1984-1993) In: FSZEK évkv. 1991-1993. Bp., FSZEK, 1994. p. 50-65.
- 9 Olvasóforgalmi statisztika 1989-1999*
- 10 Bíró Józsefné-Pozsár István: A FSZEK szociológiai állományának használatáról és használóiról = Könyvt. Figy 1997. 3. p. 439-449.
- 11 Némedi Dénes-Róbert Péter: A szociológia diszciplináris helyzete Magyarországon = Szociológia 1995. 4. p. 57-72.
- 12 Gócza Julianna - Karbach Erika - Sándor Tibor: Szakgyűjteményi feladatok a FSZEK Központi könyvtárban: hagyomány és változás a Zenei, a Szociológiai és a Budapest gyűjteményben = Tud. Műsz. Táj. 49. 2002. 10-11. p. 426-433.
- 13 Bővebben erről l. Reisz László dr. tanulmányát ebben az évkönyvben
- 14 A stratégiai tervezetek kéziratban, a FSZEK központi könyvtárának irattárában található.

* Olvasóforgalmi statisztika 1989-1999

| Év | 1989 | 1990 | 1991 | 1992 | 1993 | 1994 | 1995 | 1996 | 1997 | 1998 | 1999 /Rekonstrukció 1. szakasz/ |
|-----------------------------|------|------|------|------|------|------|-------|-------|-------|-------------------------------|---------------------------------------|
| Olvasó | 1443 | 1617 | 2219 | 2470 | 3070 | 3917 | 6575 | 7787 | 6917 | 6959 | 5689 |
| Könyv | 5110 | 5785 | 6147 | 6207 | 7672 | 9176 | 11884 | 13312 | 11544 | 11698 | 9842 |
| Számítógépes tájékoztató | - | - | - | - | - | - | 550 | 1000 | 1352 | 1244 /tértés, időlimit/ | 1033 |

**THE THIRTY-YEAR-OLD SOCIOLOGICAL COLLECTION
OF THE METROPOLITAN ERVIN SZABÓ LIBRARY
/1973-2003/**

BRIEF HISTORIC OUTLINE AND PLANS FOR THE FUTURE

The Sociological Collection of the Metropolitan Ervin Szabó Library celebrated the 30th anniversary of its foundation in 2003. This study gives a brief outline of its history and main activities.

The history of the library has been interweaving with that of the Hungarian sociology since the very beginnings. It was Ervin Szabó, the first director of the library and the pioneer of the Hungarian sociology who formed the characteristic sociological feature of the collection. In the 70s the transformation of the library system took place together with the reinstitutionalization of the Hungarian sociology as a result of which the Library Act of 1976 designated the Central Library to be the national resource library of sociology. This activity circle remained unchanged in the Act of 1997 about the library supply. On 1st July 1973 the Sociological documentary department came into being in the Central Library which is known as the Sociological Collection now. The years of the 70s passed off with setting up sociological bibliographies. It was the time when the large-scaled bibliographical series on the resources of the Hungarian sociology (*Magyar szociológiai irodalom bibliográfiája*) started and in 1972 the Sociological Information (*Szociológiai Információ*) was published for the first time – its latest printed version appeared in 1989. In the 80s, by the widespread of IT the bibliography was processed into a database, and later, between 1998 and 2001 as a result of further development it was issued on CD-ROM as well, which has been updated regularly since then. The latest CD-ROM issued as a token of honors for the Millennium contains 100 000 data representing the results of the last 30 years of the Hungarian sociology. The website of the library was renewed in 2004 and under the name of SzocioWeb the continually updated version of the sociological database can be accessed which is the only comprehensive one in the fields of social sciences.

It was the very end of the 20th century when the reconstruction of the Central Library building and its IT development took place. As a result of this work a reading-room with 8 000 volumes and another one with 200 different kinds of Hungarian and foreign periodicals welcome the readers who show an interest in sociology and whose number has multiplied in the renewed library since then. The most important Hungarian and foreign databases have gradually become accessible on the internet (CSA - Sociological Abstracts, IBBS, Web of Science, SSCI, EBSCO). We started digitizing in 2003 to protect both the sociological collection and the sociological heritage. Since that time we have been working for the Hungarian Digital Archives of Social Sciences which is a part of the National Digital Archives. In accordance with the future plans of the Central Library we have already started to define our strategic plans and aims for the years of 2003-2007 including the new rulebook of the collecting work and the new digital scheme.

A FSZEK SZOCIOLÓGIAI ADATBÁZISÁRÓL EGY KÍVÜLÁLLÓ SZEMÉVEL

Szubjektív megjegyzésekkel kell kezdenem írásomat. Már nagyon fiatal koromban nagyon közel kerültem a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárhoz, azt is lehet mondani, hogy 4 éven keresztül a könyvtár jelenlegi épületében éltem, mivel a Reviczky u. 3. alatt volt a Kulich Gyula Középiskolai Fiúkollégium. Már középiskolai tanulmányaink kezdetén csoportosan elvittek minket a könyvtárba, csak nem a központba, hanem a szintén nem túl messze található Gutenberg téri fiókkönyvtárba. Első könyvtári munkahelyem ugyanakkor már a Központi Könyvtár lett, mert időnként kerestek a kötészetre olyanokat, akik ott könyveket cipelhettek. Azt azonban nem tudtam, hogy még 1973-as érettségim előtt elkezdték készíteni a Szociológiai Információ című szakkönyvtárját.

Hogy része volt-e a könyvtárnak abban, hogy Szombathelyre jelentkeztem könyvtár szakra, azt nem tudom, de az biztos, hogy Tóth Gyula tanár úrnál volt alkalmunk arra, hogy Szabó Ervinnel megismerkedjünk, s ez alapján az is érthetővé vált, hogy miért vált a FSZEK a szociológia szakkönyvtárává. Amikor a társadalomtudományi tájékoztatásra került sor Ferenczi Zsuzsanna tanárnőnél, akkor természetesen már szerepelt a tananyagban a Szociológiai Információ, de nekem nem ennek a bibliográfiának az elemzése jutott feladatul, könnyebb is volt azonban sikeres referátumot készíteni olyan bibliográfiáról, amelynek felépítésével kapcsolatban több kifogásolnivalót lehetett találni. Valószínűleg neki köszönhetően alakult ki bennem annak az igénye, hogy alaposan megvizsgáljam az adatbázisokat.

Most arra kaptam felkérést, hogy a nyomtatott bibliográfián alapuló webes adatbázisról, a SzocioWebről írjak. Úgy tűnik, hogy ez az adatbázis teljesen pótolhatja előzményeit, ezzel magyarázható, hogy nemcsak a nyomtatott bibliográfiát, hanem a CD-ROM-on megjelent változatokat sem könnyű felkutatni. Mivel az előzmények hatással lehetnek arra, hogy milyen lett az adatbázis, ezért fontosnak tartottam, hogy ezeket is megvizsgáljam.

Mivel a könyvtár munkatársai is írnak az évkönyvbe, ezért nem látszik érdemesnek olyasmiről írnom, amit ők sokkal jobban tudhatnak. Több közleményt is megjelentettek az adatbázisról¹, de nem ezekre akarom alapozni írásomat, hanem közvetlen tapasztalataimra, vizsgálataimra. Az adatbázis készítőinek sokszor nem marad idejük, energiájuk arra, hogy még ilyen vizsgálatokat is végezzenek (hiszen erejük megfeszítésével az adatbázist építik), így ezek a vizsgálatok olyasmiket is feltárhatnak, amiről ők maguk sem tudnak, ahogy a szülők sem tudnak mindent gyermekeikről.

A NYOMTATOTT „SZOCIOLÓGIA INFORMÁCIÓ” 1972- 1989

Az 1972-es tárgyévától indult a bibliográfia, negyedéves füzetekben, az utolsó megjelent kötet az 1989-es év anyagát tartalmazta. Az első szám szerkesztője Vágh Mária volt, a

későbbiekben a legtöbbször több szerkesztő nevét tüntették fel, általában hármat, Bóna Márta, Gál Katalin, Karbach Erika, Szederkényi Olga, Felkai Lászlóné, Makray Magdolna nevével találkozhattunk köztük. Az adatbázis elemzésekor is érdemes az ő nevüket megemlíteni, néha erről megfeledkeznek.

1972-től kezdve a bibliográfia tételszámozása alapján általában 2000-nél valamivel kevesebb tételt lehetett egy év anyagában megtalálni. Ez a szám jóval több közleményt jelenthetett, mert tematikus összeállítások együtt megjelent anyagát egy tételszám alatt találhatjuk meg. Az 1975-ös I. szám bevezetőjében fontos változásként írta arról, hogy a szociológiai gyűjteményes munkáknak nemcsak az összefoglaló címét fogják megadni, hanem felsorolják a kötet összes írását.

A bibliográfiában szereplő tételek száma:

1972: 1704, 1973: 1757, 1974: 1606, 1975: 1918, 1976: 1806, 1977: 1711, 1978: 1394, 1979: 1660, 1980: 1622, 1981: 1657, 1982: 1657, 1982: 1727, 1983: 1872, 1984: 1970, 1985: 1817, 1986: 1938, 1987: 2051, 1988: 2043, 1989: 2065.

Az első években 4 szám jelent meg, negyedévekre tagolva, később előbb összevont számmal találkozhattunk (3 számmal egy évben, mert 2 negyedév együtt jelent meg, először 1981-ban), 1984-ben 2 füzet látott napvilágot, s mellettük külön a mutató, 1986-ban a füzetek nem az idő szerint váltak el egymástól, hanem a szakcsoportok szerint. 1987-től más nyomdatechnikával jelent meg a bibliográfia (a számítógépesítés nyomai látszottak meg a nyomtatott kötetben). Az 1988-as már 1991-ben jelent meg, a megváltozott formátumú 1989-es pedig 1994-ben. Valószínű, hogy ekkor már megmutatkozott, hogy adatbázis formájában gyorsabban juthat el a feltárt anyag a felhasználókhoz.

A kezdetektől fontosnak tartották a használók informálását, először az 1972. I. szám bevezetőjében. Egymástól elszigetelt, különböző részterületekhez tartozó dokumentációs kiadványokra utaltak itt, s a magyar szociológiai irodalmat átfogóan feltáró eszköz hiányára, ezt igyekeztek pótolni. Természetesen csak korlátozott számú időszak kiadvány figyelésére vállalkozhattak, de a szóródó irodalom felvételére felhasználták a Magyar Folyóiratok Repertóriumát. Egyes időszakokban a feldolgozott források jegyzékénél is megadták, hogy melyek azok a lapok, amelyekből az MFR alapján kerültek be az adatbázisba.

1972-ben a szakcsoportok a következők voltak:

A, B, C, C1, C2, C3, C4, D, D1, D2, E, E1, E2, F, F0, F1, F2, G, G1, G2, G3, H, H1, H2, I, J, J1, K, K1, L, M, M0, N, N0, N1, N2, N3, N4.

Hangsúlyozták, hogy ideiglenesnek tartják ezt a felosztást, ennek megfelelően valóban bővült az idők folyamán, ezt érzékeltetik a legutolsó nyomtatott kötet szakcsoportjai:

A, A.01, A.02, A.1, B B01, B.1, B.2, C, C.1, C.2, C.3, C.4, C.4.1, D, D.1, D.2, D.3, D.4, E. E.0, E1, E.2, F, F.01, F.02, F.1, F.2, F.3, G. G.0, G.1, G.2, G.3, H.1, H.2, H.21, I.1, I.2, J, J.01, J.02, J.1, J.1.1, K, K.01, K.02, K.1, L, M, N, N.01, N.02, N.1, N.2.1, N.2.2, N.3, N.4, N.5, N.6, az adatbázisban a B.02-vel bővült ez még ki.

A nyomtatott bibliográfiában a közbenső időben létezett még egy további, O-val jelölt szakcsoport is Történeti szociológia címen, de az adatbázisba ez nem került be. Természetesen azonos szám alatt is változott az adott csoport elnevezése.

A legelső számban az A szakcsoport elnevezése a következő volt:

A A szociológia tárgya és módszere. A szoc. története és szervezeti kérdései. Általános jellegű gyűjteményes kötetek, kézikönyvek, bibliográfiák, konferenciák, ankétok. Szociológusok.

Az utolsó nyomtatott bibliográfiában ebből a következő lett:

A A szociológia általában. A szociológia tárgya, elméleti kérdései. Általános enciklopédiák, bevezetők, szöveggyűjtemények, bibliográfiák.

A.01 A szociológia módszerei. Kutatási technikák

A.02 A szociológia tudományszervezési kérdései. A szociológia oktatása. Konferenciák

A.1 A szociológia története. Egyes szociológusok munkássága

Nagyjából ugyanezt találhatjuk az adatbázisban is.

Egy közlemény adatainak leírását csak egy szakcsoportban lehet megtalálni, de utalókkal gondoskodtak arról, hogy a többi, abba a csoportba besorolható tételt is meg lehessen találni. Ez képezi az alapját annak, hogy az adatbázisban ugyanezt a tételt több szakcsoportba is be lehessen sorolni. (Összehasonlításképpen: az MNB IKR-ben csak egy ETO alapján megállapított szakcsoportba soroltak be egy közleményt, bármennyire is beosztható lett volna több helyre is, ennek megfelelően az ebből készülő adatbázisokban, az IKER-ben és a Sajtórepertóriumban is csak egy ETO-számot adtak meg minden rekordnál.)

A visszakeresést alapos névmutató és tárgymutató segítette. A nyomtatott kiadásban az egyes tételeknél nem szerepeltek a tárgyszavak, az adatbázishoz ezeket feltehetőleg a tárgymutató alapján tudták rekonstruálni.

ADATBÁZISKÉNT CD-ROM-ON ÉS AZ INTERNETEN

A bibliográfiából készült adatbázissal először CD-ROM-on találkoztam 1998-ban. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adatbázisai című lemez az első alkalommal két adatbázist tartalmazott (Irodalmi kritikák, tanulmányok bibliográfiája 1961-1996, Szociológiai Információ 1984-1994). Mivel életem első valódi szakmai feladata az irodalmi analitikus katalógus több éves anyagának lerakása, rendezése volt, ezért az alapján készült adatbázis megvizsgálását, elemzését tartottam fontosabbnak, az ugyanazon a lemezen található szociológiai adatbázist csak rövid összehasonlításra használtam fel akkor is, majd az újabb lemez vizsgálatakor is.² Mivel nem feladatom, ezért lehetőség szerint igyekszem az ellenkezőjétől tartózkodni, tehát a szociológiai adatbázis elemzése kapcsán igyekszem nem túl sokat foglalkozni az irodalmi adatbázissal.

Kiindulásul azonban érdemes megjegyezni azt a különbséget, amit az első adatbázisokon szereplő évszámok mutatnak. Az irodalmi adatbázison szereplő 1961 azt jelenti, hogy már első alkalommal visszamentek a kezdetekig, ez azonban a hatalmas anyagban való erős válogatást jelentette. A szociológiai adatbázis esetében más módszert választottak. Az első CD-ROM-os változat csak az utolsó 6 évet tartalmazta a nyomtatott bibliográfia 18 évéből, továbbá 5 újabbat, amely már nem jelent meg nyomtatásban, s innen-től kezdve fokozatosan haladtak időben visszafelé és előre. Az irodalmi adatbázist gyakrabban aktualizálták, így azokban az években, amikor négy lemez jelent meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adatbázisaiból, az irodalmi adatbázis anyaga mindig változott

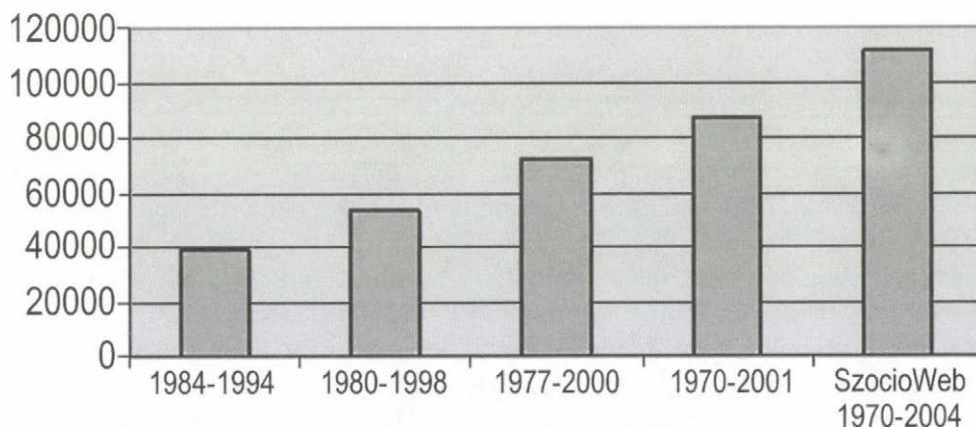
valamilyen mértékben, a szociológiai adatbázis azonban csak két alkalommal. Az utolsó CD-ROM 2002-ben látott napvilágot, ezen az Irodalmi kritikák, tanulmányok bibliográfiája 1961-2001 és a Szociológiai információ 1970-2000 jelölés szerepel (mellettük még a Mesegyűjtemények analitikus bibliográfiája 1980-1990 és a Budapest történetének bibliográfiája 1950-1983). A közbeeső időszakokból még két olyan lemezt választottam ki, amelyen a szociológiai adatbázis lényegesen megváltozott. Ez sem volt olyan egyszerű feladat, mint amilyennek látszik, mert a lemezeken nem voltak egyértelműek a jelzések, mást lehetett olvasni a lemez borítóján lezárási év nélkül, a lemezen található címkén és magán a lemezen található anyagon. Ezért az 1980-1998-as lemez mellett 1977-2000/1-esként szerepeltetem az adatbázis anyaga alapján azt a lemezt, amelynek a címkéjén 1980-2000/1 szerepel. A 4 CD-ROM-os változat mellett a SzocioWeb 2005. szeptember 1-jén aktualizált változatát használtam, amely az 1970-2004-es jelzést viseli. Az utólagos elemzés szempontjából a CD-ROM-os változatok előnye az, hogy különböző időszakok anyaga újra elővehető és vizsgálható (ha találunk olyan gépet, amelyen működnek), míg a webes változat régebbi időszakai eltűnnek előlünk az aktualizálás után, ezért azokról csak olyan adatok állhatnak rendelkezésünkre, amelyeket időben összegyűjtöttünk. Szerencsés lenne a 2004 eleji állapotokat is szerepeltetni, de erről objektív okokból le kell mondanom. Az első gyors áttekintést az Év mező alapján adjuk meg. Az indexlistákban az egész évek mellett szerepelnek a teljes tételszámhoz viszonyítva nem túl nagy számban olyanok, mint például 1983-1984, ezek külön sorban való szerepeltetése zavaró lett volna, ezeket a kezdő év mennyiségéhez hozzáadva tüntetem fel. Az utolsó két változatban kis mennyiségben 1970 előtti tételek is szerepelnek, ezeket kihagytam.

*A tételek évenkénti számának változása a
szociológiai adatbázis különböző változataiban*

| | 1984-1994 | 1980-1998 | 1977-2000/1 | 1970-2000 | SzocioWeb 1970-2004 |
|-------------|-----------|-----------|-------------|-----------|------------------------|
| 1970 | | | 2 | 378 | 812 |
| 1971 | | | - | 594 | 971 |
| 1972 | | 1 | 36 | 2042+2 | 2221+6 |
| 1973 | | 1 | 54 | 2052+1 | 2067 |
| 1974 | | - | 52 | 2303+4 | 2308+3 |
| 1975 | | - | 166+1 | 2512+2 | 2521+1 |
| 1976 | | 14 | 638+2 | 2524+3 | 2531+2 |
| 1977 | 1 | 22 | 2233+3 | 2309+3 | 2316+2 |
| 1978 | 1 | 62+1 | 2477+2 | 2489+3 | 2526+2 |
| 1979 | 3 | 138 | 2631 | 2621+1 | 2643 |
| 1980 | 83+1 | 1889 | 2559 | 2589 | 2596 |
| 1981 | 63 | 2145 | 2607 | 2604 | 2608 |
| 1982 | 119+1 | 2195+15 | 2206+15 | 2612+15 | 2227+15 |
| 1983 | 579+8 | 1968+8 | 1970+8 | 1969+8 | 2004+11 |
| 1984 | 2796+44 | 2804+36 | 2824+36 | 2834+36 | 2862+42 |

| | | | | | |
|-----------------|--------------|--------------|--------------|--------------|---------------|
| 1985 | 3261+13 | 3276+8 | 3285+8 | 3280+8 | 3354+10 |
| 1986 | 3136+3 | 3126+2 | 3157+3 | 3162+3 | 3293+14 |
| 1987 | 1360 | 3202 | 3358 | 3318 | 3629+30 |
| 1988 | 3450+3 | 3501+1 | 3483+1 | 3232+1 | 4046+14 |
| 1989 | 3200+1 | 3283 | 3243+1 | 3126+1 | 4769+28 |
| 1990 | 4047+4 | 4048+1 | 4032+2 | 4060+2 | 5091+16 |
| 1991 | 3674+14 | 3586+13 | 3560+13 | 3608+13 | 4470+26 |
| 1992 | 3861+4 | 4137 | 4176 | 4184 | 4618+3 |
| 1993 | 3353+4 | 3374+1 | 3487+12 | 3505+12 | 4025+13 |
| 1994 | 3693 | 4571+7 | 4652+9 | 4730+9 | 5288+10 |
| 1995 | 1 | 3176 | 4363 | 4418 | 4815 |
| 1996 | 2 | 1748+3 | 2775+6 | 3093+7 | 3635+8 |
| 1997 | | 1003+3 | 3488+44 | 3978+44 | 4772+54 |
| 1998 | | 516 | 2471+27 | 2821+27 | 4492+32 |
| 1999 | | | 1293+1 | 2097+3 | 4013+11 |
| 2000 | | | 566 | 2301+21 | 4467+39 |
| 2001 | | | | 296 | 2801+19 |
| 2002 | | | | | 2039+4 |
| 2003 | | | | | 3357+6 |
| 2004 | | | | | 1160+3 |
| Összesen | 38684 | 53813 | 71963 | 87491 | 112121 |

Az adatbázis folyamatos fejlődését jól mutatja a tételek összesített száma is



A tételek teljes száma a szociológiai adatbázis különböző változataiban (az Év mező alapján)

Egy adatbázis kezdő évét mindig nehéz meghatározni. Amikor egy adott évben megkezdik a feldolgozást, szinte szükségszerű, hogy a megelőző év(ek)ből is bekerülnek közlemények, de nem ajánlatos a kezdő évként azt az évet megadni, amelyből a legrégebbi tétel származik. A szociológiai adatbázis esetében a két legutóbbi itt szereplő változatban viszonylag sok 1970-es és 1971-es tételt láthatunk, az éves mennyiség azonban

1972-től, a nyomtatott Szociológiai információ első tárgyévétől éri el azt a mértéket, amely megfelel a szokásosnak, tehát lehet, hogy az 1972-es kezdőév megadása helyesebb lett volna. Nem feltételezhető, hogy a megelőző évek szakirodalmi termése ilyen mértékben kisebb lett volna, ez még további kiegészítés szükségességére utal.

A legrégebbi és a legújabb évek anyagával való kiegészülés mellett a legtöbb esetben a közbeeső évek tételszámának kis mennyiségű növekedését is megfigyelhetjük.

MEGFONTOLÁSOK A RÉSZLETES ELEMZÉSHEZ

A magyar cikkanyag feldolgozottságát vizsgáló disszertációmban természetesen szerepeltek a FSZEK adatbázisai is. Valójában nagyobb szerepet is akartam nekik adni. Már 2003 őszétől várható volt az adatbázisok webre kerülése, erre azonban végül csak 2004 februárjában került sor, amikor már le kellett zárnom a dolgozatot és a hozzá tartozó táblázatokat. Miért szerettem volna, ha ezt az új változatot is bemutathatom?

A magyar bibliográfiai adatbázisok többsége valamilyen korábbi kurrens bibliográfia alapján jött létre (ebből a szempontból a PRESSDOK jelent kivételt, amely eleve adatbázisként indult), az 1990-es évek közepe körül a floppy-kon való terjesztés után CD-ROM-on kezdtek megjelenni, ebben a formában lett az adatbázis egésze egyben kereshető. Bár itt is érvényes volt az a nem teljes mértékben üdvözlendő jelenség, hogy különféle, egymástól jelentős mértékben különböző rendszereket használtak, amelyek között elég nehézkesen használhatók is voltak (például az Országos Idegennyelvű Könyvtár nemzetiségi és műfordítás adatbázisa, az OPKM PAD adatbázisa, az OGYK jogi bibliográfiai adatbázisa a Complex CD-Jogtáron), több olyan intézmény volt, amely adatbázisai CD-ROM-on való megjelentetésére ugyanazt a rendszert alkalmazta. Az Arcanum Arctis nevű szoftverével jelent meg az MNB CD-ROM-on többek között a Sajtórepertórium, az Országgyűlési Könyvtár PRESSDOK és HUNDOK adatbázisai s a FSZEK adatbázisai is. Érthető volt a választásuk, mert ez minden tekintetben a legjobbnak mondható keresőrendszer, amely lehetővé teszi a böngészést valamennyi olyan mezőben, amelyben keresni lehet, a böngészés nem különül el a kereséstől, hanem azt, amit a böngészés során megtaláltunk, beemelhetjük a keresőkérdésbe, ahol az egyes mezők tetszés szerint kombinálhatók egymással bármilyen logikai operátorral, tetszés szerint ismételhetők, zárójelek is használhatóak, s mindez nagy adatbázisban is nagyon gyorsan történik, ez nagyon fontos mondjuk a PRESSDOK méreteit ismerve.

Néhány évvel később az újabb tendencia az lett, hogy az adatbázisok a hálózatra kezdtek felkerülni, gyakorlatilag az OGYK említett adatbázisai kivételével minden lényeges bibliográfiai adatbázisra igaz ez. A webes változatok esetében a sokféleség még fokozottabban érvényes volt, különböző integrált rendszerek mellett az adott adatbázishoz kapcsolódó keresőrendszereket dolgoztak ki. Meglepő módon sok tekintetben a legnagyobb, legismertebb integrált rendszerek bizonyultak ezek közül a legkorlátozottabb képességűeknek (például a Magyar Orvosi Bibliográfia adatbázisa az OLIB-ban), ezekhez képest még a saját adatbázisokhoz kidolgozott rendszerek is használhatóbbnak bizonyultak (például az egyébként az ALEPH-et használó OMIKK CIKK-adatbázisához használt rendszere az OMgKDK ALEPH-es MAB adatbázisához képest), ezeknek a le-

hetőségei azonban messze elmaradtak az Arctisétól. Meglepő volt, hogy a CD-ROM-on azt alkalmazó OSZK is ettől eltérő rendszert használt az MNB IKR internetes változatához, az IKER adatbázishoz, még ha ez a viszonylag legjobban használhatók közé is tartozott. (Ennél meglepőbb csak az adatbázis leállítása volt.) A FSZEK-ről lehetett előre tudni, hogy adatbázisainak internetes változatához eddigi szoftverének webes változatát készül alkalmazni.

Mivel ez a disszertáció befejezéséig nem valósult meg, ezért csak várakozásaimról írhattam:

„Nem ezzel a nem legalapvetőbb kérdéssel szerettem volna befejezni ezt a fejezetet, hanem azzal, hogy bemutatom a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adatbázisainak az internetes változatát, annak kereshetőségét. Ősz óta várható már ez, de többször elhalasztották, mert a könyvtár honlapja új változatának megjelenésével akarják egybekötni. Biztos vagyok azonban abban, hogy rövid időn belül használható lehet. Mivel az Arctis szoftver internetes változatát használják, kis eltérések mellett gyakorlatilag ugyanazokkal a funkciókkal rendelkezik, mint a CD-ROM-os változat, végre az interneten is találhatunk olyan bibliográfiai adatbázist, amely megfelel mindazoknak a szempontoknak, amit a kereshetőség szempontjából elképzelünk. Sokáig húzódott a dolog, éveken keresztül ígérték, hogy a könyvtár által használt Corvina integrált rendszerhez kidolgozzák az analitikus modult, s akkor abban dolgozhatták volna fel a tételeket, s abban vált volna kereshetővé, erre azonban nem került sor.

A Corvina az alapja a MOKKA-nak is, de jelenlegi formájában keresési lehetőségei elég korlátozottak, ami a könyvek esetében is jelenthet kisebb gondokat (elég arra utalni, hogy a szerzők nevét szavanként indexelik), a finomabb keresési lehetőségeket kívánó cikkekre semmiképpen nem alkalmas. Ezt azért kell külön hangsúlyozni, mert az teljes nemzeti cikcrepertórium gondolata kapcsán többször lehetett találkozni a Cikk-MOKKA kifejezéssel. Ez abból a szempontból helyes, hogy arra utal, megfelelő együttműködésre van szükség annak a létrehozásához is. Ugyanakkor semmiképpen nem lenne szerencsés, ha a MOKKA esetében használt integrált rendszert szeretnék ehhez is használni. Az is különbség, hogy mivel nem lelőhelyjegyzékről lenne szó, megfelelő egyeztetés alapján elég lenne egy helyen feldolgozni egy cikket, közleményt.

A kereshetőség szempontjából mindenképp alkalmas lenne erre a célra az a szoftver, amivel az interneten megjelennek a FSZEK adatbázisai. Az építés szempontjából azonban még vannak gondok. A Szociológiai Gyűjteményben volt alkalmam megfigyelni, hogy jelen pillanatban egy adott gépen tudják építeni az adatbázist TEXTAR-ban, szinte lesni kell, hogy mikor végez a másik, mikor lehet hozzájutni a géphez. Az egy adott adatbázis szempontjából is fontos lenne, hogy párhuzamosan is tudjanak dolgozni benne, s a különböző rendszerekben épült adatbázisok konvertálása is megoldandó feladat lehet, függetlenül attól, hogy egy közös adatbázist akarnak létrehozni, vagy csak azt akarják elérni, hogy az adatbázisok egymás mellett, de ugyanabban a jól használható rendszerben legyenek kereshetők.”³

Most csak röviden utaltam a magyar adatbázisokkal kapcsolatos sok gondra. Ennek egyik oka az lehet, hogy nem alakult ki egységes szemlélet velük kapcsolatban, még azok az elvek sem mindig érvényesülnek, amelyek a bibliográfiák esetében természetesen voltak, például az, hogy könnyen át lehessen tekinteni, milyen forrásokat dolgoztak fel.

Az egységes szemléletmód kialakításában segíthet Jacsó Péter Szöveges CD-ROM és

webes adatbázisok tartalmának elemzése című könyvének nemrég a MEK-ben megjelent magyar nyelvű változata⁴. Ez az adatbázisok készítőit és használóit is tudatosabbá tegye abból a szempontból, hogy mit várhatnak el egy adatbázistól.

Néhány olyan fejezet címét sorolom fel, amely alkalmasak lehetnek arra, hogy különféle adatbázisokat azonos szempont alapján hasonlítsunk össze, de már egy adatbázis elemzésére is alkalmas lehet.

- | | |
|--|---|
| 4. Az adatbázis dimenziói (Benne: Méret, Időbeliség, Mélység, Frissesség) | 7. Pontosság |
| 5. Az adatbázisok által feltárt források | 8. A tartalom és forma következetessége |
| 6. A rekord tartalma | 9. Teljesség |
| | 10. A tárgyi indexelés minősége. |

AZ ADATBÁZIS MÉRETE

Ez alapján először az adatbázis méretét próbáljuk meg pontosan meghatározni. Az előzőkben azt feltételeztem, hogy a megjelenési év alkalmas erre. Egy-egy adott évről vonatkozó adatokat az indexlista alapján kaphattunk, a teljes tételek számát pedig az adott mezőben teljesen csonkolt kereséssel (bármilyen keresőszó helyett a * beírásával.). Kérdés, hogy az év-e a legjobb jellemzője az adatbázis méretének. Szerencsére az adatbázis valamennyi mezőjében hasonló módon el lehet végezni a keresést, s ezek természetesen szükség szerint kombinálhatóak is egymással – melyik mezőkben érdemes keresni, melyek azok, amelyek (szinte) minden rekordban megvannak, tehát kiadják a teljes rekordszámot. (A legtöbb webes adatbázisban nem lehetséges vagy nagy nehézségekbe ütközik ilyen adatok megállapítása.)

*Az egyes mezőkhöz tartozó tételek száma a
szociológiai adatbázis különböző változataiban*

| | 1984-1994 | 1980-1998 | 1977-200/1 | 1970-2000 | SzocioWeb 1970-2004 |
|---------------------|-----------|-----------|------------|-----------|------------------------|
| Szerző, közreműködő | 36954 | 51490 | 68638 | 8312568 | 106716 |
| Témakör | 38797 | 53981 | 72055 | 87631 | 112477 |
| Tezaurusz | 7074 | 8478 | 9868 | 11222 | 13308 |
| Tárgyszó | 38858 | 54013 | 72033 | 87603 | 112550 |
| Szavak | 40441 | 55936 | 74395 | 90229 | 116223 |
| Cím | 40441 | 55936 | 74395 | 90229 | 116223 |
| Könyvsorozat | 2124 | 2842 | 3615 | 4092 | 5492 |
| Év | 38684 | 55813 | 71963 | 87491 | 112121 |
| Tart. folyóirat | 18495 | 26125 | 34350 | 44272 | 56100 |
| Tanulmánykötet | 10337 | 14374 | 19741 | 22229 | 28786 |
| Nyelv | 6532 | 8763 | 11314 | 12422 | 16544 |
| Dokumentumtípus | 40441 | 55936 | 74396 | 90232 | 116228 |

A táblázat abban a sorrendben sorolja fel a mezőket, ahogyan azok az adatbázisban szerepelnek. Az adatbázis ismertetése szerint az csaknem 112.000 bibliográfiai tételt tartalmaz, egyes mezőkben ehhez közelálló értéket kaptunk, a Dokumentumtípus, Cím és Szavak mezőjében még sokkal magasabb értéket találhatunk. A három 116.000 feletti mező közül a dokumentumtípus az, amelyhez korlátozott számú érték kapcsolódik, összesen ötféle dokumentumtípust különböztetnek meg. Hogyan tudjuk megállapítani, hogy melyik a valós szám?

A szociológiai adatbázisban található öt dokumentumtípus tételszámai az adatbázis különböző változataiban.

| | 1984-1994 | 1980-1998 | 1977-200/1 | 1970-2000 | SzocioWeb 1970-2004 |
|-------------|-----------|-----------|------------|-----------|------------------------|
| Cikk | 31693 | 44337 | 59275 | 72275 | 92610 |
| Cikksorozat | 775 | 1116 | 1564 | 1954 | 2438 |
| Könyv | 6058 | 8179 | 10794 | 12882 | 16726 |
| Periodika | 1626 | 1922 | 2290 | 2550 | 3735 |
| Többkötetes | 289 | 382 | 473 | 571 | 719 |

Az 5 dokumentumtípus közül 4 olyan van, amely a feldolgozott szakirodalmi közleményeket tartalmazza, a Periodika feldolgozott (vagy feldolgozandó) források adatait. Ennek adatai bekerülnek a Cím és a Szavak mezőbe is, azért kapunk majdnem megegyező értéket a három mezőre. A dokumentumtípus 5-tel magasabb értéke hibás tételekre utal. Az adatbázis lehetőségeinek köszönhetően ezek is könnyen kiszűrhetőek.

Ha a másik négy dokumentumtípust vagy logikai operátorral összekapcsoljuk, akkor 112493 találatot kapunk, ez az érték közel van ahhoz, amit a Tárgyszónál és a Témakörnél találhatunk. Ha ezeket kölcsönösen kizárjuk egymásból, akkor nem csak a tárgyszavaknál kapunk plusz találatokat, hanem a kevesebb tételszámot tartalmazó témakörnél is (20-at), vagyis van olyan 20 olyan tétel, amelyben a témakör meg van adva, de nem szerepel tárgyszó, tehát az adatbázisban feldolgozott közlemények száma a Tárgyszónál látható értéket is meghaladja, ugyanakkor egyesekben kisebb hiányosságokat tapasztalhatunk.

Más mezők értéke természetesen kisebb, nem minden rekordban van megnevezhető szerző, a nyelvként a magyart csak akkor adják meg, ha többnyelvű dokumentumról van szó, ez a nemzetközi adatbázisokban is bevett gyakorlat, csak ott nem a magyar, hanem az angol nyelvre vonatkozik ez.

A dokumentumtípuson belül található Periodika mellett a Tezaurusz mező is olyan, amelyben nem a feldolgozott dokumentumok találhatók. Ennek ellenére ez a mező is folyamatos növekedést mutat, ami azt jelzi, hogy folyamatosan fejlesztik a tárgyi feltáráshoz használt fogalmakat (nevek is szerepelnek itt).

Az adatbázis időbeliségét, retrospektivitását már a kiinduló táblázatban is megfigyelhetjük. Ez az összes tételre vonatkozott (az év elég alkalmas volt erre, mert ez a mező csaknem minden tételben szerepelt). Ha grafikusan ábráztuk volna ezt, akkor a kisebb hullámzások ellenére is 1972 és 2003 között viszonylag egyenletes feltártságot tapasztalhattunk, a 2004-es év anyagának feltárásába még csak belekezdtek. A további feltárás során várhatólag a megelőző évek tételszáma is növekszik. Ennek kapcsán érdemes a frissesség, aktualizálás szempontjára utalni. Ahhoz képest, hogy az utolsó, 1989-es tárgyévi bibliográfia csaknem 5 évvel később, 1994-ben jelent meg, kisebb a lemaradás. Ugyanakkor más adatbázisoknál ennél sokkal gyorsabb feltáráshoz szokhattunk hozzá. Ez nem az aktualizálás gyakoriságával függ össze. A SzocioWebnél évi háromszori aktualizálás a reális, ez a hálózaton elérhető változatra igaz, az intézményen belül TEXTAR-ban folyamatosan frissülő adatbázis használható, teljesen eltérő keresési lehetőségekkel. A PRESSDOK évente kétszer jelenik meg CD-ROM-on, de már kb. két hónappal egy adott félév után használható. Mindez azonban összefüggésben van a feltárás mélységével, a feltárandó források számával, a feltárandó közlemények válogatásával. Meglepődve tapasztalhatjuk azt, hogy a PRESSDOK a sokkal több tételt jóval kevesebb forrásból nyeri.

A FELDOLGOZOTT FOLYÓIRATOK

Az évenként feltárt anyagot is legjobban a feltárt források alapján lehet elemezni. A Tart. folyóirat indexlista összesen 1 347 címet tartalmaz. Erre vonatkozó keresést nem lehet végezni, kereséssel vagy azt tudhatjuk meg, hogy egy folyóiratból hány tételt vettek fel, vagy azt, hogy összesen hány tétel származik folyóiratból. Ennek az 56 100-as tételszáma elég alacsonynak tűnik, ha a Tanulmánykötet 28 786 tételével együtt a legnagyobb dokumentumtípushoz, a Cikkekhez viszonyítjuk. Honnan tudjuk mégis könnyebben a webes változatban a CD-ROM-hoz képest, hogy hány különböző időszaki kiadványból kerültek be tételek? Paradox módon, egy korlátnak köszönhetően. A CD-ROM-okon a teljes indexlistákat megkaptuk egyszerre, épp ezért volt nehéz megállapítani, hány különböző elem van bennük. A webes változatnál egyszerre 100 elemet kapunk meg az indexből, így a 13 100-as után csak a maradékot (47-et) kellett egyesével megszámlálni, így jött ki az 1347. (Vannak más adatbázisok, ahol az ilyen indexeket könnyen ki tudjuk másolni táblázatként, s akkor már a gépre bízhatjuk a számolást, itt ez nem lehetséges, legalábbis nekem nem sikerült megoldanom.)

Bármelyik folyóiratot kiválaszthatjuk önmagában, kombinálhatjuk a megjelenési évvel, nagyon sokáig tartana azonban, ha valamennyit meg akarnánk így vizsgálni. A legtöbb tételt tartalmazó lapokról korábban készítettem évekre bontott táblázatot. Más adatbázisoknál egy ilyen elég az újabb évek adataival kiegészíteni. A SzocioWeb fejlődése miatt azonban utolsó CD-ROM változathoz készült táblázat készítését is előlről kell kezdeni, mert még korábban megszűnt folyóiratok (például Társadalmi Szemle) összetett tételszáma és ezzel együtt az egyes évekből származó tételek száma is nőtt. Ezért most

elegendőnek látszik, ha az indexlistán legalább 200 tétellel szereplő lapokat gyűjtjük ki, s ezek közül is a legtöbb tétellel szereplőket vizsgáljuk meg részletesebben:

Valóság: 2 727, Társadalmi Szemle: 1 338, Kritika: 1 275, Világosság: 1 228, Magyar Tudomány: 1 157, Statisztikai Szemle: 967, Élet és Irodalom: 932, Mozgó Világ: 840, Népszabadság: 799, Közgazdasági Szemle: 792, Esély: 767, Szociológia: 762, Iskolakultúra: 593, Új Pedagógiai Szemle: 587, Beszélő: 554, Munkaügyi Szemle: 553, Forrás: 552, Társadalomtudományi Közlemények: 550, Comitatus: 545, Kultúra és Közösség: 526, Társadalomkutatás: 512, Szociológiai Szemle: 500, Korunk: 496, Magyar Nemzet: 486, Területi Statisztika: 459, Tér és Társadalom: 459, Buksz: 443, Demográfia: 442, Magyar Hírlap: 429, 2000: 419, Jel-Kép: 410, Magyar Filozófiai Szemle: 396, Politikatudományi Szemle: 394, A Falu: 393, Regio: 374, Magyar Szemle. Új folyam: 350, Alföld: 348, Hítel: 348, Vigilia: 336, Tiszatáj: 322, Szenvedélybetegségek. Addictologia Hungarica: 312, Vezetéstudomány: 308, Pedagógiai Szemle: 304, Szakszervezeti Szemle: 293, Egészségnevelés: 291, Állam és Igazgatás: 290, Család, Gyermek, Ifjúság: 287, Köznevelés: 284, The New Hungarian Quarterly: 284, Kortárs: 278, Rádió és Televízió Szemle: 276, Szociális Munka: 269, Amaro Drom: 258, Létünk: 254, Belügyi Szemle: 246, Replika: 246, Jel-Kép. Kommunikáció, közvélemény, média: 240, Korunk 3. folyam: 239, Esmélet: 238, Acta Oeconomica: 229, Magyar Pszichológiai Szemle: 229, Jogtudományi Közlöny: 228, Alkoholológia: 222, Gazdaság és Társadalom: 215, Borsodi Szemle: 211, Ifjúsági Szemle: 203, Századok: 202.

Feltűnő lehet, hogy nem sok, kizárólag csak a szociológiához sorolható lapot láthatunk a listán, sok olyan van köztük, amelyet a szakterülete más adatbázisok elsődleges forrásává tesz. Ezekből ez az adatbázis csak a (széles) szakterületéhez kapcsolódó közleményeket veszi fel, tehát nem várható el, hogy az adott lapból minden közleményt megtaláljunk itt.

Az élmézőnyben több olyan lap található, amellyel már a nyomtatott bibliográfia első számában is találkozhattunk. A teljes időszakra vonatkozó feldolgozottságuk ábrázolása egy táblázatban már nem könnyen volna megoldható. Ezért csak az utóbbi 15 évet foglalom össze, mert az évenkénti különbségek lehetnek a legérdekesebbek. (Az adatbázis ugyanakkor azt is könnyen lehetővé teszi, hogy évtizedenként nézzük meg a feldolgozott tételek számát az 197*, 198*, 199* és 200* szerepeltetésével.)

A SzocioWeb 1970-2004-ben legalább 500 tétellel szereplő lapok tételeinek évenkénti megoszlása 1990 és 2004 között

| | 04 | 03 | 02 | 01 | 00 | 99 | 98 | 97 | 96 | 95 | 94 | 93 | 92 | 91 | 90 | |
|---------------------|------|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|-----|-----|----|-----|
| Valóság | 2727 | 3 | 65 | 63 | 66 | 68 | 70 | 87 | 71 | 66 | 58 | 72 | 72 | 64 | 87 | 105 |
| Társadalmi Szemle | 1338 | | | | | | | 48 | 73 | 70 | 76 | 71 | 78 | 54 | 57 | 67 |
| Világosság | 1228 | 13 | 32 | 22 | 23 | 26 | 26 | 38 | 26 | 31 | 39 | 38 | 42 | 51 | 64 | 60 |
| Kritika | 1275 | - | 33 | 36 | 21 | 32 | 27 | 76 | 77 | 58 | 48 | 72 | 101 | 60 | 72 | 50 |
| Magyar Tudomány | 1157 | - | 19 | 45 | 19 | 64 | 84 | 61 | 59 | 47 | 58 | 41 | 37 | 63 | 44 | 59 |
| Statisztikai Szemle | 967 | 1 | - | - | 10 | 11 | 35 | 49 | 67 | 21 | 36 | 45 | 36 | 41 | 42 | 37 |
| Élet és Irodalom | 932 | - | - | 7 | - | 50 | 1 | 3 | 1 | 2 | - | 3 | 2 | 151 | 8 | 19 |

| | | | | | | | | | | | | | | | | |
|----------------------|-----|----|----|----|----|----|----|-----|----|----|----|-----|----|----|----|----|
| Mozgó Világ | 840 | - | 13 | 46 | 24 | 58 | 57 | 41 | 36 | 16 | 34 | 38 | 36 | 42 | 42 | 38 |
| Népszabadság | 799 | - | - | - | - | 77 | 74 | 128 | 38 | 5 | 1 | 120 | 45 | 25 | 33 | 60 |
| Közgazdasági Szemle | 792 | - | 10 | - | - | 22 | 46 | 29 | 32 | 26 | 46 | 29 | 20 | 44 | 40 | 36 |
| Esély | 767 | 40 | 51 | 51 | 46 | 44 | 40 | 50 | 41 | 37 | 39 | 52 | 54 | 63 | 67 | 64 |
| Szociológia | 762 | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 13 |
| Iskolakultúra | 593 | 32 | 54 | 37 | 46 | 47 | 36 | 50 | 43 | 71 | 75 | 40 | 25 | 30 | 7 | - |
| Új Pedagógiai Szemle | 587 | - | 37 | 30 | 39 | 64 | 33 | 101 | 53 | 36 | 57 | 62 | 18 | 30 | 27 | - |
| Beszélő | 554 | - | 31 | 36 | 23 | 43 | 71 | 24 | 44 | 37 | 9 | 21 | 41 | 48 | 53 | 68 |
| Munkaügyi Szemle | 552 | - | 22 | - | 21 | 31 | - | - | - | 2 | 51 | 42 | 38 | 26 | 28 | 10 |
| Forrás | 550 | - | - | - | - | 2 | - | 14 | 1 | 10 | 8 | 12 | 12 | 25 | 23 | 38 |
| Comitatus | 545 | 19 | 40 | - | 45 | 22 | 98 | 78 | 61 | 32 | 41 | 31 | 25 | 30 | 23 | - |
| Kultúra és Közösség | 526 | 8 | 12 | 12 | 3 | 8 | 2 | 19 | 8 | 7 | 10 | 13 | - | - | 4 | 25 |
| Társadalomkutatás | 512 | 16 | 17 | 15 | 11 | 8 | 21 | 14 | 14 | 19 | 17 | 14 | 24 | 18 | 21 | 16 |
| Szociológiai Szemle | 500 | 25 | 40 | 48 | 38 | 46 | 43 | 35 | 28 | 32 | 46 | 44 | 23 | 38 | 14 | - |

A listán szereplő lapok kevés kivétellel ma is élnek, a korábban megszűntek lassan hátrább szorulnak a listán. Vannak olyan lapok, amelyeknél elég egyenletesnek találhatjuk a feltártságot. Ugyanakkor találkozhatunk olyanokkal is, amelyeknek a feltártsága az utóbbi években sokkal kisebb, mint a régebbi időkben, ide sorolhatók a napilapok (már a bibliográfia első számának előszavában is utaltak az erős válogatásra) s az irodalmi folyóiratok, melyeket itt a Forrás képvisel. Az irodalmi folyóiratok feldolgozottságára vonatkozó korábbi vizsgálatok azt mutatták, hogy az utóbbi időben nem nagyon dolgozza fel őket ez az adatbázis. Az Élet és Irodalom helyzete sajátos. Két olyan évet látunk, ahonnan több tétel származik, ekkor feltehetőleg megpróbálkoztak annak megállapításával, hogy mennyire érdemes a lapot feldolgozni, majd úgy döntöttek, hogy nem tartozik az elsődleges gyűjtőkörükbe. (Az Élet és Irodalomból az „Élet”-et a PRESSDOK nagy teljességgel feldolgozza, oda jobban is illik ez a publicisztikai rész).

Míndezek a gondolatok odáig vezetnek bennünket, hogy érdemes megvizsgálni, vajon hogyan dolgozzák fel a lapokat a különböző adatbázisok.

Disszertációm mellékleteként egy nagy táblázatot készítettem, amelyben az összes, az OSZK által megjelentetett Sajtóbibliográfia 2001-ben szereplő magyar folyóiratnak a legfontosabb magyar adatbázisokban található tételszámát összegeztem. Az egyszerűbb kódolás érdekében az adatbázisokra egybetűs kódot használtam, ez sokszor nem lehet a kezdőbetű, mert nagyon sok kezdődik M-mel. A táblázatban a három alkalmazott tudományi terület 4 adatbázisa (**A** – MAB (OMgKDK), **C** – CIKK-adatbázis (BME OMIKK), **O** – MOB (MEDINFO), **R** – MMR (BME OMIKK) mellett a többi társadalom- és humántudományi **D** – PAD (OPKM), **I** – Irodalmi (FSZEK), **J** – Jogi (OGYK), **K** – MANCI (OSZK), **N** – Nemzetiségi (OIK) **P** – PRESSDOK (OGYK), **S**-Sajtórepertórium és IKER (OSZK), **Sz** – Szociológiai (FSZEK), **Ú** – Műfordítás (OIK)

*A szociológia adatbázisban legnagyobb tételszámmal szereplő lapok
feldolgozottsága a magyar adatbázisokban 2003 végén.*

| | A | C | D | I | J | K | N | O | P | R | S | Sz | Ú |
|----------------------|-----|-----|------|------|-----|-----|-----|-----|------|-----|------|------|-----|
| Valóság | 24 | 221 | 41 | 194 | 89 | K | 149 | 66 | 766 | 31 | 995 | 2440 | 3 |
| Világosság | - | - | 34 | 204 | 33 | K | 19 | 9 | 422 | - | 705 | 1071 | 7 |
| Kritika | 6 | - | 48 | 1358 | - | K | 105 | - | 1757 | - | 750 | 1040 | 26 |
| Magyar Tudomány | 232 | 718 | 31 | 103 | 119 | 163 | 101 | 191 | 1180 | 157 | 1099 | 925 | - |
| Statisztikai Szemle | 52 | 2 | - | - | 92 | K | 2 | - | 800 | - | 518 | 821 | - |
| Élet és Irodalom | - | 1 | 125 | 2604 | - | K | 638 | - | 4773 | - | 1362 | 784 | 102 |
| Közgazdasági Szemle | 75 | 493 | - | - | 104 | - | 2 | 4 | 735 | 85 | 154 | 732 | - |
| Mozgó Világ | 4 | - | 15 | 374 | 22 | - | 66 | - | 784 | - | 635 | 619 | 50 |
| Esély | - | - | 43 | - | 116 | - | 3 | 69 | 548 | - | 299 | 507 | - |
| Iskolakultúra | 5 | 2 | 1642 | 59 | - | K | 4 | - | - | - | 1027 | 296 | - |
| Új Pedagógiai Szemle | 5 | - | 2171 | 10 | - | K | 23 | - | 200 | - | 990 | 379 | - |
| Beszélő | 14 | - | - | 251 | - | K | 125 | - | 2711 | - | 459 | 128 | 37 |
| Munkaügyi Szemle | 17 | 994 | - | - | 522 | - | - | - | 806 | 291 | 787 | 469 | - |
| Forrás | - | - | 19 | 783 | - | 4 | 144 | - | 69 | - | 470 | 502 | 214 |
| Comitatus | 4 | - | - | - | 522 | - | - | - | - | - | 695 | 441 | - |
| Társadalomkutatás | 11 | 58 | 6 | - | 31 | - | - | - | 161 | 13 | 144 | 423 | - |
| Szociológiai Szemle | 12 | 1 | - | - | 6 | - | 3 | - | - | - | 285 | 345 | - |

Már az is jellemző, hogy ezeket a lapokat a szakterületek szerint elrendezett táblázat legkülönbözőbb részeiből kellett előkeresni. Csak néhány lap esetében volt listavezető a szociológiai adatbázis, s ott is inkább a feldolgozott hosszabb időszaknak köszönhetően, az éves átlag ezeknél is alacsonyabb lehetett. A legtöbbször a PRESSDOK és a Sajtórepertorium volt a legfőbb vetélytárs, sok közlemény mindhárom adatbázisba bekerült, de a Közgazdasági Szemle és a Munkaügyi Szemle esetében a műszaki-gazdasági adatbázisok is jelentkeztek. Mindez azt mutatja, hogy a szociológiai adatbázis általában nem egyes lapok nagyobb mértékű feltártságával tud versenyben lenni, hanem a gyűjtőkörébe tartozó közlemények sok forrásból való, alapos feltárásával.

A feldolgozott források nagy számának indokát a bibliográfia alcímének változása is indokolja. Kezdetben A magyar nyelvű szakirodalom válogatott bibliográfiája szerepelt rajta, később A magyar nyelvű és magyar vonatkozású szakirodalom válogatott bibliográfiája, ezt előbb angolul és oroszul, később angolul és németül is közzétették a címlapon. Ez a megközelítés együtt jár azzal, hogy sok forrásból vegyenek fel viszonylag kevés, az adatbázis témakörébe vágó tételt.

Természetesen a feldolgozott tételek nyelvei között is az angol és a német jár az élen: angol 6354, német 1200, ezek között természetesen Magyarországon és külföldön megjelent tételek is szerepelnek. Ezek számával nagyjából arányban van az is, hogy hány közleménynél jelzik angol és német kivonat meglétét (7 640 és 1 364).

Még sokkal fontosabb, hogy az adatbázisban a legfontosabb szempontok szerint angolul is lehet keresni: Témakör (angolul), Tezaurusz (angolul), Tárgyszó (angolul),

Nyelv (angolul), Dok. típus (angolul), s külön keresési szempont az Angol kivonat, Idegen ny. cím szavai, Idegen nyelvű cím. Ez nem jelenti azt, hogy csak ezekre vonatkozóan lehet angolul keresni, csak azt, hogy ezek változnak akkor, amikor a megjelenített rekordban váltogatunk a magyar és az angol nyelvű rekord között. Ezt megelőzően az utolsó CD-ROM-on külön angol nyelvű változatát lehetett megtalálni az adatbázisnak. Ugyanígy a sűgónak is van angol nyelvű változata, külön örömrünk, hogy ennek a nyelvi lektorálásában a 2003/2004-es tanévben tanszékünkön dolgozó ösztöndíjas vendégoktató, Dallas Long is közreműködött.

TOVÁBBI SZEMPONTOK

Már látszik, hogy néhány fontosabb szempontra terjedelmi okokból csak utalni lehet, pedig ezek is megérdemelnék a velük való részletesebb foglalkozást.

Ide tartozik az a gondosság, ahogyan az azonos nevű személyeket igyekeznek megkülönböztetni egymástól, Pl. Kertész Imre /író/, Kertész Imre /rendőrtiszt/, a Szabó Istvánok után szerepel agrárkérdés, filmrendező, fordító, jogász, közgazdász, néprajz, színház, szociálpszichológus, ugyanakkor ha egy személy különböző névváltozatokon is publikált, akkor bármelyik névalak alatt keresve megkapjuk az összes, az adatbázisban szereplő publikációját. Más adatbázisokban a legtöbbször az azonos nevéket összemossák, nem lehet elkülönítve keresni rájuk.

Egy rekord tartalma következetességének megítélésére jó módszer az, ha összehasonlítjuk a duplumokat, tehát ha ugyanarról a közleményről több rekord is készült. Ennek a módszernek az alkalmazásában nehézséget okozott, hogy idáig csak egy ilyet sikerült találni, így ennek elemzéséről lemondok. A folyóiratok címét a bibliográfia indulásakor szokásos módszereknek megfelelően sokszor rövidített formában találhatjuk, a böngészés és a keresés során azonban a teljes címet használhatjuk, nem kell a sokszor nehezen kitalálható rövidítésekkel bajlódni.

A tárgyi indexelés mélysége, alapossága már az angol változat nélkül is imponáló. Erre kellett felfigyelnem már az első megjelent CD-ROM-os változat rövid elemzésekor is. A CD-ROM változaton a kapott találatok száma mellett azt is megtudhattuk, hogy az adott szempontból összesen mennyi található a rekordokban, így az 1984-1994-es adatbázisról azt lehetett megtudni, hogy 3 8858 rekordban összesen 303 509-szer szerepel tárgyszó, a másik három elemzett lemezen ezek az adatok: 5 4013 (410 365), 72 033 (516 986), 87 603 (588 950), tehát a megnövekedett tételszám mellett is nagyjából hasonló maradt az arány, az internetes változatban már nem kapjuk meg ezt az adatot, de biztosak lehetünk a tendencia folytatódásában.

A teljesség szempontjából fontos az, hogy vannak-e kihagyások, olyan adatelemek, amelyek sok rekordból hiányoznak.

Ennek a vizsgálata során jött elő egy olyan összetevő, amely megtalálható ugyan a rekordokban, de nem kereshető, ez a cikksorozatok egyes tagjaiban a feldolgozott forrás címe. Ez magyarázza azt, hogy a tartalmazó folyóiratokban és a tanulmánykötetekben található cikkek számának összege miért sokkal alacsonyabb annál, mint a cikkek teljes száma. Ha a Cikkekből kizárjuk mindkettőt, akkor kapjuk meg azon cikkek számát, ame-

lyek egy cikksorozat részei. Ez a szám mostanra 10 000 fölé nőtt, tehát nem egy jelentéktelen mennyiségről van szó.

Négy keresés eredményeinek összehasonlítása az adatbázis öt változatában

| | 1984-1994 | 1980-1998 | 1977-200/1 | 1970-2000 | SzocioWeb 1970-2004 |
|---------------------------------|-----------|-----------|------------|-----------|------------------------|
| Tart. folyóirat | 18 495 | 26 125 | 34 350 | 44 272 | 56 100 |
| Tart. folyóirat és cikk | 17 668 | 24 946 | 32 713 | 42 238 | 53 565 |
| Tanulmánykötet és cikk | 10 337 | 14 374 | 19 741 | 22 229 | 28 786 |
| Cikk not Tart. folyóirat not | 3 688 | 5 018 | 6 822 | 7 809 | 10 260 |
| Tanulmánykötet | | | | | |

Azt könnyen megállapíthatjuk, hogy hány cikksorozat van összesen az adatbázisban (2438), azt is, hogy az egyes folyóiratokban hány ilyen jelent meg (csak minden folyóiratcímet kombinálni kell a Cikksorozat dokumentumtípussal). Ez alapján megállapítható, hogy vannak folyóiratok, amelyekben az átlagosnál sokkal több cikksorozat, illetve annak megfelelő tematikus összeállítás található, az ezekhez tartozó tételek száma azonban már csak akkor, ha egyenként megjelenítjük a cikksorozatokat, s megszámloljuk az oda tartozó cikkek számát. Ebből kiderül, hogy egyes folyóiratok esetében jelentősen torzultak az eredmények, amikor a belőlük származó tételek számát elemeztem. Ennek csak a legjellegzetesebb példáit lehet kiemelni.

A legalább 200 tétellel szereplő lapok között összesen egy van csak, amelyből egyetlen cikksorozat sem került be, az Állam és Igazgatás. A legtöbb cikksorozat (110) és a legtöbb ahhoz kapcsolódó cikk az élcsoporthoz tartozó Világossághoz tartozik, s elég sok a Magyar Tudományhoz (84, 321) és a Kritikához (71, 218), így valamennyi megelőzi az előzőleg a tételek számában a 2. helyen álló Társadalmi Szemlét, amely így az 5. helyre esett vissza. Ezek még nem igazán jelentős változások, a lapokról kialakított összképet nem változtatják meg nagy mértékben. Más a helyzet olyan lapok esetében, ahol az onnan felvett tételek mennyiségéhez képest magas a cikksorozatok száma. A Replika 246 tételéből 98 cikksorozat, az ezekhez tartozó 449 cikk messze meghaladja a tételek eredeti számát, a cikksorozatok részeit is beszámítva 695 tétel az 56. helyről a 16.-ra viszi előre a lapot. A Korunk 3. folyamában valamivel kevesebb cikksorozat volt (73), de ezekből több cikk származik (471), s ezzel a lap még a Replikát is megelőzve az 58. helyről a 15.-re került. Az itt vizsgált, legnagyobb tételszámú lapokra 1 245 cikksorozat s azokban 5 210 cikk esett, mindkettő nagyjából fele a teljes mennyiségnek. Ez azt mutatja, hogy még sok további, kisebb tételszámmal szereplő lapban is vannak cikksorozatok. Ezekre a 2004-es és 2003-as év anyagát vizsgálva próbáltam példákat keresni, több újabb lap is volt köztük, amelyből még nem kerülhetett ki annyi rekord. A legjellegzetesebb példa itt a Médiafüzetek volt, amely csak egy tétellel szerepel az adatbázisban, az viszont egy 24 részből álló cikksorozat.

Mindezek természetesen nem a statisztikai adatok miatt érdekesek. Az adatbázisban minden mező minden másikkal kombinálható. A Tart. folyóirat mező másokkal való

összekapcsolása azonban torzítja az eredményeket. Hiába tudja valaki, hogy egy szerzőnek az adott lapban jelent meg írása, ha az cikksorozat része volt, nem találja meg. A cikksorozat egyes tagjait sokkal finomabban tárgyszavazhatják, mint magát a cikksorozatot. Épp azért volt nagyon helyes a cikksorozatok tagjaiból külön rekordot képezni, mert más adatbázisokban, ahol egyben írják le ezeket, a végén ömlesztve adják a tárgyszavakat, s nem nagyon lehet megállapítani, melyik konkrétan melyik közleményre vonatkozik. Itt viszont a tárgyszavakat sem lehet a forrással összekapcsolva keresni, mert legfeljebb a cikksorozat rekordja jóval kevesebb tárgyszava alapján lehet találatokhoz jutni. Ugyanakkor a források megnevezése a cikksorozatok tagjainak rekordjaiban is megtalálható, csak kereshetővé kellene tenni, ennek talán nincs komoly akadálya.

ÖSSZEGZÉS

Az elemzés legvégén egy javítandó jelenség szerepelt, erről hosszabban írtam, mint a dícsérendő dolgokról.

Pedig leginkább azt kell hangsúlyozni, hogy minden feltétel együtt van egy kiváló adatbázishoz: gondosan kialakított és folyamatosan fejlesztett szakrendszer és teaurusz, hosszú évek hagyományai, kítűnő keresőrendszer, hozzáértő, lelkes, gondos munkát végző munkatársak, s ennek az eredménye egy olyan produktum, amelyet élvezet használni. Sok helyen hiányzik valami az összetevők közül: alapos a feltárás, de a keresőrendszer korlátozott vagy fordítva, a keresőrendszer nagyon jó, de a feltárás nem elég mély, s vannak még további variációk. Ebben az esetben az adatbázis építésének munkafeltételei olyanok, amin javítani kellene, ha egy időben többen is vihetnének be rekordokat, akkor az biztos javítana az adatbázis frissességén. Ez azonban nem járhat együtt azzal, hogy feladják a mostani keresőrendszerüket.

Ha az adatbázisokat is csillagokkal osztályoznák, mondjuk 5 csillagig, akkor ennek biztosan megadnám a maximumot, ilyen pedig nem sok lenne a nem kisszámú magyar adatbázis között, így ez példa lehet sokak számára.

Jegyzetek

- 1 Karbach Erika: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adatbázisai CD-ROM-on. = Könyvtári Figyelő, 1998. 1. sz. p. 90-92.
- Balogh Lídia: Szociológiai szaktájékoztató számítógépes adatbázisok segítségével a FSZEK-ben. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2000. 10. sz. p. 16-23.
- Gócza Julianna – Karbach Erika – Sándor Tibor: Szakgyűjteményi feladatok a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban: hagyomány és változás. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 2002. 10-11. sz. p. 426-433.
- Reisz László: 100 éves a szociológia országos szakkönyvtára. Szabó Ervin szociológiai világbibliográfiájától a világhálón megjelenő szociológiai adatbázisokig. = Könyvtári Figyelő, 2005. 1. sz. p. 31-37.
- 2 Murányi Péter: Feltáratlan értékek a magyar irodalomban. = Könyvtári Figyelő, 1998. 3-4. sz. p. 493-508.
- Murányi Péter: Vannak változások. Újra a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár irodalmi adatbázisáról. = Könyvtári Figyelő, 1999. 3. sz. 617-624. p.
- 3 Murányi Péter: A magyar időszerki kiadványok cikkei a magyar és a külföldi bibliográfiai adatbázisokban. Doktori disszertáció. Bp. 2004. p. 117-118.
- 4 Jacsó Péter: Szöveges CD-ROM és webes adatbázisok tartalmának elemzése. Ford. Murányi Péter. Bp. 2005. MEK
<http://www.mek.oszk.hu/03000/03040/html/>

**AN OUTSIDER'S NOTES ON THE SOCIOLOGICAL DATABASE
OF THE METROPOLITAN ERVIN SZABÓ LIBRARY**

Although the aim of this study is to introduce the latest version of the Sociological Database of the Metropolitan Ervin Szabó Library (SzocioWeb) some personal moments must be mentioned first after which its antecedent is described as the latter has defined mostly the present features of this database.

First it deals with the bibliography of Sociological Information issued between 1972 and 1989, among the main aspects the number of publications and the bibliographical system can be found.

This is followed by a comparison in which the four remarkable cycles (1984-1994, 1980-1998, 1977-2000/1, 1970-2000) of the database issued on CD-ROM and the SzocioWeb which covers the years from 1970 to 2004 are compared first from the quantitative aspect of the processed material. To analyze its content fully the author gives a summary of the conclusion of his former studies in Hungarian databases and follows the ways of Péter Jacsó's book (*Szöveges CD-ROM és webes adatbázisok tartalmának elemzése*). He deals with the size of the database, its up-to-date information and the processed periodicals in details whilst the others are summed up briefly.

Although the analysis confirmed by 6 tables and 1 figure finds some small deficiencies - which have already been corrected - on the whole the SzocioWeb is considered to be one of the best Hungarian databases in view of the processed material and availability.

A DIGITALIZÁLÁS ÉS A MAGYAR TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK DIGITÁLIS ARCHÍVUMA

BEVEZETÉS: A DIGITALIZÁLÁS SZÜKSÉGESSÉGE

A digitalizálás kapcsán elsődlegesen az azzal kapcsolatos technikai eljárások, módszertani problémák kerülnek előtérbe, illetve a digitális feldolgozás körébe vont állományrészek kiválasztásának kérdése vetődik fel. Ezek természetesen mind fontos és szükséges kérdések, de megítélésünk szerint a digitalizálásról mint olyanról, pontosabban mint az új digitális kultúráról sajnálatosan kevés szó esik.

A digitalizálás ugyanis messze több technológiai eljárásnál, mint amikor az egyes gyűjtemények állományvédelmi okokból gyűjteményük egy részét mikrofilmre vitték. A digitalizált anyag, azáltal, hogy tetszőleges számban reprodukálható, elvileg bárki számára elérhetővé tehető, a felhasználás olyan új dimenzióit nyitja meg esetükben, amelyek jóval túlmutatnak a mennyiségi szempontokon, s nem pótlékról, hanem mondhatni egy új „műfajról” beszélhetünk.

Magánemberként, de főleg könyvtárosként nehezen szabadulunk régi beidegződéseinktől. Digitális kultúráról szólva sokan hajlamosak vagyunk azt kívülállóként nézni, mint ami minket érdemben kevésbé érint, vagy – s ez a másik véglet sem jobb – könnyen s gyorsan vélünk helyet találni számára a hagyományos rendszerben. Ahogy a könyvtár befogadta az „audiovizuális” dokumentumokat, úgy integrálhatja a digitális is magába.

Ez az, ami hosszú távon problematikus.

Minden, információt hordozó forma kisebb-nagyobb mértékben alakít környezetén, legalábbis befolyásolja annak szokásait, életvitelét. Nem neveznénk ezt torzulásnak, de nem is mehetünk el mellette szó nélkül. Minél régibb formáról van szó, hatása annál nagyobb, s egyre kevésbé vagyunk e befolyás tudatában. Gondoljunk el: a nyomtatott betűnek több mint fél évezred állt rendelkezésére. Az elektronikus levelezés, a mobiltelefon drasztikus hatással van mindennapjainkra: befolyásolja nyelvhasználatunkat, kommunikációs szokásainkat, az SMS-ek kontrollálhatatlan használata kapcsán némelek már választójogi problémákat emlegetnek.

Ezek új, egyértelmű jelenségek, ám miért állítjuk, hogy a nyomtatott betű-közvetítette információ az valami éteri tisztaságú, zavaroktól mentes folyamat?

Gondoljunk meg: a nyomtatás lehetővé téve az egyéni tanulást teljesen átalakította a képzési rendszert, s a tanulási szokásokat. Aki azonban látott már egy olvasóterem társas magányában könyvekkel körülbástyázottan, atomizált magányáért kétségbeesve küzdő olvasót, azt nehéz lenne meggyőzni az internet izolációs hatásairól vagy éppen-séggel az abban rejlő elidegenedésről. Mondjuk ki: a nyomtatott könyv kiszorította a felolvasást – feleslegessé téve azt –, a szöveg fennhangon történő olvasását nemkülönben. A nyomtatott betű új világot nyitott a felhasználók számára, de egyben középük is állt, megteremtve az elidegenedett olvasót.

Egy másik példa: a könyv, a folyóirat a benne nyomtatott formában lévő információk hordozója. Nem több, nem kevesebb. A filatelisták, a bibliofilekhez hasonlóan, merőben más céllal viszonyulnak a bélyegekhez, utóbbiak a könyvekhez, mint mások. Ehhez kétségkívül joguk van, de ez nem változtat azon, hogy mindez a kulturális deviancia egy kétségkívül a társadalmilag elfogadott kategóriába eső formája, ami fetisizmus néven más tudományterületek részéről jól ismert.

A könyvektől eltérően igen rövid idő óta van technikai lehetőségünk arra, hogy kedvelt zenéinket önállóan, rögzített formában is élvezzük. Ha a filmekről teszünk említést, ez az időszak még sokkal rövidebb.

A technikai fejlődést mindkét média területén zokszó nélkül vesszük tudomásul. A bakelitlemezeinket lecserélte a CD, a VHS kazettáinkat pedig mostanság kezdjük felváltani a DVD-vel. Egyebekben ki-ki igénye, életvitele szerint él a technika-kínálta hordozók lehetőségével: egy nyakba akasztva hordható MP3-lejátszó tucatszámú CD – válogatott – állományát tartalmazhatja, a most terjedő médialejátszók esetében, már a filmeket is beértve ugyanez a helyzet.

Mindezeket előrebocsátva miért kellene a könyvhöz másként viszonyulnunk? A forma értelemszerűen minden más esetben a tartalomnak van alárendelve. A hordozó tehát pusztán eszköz. Miért kellene a könyvet fetisizálnunk?

Mit jelent ez a gyakorlatban, konkrétan: a könyvtárak gyakorlatában?

Az emberiség kulturális kincsének megőrzése alapvetően múzeumi feladat, könyvtárba az napi aktualitással jelentkező információk igénye miatt járnak. A könyvolvasás, mint szabadidő-eltöltési forma semmiképp sem abszolút, kizárólagos: napjainkban a könyvnek egy több versenytársa akad: húsz éve közkeletű kérdőívek a megkérdezett személy kulturális háttérét szondázó bevett kérdése volt a házikönyvtárak nagyságára vonatkozó kérdőpont. Évtizedes adatokkal összevetetten az olvasásra fordított idő szűkülését felpanaszlók elfeledkeznek arról, hogy nem pusztán a szabadidő mennyisége változott – többnyire csökkent – hanem a kulturális fogyasztás új formáinak megjelenésével annak szerkezete is átalakult.

Végezetül: miképpen érinti ez a könyvtárat?

Ha valaki „szórakozásból” olvas, annak a könyvtár száz éve is költségtakarékos alternatívát kívánt erre, ma is ugyanúgy van, amennyiben a potenciális olvasó nem választ más szabadidős-elfoglaltságot. Olvasni pedig mindennél jobb – érthető, bár aligha elfogulatlan – könyvtáros vélemény.

Mi a helyzet azokkal a könyvtárhasználókkal, akik „szükségből” olvasnak?

Őket tekinthetjük a digitalizálás egyik legfontosabb célközönségének.

Aligha tévedünk, ha azt mondjuk, nekik információkra van szükségük, melyekre valamely feladat elvégzéséhez van szükségük. Hogy ez könyv formájában vagy egyéb

módon jut el hozzájuk, nem különösebben fontos. Az azonban igen, hogy az anyag minél magasabb szinten feldolgozott formában álljon rendelkezésre – kereshetőség, időmegtakarítás. Paradox módon úgy is fogalmazhatnánk, a könyvtártól, s a könyvtárostól főként abban várnak segítséget, miként kell a könyvtárban töltött időt lerövidíteni, azaz hatékonyabbá tenni.

A digitalizálás éppen ebben lehet segítségükre: a világhálón eljuttatja hozzájuk a szükséges információkat. Nem lehet tisztünk az egyes információforrások értékelése. Könnyen belátható azonban, hogy a könnyen, gyorsan elérhető – az esetleges anyagi szempontok is csak a második helyen szerepelnek – információ, azaz az internet, letölthető digitális tartalom kiszorítja mindazokat a tartalmakat, amelyek elérése problematikus – esetleg éppen tradicionális, könyv-voltuk miatt.

Ez a fejlődés természetes velejárója, s mint ilyen, üdvözlendő. Ám érzelmeinktől függetlenül is tennünk kell annak érdekében, hogy e folyamatnak a könyvtárak is megbecsült részesei legyenek, mert ha elzárkózunk, az innovatív felhasználók igényeit tükröző kulturális vákuumba más, akár piaci szereplők lépnek majd helyünkre, a könyvtárak pedig tradícióikat megőrizve bár, de lassanként funkciót veszítve múzeummá válnak.

I. A DIGITALIZÁLÁS TÍPUSAI ÉS JELLEMZŐI

1. A digitalizálás típusai

Bevezetésként tisztáznunk kell magát a kifejezést: noha a digitalizálás tág, s ebből következően nehezen definiálható fogalom, értelmezésünkben valamely papíralapú, nyomtatott dokumentum elektronikus változatának előállítását értjük alatta.

A digitalizálás esetében további megkülönböztetéssel kell élnünk annak célját, valamint a már digitalizált anyag formátumát illetően is.

Előbbit tekintve alapvetően kétféle digitalizálásról beszélhetünk.

1.1. Állományvédelmi, archiváló

Ebben az esetben valamely komoly muzeális értéket képviselő kiadvány vagy akár kézirattal feldolgozásáról van szó. Archiváló jellegű annyiban, hogy az eredeti dokumentum elektronikus másolatát adja, anélkül, hogy azt ki kívánná váltani, voltaképpen annak pótléka csupán, hiszen az eredeti hozzáférhetősége a publikum számára elképzelhetetlen.

Az ilyen digitalizálás komoly technikai eszközöket, s ennek megfelelő szakmai ismereteket követel. Mindez mondhatni kizárja, hogy ezt maguk a könyvtárosok – tágabb értelemben a dokumentumgazda – végezze, ám ez nem is volna racionális, aligha versenyezhetne egy erre a célra létrehozott központi „műhely” hatékonyságával. Az anyag muzeális jellegéből következik, hogy annak formátuma messzemenően előnyt élvez tényleges tartalmával szemben, amely gyakorta latin, görög nyelve révén az átlagember számára elérhetetlen. Természetesen elképzelhetetlen, hogy muzeális értékű

dokumentumokat bármely gyűjteményben az átlagos olvasó rendelkezésére bocsásanak, amint ahogy az „eredeti” további megőrzése sem lehet kérdéses még akkor sem, ha a digitális változat az elektronikus képjavításoknak köszönhetően jobb is lehet.

Az ilyen digitalizálás költségei is kiemelkedőek, s alapvetően nem könyvtári, hanem múzeumi feladatként definiálhatóak. Adathordozótól függetlenül sem elégít ki reális tömegigényt. A feldolgozott művek felkerülhetnek a világhálóra, ám mind a tulajdonos anyagi érdekei, mind az internetes terjesztés kompromisszumai (file méret, letöltési idő stb.) a felhasználás korlátozásának irányába hatnak, melynek eredményeképp az ilyen dokumentumok tényleges hozzáférését valamiféle közpénzekből finanszírozott elektronikus peepshow pótolja.

Összességében az ilyen feldolgozást presztízsdigitalizálásnak is nevezhetjük, hiszen az elektronikus másolat szükségképpen pótlék, az eredetivel kapcsolatos megőrzési, esetleges restaurálási költségek változatlanul fennállnak, s az elektronikus feldolgozás további költségnövelő tényezőként jelentkezik.

1.2. Duplikáló, szolgáltató

Az előbbi típusnak csaknem minden szempontból ellentéte. Létjogosultságát a elhasználói igények és a rendelkezésre álló források elégtelensége miatt létrejövő szakadék adja. Ez a döntően könyv-, kisebb részben folyóiratok tekintetében megjelenő probléma hagyományos könyvtári állománygyarapítási módon nem kezelhető. Több könyv beszerzése továbbgörgetné a problémát feldolgozási, raktározási területre, racionálisan indokolhatatlan, irreális költségvonzatokkal. Ugyanebből következik, hogy mivel a hiány mintegy a „rendszeren belül” keletkezik a folyamatosan bővülő szükségletek és az azokkal lépést tartani nem tudó ellátás problémájaként hagyományos úton – ODR, könyvtárközi kölcsönzés – nem kezelhető.

A megoldás csak az érintett állomány digitális feldolgozása lehet. Ez ugyan elsődlegesen a képzési intézmények kötelező irodalmával kapcsolatosan jelentkezik, de ettől függetlenül általánosan elmondható az elvárások pragmatizmusa.

Ez mindenekelőtt a felhasználók információközpontúságát jelenti, azaz számukra voltaképpen mindegy, hogyan, miképpen jutnak a szükséges adatokhoz. A hordozó – legyen az akár a világháló, akár a nyomtatott dokumentum – pusztán eszköz, melyet célszerűségi és költséghatékonysági szempontok szerint értékel.

Ebből következik, hogy az e körben digitalizált dokumentumok nem múzeumi jellegűek, hanem gyakorta napi aktualitású „modern” anyagok. Az eredeti dokumentum mondhatni másodlagos, a digitális változat használatát tekintve egyenértékű azzal. Az archiválástól eltérően az anyag itt többnyire nem képként, hanem szöveggként, azaz kereshetően, indexelhetően kerül feldolgozásra. Az e körben digitalizált dokumentumok – legalábbis relatíve – egyszerűbb és olcsóbb módon dolgozhatók fel. Ezért, az előbbivel ellentétben az látszik célszerűnek, ha ez nem központilag, hanem önálló műhelyekben történik, mivel itt vannak a leginkább tisztában a helyi, tényleges felhasználói igényekkel. Egy központ szerepe legfeljebb a tapasztalatcsere, illetőleg a párhuzamosságot elkerü-

lendő koordináció tekintetében jogosult, bár fenntartásának költségeit tekintve hatékonysága így is megkérdőjelezhető.

2. A digitalizálás hatásai

Amikor digitalizálásról esik szó, akkor el kell választanunk a kérdés technológiai, de akár szakmai aspektusait annak tényleges céljától, globális társadalmi és tudatmódosító hatásától.

A könyvek előállításának technológiai fejlődése irreleváns az olvasás szempontjából. A digitalizálás lényege az esélyegyenlőség biztosítása, azaz annak tömegmértékűvé tétele, hogy a tudáskincs digitalizált formában bárki számára egyenlő esélyekkel (földrajzi, anyagi ill. társadalmi szemponttól függetlenül) elérhető legyen. A maga idejében a nyomtatott könyv igen hasonló szerepet töltött be, éppen ezért volt kiemelkedő hatással az emberiség gondolkodására évszázadokon keresztül.

Korunkban a nyomtatott betű egyre kisebb mértékben képes helytállni az információs társadalomban, míg elektronikus formájában nem pusztán kiváltja a hagyományos könyv funkcióit, hanem új, korábban elképzelhetetlen többletszolgáltatásokat kínál a felhasználójának. Amint a Gutenberg-galaxis a maga idejében komoly társadalomformáló szerepet játszott, úgy az elektronikus betű elterjedése hasonló, ám sokkal nagyobb mértékű tudatmódosulással jár.

Társadalmi hatásai közül a legfontosabbak:

ESÉLYEGYENLŐSÉG: Ebből következik, hogy a digitalizálás lényege a (lehetőleg) a globális esélyegyenlőség, az információhoz való szabad hozzáférés biztosítása. Az archiválás, biztonsági másolatok készítése stb. fontos, de nem lényegileg innovatív fogalmak e tekintetben. A közelmúlt egy OSZK projektjére utalva nem az a kérdés, hogy egy nemzet javai digitalizálандók-e, hanem az a lényeg, hogy az eredmény a legszélesebb nyilvánosság számára térítésmentesen hozzáférhető legyen. Ez mind anyagi, mind pedig területi tekintetben valódi demokratizálódást jelent, mivel a felhasználóknak nem pusztán a hozzáférés pusztá jogát, hanem annak lehetőségét is biztosítja.

TÁRSADALMI KÖRNYEZET ÁTALAKÍTÁSA: Az esélyegyenlőség elvéből következik, hogy a digitalizálás alapvetően más szerzői és tulajdonjogi kezelést igényel, a hagyományos szerzői jogi struktúra kereteibe nem illeszthető be; gyakorlatilag feloldhatatlan ellentmondásban van azzal. Az információhordozók sokszorosításának (könyvnyomtatástól zenekiadásig) jelenlegi, profitorientált kiadókra fókuszált formája önmagát technológiailag is túlélt forma, melyet a partikuláris érdekek által vezérelt jogi szabályozás gátjai próbálnak csak fenntartani. A szerzői jog jelen formájában mindemellett hosszú távon működésképtelen is, helyette átfogó, közmegegyezésen alapuló érdek egyeztetés szükséges. Ennek hiányában az életképtelenné vált jogi környezetet az életképes valóság fogja megfelelően alakítani.

TUDATMÓDOSÍTÁS: A tudáskincs általánosan hozzáférhetővé tétele – s ennek digitális formában történő elérhetősége – radikálisan átalakítja a gondolkodást, a felhasználó tudatát, elsősorban akként, hogy e folyamat a hagyományos információhordozók – például a nyomtatott betű – háttérbe szorulnak, mely folyamat egyben a hagyományos

információkeresési szokásai átalakulásával is jár: az on-line elérhető ingyenes tartalmak mondhatni színvonaluktól függetlenül – kiszorítják a hagyományos hordozón megjelenő (akár jogvédett) tartalmakat, pusztán azért, hogy könnyen, gyorsan elérhetőek. E felhasználói pragmatizmus akarva-akaratlanul új felhasználói szokások, igények elterjedését is segíti. A közvetlen információ-elérés társadalmilag jogos igénye a tradicionális könyvtári munkát, tágabb értelemben a hagyományos könyvtárat is átalakítja.

Ha elfogadtuk, hogy a digitalizálásra feltétlenül szükség van, akkor azt kell áttekintenünk, milyen digitalizálási alternatívák állnak rendelkezésünkre.

Fontos megjegyeznünk, hogy a továbbiakban a duplikáló-szolgáltató digitalizálásról beszélünk. A dolog technológiáját nem szükséges részletezni: a végcél, a nyomtatott dokumentum elektronikus megfelelőjének előállítás. Elvileg – ez a végeredmény szempontjából irreleváns – ez történhet az eredeti forrás anyagának begépelésével is, s ha ez az esetek többségében nem ezt a megoldást választják, annak pusztán hatékonysági okai vannak.

A feldolgozandó anyag elektronikus formába öntésének leggyakoribb módja az annak beszkennelését követő OCR, azaz optikai karakterfelismerő program használata. Ezt minden esetben az olvasási hibákat javító korrektúrázási folyamatnak kell követnie. A már felismert, de még nem ellenőrzött állomány áttöltése során fontos, a dokumentum későbbi formátumát eldöntő döntést kell hoznunk, azaz el kell döntenünk, hogy milyen formátumot választunk az új elektronikus dokumentumnak.

Félreértések elkerülése végett itt nem a mentés formátumáról beszélünk. Ez gyakorlati tapasztalataink szerint általában „.doc” vagy „.rtf” lesz. Itt a feldolgozott dokumentum tényleges megjelenéséről beszélünk, függetlenül attól, hogy azt képernyőn vagy akár kinyomtatva kívánjuk felhasználni.

A digitalizált dokumentumok formátumuk szempontjából két nagy csoportra oszthatók:

1. Formátumsemleges dokumentumok

Ezek többnyire xml platformú, „nyitott” dokumentumok. Internetes gyökereikből következően alapvető jellemzőjük az, hogy a tényleges dokumentum formátumát, struktúráját csak a legminimálisabb mértékben őrzik meg. A bekezdéseken kívül s szöveg igazítására, kiemelésére-döntésére van lehetőségünk. Oldalszám, élőfej, élőláb nincs, az anyag tördelése a használt eszköz jellegétől, vagy beállításától (ablakméret) függően változik. Az ilyen szöveg messzemenően „hordozható”, jórészt platform-független, jöllehet e függetlenség és hordozhatóság árát az eredeti dokumentum lebutításával fizetjük meg. Rövid cikkek, kisebb publikációk feldolgozására ideális, ám más esetekben használata rendkívül problematikus. Inkább „feldolgozóbarát” mint „felhasználóbarát” digitalizálási forma, bár nem hallgathatjuk el, hogy e-olvasón, PDA-n olvasva előnyös a formázás hiánya, mivel így a szöveg az alkalmazott eszköz paramétereinek megfelelően újratördeli magát. Praktikusan tehát a sorhossz, s így az oldalszám eszközfüggő, s alkalomról alkalomra változik.

2. Formátum-orientált dokumentumok

Az eredeti dokumentum megjelenését, tördelését, struktúráját messzemenően megőrzi.

Az alapidokumentum szkennelését követő áttöltésnél kell erről döntenünk. Meg kell jegyeznünk, hogy míg az első esetben e döntés végleges, hatása vissza nem fordítható, a formátum-orientált dokumentumokból elvileg lehetőség van a későbbiekben formátumsemleges dokumentumot előállítani anélkül, hogy a korrekktúrázás munkája kárba veszne. A dolog az esetek többségében túlmutat a technológiai problémákon. Az oldalszámok, bonyolultabb tördelési megoldások nem konvertálhatóak, kisebb nagyobb mértékű strukturális átalakításra van szükség, melyek minden esetben csak pótléknak tekinthetők, viszont mind a feldolgozás idejét, mind annak költségeit jelentősen megnövelhetik.

Az ilyen dokumentum maradéktalanul követi az eredeti oldalszámozását, lábjegyzeteit vagy ábráit az azzal megegyező helyre teszi, azaz voltaképpen az eredeti elektronikus másolatát nyújtja – szövegszerűen kereshető formában.

Noha elvileg több formátumban is használhatjuk, a legelterjedtebb és a leghatékonyabb kezelést a pdf-formátum nyújtja, mely platformtól függetlenül garantálja az eredeti, vagy ahhoz közelálló megjelenést. Ennek ellenében bizonyos kompromisszumokat kell kötnünk: az ilyen anyag közvetlenül nem tölthető fel a világhálóra, használatához akár letöltést követően, akár a helyett olvasóprogram szükséges. Ugyanakkor ez több más szempontból inkább előny, mint hátrány. Az anyag letöltést követően a világhálótól függetlenül is használható – azaz olvasásához nem szükséges az állandó internet elérés. Bár pdf állományok „csak képként” feldolgozott dokumentumokat is tartalmazhatnak, tipikus felhasználási területük a karakterfelismerés – s így kereshetővé tett – dokumentum. Paradox módon a „csak” képként feldolgozott állományok nem annyira zártak, mint a formátumsemleges anyagok, hiszen az utólagos karakterfelismerés-feldolgozás lehetőségét biztosítják, kis túlzással a feldolgozási folyamat első lépcsőjének is értékelhetők.

II. A MAGYAR TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK DIGITÁLIS ARCHÍVUMA

1. Az MTDA jellemzői

Az MTDA célja, hogy a magyar társadalomtudomány, szociológiatörténet 1848-1948 közötti száz évének fontosabb kiadványait digitális formában tegye hozzáférhetővé. A válogatás elve kettős: egyrészt a társadalom-, illetve szociológiatörténeti szempontból jelentős szerzők munkásságának feltárása, másrészt az adott kor jellemző gondolkodását reprezentáló művek – mintegy kortükörként való – feldolgozása. Az archívum mind a személyek, mind az említett szellemi-politikai irányzatok tekintetében semleges.

A válogatás meglehetősen széles körre terjed ki, így adatbázisunkban a társadalomtörténeten kívüli a határterületek is kellő figyelmet kapnak. Az időhatár sem mechanikusan értendő, a gyakorlati munka során azonban tekintettel kell lennünk a szerzői jogokra. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az adatbázisban csak hetven

évvel ezelőtt elhalt szerzők művei szerepelnek, de pusztán pragmatikus okokból is előnyben kell részesítenünk azokat a dokumentumokat, amelyek közzététele problémamentes.

Az archívum történeti jellegéből következik, hogy egy adott mű több kiadása esetén lehetőleg az első kiadást dolgozzuk fel. Bár az érintett dokumentumok zöme nehezen hozzáférhető, állaguk, minőségük is gyakorta kívánivalókat hagy maga után, szó sincs arról, hogy a feldolgozott dokumentumok egyedi példányok lennének.

Az MTDA egyértelműen a formátum-orientált digitalizálást preferálja. Ez azt jelenti, hogy az eredeti dokumentumok tördelése, illusztrációi, oldalszámozása, lábjegyzetei a digitalizált változatban sem változnak, azaz a digitalizált dokumentum az eredeti elektronikus xeroxaként működik. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az anyag képként jelenik meg a felhasználónak: az MTDA keretében a beszkenelt dokumentumot optikai karakterfelismerést követően kereshető szöveggként szolgáltatjuk.

A feldolgozás menete a következő:

1. a kiválasztott dokumentum szkennelése
2. optikai karakterfelismerés
3. felismertetett szöveg korrektúrája

Tapasztalataink szerint a legmegfelelőbb közlési formátum a pdf. Ez lehetőséget nyújt arra, hogy a felhasználó számára az internetről történő közvetlen elérésre (az ehhez szükséges olvasó egyike a leginkább elterjedt ingyenes programoknak), illetőleg a világhálóról való letöltésre, mely esetben az adott dokumentum élő internetkapcsolat nélkül is olvasható.

A pdf formátum kiválóan megfelel az anyag CD-n, illetőleg DVD-n történő terjesztése esetében is. Bár nem célunk a felhasználás korlátozása, itt érdemel említést, hogy pdf-állományok esetében annak közreadója meglehetősen tág határok között tudja korlátozni a felhasználói hozzáférést. Az MTDA dokumentumaiban nem élünk ezzel a lehetőséggel, azaz a felhasználó a mentésen, másoláson kívül opcionálisan az egész dokumentumot kinyomtathatja.

A formátum ellenzői gyakorta hivatkoznak arra, hogy a pdf „zárt”, s az ilyen formátumú anyagok más formába történő áttöltése nehézkes. Ez így tévedés. A pdf kiválasztására gondos előzetes mérlegelést követően került sor, azért, mert ez bizonyult az archívum céljaihoz képest a legmegfelelőbbnek. A konverziós problémák zöme nem az eredeti formátumra vezethető vissza, hanem az alapidokumentum olyan jellemzőire, aminek a megtartását más formátum nem, vagy csak igen nagy kompromisszumok árán képes.

2. Az MTDA tartalma

Nehéz lenne pontos, még inkább végleges becslést adni az archívum méretéről. Állománya könyvek tekintetében jelenleg 429 könyv, mintegy 54 000 oldalára terjed, amelyek mindegyike beszkenelt, karakterfelismert állapotban van, jelentős részük pedig végleges, pdf-formátumban, gyakorlatilag készen. 183 könyv előkészületben, azaz még feldolgozás előtti állapotban.

A helyzetet bonyolítja, hogy az MTDA sem tartalmában, sem a feldolgozott művek műfaját tekintve nem egységes, értve ezalatt, hogy korántsem csak könyvek digitalizálásáról van, lehet szó.

Az adatbázis keretében digitalizált művek három főbb típusát különíthetjük el.

1. könyvek
2. folyóiratok
3. tematikus állományok

A folyóiratok kiválasztása és feldolgozása a könyvekéhez hasonló elvek szerint megy végbe. Eddig a következők feldolgozására került sor:

a Huszadik század, mely, mint neve is mutatja a 20. század eleji progresszív gondolkodás egyik méltán legismertebb orgánuma. Csaknem 22 000 oldalnyi, 1 500 ívnyi terjedelmű felöleli a lap életének teljes 19 évét.

a Szabadgondolat 1911-1919 közti anyaga, szkennelt és karakterfelismert, korrek-túrára vár.

Bédy-Schwimmer Rózsa: A nő és a társadalom 1907-1913, illetőleg az ennek folytatásaként megjelenő

A Nő című lap 1914-1918 közötti számai. Mindkettő szkennelt és karakterfelismert, végleges feldolgozásuk folyamatos, a FSZEK honlapjáról folyamatosan letölthetőek lesznek.

Az MTDA tematikus állományai némileg szűkebb időkorláttal működnek, amennyiben elsősorban az 1880-as Népszámlálás és a köré épített társadatbázisokból állnak. Fontosságukat az indokolja, hogy segítségükkel van lehetőségünk arra, hogy átfogó képet alkossunk a 19. századi Magyarország alapvető társadalmi-demográfiai jellemzőiről.

Ismeretes, hogy az 1880-as az első olyan népszámlálás, amely a történeti Magyarország teljes területére vonatkozó etnikai és felekezeti adatokat községsorosan adott közzé. A népszámlálás kiegészítő adataiból (település lélekszáma, típusa-jogállása, házak száma, írni-olvasni tudók száma) pedig következtethetünk az egyes települések fontosabb társadalmi-demográfiai jellemzőire is).

Az egyik legfontosabb társadatbázis az 1878-as Vargha Gyula-féle egyletstatisztika, amely korában nemzetközileg is élenjáró módon az országban működő 4004 egyesület fontosabb jellemzőit regisztrálta.

Társadatbázisként tekinthető még a népszámláláshoz idejét tekintve legközelebb eső Helységnevtár, melynek adataiból a népszámlálási települések infrastrukturális jellemzőinek kiegészítése történt meg.

III. FEMINISTA ARCHÍVUM

Az MTDA szerves része, mind megvalósításának mikéntjét, mind pedig formátumát, közlési gyakorlatát tekintve. Ugyanakkor az e körbe tartozó dokumentumok száma és sajátos jellegük indokolja elkülönítésüket. Az archívumba kerülő nőmozgalmi, nőtörténeti anyagot ugyancsak a politikai semlegesség, el nem kötelezettség jellemzi. Nevében ugyan „feminista”, de minden fontos, a tárgyidőszakba tartozó, nőekkel, nőmozgalommal kapcsolatos kiadványnak szerepelnie kell benne, elérhetőségük függvényében.

Célunk az, hogy első megközelítésben a „nagy” archívumon belül elkülönítve átfogó áttekintést adjunk a magyarországi nőmozgalom fontosabb dokumentumairól, tágabb értelemben pedig a 19. századtól a 20. század elejéig tartó időszakban a nőkről alkotott köz- és magánvélemények alakulásáról.

Ezeket az alább jellemzően az alábbi csoportokra oszthatnánk:

1. tradicionális konzervatív

A nők és az általuk betöltött társadalmi szerep hagyományos megfogalmazása. Az e körbe tartozó dokumentumok száma a legnagyobb, érthető, ha az általuk megfogalmazottak is igen sokrétűek. E csoportba tartozik egyfelől a hölgyeket piedesztálra állító romantikus nőfelfogás, a „leányregény-irodalom”, de a nagyon is pragmatikus háziasszonyi-szakácsnői tanácsok nemkülönben. Szó nincs nőellenességről. A nő helye a férfi oldalán van, annak megbecsült, de alárendelt társaként. A konyha, a család úrnője, gazdaasszony, feleség, és anya. Ezt még pregnánsabban Medve Imre 'A magyar gazdaasszony' című munkájában így fogalmazódik meg:

„Ha a teremtés egyedül a férfit jelölte ki arra, hogy a világ ura legyen; másrészt a nőnek azon hivatást adta, hogy a teremtést fenntartsa.”

2. emancipációellenes, antifeminista kiadványok

Velük kapcsolatosan nem feledkezhetünk el arról, hogy e művekben – akarva-akaratlanul – a propagandisztikus elem dominál. A nőmozgalom aktivitására, a feministák egyenlőségi és jogkövetelő mozgalmára adott gyakorta nem túl diplomatikus vitairódalomnak tekinthetők.

A „neki kijelölt” helyét el nem foglaló nő nem pusztán a teremtés és az isteni világrend szabályait sérti meg, hanem tudományos alapon bizonygatják hogy biológiai törvényeket is sért, amennyiben nemének korlátait áthágja. A nő helye a családi tűzhely, választójog, vagy szakmai karrier értelmetlen, hiszen a nők gyengébbek, biológiailag is hátrányban vannak a férfikkal szemben.

Gyakori jellemzőjük a feministák diszkreditálása: kevés olyan vádat, illetőleg elítélő jelzőt találhatni, amelyet nem használnak megbélyegzésükre.

3. emancipációs-feminista irodalom

A feminista irodalom esetén – előbbtől eltérően – nem csupán a propaganda, illetőleg a megszokott brosúra-irodalom jelentkezik, persze, jelen van ez is. Idetartoznak a nőkérdést, a választójogi, foglalkozási esélyegyenlőség lehetőségeit tárgyaló munkák, a szó pozitív értelmében vett felvilágosító munkák, amelyek a nőket partnernek tekintve valóban a segítségnyújtásra koncentrálnak. Egyáltalán nem csak nők munkáiról van szó, mint ahogy az emancipációellenes irodalom legélesebb kirohanásai sem kizárólag férfiak munkáiban találhatók.

4. dokumentumgyűjtemények

Az e körbe tartozó művek egyszerűen besorolhatók. Részben a nőkérdéssel foglalkozó történelmi jellegű anyagok találhatók e csoportban, részben a Feminista Egyesület, illetőleg annak működésével kapcsolatos kiadványok, szervezeti, működési szabályzatok.

A Feminista Archívum tematikus bibliográfiája az 1848-1919-es időszakra vonatkozóan jelenleg 84 feldolgozandó könyvet tartalmaz. Végleges formájában várhatóan 110-120 könyvből áll majd. Ezek jelentős része szerző jogvédelem által már nem korlátozott felhasználású munka, tehát nyilvánosságra hozatalának nincs akadálya. Ezek a FSZEK Szociológia gyűjteményének honlapján folyamatosan elérhetőek lesznek.

Ugyanitt folyamatosan bővülni fog a témával kapcsolatos korabeli folyóiratcikkek illetőleg sajtófotók állománya is.

Jelenleg az Archívum terveiben a következő művek szerepelnek:

- A budapesti leányvásár titkai. Bp., 1902.
A feministák egyesületének alapszabályai. Bp., 1911.
Budapesti bűnvásár, vagy nagy urak és kis leányok. Bp., 1902.
Tájékoztató a Feministák Egyesületének céljairól és munkatervéről. Bp., 1905.
Baboss László: Nők könyve. Amulettek a nők szellemi, erkölcsi és társadalmi életéből. Nagykanizsa, 1902.
Baráth Ferenc: A prostitutio s befolyása a közegészségi állapotra. Pest, 1879.
Barsi József: A szerelemről és házasságról. Kecskemét, 1861.
Beniczky Hermin (Veres Pálné): Nézetek a női ügy érdekében. Pest, 1868.
Beniczky Irma: Pályavezető: fiatal lányok számára. Bp., 1885.
Bédy Schwimmer Rózsa: A magyar nőmozgalom régi dokumentumai. Bp., 1906.
Csáky Albinné: A nőkérdés : hazai viszonyainkra való tekintettel. Bp., 1895.
Csiky Kálmán: A magyar nők jogai. Bp., 1894.
De Gerando, Antonina: A női élet. Kolozsvár, 1892.
De Gerando, Antonina: Nőtan vagy az asszonyi hivatás tudománya. . Kolozsvár, 1880.
Dirner Gusztáv (Adolf): A nő választójogáról. Bp., 1910.
Edvi Illés Pál: Fénygolyók a nősülésre, az-az eredeti értekezés a ritkán nősülés okairól és szüntetésemódjáról: felelet a szegedi pálya-kérdésre. Pest, 1861.
Friml Aladár: Nem és hivatás. Bp., 1887.
Gaal Mózes: Magyar nők. Bp., 1897.
Gárdos Mariska: A nő a történelem sodrában. Bp., 1942.
Gelléri Mór: A nők munkaköre. Szeged, 1876.
Geőcze Sarolta: A szocializmus női megvilágításban. Bp., 1898.
Geőcze Sarolta: Modern társadalmi feladatok. Bp., 1901.
Geőcze Sarolta: Tanulmányok. Bp., 1896.
Geőcze Sarolta: Társadalmi program. Bp., 1899.
Geőcze Sarolta: A nemzeti megújulás erkölcsi feltételeiről. Bp., 1920.
Geőcze Sarolta: Szociológia ethikai alapokon. Bp., 1922.

Gyulay Béla: Nőnevelés. Bp., 1884.

Gyulay Béla: Nőnevelés az ó-korban. Bp., 1883.

Harkányi Ede: A holnap asszonyai. Tanulmány a társadalomtudomány köréből. Bp., 1905.

Harkányi Ede: A nőfelszabadítás eszközeiről. Bp., 1906.

Haypál Benő budai ref. Lelkész: A nők jogaiért. Két beszéd. Bp., 1913.

Herczeghy Mór: A nő physikai és szellemi természete. Bp., 1889.

Horváth József: Tanulmányok a nőemancipatio köréből. Arad, 1888.

Hörk József: A nőről és a nő hármasságáról. Kassa, 1886.

Illésy György: A nők munkaképessége és munkajoga különösen szellemi téren. Pest, 1871.

Jánossy Gábor: A feminizmus Magyarországon. Bp., 1911.

Kafka Károly: Műérzék és a nők. Pécs, 1901.

Kassay Adolf: Önüggyvéd a nőket illető jogügyekben s más körülményekben. Pest, 1866.

Kálniczky Endre: Nőtan vagy az asszonyi hivatás tudománya. Mickolcz, 1877.

Káplány Antal: Nők az ókorban. Bp., 1870.

Kenedi Géza: Feminista tanulmányok. Bp., 1912.

Kenedi Géza: Szociológiai nyomozások. Bp., 1910.

Kenedi Géza: Szociológiai nyomozások. Bp., 1910.

Kernné Nyári Mária: A nő és a háború. Bp., 1916.

Kolmár József: Nők könyve. Almanach 1853-ra. Pozsony, 1848.

Kozma Gyula: A nőkérdésről. Bp., 1904.

Lehotay Mihály: Javaslat a nőkérdés rendezésére. Bp., 1907.

Madzsar Józsefné Jászi Alice: Tornaiskolája Mensendieck rendszere szerint gyermekek és nők számára. Bp., 1912.

Mayer Béla: A nőkérdés keresztény szempontból tekintve. Bp., 1902.

Máday Andor: A magyar nő jogai a múltban és jelenben. Bp., 1913.

Márki Sándor: A nők emancipatioja. Bp., 1874.

Márkus Dezső: A választójog A nő választójoga. Két tanulmány. Bp., 1912.

Medve Imre: Magyar gazdasszony teendői közéletben, házban és konyhában. Kézi és segédkönyv nők és hajadonok számára. Pest, 1864.

Molnár Lajos: Az erkölcsök, a közegészség és a prostitutio. Bp., 1899.

Nüber Sándor: A nők társadalmi állása és hivatása. Eperjes, 1878.

Pataj Sándor (szerk.): A magyar nőmozgalom régi dokumentumai. Bp., 1907.

Pisztóry Mór: A nő-emancipatio. Győr, 1873.

Réső Ensel Sándor: Három országos nő fegyház. Bp., 1887.

Ruschek Antal: A keresztény nő. Bp., 1898.

Rusznay Gyula: A nő a modern társadalomban. Bp., 1936.

Ruttkay Lipót: A nő társadalmunkban. Bp., 1899.

Sándor Kálmán: A nőkről a nőknek. Marosvásárhely, 1877.

Schreiber Emil: A prostitúció. Bp., 1917.

Simonfi Gyula: Néhány szó a modern nőemancipációról. Bp., 1900.

Singer Irén: A nők és a politika. Bp., 1919.

- Somogyi Géza: A nőkérdés : hazai viszonyainkra való tekintettel. Igló, 1879.
- Strommer Viktorin: A női kérdés és korunk. Győr, 1909.
- Szabó Richard: Nők világa. Pest, 1871.
- Szalai Pál: A magyar nők védelméről. Bp., 1901.
- Szebenyi József: Elsülyedt lelkek. Bp., 1901.
- Szemák István: Nőkérdés és nőnevelés. Kassa, 1874.
- Szentkirályi Móric Értekezés a magyar asszony jussairól. ú, 1829.
- Szerényi Endre: A női emancipatio : társadalmi politikai, történelmi, statisztikai, paedagogiai és nemzetgazdasági érvekkel támogatja Szerényi Endre. Győr, 1872.
- Szilágyi Sándor: Nők könyve. Almanach 1853-ra. Pest, 1953.
- Teleki Sándorné: Kende Júlia Bp., 1911.
- Willhelm Szidónia: Szerelem, házasság feminista tükörben. Bp., 1907.
- Wirker István: A feminizmus. Bp., 1912.
- Wohl Janka (szerk.): A Magyar Bazár mint a Nők Munkaköre képes almanachja. Bp., 1893.
- Wohl Janka (szerk.): Beszélyek és tárczák. Bp., 1877.
- Wohl Janka (szerk.): Modern asszony breviariuma. Bp., 1900.
- Zollner Béla: A nő a nemzetgazdaság terén. Győr, 1892.

Látható, hogy a magunk részéről mindent meg kívánunk tenni annak érdekében, hogy elektronikus könyvtárunk – nevezhetnénk virtuális könyvtárnak – minél gazdagabb és nagyobb tartalommal álljon felhasználóink rendelkezésére. Reméljük, hogy az elkövetkezendőkben a jelenlegi abszurd jogi szabályozás kedvezően alakul, azaz legalább a könyvek, folyóiratok esetében a 70 éves felhasználói időhatár megváltozik – legalább a nonprofit célú feldolgozások tekintetében.

Végezetül: gyakorta emlegetik a „digitális szakadék” kifejezést. Anélkül, hogy ennek részleges érvényességét megkérdőjeleznénk, fontosabbnak tartanánk a digitalizálás más természetű akadályainak a lebontását. A papíralapú dokumentumok és az elektronikus dokumentumok közötti falat ugyanis gyakorta kétfelől is építik.

A könyvtáros elfoglaltságra, szakértelem- illetve eszközhiányra hivatkozik – ami az esetek egy részében részben igaz is, – de a fenntartó számára mindenképpen akceptálható indok lehet; a piaci szereplő pedig saját anyagi érdekét követve szeretné a munkát a maga számára privilegizálni. Neki végképp nem érdeke más lehetőségek érvényesülése, hisz a pénzhiány miatt ma fel nem dolgozott állomány elvileg a későbbiekben még profitot hozhat számára.

A digitalizálás munkája tehát hatalmas, ám döntenünk kell: vagy részt veszünk benne könyvtárként, könyvtárosként, vagy kimaradunk, s akkor a munkát mások, más keretek között fogják elvégezni.

Ez esetben azonban később sem lesz ott helyünk.

DIE DIGITALISIERUNG

Die Digitalisierung ist die größte Herausforderung in der Bibliotheksgeschichte. Die ehemaligen Ergebnisse der technologischen Innovation – wie beispielsweise Schallplatten, CDs, DVDs, usw. – waren als “nicht traditionelle Dokumente” in das bibliothekarische System leicht zu integrieren.

Die Digitalisierung des Bestandes bedeutet über den Aspekt des Bestandschutzes hinaus auch eine qualitative Veränderung, die eine unerlässliche Bedingung für die Gestaltung der zukünftigen virtuellen Bibliothek darstellt.

Was die tägliche Praxis angeht, so unterscheidet sich die heutige Bücherei kaum von ihrer Vorgänger vor 50 Jahren.

Die online Erreichbarkeit, die vom weitspurigen Internet gesichert wird, muss auch von den Büchereien ausgenutzt werden. Das Google-Projekt und ähnliche Initiativen schlagen sich von der wirtschaftlichen Seite in ein Segment durch, in dem sich grundsätzlich die Bibliotheken zu betätigen hätten.

Die Studie vermittelt einen Überblick über die verschiedenen Digitalisierungsarten, deren Ziele, und die Vor- beziehungsweise Nachteile der durch ihnen verwendeten Techniken. Sie präsentiert die Zielsetzungen des Digitalen Archivs der Ungarischen Gesellschaftswissenschaften, seine Praxis in Digitalisierung, und seine bisherigen Ergebnisse.

**PROVENIENCIA-KUTATÁS
ÉS EGY ELVESZETTNEK HITT ESZTERGOMI BREVIÁRIUM
A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁRBAN**

Az ősnymtatvány-gyűjtemények katalógusainak a megjelenése után a 20. század második felében a világ könyvtárainak figyelme mindinkább a 16. századi nyomtatványok pontosabb regisztrálására és katalógusainak közzétételére irányult. Azonosításukat, meghatározásukat ma már egyre több nyomtatott és számítógépes katalógus, nyilvántartás és nyomdász-monográfia segíti.

Amikor a nyolcvanas évek derekán az Országos Széchényi Könyvtár Régi Magyarországi Szerkesztősége meghirdette a hazai közgyűjtemények 1601 előtti nyomtatványainak számbavételét és az ősnymtatványokkal közös katalógusokban tervezett közreadását, könyvtárunk az elsők közt csatlakozott e munkálatok megkezdéséhez. Ezt lehetővé tette a korszak nálunk őrzött nyomtatványainak nem túl magas száma, bár erről akkor még csak becslésre voltunk utalva. A *Borsa Gedeon* által közzétett program egységes szempontokat dolgozott ki mind a könyvészeti leírásra, mind a példányok egyedi sajátosságainak, a teljességnek, kötésnek, bejegyzéseknek, az esetleges díszítéseknek a közlésére, hogy ezek alapját képezhessék egy országos számítógépes adatbázisnak. Borsa nemcsak irányította munkánkat, de abban mindvégig tevékenyen részt vett, a szerkesztésben közreműködő *P. Vásárhelyi Judittal* együtt. 2001-ben – valójában 2002 elején – megjelent a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1601 előtti nyomtatványainak katalógusa, latin címéből alkotott rövidítésével a *BCB Cat.*, 985 mű 1022 példányának a leírásával.¹

A hosszadalmas kikereső, feltáró munkáról, a példányleírás nehézségeiről és a katalógusszerkesztés elveiről még a katalógus megjelenése előtt részletesen beszámoltunk évkönyvünkben,² egyúttal röviden áttekintve a gyűjtemény kialakulását is. A kéziratos bejegyzések főbb típusairól ugyancsak egyik évkönyvünkben kíséreltünk meg tájékoztatást adni.³ Legrégibb könyveink többnyire vaknyomással díszített történelmi kötetseinek meghatározását *Rozsondai Marianne* végezte el és írt róluk tanulmányt évkönyvünk számára, majd a katalógusban is, áttekintő táblázatokkal és bőséges szakirodalmi hivatkozásokkal.⁴ Mindeddig azonban nem foglalkoztunk a példányleírás talán legfontosabb, sokszor legnehezebb feladatával, az egyes kötetek előtörténetének, provenienciájának a felderítésével, a korábbi tulajdonosok nyomon követésével, egészen a könyv könyvtárba kerüléséig. A jelen dolgozatban munkánknak erről a részéről szeretnénk számot adni, kicsit abban a reményben is, hogy könyvtárunkban a 17-18. századi nyomtatványok possessorainak a feltárására is akad majd lelkes munkatárs.

Ez a munka régi könyvekkel foglalkozó könyvtáros számára nemcsak ösztönző és izgalmas, de ma már kötelező feladat! Jelentőségéről csaknem fél évszázaddal ezelőtt *Csapodi Csaba* a következőket írta: „A proveniencia elvének legmagasabb fokú végrehajtása.... a széthullott régi gyűjtemények tényleges vagy virtuális (képleges) rekonst-

ruálása. A virtuális rekonstrukció azt jelenti, hogy egy könyvtár az állományában föllődött könyvtártesteknek a katalógusát állítja össze possessor-katalógusokban. Ebben a tekintetben remélhetőleg a könyvtárak el fognak egykor jutni arra a fokra, hogy régi könyveik összes egykori tulajdonosait föl tudják tárni... ilyen possessor-katalógusban, s ezáltal páratlan értékű segédeszközzel látják el a könyvtártörténeti, irodalom- és tudománytörténeti kutatást."⁵

Önálló possessor-katalógus még nincs a Szabó Ervin Könyvtárban, de legalább a legrégibb, 15-16. századi állomány feltárt possessorai megtalálhatók a BCB Cat. példányleírásaiban, illetve annak possessor-mutatójában. A possessor-feltárás elsődleges forrása természetesen maga a könyv, kötésével, esetleg arra nyomtatott super ex librisével, kézírásos bejegyzéseivel vagy tulajdonbélyegzőjével, nyomtatott ex librisével. Az utolsó tulajdonost, eladót vagy ajándékozót régi könyveinken ceruzával a háttábla belsejére jegyezte fel a könyvtáros. Ha ott nem találtuk, a régi leltárkönyvek, helynaplók, vagy a Budapest Gyűjtemény szakrendi felállítását tükröző nyilvántartó kartonok szolgáltatnak adatot a beszerzés forrásáról, idejéről, áráról. Gyakran fordultunk régi évkönyveinkhez, melyek rendszeresen hírt adtak az új beszerzésekről, s böngészünk antikváriumi katalógusokat. Mindezeket az adatokat a példányleírások C pontjában, lehetőleg időrendben közöltük, a külső forrásból nyert adatokat [] zárójelben.

A régi könyv legelső használójáról, illetve a használat helyéről és idejéről azonban a könyv eredeti kötése tájékoztat. A könyvet ugyanis közel négy évszázadon át vásárolója, azaz olvasója köttette be – írja Rozsondai. „Minden történeti kötés egyedi, ...a könyv provenienciájának ma is vallatható tanúja. Ezért fontos, hogy megőrizzük a régi könyvet eredeti kötésében, s ha szükséges, restauráltassuk, de semmiképp se kötessük át új kötésbe” – figyelmeztet Rozsondai. Megállapítása szerint a FSZEK 15. és 16. századi nyomtatványainak mintegy 10 %-a van közel egykorú kötésben, többségüket német nyelvterületen kötötték be. Tanulmánya nyolc külföldön nyomtatott magyar reneszánsz kötésről mutatja ki, hogy azokat Budán kötötték, s köztük négy: egy bázeli *Cassianus*-ősnymtatvány, egy *Erasmus*-aldina és két esztergomi misekönyv azonos budai könyvkötő-műhely munkája (160, 274, 602. és 604. tételeink).⁶

E korai kötések némelyikén szerepel a tulajdonos neve vagy monogramja, címere, olykor évszámmal, esetleg városának címere. Püspöki super ex libris van egy 1509-es *Cicero*-kötetünkön (185. tétel), *M.G. 1557* egy 1556-ban megjelent történelmi munkán (170. tétel). *Anton Fugger* 1586-os címeres ex librisét nyomták *Nicolaus Reusner* Itinerariumára (775. tétel), ismeretlen ezüst nyomtatású címert visel 1730-ból egy *Wolfgang Lazius*-kiadás bőrkötése (491a. tétel). A legtöbb esetben azonban a könyv címlapján vagy előzékén, vagy a kötés béléslapján találkozunk a tulajdonos nevével, aki gyakran azt is odaírta, hogy mikor, hol és mennyiért vásárolta a könyvet, vagy kitől kapta ajándékba. Ilyen bejegyzésekből bőséges példákat hoztunk korábbi évkönyvünkben.⁷ A régi kézírások olvasata természetesen sok nehézséggel járt, gyakran szorultunk külső segítségre, míg sok egészen vagy részben törölt tulajdonbejegyzés megoldatlan maradt.

A katalógus possessor-mutatójában tallózgatva érdemes kiemelni néhány történelmi nevet. A már említett *Cassianus*-ősnymtatványba (160. tétel) *Johannes Alexander Brassicanus* bécsi humanista (c. 1500-1539) írta be a nevét. Egy *Erasmus*-kötet címlapján

Heinrich Bullinger svájci reformátor (1504-1575) öröközte meg tulajdonát 1535-ben; őt fia és még egy *Bullinger* követte a század végén. Ez a kolligátum (280. tétel) a 18. század végén már magyar kézben volt. 1618-ból gróf bethlenfalvi *Thurzó Imre* nevével találkozunk egy Frankfurtban megjelent magyar vonatkozású gyűjteményes munka címlapján (103. tétel), amely kötet ezután a *Zichy* családé lett. A *Zichyek* egykori könyvtárából csak ebből a korszakból 61 mű gazdagítja könyvtárunkat. Ezek többsége gróf *Zichy Jenő* (1837-1906) hagyatékából származik, míg néhányat aukción szereztünk be, köztük két ősnymotatványt, *Zichy Ödöntől* (41. és 426. tétel). 1728-ban Kassán jegyezte be nevét *Solinus* és *Pomponius Mela* munkáiba revisnyei *Reviczky János Ferenc*. A 18-19. századi könyvgyűjtők között szerepel *Jankovich Miklós*, a gróf *Károlyi* család több tagja, *Magyar-Kossa Sámuel*, később *Thallóczy Lajos* és *Ballagi Aladár* történészek. *Pulszky Károly* 1872-ben Bécsben vásárolt egy Velencében nyomtatott *Vitruviust*, ezt más ritkaságokkal együtt már az özvegy *P. Márkus Emiliától* vette meg 1944-ben a Fővárosi Könyvtár.

Feltétlenül említenünk kell *Schlauch Lőrinc* szatmári, később nagyváradai püspököt (1824-1902), kinek neve ugyan egyetlen példányunkon sem szerepel, de *Török János* (1809-1874) ex librisével gyakran találkozunk régi könyveinkben. Ismeretes, hogy a püspök 1873-ban megvásárolta a híres *Török-gyűjteményt*, amelynek egy része az 1930-as években *Ranschburg* antikváriuma útján került értékesítésre. *Ranschburg Gusztáv* 140. és 141. számú, 1937-ben megjelent katalógusainak az egyes példányokra vonatkozó megjegyzései alapján tudtuk 92 tételnél biztosan megállapítani, hogy azok a szétszóródott püspöki könyvtár kincsei voltak. Köztük van két ősnymotatvány is: egy *Pseudo-Bonaventura* (97. tétel) és egy *Angelus Politianus*-aldina (732. tétel), valamint számos 16. századi német nyelvű újság, „*Neue Zeitung*”, hadijelentés, korabeli *Luther*-nyomtatvány és több más reformációs pamflet. E példányok többségét már nem is közvetlenül *Ranschburgtól*, hanem pár évvel később *Faragó* antikváriustól vagy a Postatakarékpénztár aukcióin szereztük be. Az egyedi jellemzők alapján ezeket is bátran sorolhattuk az egykori püspöki könyvtár állományába, mert kétségtelenül *Ranschburg* közvetítésével jutottak *Faragóhoz* vagy az *Árverési Csarnokba*. Ha ebben mégsem voltunk teljesen bizonyosak, kérdőjellel hivatkoztunk ugyan *Ranschburg* katalógustételére, de a possessorok közt nem soroltuk fel sem *Törököt*, sem *Schlauchot*, s „a példány nem azonosítható” megjegyzéssel zártuk tételünket (ld. 481, 687, 691, 692, stb.)⁸.

Számos korai nyomtatványunk tartozott egykor valamely hazai vagy külföldi szerzetesrend könyvtárának állományába. Csupán jelzésként említjük közülük az alábbiakat:

1587-ben a türjei premontreieké volt egy 1502-ben Velencében nyomtatott esztergomi misekönyv (599. tétel). *Laskai Osvát* prédikációinak egyik hagenai ősnymotatványkiadásában a bolzanói ferencesek szép ex librisét láthatjuk, annak bizonyosságául, hogy a magyar ferences és pesti guardián szentbeszédeit olasz földön is kedvelték (666c. tétel).⁹ Az eperjesi ferenceseké volt a 18. században egy *Paulus Jovius*-összkiadás (451. tétel). A mikházai (ma: Călugăreni) Szent Ferenc Zárda *Guillelmus* Parisiensis Postilláinak, prédikációinak 1512-es velencei kiadását mondhatta magáénak, mely a budai Schaller kiadó költségén jelent meg s már a 16. században magyar tulajdonosai voltak (392. tétel). Említhetjük még a csejstochowai, késmárki és lepoglavai pálosokat, többek közt az el-

chingeni, garamszentbenedeki, máriacelli, Sankt Paul-i bencéseket, a bécsi, gráci, innsbrucki, párizsi és pozsonyi jezsuitákat és a pápai minoritákat is a 17. és a 18. századból, de mindnyájukat nem sorolhatjuk itt fel, akik a possessor-mutatóban szerepelnek.

A Budapest Gyűjtemény állományában több egyházi szertartáskönyv is található, amelyek budai könyvkereskedők megrendelésére külföldi nyomdáknál készültek az esztergomi egyházmegye papsága számára. Közülük néhánynak az újrakötésnél elveszett a béléslapja vagy előzéke a régi bejegyzésekkel együtt. Szerencsés esetben azonban néhány kötetnek a belsejében is maradtak olyan feljegyzések, amelyeket korábban érdemesnek tartottak közzétenni s ezek ismeretében már lehetővé vált a példányt korábban birtokló intézmény azonosítása.

A FSZEK 1601 előtti könyveinek provenienciá-feltárását több breviáriumnál, missálénál segítették elő azok a publikációk, amelyek a 19. század hatvanas éveitől kezdődően láttak napvilágot *Knauz Nándor* történész, prímási levéltáros (1831-1898), *Dankó József* esztergomi kanonok, pozsonyi prépost (1829-1895), a 20. században pedig *Hubay Ilona* és *Radó Polikárp* munkájának eredményeként.¹⁰

Esztergomi provenienciát katalógusunk nyolc példánynál tudott meghatározni. Ezek egy kivétellel – ez *Matthaeus Dresser* történelmi munkája – már címükben hordozzák az esztergomi vonatkozást (*Breviarium Strigoniense*, *Missale Strigoniense*, *Ordinarius Strigoniensis*), így kézenfekvő volt arra gondolnunk, hogy azok korábban az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár tulajdonában lehettek. Ismeretes, hogy e könyvtár duplumait eladták, azok részben antikváriumokba, részben magán gyűjtőkhöz kerültek. Egyes példányokról talán már ekkor távolították el a könyvtári tulajdonbélyegzőt és jelzetet. A nyolcból négy esetben *Knauz* közlései vezettek el az esztergomi possessor megállapításához, melyet kiegészítettek vagy megerősítettek a későbbi publikációk. Az alábbiakban az e néhány kötetrel kapcsolatos adatok feltárását szeretném ismertetni.

A Brünnben 1491-ben nyomtatott esztergomi ősnymtatvány-missálénkban, *Missale Strigoniense*-ben, mely elől is csonka, az első megmaradt levél mindkét oldalán eltávolított bélyegző nyoma látható. A budai Theobald Feger kiadó költségén megjelent miscelaneumból (598. tétel) *Knauz* az esztergomi könyvtár három csonka példányát írja le. Köztük a legépebb, L. VII. 4. jelzetűről ennyit jegyez meg: „Több kezdőbetűje színezve, aranyozva, több kivágva! Több helyütt tót nyelvű imák vannak a lapszélekre feljegyezve.”¹¹ Ezek *Peter Ratkoš* történész 1968-as megállapítása szerint a szentleckék előtti könyörgések közel egykorú cseh fordítását tartalmazzák.¹² Annak okát, hogy miért éppen a legépebb, szépen illuminált példányt adták el, nem tudhatjuk, (igaz, a kánonkép is hiányzik), de példányunk esztergomi eredete kétségtelen. *Szabó Károly* után még *Ballagi* is három esztergomi példányról tud,¹³ de *Hubay* már csak kettőt említhetett 1938-ban,¹⁴ mert a Fővárosi Könyvtár 1926-ban vette meg a Ranschburgnál található példányt. Radónál is csak a két Esztergomban maradt példány adatairól értesülünk,¹⁵ a Fővárosi Könyvtárét nem ismerte. A szépen illuminált példány kötéséről leírást nem találtunk. Feltehetően korabeli volt, amelyet sajnos 1961-ben új bőrkötéssel cseréltek fel.

Az 1512-ben Urbanus Kaym megrendelésére Velencében nyomtatott *Missale Strigoniense* (603. tétel) címlapján szerencsére megmaradt *Gubasóczy Boldizsár* esztergomi kanonok 1594-es bejegyzése. Ezt *Knauz* is közli,¹⁶ így biztosan állíthatjuk, hogy pél-

dányunk azonos az egykori esztergomi L. III. 8 jelzetű, negyedik példánnyal, bár a könyvön sem tulajdonbélyegző, sem a régi jelzet nem látható. A 16. századi reneszánsz kötést 1961-ben új fatáblára vonták. Radó példányunkat már nem ismerhette, mert azt csak 1944-ben, magán gyűjtőtől vette meg a könyvtár, de az esztergomi öt példányból már csak egyet ismertet.

Megmaradt, bár nagyon halványan az esztergomi bejegyzés egy rendkívül ritka szer-tartáskönyvben, az *Ordinarius Strigoniensis* 1505-ös velencei kiadásának utolsó levelén (659. tétel). Ez a nyomtatvány is budai megrendelésre, Johannes Paep (Pap) költségén készült. A hatvanas években új bőrkötést kapott, az eredeti előzékek hiányoznak. A Knauznál jelzet nélkül leírt „második” esztergomi példány az ott közölt azonos bejegyzések alapján Dankó ismertetése szerint L. IV. 19 jelzetet viselt.¹⁷ *Thomas* presbyter de Galamboch 1524-ben 16 dénárért vette, a többi bejegyzés, ha valóban ezen a példányon volt, Knauznál és Dankónál olvasható. Radó a liturgikus bejegyzések feldolgozása nélkül már a Fővárosi Könyvtár példányaként említi 132. szám alatt.

Rendkívüli ritkaságnak számítanak a nagy kiterjedésű esztergomi főegyházmegye használatára kiadott breviáriumok is, amelyekből Borsa 1480 és 1497 között négy ősnomtatvány-kiadást, 1511 és 1524 között pedig összesen hetet sorol fel.¹⁸ Ezeket – mint írja – egynek a kivételével mind a rendkívül fejlett technikájú velencei nyomdászokkal készítették távoli egyházmegyék számára is, általában néhány száz példányban. A FSZEK két kiadást is őriz e ritka esztergomi breviáriumokból. Mindkettő a Főszékesegyházi Könyvtárból származik. Az 1484-ben Nürnbergben, a budai Theobald Feger rendelkezésre készült *Breviarium Strigoniense* (116.tétel) béléslapján ott találjuk az esztergomi könyvtár duplumbélyegzőjét. Régi jelzetét (L.II.12) Knauz közleményéből ismertük meg, aki már 1869-ben közölte a breviáriumban olvasható bejegyzéseket az 1526 és 1546 közötti magyarországi történelmi eseményekről.¹⁹ Ezeket 1944-ben Radó is leírta,²⁰ ám erről a hatvanas években még nem tudva ősnomtatványaink első feldolgozásánál évkönyvünkben mi is közzétettük.²¹ Radó azonban tévesen teljesnek írja le példányunkat, holott azt már Knauz is csonkának említi; igaz, pontatlanul.

A *Breviarium Strigoniense* későbbi, 1524-ben Velencében kiadott példányán, amelyet Peter Liechtensteinnél nyomtatott a budai Michael Prischwitz (117. tétel), már semmi sem utal a korábbi esztergomi tulajdonra. Pedig a Főszékesegyházi Könyvtár egykor L.VII.3. jelzetű, csonka duplum példányát kéziratossá tartalma miatt az irodalomtörténet is számon tartotta, ám arról úgy tudták, hogy a századfordulón elveszett. A 20. században a két 1524-es esztergomi breviáriumból már Radó is csak egyet, az L. VI. 2 jelzetűt ismertette, amelyről később *Kovács Zoltán* a ráfestett főpapi címer alapján megállapította, hogy *Mossóczy Zakariás* nyitrai püspök (1542-1587) tulajdona volt.²²

Az esztergomi másodpéldány több évtizednyi lappangás után 1944-ben Ranschburg antikváriumából került a Fővárosi Könyvtárba, 750 pengőért. Radó feldolgozása a liturgikus nyomtatványok kézírásos bejegyzéseiről 1943-ban jelent meg, így érthető, hogy erről a példányról nem tudott. A példány eredetéről Ranschburg nem ír 1944-es katalógusában, de említi, hogy az „a hozzákötött lapokon magyar nyelvű, két oldalon szláv és öt oldalon latin nyelvű imádságokat” tartalmaz s szól a hiányokról és a két kézírással pótolta levélről, sőt a nyolc fémveretről is.²³ (A négy-négy sarokveret ma is megvan a res-

taurált, fatáblás bőrkötésén.) A kézírásos leveleken a sorvégeket körülvágás megcsonkította és egy latin nyelvű jegyzetet fordítva ragasztottak a háttáblára. Ez a jegyzet a Bereg megyei Szent László-oltárokat sorolja fel. Knauz nem említi, míg Csapodínál a kötetnek csak ez a legkésőbbi bejegyzése szerepel.²⁴ Breviáriumunkat pedig éppen a kötet végére beírt két magyar nyelvű úrfelmutatási ének miatt ismertetjük bővebben.

A breviáriumba kötött hat utolsó levélen négy kéz írása olvasható, melyeket mi a 16. század végéről és a 17. századból valónak véltünk. Mindenesetre az első három levél kézírása a legrégebb, ezeken azonos kéz írt be latin temetési imákat és két magyar nyelvű éneket. Az utóbbiak miatt kell azt gondolnunk, hogy inkább a 17. század első évtizedeire tehető feljegyzésük kora. Az első levélen a latin temetési imákat a hátoldalon *Cantio in Elevatione...* cím után *Ith jelen vagion az Istennek Fia* kezdetű úrfelmutatási ének követi, mely a második levélen ér véget. Itt kezdetét veszi egy másik hasonló ének *Alia in Elevat: Cor:* címmel: *Idvöz legy Istennek szent teste*, befejeződik a verzón. A harmadik levélen még ugyanez a kéz jegyez be mindkét oldalon *Modus sepeleendi mortuos* címmel temetési imádságokat. Ezután *Qui volebant esse mundi* kezdetű nyolc latin sor után cseh nyelvű ima következik mindkét oldalon, két újabb kéztől. Ismét más kéz folytatja az ötödik levélen *Horarum versus* címmel: *Speciosa facta es et suavis, De apostolis* és *De uno Martire*, végül a hatodik levelet kottázáshoz vonalazták, de hangjegy már nem került rá, felül *De apostolis. Responsorio* cím áll.

A két magyar ének közlésével először *Lányi Károly* és *Knauz* 1866-os egyháztörténetében találkoztunk,²⁵ kik az esztergomi könyvtár jelzet nélkül említett példányának hátlapját nevezik meg forrásul, de a második éneket csak a negyedik versszakig közlik. *Knauz* 1869-ben a könyvtár L.VI.3. jelzetű példányának „végső tiszta lapjáról” az első ének négy sorát írja le.²⁶ *Horváth Cyrill* 1921-ben már a breviárium eltűntéről ad hírt, sajnálkozva, hogy ezzel a kézirat keletkezésének ideje és a közlések eltéréseinek a megállapítása lehetetlenné vált.²⁷ Ugyanebben a munkájában a második éneknek (*Idvöz legy*) a *Peer*-kódexben (1526) szereplő első ismert szövegét *Salve Corpus glorie* címen közli, megemlítve, hogy az esztergomi kötet egy ott hiányzó második szakaszt is tartalmaz.²⁸

Mivel az RMKT XVII/7. kötetében *Holl Béla* sem tud még a breviárium hollétéről s az első éneket (*Ith jelen vagion*) *Horváth Cyrill* nyomán 17. századi variánsnak tekinti,²⁹ érdemesnek látjuk a magyar kézirat teljes szövegét közölni, az átírás mellett hasonlóan is, hogy így lehetővé tegyük tanulmányozását, a kézirat korának megállapítását.

Az 1524-es *Breviarium Strigoniense* kézírásos úrfelmutatási énekei

(Az átírásban nem különböztetjük meg a kétféle *s* és *z* betűt. A rövidítéseket szögletes zárójelben feloldjuk, a sorok végén levágott feltételezett betűket szintén így adjuk. A sorok tördelése az eredetit követi.)

1. levél:

Cantio in Elevatione Corpor[is] Chr[isti]
dicenda

Ith jelen vagion az Istenec Fia: Ith
jelen vagion

Istenec ereye Ith ielen vagion eròs
igaz Isten Chr[ist]us Jesus

Ith ielen vagyon mi edes teremptònk
Ith ielen vagyon mi edes meg Valtonk
Ith ielen vagion lelki vigasagunk
Chr[ist]us Jesus

Ith ielen vagyon az igassag es elett
Ith ielen vagion az mennie [!] fòlsegh
Chr[ist]us Jesus

Ith ielen vagion vigasagnac napia
Ith ielen vagion bwnwnk megh rontoia
Ith ielen vagion szeretetnek ania, Chr[ist]us:

Ith ielen vagion az mi vígasagunk
Ith ielen vagion òrizònk otalmunk
Ith ielen vagion lòlki batoritonk. Chr[ist]us Jes[us]

2. levél:

Adgya minekunk az ò zent orszaga[t]
Hogy megh lathassuk zentseges lakasa[t]
Angiali karbol tiszta szep orcsajatt
Es akarattiat. AMEN

Alia in Elevat[ione] Cor[poris]

Idvòz legy Istennek szent teste, zen[t]
oltaron aldoztattal, Atia Istentól
adatal. es zwletel, Zepleòtelen Zwz
MARIATVL
Idvòz legy Christusnak Zent vere
mi lelkünknek edes itala ki kiont[o]

tal ur Jesusnak testibül, Bwneinkne[k]
bochianattiara

Gabriel Archangyal miatt Marianak
meg üzentetik Ezaias propheta
megh monda szen lelek nec malasztia
miat

Ez az angyaly zsent [!] kenier kitt

2. levél verzó:

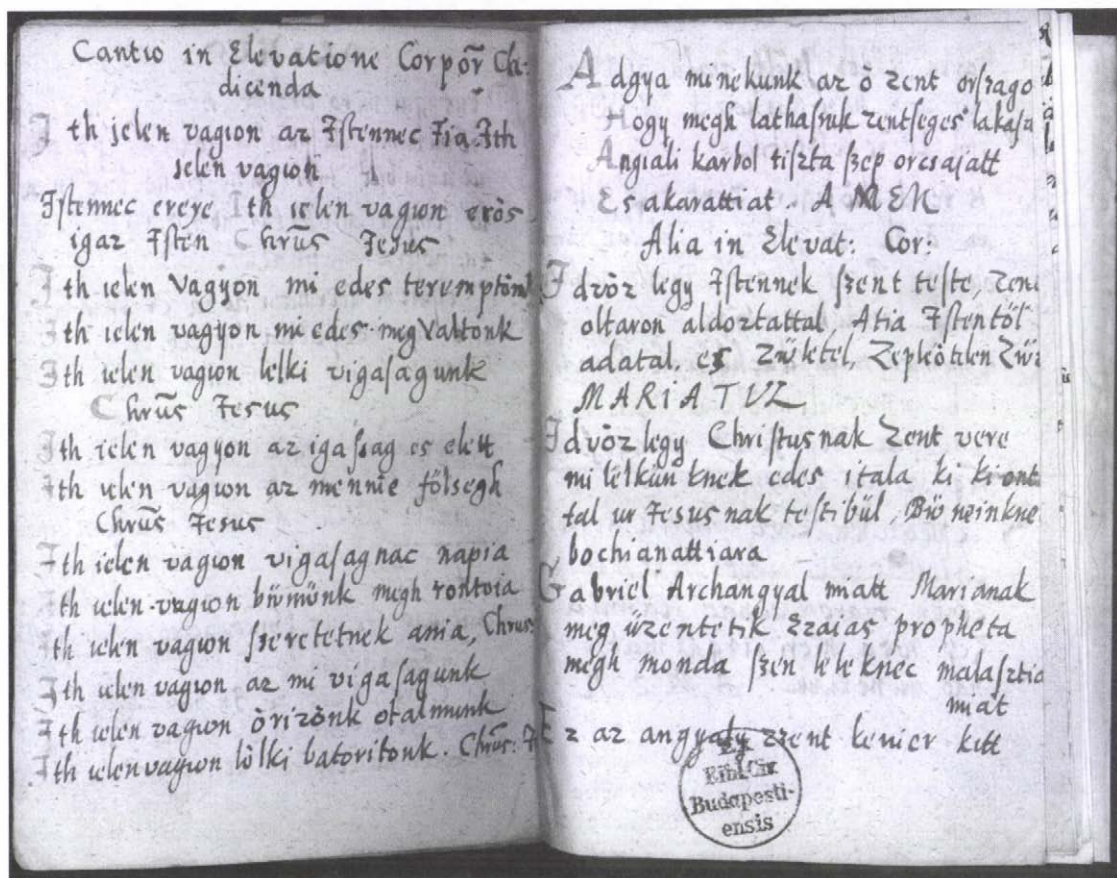
Maria szűzen szült vala valaki
eszt nem hiszi karhozik, meniorsag
biol ki rekesztetik

OH te dichòseges zent test, the vagi
az òrok Vr Isten, ki aldoztatal
oltaron Papi keztoì zent halalo
dnak emlekezetire

OH mennei nagi düchòssegh Paradicho
mak nemes dimeòlche Marianak
szent fia szep Jesus vilagosich
meg az mi elmenket

Szepleötelen Zwz Maria kegies
Christusnak aldot szen Annia
Zentth Haromsagnac leannia
Zep rosa nieri irgalmath ez
nap mi nekunk. AMEN

Kicsinyített hasonmás
(A halvány kezdőbetűk a kéziratban pirossal jelöltek.)



Maria süzen sült vala valaki
eszt nem hihi karhoruk, me nioy sag
völ ki ic ke szetök

O H te di chö seges zent tuf the ugi
az örok ur z sten, ki al doz fatal
oltaron Papi kezöl zent halalo,
dnak emléke ze tirc

O H mumei nagi dühö segh Paradicho
mak nimer di meöl che Marianak
szent fia szep Jesus vilagosich
meg az mi elmentet

S zep leö telen züz Maria legies
christus nak aldot szen Anna
zentk Flarom lagnac leammia
szep rosa mien irgal math ez
nap mi ne kunk. A M E N

Modus SEPULCH.

De mortuos
OREMUS

Pro fidelibus defunctis
Requiem aeternam dona
Circum dederunt me gemitus
venite exultamus

Orat. Absolve Domine
Benedictus Dominus Deus

Absolve Domine animam
eius ab omni vinculo de
licitorum ut in resurrectio
nis gloria, inter sanc
tuos, resuscitatus respicit.

Kyrieleyson H E E leyson
Kyrieleyson Pater noster

Letenos inducas intortatione
Sed libera nos a malo
a porta inferi.

Et tu domine animam eius
redo videre bona Domini
In terra viventium.

Jegyzetek

1. *Klinda Mária*: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1601 előtti nyomtatványainak katalógusa (BCB Cat.) Budapest, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár, 2001. XXXVI, 761 p.
(A dolgozatban említett művek mellett csak a BCB Cat. tételszámaikat közöljük, ahol a szükséges könyvészeti hivatkozások és jelzetek megtalálhatók.)
2. – : Az 1601 előtti nyomtatványok feltárása könyvtárunkban. In: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve XXVI. 1997-1998. Budapest, 2000. 109-118.
3. – : Bejegyzések vizsgálata 1601 előtti nyomtatványainkban. In: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve XXIV. 1991-1992-1993. Budapest, 1994. 86-91.
4. *Rozsondai Marianne*: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történeti kötéseiről. In: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve XXIII. 1988-1989-1990. Budapest, 1994. 26-31. I-XII t. – *Rozsondai Marianne*: Történeti könyvkötések a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban. In: BCB Cat. 721-735.
5. *Csapodi Csaba*: A proveniencia elve a könyvtárban. In: Magyar Könyvszemle 1959. 333-344.
6. Rozsondai id. m. In BCB Cat. 721, 722, 724-725.
7. 3. sz. jegyzet 87-88.
8. Erről ld még: 2. sz. jegyzet 113-114. és 1-2. kép.
9. Az ex libris másolatát ld BCB Cat. p. 739. 7. sz.
10. *Knauz Nándor*: A magyar egyház régi szokásai. II. Régi szerkönyveink. Nyomatott szerkönyvek. In: Magyar Sion V. 1867. VII. Régi misekönyveink. II. Nyomatott misekönyvek. In: Magyar Sion VII. 1869. VIII. Breviáriumok. 2. Nyomatott breviáriumok. In: Magyar Sion VII. 1869. *Dankó József*: Magyar egyházi bibliografiai érdekességek. Az ordinariusok. In: Magyar Könyvszemle 1888. 105-139.
Hubay Ilona: Missalia Hungarica. Régi magyar misekönyvek. Budapest, 1938.
Radó Polikárp: Nyomatott liturgikus könyveink kézírásos bejegyzései. In: A Pannonhalmi főapátsági Szent Gellért Főiskola Évkönyve 1942-1943. Pannonhalma, 1943. (Klny: 1944.)
11. *Knauz* id. m. 1869. 83.
12. *Peter Ratkoš* (Bratislava) miután Budapesten járva megvizsgálta az ősnymtatványt, kérésemre írásban ezt válaszolta: „Az imák szövegének fordítása nyelvileg cseh, szlovakizmusokkal.” 1998-ban *Käfer István* is cseh nyelvemlékként értékelte a jegyzeteket. Ezeket más kézírásos bejegyzésekkel együtt 1998-ban az OSZK-ban mikrofilmre vetettem.
13. *Ballagi Aladár*: Buda és Pest a világirodalomban. 1473-1711. I. Budapest, 1925. 37.sz.
14. Hubay id. m. p. 41. nr.5.
15. Radó id. m. 26-27. sz.
16. Knauz id. m. 1869. 254. 20. sz.
17. Knauz id. m. 1867. 10-12, Dankó id. m. 125-126.
18. Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1958. 229-237.
19. Knauz id. m. 1869. 740.
20. Radó id. m. 118. sz. és p. 400.
21. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve XIII. 1966-1967. Budapest, 1968. p.128.
22. Magyar Könyvszemle 1965. 164-167.
23. *Ranschburg Gusztáv* ... 163. sz. antiquar könyvjegyzéke. Bibliotheca Hungarica. Budapest, 1944. p. 8. 155. sz. – Katalógusunk részére a hiányok pontos megállapítását az Egyetemi Könyvtár második, RMK III. 79:2. jelzetű teljes példánya alapján végeztem. A nálunk hiányzó címlap szép fametszetű Immaculata ábrázolását és a kiadói jelvényt közli Ballagi id. m. 276. sz. és *Végh Gyula*: Budai könyvtárak jelvényei 1488-1525. Budapest, 1923. 24. sz.
24. *Csapodi Csaba - Csapodiné Gárdonyi Klára*: Bibliotheca Hungarica. Kódexek és nyomatott könyvek Magyarországon 1526 előtt. I. Budapest, 1988. 616. sz.
25. *Lányi Károly* Magyar egyháztörténelme. Átdolg. *Knauz Nándor*. 1. köt. Esztergom, 1866. 488-489.
26. Knauz id. m. 1869. 804.
27. *Horváth Cyrill*: Középkori magyar verseink. 2. kiad. Budapest, 1921. /Régi magyar költők tára 1./ 29-30.
28. Uo. 218-220.
29. *Holl Béla*: Katolikus egyházi énekek (1608-1651). Budapest, 1974. /Régi magyar költők tára XVII. század 7./ 548-549, Gyöngyösi todalék 1628-34, III. jegyzet. Szövegközlés: 126-127, 82/I., 82/II.

Mária Klinda

**PROVENIENCE RESEARCH AND A *BREVIARIUM*
STRIGONIENSE BELIEVED LOST
IN THE METROPOLITAN ERVIN SZABÓ LIBRARY**

The catalogue of the prints printed before 1601 and possessed by the Metropolitan Ervin Szabó Library published in 2001 (BCB Cat.) also describes the data of provenience of the copies. These can be found mostly as handwritten notes in ex-libris forms or ownership stamps in these books, but many times external sources have to be involved to find out the former possessors. It happened in case of the books which had been formerly in the possession of bishop *Lőrinc Schlauch*, the bibliophile collector or in the library of Esztergom Cathedral. Among the latter there is an incomplete copy of the *Breviarium Strigoniense* published in Venice (BCB Cat. 117) in 1524 which also contains a handwritten version of two Hungarian medieval elevation hymns, presumably coming from the beginning of the 17th century.

The complete text of these versions has not been published yet.

FRIEDRICH BERNHARD WERNER VEDUTÁSKÖNYVE
A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR BUDAPEST GYŰJTEMÉNYÉBEN

A kíváncsiság egyidős az emberrel. Korunk „média-örülete”, aminek hatására a képi ismeret-szerzés jutott vezető szerephez, felfedezhető már tulajdonképpen az ősember barlangrajzaiban, az ókori egyiptomi képirásban, az indiánok „téli krónikájában”, a középkori Biblia Pauperumban is. A képek tették még értékesebbé, szemléletesebbé a kódexekbe másolt szövegeket is. A könyvnyomtatás a kezdet kezdetén még ezeket a kézzel másolt kódexeket utánozta, így átvette a bennük lévő illusztrációkat is. Eleinte ezek is kézzel festett illuminációk vagy iniciálék voltak, majd lassan az addig önálló lapokon megjelenő fametszetek átvették ezek helyét. Az idők folyamán a fametszeteket kiszorították a rézmetszetek, illetve más technikákkal készült nyomatok.

Az utazás sokáig csak a gazdagok kiváltsága volt, így igen kevesen „láttak világot”. Az embert vele született kíváncsisága azonban arra ösztönzi, minél jobban ismerje meg az őt körülvevő világot: a városokat, az országokat, az embereket. Ezt nagyon sokáig leginkább a könyvek illusztrációi, illetve az önálló metszetlapok segítségével tehetette meg. Az igazsághoz azonban az is hozzá tartozik, hogy ezeknek az ábrázolásoknak sokszor semmi közük sem volt a valósághoz. A 15. században az első olyan vállalkozás, ami már legalábbis igyekezett valósághű ábrázolásokat adni a különböző városokról a Schedel-Krónika volt, melyben található az első hiteles Buda ábrázolás.

A török elleni csatározások fontos állomásai voltak a magyarországi várak és városok ábrázolásában. Több évszázadon keresztül jelentek meg a hosszabb történelmi munkákban, hadijelentésekben a csatajeleneteket, várostromokat, városokat ábrázoló metszetek. Egészen a 19. századig általánosnak volt mondható, hogy sem a rajzoló, sem a sokszorosító nem járt Magyarországon, ami nemigen volt zavaró tényező, mert azok, akiknek szánták ezeket a műveket, csak homályos ismeretekkel rendelkeztek az ábrázolt témákról. Az sem volt ritka, hogy a metszetek „vándoroltak”, vagyis a már egyszer elkészített nyomatokat más témájú kötetekben újra felhasználták, esetleg kissé átalakították, így pl. ugyanaz a városkép más-más név alatt is megjelenhetett a könyvekben.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban is több, városképpel, csatajelenetekkel illusztrált munka található. Ezek közül egy az a vedutáskönyv¹, mely nemrégiben újult meg az NKA Könyvtári Kollégiuma által kiírt restaurálási pályázat támogatásának köszönhetően. A kevés Magyarországon is megfordult művészek egyike volt a sziléziai születésű Friedrich Bernhard Werner (1690-1778), kinek életéről a saját maga által írt Önéletírásából tudunk. Már gyermekkorától vonzódott a rajzoláshoz, amit a házakról készült „firkákkal” kezdett. Ennek köszönhetően kóstolt bele egy kicsit később a mérnöki mesterségbe is. De nemcsak a rajzolás öröme, hanem a kalandvágy és a vándorösztön is hatalmas volt Wernerben, így nem-sokára pártfogója hadseregében az országúton találta magát. Magyarországra a labanc sereg tagjaként vonult be. (Talán ezért is nevezte magát „Sziléziai Robinsonnak”.) A zsoldjából spórolt pénzen kezdte el vándorló iparoslegény pályafutását. Németország, Itália, Ausztria, Magyarország, majd ismét Ausztria voltak az állomások. Volt udvarmester, csodadoktor

¹ Städte-Ansichten, F. B. WERNER delineavit, S. I., S. n., [1745], jelzete: BVH 769/22

(Pesten is!), hadmérnök, vedutarajzoló, színházi gépész Prágában, Bécsben pedig operaszövegeket fordított. Ezekben az években kevés szó eshetett rajzolásról. 1718-ban, a hazaérkezése után megnősült.

Az augsburgi metszetkiadó, Jeremias Wolffs Erben, hallott „egyet s más” Wernerről, ezért megállapodást kötött vele városok, kastélyok, vidámparkok, állatkertek, templomok stb. megrajzolására. Elsőként Lengyelország és Poroszország városait járta be. Az elkészült munkákat utólag más művészek metszették, mint pl. Martin Engelbrecht, Johann Christoph Leopold stb. 1729-ben Augsburgban jelentek meg először ezek a metszetek kiadásban. Ezután kezdődött el az itáliai utazás: Mantova, Vicenza, Padova, Ferrara, Róma, Nápoly, Palermo, Firenze, majd átkelt az Appeninneken, s Bolognaba, Reggioba, Parmaba és Piecenzaba ment. Ezután Milano, Genova, Torino stb. következett.

1732. május 20-án kezdte meg körútját Magyarországon, szintén az augsburgi kiadó megbízásából. Átvágott az országon, s Horvátországot és Stájerországot vette célba. Majd Graz, a stájer Alpok és a Duna következett Passaunál. November végére már Breslauban volt. 1733-ban jelent meg vedutái újabb kiadása. 1735-ben újabb változatát készítette el a Német Birodalom topográfiájának. A Szilézia topográfiájáról készült öt kötetes munka mintegy 3000 kéziratos oldalon több mint 1400 színes tusrajzos oldalt tartalmazott. 1742-ben a porosz királyi dekrétum porosz királyi scenográfusként említi. Élete folyamán összesen 94 városképét adta ki az augsburgi kiadó. Utazásai során életképeket is rajzolt.

A városképeken alul és felül szószalagokat, táblákat, hasábokat hagyott ki a magyarázó szövegeknek. A főbb nevezetességeket megszámozta, s ezeken a kihagyott helyeken megnevezte azokat. A metszeteken egy másik kéz rajzolta meg, fantáziáját szabadon használva, a vidéket az alakokkal, a címereket, a vizet a hajókkal, a felhőket, a keretet stb., a városrajzokhoz. A harmincas években ez a rajzoló Christoph Thomas Scheffer volt, illetve az augsburgi metsző, Johann Christoph Leopold. Természetesen vannak olyan városképek is, amelyeket Wermer is valahonnan átvett, ő maga nem látta ezeket a helyeket. Ilyen pl. Madrid, Liszabon, London, Stockholm és Konstantinápoly.

Werner metszeteiből többféle kiadói szempont alapján több albumban is készült. Sok várost több ízben is megrajzolt, minden alkalommal kissé más-más szempontok, nézőpontok alapján. Eredeti rajzai Európa több országában, több gyűjteményben találhatók.

A Magyarországot ábrázoló metszetei főként Pozsonyt és környékét ábrázolják, melyek elkészítésére 1732-ben magától Lotharingiai Ferenc helytartótól kapott engedélyt. A nyolclapos sorozat a város belsejét is ábrázolta, amire ekkoriban nálunk igen kevés példa akadt. Pozsonyból Győrbe, Komáromba, majd Esztergom érintésével Budára, onnan Székesfehérvárra, illetve Veszprémbe utazott. A különböző városokban az egyes épületek formáit élethűen adta vissza. A barokk stílusú vedutákra jellemzően a városok látképei szélességben és mélységben is többet mutatnak, mint amit a valóságban (távolról nézve ezeket) láthatnánk belőlük. Ugyanezen oknál fogva a hegyek és az épületek tornyai is magasabbnak tűnnek az eredeti méretüknél. Mindez a sűrítés, a hangsúlyozás eszköze. A látképek alatt egy vagy két nyelven latinul és/vagy németül magyarázó szövegek találhatóak, melyek az adott város történetét ismerteti legendák, történelmi események alapján. Szót ejt a fontosabb épületek történetéről, a lakosság létszámáról, vallásról stb. is. Ezek a szövegek olyan mélységű ismeretekről tanúskodnak, illetve feltételeznek, melyeket egy rövid utazás alkalmával, vagy nyomtatott források felhasználásával sem tudott Werner egymaga összeállítani. Ehhez valószínűleg tudósi, mégpedig helyi tudósi segítségre volt szüksége. Lehet, hogy ennek kap-

csán került kapcsolatba Bél Mátyással, ahogyan azt Önéletrajzában is írja. Szó volt arról is, hogy Bél Mátyás műveihez is készít illusztrációkat. Hogy elkészültek-e, nem tudni, de annyi bizonyos, hogy Bél nyomtatásban megjelent műveiben nem találni ezeknek a nyomát.

A FSZEK Budapest Gyűjteményében található metszetek egy valaha 30 darabból álló „sorozat” darabjaiként lettek egybekötve. A képek sorrendje, így a tulajdonképpeni kötet tartalma is egykori tulajdonosa ízlését, érdeklődését képviseli, mutatja be. Hogy ez a tulajdonos ki lehetett, sajnos az adatok teljes hiánya miatt nem azonosítható. (A régi beszerzési naplók már nincsenek meg, így követhetetlen, mikor és honnan került a könyvtár tulajdonába. Egy esetleges antikvár vétel esetén talán utána lehetett volna járni a possessornak.) Az egyes metszetek jobb felső sarkában tintával írt 18-19. századi kézírásos számozás látható. A metszetek kifestése utólag készült el, minőségük hagy némi kívánnivalót. Lehetséges, hogy diákok készítették el a kifestést némi anyagi juttatás fejében, ahogyan az ebben az időben bevett szokás volt. A metszetlapok (valószínűleg) a bekötés folyamán igen durván körbe lettek vágva, sok esetben a magyarázó szöveg két oldalán lévő kolofon-rész olvashatóságának rovására.

A gyűjteményben túlsúlyban a német területeken található városok vannak, majd az olaszok következnek, s végül három magyar város is szerepel benne, Komárom, Sopron, Buda, illetve néhány „különlegesség”, Korfu, Krakkó, London, Málta és Párizs. A metszetek a 18. század 30-as éveiben készülhettek, s metszőjük s feliratok tanúsága szerint az augsburgi Johann Christoph Leopold volt. A metsző két technikát, a rézmetszést és a rézkarcot ötvöztött össze a képek készítésekor. Mindegyik metszeten szószalagokra van felírva a város neve latinul és németül, illetve szinte mindegyiken vannak angyalkák, akik tartják a megszámozott épületekhez tartozó magyarázatokat tartalmazó szószalagokat. Ezekre a szövegek leginkább az adott város nyelvén lettek felírva. A képek alatt két részre osztott üres kartusba kerültek a város történetét magyarázó szövegek latinul és németül. Közöttük, ahol van, a város címere. A metszetet dísztelen vonalak keretezik. Többféle számozás is látható a kolofonrészben, hol egy numerus kurrens számozás, hol egy betű és szám kombinációja. Van, ahol mindkettő látható, de a numerus kurrens ki lett húzva. Úgy tűnik, hogy a szószalagokra és a kartusokba kézzel lettek utólag beírva a szövegek, ezt mutatja néha a tévesztett szó kihúzása is. Valószínűleg két kéz munkája a szöveg bemásolása, mert a tévesztések, elírások azt mutatják, valószínűleg a nyelveket kevésbé ismerők (esetleg diákok) másolhatták ezeket a szövegeket. A két kézre utal a kissé eltérő betűtípusok alkalmazása. Megfigyelhető a kolofonrészben, hogy két metsző neve szerepel: Johann Christoph Leopoldé és Joseph Friedrich Leopoldé. Valószínűleg egy testvérpárról lehet szó. A katalógusban betűhív átírással közöljük ezeket a szövegeket. Azoknál a rövidítéseknél, melyhez nem állt rendelkezésünkre megfelelő betűkarakter (pl. n, m, p betű felül vízszintes vonallal), szögletes zárójelbe írtuk a rövidített betűt. Néhány helyen, ahol bizonytalan a szó kiolvasása, a szögletes zárójelbe felkiáltójel került.

A ma már csak 29 vedutát tartalmazó gyűjteményből a Budát ábrázoló metszet érdekességeiről szólnék bővebben a következőkben. Az első Budát ábrázoló kép, mely ránk maradt, 15. századi. Ez kelet felől nézve ábrázolja a Mátyás korabeli Budát². A Várhegyen álló épületek hitelességét a későbbi, 20. századi régészeti feltárások igazolták. Werner metszete

² Ez Schedel Világkrónikája 1470 körülről.

szintén kelet felől nézve ábrázolja a várost³. A metszeten a Duna közepén az ún. repülőhíd látható, mely „ingaként”, vagyis Pestre és Budára kilengve kötötte össze a folyó két partján elterülő Pestet és Budát. A metszet a Duna mindkét partján lévő házakat ábrázolja (tehát egy keveset Pestből is), illetve a budai hegyeket, hangsúlyosabban a Várhegyet. A pesti oldalon látható többek között az invalidusok háza, a sóház, a régi török dzsámi, s keresztény templomok, a ferenceseké, pálosoké stb. Természetesen a budai oldalon több épület látszik, pl. a városháza, a víztorony, a rácfürdő és rác kapu, a fegyvertár, a jezsuita kollégium, a kapucinus kolostor, a karmelita templom és egy török dzsámi.

A többi „Werner-féle metszet”, a Budapest Történeti Múzeumban lévő, szintén a 18. század elejéről származó, a Jacob Reisner által írt 1966-os kiadású *Europäische Städte Im Rokoko* című kötetben, illetve Rózsa György *Friedrich Bernhard Werner magyarországi vedutái* című könyvében publikált Buda ábrázolások részben eltérnek a gyűjteményünkben lévőktől, részben pedig azonosak vele. Mindegyik metszet kelet felőli nézetben ábrázolja a várost, mindegyiknél látszanak a pesti oldal folyóhoz közeli épületei, mindegyiken a Várhegy, s az azon, illetve annak közelében lévő épületek a hangsúlyosabbak, ám csak még egyen szerepel a már említett repülőhíd. Természetesen a „környezet”, az alakok, illetve az egyéb díszítőelemek mindegyiknél másak. Ezen felül a Budapest Gyűjteményben található van egyedül olyan kétnyelvű rész, mely a város történetéről szól.

Összegezve az eddigieket, arra a következtetésre jutottunk, hogy a veduták Werner első rajzai alapján készülhettek az 1730-as évek elején. A városok történetéről írt kétnyelvű magyarázat az általunk megismert szakirodalomban lévő metszeteken nemigen jellemző, főként a beszámozott épületekre vonatkozó információk vannak azokon. Azt gondoljuk, a metszettek beszámozása a lapok jobb felső sarkában az egyik tulajdonostól származhat, míg a többféle számozás a szöveg végén a kolofon-résznél arra utalhat, hogy nem az eredeti elképzelés, hanem egy újabb koncepció (a metszettek esetleg újabb albumba foglalása, valamiféle könyvbe beillesztése) szerint lettek másodszor megjelölve.

³ Ez nem az egyetlen Buda ábrázolása. A Budapest Történeti Múzeumban lévő 18. század elejéről származó metszet, a Jacob Reisner által 1966-ban Münchenben publikált *Europäische Städte im Rokoko* című kötetben, illetve a Rózsa György által írt *Friedrich Bernhard Werner magyarországi vedutái* című könyvben lévő metszet is más a gyűjteményünkben lévőhöz képest.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Accurater Abriß und Vorstellung von 94 der merckwürdigsten und fürnehmsten Städte Europas Werner, Friedrich B. [Faks.-Ausg.]. München., Bruckmann, 1966.
- Augsburger Vedutenstecher und -verleger. 4. Februar - 21. März '82 Ausstellung Schloss Haimhausen : Veduten, Ansichten, Pläne : Stridbeck, Bodenehr, Leopold, Wolff, Werner, Probst : dekorative Graphik, Engelbrecht, Text ... von Michael SCHOTT, Hrsg. von Kunstantiquariat Monika Schmidt, München, Kunstantiquariat Monika Schmidt, 1982
- Lantos R.T. tudományos antiquariumának, Budapest IV. Muzeum-körut 3. XXVII. sz. jegyzéke. Pest-Buda egyesítése emlékére, összeáll. SCHOEN Arnold, Budapest, Lantos, 193?
- REISNER, Jacob, Europäische Städte Im Rokoko, München, Bruckmann, 1966
- Régi budai és pesti látképek. Alte Ofner und Pester Ansichten, vál. és bev. WELLNER István, Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1972
- RÓZSA György, Friedrich Bernhard Werner magyarországi vedutái, RÓZSA György, Friedrich Bernhard Werner magyarországi vedutái, Művészettörténeti Értesítő, (1974), XXIII. évf., 28-48.
- RÓZSA György, Budapest régi látképei. Alte Ansichten von Budapest. 1493-1800, 2. átdolg. kiadás, Budapest, Új Művészet Kiadó, 1999
- „Symphonia Hungarorum”. Magyarország zenekultúrájának ezer éve. Kiállítás a Budapest Történeti Múzeumban 2001. március 30- október 29., Budapest, BTM, OSZK, MNM, 2001

KATALÓGUS



No. 1.
AQUISGRAN –
ACHEN látképe

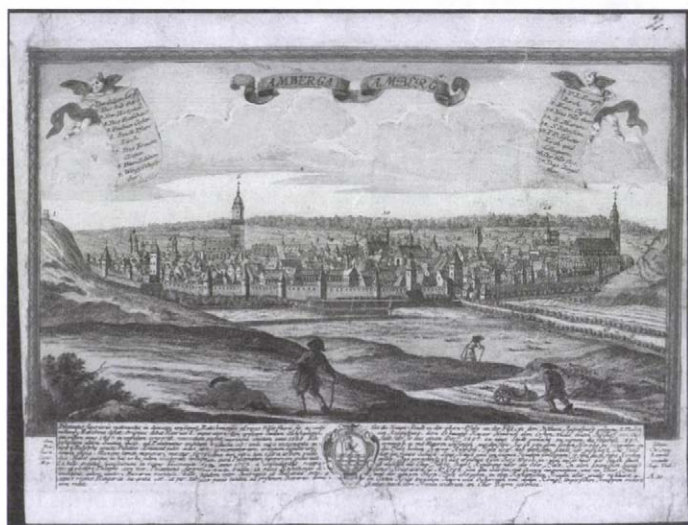
Címe fent a képen
a szószalagon:
AQUISGRAN –ACHEN.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézzel színezett (vízfesték).
192 x 292 mm. A kép jobb alsó
szélén lévő szövegből néhány
mm leesett a körbevágás miatt,
illetve ezen az oldalon a metszet
is egészen a nyomtatott keretig
lett megvágva.

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:
„Pervetusta, magna libera Imperii Civitas Ducatus Iuliacensis in Circulo Westphalico 10.
milliari/bus Colonia Agripina distans, sub tutelam Electoris Palatini spectans, cujus Praetor
ibi residet. Religi=/onis est Catholicae, quamvis etiam Lutherani et Reformati ibi habitant,
quibus vero publicum Religionis / exercitium non é concessum. In splendidissimo templo
Cathedrali pars Insigniū s. Cimeliorum Im=/ asservant₃, ut liber Evangelii, Caesaris Caroli
M. qui ibidē sepultus é, ensis, ejusdem magna Corona, et / adamantibus, distincta arcula, in
qua aliquot guttae sanguinis S. Stephani reconditae. Priscis temporib₉, Caesa=/res Romani hic
coronabant₉, quae solenitas vero, postquam urbs incendiis magna damna accepit. à Caroli V.
tem=/porib₉, n ampli₉ ibi celebrata é; attamen ea de causa huic urbi semper a novo Caesare
Reversales litterae imper=/tinunt₃. Et hoc praecipuum é quod recens electus Caesar semper
ut Canonicus Templi Aquiscranensis recipiat₃ / Territoriū habet uni₉ milliariis circa urbē,
insignes Thermas, florent' mos mercatores et cives ejus fruunt₃ Im[m]unitate / vectigaliū p
totū Imp. Rom. p' se et com[m]erciiis suis, et nullibi, nisi cora' Scabinatu suo in jus vocari
possūt. 1614. ab Imp: / ob Religionis controversias p'scribebat₉. A⁰ 660 celebris Aquisgranen:
Pax inter Gallos et Hispan: hic sanciebat₃.”

„Eine alte und grosse freye Reichs Statt im Herzogthym Iulich in Westphälischen Geiss.
10. M. von Cöln / unter den Schutz dess Churfürsten von der Pfalz gehörig, dessen Voigt
allhier residirt. Sie ist Catholisch, / jedoch wohnen auch Lutheraner und Reformierte
darinnen, welche aber ihr öffentliches Exercitiū Reli=/gionis nicht treiben dörffen. In der
herrlichen Cathedral Kirche daselbst; werden ein theil der Reichs Klei=/nadien, als das
Evangelien Buch, Kaisers Caroli M. Schwert, so allda begraben ligt, dessen grosse Crone ũ.
/ ein mit Diamanten besetztes Kästlein, worin von S. Stephani Blut etwas befindlich
verwahret. Vor Zei=/ten wurdē die Rōme. Kajser allhier gekrōnet, welches aber da die Statt
durch Brandgar sehr ruinirt / wordē, seit Caroli V. Zeitē nicht mehr geschehen ist: Doch

werdē ihr jedesmals von dem neuē Kajser gewisse / Reservaliē ertheilet, auch ist diss was sonderliches das einneuer Kaiser als ein Canonic, bey d.[?] Kirch zu Achē er=/wehlt wird. Sie hat ein Gebiet von einer Meile um die Statt, herrliche Bäder, treibt starcke Handlung, und ihre Bür=/ger genüssē die Zoll Freyheit durch das Römische Reiche. ū. können nirgends anders als vor ihrē Schöpffenstuhl belangt wer-/dē 1614. wurde Sie die Acht erklärt. ū. 1660 der bekante Achische Fride zwischē Frankreich ū. Spaniē geschlossē.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Priv. / Sacrae / Caesar. / Maj.”, „Johann / Christian / Leopold excudit / Aug. Vind.” A jobb alsó sarokban: „A. 1.” jelölés olvasható. A kép két felső sarkában lévő szárnyas angyalok által tartott szószalagok üresek.



No. 2.
AMBERGA –
AMBERG látképe

Címe fent a képpen
a szószalagon:
AMBERGA – AMBERG
Rézkarc és rézmetszet.
Kézzel színezett (vízfesték).
192 x 283 mm. A kép
egyeneltelnül lett körbevágva.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

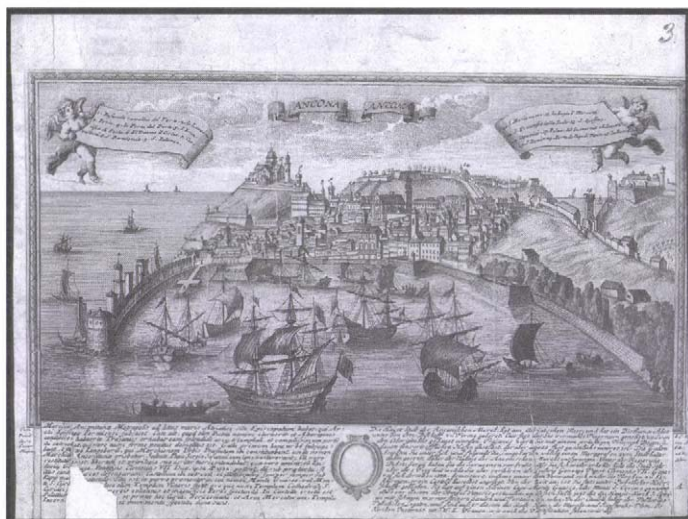
- „1. Der Galgen berg.
 2. Das Nab thor.
 3. Der Hospital.
 4. Das Rathhaus.
 5. Pauliner Closter.
 6. Stadt Pfarr Kirch.
 7. Das Frauen Closter.
 8. Das Schlos.
 9. Wingischhofer thor.
-
10. U. L. Frauen Kirch.
 11. Franc Closter.
 12. Das Vills thor.
 13. S. Martin
 14. S. Sebastian
 15. P. P. Iesuitter Kirch und Collegium

16. Der Vills flus
17. Das Ziegel thor.”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat: „Palatinatus Superioris metropolis in dioecesi episcopatus, Ratisbonensis ad ripas Vilsae fluvii sita, octo / milliariis, Ratisbona distat. Origines debet Henrico I. imperatori tum episcopo cuidam Aichstadiensi, / qui villam anno 1297. in oppidum convertit, renovatum postea murisque cinctum anno 1326. Ex / possessione ultimi Sueciae ducis, ad Palatinatus ambitum traducta est: unde mira incrementa accipit a Rudolpho comite Palatino. Eminent inter aedes arx, armamentarium, collegium Iesuitarum, / templa aliqua. Maxime tamen memorari meretur ferrifodina tum intra tum extra urbem valde / dives. Habet quoque in hac urbe sedem electorale collegium, quod Palatinatum superiorem gubernat. / In bello, propter successionem in regno Hispanico orto, anno 1703. a confoederatis occupata, et electori Palatino cum toto Palatinatus superioris tractu tradita, ex pacis Rastattiensis: dispositione autem electori Bavariae restituta: bello tandem inter Austriacos et Bavaros, orto, a / copiis reginae Hungariae occupata est, et per tabulas pacis tandem ad pristinum Bavariae dominum rediit.”

„Ist die Hauptstadt in der obern-Pfalz an der Filss, in dem Bisthum Regensburg gelegen, 8 Meilen / von Regensburg, deren Erbauung Kayser Heinrich dem Ersten, theils einem Bischoff von Aichstatt, der sie aus einem Dorff 1297. zu einer Stadt / gemacht, zu eignen, die folgend 1326. / erneuert, u. mit Mauern umfungen worden seye. Sie ist von dem letzten Herzog in Schwaben an / die Pfalz kommen. Kayser Rudolph Pfalz Graf, hat diese seine Stadt sehr gebessert. Die Stadt / hat ein seines Schloss, Zeug Hauss und ein schönes Iesuiten Collegium, so sind auch seine Kirchen / allda. Das vornehmste ist das ergibige Eisen Berg Werck, in und ausserhalb der Stadt. Auch / ist daselbst die Chur Fürstl. Bayrl. Regierung über die Ober Pfalz. In dem Spanischen Successions-Krieg ward sie A^o 1703. von den Abörten, mit Accord eingenommen, und an Ober Pfalz / samt der ganzen Oberr Pfalz übergeben, in dem Rastättlichen Frieden aber wider restituirt, u. / im letzten Krieg zwischen Bayrn und Oesterreich von denen Königl. Hungarischen Trouppen erobert / ist aber nach dem Frieden widerum an Chur Bayrn gekommen.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Priv. / Sacrae/ Caesar./ May.” „Johann / Christian / Leopold / excudit / Aug. Vind.”. A jobb alsó sarokban „A. 10.” jelölés olvasható. A két kartus között, középen a város címere látható.



No. 3.
ANCONA –
ANCONA látképe

Címe fent a képen
a szószalagon:
ANCONA - ANCONA.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézrel színezett (vízfesték).
192 x 290 mm. A metszet
megsérült, ezen a helyen vannak
kiolvashatatlan szavak. Túl
körbe is lett vágva, ami által
a jobb oldala meg-csonkult.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

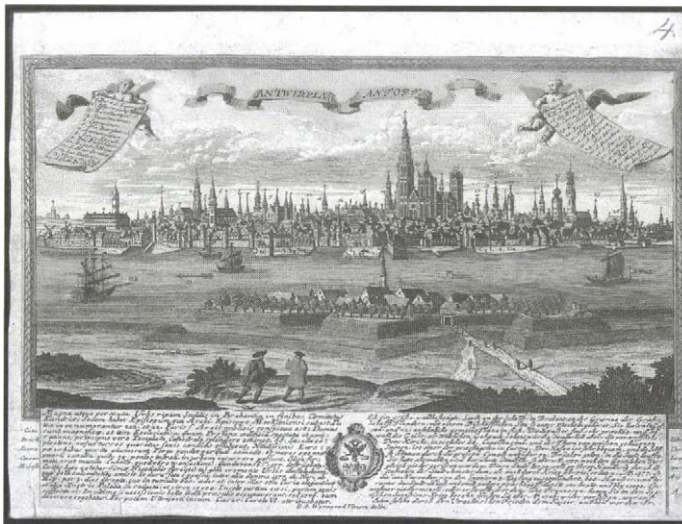
- | | | |
|----------------------------------|-----------------------------|--------------------------------|
| „1. Bastardo revelino del Porto. | 2. la Lanterna. | |
| 3. Porto. | 4. la Porta del Porto. | 5. S. Fran= cesco di Paola. |
| 6. Il Duomo il Ciriac. | 7. Car=/melitani. | |
| 8. S. Bartalomio. | 9. S. Palanza. | |
| <hr/> | | |
| 10. S. Maria nuova. | 11. la Logia d' Mercanti. | |
| 12. S. Francesco della Scala. | 13. S. Agostino. | |
| 14. Capucini. | 15. Palaz: del Gouvernal: | 16. Incorō: |
| 17. S. Domin. | 18. Porta de capo di Monte. | 19. la Rocca.” |

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Marchiae Anconitanae Metropolis ad littus maris Adriatici sita Episcopatum habet, qui Ar=chi Episcopo Fermiensi subiacet. Cato ait, quod olim Picensi nomine claruerit, et Aborigines / conditores habuerit. Trajanus ornabat eam splendido arcu triumphali, et comodissimum portū / ibi extruebat, qui vero nunc ferme penitus demolitus est. Gothi primum hanc urbē subjugabant, et postea Longobardi, qui Marchionem Urbis Praefectum ibi constituebant, unde nomen / Marchiae Anconitanae oriebatur. Sedente Papa Sergio Saraceni eam igne vastaverant; Cū vero / restituta esset, libertatē et privilegia sua acriter tueri contendebat: quae vero amisit. cū Lu=/dovic, G[onz]aga, Pontificis Clementis VII. Dux, ipsa A^o 1532. potiret, dū sub praetextu, se / illos cant[...]. ... [T]urcas defensuram, Castellum ibi extruxit: ex illo tempore semper semper sub / Papae ma[...]. ... [...]otestate. Sita est in parvo promontorio, cui nomen Monte Guaseo. Vel Mon=/te S. Cyri[...]. ... loco olim Templum Veneris stetit, pro quo nunc Templum Cathedrale S. / Cyriaci [...]. ... [...]oreis columnis et magnificis portis spectandū. In Castello erectū est / Palatium [...]. ..., et praeter hoc Curia, Forū com[m]une, et Area Mercatorum, Templū / Incarn[...]. ... et munimenta spectatu digna sunt.”

„Die Haupt Stadt der Anconischen March. Ligt am Adriatischen Meer, und hat ein Bisthum welches / unter den Ertz- Bischoff zu Fermo gehöret, Cato sagt das Sie vormahls Picernum genen[n]et, und von / den Aboriginibus gebauet worden. Trajanus zierte Sie mit einem prächtigen Triumph Bogen, ü / bauete den vortrefflichen Hafen daselbst. der aber aujezo fast gaentzlich ruiniret ist. Die Gothen / brachten Sie unter sich. und folgendes die Longobarden welche einen Marggrafen zum Stadthalter / dahin gesetzt, daher der Nahme der Anconischen Marcht entsprungen. Unter der Regierung / Pabst Sergii haben Sie die Saracenen verbrant. Als Sie sich wider erholt, hilte die Stadt sehr / über ühre [!] Freyheit welche Sie aber verlohren als Ludwig Gonzaga Papst Clementis VII. Gene=/ral sich derselben 1532. bemeistert indeme unter dem Vorwand sich wider die Türcken zu be=/schirmen, er ein Castell hieselbst angelegt. Von der Zeit an, ist Sie stets unter Paebstlicher Herr=/schafft geblieben. Sie ligt auf einen kleinen Capo. Monte Guasco, oder Monte S. Cyriaco genannt. / allwo vor diesem der Tempel Veneris gestanden. an dessen Stelle jezt die die Haupt-Kirch S. Cyri=/aci mit schönen marmor steinern Saeulen und Portaelen zu sehen. In der Citadell stehet der Pallast des / Paebstichen Legaten, und sind ausser diesem das Stadt-Haus. der Marckt. und Kauffmans-Platz. die / Kirchen Incarnat und U. L. Frauen. wie auch Fortification sehenswertig.“

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae/ Caesar / Majes.“ , „I. C. L[eo]pold / exc. A[...] / F. B. [Wermer] / ad Vi[ndelicorum] / deline[avit]“. A jobb alsó sarokban „A. [...]“ jelölés olvasható. A két kartus között, középen a város címerpajzsa üresen látható.



No. 4
ANTWERPIA –
ANTORF látképe

Címe fent a képen
a szószalagon:
ANTWERPIA - ANTORF.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézzel színezett (vízfesték).
193 x 285 mm. A metszet jobb
oldala egészen a kép keretéig
körbe van vágva, mely által
a jobb szélén található
szövegrész csonkult.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. Fort S. Laurentz.
2. Österreiche Haus.
3. Recolleoten.

4. Dominicaner.
5. Capuciner.
6. Die Burgkirch
7. Anunciaten
8. Gym. Iesuit.
9. Das Fleischhaus.
10. Beguinē Haus.
11. S. Mar Gratiae.
12. das Stathaus.
13. Victorin. Clost.
14. Iesuit Profess H.

-
15. der Dom.
 16. S. Iacob.
 17. die Börse
 18. Carm. Discal.
 19. Gri. Carmel.
 20. Fogger H.
 21. Weisse Fr.
 22. Augustiner
 23. S. Andreae
 24. Norbert
 25. S. Dorothea
 26. S. Georg.
 27. Carthausse.
 28. Worff. Pf.
 29. Bier Ort.
 30. Majerg. Pf.
 31. die Schelde
 32. Etämp. Ort”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Magna atque permulta Urbs ripam Scaldis in Brabantia in finibus Comitatus / Flandriae; Sedem habet Episcopum , qui Archi – Episcopo Mechliniensi subest. Pla/teae in ea numerantur 212. et 22. Foris s. Areis publicis conspicua est; Domus / sunt magnificae, et tam Ecclesiastica, quam Profana aedificia spectatu et ami=/ratione; praecipue vero Templum Cathedrale splendore eminet, 66. Sacella cō=/plectens, cujus turres quaratus saxis candidis effulgent. Nitidissimis Euro=/pae urbibus merito an[n]umerant; Portu gaudet perqua com[m]odo, et naves ope ma=/gnarū canaliū. quib, 74. pontes instrati. in urbem incurere possunt. Olim fir=/mata erat munito Castello. Quod vero transactione, Gaudavensē. 1577. destruebat, / Civitas haec celeberrimae Negotia’o[’]is florente’ ta’ glo’ cremento Urbis Amstelodami. / qua’ belli calamitatib, amisit et dura fata e’ ppressa, inter alia damna 1577. in. Nov. ab / Hisp. Per 3. dies direpta, quo in tumulto 600. aedes et inter illas eti’ m Curia eleganti’mae / et alia illustria Palatia in redacta, et circa 10000. Incolae partim caesi, partim

aquis / suffocati s't. In ultimo successionis bello Galli praesidio occupaverant, sed 1706. eam / deserere cogebatur. Per pacem Ultrajecti inctam Caesari Carolo VI. attribuebatur.”

„Ist ein grosse, wohlbefestigte Stadt an der Schelde, in Brabant, an der Graenze der Graf=/schart Flandern, mit einem Bischöfflichen Sitz so unter Mecheln gehöret. Sie haelt 212 Gas=/sen, und 22. ansehnliche gemeine Plaeze in sich. Die Haeusser sind sehr praechtig, und so / wohl die Geist- als Weltlichen Gebaeude sehenswertig sonderlich aber, die vortreffliche / Dom – Kirche, in welcher 66. Capellen sind, und der Thurn von weissen gehauenen / Steinen, ist einer der praechtigsten in Europa. Der Hafen ist sehr bequem, und die Schif/fe können durch die grossen Canaele worüber 74. Brücken gehen, in die Stadt laufen. / Sie hatte ehemahlen eine berühmte Citadelle, so aber A⁰. 1577. nach den Gentischen Ver:/gleich nieder gerissen worden. Diese Stadt hat so wohl an ihrer Handlung durch dē / Aufnahm der Stadt Amsterdam als auch durch Krieg sehr viel erlitten. A⁰. 1577. ist / Sie im November von den Spaniern 3. Tag lang ausgeplündert, 600. Haeusser, und da=/runter das Stadt-Häuss, und viele andere praechtige Pallaeste verbran[n]t, und bey 10000. Ein=/wohner niedermezelt oder ersaeufft, worden. Die Franzosen, hatten Sie in dem Spa=/nischen Sucessions – Krieg besezt. musten Sie aber A⁰ 1706. wider verlassen, worauf / dann solche durch den Utrechtischen Frieden dem Kajser zu Theil worden ist.”

„B. F. Werner ad Vivum delin.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae/ Caesar / Majest.” , „Iohan[...]/ Chris[...]/ Leop[...]/ exc. [...] Aug. [...] A. [...]”. A két kartus között, közepén a város címere látható.



No. 5.

BASILEA – BASEL látképe

Címe fent a képen
a szószalagon:
BASILEA - BASEL.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézrel színezett (vízfesték).
191 x 291 mm. A metszet bal
oldalán ráírva a folyóra: „Der
Rhein Fluss.”.
A metszet jobb oldalán a szöveg
körbevágás miatt megcsontult.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. S. Albani Thor.
- 2. S. Albani Kirch.
- 3. Aschemer Thor.

4. S, Ulrichs Kirch.
5. Stein Thor.
6. S. Leonherde Cl.
7. S, Elisabeth.
8. Das Münster.
9. August. Clost.
10. S. Mar. Mag. Cl.
11. S. Spalen Thor.
12. S. Andr. Kirch.

-
13. Bath-Haus.
 14. S. Mart. Pf. K.
 15. S. Petri S. K.
 16. Prediger K.
 17. S. Ioh. Thor.
 18. S. Ioh. Kirch.
 19. S. Theodor.
 20. Carth. Clost.
 21. Richeimer Th.
 22. S. Clara Cl.
 23. Clingenthal.
 24. S. Blasÿ Th.”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Libera Foederis Helvetici Civitas, ejus in Ordine nonum locum tenens; sita et ad Rhe:/ni ripam, duobus milliaribus (áthúzva!) milliaribus infra Vetustam, sed nunc vastatam urbem / Augustam Rauracorum, in amoena et fertili regioni, ac perquam salubri aeris tem: / perie gaudet, illustratur etiam Universitate optime constituta, com[m]erciorum opulentia / et Manufacturae praestantia. Rhenus eam in duas inaequales partes disternat, / quarum major in dextera, minor in sinistra jacet ripa, utraq₃ vero per elegantem, / 250. passibus longum, ab Episcopo Henrico de Thun adjuvantibus civibus. A^o 1226. / exstructum pontem conjūgitur. In amplissima hac urbe multa pulchra et magnifica : / aedifica visenda occurrunt, utpote Templum Metropolitanum Monasterii titulo insi=/gnitum; Curia, (in qua artificiosissima Holbeinii pictura, Historiam Passionis: / Christi representans asservatur ; pro qua olim Dux quidam Bavariae 30000. flore=/norum. Salis com[m]ercio luenda, obtulit.) Armamentarium, Palatium Durlacense / Bibliotheca publica, cum rariorum Cimeliorum Camera. Area S. Petri, quae amoe: / no pomario vel nemori similis est; celebre Faeschiense Numismatophylacium in / dicto foro ; Porro hortus Medicus, Technophylacium Platerianum. chorea Mortis et / complures Fontes Salientibus aquis, spectatu digni. In minori autem civitate Carthusia / vel Ergastulum et Orphanotrophaeum, item Clingenthalense Coenobium.”

„Ist eine freye Eydgenoss. Stadt. und in der Zahl der 9. Canton. Sie ligt an dem Rhein 2. / St. Unterhalb der alten zerströrten Stadt Augusta Rauracorum. in einer lustig und frucht:/baren Gegend, und hat eine sehr gesunde Lufft. eine berühmte Universitaet, treffliche

Häd=/lung, und Manufacturen. Es wird diese Stadt durch den Rhein-Strom in 2. ungleiche / Staedte getheilet. deren die grössere an dem lincken Ufer desselben, die kleinere aber an den / rechten lieget. Diese beyde Theile werden durch eine schöne 250. Schritt lange, von Bischoff / Heinrich von Thunn mit Hülff der Bürgerschafft A^o 1226. gebauten Brück aneinander / gehänget. In der grossen Stadt sind viel schöne: Grosse, und ansehnliche Gebaede als das / grosse Münster, das Rathhaus, (auf welchem ein Künstlich Holbeinisch Gemahlde so das Leidē / Christi fürstellet, und wofür ehemals ein Herzog in Bajern 30000. Guldē in Salz / angeboten hat) zu sehen ist, item das Zeughaus, der Durlachische Pallast, die Bibliothec, mit / der Raritaeten. Cammer ü. A. m. Der S. Peters – Platz welcher einen anmuthigen Baum=/garten oder Lustwaeldlein gleichet, das Faeschische berühmte Müntz Cabinet auf gemelten / Platz, weiter der Medicinische Garten. die Platerische Kunst – Kammer, der Todten Dantz. / und die sehr viel lauffende Brunnen, sind auch noch zu betrachten. In der kleinen Stadt / aber sind die Carthause, oder das Zucht- und Waisen – Haus. nebst dem Closter Clin=/gethal. mit andern Considerations. Merckwürdigkeiten mehr.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae/ Caesar. / Majest.” , „I. C. L.[...]/ ex. [...] / F. B. W[...] / ad Vivu[...] / delineav [...]”. A jobb alsó sarokban „B 3 [...]” jelölés olvasható. A két kartus között, közepén a város címere látható.



No. 6.
BIBERACŪ –
BIBERACH látképe

Címe fent a képen
a szószalagon:
BIBERACŪ - BIBERACH.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézzel színezett (vízfesték).
186 x 295 mm. Bár a papír
eléggé körbe lett vágva,
a metszet és a feliratok nem
csonkultak.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- | | | |
|-----------------------|--|---------------------------|
| „1. Die Pfarrkirche . | | 2. Das Rath – Hauss. |
| 3. Der Spital . | | 4. Das Schwester Closter. |
| 5. Der Wiss –Thurn. | | 6. Das Wacht Hauss. |
| 7. Das Gügelein. | | 8. Das Sicher – Thor. |

-
9. Spital – Thor.
10. Der Einlass.
11. Das Graben Thor.

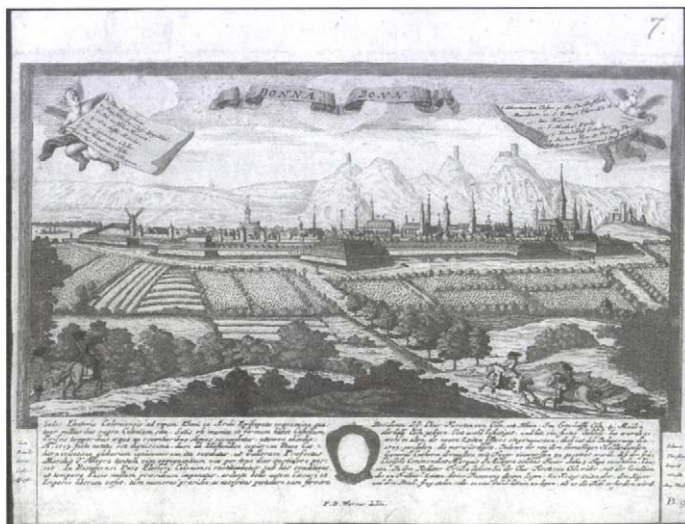
12. Der Burger - /
Thurn. | 13. Die /
Spital Brücke.
14. Ris Fluss.”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Libera Imperii Civitas Circuli Svevici in tractu Algovieni. in amoena valle quam Ries perluit ; 4. milli-aria ab Ulma distat. Eis oppidis annumeratur, in quibus Paritas Religonis Catholicae et et[!] Evangelicae obser- /vatur. Memorabilia et spectatu digna in eo sunt Templum Parochiale. S. Martini, Hospitale, quod / magnis gaudet privilegiis ; Sacellum S. Nicolai Curia et Stuba s. Coenaculum Patriciorum. Non pro- /cul ab urbe celebratur Balneum, cui Iordan nomen impositum, cujus aqua praecipue scabiei me- /deri traditur. Urbs privilegio donata est, ut si in ea Concursus Creditorum fiat, cives ; si nuda / chirographa monstrare queant, extraneis hypothecariis praeferantur.”

„Freye Reichs Statt in einem Thal in Schwaben. 4. Meilen von Ulm bey dem Fluss Riss, allwo die / Paritæet der Catholisch und Evangelischen Religion. Es sind darinnen zu sehen S. Martins Pfarr / Kirche, der Spital, welcher grosse Freyheiten hat. S. Nicolai Capelle, das Rathhauss. und die Ge- /schlechter Stuben. Nicht weit davon aber befindet sich ein Bad, der Jordan genennet so sonderlich / wider die Krätze dienen soll. Die Statt hat ein privilegium, dass wann bey ihr ein Concursus Cre- /ditorum entstehet, die Burger mit ihren blossen Handschriefften, denen fremden Hypothecariis / vorgehen.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae/ Caesar. / Majest./ No. 49 [át- húzva]”, „Ioseph / Fridrich / Leopold / excudit / A. V.”. A jobb alsó sarokban „B. 8.” Jelölés olvasható. A két kartus között, közepén a város címere látható.



Nr. 7.
BONNA – BONN látképe

Címe fent a képen
a szószalagon:
BONNA - BONN.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézrel színezett (vízfesték).
191 x 287 mm.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. Der Rheinstrom.
2. Das Nonnen – Closter Engelthal.
3. Die welchen Nonnen.
4. Die Stiffts – Kirche.
5. Das Capuciner Closter.
6. Die Minoriten Closter.
7. Das Iesuite Collegium.

-
- | | |
|-------------------------|-------------------------------|
| 8. Observanten Closter. | 9. Die Churfürstliche / |
| Residentz. | 10. S. Remigii Pfarr – Kirch. |
11. Das Münster.
 12. S. Matthaei Kirche.
 13. Das Schloss Gottesberg.
 14. Das Stern Thor. | 15. Das Cölne Thor.
 16. Die neue Plantage und Straß nach Cöln.”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Sedes Electoris Coloniensis ad ripam Rheni in Archi-Episcopatu cognomine ; qua= / tuor milliaribus supra Coloniam sita. Satis est munita et firmum habet Castellum. / Priscis temporibus aeque ac recentioribus saepius occupabatur, attamen obsidio: / A⁰ 1705. [1703?] facta notatu est dignissima, dum ab Hollandico copiarum Duce Coe:=/:horn iniectioe globorum ignivomorum ita vexabatur, ut Gallorum Praefectus / Marchio d’ Allegre tantam vim oppugnantium vix per tres dies sustinere pos=/set. In Rastatiensi Pace Electori Coloniensi restituebatur sub hac conditione, / ut tempore Pacis nullum praesidium imponatur, ardente bello autem Caesari et / Imperio liberum esset, tam numeros presidio, ac necessitas postulare eam firmare.”

„Residentz dess Chur Fürsten von Cöln, am Rhein. Im Ertz – Stifft Cöln. 4. Meilen / oberhalb Cöln gelegen. Ist wohl befestiget, und hat ein festes Schloss. Sie wurde so / wohl in alten, als neuen Zeiten öfters eingenommen, doch ist die Belagerung die / 1705 [1703?] geschehen. die merwürdigste. Indeme ihr vom dem damahligen Holländischen / General Coehorn dermaßen mit Feuer einwerffen zu gesetzt wurde. dass der frā=/zösische Commandant Marquis d’ Allegre solches Feuer kaū 3. Täge ausstehen kön:/nen. In dem Rastätter - Friden bekam Sie der Chur – Fürst von Cöln wider, mit der Condition / das zu Fridens – Zeiten keine Besatzung darinn liegen. Zu Kriegs – zeiten aber, dem Kajser / und dem Reich. frey stehen solte. so viel Volck hin[n]ein zu legen. als es die Noth erfordern würde.”

„F. B. Werner delin.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil: / Sacrae/ Caesar: / Majest: ”, „Iohann / Christian / Leopold / excudit / Aug: Vind:”. A jobb alsó sarokban „B. 9.” jelölés olvasható. A két kartus között, középen a címer üresen maradt .



No. 8.
BRUXELLA –
BRÜSSEL látképe

Címe fent a képen
a szószalagon:
BRUXELLA - BRÜSSEL.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézzel színezett (vízfesték).
197 x 288 mm. A metszet a jobb
oldalon túl körbe lett vágva,
ezért a szöveg ott megcsönkült.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. Scarbek: Pfort.
 2. Löwner Pf.
 3. Läch Pfort.
 4. Anunctiaten.
 5. Finis Terrae.
 6. Boguinē Kirch.
 7. Augustin. Kirch.
 8. Water Pfort.
 9. S. Gudula.
 10. Prediger Closter.
 11. S. Nicolai Paroch.
 12. Thiergarten.
 13. S. Catharina.
 14. Becollecten.
 15. Flomisch Pf.
 16. Die Burg.
-
17. Stadt Haus.
 18. Kaunberg.
 19. Klein Carmelit.
 20. S. Georgii Par:
 21. Carmeliterinen.
 22. Porta Namur.
 23. P. P. Iesuiten.
 24. S. Zabulon.
 25. Carthausen.
 26. Die Capellen.

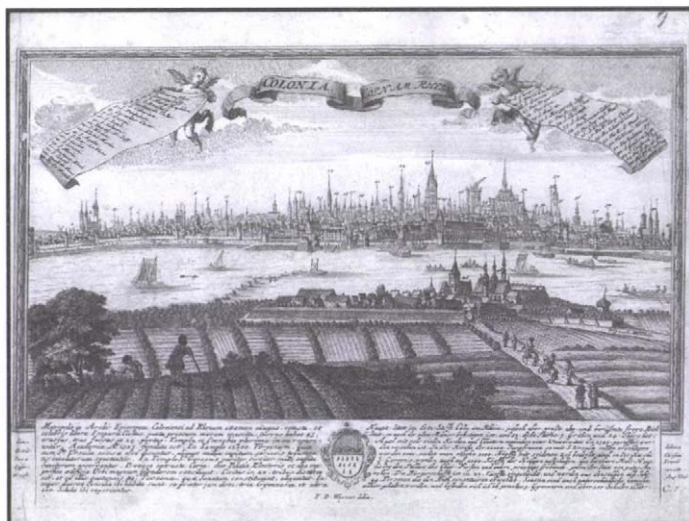
27. Minimi.
28. Der dick Thurn.
29. Capuciner.
30. S. Peter.
31. alt Haller Pfort.
32. Flus Penna.”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Ducatus Brabantiae Metropolis ad fl. Senne vel Sinne ex quo multi Cana:/les in urbem effūnut. Inter maximas, pulcherrimas et populosissimas Bel:/gii urbes numeratur. commercio et manufacturas insigniter floret. A⁰ 1585. / Dux Parmensis hanc urbem potestati Regis Hispaniae rursus subjiciebat. / A⁰ 1587 horrenda famis calamitate affligebatur A⁰ 1695. à Mareschallo / Villeroy globis ignovomis ita vexabatur, ut tertia pars urbis destrueretur. / A⁰ 1706. armis Confoederatorum se submittebat, quo facto Dux Bavariae im=/petu facto accerrime eam oppugnabat, sed appropinquante Exercitu Consocia:/torum relictis omnibus impedimentis redrocedebat. Vi Pacis Rastadiensis, ab / A⁰ 1714. Caesaris paret Imperio, qui A⁰ 1725. Archi – Ducissam Mariam Elisa:/betham. Leopoldi I. filiam Gubernatricem constituit. Praeterea haec urbs per=/petua sedes est omniū supremorum Collegiorum, nempe Senatus Civici, Camera / Consilii Bellici, Cancellariae et Gubernationis s. Aulae Brabantiae. Circumjacens re=/gio e una ex quatuor partib, Ducatus Brabantiae, et vocat, Quadrans Bruxellensis.”

„Die Haupt – Stadt in dem Herzogthum Brabant, an dem Fluss Senne, oder Sin=/ne aus welchem viele Canaele in die Stadt geben. Sie ist eine der grösten, Schönsten / und volkreichsten Staedten in den Niederlanden, treibt gute Handlung. und hat schö:/ne Manufacturen A⁰. 1585. brachte Sie der Herzog von Parma wider unter Spa=/nische Bottmaessigkeit, und A⁰. 1587. muste Sie eine grosse Hungers – Notht ausste:/hen A⁰. 1695. ward Sie von dem Marschall de Villeroy dergestalt bombardirt, / das fast der dritte Theil über einen Haufen fiele, uund A⁰. 1706. ergab Sie sich an / die haben Allürten, worauf Sie der Churfürst von Bajern A⁰. 1708. hefftig bestürmen / liess, sich aber bey Annäherung & Allürten mit Hinderlassung aller Bagage zurück zog, / Vor mög des zu Rastadt A⁰ 1714. geschlossenen Friedens gehört Sie dem Kajser. / welcher A⁰. 1725. die Kajserlich Leopoldinische Princessin Maria Elisabeth zur Gouver/nantin hieher verordnet hat. Sonsten befinden sich auch daselbst alle Hohe Collegia. als d. Stadt – Rath. die Cammer, der Kriegs – Rath, die Cantzley, und die Regierung, oder d. / Hof. / von Brabant, Das umliegende Land eines von den 4. Theilen des Herzogthums / und heisset das Quartier von Brabant.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae/ Caesar. / Majest. /”, „I. C Leopold[...] / exc. A. V. / F. B. Werner [...] / ad vivum / delineavit.”. A jobb alsó sarokban „B. 1[...]” jelölés olvasható. A két kartus között, közepén a város címere látható.



No. 9.
COLONIA –
CÖLN AM RHEIN látképe

Címe fent a képen a
 szószalagon: COLONIA –
 CÖLN AM RHEIN.
 Rézkarc és rézmetszet.
 Kézrel színezett (vízfesték).
 196 x 287 mm. A metszet bal
 alsó sarkán kis szakadás van.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az
 angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. S. Severini Pfort.
 2. Severini Stifft.
 3. S. Mariae Magdalena.
 4. S. Bonifacii.
 5. Carthausen Closter.
 6. S. Catharinae.
 7. S. Panthaleon.
 8. Carmeliter Closter.
 9. S. Georgii.
 10. S. Iacobi.
 11. S. Iohannis.
 12. Das ad. Fr: Stifft.
 13. S. Nicolaus.
 14. Klein S. Martin.
 15. A. Agathae.
 16. S. Peter. der Kleine.
 17. S. Caeciliae.
 18. S. Lorentii.
 19. S. Moritii.
 20. Die Apost. Kirch.
 21. S. Columb.
 22. Das Rath – Haus.
 23. Die Gr. Mark.
-
24. S. Clarae.
 25. S. Mariae Garten.
 26. S. Gereon.

27. Das Franc: Clost:
28. Der Dom.
29. S. Andreae.
30. S. Margareth: Stifft.
31. Das Predig: Clost:
32. S. Christoph.
33. S. Lupe
34. Das Iesuiten Colleg:
35. Die Ang: & u [?] S. Mari:
36. S. Ursula.
37. Die K: Corp: Christi.
38. Die Iohan: Com[m]ent:
39. Die K: d' Macob:
40. Die Ursul: Nonen.
41. Die Egelstein: Pf:
42. S. Cuniberti Stifft.
43. S. Cuniberti Th:
44. Die fl: Br: üb: Rh:
45. Die Pf: K: zu Dai: [?]
46. Die [...] [...] [a rajta lévő festékréteg miatt kiolvashatatlan]"

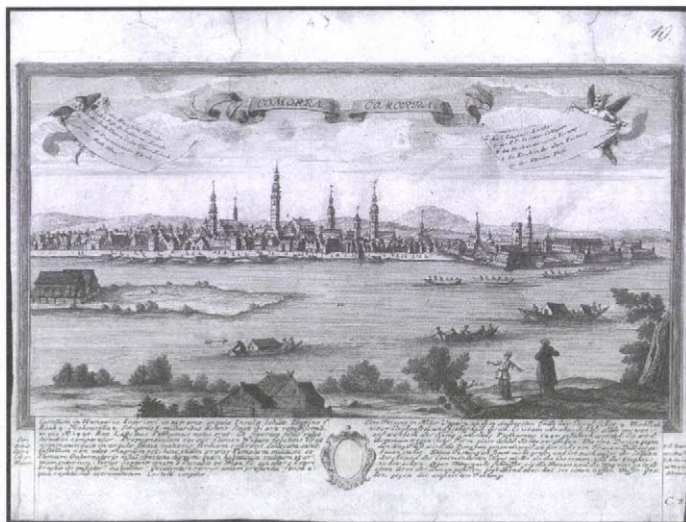
A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Metropolis in Archi – Episcopatu Coloniensi ad Rhenum attamen magna. vetusta. et /
 celebris libera Imperii Civitas, juxta priscum morem munita. turre habet 83: /
 crassas, tres fossas et 24. portas. Templi et Coenobia plurima in ea reperiuntur. Academia A^o 1383.
 fundata est. In Templo 11000. Virginum, quae / cum S^{tae} Ursulae occisae esse dicuntur,
 aliquot millia capitum sericeis tegumen: / tis involutorum spectantur. In Templo S. Gereonis
 pariter circiter mille capita / Sanctorum asservantur. Pretiose extracta Curia duo Palatia
 Electoris et alia magna: / gnifica aedificia Urbi magnum splendorem conciliant. Civitas in 22.
 tribus dist'ctu / est, et ex illis quotannis 49. Personae, quae Senatam constituunt, eliguntur.
 In: / super diversa Concilia ibi habita sunt. et praeter jam dicta tria Gymnasia et ultra / 200.
 Scholae ibi reperiuntur.”

„Haupt – Stadt im Ertz – Stifft Cöln am Rhein, jedoch aber große. alte. und berühmte freye
 Reich -/ Stadt, so nach der alten Manier befestiget ist. und 83. dicke Thürne. 3. Gräben und
 24. Thore hat ; / Auch mit sehr vielen Kirchen und Clöstern in gleichen einer Universitaet die
 1383. gestiftet wor: / den versehen ist. In der Kirche der 11000 Jungfrauen so mit S. Ursulae
 sollen erschlagen / worden sein. siehet man etliche 1000. Köpffe mit seidenen Ze'g bedeckt.
 und in der Kirche : / S. Gereonis. werden auch auf 1000 Köpffe der Heiligen aufbehalten.
 das kostbare Raht – Haus ; / die bey den Palläst des Chur – Fürsten und andere prächtige
 Gebäude, geben der Stadt ein gutes An: / sehen. Die Bürgerschaft ist in 22. Zünffte
 eingetheilet. und werden aus denselben alle Jahr / 49. Personen die den Rath constituiren
 erwehlet. / Sonsten sind auch unterschiedliche Concilia / allhier gehalten worden und
 befinden sich üb' ob gemeltes 3. Gymnasia und über 200. Schulen alhier.”

„F. B. Wener delin.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil: / Sacrae/ Caesar: / Majest: /”, „Iohann / Christian / Leopold / excudit / Aug: Vind:”. A jobb alsó sarokban „C. 7.” jelölés olvasható. A két kartus között, közepén a város címere látható.



Nr. 10.
COMORRA –
COMORRA látképe

Címe fent a képen
a szószalagon:
COMORRA – COMORRA.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézrel színezett (vízfesték).
185 x 290 mm. A metszet jobb
felső sarkában, illetve közepén,
a bal felső sarok felé szakadás
van.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. die Raiz'sche Kirche
2. der P. P. Trinitarier Kirch.
3. der Stadt Thurn. ű. die Pfarr Kirch.
4. der P. P. Franciscaner Kirch.
5. das Rath Hauss.

-
6. die S. Iohannis Kirche.
 7. der P. P. Iesuiten Collegium.
 8. die Kirch in der neuen Festung.
 9. die Kirch in der alten Festung.
 10. der Donau Fluss.”

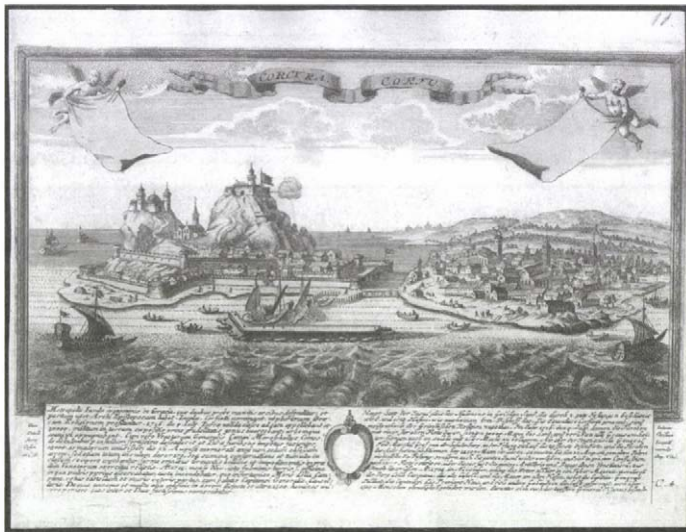
A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Castellum in Hungaria Inferiori in extremo angulo Insulae Schütt. Iaurino s. / Raab 4. Neoheuselio 2. Strigonio 5. milliariibus distans. Stetit ibi arx vetustissima, / in qua A^o. 1440. Rex Ladislaus Posthumus natus erat. Ob figuram situs vulgo / testudini comparatur. Propugnaculum versus flumen Wagam spectans Virgo / nominatur ; quia in angulo statua mulieris formam referens collocata extat. / Castellum non adeo magnum est, hinc etiam praeter Templum militum et / Domum Gubernatoris nihil spectatu dignum. quam habitacula militum et ar=/mamentarium. Versus Septentrionem a Danubio et Waga fl qui altero Isteri /

brachio ibi miscetur, includitur : Occidentem versus autem profunda fossâ a=/quâ repletâ sub extremitatem castelli cingitur.”

„Eine Festung in Nider Ungarn an dem aeußersten Ende der Insul Schütt. 4. M. vō Rab. / 2. von Neuheussel. und 5. ober halb Gran. Es ist ein uhraltcs Schloss allda gewesen. / auf welchem der König Ladislaus Posthumus 1440. gebohren worden: Sie wird: / ins gemeinwegen ihrer Form. einer Schild – Krötte verglichen. Die eine Bastion gegen / den Wag Fluss wird die Jungfrau genannt, weil an der Ecke ein Frauen – Bild ausge=/bauen stehet. Diese Festung ist sonst nicht gross, und ist auch ausser der Soldaten / Kirche, und des Commendanten Haus nichts als die Casermen. und das Zeughaus: / zu betrachten. Gegen Mitternacht schlüsset sie die Donau und die Wag ein, so in dē / einen Arm der Donan gefallen. gegē Abend aber, hat sie einen tieffen Wasser – Gra=/ben, gegen der aeußersten Festung.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae/ Caesar. / Majest. ’”, „I. C. Leopold[...]/ exc. Aug. Vi[...]/ F. B. Wernr[...]/ ad Vivam[...]/ delineavit”. A jobb alsó sarokban „C. 3.” jelölés olvasható. A két kartus között, középen a címer üresen maradt.



No. 11.

CORCYRA - CORFU látképe

Címe fent a képen

a szószalagon:

CORCYRA – CORFU.

Rézkarcs és rézmetszet.

Kézszínezett (vízfesték).

192 x 285 mm.

A képen elhelyezett jobb és bal felső sarokban látható, angyalok tartotta szószalagokon nincsenek feliratok, se a metszeten számozás. A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Metropolis Insulae cognominis in Graecia, quae duabus probe munitis arcibus defenditur: et / portum ut et Archi Episcopocum [!] habet. Incolae, Corfiotti nominant, ut plurimum Grae=/cam Religionem profitentur. 1716. die 4. Iuly. Turcae valida classe ad eam appellebant et / 30000. militum in terram expositis omne crudelitatis [!] genus exercebant, urbemque / omni vi oppugnabant. Cum vero Venetorum Generalis Campi Mareschallus Comes / de Schulenburg castellum fortissime defenderet et Túr'ae furiosos impetus facientes / 18000. armorum amisisset, die 22 Augusti memorati anni non solum obsessam / arcem, sed etiam totam insulam deserere, seq; summa consternatione et tumultu in / claßem recipere

cogebantur, ferme omnibus tormentis bellicis et impedimentis in prae/dam Venetorum exercitui relictis. A^o. 1718. mense Nov. ictu fulminis turris s. officina, / in qua pulvis pyrius asservabatur, tacta incendebatur, quo in fortunico Mons della Cam=/pana, vetus castellum et muris veteris partus, cum palatio Capitanei Generalis, Cancel=/laria. Domus annonae et multa alia aedificia in aérem disjecta et ultra 1500. homines mi=/sere periere, quos inter et Dux fortissimus numerabatur.”

„Haupt – Statt der Insulgleiches Nahmens in Gri’chenland, die durch 2. gute Festungen beschützt / wird, und einē Hafen, wie auch einen Ertz – Bischoff hat. Die Einwohner Corfietti genannt, sind : / meistenheils der Griechischen Religion zugethan. Im Jahr 1716. den 4. July, kamen die Türcken / mit einer starchen Flotte davor, setzten 30000. Mann das Land, und verübten alle Grausamkei=/ten. fiengen auch an solche mit aller Macht zu belagern. Als aber der Venetianische General: / Feld Marchal Graf von der Schulenburg, in der Festung sich auf das tapfferste defendirte, und die Türcken / durch ihr furieuses Stürmen bey 18000 Mann verlohren. so musten sie den 22 Augusti gemelten Jahrs, / nicht allein die Festung : sondern auch die gantze Insul wider verlassen, und sich in gröster Confussion, / nach ihrer Flotte retiriren, über dieses fast die gantze Artillerie und Bagage denen Venetianeri, zur / Leuthe hinterlassen. A^o. 1718. in November, schlug das Wetter allhier in ein Pulver – Magazin, wordurch / der Berg della Campagna, das alte Castell, und die Mauer am alten Hafen, nebst des Capitain – Generals / Pallast. die Cantzley, das Proviand – Haus, und viele andere Gebäude in die Luft gesprengt, auch über / 1500 Menschen elendiglich getödtet wurden. darunter sich auch der tapffere General Pisanus besande.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae/ Caesar. / Majest. /”, „Johann / Christian / Leopold / excudit / Aug. Vind.”. A jobb alsó sarokban „C. 4.” jelölés olvasható. A két kartus között, középen a címer üresen maradt.



Nr. 12.
CRACOVIA – CRACAU látképe

Címe fent a képen
a szószalagon:
CRACOVIA – CRACAU.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézrel színezett (vízfesték).
195 x 296 mm. A metszet bal
felső szélén sérült.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

| | | |
|------------------------|------------------------------|---------------------------|
| „1. Promik | 2. S. Valentin | 3. Philippi Iacobi. |
| 4. S. Iudae Sin. | 5. S. Floriani. | 6. Praetorium. |
| 7. Königs – Lusthauss. | 8. S. Petri. | 9. Aula Episc: |
| 10. Maria in Arena. | 11. Porta S. Floriani. | |
| 12. Porta Slaecov. | 13. S. Spirit ₃ . | 14. S. Crucis. |
| 15. Habit: Iesuit. | 16. S. Marci. | 17. S. Stephani. |
| 18. S. Maria. | 19. Hab. Epis. | |
| <hr/> | | |
| 20. Praetorium. | 21. SS. Trinit. | 22. Sutoria. |
| 23. Om. Sanct. | 24. S. Apa. | 25. S. Francisca. |
| 26. Iesuit. | 27. S. Andreae. | 28. S. Martin. |
| 29. Curia. | 30. Palatia R. | 31. S. Stanislai. 32. / |
| S. Michael. | 33. T. Bernardi. | 34. S. Hedwig. |
| 35. S. Agnes. | 36. P. Vistulo | 37. Obid. Iud. |
| 38. S. Laur. | 39. Corp. Christi. | 40. Prot. |
| 41. S. Caht. | 42. Leon. | 43. S. Daniel |
| 44. S. Iacobi.” | | |

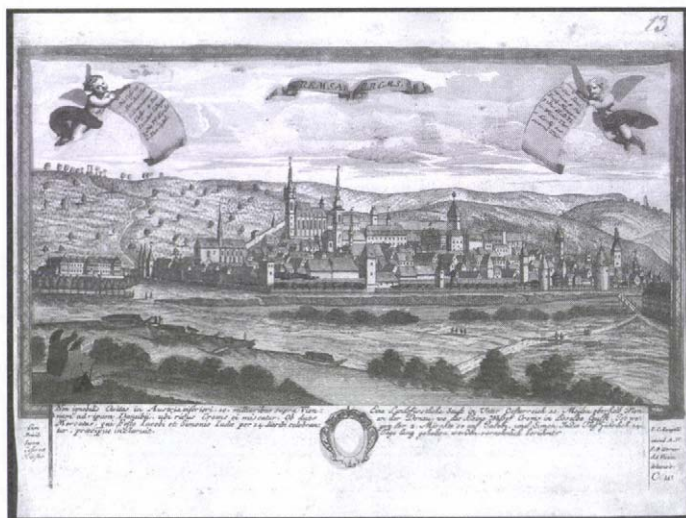
A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Metropolis Palatinatus cognominis et totius regni Polonici ad Vistulam, spatio 9. milliarium à finibus Silesiacis / distans. In Comitiiis Polonicis suffragia sua per Deputatos defert. Populosa est ac perampla. duplici muro et / fossis opere coementitio perfectis et aqua repletis cincta. Prominet etiam arx munita rupi superstructa. / Nobilitatur Universitate. Quae A⁰ 1364 quidem fundata sed demum A⁰ 1400. rite constituta et inaugurata est. / Habet etiam Episcopatum. qui Archi Episcopi Gnesnensi subjacet et cuius Episcopus simul Dux Severiae au-/dit, quo nomine jus habet monetas cudendi. Praeter Waywodam habet etiam Castellatum, et prope urbem St: / celebres salinae, ubi sub terra 500. familiae in Domibus habitant ex frustis salitis constructis. Consistit ex 4. / distinctis oppidis, quorum singula Magistratus peculiare habent, et vocantur Cracovia Clepharia. Stra- / domia et Casimiria ad fluvium Roduck, in quo posteriori Iudaei habitant et Synagogam possident. In hac / civitate ab A⁰ 1320. Reges coronantur et sepeliuntur et in adjacente regione multi amoenissimi horti reprüt₃.”

„Hauptstatt in der Woywodschafft dieses Nahmens und auch dess gantzen Königreichs Polen an der Weixel, unge-/fähr 9 Meilen von [kihúzva] von den Schlesischen Grenzen, gibt auf den Polnischen Reichs –Tägen ihre Stim[m]e durch Depu-/tirt. Sie ist volckreich, gross, hat doppelte Mauren und einen ummaurten Wasser Graben, nebst einen festen Schloss auf einē / Felsen, wie auch eine Universitaet, welche A⁰ 1364. zwar angelegt, aber A⁰ 1400. erst im rechten Stand gebracht worden, in-/gleichen ein Bischoffthum, welches unter das Ertzbisthum Gnesen gehöret und dessen Bischoff zugleich Herzog von Severi-/enist, in Qualitaet er das Recht hat, Geldschlagen zu lassen. Nebst den Woywoden, hat sie auch einen Castellat / und bey der Statt sind berühmte Salzgruben, allwo unter der Erde bey 500. Familien, in Häussern wohnen, welcher von Salzstückē / gebauet sind Sie besteht aus 4 Stätten deren jede ihre Obrigkeit hat, und seyn Cracau, Clephard, Stradomia und Casimiria / am Fluss Rodauka, in welcher letztern die Jüden wohnen, und eine Synagoge haben. In

dieser Statt werden seit 1320. / die Könige gekrönt und begraben, und in der benachbarten Gegend, gibt es viel schöne Lustgärten.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privileg. / Sacrae/ Majest. / N°. 6. [áthúzva]”, „Ioseph / Friedrich / Leopold / excudit / Aug. Vind.”. A jobb alsó sarokban „C. 8.” jelölés olvasható. A két kartus között, középen a város címere látható.



No. 13.
CREMSA – CREMS látképe

Címe fent a képen
a szószalagon:
CREMSA – CREMS.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézrel színezett (vízfesték).
185 x 290 mm.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. Die Casarmē.
 2. Das Stein Thor.
 3. Dominicaner /
Closter. | 4. Das /
Iesuiter Collegiū
 5. Die Pf. Kirche
 6. der Spital.
-
7. Das Semi=
narium. | 8. Die /
Engle Nonnen.
 9. Das Helle Th.
 10. Wiener Thor.
 11. Kirchl_e zur /
eisernē Thür.”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Non ignobilis Civitas in Austria inferiori, 10. miliaribus supra Vien=/nam ad ripam Danubi, ubi rivus Crems ei miscatur. Ob duos / Meroatus [!], qui Festo Iacobi et Simonis Iudae per 14 dies ibi celebran=/tur, praecipue inclaruit.”

„Eine Landfürstliche stadt in Unter Oesterreich 10. Meilen oberhalb Wien / an der Donau, wo das kleine Wasser Crems in dieselbe laufft. Ist we=/gen der 2. Märckte so auf Iacobi, und Simon Iudae Täg, jährlich: 14. / Tage lang gehalten werden vornemlich berühmt.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae/ Caesareae / Majest.”, „I. C. Leopold / excud. A. V. / F. B. Werner / Ad Vivum / delineavit:”. A jobb alsó sarokban „C. 10.” jelölés olvasható. A két kartus között, középen a címer üresen maradt .



No. 14.
DANTISCUM –
DANZIG látképe

Címe. fent a képen
a szószalagon:
DANTISCUM – DANZIG.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézrel színezett (vízfesték).
202 x 285 mm. A metszet a bal
szélén túl körbe lett vágva.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. Heile /
Leichnams Thor.
2. S. Elisabeth.
3. S. Jacobs Thor
4. Der weissen /
Müncher Clost.
5. S. Bortholomey,
6. Alt Stättisch /
Rath Hauss.
7. Das Hohe Thor
8. Gefangnen Thor
9. S. Iohannes.
10. S. Maria.

11. Neu Stättisch: /

- Rath Hauss.
 12. König. Arti hoff.
 13. S. Barbarae Spital.
 14. A. Barbarae /
 Kirch.
 15. S. Peter.
 16. Schlottland.
 17. Mutlau Fluss.
 18. Hagels Berg.
 19. Stolzenberg.
 20. Bischoffsberg.”

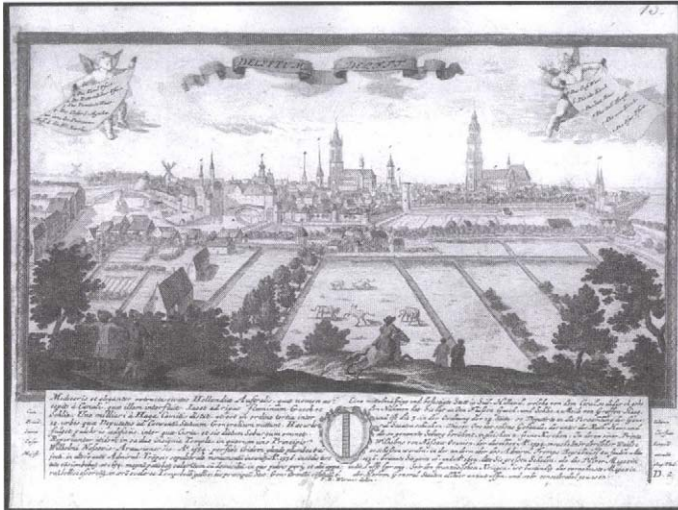
A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Magnum, locuples munitu' ac pulchru' Emporiu' in Pomerellia, Borussia Polonica ad ripa' occidentale Vistulae, / quae in sinu' se effundit, sitū, ubi com[m]odus portus reperit. Est ex numero urbiu' Hanseaticaru' et quonda' impe=rio Equitū Crucigeroru' parebat A⁰ 1454. in Tutela' Regū Poloniae concessit: hinc in Comitiis in Regib₉ Polonicis / eligendis jure suffragii gaudet et Rex Poloniae à se constitutu' et depende' Burggravitū in hac urbe fovet. Etsi igitur / Civitas Rege' Poloniae Protectore' suum agnoscit, insignibus tamen fruitur Privilegiis, e. g. Regalibus monetas cudend-/di; im[m]unitate ab omnib₉ tributis et aliis: insuper non nisi incertis casibus ab hoc foro ad Rege' appellari potest. / Omnes Religiones in hac urbe tolerantur, attamen totus Senatus, exceptis duobus Reformatis Assessoribus, ex membris / Evangelicae Religionis addictis constat. In urbe reperiunt₃ 20. Temp₃, 3. coenobia, illustre Gymasiu', et sub= / urbia Bischoffsberg, Stolzenberg, et Schottland Fama celebris á geminata virtute. Cerevisia pinguior, / Doppelbier' nominata hic coquitur, quae ob efficacia' et densitate' magis ut medicina, qua potus ordinarius / adhibet₃. Spectatu digna hic s't elegans Bibliotheca et instruct' mu' Armamentariu', cum aliis aedificiis publicis. Satis am=/pla gaudet Iurisdictione, quae praeter sic dictas insulas Dantiscanas eti'm sic dicta' Ins. Nährung et terr' ac oppidulu' Heila' com-/plectit₃. A⁰ 1709 [egy szó kihúzza] in hac Urbe ultra 32000. hominu' peste hic absumta fuere.”

„Grosse reiche, und feste Handelsstatt in Pomerelien, in Polnischen Preussen am Westlichen Ufer der Weixel, / wo sie sich in den Meerbusen ergeust, und allewo ein schöner Hafen ist. Sie ist eine Hansee – Statt, und / stunde vor mahls unter den Creutz Rittern, hat sich aber seit 1454, unter polnischen Schutz begeben, / und gibt auf den Reichs Tügen dises Königreichs, und zu d. Königlichen Wahl ihre Stim[m]e. Dahero auch, / der König in Polen, allhir einen von ihm dependirenden Burggrafen hat. Ob nun wohl di Statt de' König / vor ihren Schutz Herrn erkenet. hat sie doch herrliche Privilegia, das Müntzwesen Freyheit von allem / Tribut unda: m. Es werden hie alle Religionen geduldet: doch ist der Rath gantz, biss auf 2. reformirte Asses=/sores evangelisch In d. Statt sind 20. Kirchen, 3. Clöster, ũ. ein berühmtes Gymnasiu'. die Vorstätte aber, / heissen Bischoffsberg, Stoltzenberg. ũ Schottland. Das berühmte Dope**l**bier, ist eine rechte Artzney. Sehens/würdig ist allhier, die schöne Bibliothek. ũ. das vortreffliche Zeughauss, mit andern mehr. Die Statt hat / ein herrliches Gebieth, welches nebst den dätziger Werdern auch die sogenante Nährung, und das Land ũ. / Stättlein, Heila begrefft. Im letzten nordischen Krieg. hat diese Statt verschiedenes über sich

müssen. / ergehen lassen, und A^o 1709. sind darinen über 32000. Menschen. an der Pest gestorben.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privilegio / Sacrae/ Cae=sareae / No 13 [kihúзва].”, „Ioseph / Fridrich / Leopold / excudit / Aug. Vind.”. A jobb alsó sarokban „D. 1.” jelölés olvasható. A két kartus között, közepén a város címere látható.



No. 15.
DELLFTUM –
DELFT látképe

Címe fent a képen a
szószalagon:
DELLFTUM – DELFT.
Rézkarc és rézmetszet. Kézrel
színezett (vízfesték).
201 x 289 mm.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. Die Kettel Pfort.
 2. Die Rotterdam[m]er Pfort.
 3. Das Provintz Haus.
 4. Das Closter S. Agathae. / wo iezo der Prinzen-/
Hof, ü. die Fr: Kirche.
-
5. Das Gast Haus.
 6. Die alte Kirch.
 7. Das Statt Haus.
 8. Das zoll Hauss.
 9. Die neue Kirch.
 10. Die Oster Pfort.”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Mediocris et eleganter extracta civitas Hollandiae Australis, quae nomen ac=/cepit á canali, quae illam interfluit. Iacet ad ripas fluminum Gaech et / Schlie. Uno milliari á Haga Comitit distat, et est in ordine tertia inter / 28. urbes. quae Deputatos ad Conventū Statuum Generalium mittunt. Haec urbs / fulget pulchris aedificiis. inter quae Curia et sic dictum Soburgum eminet, / Reperiuntur itidem in ea duo insignia templa in quorum uno Principis / Wilhelmi Nassovio Arausionensis. A^o 1584. perfide ibidem glande plumbea tra-/jecti, in

altero autē Admiral: Trōpeis sepulchrale monumentū invenit₃ A⁰ 1536. incēdio tere'[/?]/tota cōsūmbebat₃ [!], et 1654. magnā patiebat₃ calam'tem. cū domiciliū, in quo pulvis pyri₉ et alii appa:rat₉ bellici asservāt₃, in aerē evolaret. Temp: belli gallici hic praecipuū Stat: Gen: Armitiū cōstitutū é.”

„Eine mittelmässige und befestigte Stadt in Süd – Holland, welche von dem Canal so dadurch geht / den Nahmen hat. Sie ligt an den Flüssen Gaech, und Schlie, 1. Meile von Graffen – Haag, / und ist die 3. in der Ordnung der 18. Stätte, so Deputirte in die Versam[m]lung der Gene=ral Staaten schicken. Dieser Ort hat schöne Gebäude, darunter das Rath – Haus, und / die so genannte Soburg berühmt, ingleichen z. Seine Kirchen. In deren einer Printz / Wilhelms von Nassau – Oranien, der daselbst A⁰ 1594. meuchelmörderischer Weise / erschossen worden, in der andern aber des Admiral Tromps Begräbnüss zu finden. An[n]o / 1536. brannte Sie gantz ab, und A⁰ 1654. litte Sie grossen Schaden, als das Pulver Magazin / in die Lufft sprang. Seit den französischen Kriegen, ist beständig dass vornehmste Magazin / der Herren General Staaten allhier anzutreffen, und sehr considerabel gewesen.”

„F. B. Werner delin.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae. / Caesar. / Majest:”, „Johann / Christian / Leopold / excudit / Aug: Vind:”. A jobb alsó sarokban „D. 2.” jelölés olvasható. A két kartus között, középen a város címere látható.



No. 16.

GAIETA – GAETA látképe

Címe fent a képen
a szószalagon:
GAIETA – GAETA.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézrel színezett (vízfesték).
192 x 292 mm.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. Porto.
2. S. Pietro.
3. S. Catharina.
4. Il Duomo.
5. PP. J. S. Dominico.

6. Castello.
7. S. Martino.
8. S. Francesco.
9. Chiesa B. V. M.

-
10. Monte d. Orlando.
 11. SS. Angelo.
 12. P. P. di Agostino.
 13. Croce.
 14. Monte Trinita.
 15. Ad SS. Apostol.
 16. Capucini.
 17. Agostini Scalza.
 18. S. Cosmo.”

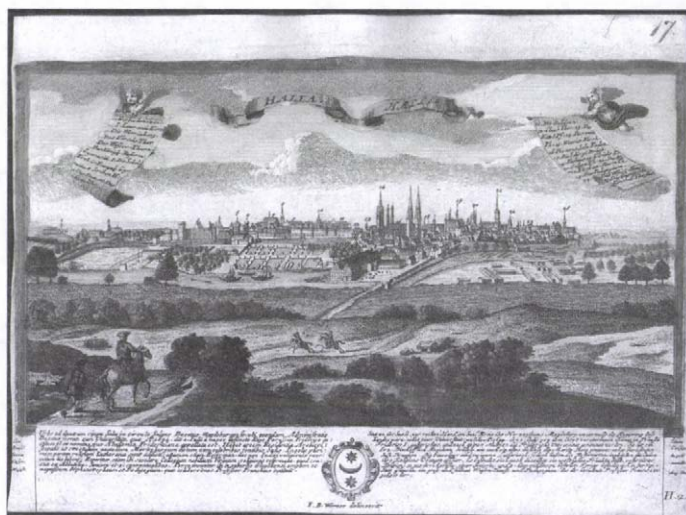
A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Celebris et munita civitas Regni Neapolitani in terra Laboris sive de Lavoro in pen=insula ad radices collis cujusdam non procul á mari Toscano. Habetur pro clave Regni / versus Statum Ecclesiae, inter Capuam et Terracinam sita est. Ob vetustatem admodū / illustris fertur et initio tantum Piscatoris inquilinos habuisse tradunt. Hoc aevo hic loc₉ / comodissimo utitur portu, cui munitum Castellum adjunctum, ab Alphonso Arragoniae / Rege A⁰ 1440. exstructum et á Rege Ferdinando celsis muris cinctum. Reperitur ibi / alimenterum copia et fructuum optimi saporis abundantia. Olim hic locus Pontifi=cum parebat: postea Reges Neapolitani sibi istum vindicarunt: Circumjacens re=gio est amoenissima et Cicero quoq₃ in ea praedium suum Formiauum [!] possidebat. / Reperiunt₃ hic loci rupibus incisae Speluncae. quas Grottas dicunt, multa itidē Tem=pla et Coenobia. Episcopat₉ urbis hui₉ instituebat₃ á Papa Leone IV. postquam Urbs For=/mia ubi primum constitut₉ erat. A. 850 á Saracenis deleta fuisset. Episcopi nulli sub=/ sunt Metropolitano et á Rege denominantur. A⁰. 1707. haec urbs á Caesareis per Comitum / Dannium obsidebat₃ et 30. Sept. Impetu facta expugnabat₃ in eaq₃ etiam multi primariae Di=/gnitatis Hispani, quos inter Dux d' Escalona, Rex Vicarius Philippi V. item Princeps / de Bisaccia et Cellamare, Marchio de Villeva et alii complures captivi belli jure facti s't 1735. / ab Exercitu Hispaniorum obsidione claudatur, et illata vi d. 6. Augusti Car: Prin=/cipis Hispanici arbitrio se permittere cogebatur.”

„Ist eine feste und berühmte Stadt des Königreichs Neapolis, in Terra di Lavoro, auf ei=ner halb Insul, an dem Anfang eines Hügels, unfern des Tascanischen Meers. Sie ist ein Schlüs/sel des Reich an den Kirchen Staat, zwischen Capua und Terracina gelegen. sonst ist sie / wegen ihres Alters sehr berühmt, und soll erstlich von Fischern sein bewohnt gewesen, heint / zu Tag aber hat diser Ort einen herrlichen Hafen, wobey ein festes Schloss, das König Al=/phonsus von Arragonien A⁰ 1440. erbauet, und König Ferdinand mit hohen Mauern um=/geben. Man hat daselbst einen Überfluss an Victualien und Früchten, so sehr wohlgeschmack / befunden werden. Vor Zeiten war dieser Ort den Paebsten unterworffen, nach der Zeit aber / ist sie unter die Koenige von Neapolis gekommen. Die Gegend daherum ist sehr lustig, / und hat auch Cicero in selbiger sein Landgut Formianum gehabt. Es finden

sich da herū / in Felsen gehauene Grotten, auch viele Kirchen, und Clöster. Das Bisthum hieselbst ward / von Pabst Leone IV. angerichtet, nachdem die Stadt Formia da es anfaenglich war A⁰. 830. von / den Saracenen verstört worden. die Bischöffe st'hen unter keinen Metropolitano und werden vō / dem König ernennet, A⁰ 1707. ist Gaeta von den Kajserlichen, unter dem General Grafen, von / Daun belagert, und den 30. Sept. mit Sturm erobert, auch darinnen vil vohrnehme Spanier da=/runter der Duca d'Escalona, gewesener Vice König Philippi V. ingleichen die Fürsten von Bisac=/cia und Cellamare auch der Marchese de Villena. ū. a. m. Zu Kriegs Gefangenen gemacht worden. / A⁰ 1735. ist Sie von den Spaniern belagert worden. ū. musste sich an den Infant Don Carl d. 6. A. ergebē.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacra / Caesareae / Majest.,” „I. C. Leopold / exc. A. V. / F. B. Werner / ad Vivum / delineavit.” A jobb alsó sarokban „G. 1.” jelölés olvasható. A két kartus között, középen a címer üresen maradt .



No. 17.

HALLA – HALLE látképe

Címe fent a képen a szószalagon: HALLA – HALLE. Rézkarc és rézmetszet. Kézrel színezett (vízfesték). 195 x 291 mm. A metszet túl körbe lett vágva, ezáltal főként a baloldali szélén lévő szövegek csonkultak meg kissé. A jobb alsó sarokból egy darab papír hiányzik, valószínűleg a körbevágás következtében.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- | | |
|---------------------------------------|----------------|
| „1. Giebichestein | |
| 2. S. Laurentii Kirch | |
| 3. Die Morizburg. | |
| 4. Das Ulrichs Thor | |
| 5. Der Wasser – Thurn. | |
| 6. Das Königl. Reform: / Gymnasiū. | 7. Die Schul / |
| Kirch. ū. Evangelē Gym / Nasiu. | 8. Striken H: |
| 9. Der Dom. | 10. das / |
| Stein Thor. | |
-
11. Die Residenz

- | | | |
|--------------------------|--|-------------------|
| 12. Claus Thor. | | 13. Die / |
| Kittel- Pf: | | 14. Der roth / |
| Th= | | 15. Mariae Kirch. |
| 16. Die neuē Salz Koden. | | |
| 17. Die Schörgē Brück. | | |
| 18. Rathaus | | 19. Ulrichs K. |
| 20. Galgen Th. | | 21. Die Mo- / |
| riz Kirch | | 22. Moriz Th: |
| 23. Das Pedagogium. | | |
| 24. Das Waisē – Haus. | | |
| 25. Die Glaugische / | | |
| Kirch. ū. Vorstatt.” | | |

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Urbs ad dextram ripam Salae in circulo Salano Ducatus Magdeburgensis, ubi quondam Administratio / Ducatus fuerat cum Universitate, quae A^o 1694. die 1. Iulii à nuper defuncto Rege Porussiae Friderico in=stituta et ex nomine, ejus Academia Fridericiana appellata est. Habet arcem Residentia Archepi=scopalis ut e vetustum castellum Moritzburgum dictum cum celebribus fontibus Salis. Incolae pluri=mam partem religioni Lutheranae sunt addicti: attamen etiam Reformati, nec non Iudaei religionis exer=ctium hic habent. Reperitur etiam ibi seculare Collegium nobilium Vir’inum, religionis reformatae, quod con=stat ex Abbatissa, Seniore et 8. conventualibus, Porro invenitur ibi in suburbio Glauchensi amplum et / magnificum Orphanotropheum et Paedagogium, quae celeberrimos Professor Franckius instituit.”

„Statt an der Saale, zur rechten Hand, im Saal Kreis des Herzogthums Magdeburg, wo vor mahls die Regierung dass / Landes ware, nebst einer Universitaet: welche A^o 1694. den Julÿ von dem letzt verstorbenen König in Preußē / Friderico I. aufgerichtet, und nach seinen Nahmen die Friderichs Universitaet genennet worden. Sie hat ein / Erz Bischöflich Residenz Schloss, wie auch ein altes Schloss die Moritz Burg genannt: nebst berühmten / Salz Brunnen. Die Einwohner sind meistens Lutherisch, jedoch haben die Reformirten, ingleichen die Juden / ihre Religions –Übungen allhier. Es befindet sich auch daselbst ein weltliches Fräulein Stifft, reformirter / Religion, so aus der Aebtisia, einer Seniorin, und 8. Convenälinnen bestehet. Ferner befindet sich in der Vor=Statt Glaucha, ein grosse - und schönes Waisen – Hause, und Paedagogium : das der berühmte Professor Francke an=/geleget hat.”

„F. B. Werner delineavit.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae. / Caesar. / Majest:”, „Iohann / Christian / Leopold / excudit.”. A jobb alsó sarokban „H. 2.” jelölés olvasható. A két kartus között, közepén a város címere látható.



No. 18.
HANNOVERA –
HANNOVER látképe

Címe fent a képen a szószalagon: HANNOVERA – HANNOVER. Rézkarc és rézmetszet. Kéznel színezett (vízfesték). 181 x 289 mm. Az eredeti lemez méret alul és felül kivehető: 201 x ... mm. A metszet jobb oldala annyira körbe lett vágva, hogy a jobb oldalon lévő szöveg megcsonkult. A metszet bal felső sarkában is van két sérülés.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. Die Cathol Kirch
2. die Fürstliche Reit / Schule.
3. die Neu Stadter - / Kirche.
4. das Calenberg Thor.
5. das Stein Thor.
6. zum heiligen †
7. das Zeug Haus.

-
8. das Leihne Thor.
 9. die Fürstliche Cantzley :
 10. das Fürstliche - / Schloss.
 11. die Marckt – Kirche.
 12. das Rath Haus.
 13. S. Egidij Kirche.
 14. S. Egidij Thor.
 15. der Fluss Leine.”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Residentia et Metropolis Electoratus cognominis erat olim ex primariis in Brunsvicen=/si Principatu Calenberg. Sita est ad ripam Fl. Leinae et in limitibus cujusdam silvae. Cum A⁰. / 1634. Dux Frider. Ulricus mortuus esset Lunaeburgensis Dux Georgius hac in Urbe Au=/lam suam constituit, quo facto splendidis Aedificiis exornata et Incolarum frequentia et / Ornamentis valde aucta est. Iam antea validis celsisq; moenibus Vallis, propugnaculis et fos=/sis aqua repletis munita erat : Inveniuntur ibi 4. longae ac simul latae plateae. Tres Portae / et totidem templa Parochialia, diversa etiam Ptochotrophea et Orphanotrophea. Prae=/sertim hic spectanda se offert insignis machina hydraulica, qua ope magnae Rotae

aqua / ex flumine Leina in altum elevantur. tum in forum derivatur et per totam urbem di=spergitur. Magna qaestus pars hujus civitatis jam per 200. annos consistit in certo ge=nera Cerevisiae, qua ab inventore suo Zythopaeo et cive hujus urbis nomine Conrad Bray: /han appellationem accepit et pro perquam sapida.”

„Die Residentz – und Haupt – Stadt des Churfürstenthum gleiches Nahmes, war sonst eine der fürneh=ersten Staedte in dem Braunschweigischen Fürstenthum Calenberg . Ligt an der Leine, und einem / Wald. Nachdem A^o. 1634. erfolgten Absterben Herzog Friedrich Ulrichs, hat Herzog Georg zu / Lüneburg seine Residenz allhier genommen, wodurch die Stadt mit ansehnlichen Gebaueuden / vermehrt worden, und an Einwohnern und Zier de sehr zugenommen, Sie ist ohne dem schon mit / hohen starcken Mauren. Waellen, Bolwercken, und Wasser – Graeben 36. Thürnē. auf der In[n]ern Mau/er, 4. langen und breitten Gassen, 3. Stadt – Thoren, und so viel Pfarr – Kirchen, auch unterschiede=nen Armen, und Waisen – Haeussern versehen gewesen. Sonderlich ist in der Stadt eine schoene Was=ser-Kunst, da durch ein grosses Rad das Wasser aus der Leine in der Höhe getrieben, ferner auf : / dem Marckt geleitet, und von da durch die ganze Stadt vertheilet wird. Ein grosser Theil der Nah=rung der Stadt bestehet fast bey 200. Jahren in einen Bier, so von seinem Erfinder, einen hiesigen / Brau Knecht Conrad Brayhen den Nahmen führet, und vor sehr gut gehalten wird.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae. / Caesar. / Majest:”, „Ioh. Christ [...] / Leopold exc[...] / ad Vivum / delineavit.”. A jobb alsó sarokban „H. 4.” jelölés olvasható. A két kartus között, középen a város címere látható.



No. 19.
**FARO DI MESSINA –
FARO DI MESSINA látképe**

Címe fent a képen a szószalagon:
FARO DI MESSINA –
FARO DI MESSINA.
Rézkarc és rézmetszet. Kézrel színezett (vízfesték). 188 x 292 mm. A metszet jobb oldala annyira körbe lett vágva, hogy a metszet kerete és a jobb oldalon lévő szöveg megcsonkult. Ennek következtében az írás nehezen olvasható.

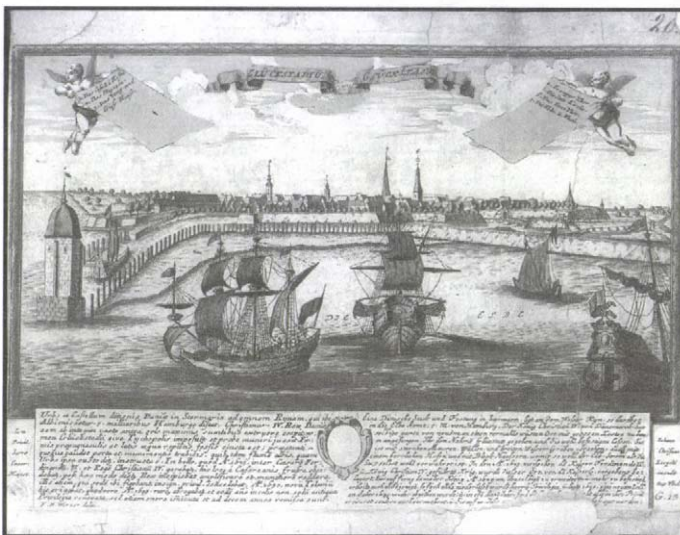
A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Fama celebratum est fretum maris mediterranei inter Siciliae et Calabriae ulterioris oram in Regno Nea=politano In septentrionali aditu hujus freti prominent ambo scopuli, olim

Sciyllae et Charybdis nomine / famosi. Charybdis prorie abyssus et vortex marinus est. qui semper undas suas ebullit et in altum / projicit et quaecunque navis ope remorum non accurate periculum evitare novit, statim absorbe= / tur. Scylla autem est petrosum promontorium é regione hujus vorticis, quod longe in mare excurrit et / altas cotes sub undis occultat, ut omni cura et contentione vix evitari queant. Quicumque igitur propi, / ad litus siculum declinant, illi incidunt in verticem Charybdis, unde veteres anceps hoc discrimen se= / quenti versu indicarunt Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdis. In his faucibus A⁰ 1710. / Angliae Classis Admiralis Bings Classem Hispanorum aggr'diebatur, idque tanta fortitudine ut / ferme omnes Hisp. Naves pessundatae fuerint . qua de re in lucem editae relationes pluribus / edocere potuerunt."

„Ist eine berühmte Meer Enge, dess mitteländischen Meers, zwischen den Küsten von Sicilien und Calabrie / Oltra in Neapolis, beym Nördlichen Eingang diesser Meer Enge, seind die bey den Stein Klippen so vor Alters / Scylla und Charybdis genennet wurden. Der Charybdis ist einrichter Meer Schlund und Würbel, distets / sein Wasser in die Höhe kochet, und welches Schiff sich mit rudern nicht accurat durch zu helfen weiss / solches wird gleich hinunter gerissen. Scylla aber ist ein felssigtes Vorgebürg deisen Strudel gegenüber wel=/ches sich tief ins Meer erstreckt, und hohe Felsen unter dem Wasser verborgen hat. das man mit der genau=sten Noth solche kaum evitiren kan: wer sich nun zu weit nach Sicilien hünüber hält, selbiger fällt in den Meer. / Strudel Charybdis dahero die Alten dise doppelten Gefahren in folgenden Vers zu erkennen geben. Inci=/dit in Scyllam, qui vult vitare Charybdis. In diesser Gegend grife A⁰. 1710. der Engle. Admir. Bings, / die Spanische Flotte an, da sich dann die Engelländer der massen tapffer hiltten, dass fast die ganze Flotte / ruiniert worden, wovon die dessfalls heraus gekommene Relationes mit mehrern werden zeugen können."

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae. / Caesar. / Majest.“, „Joseph / Firdrich / Leop[...] / excud[...] / Aug. Vin. / F. [...]“. A két kartus között, középen a város címere látható.



No. 20.
GLÜCKSTADIŪ –
GLÜCKSTATT látképe

Címe fent a képen a szószalagon: GLÜCKSTADIŪ – GLÜCKSTATT.
Rézkarc és rézmetszet. Kézrel színezett (vízfesték). 197 x 283 mm. Az eredeti lemez méret alul és felül kivehető: 201 x ... mm. A metszet több helyen is sérült. A jobb alsó sarok mellett egy nagyobb hiány miatt a szövegből is hiányoznak részek.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. Das Castellā Hafen
2. Das Magazin.
3. Das Zeug – und / Giess – Hauss.

-
4. Kremper Thor.
 5. Die Statt – Kirche.
 6. Das Neue Thor.
 7. Die Ebbe. Ū. Fluth.”

A kép megfelelő helyén: „DIE ELBE”.

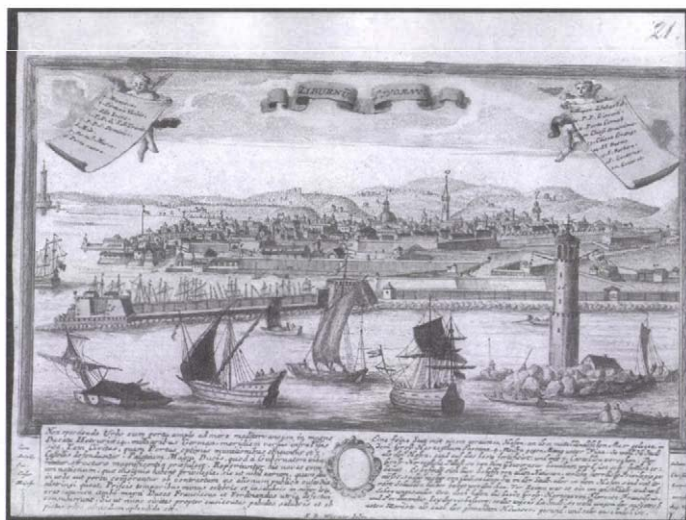
A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Urbs et Castellum ditionis Dani'ae in Stormaria ad amnem Rynam, qui ibi / Albi miscetur. 7. milliariibus Hamburgo distat, Christianus IV. Rex Daniae / eam ab integrin [?] vasto antea solo maximis sumtibus extruere coepit, no=/men Glückstadii sive Tychopolis imposuit et probe muniri iussit. Fir=/mis propugnaculis et latis aqua repletis fossis cincta est: praestanti / quoque gaudet portu et munimentis trabicis, quib₉ tam flumē albis, quam / Urbs ipsa custodit₃, instructa é. In bello, quod A⁰. 1625. inter Caesarē Fer=/dinandū. II. et Regē Christianū IV. gerebat₃, hic loc₉ á Caesareanis frustra obsi=/debat₃, post haec modo dict₉ Rex incipiebat amplificare et munitiorē reddere, / illis etiam, qui sedē ibi figebant, insign. privil. concedebat. A⁰ 1630. novū Teloniū / hic erigebat. quodvero A⁰. 1645. rurs₉ abrogabat₃ et eodē an[n]o incolis non solū antiqua / Privilegia renovata, sed etiam onera im[m]inuta et ad decem annos remissa sunt.”

„Eine Dänische Stadt und Festung in Stormarn, ligt an dem Wasser Ryn, so daselbst: / in die Elbe komt: 7. M. von Hamburg. Der König Christian IV. von Dänemarck. hat / selbige gantz von neuem, an einen vormahls wüsten Ort mit grossen Kosten zu bau :/en angefangen. Ihr den Nahmē Glückstatt gegeben, und Sie wohl befestigen lassen. Sie / ist mit starcken Mauren. Wällen. und breiten Wasser – Gräben versehen. auch mit / einem herrlichen Hafen und mit Block – Häussern. womit so wohl der Elb – Storm als die / Statt selbst wohl verwahret ist. In den A⁰. 1625. zwischen dē Kajser Ferdinando II. / ū. König Christian IV. geführte Krig, wurde diesser Ort, von dē Kajserle. vergebens be:/lagert ; hier auf fieng bemelter König A⁰. 1629. an, denselbigē zu erweitern ū mehr zu befestigē / ertheilte auch all dējenigē, so sich allda niederlassē würdē, herrle Privilegia. ū. Legte 1630. einē neuen Zoll / an. D: aber 1645. wider abgethan wurde : ū. in ebē diesē Jahr. Sind dē[...]cht alle in ihre Privil : / erneuret. sondern auch vermehret. ū. Sie auf 10. Jah[...] befreyet worden.”

„F. B. Werner delin.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae. / Caesar. / Majest:”, „Iohann / Christian / Leopold / excudit / Aug. Vind.”. A jobb alsó sarokban „G. 13.” jelölés olvasható. A két kartus között, közepén a város címere látható .



No. 21.
LIBURNŪ. –
LIVORNO látképe

Címe fent a képen
a szószalagon: LIBURNŪ –
LIVORNO.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézrel színezett (vízfesték).
202 x 284 mm. A metszet a bal
alsó sarokban kissé beszakadt.
Az alján és a jobb oldalon túl
körbe lett vágva, ezért – főként
a jobb oldalon – a szöveg
megcsontult

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az anyagok tartotta szószalagokon:

- „1. Mazocca.
 2. Fortez'a Vechio.
 3. Alla bocca.
 4. P. P. di S. S. Trinit.
 5. P. P. S. Dominici.
 6. Molo.
 7. Porta S. Marco.
 8. Porta nuova.
-
9. Magaz. Di Sal. et Tab.
 10. P. P. Giesuiti.
 11. Porta Corneli.
 12. Chiesa Armeniana.
 13. Chiesa Graeca.
 14. Il Duomo.
 15. S. Barbara.
 16. Lanterna.
 17. Lazeret.”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

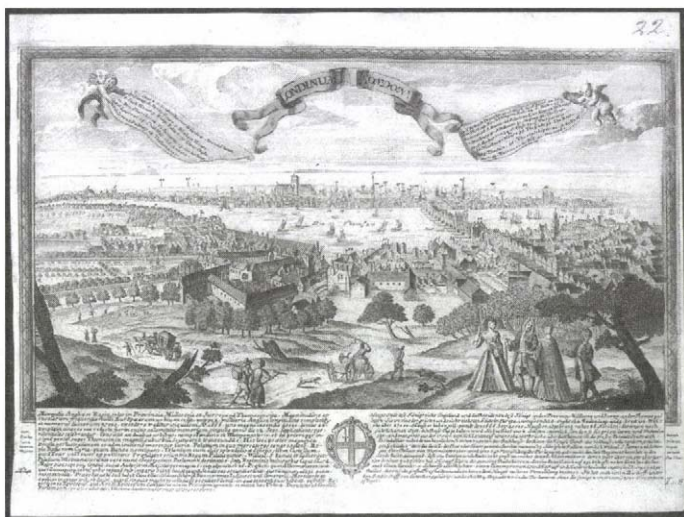
„Non spernenda Urbs cum portu amplo ad mare mediterraneum in magno / Ducatu
Hetruriae, 4. milliaribus German. meridiem versus infra Pisas / sita. Iam Civitas, quam
Portus optimis munitioibus cinguntur et 3. / Castellis defenduntur. Palatium Magni Ducis,
quod à Gubernatore inha:bitatur, structurae magnificentia praefulget. Reperiuntur hic naves
omni:um nationum, quae insignia habent privilegia, sic ut nihil earum ; quam diu / in urbe
aut portu com[m]orantur ob contractum aes alienum publica custodia / adstringi queat,

Priscis temporibus minus celebris et insalubris in super loc^o, / erat: attamen Ambo magni
 Duces Franciscus et Ferdinandus utriq³ defectui / consuluerunt. Sic ut nunc civitas propter
 exsiccatas paludes salubris et ob / pictas sedes admodum splendida sit.”

„Eine feine Statt mit einem geraumen Hafen, an dem mitteländischen Meer gelegen , in /
 dem Groß – Herzogthum Toscana. 4. Meilen gegen Mittag unter Pisa. So wohl die Stadt / als
 der Hafen, sind auf das beste fortificirt, und mit 3. Castellen versehen. Der / Gross –
 Herzogliche Pallast, so von dem Gouverneur bewohnet wird, ist sehr stattlich er=/bauet. Es
 befindē sich hier Schiffe von allen Nationen, welche herrlich Privilegia ge:/nüßē, so das
 nichts von ihnē, so lange Sie in der Stadt, oder in dem Hafen sind mit Ar:/rest Schulden
 halber belegt werden kan. Vor Zeiten war es ein un ausēhlich – und noch: / dabey
 ungesunder Ort, doch haben die beede Gross – Herzoge von Florentz Franciscus, / und
 Ferdinandus, bey des verbessert ; so das wyezo die Stadt, so wohl wegen der ausgetrok/neten
 Moräste, als auch der gemahlten Häusser, gesund, und sehr ansehnlich ist.”

„F. B. Werner delin.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sac. / Caesar. / Majest:”, „Iohann /
 Christia[...] / Leopold[...] / excud[...] / Aug. Vi[...]”. A jobb alsó sarokban „L. 6 [...]” jelölés
 olvasható. A két kartus között, középen a címer üresen maradt.



No. 22.
LONDINUM –
LONDON látképe

Címe fent a képen
 a szószalagon:
 LONDINUM – LONDON.
 Rézkarc és rézmetszet.
 Kézrel színezett (vízfesték).
 202 x 296 mm. Az eredeti
 lemezméret alul és felül
 kivehető: 206 x ... mm.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az
 angyalok tartotta szószalagokon:

- | | | | |
|------------------------|--------------------|---------------------|-------------------|
| „1. S. Paul | 2. S. Brides | 3. Bainur ds Castle | 4. Arondel house. |
| 5. Sanay. | 6. Birley House. | 7. Dūoham House. | |
| 8. Iach House. | 9. Küngs Pallast. | 10. Cheap Crasse. | |
| 11. Bon Churche. | 12. Te Stilliarde. | 13. Coleharbour. | |
| 14. S. Laurent. | 15. Child Hall. | 16. S. Antoinies. | |
| 17. S. Lorenz Pultney. | 18. The Exchange. | | |

| | | | | | | |
|------------------------|--|-------------------------|--|---------------------|--|----------------|
| 19. The Dūth Chuoche. | | 20. S. Mich. | | 21. S. Peter. | | 22. Le / |
| Adne Hall. | | 23. Fisch Mongers Hall. | | 24. Helen. | | 25. S. / |
| Andrew. | | 26. S. Dunis ind. Cast. | | 27. Lion Cay. (?) | | 28. Te Beidge. |
| 29. Hackney. | | 30. Alhalcwes (?). | | 31. Stepney. | | 32. The Tour. |
| 33. S. Fratharins (?). | | 34. S. Olass. | | 35. S. Marÿ Overis. | | |
| 36. Vinchester House. | | 37. The Globe. | | 38. The Bear. | | |
| 39. The Sain. | | 40. The ceuschipes. | | 41. de Gally fū: / | | |
| ster. | | 42. Haroweou the Hill. | | 43. Hamsted.” | | |

A képen a megfelelő helyen: „Die Themse”.

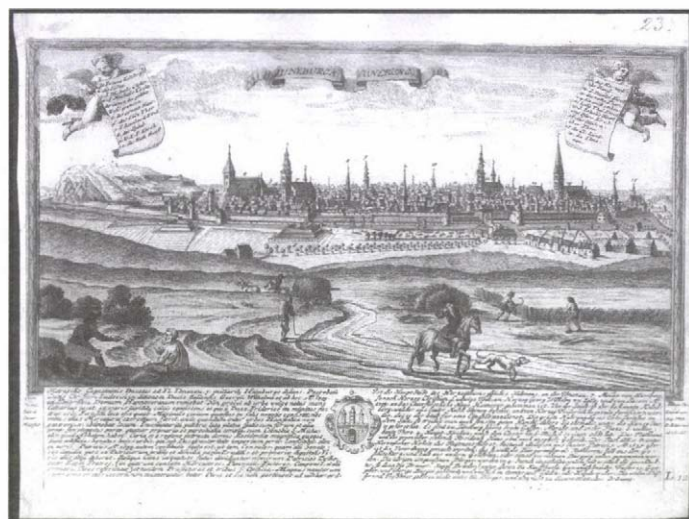
A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Metropolis Angliae et Regia sedes in Provincia Middlesexia et Surreya ad Thamesin sita. Magnitudine et / incolarum frequentia nulli Europaeorum urbium cedit, quippe 8 milliaria Anglica longitudine complectit³, / et numerus domorum 87000. excedere traditur, siquidem A⁰ 1666. uno magno incendio 40000. domus 86. / templa in cineres redacta fuerin cujus calamitatis memoriam singulis annis die 12. Sept. Supplicationes poe-/nitentiales celebrantur. Consistit ex duabus urbibus, nempe Londino et Westmonasterio, et ex priori per in-/signē ponte’ super Thamesin in magnū suburbiū Soutwarck transeundū é. Hic loci praeter magnifica / templa perlustrationem et admirationē merentur Curia, Palatium in quo mercatores congr> solent. Re-/gia Rationum Curia, quam Banco nominant, Telonium cum aliis splendidis aedificiis . item Castellum, / quod Tour vel Tower appellant Praefulgent etiam tria Regum Palatia nimir’. Witheal, S. Iames et So[mer]set: / Palatium Westmonasteriense vero nunc congregationi Parlamenti destinatū é. Stat⁹ Regiminis hujus urbis Caput e’ Lord / Major sive suprem⁹ Consul cujus Autorit: et Majestas permagna é, ei^q₃ adjuncti s’t 26. Praefecti, quos Aldermanos vocant. / quorū unus quisq₃ certa’ urbis regionē sub imperio habet ; hos sequunt, senatores secundi ordinis, quorū numer⁹ ad 231. perso-/nas se extendit. Praeter hos urbs suū habet Cancellariū, duos Scherifs sive supremos Iudices et unū camerariū Mercatores et / opifices in certas trib⁹ s’t divisi, quarū singulae magna privilegia et peculiarē domū, in qua convent⁹ suos habent, possidēt. Re=/perit⁹ in ea Episcopus, qui Archi – Espiscopum Cantuariensem Praesidem agnoscit. Et mittit haec Urbs 4. Deputatos ad Conciliū / Parlamenti, praeter istos, quos Westmonasterienses cives ablegare solent.”

„Haupt – Statt dess Königreichs Engelland, und die Residentz dess Königs, in der Provinz Middlesex und Surey ; ander Themse ge-/legen. Sie ist eine der grösten und volckreichsten Stätte in Europa, inmassen Sie 8. englischen Meilenlang, und 3. breit ist. Wel=/che über 87000. Häusser haben soll, gestalt den 1666 bey 40000 Hausser, abgebrant, nebst 86 Kirchen. deswegen noch / jährlich am 12 Sept. Ein Buss – Tag gehalten wird Sie bestehet am 2 Stätten, nemlich Londen so die gröste davon, und Westmün-/ster, und man gehet aus der ersten nemlich Londen auf einer schönen Brücke, über die Themse, in die grosse Vorstatt Soutwarck. / Est sind allhier, nebst denen herrlichen, Kirchen zusehen das Rathhauss, die Börse, die Königli. Banck, das Zollhauss nebst andern prächtigen Gebäuden, item das Castell, der Tour oder Tower genant: So sihet man auch 3. Königliche Palläste, nemlich Witheal S. James und Som[m]er / set. Der Pallast von Westmünster aber, wird jezo zur Versammlung des Parlaments gebraucht, das Statt Regiment bestehet in den / Lord Major,

genannt, dessen Ansehen und Macht sehr gross ist, nebst den 26. Alldermännern. Deren jeder über ein gewisses Quartier der Stadt zu befehlen hat. Hierauf folgen die gemeine Rathsherren, deren Anzahl sich auf 231 belauft, nebst diesen hat die Stadt auch einen Cantzler. 2. Scherifs oder Richter, einen Cämmerer und sind die Kauf und Handwerks Leute, ingewisse Injungen abgetheilt, deren jede grosse Freyheiten und ein besonders Haupt zu ihrer Versammlung besitzen. Sie hat auch einen Bischoff, unter den Ertzbischoff von Cantelberg gehörig: und schickt 4 Deputirten in das Parlament, ohne die jenigen, so Westmünster ab zu ordnen / pfliget.“

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privileg. / Sacrae / Caesareae / Majestat. / N^o 4 [kihúзва]“, „Ioseph / Fridrich / Leopold / excudit / Aug. Vind.“. A jobb alsó sarokban „L. 8.“ jelölés olvasható. A két kartus között, középen a város címere látható.



No. 23.
LUNEBURGA –
LÜNEBURG látképe

Címe fent a képen
a szószalagon: LUNEBURGA –
LÜNEBURG.

Rézkarca és rézmetszet.
Kézzel színezett (vízfesték).
293 x 291 mm.

A bal kartus bal szélén a szöveg
el van halványodva.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. die Festung Kalkberg.
2. die Sülze.
3. S. Michaelis Closter.
4. S. Michaelis Kirche. /
darinnen die guldne /
Tafel gewesen.
5. das Armen Haus.
6. das Sülz Thor.
7. S. Lamberti Kirch
8. der Spital.
9. U. L. F. Kirch.
10. das Rath Hauss.

11. das Herzogli =/
che Hauß.
12. S. Nicolai Kirch
13. das rothe Thor.
14. die wüst stehen =/
de heilig Thal Kirch
15. S. Iohan[n]is Haupt /
und Pfarr Kirch.
16. das Oldebru =/
cker Thor.
17. das Cl. Lüne.
18. die Ilme = /
nau. „

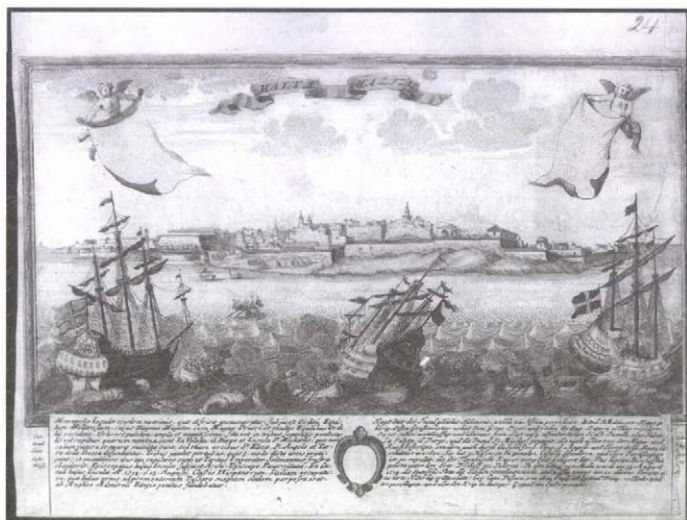
A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Metropolis Cognominis Ducatus ad Fl. Ilmenau. 7. milliarib, Hamburgo distans. Post obitū / Ducis Christiani Ludovici in ditionem Ducis Zollensis Georgii Wilhelmi et ab hoc A⁰. 1705. / ad Electoralem Domum Hannoveranum veniebat. Non procul an urbe vulgo notus mons / Calcarius jacet. ex meris lapidib, calcis consistens et qui à Duce Friderico ita munitus fu=it ut urbi Fortalitii loco esse queat. Maximus civium quaestus in salis negotio consistit, nec / minus alias Mercaturae exercitium floret, unde quondam inter urbes Hanseatica non / postremum obtinebat locum. Inveniuntur ibi pulchrae latae plateae spatiosum forum et aliae / areae : sex elegantes portae, quatuor primaria et parochialia templa cum Coenobio S. Micha=elis, quod Abbatem habet. Curia et e regione extracta domus Residentiae magnifica quoque / sunt aedificia ; Senatus hujus urbis, qua sub Ducati autoritate imperium gerit, consistebat, olim / ex meris Patriciis A⁰ 1639. autem constitutio facta est, ut tam Consules, quam alii Senato : /res dimidia pars ex Patriciorum ordine et dimidia pars ex Eruditis et primariae dignitatis Vi=ris aliis eligi deberet. Reliqui Cives in quatuor status dividuntur nimirum Patricios Zytho=paeos Kagel Fratres, (in quorum censum Mercatores, Pannacii, Factores, Caupones, et alii / primarii Cives referuntur) et tandem Praefecturas et tribus s: Opificia. Magnus nautarum / numerus et mercenarii non numerantur inter Cives et sic non pertinent ad ull: hor: ord:”

„Ist die Haupt Stadt des Herzogthums gleiches Namens, an der Ilmenau. 7. Meilen von Hamburg. / so nach Herzog Christian Ludwigs Todt. an Herzog Georg Wilhelm zu Zelle, und von diesem A⁰ / 1705. an das Churfürstliche Haus Hannover gekommen ist. Vor der Stadt ist der bekannte Kalck=berg, welcher aus lauter Kalck Steinen bestehet. Und von Herzog Friderich dergestalt fortificirt, wor : / den, das er der Stadt für eine Citadelle jezo dienet. Die gröste Nahrung dieses Orts, bestehet in / dem Salz. so treibet man auch sonst guten Handel, dahero Sie ehemahls unter die Hanse Staet/te gehörte hat. Es find zu Lüneburg schöne breite Gassen. Marckt und ander Plaeze. 6. wohler=baute Thore. 4. Haupt – Kirchen nebst dem Closter zu S. Michael so einen abbt hat. Das Rathhaus / und das gegenüber stehende Residenz Haus sind auch ansehnlie Gebaeude. Der Rath allhier d: unter / Herzoglicher Hoheit das Regiment führet. bestunde ehedessen aus lauter Patriciis, A⁰. 1639. aber / ist die Verordnung gemacht worden, das so wohl die Bürgermeister, als Rathherrn,

halb aus den Ge=schlechtern, und halb aus andern Gelehrten, oder sonst vornehmen Bürgern sollen genemmen wer:/den. Die übrigen eingessnen Bürger, werden in 4. Staende eingetheilet, welche sind erstlich die Geschlech=/ter, so dann die Brauer. Kagel Brüder, (unter denen die Kauffleuthe. Gewandschneider, Factores, Gast=/geber, und überige Bürger gehören) und endlich in Aemter, und Gilden, oder Handwercker. Die vielen Schif:/fer und Tagelöhner gehören nicht unter die Bürger, und also nicht zu dieserer stbemelten [?] Ordnung.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privileg. / Sacrae / Caesar. / Majestat.”, „Iohan. Chr. / Leopold exc. / Aug. Vind. / F. B. Werner / ad viv. del.”. A jobb alsó sarokban „L. 12.” jelölés olvasható. A két kartus között, közepén a város címere látható.



No. 24.

MALTA - MALTA látképe

Címe fent a képen

a szószalagon:

MALTA – MALTA.

Rézkarca és rézmetszet.

Kézszínezett (vízfesték).

188 x 279 mm. A metszet jobb

fele túl körbe lett vágva,

a szöveg itt megcsönkült.

Ugyanitt szakadások, foltok

és más sérülések vannak,

illetve még felül és alul.

A képen elhelyezett jobb és bal felső sarokban látható, angyalok tartotta szószalagokon nincsenek feliratok, se a metszeten számozás. A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Metropolis Insulae ejusdem nominis, quae Africae annumeratur. Subjacet Ordini Equi=tum Melitensium. cujus Magnus Magister cum Magno Priori et multis Equitibus Ord: / hic resident. Urbs est pulchra ampla et munitissima, sita est in tribus separatis peninsu=/lis vel rupibus, quarum nomina sunt La Valetta, il Burgo et Insula S^t. Michaelis, quae non / solum natura et opera munitae sunt, sed etiam arcibus S^t. Elmo. S^t. Angelo et Tor=/re della Bocca defenduntur. Tribus gaudet portibus, quos 3. modo dictae arces prote=/gunt ; et munitiones ejus tam regulares sunt ut Turcius Imperator Solimannus frustra / obsederit. Episcopatus hujus Insulae subjacet Archi – Episcopo Panormitano. In Ca=/nali hujus Insulae A^o. 1718. d. 13. Augusti. Claßis Hispanorum. Siciliam occupatu:/ra, quae biduo prius ad promontorium Passaro magnam cladem perpressa erat. / ab Anglico Admirali Bingio penitus fundebatur.”

„Haupt – Statt der Insul gleiches Namens, welche zu Africa gerechnet. dē Ord. d. Malcheser Ritter ge:/hörig, dessen Großmeister nebst dem Gros – Prior, und vielen Ordens

Rittern allhier residirt. / Sie ist schön, weitläufftig, und überaus feste. Ligt auf 3. an sonderlichen Halb – Insuln oder Felsen. / La Valette, il Burgo, und die Insul S^t. Michael genannt. die nicht allein von der Natur und / Kunst befestiget. sondern auch durch die Schlößer S. Elmo, S. Angelo, und Torre delle Bocca be:/schützet werden. Sie hat 3. Häfen. so die gemelten Castelle defendiren, und ihre Fortification / ist so regulair. die der Türkische Kajser vergebens belagert hat. Das hiesige Bischoffthū / gehört unter den Ertz. Bischoff zu Palermo. In den Canal von Malta wurde am 13. Augusti / 1718. die Spanische Flotte di Sicilien einnehmen wolte, und 2. Tag zuvor am 11. diese, bereits ei:/ne harte Niederlag erlitten hatte: bey Capo Passaro, von dem Engl. Admiral Bing. Vollends totali=/ter geschlagen. und also den Krieg in dasiger Gegend ein Ende gemacht.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privileg. / Sacrae / Caesar. / Majestat.”, „Ioha[...]/ Chris[...]/ ext[...]/ A[...]/ [?] [...].” A két kartus között, középen a címer üresen maradt.



No. 26.
NEROLINGA –
NORDLINGEN látképe

Címe fent a képen
a szószalagon: NEROLINGA –
NORDLINGEN.

Rézkarc és rézmetszet.

Kézszínezett (vízfesték).

184 x 292 mm.

A metszet jobb fele túl körbe lett
vágva, a szöveg itt megcsönkült.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- | | |
|----------------------|---------------------|
| „1. Löpsinger Thor. | 2. Deininger Thor |
| 3. Reinlinger Thor. | 4. S. Georgen Kir: |
| 5. der Feil – Thurn. | 6. die Hr. Gotts K: |
| 7. des Zahlhauss | 8. die Neu Pastey. |
| 9. Berger Thor. | 10. Löwe Thurn. |

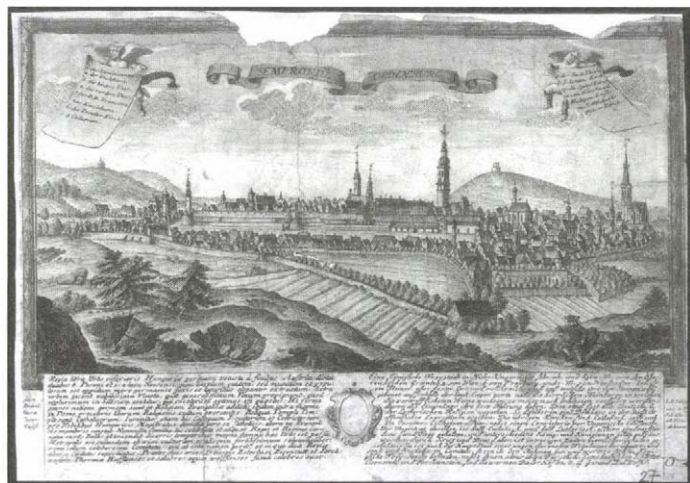
- | | |
|------------------------------------|------------------------|
| 11. der Ob: Wasser Thurn. | 12. S. Emerani / |
| Kirchhoff. | 13. Baldiger Thor. |
| 14. das Rathhauss. | 15. das Kreisheim]. H. |
| 16. Kajser Wiesen und Schüßhauss.” | |

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Libera Imperii Civitas in Circulo Suevico ad exigui fluminis Egrae ripam, in finibus Comitatus / Oetingensis, ad vetustum morem turribus ac muris vallata. Visu digna sunt imprimis Tem=^{plum} Parochiales: Primarium S^{ti}. Georgii, in quo ambo Hollandicarum copiarum Su=^{premi} Duces Beinheim et Goor, qui in proelio Schellenbergensi fortissime occubuere, se=^{pulti} sunt, quod elegans ejusque est saxis quadratis extracta turris inter altissimas Germa=^{niae} con[n]umeratur ; item Coenobium Carmelitarum et Nudipedum ; non minus Curia et Arma=^{mentarium}. Senatus et cives Evangelicae Religioni addicti sunt. Quotannis duae mundinae / in ea frequentantur. Nomen ejus ob duo magna proelia, A^o 1634. et 1645. in ejus vicinia con / sarta, per orbem celebratur.”

„Eine freye Reichs Statt Sie ligt in Schwaben an dem kleinen Fluss Eger, in der Grafschafft / Oetingen, und auf die alte Manier befestiget. Allwo in sonderheit zusehen die Pfarr – Kirche / zu St. Georg (woselbst die beyden Holländischen Generalen Beinheim und Goor, so auf dem / Schellenberg gebliben) begraben ligen welche zimlich – schön und deren Thurn so von Quater-:/Steinen gebauet, unter die Höchste in Deutschland gerechnet wird. Item das Carmeliter Clo=^{ster}, das Rathhaus Zeughaus, und Barfüsser Closter. Der Rath und die Burgerschafft sind d. / Evangelischen Religion ergeben. Sie hat jährlich 2. Messen, und ist in sonderheit wegen der 2. gros=^{sen} Schlachten berühmt. so A^o. 1634. und 45. bey selbiger vorbegegangen.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privileg. / Sacrae / Caesareae / Majestat:”, „Ioseph / Frideri[...] / Leopold / excudi[...] / Aug. Vind[...] / N. [...]”. A két kartus között, középen a város címere látható.



No. 27.
**SEMPRONIŪ –
OEDENBURG látképe**

Címe fent a képen
a szószalagon: SEMPRONIŪ –
OEDENBURG.

Rézkarcs és rézmetszet.
Kéznel színezett (vízfesték).
191 x 285 mm. A metszet felső
részéből több helyen is hiányzik
egy-egy darab, illetve a metszet
középe is megsérült. A jobb
oldalán túl körbe lett vágva, így
a szöveg egy része megcsonkult.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. das Dominicaner Cl.
- 2. der Wachthurn.
- 3. das hintere Thor.

4. das vordere Thor.
5. der P. P. Francisca/ner Kirchthurn.
6. die Iesuiter Kirch.
7. d₃ Collegium.

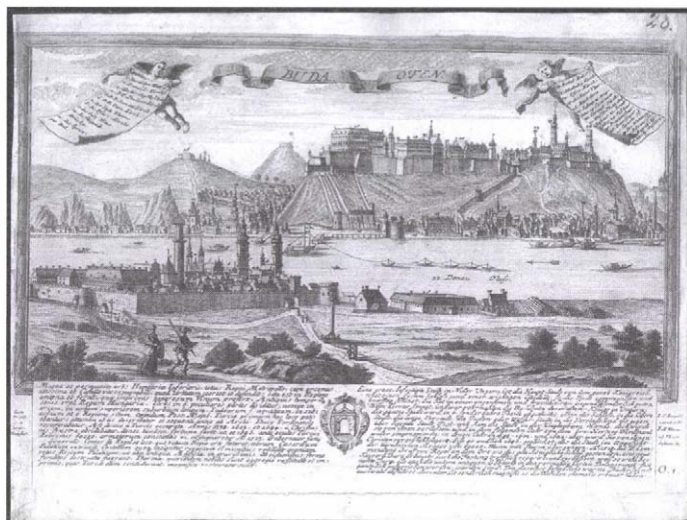
-
8. der Stadt Thurn.
 9. S. Iohann: Kirch.
 - 19 [!10] die Spital Kirch.
 11. die Kirche zū / Heiligen Geist.
 12. S. Michaelis / Pfarr Kirch.”

A k p alatt  res kartus k t oldalán k t has bban latin  s német nyelv  t rt neti magyarázat:

„Regia lib’ra Urbs inferioris Hungariae perquam vetusta a finibus Austriae distat / duabus 8. Pisoni et 2. a lacu Neosensi: non amplum quidem, sed munitum et popu:/osum est oppidum more germanico saxis et lateribus eleganter extractum. Extra / urbem jacent nobilissima Vineta, quae generosissimum Vinum propignunt, quod / ut plurimum in Silesiam avehitur, qui incolarum optimus est quaestus ; Hi ferme / omnes natione germani sunt et Religioni Evangelicae addicti : ibidem intra moenia / in Domo precatorio liberum Religionis cultum exercentes. Reliqua Tempia Tem=/pla sunt Catholicorum. Invenitur etiam hic Collegium Iesuitarum et Convictorium / pro Nobilibus Hungaricis Magistratus dimidia pars ex Catholicis, altera ex Evangeli=/cis membris constat. Nonnulla Comitata hic celebrata et aliquot Reges et Reginae coro=/natae sunt ; Bellis et incendio diversis temporibus magna damna haec Urbs est passa, / Metropolis est cuiusdam ob vini culturam et alioquin fertilissimum solum celeberrimi Comitatus, qui ab ista nomen gerit: et in quo duae Regiae / liberae Civitates reperiuntur. Praeter duas arces principis Esterhasi Eisenstatt et Forch=/tenstein, Thermae Haeflenses et salubres aquae wolffienses fam  celebres sunt.”

„Eine Königliche Freystadt in Nider – Ungarn, ist sehr alt, und ligt 2. M. Von der  ster:/reichischen Graentze. 8. von Wien. 6. von Preßburg. und 1. M. Von Neustaedter – See, ist: / ein kleiner, aber fester Ort, und volkreich, auch auf teutsche Ort mit Steinen wohl / gebauet, ausserhalb der Stadt liegen gantz nahe die herrlichen Weinberge in welchen / die vortrefflichsten Weine wachsen so meist nach Schlesien verfu rt werden, / davon die Einwohner ihre beste Nahrung haben. Dise sind fast alle Deutsche  . / der Lutherischen Religion zugethan. So daselbst in ein  Bethhaus in der Stadt ihr / offentliches Exercitium treiben. Die übrigen Kirchen sind Catholisch, so ist auch / ein Jesuiter – Collegium allhier, nebst einen Convictorio vor Ungarische Edelleute, / Der Magistrat daselbst, ist halb Catholisch, und halb Lutherisch, allhier sind verschie=/dene Land – Taege gehalten, und unterschiedene König, und Königinnen allda gekrönt / worden, durch Krieg und Brand aber, ist in vorigen Zeiten ziemlicher Schaden ge=/schehen. Sie ist auch die Haupt Stadt eines wegen des vielen Weinbaues berühmter, und / sonst auch fruchtbaren Comitats, so von ihr den Nahmen hat, und worinen sich 2. K ni=/gliche Frey – Staedte befinden, nebst denen admirablen Fürstlich – Esterhastischen Schlösser / Eisenstadt und Forchtenstein, sind die warmen Baeder H flein,  . d₃ Gesund Bad Wolfis.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae / Caesar. / Majest.”, „I. C. Leopo[...] / exc. a. V. / F. B. Werne [...] / ad Vivum / delineavi[...]”. A jobb alsó sarokban „O. 4.” jelölés olvasható. A két kartus között, középen a címer üresen maradt.



No. 28.

BUDA – OFEN látképe

Címe fent a képen a szószalagon: BUDA – OFEN. Rézkarc és rézmetszet. Kézrel színezett (vízfesték). 191 x 289 mm. Az eredeti lemez méret alul és felül kivehető: 250 x ... mm. A metszet főként a bal oldalon lett túl körbevágva, emiatt itt a szöveg csonkult. A papír is roncsolódott a bal oldalon, ami szintén hozzájárult a szöveg csonkulásához.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- „1. Invaliden Hauss.
 - 2. Francisc: Kirch..
 - 3. Alte türcke Moschée
 - 4. P. P. Pauliner Kirch.
 - 5. P. P. Servittē Kirch.
 - 6. P. P. Dom. Kirch.
 - 7. der Stadt Thurn.
 - 8. die Pfarr Kirche.
 - 9. das Salz – Haus.
 - 10. die fliegende. /
Brücke.
 - 11. das Spren=/
ger Bad.
-
- 12. Raitzē Bad.
 - 13. Altglaubig Kirch.
 - 14. Pfarr Kirch.
 - 15. das Raizē Thor.
 - 16. Blocksberg.
 - 17. Festung. | 18. Zeug –/
haus. | 19. Casarmen.

20. Carmel. Kirch.
 21. Wasser Th. | 22. das /
 Rathaus. | 23. Iesuit /
 Colleg. | 24. Posthaus.
 25. Proviauthaus.
 26. Franciscaner.
 27. Capucin. Cl.
 28. Ies. Wohnung.
 29. P Franciscā.
 30. Begräb. Kir:
 32 [!]. türck_e. Maschea.”

A képen a megfelelő helyen: „32 Donau Fluss.”.

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasábian latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Magna ac permunita urbs Hungariae Inferioris totius Regni Metropolis, cum arce mu=nitissima et Castello vix expugnabili, quod civitatem coerces et defendit; sita est in / Regione / amoena et fertili, quae imprimis generosum Vinum profert. Antiquis temporib₉ / sedes erat Regum Hungariae. Urbs in 6. peculiare partes dividitur, nempe in / arcem, in urbem superiorem suburbium longum. Iudaeorum s: aquaticam, in sub= / urbium et é Regione situm Oppidum Pest, A⁰. 1526. Turcae primum hoc loco poti=ebantur ; attamen ab iis deserebatur et sequenti anno ab Archi – Duce Ferdinando / recuperabatur. Ast denuo à Turcis occupata. Annis 1598. 1602. et 1684 à Christia=nis frustra obsidebatur, donec tandem fortuna favit. ut et 1686. ante oculos Turcici / Exercitus 60000. armatorum constantis vi expugnaretur A⁰. 1715. Gubernator. sum₉ / et Generalis Comes de Regaleo loco. quo vetusta Regia arx steterat, novum Caesareum / Palatium extruxit Castellum quoq₃ insigniter reparavit et munitius reddidit quoniam / vetus Regium Palatium, ut alia antiqua Aedificia, in gravissimis Obsidionibus ferme / funditus destructae fuerant. Thermae quae ibidem nobiles sunt egregie restitutae et im=primis, quas Turcae olim condiderant, magnifice restauratae sunt.”

„Eine grose, befestigte Stadt in Nider Ungarn ist die Haupt – Stadt von dem ganzē Königreich, / nebst einen festen Schloss, und einer wichtigen Citadelle, so die Stadt commandirt. und / kraefftig schüzet. Sie ligt in einer angenehmen [!] und fruchtbahren Gegend so sonderlich guten / Wein hervor bringt, und war vohr mahlen die Residentz derer alten Könige in Ungarn / die gantze Stadt wird in 6. sonderbare Theile abgetheilet, als in das Schloss, in die Obere / Stadt, die lange Vorstadt, die Juden – oder Wasser – Stadt, in die Vorstadt, und die gegen / über ligende Stadt Pest. 1526. kam die Stadt in der Unglaubigen Haende. doch wurde / sie von ihnen verlassen. und in dem folgenden Jahr von dem Erz – Hertzog Ferdinand / wider eingenommen. in denen Jahren 1598. 1602. und 1684. aber ward Sie von denen / Christen vergeblich belagert. biss es endlich 1686. geglücket, das die Stadt im Angesicht / der türkischen Armee von 60000 Mann mit Sturm übergangen. A⁰. 1715. hat d. Com:/mendant Graf von Regal an dem Ort wo das alte königliche Schloß gestanden, eine neue: / Kayserl^h Burg erbauet; auch die Festung trefflich reparirt, und verbessert, weil so wohl be=/nan[n]te Burg. als auch die andern antiquen Gebäude in den vormahlig harten Belagerungē fast / gaentzlich aufgerieben worden, worden sind. Die daselbst befindliche

warme Bäder seynd. / auch wahl auführet. darunter die sonderlich magnific so die Türcken ehemals erbauet haben.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / [...]ra / Caesar. / Maiestat.”, „I. C. Leopold / excud. A. V. / F. B. Werner / ad Vivum delineavit”. A jobb alsó sarokban „O. 1.” jelölés olvasható. A két kartus között, közepén a város címere látható.



No. 29.
PARISII – PARIS látképe

Címe fent a képben
a szószalagon:
PARISII – PARIS.
Rézkarc és rézmetszet.
Kézzel színezett (vízfesték).
195 x 292 mm. Az eredeti
lemez méret alul és felül
kivehető: 250 x ... mm.
A metszet a jobb oldalán túl
körbe lett vágva.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

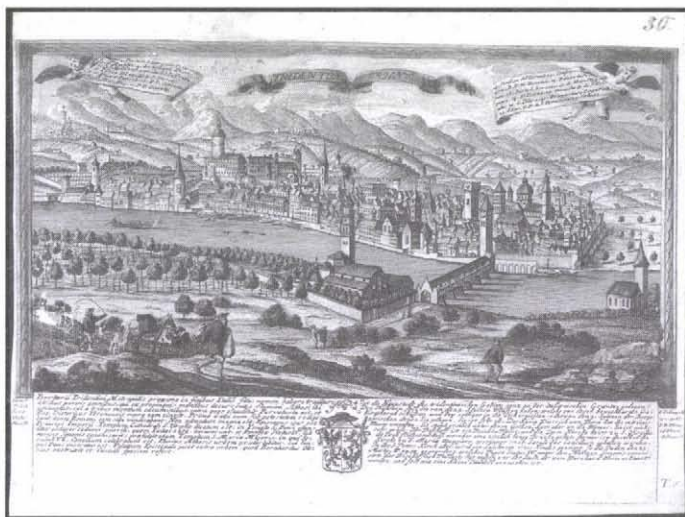
- | | | | |
|------------------|--------------------------------|------------------------|------------------------------|
| „1. La Bastille. | 2. Lacernale. | 3. Bisestro. | 4. le Cardel / |
| eres. | 5. S. Victoire. | 6. S. Paul. | 7. les Celestines. 8. S. / |
| Catharine. | 9. S. Antonie. | 10. S. Bernhard. | 11. S. / |
| Geneviese. | 12. S. Gervais. | 13. le Temple. | 14. / |
| Notre Dame. | 15. Host de Ville. | 16. Porte du Temple. / | |
| 17. S. Severin. | 18. la St. Chapelle au Palais. | 19. S. / | |
| Jacques. | 20. Inocent. | 21. S. Augustin. | 22. S. Sul- / |
| lae [?]. | 23. S. Maglaire. | | |
-
- | | | |
|--------------------------|---------------------------|------------------------|
| 24. S. Nicolais. | 25. S. Martin. | 26. Port de / |
| Nesle. | 27. S. Germain. Des prez. | 28. S. Germain / |
| D' Auxerois. | 29. S. Eustache. | 30. Chart. du Louvre / |
| 31. S. Saveur. | 32. S. Honore. | 33. Gallerie du Lou. / |
| vre. 34. Port S. Martin. | 35. Port S. Denis. / | |
| 36. P. Monmatre. | 37. P. S. Honore. | 38. S. Roch. / |
| 39. L' Feilans. | 40. les Capucins | 41. Ho= / |
- spital S. Louvis [?]”

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Regni Gallici Pletropolis in provincia Insula Franciä dicta: inter maximas et celeberrimas Euro=^opae celebratur et in quatuor partes separatur, quae sunt la cita, civitas vel Isle de Palais, quod vetus est / oppidum, tum l' Isle Notre Dame Insula B. V. M. La Ville Urbs et Université Universitas s. Aca=^odemia. Numeriantur ibi 17. Portae, 25. fora, 720. plateae. 50000. domus, 100. Cönobia, 44. Tem/pla Parochialia. 30. alia 80. Abbatiae et 30. Hospitalia. Praeterea. reperiuntur ibi multa egregia su=^oburbia, nempe S. Antonii, Charonna, S. Dionysii, S. Victoris, S. Marcelli, S. Martini, et St. / Germani, quod postremū praecipue illustribus Palatiis exornatum est. Hic praefulgent splen : / didissima Regum Palatia, quorum nomina le Louvre, le Palais des Thuilleries et le Palais Royal. / Principes regio sanguine orti, ut et plurimi Galliae Magnates Lutetiae habitant. Ultimus Rex / vero Ludovicus XIV. plurimum Versaliae commoratus est. Primarium Parlamentum Galliae ibi con / gregatur habet etiam Fortalitium le Bastill dictum. Arsenalē, Armamentarium, Chateletum majus et / minus. Gaudet Archi – Episcopatu, qui titulum Ducalis Pairiae gerit, et Universitate, quae jam A^o. 771. / ut schola publica initiū sumsit, tanquam Academia vero 4. Facultatū seculo demum XIII. instituta é. / Celebrantur et'm ibi duce nundinae nim. S. Germani et Laurentii festo.”

„Hauptstatt dess Königreichs Franckreich in der Isle de France. Sie ist eine der grösten und vornehmsten / Städte in Europa. und wird in 4. Theile algesondert. Welche sind la Cite oder l'Isle de Palais welches die alte Statt / ist, so dann l' Isle Notre Dame la Ville und l' Université, Man zehlet darinen 17. Thor, 23. Plätze, 720. Gasen, / 50000. Häusser, 100. Klöster, 44. Pfarrkirchen 30. andern, 80. Abteyen. und 30. Hospitäler. Über diss / gibt es viel schöne Vorstädte daselbst : nemlich S. Antonie, Charonne, S Denis, S. Victor, S. Marcell. S. / Martin und S. Germain, welche letztere sonderlich mit den prächtigsten Gebäuden ausgezieret ist / Hieselbst findet man die herrlichsten Palläste l' Louvre, l' Palais des Thuilleries, und le Palais Royal. / Die Fürsten von Geblüt, wie auch die meisten vornehmen Französischen Herrn wohnen in Paris. Der / vorige König Ludwig der XIV. aber hat sich meistens zu Versailles aufgehalten. Es ist das erste Parlament von Franckreich daselbst. wie auch eine Citadell le Bastille genannt. ein Arsenal. das Zeughaus. das grosse ü. / kleine Chastelet, ein Erzbischoffthurn, so den Titul einer Herzoglichen Parie hat, eine Universitaet und d₃ mehr. / Diese letztere hat als eine öffentliche Schule ihren Anfang schon A^o 771. genom[m]en, als eine Universitaet aber von 4. / Facultaeten, ist sie erst im XIII. Jahr hundert aufgerichtet worden. Es hat 2. grosse Jahr Märckte. nemlich / l' Foire de S. Germain und S. Laurents.”

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Priv. / Sacrae / Caesar: / Majest. / No. 2. [áthúzva]”, „Ioseph / Fridrich / Leopold / excudit / Aug. Vind.”. A jobb alsó sarokban „P. 5.” jelölés olvasható. A két kartus között, közepén a város címere látható.



No. 30.
TRIDENTUM –
TRIENT látképe

Címe fent a képen
 a szószalagon:
 TRIDENTUM – TRIENT.
 Rézkarc és rézmetszet.
 Kézrel színezett (vízfesték).
 189 x 293 mm. Az eredeti
 lemez méret alul és felül kive-
 hető: 250 x ... mm. A metszet
 a jobb és bal oldalról túl körbe
 lett vágva, ezzel szinte mintegy
 megcsonkítva a szöveget.

A képen elhelyezett számokhoz tartozó magyarázatok a bal és a jobb felső sarokban az angyalok tartotta szószalagokon:

- | | | | |
|--------------------------------------|--|--|--|
| „1. Porta di S. Marc. | | 2. P. P. Carmela. | |
| 3. S. Martino. | | 4. der Kräutel Thurn. | |
| 5. Castello | | 6. Confraternita del Suffragio. | |
| 7. Torre del Aquila | | 8. S. Marco. | |
| 9. S. Pietro Paroch. | | 10. P. P. Convent. | |
| 11. S. Mar. Mag. | | 12. P. P. Giesuitti. | |
| <hr/> | | | |
| 13. Confrat. del Carmel. | | 14. Confra=/ tern. B. V. M. Nunziata. | |
| nato. | | 15. Palazz de Se=/ giore. | |
| nita. | | 16. Porta S. Lorenzo. | 17. S. Mar. Mag=/ 21. Praepositura Imperiale. |
| 23 [!] S. Lor. P. P. de S. Domenico. | | 18. Il Duomo. | 19. Monache de de S. Tri=/ 24. [!] l' Adice.” |
| | | 20. S. Chiara. | |

A kép alatt üres kartus két oldalán két hasámban latin és német nyelvű történeti magyarázat:

„Territorii Tridentini Metropolis proxime in finibus Itali's sita : nomen habere traditur / á tribus parvis amnibus, qui ex propinquis montibus decurrentes flumini Athesi ibi / junguntur, vel á tribus montium cacuminibus, intra quos clauditur Pervetusta est ; et / Rex Dietricus Veronensis muro eam cinxit. Primo Gothi eam sub potestatem redige=/
bant, donec Romani eam sibi vindicabant. Non admodum magna est. Episcopus ejus est / Princeps Imperü Templum Cathedrale S. Virgilio dicatum est ; in Templo S. Petri osten=/
ditur cadaver cadaver puerili, quem Iudaei 1478. necaverunt, et Pontifex Sixtus IV. sub / nomine Simonis canonisavit ; praefulgit etiam Templum S. Mariae Majoris, in quo Se=/
culo XVI. Concilium celebratum est. Fluvius Athesis urbem praeterlabitur. cui lon=/
gus Pons instratus est. Palatium Episcopale jacet extra urbem. quod Bernhardus Ole=/
sius extruxit et Castellum speciem refert.”

„Ist die Hauptstadt des tridentinischen Gebiets ganz an der italiaenischen Graentze gelegen. / Den Nahmen soll Sie von den 3. Kleinen Flüssen haben, welche von denen benachbarten Ge= /bürgē her ab schüssen, und bey selbiger in die Elsh ergiessen, oder von den 3. Spitzen der Berge / zwischen denen Sie gelegen. Sie ist sehr alt. Der König Dietrich von Bern hat Sie mit einer / Mauer umgeben. Sie stund erstlich unter denen Gothen, kam aber an die Römer. Sie ist nicht / sehr gross. Ihr Bischoff ist ein Reichs – Fürst, und die Dom – Kirche heist zu S. Virgilio, / die Etsch fliesset vorbey, worüber eine zimlich lange Brücke gehet, ferner ist daselbst die / Kirche zu S. Mariae Maggiore, worinner im 16. Saeculo das Concilium gehalten worden. / In der S. Peters Kirch aber, wird ein Leichnam eines Kindes gezeiget, so die Juden den 23. / Martÿ A^o. 1478. ermordert, welches Papst Sixtus IV. unter den Nahmen Simonis canoni: /sirt. Der Bischöflich Pallast, ligt aussen vor der Stadt, der von Bernhard Olesio erbauet. / worden, und fast wie eine kleine Citadell anzusehen ist.“

Jelezve a szövegtől balra és jobbra: „Cum / Privil. / Sacrae / Caesar. / Maiest.“, „I. C. Leopold / exc. a.. V. / F. B. Werner / ad Vivum / delineavit.“ A jobb alsó sarokban „T. 5.“ jelölés olvasható. A két kartus között, középen a város címere látható.

Ágnes Szabó

FRIEDRICH BERNHARD WERNER'S VEDUTA BOOK IN BUDAPEST COLLECTION OF THE METROPOLITAN ERVIN SZABÓ LIBRARY

Curiosity is as old as mankind. Travelling was only the privilege of the rich for a long time so only few people could see life. But people were actuated to know more about the country and the towns they lived in, the people they met by congenital curiosity. It was only possible for them with the help of book illustrations and separate engravings for a long time. In the Metropolitan Ervin Szabó Library several pieces of work showing townscapes and battles can be found as illustrations. One of them is vedutabook which has been restored recently thanks to the financial support of a restoration tender by the Hungarian National Cultural Fund. It was made by Friedrich Bernhard Werner (1690-1778), one of the few artists who visited Hungary. He started his visit in Hungary on 20th May 1732 on behalf of Jeremias Wolffs Erben, the print publisher in Ausburg. In this copy there are empty stripes for texts at the top and the bottom of the townscapes, and empty tables and columns are left for commentary. The main sights are numbered and named in these empty spaces. In engravings someone else drew the pictures of the country-side with figures, coats of arms, ships, clouds, frames etc. The townscapes show more of the town in width and depth – which is characteristical for baroque-styled vedutas - than we could see in reality. For the same reason hills and towers of buildings seem to be higher than their real size. All these are used as the means of compression and emphasis. Under the landscapes Latin or /and German commentary texts can be found which tell us the history of the given town on the basis of legends and historic events. There is also some information on the history of certain buildings, the number of population, their religion. In the collection the German towns prevaile followed by the Italian ones and in the end three Hungarian towns – namely Komarom, Sopron and Buda - are mentioned among some specialities like Corfu, Krakkow, London, Malta and Paris. The engravings may have originated from the 1830s and according to the notes it was Johann Christoph Leopold who made them.

VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIA BUDAPEST TÖRTÉNETÉHEZ 2002–2004

Várostörténeti bibliográfiánk a 2002–2004-ban megjelent, fővárosra vonatkozó fontosabb művekből: tanulmányokból, cikkekből ad áttekintést. 1991 óta ez a negyedik nyomtatásban megjelent válogatott Budapest-történeti bibliográfia, melyet a Budapest Gyűjtemény kurrens adatbázisának felhasználásával, illetve annak kiegészítéseként jelentetünk meg. Két válogatás a Tanulmányok Budapest múltjából XXVIII. és XXI. kötetében egy pedig könyvtárunk előző, XXVII. évkönyvében jelent meg. A napi tájékoztató gyakorlat és a használók visszajelzése alapján megerősítést kaptunk, hogy mind a várostörténeti kutatásban, mind az oktatásban szükség van a közelmúlt helytörténeti irodalmát reprezentáló összeállításokra.

Tartalmi és formai szempontból alapvetően az említett előző bibliográfiák irányelveit követtem. Az anyagot azonban kibővítettem az 1990-es évek budapesti gazdasági, társadalmi és kulturális folyamatainak elemzéseivel. A személynévmutatót – mely korábban csak a szerzői neveket tartalmazta pedig kiegészítettem a művekben tárgyalt személyek neveivel.

Az 1991–2001 közötti várostörténeti irodalom, mely első három válogatás anyagát további három év kiegészítésével tartalmazza: megtalálható (html és rtf formátumban) és letölthető a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének honlapján.

Várostörténeti kutatás, bibliográfiák, történelemművek

1. Kubinyi András tudományos műveinek jegyzéke. Összeáll. GYÖNGYÖSSY Márton. In: „Quasi liber et pictura”: Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára = Studies in honour of András Kubinyi on his seventieth birthday. Szerk. Kovács Gyöngyi. Bp. ELTE Régészettud. Int. 2004. p. 519–532.
2. BÁCISKAI Vera: Várostörténet. In: Bevezetés a társadalomtörténetbe. Szerk. BÓDY Zsombor, Ö. Kovács József. Bp. Osiris, 2003. p. 243–257.
3. BÉKÉSINÉ Wellisch Márta: Gerő Győző (1924–) műveinek bibliográfiája. = Bp. rég. 38. 2004. 317–325. ill.
4. BRAHAM, L. Randolph: Életinterjú levélben a 80 éves Randolph L. Braham professzorral. [riporter] Karsai László. = Múlt jövő 13. 2002. 4. 93–101.
5. ENDRÓDI Anna: Kalicz-Schreiber Rózsa 1929–2001. = Acta archaeol. Acad. Sci. Hung. 53. 2002. 4. 333–338. ill. Lásd még Bp. rég. 36. 2002. 7–10. ill.
6. FALLENBÜCHL Zoltán: „A honorációságért meg kell dolgozni”. [riporter] HORVÁTH Gergely Krisztián, Sasfi Csaba. = Korall 2003. 11/12. 5–29.
7. FEHÉRVÁRI Marcell: A város metafizikája. = Kult. közösség 6. 2002. 3. 131–145.
8. GÁBRIEL Tibor: Fővárosi forrásgyűjtés. = Honismeret 30. 2002. 3. 100–103.
9. GERELYES Ibolya: Gerő Győző 80. születésnapjára. = Török füz. 12. 2004. 1. 7.
10. GYÁNI Gábor: Mai várostörténet-írásunk: teljesítmény és irányzatok. In: Ipar és társadalom a 18–20. században. Szerk. Sasfi Csaba. A Hajnal István Kör - Társadalomtörténeti Egyesület 10. jubileumi konferenciájának előadásai. (Salgótarján, 1996. augusztus 22–23.) Salgótarján: Bp. Nógrád M. Lvt. BFL, 2003. p. 35–49. (Rendi társadalom - polgári társadalom; 10.)
11. GYÓRI László, (összeáll.): Válogatott bibliográfia: 2001. júl. 1.– 2002. jún. 30; 2002. július 1. – 2003. június 30.; 2003. júl. 1– 2004. június 30. = Évkv. / 1956-os M. Forrad. Tört. Dok. Kut. Int. 10. 2002. 494–509. 11. 2003. 275–292. 12. 2004. 343–356. 1956.

12. KÁDÁR Gábor – VÁGI Zoltán: „Fizetség a halottaknak”: Randolph L. Brahm 80 éves. = Szombat 15. 2003. 3. 11–12.
13. KANYAR József: Dr. Rédey Pál: 1923–2002. = Honismeret 30. 2002. 5. 73. ill.
14. KIRÁLY Péter: Történeti múltunk „lelőhelyei” az interneten. = Városunk 6. 2003. 3. 7.
15. KULCSÁR Erzsébet, összeáll.: Székely György műveinek biobibliográfiája (1948–2004). In: Válogatott a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 437–460. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.)
16. MAGYAR Károly: Hollné Gyürky Katalin – Kata néni 1925–2002. = Bp. rég. 37. 2003. 7.
17. MARTON Erzsébet, riporter: Kubinyi András történészprofesszor 75 éves. = Műemlékvédelem 48. 2004. 1. 43–47.
18. NAGY Sándor: 19–20. századi társadalom-történeti adatbázis építése a Budapest Főváros Levéltárában. = Korall 2002. 10. 217–222.
19. SÁNTHÁNÉ ANTAL Sára [összeáll.]: Nagy-Budapest kérdésének irodalma 1893–2001. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 351–381.
20. SÁNTHÁNÉ ANTAL Sára [összeáll.]: Budapest történetének válogatott bibliográfiája: 1995–1996. = FSZEK évkv. 27. 2003. 199–253.
21. SÁNTHÁNÉ ANTAL Sára – KISS Bori [összeáll.]: Válogatott bibliográfia Budapest történetéhez: 1997–1998. = Tanulm. Bp. múltjából 31. 2003. 397–477.
22. SÁNTHÁNÉ ANTAL Sára [összeáll.] Válogatott cikkek a főváros történetéből. 1–10. r. = Budapest 2004. 1–10. 44.
23. SCHWARCZ Katalin: H. Gyürky Katalin. (Ballassagyarmat, 1925 – Budapest, 2002). = M. múz. 8. 2002. 4. 61.
24. SZU Annamária: Wissenschaftliche Tätigkeit der Mitarbeiter des Aquincum-Museums 1969–2002. In: Forschungen in Aquincum 1969–2002: zu Ehren von Klára Póczy (Aquincum Nostrum; II/2.) Bp. BTM, 2003. p. 376–400. Bibliográfia.
25. TÓTH Árpád: Az egyesületi szerveződés történeti vizsgálata. A kutatás tematikai irányai és a könyvtári/nyomtatott dokumentumok forrásértéke. In: KISS Bori – SÁNDOR P. Tibor, szerk. Önszerveződő helyi társadalom: történelmi változatok, új formák. A Helyismereti Könyvtárosok 10. Országos Tanácskozása, 2003. július 16–18. Bp. FSZEK, 2003. p. 51–61.
26. VALTER Ilona: Gerő Győző nyolcvanéves. = Műemlékvédelem 48. 2004. 3. 183–185.
27. ZSIDI Paula: Kővágó Péterné, Szentirmai Katalin (1954–2001). = Bp. rég. 35/1. 2002. 343–344. ill.

Címertan

28. BERTÉNYI Iván: Címerpajzson szereplő és pajzson kívüli ábrázolások Buda középkori pecsétjein. In: Válogatott a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 203–208. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.)

Genealógia

29. BÁCSKAI Vera: A polgári nevelés árnyoldalai. In: Ünnepek – hétköznapok – emlékezet. Társadalom- és kultúrtörténet határmezsgyéjén. Salgótarján: Nógrád M. Lvt. 2002. p.193–197. (Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból; 34.) Havel Lipót.
30. BERÉNYI Mária: Gozdsu Manó élete és tevékenysége: 1802–1870. = Barátság 9. 2002. 6. 3754–3755.
31. BUZA Péter, szerk. Ez a Bókay, úgy látszik intelligens ember! Egy jeles orvos a régi Pestről. Bókay Árpád emlékiratát. szerk. B. P. Bp. Száz M. Falu Könyvesház, Semmelweis Egy. Baráti Kör, 2003. 237 p. ill.
32. BUZA Péter: A Kossuch ház. Képek egy pesti polgárcsalád albumából. Korrajz Bárdos-Féltoronyi Zoltán emlékirata nyomán [Brüsszel, 1973] Bp. Száz Magyar Falu Könyvesháza, 2004. 227 p. ill.
33. GAÁL Károlyné Varju Vilma: Varju Kálmán emlékezete: ember lenni mindig, minden körülményben. = Kispesti krón. 1. 2004. 1. 11–20.
34. GYÖRGYI Erzsébet: Egy pesti polgárcsalád művész tagjai: a Giergl-Györgyi család. In: Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeo-lingua, 2003. p. 467–479.
35. HORVÁTH György – GOMBOS László: A Dohnányi család története. Hagyomány, dokumentumok, családfák, ismert személyek. = Dohnányi évkv 2002. 77–102.
36. JÓCSIK Lajos: A kiválóak iskolája: a Zilahy-Adomány. = Híd 68. 2004. febr. 260–262. Zilahy-ék ajándékozási okirata bombázott házuk helyén felépítendő iskola építésére.
37. KÖVÉR György: Liedemann és Wahrmann. 19. századi kereskedő-bankár családi stratégiák. In:

- K. Gy.: A felhalmozás íve: társadalom- és gazdaságtörténeti tanulmányok. Bp. Új Mandátum, 2002. p. 31–46.
38. MERÉNYI-METZGER Gábor: Karinthy Frigyes származásának anyakönyvi forrásai. = Irodortört. közlem. 107. 2003. 4/5. 535–544.
39. MERÉNYI-METZGER Gábor: A Saxlehner család sírboltja. = Turul 76. 2003. 1/2. 19–24.
40. PEKÁR Zsuzsa: A túlélés epizódjai: család- és kortörténet az 1945–50-es évekről egy nagypolgár családtag önvallomásában. Bp. Püski, 2002. 223 p.
41. PETERDI Vera: Egy polgárcsalád élete és otthona a Belvárosban és az arisztokrata negyedben a két háború között. = Fol. hist. 23/2. 2002. 117–179. ill.
42. PODMANICZKY Frigyes: Tagesbuchfragmente, 1824–1886. = Naplótöredékek, 1824–1886. Ford. KUTAS Emilné Podmaniczky Márta. Bp. Szépművészeti Múzeum, 2003. 416 p. Eredeti: Bp. Grill Károly Cs. és Kir. Udvari Könyvker. 1887.
43. RÓNA Tivadar Aurél: Róna család régi fényképei = The old photos of the Róna family: 1895–1969. Bp. Szerző, 2001. 391, XV p.
44. SALY Noémi: „Édeseim, hát ki kell adnom a munkások heti bérét” építész-családtörténet (egy kevéske fürdővel) = Budapest 27. 2004. 2. 6–7. ill. Francsek Imre és családja.
- Városábrázolás, ikonográfia**
45. Dulovits Budapestje: emlékkiállítás a fotóművész születésének 100. évfordulójára alkalmából a Mai Manó Házban, 2003. április-június. Bp. Helytörténelmi Társaság, 2003. XXXII. t. ill.
46. ALBERTINI Béla: Budapesti szociofotók – világháborútól világháborúig. = Bp. negyed 10. 2002. 1/2. 68–83. ill.
47. BASICS Beatrix: A budai Szent György tér ábrázolásai. = Tanulm. Bp. múltjából 31. 2003. 127–136. ill.
48. DOMOKOS Mátyás, vál. A régi Magyarország képeslapokon. Előszó: SALY Noémi. Bp. Osiris, 2003. 350 p. ill.
49. GERA Mihály, vál. előszó: Éhe a szónak: olvasó budapestiek = Hunger for the word: reading in Budapest: 1945–1990. Bp. Városháza, 2004. 125 p. ill. Fotóalbum.
50. GÖNCZI Ambrus – WINKELMAYER Zoltán, Ferencváros metszeteken. (Ferencváros képi ábrázolásokon) 1. köt. Bp. Ferencvárosi Önkormányzat, 2002. 50 p. ill.
51. JALSOVSZKY Katalin – TOMSICS Emőke: Budapest, az ikerfőváros, 1860–1890. BUZINKAY Géza előszavával. Bp. Helikon K. 2003. 183 p. ill.
52. JÁNOSKA Antal: Kártyán a város: amikor divat volt Pestet és Budát rajzban mutogatni. = Budapest 27. 2004. 9. 38–39. ill.
53. KÖRMENDY Kinga: Karacs Ferenc metszetei a Buda és Pest közötti állóhíd tervéhez. = M. kvszle 120. 2004. 2. 168–170. 1832.
54. KLŐSZ György – LUGOSI LUGÓ László: Budapest, 1900, 2000. Bp. Vince K. 2001 [!2004] Fotóalbum.
55. LUGOSI LUGO László: Klősz György élete és munkássága: 1844–1913: monográfia. Bp. PolgART, 2002. 124 p. ill.
56. LUGOSI LUGO László, vál. Klősz György, 1844–1913: fényképek: photographs. Bp. PolgART, 2002. 277 p. ill.
57. LUGOSI LUGÓ László: Tükörképek: Ludwig Rohbock nyomában. Szöveg: SZÁRAZ Miklós György. Bp. Helikon, 2003. 156 p. ill. Fotóalbum.
58. LUGOSI LUGO László [fényképezte]: A Vár Budapest = Castle District. Bp. Vince K. 2004. 167 p. ill.
59. RAPPAL Zsuzsa, szerk. Boldog békeidők: képes üdvözlőkártyák, 1890–1914. Bp. Corvina, 2004. 94 p. ill.
60. RÓZSA György: Egy újra hazakerült ritka budai ostromkép. = Művtört. ért. 51. 2002. 3/4. 342–346. ill.
61. SAÁRY Éva: Fényképek 1956 októberéből. [riporter] Sümei György. = Fotóművészet 46. 2003. 3/4. 86–95.
62. SEMSEY Viktória: Egy ismeretlen ostromrajz Buda visszafoglalásáról: Sitio y expugnation de la ciudad de Buda (Buda városának ostroma és visszafoglalása). = Aetas 2002. 1. 131–135. Lisszabonból.
63. VÁRNAI Vera: Festői Budapest: grafikák és festmények a reformkortól napjainkig = Picturesque Budapest etchings, watercolours, oil paintings. Bp. Corvina, 2004. 187; 187 p. ill.
64. VÉGH András: Matracski Nászuh Buda ábrázolása. = Bp. rég. 38. 2004. 207–231. ill.
65. ZÓRÁD Ernő: Tabán: a lebontott romantika. Szöveg FAZAKAS István. Bp. Fekete Sas, cop. 2002. 157 p. ill.
- Történeti földrajz, térképészet**
66. Térképvázlatok: a Szent György tér topográfiai változásai. = Tanulm. Bp. múltjából 31. 2003. 161–166. ill.

67. FABÓ Beáta – HOLLÓ Szilvia Andrea: Budapest térképeinek katalógusa I–V. Bp. BFL, 2003. 5 db ill. 1/1. köt. 1660–1873. 324 p. 1/2. köt. 1660–1873. 461 p. 2/1. köt. 1873–1949. 337 p. 2/2. köt. 1873–1949. 269 p. ill. 3. köt. 1950–2000. 282 p.
68. FRAKNÓI Iván: A Mocsáros vizei. = Bp. népeü. 34. 2003. 2. 163–170.
69. FRAKNÓI Iván: A Római-fürdő tápvizei és történetük: a Malom-patak és forrásai. = Bp. népeü. 34. 2002. 4. 319–326.
70. IZSÁK Éva: A városfejlődés természeti és társadalmi tényezői: Budapest és környéke. Bp. Napvilág K. 2004. 178 p.
71. OROSS András: A Rákospatak és vízgyűjtő területének történeti földrajzi vázlata. = Fons 10. 2003. 2. 191–232.
72. PERSOVITS József: Kogutovitz Manó, a modern magyar térképészet megalapítója. = M. graf. 2002. 4. 109–110.
73. VITÁLIS György: Dr. Szabó József 125 éve közölt „Budapest geológiai tekintetben” című műve hidrológiai és vízföldtani tanulságai. = Hidrol. táj. 44. 2004. 1. 63–65.
- Életmód, néprajz, nyelvészet**
74. Párizs és Budapest a divat tükrében, 1750–2003: Musée Galliera - Párizs város divatmúzeuma, Musée Carnavalet, Budapesti Történeti Múzeum, Iparművészeti Múzeum, Magyar Nemzeti Múzeum, Magyar Nemzeti Galéria: kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban, 2003. május 30. – szeptember 30. Szerk. F. DÓZSA Katalin, HEGYINÉ DÉRI Erzsébet. Bp. BTM, 2003. 160 p. ill.
75. HIDVÉGI Violetta: Cirkuszok Pesten az 1860-as években. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 251–263.
76. LUKÁCS Anikó: Nemzeti divat a reformkori Pesten. = Korall 2002. 10. 40–56.
77. PEDRONI Emma Anna: Táncrend: a Technikus bál 1926. január 20. feliratú legyező. = M. felső- okt. 2004. 3. 72. ill.
78. SIKLÓSSY László: A régi Budapest erkölce. Bp. Osiris, 2002. 520 p. ill.
79. TÓTH Eszter Zsófia: „Ennyi idő egy férjből is elég, hát még egy gyárból”: a gyári identitás munkásnők és munkások életút- elbeszéléseiben. = Múltunk 48. 2003. 3. 75–106.
80. TÓTH Eszter Zsófia: „Mi lesz akkor, ha meggyökerezek”? a vándorlás és a vissza-vándorlás megéléstörténetei munkásnők életút- elbeszéléseiben. = Korall 2003. 13. 49–64.
81. VALUCH Tibor: Divatosan és jól öltözöttek: a városi öltözködés és a divat néhány jellegzetessége Magyarországon az 1970-es és 1980-as években. = Korall 2002. 10. 72–95.
82. VALUCH Tibor: „Készruhát vesz már a nép, olcsó, tartós, mindig szép!” A divat és a városi öltözködés változása Magyarországon az 1940-es évektől az 1960-as évek végéig. In: Hagyomány, közösség, művelődés. Tanulmányok a hatvanéves Kósa László születésnapjára. Szerk. ABLONCZY Balázs. Bp. BIP, 2002. p. 430–440.
- Budapest történetét összefoglaló, vagy több korszakot tárgyaló munkák**
83. Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. 254 p. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40.)
84. BÓDY Zsombor: A magántisztviselő réteg kialakulása Magyarországon 1890–1930. In: Ipar és társadalom a 18–20. században. Szerk. SASFI Csaba. A Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület 10. jubileumi konferenciájának előadásai. (Salgótarján, 1996. augusztus 22–23.) Salgótarján: Bp. Nógrád M. Lvt. BFL, 2003. 205–213. (Rendi társadalom - polgári társadalom; 10.)
85. CSENDES, Peter: Wien – Preßburg – Budapest. Stationen im Leben Széchenyis. In: Mitteleuropa-Studien. Band 1. Die Vision von Mitteleuropa. Stephan Széchenyi (1791–1860) und seine Reformideen. Red. Maria JAHNBRANDENSTEIN. Wien: Zentralverl. Ungar. Vereine u. Organisationen in Österreich, 2002. p. 45–53.
86. EÖRY Gabriella: Az Országos Kaszinó tisztikara és tagsága 1883–1943. = Korall 17. 2004. szept. 61–88.
87. GERŐ András: Képzelt történelem. Fejezetek a magyar szimbolikus politika XIX–XX. századi történetéből. Bp. PolgART, 2004. 333 p.
88. GYÁNI, Gábor: Parlor and kitchen. Housing and domestic culture in Budapest, 1870–1940. Bp. New York: Central European Univ. Press, 2002. 281 p.
89. KAJETÁN Endre: Budapest a „bűnös” város: Budapest szellemi arcképe a polgárosodás folya-

- matában, 1867–2002. Bp. Szenci Molnár Társ. 2003. 95 p.
90. KÖVÉR György: A felhalmozás íve: társadalom- és gazdaságtörténeti tanulmányok. Bp. Új Mandátum, 2002. 412 p.
91. MAGYAR Károly: A királyi székhelytől a kormányzói székhelyig: fejezetek a budavári királyi palota és a Szent György tér történetéből. = *História* 24. 2002. 9/10. 22–31.
92. MIKLÓSSY Endre: Területi tervezés államalapításunktól napjainkig. Bp. Agroinform K. 2004. 390 p. Bp. központi szerepéről.
93. ROSTÁS Péter – ERDEI Gyöngyi, szerk. A főváros régisége, 1780–1873: közterek és magánterek, 1873–1940: állandó várostörténeti kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában. Bp. BTM, 2004. 130 p. ill.
94. ZEKE Gyula: Bécs és Budapest. = *Korunk* 3. 2003. 5. 43–51.
- Régészet**
85. BENCZE Zoltán: Előzetes jelentés a volt Állami Nyomda épületeinek területén folytatott régészeti kutatásokról. = Bp. rég. 37. 2003. 113–135. Árpád- és török kori városfalak.
96. BENCZE Zoltán: Régészeti kutatások a Dísz tér 17. alatt: előzetes jelentés. = *Tanulm. Bp. múltjából* 31. 2003. 191–203.
97. BENCZE Zoltán – PAPP Adrienn: Török kerámia egy Dísz téri sziklagödör feltárásából. = Bp. rég. 38. 2004. 35–50. ill.
98. BESZÉDES József – TEREI György: Újabb topográfiai adatok a Szent Gellért tér őskori, római és középkori beépítettségéhez. = *Aquincumi füz.* 9. 2003. 131–145. ill.
99. BESZÉDES József – TEREI György: A Budapest, XI. ker. Bartók Béla út – Fehérvári út felszíni rendezéséhez kapcsolódó régészeti feltárások és megfigyelések 2002-ben. = *Aquincumi füz.* 9. 2003. 194–196. ill.
100. ENDRÓDI Anna – REMÉNYI László: Az Albertfalva 6-os fűtő bővítését megelőző régészeti feltárás eredményei. = *Aquincumi füz.* 9. 2003. 146–150. ill.
101. ENDRÓDI Anna: The late phase of the Bell Beaker-Csepel group in Hungary. In: *The Nord-East frontier of Bell Beakers. BAR-IS* 1155. 2003. 265–276.
102. ENDRÓDI Anna – HORVÁTH M. Attila: Feltárás a Paskál lakópark területén Budapest XIV. ker. Egressy út – Vezér utca – Paskál strand által határolt terület, Hrsz 31373/5. = *Aquincumi füz.* 10. 2004. 153–155. ill.
103. FACSÁDY Annamária – REDŐ Ferenc: Az aquincumi éremleletek feldolgozásának problémái. In: *A numizmatika és a társtudományok IV. konferencia Esztergomban, 1999. október 1–3.* Szerk. TORBÁGYI Melinda. Bp. Argumentum, MNM, M. Numizm. Társ. 2002. p. 43–51.
104. GERELYES Ibolya: Kínai szeladonkerámia a budavári palota leletanyagban. = Bp. rég. 38. 2004. 79–92. ill.
105. GYÖNGYÖSI Márton: A Tárnok utcai aranyforintlelet. = Bp. rég. 38. 2004. 93–107. ill.
106. GYÜRKY Katalin, H.: A Budapest I., Fortuna utca 18. számú lakóház régészeti kutatásából származó üvegleletek. = Bp. rég. 37. 2003. 13–19.
107. JÁRÓ Márta: A Budapest-Zugló Vezér úti sírlelet aranylemezeinek vizsgálata. In: *Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából.* Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 327–328.
108. KÓSA Judit, N.: Gödrökben, árkokban összeálló mozaik: a városi régészet évszázados türelmijáték. = *Budapest* 27. 2004. 2. 20–21.
109. KOVÁCS Eszter – SZIRMAI Krisztina: Régészeti megfigyelések a Belvárosi plébániatemplom kisebb belső rekonstrukciós munkálatainál. = *Aquincumi füz.* 9. 2003. 162–172. ill. Római és középkori.
110. NAGY Levente: Régészeti lelőhelyek védelme – eredmények és feladatok. = *Műemlékvédelem* 47. 2003. 2. 95–100.
111. NAGY Margit: Hunkori férfisír Budapest-Zuglóból. In: *Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából.* Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 297–327.
112. PATTANTYÚS Á. Miklós: A kelta oppidum kutatása geofizikai módszerekkel a Gellérthegy DNy-i lejtőjén: 1993–1997. = Bp. rég. 35/1. 2002. 135–141. ill.
113. RÁCZ Miklós: Kiállítás a Szent György tér kutatásáról: A múlt rétegei: a Szent György tér titkai, Budapesti Történeti Múzeum 2002. március 29. – 2003. február 23. = *Műemlékvéd. szle* 12. 2002. 1. 197–206.
114. WOLLÁK Katalin – ZSIDI Paula: A régészeti

- örökség védelmének jogi háttere és fővárosi gyakorlata. In: Vándorutak – múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 241–256.
115. ZÁDOR Judit: Régészeti kutatás a Károlyipalota udvarán. = Műemlékvédelem 46. 2002. 6. 351–355.
116. ZÁDOR Judit: Topográfiai változások Budán a Szentháromság tér környékén a pinceszervek tükrében. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi, et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 85–92. (Monumenta historica Budapesti-nensia; 14.)
117. ZSIDI Paula – ENDRÓDI Anna, szerk. Építménytől az épületig – ásástól a rekonstrukcióig: őskori, római kori és népvándorlás kori épület rekonstrukciók és makettek: időszaki kiállítás a BTM Aquincumi Múzeumában: 2002. június 25. – október 31. Bp. BTM, 2002. 62 p. ill.
- Budapest története az őskorban**
118. Kelta lovasközi-lelet Aquincumban. = História 2004. 1. 33. ill.
119. BESZÉDES József - SZILAS Gábor: Középső bronzkori település nyomai Lágymányoson. = Aquincumi füz. 10. 2004. 147-152.
120. BÍRÓ-SEY Katalin: New data on the utilization of Buda hornstone in the early bronze age = Új adatok a budai szarukő korabronzkori hasznosításáról. = Bp. rég. 36. 2002. 131-144.
121. ENDRÓDI Anna: Adatok Békásmegyér őskori településtörténetéhez: a késő rézkori bádeni kultúra települései és temetkezései. = Bp. rég. 35/1. 2002. 35-75.
122. ENDRÓDI Anna - HORVÁTH M. Attila: Kora bronzkori és avarkori sírok Budapest-Csepel-szigeten... = Rég. kut. Magyarországon 1999. 2002. 27-46. ill.
123. ENDRÓDI Anna, szerk. Hétköznapi és vallásos élet a rézkor végén: a Baden-kultúra 5000 éves emlékei Budapesten a Budapesti Történeti Múzeum időszaki kiállítása 2004. december - 2005. március. Bp. BTM, 2004. 71 p. ill.
124. ENDRÓDI Anna - GYULAI Ferenc: Hearths and other finds of the Late Copper Age Baden Culture at Budapest-Csepel Islands. = Archaeol. ért. 125. 1998-2000. [2002.] 9-36. ill.
125. ENDRÓDI Anna: Korabronzkori települtetés Budapest-Albertfalván. = Aquincumi füz. 8. 2002. 89-91. ill.
126. ENDRÓDI, Anna: New data on the late copper age and early bronze age settlement history of Budapest - Csepel island. = Bp. rég. 37. 2002. 115-129.
127. ENDRÓDI, Anna: Characteristic elements of the settlement structure in the Early Bronze Age at Budapest Albertfalva. In: Bronzezeitliche Kulturercheinungen im Karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Bibliotheca Marmatia 2. Baia Mare, 2003. 151-157.
128. ENDRÓDI, Anna: Ein neues spätkupferzeitliches Idolbruchstück aus Budapest. Gedanken über die Erscheinungen des religiösen Lebens. In: Morgenrot der Kulturen frühe Etappen der Menschheitsgeschichte in Mittel- und Südosteuropa. Festschrift für Nándor Kalitz zum 75. Geburtstag. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 401-415.
129. HANNY Erzsébet, H. - REMÉNYI László: A budai Várhegy bronzkori településtörténete. = Bp. rég. 37. 2003. 237-255.
130. HÄNSEL, Alix - HÄNSEL, Bernard: Zwei Glockenbecher aus Budapester Boden im Berliner Museum. = Bp. rég. 36. 2002. 191-195.
131. HORVÁTH László András: Rézkori temetkezés a budapest-aquincumi gázgyár mellett. In: Vándorutak – múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 257-267.
132. HORVÁTH M. Attila: Előzetes jelentés a Bp. XVII. ker. Rákospalota-Újmajornban előkerült szkíta kori településrészletről. = Bp. rég. 35/1. 2002. 103-123.
133. PETŐ Mária: A gellérthegy oppidum déli oldalán végzett kutatások 1993-1997 között. = Bp. rég. 35/1. 2002. 125-133. ill.
134. REMÉNYI László: A Vátya-kultúra Budatétény - Növény utcai temetője. = Bp. rég. 35/1. 2002. 67-101. ill.
135. SZILAS Gábor: Késő bronzkori karikalelet a Dunából. = Commun. archaeol. Hung. 2002. 67-76. A Csepel-MAHART kikötő bronzkori leletgyűjtése. p. 77-81.
136. VIRÁG Zsuzsanna, M.: Data on the middle copper age archaeological topography of Budapest environs sites of the Ludanice culture. = Bp. rég. 36. 2002. 93-101. ill.

137. VÖRÖS István: Sacrificial cattle remains from the early bronze age settlement at Soroksár. = Bp. rég. 36. 2002. 247-256. ill.
138. ZSIDI Paula: Tonköpfchen aus dem Herd eines awarenzeitlichen Wohnhauses: Budapest, III., Filatorigát. = Bp. rég. 36. 2002. 341-351. ill.
139. ZSIDI Paula - REMÉNYI László: Duna-parti út részlete és őskori maradványok a polgárvárostól délre. = Aquincumi füz. 9. 2003. 86-95. ill.
- Budapest története a római korban**
140. Forschungen in Aquincum 1969-2002: zu Ehren von Klára Póczy. Bp. BTM, 2003. 404 p. ill. (Aquincum Nostrum; II/2.)
141. BENDA Judit - HABLE Tibor - HORVÁTH M. Attila: Újabb római kori sírok a vízivárosi ala-tábor déli temetőjéből. = Aquincumi füz. 10. 2004. 110-115.
142. BESZÉDES József: A volt házgyár alatti feltárás során előkerült faragott kőtöredékek értékelése. = Bp. rég. 35/1. 2002. 159-172.
143. BUDAI BALOGH Tibor: Kora római védmű és késő avar kori telep kutatása a canabae északi előterében. = Aquincumi füz. 10. 2004. 47-56.
144. BUGÁN Adél: Terrakotta ábrázolások az aquincumi polgárváros déli előteréből. = Bp. rég. 35/1. 2002. 173-179.
145. BUGÁN Adél: Újabb kutatási eredmények az aquincumi lelőhelyű ólomházas serpenyők gyártásának körülményeiről. = Commun. archaeol. Hung. 2002. 93-116.
146. ERTEL, Christine: Bestandteile von römischen Grabbauten im Aquincum-Museum: Klein-formatige Säulenchitekturen, Dachaufsätze und Skulpturenausstattung. = Bp. rég. 35/1. 2002. 181-220.
147. FACSÁDY Annamária, R.: Aranyékszerek az aquincumi katonaváros nyugati temetőjének új feltárásairól. = Bp. rég. 35/1. 2002. 221-225.
148. FACSÁDY Annamária, R.: Feltárások az úgynevezett "helytartói villa" területén. = Aquincumi füz. 8. 2002. 15-20.
149. FACSÁDY Annamária, R.: Római ékszerek. = Ókor 2. 2003. 4. 31-37. ill.
150. FACSÁDY Annamária, R.: Szondázás a Bécsi úti temető északi szélén. = Aquincumi füz. 9. 2003. 65-68.
151. FACSÁDY Annamária, R.: Herennius Etruscus basis in Budaújlak. In: Pannonica Provincialia et archaeologia. Hrg. Ádám SZABÓ, Endre TÓTH. Bp. MNM, 2003. p. 243-248.
152. GABLER Dénes: Terra-sigillaták az aquincumi canabae-ból. = Bp. rég. 35/1. 2002. 227-265.
153. HABLE Tibor: Néhány újabb sír az aquincumi katonaváros nyugati temetőjéből. = Aquincumi füz. 8. 2002. 21-28.
154. HABLE Tibor: Óbuda - Újlak római-kori topográfiájának vázlata. = Bp. rég. 35/1. 2002. 267-278.
155. HABLE Tibor - REMÉNYI László - KÁRPÁTI Zoltán: Két ásatás az aquincumi canabae déli szélén. = Aquincumi füz. 9. 2003. 33-47. ill.
156. HAVAS Zoltán: Újabb monopodiumlapok Aquincumból: ismeretlen vicus feliratos említése. = Bp. rég. 35/1. 2002. 279-292.
157. KABA Melinda: Az aquincumi római kori temető aranyleletei. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 27-28. (Monumenta historica Budapesti-nensia; 14.)
158. KÉRDŐ Katalin - KOVÁCS Eszter: Kutatások a vízivárosi római tábor vicusának, illetve középkori Gézavására (később Felhévíz) területén. = Aquincumi füz. 8. 2002. 67-75.
159. KÉRDŐ Katalin - VÉGH András: Újabb régészeti kutatások a Vízivárosban. = Aquincumi füz. 8. 2002. 76-80.
160. KÉRDŐ Katalin - REMÉNYI László: Kutatások a feltételezett vízivárosi ala tábor és vicus területén. = Aquincumi füz. 9. 2003. 124-130.
161. LÁNG Orsolya: Gerendaszerkezetű út az aquincumi polgárvárosi amphiteátrumtól északra. = Aquincumi füz. 8. 2002. 49-53.
162. LÁNG Orsolya: Régészeti célú terepi megfigyelések az aquincumi polgárvárosban és territóriumán. = Aquincumi füz. 8. 2002. 138-141.
163. LÁNG Orsolya: Újabb kutatások a római strandfürdő területén. = Aquincumi füz. 8. 2002. 54-58.
164. LÁNG Orsolya: Az Aquincumi Múzeum kisebb leletmentései és szondázó jellegű feltárásai a 2002. évben Budapest III., Ladik utca. = Aquincumi füz. 9. 2003. 186-187.
165. LÁNG Orsolya: Áruklódó csontok - Az aquincumi lakosság egészségi állapota egy újonnan feltárt temetőrészlet alapján. In: Orvoslás Aquincumban. Szerk. ZSIDI Paula. Bp. BTM, 2004. 29-31.
166. LÁNG Orsolya - SZU Annamária: Vitae Peverorum - Gyermekek mindenki (volt). Életmód

- kiállítások az Aquincumi Múzeumban. = M. múz. 8. 2002. 36-37.
167. LÁNG Orsolya: Reconsidering the Aquincum macellum: analogies and origins. = Acta archaeol. Acad. Sci. Hung. 54. 2003. 1/2. 165-204.
168. LÁNG Orsolya: Római kori beépítettség kutatása az aquincumi polgárváros déli városfalán kívül. = Aquincumi füz. 10. 2004. 57-60.
169. LÁNG Orsolya - SZILAS Gábor: Római kori maradványok és késő bronzkori településnyomok Kaszásdűlőn. = Aquincumi füz. 9. 2003. 111-114. ill.
170. LÁNG Orsolya: Római kori útrészletek az aquincumi polgárváros municipális territóriumán: az úgynevezett Testvérhegyi villa környezete. = Aquincumi füz. 9. 2003. 95-110.
171. LÁNG Orsolya - SZU Annamária. Gyermekek élete Aquincumban: mindennapok a régészeti leletek tükrében. In: Játszani jó! Történelmi barangolás a játékok birodalmában. Szerk. D. MATUZ Edit, RIDOVICS Anna. Bp. BTM, 2004. p. 45-54.
172. LÁNG Orsolya: Római kori temetőrészlet az aquincumi polgárváros északkeleti szomszédságában. = Aquincumi füz. 10. 2004. 82-89.
173. LÁNG Orsolya: Újabb adatok az úgynevezett Testvérhegyi villa topográfiai helyzetéhez. = Aquincumi füz. 10. 2004. 90-105.
174. LASSÁNYI Gábor: Feltárások az aquincumi municipium körzetében. = Aquincumi füz. 8. 2002. 59-66.
175. MADARASSY Orsolya: Régészeti feltárások az aquincumi katonaváros területén. = Aquincumi füz. 8. 2002. 29-37.
176. MAGYAR Márius: Az aquincumi polgárváros déli városfalán kívül feltárt fürdő festett díszítése. = Aquincumi füz. 9. 2003. 75-85.
177. MÁRTON András: A Collegium Veteranorum újabb kőemléke Aquincumból: feliratos sírkövek és faragott kőemlékek a Bécsi úti temetőből. = Bp. rég. 35/1. 2002. 293-302.
178. MÁRTON András: A Lupa Capitolina újabb ábrázolása Aquincumban. = Archaeol. ért. 127. 2002. 1/2. 135-147.
179. MÁRTON András: Roman burial with a weapon from the Becsí road cemetery. = Commun. archaeol. Hung. 2002. 117-132. ill.
180. MÁRTON András - LEBEGYEV Judit: Újabb terra sigillata leletek az Aquincum katonavárosi canabae területéről: a Lajos utca - Nagyszombat utca sarok ásátásának terra sigillata anyaga. = Archaeol. ért. 128. 2003. 1/2. 125-176.
181. NAGY Margit: Két késő római kori fegyveres sír az aquincumi canabae nyugati szélén. = Bp. rég. 38. 2004. 231-315.
182. NÉMETH, Margit: Topográfiai kutatás az aquincumi légiótábor északkeleti előterében. = Aquincumi füz. 10. 2004. 42-46.
183. PÓCZY Klára, szerk. Aquincum: Budapest római kori történelmi városmagja. Bp. Enciklopédia, 2004. 504 p. ill.
184. PÓCZY, Klára: Aquincum, siege du gouverneur. II-III. siècle. In: FACSÁDY, Annamária - ZSIDI, Paula: Romains de Hongrie. Lyon, Paris: Département du Rhône; Reunion des Musees Nationaux, 2002. p. 21-31.
185. PÓCZY Klára: Une famille d'Aquincum à Rome. In: Pannonica provincialia et archaeologia: studia sollemnia auctorum Hungarorum Eugenio Fitz octogenario dedicata. Hrsg. von Ádám SZABÓ, Endre TÓTH. Bp. MNM, 2003. p. 553-562. (Libelli archeologici)
186. SZIRMAI Krisztina: A katonai felszerelés ábrázolása Aquincumban a markomann háborúk után. = Specimina nova 16. 2002. 131-151.
187. SZIRMAI Krisztina: Római kori fémleletek az albertfalvai vicusból: az 1994. és az 1996. évi ásátás. = Bp. rég. 35/1. 2002. 303-339. ill.
188. SZIRMAI Krisztina: Római kori kutatások Albertfalván. = Aquincumi füz. 8. 2002. 92-103.
189. SZIRMAI, Krisztina: Military equipment depicted in Aquincum after the marcomannic wars. In: I bronzi antichi Produzione e Tecnologia. Atti del XV Congresso Internazionale sui Bronzi Antichi organizzato dell'Università Udine. Sede di Gorizia Grado-Aquileia 22-26 maggio 2001. Ed. A. Giumlia-Mair. (Monographies instrumentum; 21.) 2002. p. 600-608.
190. SZIRMAI Krisztina: Albertfalva castellum. In: The Roman Army in Pannonia. Ed. Zsolt VISY. Bp. Teleki L. Foundation, 2003. p. 104-106.
191. SZIRMAI Krisztina - KOVÁCS Endre: Régészeti megfigyelések a Belvárosi plébániatemplom kisebb, belső rekonstrukciós munkáinál. = Aquincumi füz. 9. 2003. 162-172.
192. SZIRMAI Krisztina: Új adatok Albertfalva római kori topográfiájához. = Aquincumi füz. 9. 2003. 151-154.
193. TOPÁL, Judit: Early Christian graves in the western cemetery of the military town in Aquincum. In: Christentum in Pannonien im ersten Jahrtausend. Red. MÜLLER R. Zala-

- gerszeg: Zalai Múz. 2002. ill. p. 67-78. (Zalai Múzeum; 11.)
194. TOPÁL Judit: Musikalische Denkmäler in der römischen Sammlung von Aquincum in Budapest. = Stud. musicol. Acad. Sci. Hung. 43. 2002. 1/2. 1-15.
195. UJVÁRI Gábor - ZSIDI Paula: Eine Bronzekästchen aus Aquincum. In: I bronzi antichi Produzione e Tecnologia. Atti del XV Congresso Internazionale sui Bronzi Antichi organizzato dell'Università Udine. Sede di Gorizia GRADO. Aquileia 22-26 maggio 2001. Ed. A. Giunlia-Mair. (Monographies instrumentum; 21.) 2002. p. 530-538.
196. VAMOS Péter: Fazekasműhely az aquincumi canabae déli részén. = Archaeol. ért. 127. 2002. 1/2. 5-86. ill.
197. ZSIDI Paula: Aquincum polgárvárosa: az Antoninusok és Severusok korában. Bp. Enciklopédia, 2002. 167 p. 8 t. ill. (Mouseion sorozat, 5.)
198. ZSIDI Paula: Az aquincumi polgárváros délkeleti előtere az újabb kutatások tükrében. = Bp. rég. 35/1. 2002. 134-157.
199. ZSIDI, Paula: Transformation of the town structure in the civil town of Aquincum during the severi (ad. 193-235) = Acta archaeol. Acad. Sci. Hung. 53. 2002. 1/3. 131-149.
200. ZSIDI Paula: Az aquincumi polgárváros ún. Symphorus mithreumának hitelesítő feltárása. = Aquincumi füz. 8. 2002. 38-48.
201. ZSIDI Paula: Fürdőépület az aquincumi polgárváros déli városfalán kívül. = Aquincumi füz. 9. 2003. 69-77.
202. ZSIDI Paula: Die Frage der Hügelgrab- und Wagenbestattungen in Aquincum. In: Pannonica provincialia et archaeologia: studia sollemnina auctororum Hungarorum Eugenio Fitz octogenario dedicata. Hrsg. von Ádám SZABÓ, Endre TÓTH. Bp. MNM, 2003. p. 57-80. (Libelli archeologici)
203. ZSIDI Paula: Wall painting from the Aquincum civil town - deversorium. In: Plafonds et voûtes à l'époque antique. Ed. BORHY László. Bp. Veszprém, 2004. p. 286-287.
204. ZSIDI Paula, szerk. Orvoslás Aquincumban: Időszaki kiállítás az Aquincumi Múzeumban 2004. május 22 - október 31. Bp. BTM Aquincumi Múz. 2004. 40 p. ill.
- Budapest története a népvándorlás korától 1541-ig**
205. ALTMANN Júlia: A budavári ferences kolostor. = Műemlékvédelem 46. 2002. 6. 345-350.
206. ALTMANN Júlia - BERTALAN Vilmosné - KÁRPÁTI Zoltán: A budai (óbudai) társsaskáptalan Péter temploma. = Bp. rég. 37. 2003. 39-62.
207. ALTMANN Júlia: Fortuna utca 18. középkori lakóház üvegleletei. = Bp. rég. 37. 2003. 9-11. ill.
208. ALTMANN Júlia - LÓVEI Pál: A budavári ferences templom építészeti elemei és sírkövei. = Bp. rég. 38. 2004. 11-35.
209. ALTMANN Júlia: Piac tér a középkori Óbudán. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 59-64. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.) Óbudai egyetem is.
210. BELÉNYESYNÉ SÁROSI Edit: Régészeti kutatások a középkori Buda Szentpétermártír külvárosában: Garády Sándor kutatásai 1940-42 I. = Bp. rég. 35/2. 2002. 469-533. ill.
211. BENCZE Zoltán: A budaszentlőrinci pálos kolostor építési korszakai. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 73-78. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.)
212. BENCZE Zoltán: Árpád-kori település Budapest határában. In: „Quasi liber et pictura”: Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára = Studies in honour of András Kubinyi on his seventieth birthday. Szerk. KOVÁCS Gyöngyi. Bp. ELTE Régészettud. Int. 2004. p. 47-53.
213. BENDA Judit: A Szent György tér déli oldalán feltárt középkori kút leletanyaga. = Bp. rég. 35/2. 2002. 535-548. ill.
214. BENDA Judit: Előzetes jelentés a budai középkori karmelita kolostor feltárásáról. = Bp. rég. 37. 2003. 137-150.
215. BENDA Judit: A középkori budai karmelita kolostor feltárása. = Műemlékvédelem 47. 2003. 2. 114-119. lásd még = Rég. kut. Magyarországon 2002. 2004. 117-130. ill. Kapás u. 6-12.
216. BESSENYEI József: Adatok Pálczán Péter budai bíró történetéhez. In: „Quasi liber et pictura”: Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára = Studies in honour of András Kubinyi on his seventieth birthday. Szerk.

- KOVÁCS Gyöngyi. Bp. ELTE Régészettud. Int. 2004. p. 69-74.
217. CSIPPÁN Péter: 13-14. századi állatsontleletek a Szent György tér délnyugati részéről. = Bp. rég. 38. 2004. 201-207. ill.
218. DARÓCZI Szabó, László: Animal bones as indicators of kosher food refuse from 14 century AD Buda Hungary. In: Behavior behind bones. The zooarcheology of ritual, religion, status and identity. Ed. Sharon Jones. Durham, Oxford, 2002. p. 252-261.
219. DÉNES József: Földhalomvárak az Árpádok királyi udvarhelyein. In: „Quasi liber et pictura”: Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára = Studies in honour of András Kubinyi on his seventieth birthday. Szerk. KOVÁCS Gyöngyi. Bp. ELTE Régészettud. Int. 2004. p. 123-130. Cinkota, Sashalom.
220. FÜLÖPP-ROMHÁNYI Beatrix: Königliche Stiftungen des Spätmittelalters in Ungarn. In: „Quasi liber et pictura”: Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára = Studies in honour of András Kubinyi on his seventieth birthday. Szerk. KOVÁCS Gyöngyi. Bp. ELTE Régészettud. Int. 2004. p. 167-172. Csót.
221. GYÖNGYÖSI Márton: Zsigmond király arany-pérez-verésének első korszaka (1397-1401). In: „Es tu scholaris”: ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. Szerk. F. ROMHÁNYI Beatrix et al. Bp. BTM, 2004. p. 103-114. (Monumenta historica Budapestinensia; 13.)
222. HAADER Lea: A Nyulak szigeti scriptórium mint műhely. = M. nyelvőr 128. 2004. 2. 196-205.
223. HOLL Imre: Középkori kályhacsempék Magyarországon, VIII. a Zsigmond-kori I. csoport mintakincseinek és kronológiájának kérdéséhez. X. a budai műhely vegyesmázás kályhacsempéinek kérdése. = Bp. rég. 35/2. 2002. 357-380, 381-401.
224. HOLL Imre: Der Matthias-Beatrix Ofen der Budaer Werkstatt (1480-er Jahre). = Acta archaeol. Acad. Sci. Hung. 54. 2003. 1/2. 255-272.
225. HORLER Miklós: Újabb adalékok a budanyéki királyi villa épületeinek történetéhez. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 53-65.
226. IRÁSNÉ MELIS Katalin: Régészeti kutatások a 15. századi pesti városfal Károly körüti szakaszán: Budapest, V. Károly körút 28-30. = Bp. rég. 35/2. 2002. 549-586. ill.
227. IRÁSNÉ MELIS Katalin: Régészeti kutatások a budapesti középkori Csót faluban. 1-2. r. = Commun. archaeol. Hung. 2002. 195-230, 2004. 173-222. ill.
228. IRÁSNÉ MELIS Katalin: Karcolással jelölt középkori cserепek a margitszigeti domonkos apácakolostor területéről. = Bp. rég. 37. 2003. 79-90. A 13-16. századból származó edények.
229. IRÁSNÉ MELIS Katalin: Régészeti kutatások a 12-13. századi falvak kertjeiben. In: Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 345-366.
230. IRÁSNÉ MELIS Katalin: 13. századi kisváarak régészeti kutatása Budapest területén. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 65-73. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.)
231. IRÁS [NÉ]-MELIS Katalin: Archaeological traces of the last medieval town planning in Pest. In: „Quasi liber et pictura”: tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára = Studies in honour of András Kubinyi on his seventieth birthday. Szerk. KOVÁCS Gyöngyi. Bp. ELTE Régészettud. Int. 2004. p. 235-243.
232. KÁRPÁTI Zoltán: Árpádkori majorság Buda-újlak területén. = Bp. rég. 35/2. 2002. 587-615. ill.
233. KÁRPÁTI Zoltán: A Szent Zsigmond-tempлом és környéke: régészeti jelentés. = Tanulm. Bp. múltjából 31. 2003. 205-240.
234. KÁRPÁTI Zoltán: Az óbudai Szent László kápolna topográfiájához. In: „Es tu scholaris”: ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. Szerk. F. ROMHÁNYI Beatrix et al. Bp. BTM, 2004. p. 45-50. (Monumenta historica Budapestinensia; 13.)
235. KARSAY Orsolya: Uralkodók és studiólók. In: Uralkodók és Corvinák: az Országos Széchényi Könyvtár jubileumi kiállítása alapításának 200. évfordulóján: 2002. május 16. - augusztus 20. Szerk. KARSAY Orsolya. Bp. OSZK, 2002. p. 19-52. ill. Buda.
236. KENYERES István: A királyi és királynéi „magánbirtokok” a 16. században. = Századok 138. 2004. 5. 1103-1148.
237. KIRÁLY, Péter: Die Musik am ungarischen Königshof in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts von der Zeit Sigismundus von

- Luxemburg bis zu Matthias Corvinus. = Stud. musicol. Acad. Sci. Hung. 44. 2003. 1/2. 29-40.
238. KUBINYI András: A királyi vár és lakói a középkorban. = *História* 24. 2002. 9/10. 14-18. ill.
239. MAGYAR Károly: Adatok a budai István-torony kérdésköréhez. In: „Es tu scholaris”: ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. Szerk. F. ROMHÁNYI Beatrix et al. Bp. BTM, 2004. p. 13-36. (Monumenta historica Budapestinensia; 13.)
240. MIKÓ Árpád: A Corvina Könyvtár története. In: Uralkodók és Corvinák: az Országos Széchényi Könyvtár jubileumi kiállítása alapításának 200. évfordulóján: 2002. május 16. - augusztus 20. Szerk. KARSAY Orsolya. Bp. OSZK, 2002. p. 123-138. ill. Buda.
241. MIKÓ Árpád: Mátyás király könyvtára az uralkodó reprezentációjában. In: A holló jegyében: fejezetek a Corvinák történetéből. Szerk. összeáll. MONOK István. Bp. Corvina: OSZK, 2004. p. 19-43. ill.
242. NAGY Anikó, S.: Deutsche Händler in Ofen im Mittelalter = Német kereskedők a középkori Budán. In: HAMBUCH, Wendel Red.: Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen. Bp. Német Kultúregyes. 2004. p. 31-38, 208-214.
243. NYÉKHELYI Dorottya, B.: Középkori kútlet a budavári Szent György téren: előzetes jelentés. Bp. BTM, 2003. 102 p. (Monumenta Historica Budapestinensia; 12.)
244. PAPP Tímea: Az óbudai Szent Péter prépostság románkori kőfaragványai. = Bp. rég. 38. 2004. 167-181. ill.
245. PROKOPP Mária: Az egyetemszervező Vitéz János esztergomi érsek. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 263-269. Óbudai egyetem. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.)
246. ROMHÁNYI Beatrix, F.: Egy vallásos középkori budai polgár - Söptei Péter kancelláriai jegyző. In: „Es tu scholaris”: ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. Szerk. F. ROMHÁNYI Beatrix et al. Bp. BTM, 2004. p. 37-44. (Monumenta historica Budapestinensia; 13.)
247. SPEKNER Enikő: Adalékok a budavári István torony névadójának kérdéséhez. = Bp. rég. 35/2. 2002. 403-426. ill. A Várhegy déli csücskében emelt torony története.
248. SPEKNER Enikő: A budai Fugger-faktorátus: egy délnémet kereskedő- és bankház képviselete a késő középkori Budán 1503-1533. In: Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 429-435.
249. SPEKNER Enikő: A budavári boldogasszony-egyház alapítástörténete. = Bp. rég. 37. 2003. 91-107. ill.
250. SZENDE, Katalin: Deutsche im Mittelalter in dem heutigen 1. Bezirk von Ofen = Németek a középkorban Buda mai I. kerületében. In: HAMBUCH, Wendel, Red. Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen. Bp. Német Kultúregyes. 2004. p. 11-30, 191-207.
251. SZENDE, Katalin: Das Ofner Stadtrecht = A Budai Jogkönyv. In: HAMBUCH, Wendel, Red. Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen. Bp. Német Kultúregyes. 2004. p. 39-48, 215-222.
252. TAMÁSI, Judit: Stücke des Ritterfigurenofens zu Ofen (Buda) aus dem Burgschloss von Ozora im Kontext der Werkstattbeziehungen. In: „Quasi liber et pictura”: tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára = Studies in honour of András Kubinyi on his seventieth birthday. Szerk. KOVÁCS Gyöngyi. Bp. ELTE Régészettud. Int. 2004. p. 519-532. ill.
253. TEKE Zsuzsa: Adalékok Zsigmond várospolitikájához 1387-1405. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 225-235. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.) Buda árumegállító joga.
254. TEREI György: Az albertfalvai vár lokalizálása. = Bp. rég. 35/2. 2002. 633-664.
255. TEREI György: Kána: egy középkori falu Budapest határában. = M. múz. 10. 2004. 3. 22-24. ill.
256. TÓTH Anikó: Árpád-kori gödrök a Szent György tér délnyugati oldalán. = Bp. rég. 38. 2004. 187-200. ill.
257. TÓTH Anikó: Régészeti kutatás a Budapest, I. ker. Csónak u. 1-3. telkek területén. = Rég. kut. Magyarországon 2001. 2003. 99-110. ill.
258. TÓTH Norbert, C.: Zsigmond király tisztségviselőinek itineráriuma: uralkodásának elejétől az 1420-as évekig. = Századok 138. 2004. 2. 465-494.

259. VÉGH András: Középkori városnegyed a királyi palota előterében: a budavári Szent György tér és környezetének története a középkorban. = *Tanulm. Bp. múltjából* 31. 2003. 7-43.
260. VÉGH András: A Magyar Tudományos Akadémia budavári épületegyüttesének története a város alapításától 1686-ig. = *Bp. rég.* 37. 2003. 209-336. ill.
261. VÉGH András: A Szent György utca 4-10. számú telkek régészeti ásatása: előzetes jelentés. = *Tanulm. Bp. múltjából* 31. 2003. 167-190. ill.
262. VÉGH András: A budai plébániák határjárásainak helyrajzi elemzése. In: "Quasi liber et pictura": Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára = *Studies in honour of András Kubinyi on his seventieth birthday.* Szerk. KOVÁCS Gyöngyi. Bp. ELTE Régészettud. Int. 2004. p. 641-654. ill.
263. VÖRÖS István: A középkori Csőt falu állatcsontleletei. = *Commun. archaeol. Hung.* 2004. 223-234. ill.
264. WEHLI Tünde: Könyvfestészet Mátyás király budai udvarában. In: A holló jegyében: fejezetek a Corvinák történetéből. Szerk. összeáll. MONOK István. Bp. Corvina: OSZK, 2004. p. 177-192. ill.
265. ZÁDOR Judit: Középkori sikátor a budai várnegyedben. (adalékok Buda középkori topográfiájához). In: *Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére*, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. *Archaeolingua*, 2003. p. 357-367.
266. ZSOLDOS Attila: A király úr színe előtt: személyes jelenlét - írásbeli kérvényezés. = *História* 24. 2002. 9/10. 11-13. ill.
- Budapest története a török korban (1541-1686)**
267. ÁGOSTON Gábor: Magyarország az oszmán politikai tervekben. = *Rubicon* 2003. 11/12. 32-35.
268. ÁGOSTON Gábor - SUDÁR Balázs: Gül Baba és a magyarországi bektasi dervisek. Bp. Terebess, 2002. 141 p. ill.
269. BENCZE Zoltán: Török emlékek régészeti kutatása Budán az 1990-es években. In: A hódoltság régészeti kutatása. Szerk. GERELYES Ibolya, KOVÁCS Gyöngyi. Bp. MNM, 2002. p. 51-58. (*Opuscula Hungarica*; 3.)
270. BENCZE Zoltán: Recent research into Ottoman-period remains in Buda. In: *Archaeology of the Ottoman period in Hungary papers of the conference held at the Hungarian National Museum, Budapest, 24-26 May 2000.* Ed. Ibolya GERELYES, Gyöngyi KOVÁCS. Bp. Hung. Nat. Mus. 2003. p. 55-62. (*Opuscula Hungarica*)
271. BENCZE Zoltán: Török rézedények a Hadtörténeti Múzeum udvarán. = *Bp. rég.* 35/2. 2002. 461-468.
272. BERTALAN Vilmosné: Török, illetve török kori kerámia Óbudáról. = *Bp. rég.* 38. 2004. 51-69. ill.
273. DARÓCZI-SZABÓ László: Állatcsontok a Teleki-palota török kori gödréből. = *Bp. rég.* 38. 2004. 159-167. ill.
274. DOBROVITS Mihály: A Szent György téri török talpastál feliratai és értelmezésük. = *Bp. rég.* 38. 2004. 153-159. ill.
275. ETÉNYI Nóra, G.: Közzétett sikerek, eltitkolt kudarcok: politikai propaganda a XVII. század végén. = *Hadtört. közlem.* 116. 2003. 3/4. 670-695.
276. FODOR Pál: A törökök szerencsenapja: augusztus 29. = *Rubicon* 13. 2002. 2. 16-20.
277. FODOR Pál: „Hivatásos törökök” - „született törökök”: hatalmi elit és társadalom a 15-17. századi Oszmán Birodalomban. = *Századok* 138. 2004. 4. 773-791. Buda.
278. FÖLDESI Ferenc: Budától Bécsig. In: *Uralkodók és Corvinák: az Országos Széchényi Könyvtár jubileumi kiállítása alapításának 200. évfordulóján: 2002. május 16. - augusztus 20.* Szerk. KARSAY Orsolya. Bp. OSZK, 2002. p. 91-102. ill. Corvinák a török hódoltság idején.
279. GERŐ Győző: Buda és Pest török építészeti emlékei. = *Félhold és Kereszt: konferencia és kiállítás a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban.* 2001. okt. 17. Szerk. SZABÓ Ágnes. Bp. FSZEK, 2002. p. 54-62.
280. GERŐ Győző: A Buda-vízivárosi Tojgun pasa dzsámi és a Tojgun pasa mahalle. = *Bp. rég.* 37. 2003. 197-208. ill.
281. GERŐ Győző: Közművek a magyarországi hódoltsági terület török városaiban. In: *Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére.* Szerk. ERDEI Gyöngyi, NAGY Balázs. Bp. BTM, ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Egyet. Tört. Tanszék, 2004. p. 93-99. (*Monumenta historica Budapestinensia*; 14.)
282. GERŐ Győző: Pascharesidenzen in Ungarn und das freigelegte Serail des Paschas von Buda. In: *Aspekte der Archäologie des Mittel-*

- alters und Neuzeit. Festschrift für Walter Sage. Hrsg. Von Ingolf ERICSSON, H. LOSERT. Bonn, Habelt, 2003. p. 150-157.
283. HEGYI, Klára: Balkan garnison troops and soldier-peasants in the vilayet of Buda. In: *Archaeology of the Ottoman period in Hungary papers of the conference held at the Hungarian National Museum, Budapest, 24-26 May 2000*. Ed. Ibolya GERELYES, Gyöngyi KOVÁCS. Bp. Hung. Nat. Mus. 2003. p. 23-40. (*Opuscula Hungarica*)
284. HEGYI Klára: Balkáni katonák és katonaparasztok a budai vilájetben. In: *A hódoltság régészeti kutatása*. Szerk. GERELYES Ibolya. Bp. MNM, 2002. p. 21-35. (*Opuscula Hungarica*; 3.)
285. IRÁSNÉ Melis Katalin: Pest a török hódoltság idején. In: *A hódoltság régészeti kutatása*. Szerk. GERELYES Ibolya. Bp. MNM, 2002. p. 151-162. (*Opuscula Hungarica*; 3.)
286. KOVÁCS Eszter: A budai ferences kolostor a török korban. = *Tanulm. Bp. múltjából* 31. 2003. 241-262.
287. MAGYAR Károly: Török kori erődítések a budai vár déli részén. In: *A hódoltság régészeti kutatása*. Szerk. GERELYES Ibolya, KOVÁCS Gyöngyi. Bp. MNM, 2002. p. 59-70. (*Opuscula Hungarica*; 3.)
288. MAGYAR Károly: Turkish defences in the southern part of Buda castle. In: *Archaeology of the Ottoman period in Hungary papers of the conference held at the Hungarian National Museum, Budapest, 24-26 May 2000*. Ed. Ibolya GERELYES, Gyöngyi KOVÁCS. Bp. Hung. Nat. Mus. 2003. p. 63-73. (*Opuscula Hungarica*)
289. MOLNÁR Antal: Ismeretlen inkvizíciós forrás a hódolt Budáról (Don Vincenzo di Augustino raguzai káplán jelentése a Szent Hivatalnak 1599-ből). = *Lvt. közlem.* 74. 2003. 1-2. 191-220.
290. NEMESKÜRTY István: Buda, 1541. Válaszkísérlet egy föl se tett kérdésre. In: *Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére. Tanulmányok*. Szerk. ROZSONDAI Mariann. Bp. Argumentum, 2002. p. 223-227.
291. NYÉKHELYI Dorottya, B.: Török feliratos talpastál a Szent György térről. = *Bp. rég.* 38. 2004. 133-152. ill.
292. POPOVICS, Mihailo: Die Wahrnehmung der Reisenden des 15. und 16. Jahrhunderts auf der Heerstraße von Budapest nach Konstantinopel. = *Österreichische Osthefte* 44. 2002. 3/4. 643-656.
293. RAJ Tamás - VASADI Péter: Zsidók a török kori Budán = *Jewish life in Turkish Buda*. Bp. Makkabi K. 2002. 93; 95 p.
294. SABJÁN Tibor - VÉGH András: Török kori lakóház és kályhák maradványai a budai Vízivárosból. In: *A hódoltság régészeti kutatása*. Szerk. GERELYES Ibolya, KOVÁCS Gyöngyi. Bp. MNM, 2002. p. 269-288. (*Opuscula Hungarica*; 3.)
295. SABJÁN Tibor - VÉGH András: A Turkish house and stoves from the water-town (Víziváros) In: *Archaeology of the Ottoman period in Hungary papers of the conference held at the Hungarian National Museum, Budapest, 24-26 May 2000*. Ed. Ibolya GERELYES, Gyöngyi KOVÁCS. Bp. Hung. Nat. Mus. 2003. p. 281-300. ill. (*Opuscula Hungarica*)
296. SOÓS, István: Die Rolle der Deutschen bei der Rückeroberung von Ofen = *Németek szerepe Buda visszafoglalásában*. In: HAMBACH, Wendel (Red.): *Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen*. Bp. Német Kultúregyes. 2004. p. 49-50, 223-225.
297. TÓTH Anikó: Török kori leletegyüttes a budavári Királyi Palota előterében. In: *A hódoltság régészeti kutatása*. Szerk. GERELYES Ibolya, KOVÁCS Gyöngyi. (*Opuscula Hungarica*; 3.) Bp. MNM, 2002. p. 261-268.
298. TÓTH Anikó: An Ottoman-era cellar from the foreground of Buda's Royal Palace. In: *Archaeology of the Ottoman period in Hungary papers of the conference held at the Hungarian National Museum, Budapest, 24-26 May 2000*. Ed. Ibolya GERELYES, Gyöngyi KOVÁCS. Bp. Hung. Nat. Mus. 2003. (*Opuscula Hungarica*) p. 273-280.
299. ZÁDOR Judit: Velencei üvegtál a Károlyipalota udvarán feltárt török tárolóból. = *Bp. rég.* 37. 2003. 189-196.
300. ZÁDOR Judit: Régészeti adatok a török kori Pestről. = *Bp. rég.* 38. 2004. 217-229.
301. ZÁDOR Judit: Törökkori gödör a Károlyi Palota udvarán. = *Bp. rég.* 38. 2004. 217-230. ill.

Budapest története 1686-1849

302. ÁDÁM Ferenc: 48 emlékezete Rákospalotán. Bp. XV. ker. Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkorm. 2002. 83 p. ill.
303. BÁCSKAI Vera: Family life and family strategy

- among the Jewish elite of Pest in the reform era. In: In the land of Hagar the Jews of Hungary: history, society and culture. Ed. Anna SZALAI. Tel Aviv: Beth Hatefutsoth: Ministry of Defence Publ. House, cop. 2002. (Books on Jewish communities around the world) p. 55-58.
304. BÁCSKAI Vera: A vállalkozók előfutárai. Nagykereskedők a reformkori Pestben. In: Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. Szerk. FARAGÓ Tamás. 1. köt. Bp. Új Mandátum, Dico K., 2004. p. 273-285. Másodközlés.
305. DEÁK András Antal: Die Verbindung von Stephan Szechenyi und Georg Sina und das Unternehmen Kettenbrücke. Frankfurt am Main, New York, Lang, 2002. 178 p. ill.
306. FALLENBÜCHL Zoltán: Pozsony és Buda értelmisége a 18. században. In: Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. Szerk. FARAGÓ Tamás. 1. köt. Bp. Új Mandátum, Dico K., 2004. p. 297-307. Másodközlés.
307. FARAGÓ Tamás: Katasztrófa és társadalom: Az 1838. évi árvíz történetének vázlatja. In: Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. 2. köt. Szerk. FARAGÓ Tamás. Bp. Új Mandátum, Dico K. 2004. p. 428-449. Másodközlés.
308. FENYŐ István: A centralisták az 1848-as forradalomban. Bp. Argumentum, 2003. 174 p.
309. FÓNAGY Zoltán: Geschichte der Ofner Burg nach 1686 = A budai vár története 1686 után. In: HAMBUCH, Wendel, Red. Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen. Bp. Német Kultúregyes. 2004. p. 51-65, 225-239.
310. GARAMI Erika: Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc pénzkibocsátása. = Pénzü. szle. 47. 2002. 9. 841-877.
311. HERMANN Róbert: Buda bevétele, 1849. In: Fegyvert s vitézt ... A magyar hadtörténet nagy csatái. Szerk. H. R. Bp. Corvina, 2003. p. 191-210.
312. KOSÁRY Domokos: A tétényi „tumultus” 1766-ban. In: Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. 2. köt. Szerk. FARAGÓ Tamás. Bp. Új Mandátum, Dico K. 2004. p. 399-415. Másodközlés.
313. KRÁSZ Lilla: Orvosértelmiség Magyarországon a 18. század második felében. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 337-344. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.)
314. LÁZÁR Balázs: A Pest alatti harcok 1849. április 10. és 21. között. = Hadtört. közlem. 115. 2002. 3. 740-786.
315. PAJKOSSY Gábor: Egy ismeretlen levél budai fogságából: Kossuth levele anyjához Kossuth Lászlónéhoz. = Rubicon 13. 2002. 8. 8-9. A József-bástyai börtönből írt levél.
316. SPIRA György: A pesti németek és a magyar negyvennyolc. In: Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. 2. köt. Szerk. FARAGÓ Tamás. Bp. Új Mandátum, Dico K. 2004. p. 304-310. Másodközlés.
317. SZALAI Anna: Hagyomány és újítás a pesti zsidónegyed közösségi életében az 1830-as években: Kaczér Illés Zsidó legendájában. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 185-210. ill.
318. TÓTH Árpád: Asszimilációs utak a késő rendi társadalomban: a zsidóság szerepvállalásáról a reformkori pesti egyesületekben. In: K. HORVÁTH Zsolt - LUGOSI András - SOHAJDA Ferenc, szerk. Léptékváltó társadalomtörténet. Tanulmányok a 60. éves Benda Gyula tiszteletére. Bp. Hermész, Osiris, 2003. p. 156-185.
319. URBÁN Aladár: A főváros népe és helyőrsége az 1848. március-áprilisi napokban. In: Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. 2. köt. Szerk. FARAGÓ Tamás. Bp. Új Mandátum-DICO, 2004. p. 356-358.
320. VÖRÖS Károly: Petőfi és a pesti kispolgár. In: Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. 1. köt. Szerk. FARAGÓ Tamás. Bp. Új Mandátum-DICO, 2004. p. 286-296. Másodközlés.

Budapest története 1849-1918

321. ÁGAI Adolf: Utazás Pestről - Budapestre, 1843-1907: rajzok és emlékek a magyar főváros utolsó 65 esztendejéből. Bp. Fekete Sas, 2004. 446 p., [32] t. fol. ill.
322. ANKA László: A budapesti prostitúció és szexpiac története a boldog békeidőkben. = Valóság 47. 2004. 2. 83-105.
323. BÁLINT István János: A kommün népbiztosainak szökése 1919 augusztusában: ezt is tudni érdemes. = Havi m. fórum 12. 2004. 3. 65-57. Ritz Szálló.
324. BUZINKAY Géza: A walesi herceg Budapesten. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM: ELTE BTK,

2004. p. 373-390. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.) 1880-as évek sajtója és Krúdy alapján.
325. BUZINKAY Géza: The Prince of Wales incognito. = Hung. quart. 43. 171. 2003. autumn, 51-66.
326. CIEGER András: Társasági élet hivatalból: a politika szereplői által rendezett társaséleti események Budapesten a dualizmus korában. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 313-330.
327. CSÁTH Géza: The diary of Geza Csath. Bp. Angelusz & Gold, cop. 2002. 178 p., [1] t. fol. ill. 1912-1913.
328. ESTÓK János: Kivárá állásponton. = Rubicon 2003. 9/10. 46-54. Deák szállása. Angol Királynő Szálló.
329. FORRAI Judit: Munkaidő-szabadidő a mulató Budapesten a 19. század végén. In: A társadalomtörténet-írás helyzete hazánkban. Ipar és társadalom a 18-20. században. Szerk. SASFI Csaba. A Hajnal István Kör - Társadalomtörténeti Egyesület 10. jubileumi konferenciájának előadásai. (Salgótarján, 1996. augusztus 22-23.) Salgótarján: Bp. Nógrád M. Lvt. BFL, 2003. 295-305. (Rendi társadalom - polgári társadalom; 10.)
330. GAZDA István: Az ezredéves kiállítás. In: G. I. Tudás és tudomány a millenniumi Magyarországon. Bp. Mundus, 2002. p. 11-43.
331. GELLÉRI Mór: Budapest a kiállítás alatt: fővárosi kalauz és tájékoztató mindenki számára (1885). = Bp. negyed 12. 2004. 3. 86-95. Másodközlés.
332. GERGELY, András: Bécs és Budapest az osztrák-magyar monarchiában. In: Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920. 1. köt. Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 111-119.
333. GERGELY, András: Wien und Budapest in der österreichisch-ungarischen Monarchie. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung. Hrsg. von Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus. Milano: Skira, 2003. p. 135-141.
334. GERŐ András - HANÁK Péter: Zwei Nachbarburgen: Budapest und Wien [riporter] FARKAS János László. = Három holló: Zeitschrift für ungarische Kultur 6. 2004. März 6-16.
335. GERŐ, András: Zwei Städte - zwei Sätze. Wien und Budapest zur Jahrhundertwende. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung... Hrsg. Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus. Milano: Skira, 2003. p. 35-41.
336. GERŐ András: Koronázás és halál. = Rubicon 15. 2004. 10. 5-11. IV. Károly koronázó ünnepe.
337. GERŐ András - Két város, két mondat: Bécs és Budapest az előző századfordulón. In: Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920. 1. köt. Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 67-76.
338. GYÁNI Gábor: Budapest „tapasztalat története”. = Tanulm. Bp. múltjából 31. 2003. 333-361.
339. GYÁNI Gábor: Construction and urbanisation in Budapest at the turn of the twentieth century. In: GYÁNI Gábor: Parlor and Kitchen. Housing and Domestic Culture in Budapest, 1870-1940. Bp. New York: CEU Press, 2002. p. 5-35.
340. GYÁNI Gábor: Modernitás, modernizmus és identitásválság: a fin de siècle Budapest. = Aetas 19. 2004. 1. 131-143. ill.
341. GYÁNI Gábor: Budapest a tékozló műhely. In: Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920. 1. köt. Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 77-83.
342. GYÁNI Gábor: Rokonság és polgári osztályképződés a XIX. századi Magyarországon. In: Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 459-467.
343. GYÁNI Gábor: Az új középosztály és gazdasági elit felemelkedése a dualizmus korában. = CET 2004. 12. 58-66. ill. Ganz Ábrahám, Hagenmacher család, Chorin Ferenc.
344. GYÁNI, Gábor: Verschwenderische Vielfalt: Die „Werkstatt” Budapest. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung... Hrsg. Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus. Milano: Skira, 2003. p. 43-49.
345. GYÁNI, Gábor: Budapest a tékozló műhely. In: Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920. 1. köt. Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 157-163.
346. GYÁNI Gábor: Individualizálódás és civil tár-

- sadalom: történeti megfontolások. In: KISS Bori - SÁNDOR P. Tibor, szerk. Önszerveződő helyi társadalom: történelmi változatok, új formák. A Helyismereti Könyvtárosok 10. Országos Tanácskozása, 2003. július 16-18. Bp. FSZEK, 2003. p. 43-49.
347. KINCSES Katalin Mária: Rákóczi hamvait végre hazahozzuk. = Hadtört. Múz. ért. 5. 2002. 45-85. 1906. okt. 28.
348. KINCSES Katalin Mária: „Minden különös ceremonia nélkül” a Rákóczi-kultusz és a fejedelem hamvainak hazahozatala. = Hadtört. közlem. 116. 2003. 1. 46-76. A budapesti fogadás: p. 61-67.
349. KOVÁCS Anna: Szlovák találkozóhelyek a Monarchia Budapestjén. = Barátság 11. 2004. 2. 4234-4235.
350. KÖVÉR György: Jövedelemadó és polgárosodás. Kísérlet a kiegyezés utáni pesti nagypolgárság körülhatárolására. In: K. Gy.: A felhalmozás íve: társadalom- és gazdaságtörténeti tanulmányok. Bp. Új Mandátum, 2002. p. 132-139.
351. KÖVÉR, György: Inactive transformation: Social history of Hungary from the Reform era to world War I. In: Social history of Hungary from the reform era to the end of the twentieth century. Ed. by Gábor GYÁNI, György KÖVÉR, Tibor VALUCH. Boulder: Social Science Monographs; Highland Lakes: Atlantic Research and Publ. New York: Columbia Univ. Press, 2004. p. 3-270.
352. LÓNYAI Menyhért naplója 1860-1861. Bp. Századvég, 2004. 376 p.
353. SEBESTÉNY Sándor: Ki volt a „hét cinkotai magyar”? = Honismeret 30. 2002. 6. 62-68. Ferenc József koronázásakor tiltakozásul Cinkotára kocsiztak.
354. SZABÓ Dániel: Ferenc József azt üzenté. Háborús lelkesedés 1914. = História 26. 2004. 6/7. 15-17.
355. ÜRMÖS Lóránt: Edison Pesten. = Filat. szle. 57. 2004. 5. 17. Fotó 1911-ből.
356. VÖRÖS Boldizsár: Vörös riportfilmek és fekete-fehér újságok. Tanácsköztársasági híradó-felvételek vizsgálata korabeli más források segítségével. In: K. HORVÁTH Zsolt - LUGOSI András - SOHAJDA Ferenc, szerk. Léptékváltó társadalomtörténet. Tanulmányok a 60. éves Benda Gyula tiszteletére. Bp. Hermész, Osiris, 2003. p. 532-543.
- Budapest története 1919-1945 között**
357. Anka naplója: 1944. március 14. 1945. március 5. = Bp. negyed 10. 2002. 3. 5-216. ill.
358. Gettómagyarország 1944: a Központi Zsidó Tanács iratai. Szerk. FROJIMOVICS Kinga, MOLNÁR Judit. Bp. M. Zsidó Lvt. 2002. 172 p. ill. (Makor: Magyar Zsidó Levéltári füzetek; 5.)
359. A magyarországi zsidóság jogfosztása, 1920-44. összeáll. O. E. = História 26. 2004. 2/3. 8-13.
360. BÁN Éva: Budapest-Lisszabon 1944-1945. = Valóság 2003. 6. 38-47.
361. BÁRÁNY Bertalan: Emlékezés - „gyógyír a feledésre” = Holocaust füz. 15. 2002. 101-112.
362. BIRO, Ruth G.: Raoul Wallenberg. In: The legacy of the Holocaust: national perspectives. Ed. Zygmunt MAZUR [et al.] Kraków: Jagiellonian Univ. Press, cop. 2004. p. 35-70.
363. BÓDY Zsombor: Egy bérharc dramaturgiája: esettanulmány. In: Munkástörténet - munkásantropológia: tanulmányok. Szerk. HORVÁTH Sándor et al. Bp. Napvilág, 2003. p. 36-52. 1924-es nyomdász sztrájk.
364. BRAHAM, L. Randolph: A Kasztner-ügy történelmi perspektívában. = Remény 5. 2002. 3. 8-19. Kasztner Rezső.
365. COLE, Tim: Holocaust city: the making of a Jewish ghetto. New York, London, Routledge, 2003. XV, 303 p. ill.
366. EBY, D. Cecil: Magyarország a második világháborúban: civilek és katonák a második világháborúban. Bp. Mundus M. Egyet. K. 2003. 347 p.
367. ERDEI Gyöngyi: Raoul Wallenberg és a Hazai Bank - mozaikképek a budapesti mentőakciókról. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. E. Gy. et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 411-425. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.)
368. FORGÁCSNÉ DÉNES Katalin, ed. Christmas of Raoul Wallenberg, Budapest 1944. Bp. Kolor Optika Bt. 2004. 90 p. ill.
369. FÖLDESI Margit: A megszállók szabadsága: a hadiszákmányról, a jóvátételről, Szövetséges Ellenőrző Bizottságról Magyarországon. Bp. Kairosz, 2002. 480 p. 1944-től.
370. FRANK Tibor: Dreaming peace, making war: the Budapest-conversations of U.S. Minister John F. Montgomery 1934-1941. = Hung. quart. 42. 2002. 168. 112-124.
371. FROJIMOVICS Kinga - TORONYI Zsuzsanna: Vidám SS a megszállt Budapesten. In: Get-

- tómagyarország 1944: a Központi Zsidó Tanács iratai. Szerk. F. K., MOLNÁR Judit. Bp. M. Zsidó Lvt. 2002. 172 p. ill. (Makor: Magyar Zsidó Levéltári füzetek; 5.) p. 7-18.
372. GÁBOR Zsuzsa: Kórházalapítás az ostromgyűrűben. = Orv. hetil. 144. 2003. 48. 2377-2378. „Nyilas kórház” embermentő intézmény.
373. GROSSMANN, Alexander: Első a lelkiismeret: Carl Lutz és az ő budapesti akcióinak történelmi képe. Ford. TANDORI Dezső. Bp. CET Belvárosi Kvk. 2003. 332, [15] p. ill.
374. GYÁNI Gábor: A polgárság kezdi elveszíteni megkülönböztető értelmét: Gy. G. a két háború közötti várostörténetről és polgárosodásról. = Limes 2004. 3. 5-15.
375. GYÁNI Gábor: Social history of Hungary in the Horthy era. In: Social history of Hungary from the reform era to the end of the twentieth century. Ed. Gábor GYÁNI et al. Boulder: Social Science Monographs; Highland Lakes: Atlantic Research and Publ. New York: Columbia Univ. Press, 2004. p. 271-510.
376. HORGAS Judit: Fák közt, padon... = Liget 2004. 4. 32-33. Budai Szentegylet Szeretőkórház.
377. HORVÁTH Cecília: A magyar zsidóság és a holokauszt. Bp. Palatinus, 2004. 140 p.
378. JUHÁSZ Attila - MIHÁLYI Balázs: Budapest Védelmi Vonalainak Rekonstrukciója (1944). = Geod. kartogr. 55. 2003. 6. 33-37.
379. KENDE Éva: Az én 1944/45-ös krónikáim. = Mozgó világ 29. 2003. 12. 59-75.
380. KOVÁCS Tamás: Nyilas rendvédelem 1944-1945-ben. = Rubicon 15. 2004. 11. 18-22.
381. LAHAV, Jehuda: Felszabadulás Budapesten: történelem, élet, rajz. = Remény 6. 2003. 2. 83-88.
382. LAJOS, Attila: Hjälden och offren Raoul Wallenberg och judarna i Budapest doktorsavhandling. Växjö: Svenska emigrantinst. 2004. 320 p. (Svenska emigrant-institutes skriftserie)
383. LICSKÓ Gabriella: Wallenbergnek segített, Edelsheim Ilonával dolgozott együtt: akit méltatlanul elfelejtettek. = Remény 7. 2004. 2. 70-71. Eszláry István (1887-1954)
384. LUKACS, John: The battle of Budapest sixty years after. = Hung. quart. 45. 2004. 4. 71-79.
385. MÁRAI, Sándor: Journals from 1943-1944 and 1945-1947. = Hung. quart. 43. 2003. 171. Autumn 7-23.
386. MASÁT, András - MÉHES, Márton - RACKE-BRANDT, Wolfgang, hrsg.: Raoul Wallenberg: Mensch in der Unmenschlichkeit: Ergebnisse der internationalen Forschung. Leipzig: Kirchhof u. Franke, 2002. 187 p. ill. (EKF Wissenschaft Abteilung Zeitgeschichte 1.)
387. MIKLYA LUZSÁNYI Mónika: „Hogy véget érjen a sötétség” dokumentumok Sztehlo Gábor lelkész gyermekmentő munkájáról a II. világháború idején. Bp. Harmat; Kolozsvár: Koinónia, 2003. 110 p.
388. PETŐ Andrea: Átvonuló hadsereg, maradandó trauma: Az 1945-ös budapesti nemierőszak-esetek emlékezete. In: Magyar társadalomtörténeti olvasókönyv 1944-től napjainkig. Vál. szerk. VALUCH Tibor, Bp. Argumentum, Osiris, 2004. p. 88-95. Másodközlés.
389. POGÁNY Ágnes: Háztartások jövedelem-szerkezete a két világháború között Magyarországon. In: A társadalomtörténet-írás helyzete hazánkban. Ipar és társadalom a 18-20. században. Szerk. SASFI Csaba. A Hajnal István Kör - Társadalomtörténeti Egyesület 10. jubileumi konferenciájának előadásai. (Salgótarján, 1996. augusztus 22-23.) Salgótarján; Nógrád M. Lvt. Bp. BFL, 2003. 229-243. (Rendi társadalom - polgári társadalom; 10.) Munkás- és tisztviselőháztartások.
390. ROMSICS Gergely: Két bevonulás Budapestre: Horthy Miklós és IV. Károly. = Rubicon 2003. 7/8. 4-14.
391. SEBESTYÉN Péter: Hatvan éve történt: dr. S. P. naplőfeljegyzéseiből. = Kiszepi krón. 1. 2004. 1. 25-34.
392. SEBŐK János: A titkos alku: zsidókat a függetlenségért: Horthy és a holokauszt. Bp. Szerző, 2004. 294 p. ill.
393. SERES Attila: Szovjet kolónia egy „fasiszta” országban: pártmunka, karrier és hétköznapi a budapesti szovjet követségen 1934-1941. = Fons 10. 2003. 3. 359-429.
394. PIEGLER László: A háború árnyékában. = Újpesti helytört. ért. 11. 2004. 2. 9-12. ill.
395. SVÉD László: A Györffy István Kollégium közvélemény-kutatása 1943-ban: 2. r. = Múltunk 48. 2003. 1. 235-277.
396. SVÉD László: A magyar munkáspártok ifjúsági szervezetei a XX. század húszas éveiben. = Múltunk 48. 2003. 4. 149-197.
397. SVÉD László: Szalonképtelen személyiség-e Ságvári Endre: megjegyzések két vitatható íráshoz. = Múltunk 49. 2004. 3. 198-215.
398. SZÁMVÉBER, Norbert: Festung an der Donau. Unterlagen über die um Budapest geführ-

- ten Kämpfe 1944/45 in der Sammlung des Budapest Militärgeschichtlichen Archivs. Koblenz, 2003. B/5 297 p. (Materialien aus dem Bundesarchiv. Heft 14.)
399. SZÁMVÉBER Norbert: Vörös páncélosok Budapest körül. Adalékok a szovjet harckocsi- és gépesített harcászati-hadművelti magasabb egységek tevékenységéhez a budapesti csatában. = *Hadtört. Lvt. évkv.* 2003. 2004. 153-161.
400. SZITA Szabolcs: A budapesti csillagos házak, gettók (1944-1945) = *Remény* 5. 2002. 1. 29-36.
401. SZITA Szabolcs: Hain Péter és a „magyar Gestapo”. = *Remény* 5. 2002. 3. 25-34.
402. SZITA Szabolcs: Kilencven éve született Raoul Wallenberg. = *Remény* 5. 2002. 4. 93-104.
403. SZITA Szabolcs: A zsidó önvédelem budapesti emlékhelye. = *Barátság* 9. 2002. 6. 3772-3774. „Üvegház”.
404. SZITA Szabolcs: Üvegház: Weiss Arthur és a cionista mentőmunka egyik központja 1944-1945-ben. = *Remény* 5. 2002. 4. 40-45.
405. SZITA Szabolcs: A Gestapo Magyarországon. A terror és a rablás története. Bp. Korona K. 2002. 374 p.
406. SZITA Szabolcs: A humánium lovagja: Raoul Wallenberg svéd követségi titkár az életek védelmében: a magyarországi vándorkiállítás kísérőfüzete. [S. l. s. n.] 2002. 16 p. ill.
407. SZITA Szabolcs: Magyarország német megszállása: az első hetek. = *Barátság* 11. 2004. 2. 4243-4245. ill.
408. SZITA Szabolcs: Pénzt vagy életet: a Budapesti Zsidó Segély és Mentőbizottság tevékenysége 1941-1944. = *Remény* 7. 2004. 1. 50-57.
409. SZITA Szabolcs: Üldöztetés és embermentés. = *Rubicon* 15. 2004. 11. 23-31. Duna-parti gyilkosságok.
410. TÖRÖK Bálint: 1944. március 19. 1-2 r. = *M. szle.* 13. 2004. 3/4. 101-116. 5/6. 74-89.
411. TSCHUY, Theo: Becsület és bátorság. Carl Lutz és a budapesti zsidók. Miskolc: Well-Press K. Kft. 2002. 384 p., XVI t.
412. UNGÁR Richárd: Énekvizsga: 1944. október 15-én déli 13 órakor. = *Remény* 6. 2003. 4. 69-72.
413. UNGVÁRY Krisztián: Kik voltak a nyilasok? egy szocialista tömegpárt. = *Rubicon* 15. 2004. 11. 5-11.
414. UNGVÁRY Krisztián: Battle for Budapest: 100 days in World War II. London, IB Tauris, 2003. XVIII, 366 p.
415. VARGA E. László: Orłowski budapesti lengyel követ tárgyalásai a kormányzóval 1938/39-ben. = *Századok* 137. 2003. 1. 122-157.
416. VARGA E. László: Orłowski Leó budapesti lengyel követ visszaemlékezései II. = *Századok* 137. 2003. 6. 1389-1420. Első rész: *Studia Caroliensia* 2001/2.
417. VÖRÖS Boldizsár: Tértfoglalás Budapesten - tértfoglalás a történelemben. A nemzeti hadsereg budapesti bevonulása ünnepe 1919. november 16-án. In: *Ünnep - hétköznap - emlékezet. Társadalom- és kultúrtörténet határmezsgyéjén. Salgótarján: Nógrád M. Lvt.* 2002. p. 181-186.
418. WEINMANN Éva naplója: 1941. okt. 10 - 1945. január 19. Jegyz. BALÁZS András et al. Bp. Lauder Javne Isk. Judisztikai Arch. 2004. 35, 36 p. [8] t.

Budapest története 1945-1990 között

419. '56 és az alvilág: egy börtönügynök jelentései, 1959. = *Múltunk* 47. 2002. 1. 257-283.
420. A „hatvanas évek” emlékezete: az Oral History Archívum gyűjteményéből. Vál. összeáll. MOLNÁR Adrienne. Bp. 1956-os Int. 2004. 234 p.
421. Magyar zsidóság 1945 után: dokumentumok a Budapesti Zsidó Múzeum Levéltárából. = *Beszélő* 9. 2004. 4. 79-89. ill.
422. Mansfeld Péter: a megtorlás legfiatalabb áldozata. = *Rubicon* 13. 2002. 11/12. 30-33.
423. Rendőrségi dokumentumok az 1972-es, 1973-as márciusi tüntetésekről. In: *Magyar társadalomtörténeti olvasókönyv 1944-től napjainkig.* Vál. szerk. VALUCH Tibor. Bp. Argumentum, Osiris, 2004. p. 708-718.
424. APOR Péter: Immortalitas imperator: a Munkásmozgalmi Panteon születése. = *Aetas* 17. 2002. 2/3. 179-205. 1958-1960. Nemzeti Sírkert.
425. ATKÁRY Arisztid: Az én 56-om: Papp Gábor Zsigmond dokumentumműsora. = *Liget* 17. 10. 2004. 35-42.
426. BANK Barbara: Az internálás és kitelepítés dokumentumai a Történeti Levéltárban. = *Az átmenet könyve* 2003. Bp. Állambizt. Szolg. Tört. Lvt. 2004. 107-130. 1945-1956. Börtönök, internálótáborok.
427. BÉKÉS, Csaba, et al. ed. *The 1956 Hungarian revolution: a history in documents.* Bp.; New York: CEU Press, 2002. L, 598 p. [15] t. ill. (National security archive cold war readers)
428. BENDA Gyula: Budapest társadalma 1945-1970. In: *Magyar társadalomtörténeti olvasókönyv 1944-től.* Szerk. vál. VALUCH Tibor. Bp. Argumentum, Osiris, 2004. p. 211-244.

429. BODRI István: Naplójegyzetek 1956 októberéből. = *Igazunk* '56. 7. 2004. 5. 11.
430. BUZA Péter: Az örökség. = Budapest 27. 2004. 8. 15-17. ill. Fenyővári Béla 1956.
431. CARLESS, Hugh: Lunch at the residence: recollections of diplomatic life in Budapest 1963-1966. = *Hung. quart.* 44. 172. (2003. Winter), 119-123. Brit nagykövetség.
432. CSANÁDI Gábor - LADÁNYI János: A különböző társadalmi csoportok városszerkezeti elhelyezkedésének elemzése. In: Település- és városzociológia: szöveggyűjtemény. Szerk. CSIZMADY Adrienne, HUSZ Ildikó. Bp. Gondolat, 2004. p. 101-109.
433. CSIZMADIA Zoltán - CSIZMADIA Zoltán-né: A Magyar Képzőművészeti Főiskola részvétele az 1956-os forradalom és szabadságharcban. Bp. M. Képzőműv. Egy. 2002. 171 p. ill.
434. DOBOS Marianne: Akkor is karácsony volt: bölcsészek 1956-ról. Bp. I és É BT, 2004. 430 p. ill.
435. EÖRSI László: Legendás parancsnokok: a fegyveres felkelés vezetői. = *Rubicon* 13. 2002. 11/12. 20-25.
436. EÖRSI László: Mansfeld Péter: a valóság és a mítosz. = *Beszélő* 7. 2002. 12. 46-58.
437. EÖRSI László: A Széna téri felkelők tűzszüneti tárgyalásai. = *Évkv /1956-os M. Forrad.* *Tört. Dok. Kut. Int.* 10. 2002. 335-340.
438. EÖRSI László: Tóth Ilona: a valóság és a mítosz. = *Beszélő* 7. 2002. 6. 82-84.
439. EÖRSI László: Tóth Ilona igaz története. = *Rubicon* 13. 2002. 11/12. 26-29. Péterfy Sándor Utcai Kórház.
440. EÖRSI László: Mítoszok helyett, 1956. Bp. Noran, 2003. 387 p. ill. Mansfeld Péter, Tóth Ilona, Dudás József.
441. EÖRSI László: A (II. kerületi) Nemzeti Forradalmi Bizottmány. = *Évkv /1956-os M. Forrad.* *Tört. Dok. Kut. Int.* 11. 2003. 208-222.
442. EÖRSI László: Dokumentumfilmek 56: 1988-2003. = *Metropolis* 8. 2004. 2. 40-49. ill.
443. EÖRSI László: Dudás József és '56 = *Beszélő* 9. 2004. 1. 48-56. ill.
444. EÖRSI László: Nemzetőrségek és intervenció. = *Beszélő* 9. 2004. 5. 7. ill. Diákbizottságok.
445. EÖRSI László: A Széna tériek, 1956. Bp. 1956-os Int. 2004. 369 p. ill. Lásd részletek = *Beszélő* 9. 2004. 5. 65-78.
446. EÖRSI László: Széna tériek a rendszerváltás óta. = *Beszélő* 9. 2004. 9. 64-67. ill.
447. EÖRSI László: A Széna téri felkelők a fegyverszünet idején. = *Évkv /1956-os M. Forrad.* *Tört. Dok. Kut. Int.* 12. 2004. 186-210.
448. GRANVILLE, Johanna Cushing: The first domino: international decision making during the Hungarian crisis of 1956. College Station: Texas A&M Univ. Press, 2004. XX, 323 p. (*Eastern European studies*; 26.)
449. HARASZTI Miklós: A civil kurázsitól a civil társadalomig: magyar szamizdad-történet. = *Rubicon* 15. 2004. 5/6. 22-29.
450. HORVÁTH Miklós: 1956 katonai mérlege: a magyar és a szovjet fegyveres erők a forradalomban. = *Rubicon* 13. 2002. 11/12. 41-47. ill.
451. HORVÁTH Miklós: A nemzetőrség szervezése és felállítása 1956-ban. = *Hadtört. közlem.* 115. 2002. 4. 1008-1049.
452. HORVÁTH Miklós: 1956 hadikronikája. Bp. Akad. K. 2003. 482 p. [32] t. ill.
453. HORVÁTH Sándor: Huligánok, jampecek, galerik: fiatalok szubkultúrái a hatvanas években. In: RAINER M. János: A „hatvanas évek” Magyarországon: tanulmányok. Bp. 1956-os Int. 2004. p. 408-423.
454. JOBBÁGYI Gábor: A néma talp: Tóth Ilona, az orvosi kar mártírja. 1-3 r. = *M. szle.* 11. 2002. 1/2. 72-94. 2002. 3/4. 51-77. 5/6. 66-87.
455. KECSKÉS Gusztáv: A francia diplomácia és az 1956-os magyar forradalom. = *Tört. szle.* 44. 2002. 1/2. 99-114.
456. KEMÉNY István: A Csillaghegyi Téglagyár munkásai. In: Magyar társadalomtörténeti olvasókönyv 1944-től napjainkig. Vál. szerk. VALUCH Tibor. Bp. Argumentum, Osiris 2004. p. 587-592. Másodközlés.
457. KONRÁD György - SZELÉNYI Iván: A késleltetett városfejlődés társadalmi konfliktusai. In: Magyar társadalomtörténeti olvasókönyv 1944-től. Szerk. vál. VALUCH Tibor. Bp. Argumentum, Osiris 2004. p. 245-256. Másodközlés.
458. KURECSKÓ Mihály: Egy ítélet háttere: Bárdossy László perének dokumentumai. = *Rubicon* 15. 2004. 7. 47-51. 1946-ban.
459. MOLNÁR Zsuzsanna, összeáll. Jussunk -1956: visszaemlékezések, interjúk, archív dokumentumok. Bp. Tarsoly K. 2004. 192 p. ill.
460. NOVÁK Attila: Egy „ismeretlen” a magyar vészkorszak nyitányáról: Szilágyi Ernő memoárja. = *Beszélő* 9. 2004. 6. 48-62. 1944-ből.
461. NOVÁK Zoltán: Az MSZMP Budapesti Reformköre: a reformkörü mozgalom szerepe a

- magyarországi rendszerváltásban. Bp. [Magánkiad.] 2002. 338 p.
462. PANKOVITS József: A Mindszenty-kérdés és a magyar-olasz kapcsolatok: 1956-1977. = *Múltunk* 49. 2004. 2. 3-33.
463. PINTÉR Tamás: A Belügyminisztérium újjászervezésének kezdetei az 1956-os forradalom után. = *Múltunk* 47. 2002. 1. 172-201.
464. PITTAWAY, Mark: Az állami ellenőrzés társadalmi korlátainak újraértékelése: az ipari dolgozók és a szocialista diktatúra Magyarországon 1948-1953. In: *Munkástörténet - munkásantropológia: tanulmányok*. Szerk. HORVÁTH Sándor et al. Bp. Napvilág, 2003. p. 71-82. Fővárosi gyárak.
465. PONGRÁCZ Gergely: *Corvin köz*. = *Igazunk* '56. 7. 2004. 5. 19-21. ill.
466. RAINER M. János A „hatvanas évek” Magyarországon: tanulmányok. Bp. 1956-os Int. 2004. 509 p. ill.
467. RAJK László: A provizórikus építészeti: Nagy Imre temetés - a történelem pillanatfelvétele. = *Rubicon* 15. 2004. 5/6. 64-65. ill. Hősök tere és az Új köztemető.
468. RIPP Zoltán: 1956: forradalom és szabadságharc Magyarországon. Bp. Korona, 2002. 366 p.
469. ROMSICS Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás. Bp. Rubicon, 2003. 328 p. ill.
470. SALAMON Konrád: Rendszerváltóztató újratemetés 1989. június 16. Bp. Kairosz K. 2003. 125 p.
471. SÁRKÓZI Máttyás: A lapomat tudósítottam: az én '56-om. = *Élet tud.* 58. 2003. 44. XVII-XVIII. ill.
472. SIMON István - SZERENCSES Károly: Azok a kádári „szép” napok: dokumentumok a hetvenes évek történetéből. Bp. Kairosz, 2004. 317, [8] p.
473. SOÓS Mihály: A háborús és népellenes bűntettek feltárásának forrásai a Történeti Levéltárban. = *Az átmenet könyve* 2003. Bp. Állambizt. Szolg. Tört. Lvt. 2004. 81-106.
474. STANDEISKY Éva: A forradalom kis közigazgatásai: helyi öngazgatás 1956-ban. = *Rubicon* 13. 2002. 11/12. 34-40. ill.
475. STANDEISKY Éva: Egy kompromisszum hétköznapijai: jelenetek a hatvanas évekből. Antall József és az állambiztonság embere. In: *Múlt századi hétköznapiok: tanulmányok a Kádárrendszer kialakulásának időszakáról*. Szerk. RAINER M. János. Bp. 1956-os Int. 2003. p. 270-298.
476. STEFKA István: *Ötvenhat arcai*. Bp. Kairosz, 2003. 286 p. ill.
477. SUSA Éva - MOLNOS Mária: Jeltelen eltemetések (1945-1962) kutatása. In: *Az átmenet könyve* 2003. Bp. Állambizt. Szolg. Tört. Lvt. 2004. 245-252.
478. SZABÓ Csaba: Dokumentumok a zsidó kivándorlás történetéhez: 1948-1953. = *Lvt. közlem.* 75. 2004. 2. 155-232.
479. SZAKADÁT István - KELEMEN Gábor: Karriertípusok és mobilitási csatornák a magyar kommunista párton belül (1945-1989). In: *Magyar társadalomtörténeti olvasókönyv 1944-től napjainkig*. Vál. szerk. VALUCH Tibor. Bp. Argumentum, Osiris, 2004. p. 665-677.
480. SZAKOLCZAI Attila: 1956. október 28. A politikai megoldás szüksége és lehetősége. = *Rubicon* 13. 2002. 11/12. 54-60.
481. SZAMOS Rudolf: *Vérző város: napló: Budapest, 1956*. Veszprém: Viza Kft. 2002. 300 p., [1] t. ill.
482. SZIGETHY Gábor: 1956 - a Dunánál. = *Kortárs* 48. 2004. 8. 100-101.
483. SZIGETHY Gábor: 1956 - Emlékszilánkok. = *Kortárs* 48. 2004. 1. 93-96. Móricz Zsigmond körtér.
484. SZIGETHY Gábor: 1956 - Ledőlt a szobor? = *Kortárs* 48. 2004. 3. 87-90. Sztálin-szobor.
485. SZÚCS Ildikó: Városi lakás. József Attila lakótelep, 1960-as évek. In: *Magyar társadalomtörténeti olvasókönyv 1944-től napjainkig*. Vál. szerk. VALUCH Tibor, Bp. Argumentum, Osiris, 2004. p. 837-838. Másodközlés.
486. TISCHLER János: Politikai-gazdasági bűnügyek a hatvanas évek első felében. In: *Múlt századi hétköznapiok: tanulmányok a Kádárrendszer kialakulásának időszakáról*. Szerk. RAINER M. János. Bp. 1956-os Int. 2003. p. 331-371.
487. TISCHLER János: Az Ónódy-ügy, 1964. In: RAINER M. János: A „hatvanas évek” Magyarországon: tanulmányok. Bp. 1956-os Int. 2004. p. 239-271. Ónódy Lajos, a Büfé Nemz. váll. igazgatója elleni per. Lásd még = *Évkv. / 1956-os M. Forrad. Tört. Dok. Kut. Int.* 11. 2003. 33-51.
488. TÓTH Eszter Zsófia: Egy kitüntetés befordulástörténete: egy állami női szocialista brigád képe a sajtóban és a tagok emlékezetében. In: *Munkástörténet - munkásantropológia: tanulmányok*. Szerk. HORVÁTH Sándor et al. Bp. Napvilág, 2003. p. 126-139. Bp. Harisnyagyár. 1970.

489. TÓTH Eszter Zsófia: A fogyasztás ábrázolása munkások és munkásnők életút-elbeszéléseiben. In: RAINER M. János: A „hatvanas évek” Magyarországon: tanulmányok. Bp. 1956-os Int. 2004. p. 357-385.
490. VALUCH Tibor: Changes in the structure and lifestyle of the Hungarian Society in the second half of the XX. century. In: Social history of Hungary from the reform era to the end of the twentieth century. Ed. Gábor GYÁNI, György KÖVÉR, Tibor VALUCH. Boulder: Social Science Monographs; Highland Lakes: Atlantic Research and Publ. New York: Columbia Univ. Press, 2004. p. 541-770.
491. VALUCH Tibor: „A közellátás helyzete az utóbbi időben romlott.” Az élelmiszer-ellátás és a táplálkozás néhány jellegzetessége Magyarországon az 1950-es években. = Évkv. / 1956-os M. Forrad. Tört. Dok. Kut. Int. 12. 2004. 232-244.
492. VARGA László: Sortűz a Parlament előtt: 1956. október 25. = Élet tud. 57. 2002. 43. 1350-1352, 1355.
493. VINCZE János - VINCZE-TISZAY Gabriella: Igazságot az 1956-os Corvin köznek! Bp. NDP K. 2004. 236 p. ill.
494. ZINNER Tibor: Adalékok a magyarországi németek 1945 utáni kitelepítéséről. = Jogtört. szle 2003. 3. 11-20.
- Budapest és régiója fejlesztése 1990-től**
495. A budapesti agglomeráció társadalmi-gazdasági jellemzői, 2002. Kész. BAKOS Norbert et al. Bp. KSH Bp. Pest M. Ig. 2003. 139 p. ill. (Közlemények a budapesti agglomerációról; 11.)
496. APÁTI-NAGY Marianna, szerk. Budapest holnap: az Európai füzetek és a Friedrich Ebert Stiftung urbanisztikai konferenciáján elhangzott előadások valamint újabb megnyilatkozások: építészek és urbanisták vitája. Bp. Új Világ, 2002. 104 p. ill. (Európai füzetek; 7.)
497. BELUSZKY Pál: Az elővárosok útja Nagy-Budapesthez. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 121-152.
498. BURDACK J. - DÖVÉNYI Zoltán - KOVÁCS Zoltán: Am Rand von Budapest - Die metropolitane Peripherie zwischen nachholender Entwicklung und eigenem Weg. = Petermanns Geographische Mitteilungen 148. 2004. 3. 30-39.
499. CSANÁDI Gábor - CSIZMADY Adrienne: Szuburbanizáció és társadalom. = Tér társad. 16. 2002. 3. 27-55.
500. CSANÁDI Gábor - CSIZMADY Adrienne: Térbeni-társadalmi mobilitás és szub-urbanizáció. In: Forrásvidékek: társadalom-tudományi tanulmányok Némedi Dénes 60. születésnapjára. Szerk. FELKAI Gábor et al. Bp. Új Mandátum, 2002. p. 307-338. Budapest és az agglomeráció 1990-2001 között.
501. ENYEDI György: Nagyvárosi régiók. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 9-25. ill.
502. FLEISCHER Tamás, [et al.] Világváros vagy világfalu, avagy fenntartható építés és településfejlesztés Budapesten és az agglomerációban: önkormányzati anyag. Bp. Független Ökológiai Közp. Alapítvány, 2004. 102 p.
503. KERESZTÉLY, Krisztina: The role of the state in the urban development of Budapest. Pécs: Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, 2002. 47 p. ill. (Discussion papers; 39.)
504. KERESZTÉLY, Krisztina: Des villes de province à l'ombre d'un métropole. Les politiques culturelles dans trois villes moyennes et dans la capitale en Hongrie. In: Villes moyennes et mondialisation. Renouveau de l'analyse et des stratégies. Ed. CHARBONNEAU, Francis [et al.] Trames: Univ. de Montréal, 2003. p. 288-304.
505. KOVÁCS, Zoltán: Budapest und Umgebung. In: Das östliche Österreich und benachbarte Regionen. Eds: H. HITZ, W. SITTE. Wien: Hölzel, 2002. p. 419-448.
506. KOVÁCS, Zoltán - WIESSNER, Reinhard: Budapest - restructuring a European metropolis. = Eur. regional 12. 2004. 4. 22-31.
507. LUKOVICH Tamás - CSONTOS János: A mi Budapestünk - 2020 városviziók. Bp. Pallas Stúdió 2002. 154 p.
508. LUKOVICH Tamás: Rajtunk múlik: a jövő Budapestje. = Falu, város, régió 2002. 5. 3-9. ill.
509. PERGER Éva: A főváros és „környéke” régióként való értelmezése, a „központi” régió problémája. In: A regionális politika közigazgatási feltételei: variációk az uniós csatlakozás küszöbén. Szerk. HORVÁTH M. Tamás. Bp. M. Közig. Int. 2004. p. 213-254.
510. SCHEER Márta - BELICZAY Erzsébet - TOMBÁCSZ Endre: A budapesti agglomerációs folyamatok környezeti és társadalmi hatásai. Bp. BKÁE Környezettud. Int. 2003. 98 p. (BKÁE Környezettud. Int. tanulmányai; 25.)

**Városrészek, kerületek, parkok, temetők,
utcák, terek története**

511. Fiumei úti sírkert. Bp. Nemz. Kegyeleti Biz. 2002. 172 p. ill.
512. Jüdisches Budapest - Jewish Budapest. Stadtführer. Wien: Mandelbaum-Vlg. 2004. 236 p. ill.
513. BARANYI Judit, szerk. Házak, kertek, emberek. Bp. Nyék-Kurucles Egyesület, 2003. 55 p. ill. (Nyék-Kurucles Egyesület helytörténeti füzetek; 1.)
514. BARTOS Mihály: Hit - Remény - Szeretet: szimbólumok a Budafok-felsővárosi temetőben. Budafok: Savoyai Jenő Asztaltársaság, 2004. 159 p. ill.
515. BOGYIRKA Emil: Pesterzsébet elnevezésének változása a dokumentumok tükrében. Bp. Pesterzsébeti Múz. 2004. 87 p. (Pesterzsébeti Múzeum könyvei; 1.)
516. BONTA Mária Laura: Rákoscsaba-Újtelep kialakulása és története. Bp. Erdős Renée Ház, 2004. 67 p. ill. (Rákosmenti helytörténeti füzetek; 2/1.)
517. BUDÁNÉ JUHÁSZ Katalin: Utak, utcák, terek és épületek Erzsébetvárosban. Bp. Erzsébetváros Önkorm. cop. 2004. 150 p. ill.
518. BUZA Péter: Tülpárti látomás. Bp. Városháza - Sík K. 2002. 186 p. ill. Budai Dunapart története.
519. CSORDÁS Erika: A Szent Gellért tér régen és ma. = Közúti mélyép. szle 53. 2003. 9. 15-21. ill.
520. CZAGA Viktória: Egy világváros margóján - Pesthidegkút. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 217-231.
521. CZAGA Viktória - GARBÓCI László - SZABÓ Csaba, szerk. Dokumentumok Budafok-Tétény történetéhez 1731-1950. Bp. BFL, 2002. 421 p. (Budapest történetének forrásai)
522. DALOS László: Az én Erzsébetem. Bp. Pesterzsébeti Múz. 2004. 151 p., [3] t. (Pesterzsébeti Múzeum könyvei; 2.)
523. DOMBÓVÁRI Antal: Rákosliget krónikája: 1899-1949. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 233-251.
524. FODOR Béla, főszerk. Zuglói lexikon. 2. kiad. Közread. Herminamező Polgári Köre. Bp. Dinasztia K. 2003. 239 p. ill.
525. FÖLDES Miklós: Rákos vidéki hazafiak 1944-ben. Bp. Kádár J. Baráti Kör, 2002. 150, [10] p.
526. FRANK Gabriella: A lőrinci zsidóság története I.: megtelepedés. Bp. Ped. Int. Helytörténeti Gyűjt. cop. 2004. 46, 107 p. 24 t. ill.
527. FRÁTER Zoltán, szerk. Hazafelé a folyóparton történetek, versek Óbudáról. Bp. Óbudai Múz. 2004. 72 p. ill. (Helytörténeti füzetek)
528. FRÁTER Zoltán, szerk. Ódonágok városában: Krúdy Gyula írásai Óbudáról. Bp. Óbudai Múz. 2003. 98, p. ill. (Helytörténeti füzetek; 2003/2.)
529. GÁBOR Eszter: Andrassy út = Die Andrassy Strasse = Andrassy avenue. Bp. Városháza, 2002. 69; 69; 69 p. ill. (A mi Budapestünk)
530. GÁLOSFAI Jenőné: Német földről gyalogszerrel, tutajjal... Braunhaxlerok 300 éve Óbudán. Bp. Óbudai Múz. 2003. 123 p. (Bp. III. kerület helytörténeti füzetek; 2003/1)
531. GAVLIK István - PILINYI Péter, írta és összeáll. Józsefvárosi séták. Bp. Józsefvárosi Önkorm. 2004. 1-3. sz. 72, 71, 51 p.
532. GARBÓCI László - KANYÓ Ferenc - SZÁRAY Miklós, szerk. Budafok-Tétény millenniumi album. Bp. XXII. ker. Önkorm. 2002. 288 p. ill.
533. GELLÉRT Lajos - JUHÁSZ Katalin - PAPP-NÉ VÓNEKI Erzsébet: A XIII. kerület: kezdetektől napjainkig. Bp. Sprint, cop. 2003. 141 p. ill.
534. HAJÓS György: Roosevelttér. Bp. ÉTK, 2003. 74, [4] p. ill.
535. HAJÓS György: A Szabadság tér. Bp. ÉTK, 2004. 88 p. ill.
536. HAMBUCH, Wendel, Red.: Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen. Bp. Német Kultúr egyes. 2004. 355 p. ill.
537. HAMBUCH, Wendel, Red.: Deutsche in der Innenstadt - Leopoldstadt. Bp. Dt. Selbstverwaltung in der Innenstadt - Leopoldstadt, 2002. 248 p.
538. HELGERT Imre - NÉGYESI Lajos - B. KALAVSZKY Györgyi: Nemzeti emlékhely a Hősök terén. Bp. Szaktudás K. 2002. 142 p. ill.
539. HERCZEGNÉ SZÉKELY Anita: Népliget. = Műemlékvédelem 47. 2003. 3. 205-210, IV, VIII.
540. HOLLÓ Szilvia Andrea, összeáll. Kenyeret, de rózsát is akarunk! Budapesti séta térben és időben - nő szemmel. Bp. Nők a Valódi Esélyegyenlőségért Alapítvány, 2004. 32 p. ill.
541. HUNFALVY János: Buda-Pest és környéke - eredeti képekben. Rajzolta Rohbock Lajos. A történelmi és helyirati szöveget írta - Bp. Kossuth, 2004. [4], 243 p., [28] t. fol. ill. Eredeti kiad. Pest: Lauffer és Stolp, 1859.
542. KADLECOVITS Géza: Újpesti utcanevlexi-

- kon. Bp. Újpesti Városvédő Egyes. 2003. 71. 36 p. ill.
543. KALAKÁN László: A Svábhegy és környéke története 1944-1945-ben. Bp. Tarsoly, 2004. 63 p. ill. (Hegyvidéki históriák)
544. KOMORÓCZY Géza: Városkép-műemlék: Pest régi-új zsidó negyede. = *Mozgó világ* 30. 11. 2004. 42-46.
545. KOVÁCS Anna: Józsefváros a budapesti szlovákok legjelentősebb „szigete”. = *Barátság* 9. 2002. 5. 3692-3693.
546. KOVÁTS Albert: A Tabán: emlékekben élő városrésznünk. = *Élet tud.* 58. 2003. 41. 1296-1299. ill.
547. KOVÁTS Albert: A Hold utca. 1-2 r. = *Liget* 13. 2002. 9. 26-30. 11. 36-40.
548. LANTOS Antal: Rákosszentmihály története - a régmúlttól 1950-ig: beszélgetések fiammal. Szerk. BENEDEK Ágnes. Bp. XVI. ker. Önkorm. 2002. 104 p. ill. (Kertvárosi helytörténeti füzetek; 3.)
549. LANTOS Antal: Rákosszentmihály születésének okleveles emlékei. Bp. XVI. ker. Önkorm. 2004. 92 p. ill. (Kertvárosi helytörténeti füzetek; 6.)
550. LUGOSI András: Az identitás helye. A városi tér szerepe az önazonosság rögzítésében. In: K. HORVÁTH Zsolt - L. A. - SOHAJDA Ferenc, szerk. Léptékváltó társadalomtörténet. Tanulmányok a 60. éves Benda Gyula tiszteletére. Bp. Hermész, Osiris, 2003. p. 642-676. XII. kerület. Csorba Béla emlékiratai alapján.
551. MAGYAR Erzsébet: Kertek, parkok Budapest társaséletében a 19. században. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 136-164. ill.
552. MAGYAR Károly: A budavári Szent György tér és környékének kiépülése: történeti vázlat 1526-tól napjainkig. = *Tanulm. Bp. múltjából* 31. 2003. 43-126. ill.
553. MAJOR Gyula: Szerbek a budai Tabánban. = *Barátság* 10. 2003. 3. 3956. 1400-1930.
554. MARTINKÓ József: „A világ legromdább tere”: a Moszkva tér építészeti átformálásáról. = *Octogon* 2003. 5/6. 102. ill.
555. MÉSZÁROS György, összeáll. Budapest teljes utcanevlexikona. Szerk. RÁDAY Mihály. Bp. Sprinter, 2004. 592 p.
556. NÉMETH Marietta: A Margit-sziget története. Bp. József Attila Múvel. Kp. Helytört. Gyűjt. Klub, 2002. 28 p. ill. (XIII. kerületi helytörténeti füzetek; 8.)
557. PÁNDY Tamás: Nagy-Budapest egy kistelepülés kisemberének szemével: Pestszentimre a Városban. = *Tanulm. Bp. múltjából* 30. 2002. 273-287.
558. PÉHL Gabriella: Sorok a sárból. = *Barátság* 11. 2004. 1. 4188-4193. Soroksár.
559. PERCZEL Anna: Hogy a negyedben jól lehessen élni. = *Mozgó világ* 30. 2004. 11. 16-18. Belső-Erzsébetváros.
560. PILINYI Péter: Józsefváros története, 1718-1848. 2. bőv. kiad. Bp. Józsefvárosi Önkorm. 2004. 83 p. ill.
561. PRESSBURGER, Giorgio: Nyolcadik kerületi történetek. Bp. Múlt és Jövő K. 2002. 137 p.
562. REGŐS Péter: A megújult budapesti Haller utca. = *Vár. közlek.* 44. 2004. 2. 61-70.
563. SALAMIN András: Szeretem Zugligetet, szeretem Virányost: kis házi utcanevlexikon. Bp.: Infotop, 2002. [2], 14 p. ill. (Hegyvidékünk gyöngyszemei; 8.)
564. SEIFERT Tibor: Újbuda anno: Budapest XI. kerülete régen és ma. Bp. XI. ker. Önkorm. 2004. 78 p. ill.
565. SUBA János: A Mátyásföldi Nyaraló-tulajdonosok Egyesülete. = *Tanulm. Bp. múltjából* 30. 2002. 253-272.
566. SZABÓ Margit: Erzsébet királyné a budai hegyekben. Bp. Infotop Kft. 2004. 32 p. ill. (Hegyvidékünk gyöngyszemei)
567. SZABÓ Tibor: Szabó József, Rákosszentmihály építész. Bp. XVI. Ker. Önkormányzat, 2003. 48 p. ill. (Kertvárosi helytörténeti füzetek; 5.)
568. SZEGŐ György: The Gozdsdu-Court in the Jewish triangle. = *Hung. quart.* 45. 2004. 4. 107-116.
569. SZÉMAN Richárd, összeáll. Vica kisasszony XX. százada: fényen írt noteszlapok Cinkotáról. Bp. XVI. Ker. Önkormányzat, 2003. 36 p. ill. (Kertvárosi helytörténeti füzetek; 5.)
570. SZENTGYÖRGYI Ákos: Józsefváros zsidó arca. Bp. Makkabi, 2003. 47 p. ill.
571. SZEPESE Erika: Újpalota: egy városrész regénye. Bp. XV. ker. Önkormányzat, 2002. 234 p. ill.
572. TAKÁCS Ferenc: Mesélő Mátyásföld. Bp. XVI. Ker. Önkormányzat, 2004. 124 p. (Kertvárosi helytörténeti füzetek; 7.)
573. TAKÁCSNÉ BOLNER Katalin: Pál-völgyi-barlang: egy felfedezés 100 éve. Bp. Duna-Ípoly Nemz. Park Ig. 2004. 79 p. ill.
574. TÉGLÁS Tivadar: Egy emberöltő Kispest kebelén. = *Kispesti krón.* 1. 2004. 1. 35-41. ill. Seper Kajetán, Sina György.
575. TÓTH Vilmos, szerk. képaláírásokat írta.

- Farkasrét. Bp. Nemz. Kegyeleti Biz. 2003. 231, [7] p. ill.
576. TÓTH Vilmos, összeáll. A budai temetők válogatott bibliográfiája. = Bp. negyed 11. 2003. 2. 111-117.
577. TÓTH Vilmos - ZSIGMOND János: A Farkasréti temető felszámolt síremlékeinek válogatott jegyzéke. = Bp. negyed 11. 2003. 2. 118-162.
578. TÓTH Vilmos - ZSIGMOND János: A Farkasréti temető 2003-ban. 1-2 r. = Bp. negyed 11. 2003. 3. 199-464. 4. 467-701.
579. TÓTH Vilmos: A Farkasréti temető története. = Bp. negyed 11. 2003. 2. 3-96. ill.
580. UROŠEVIĆ, Danilo: Srbi u budimskom Tabanu - u slikama = Szerbek a budai Tabánban, képekben. Die Serben im Budauer Taban - in Bildern. Bp. Budavári Önkorm. 2003. 187 p. ill.
581. VARGA Ferencné: A Kerepesi temető. Bp. Társoly K. 2003. 96 p.
582. VÁRKONYI Ágnes, R.: A Dohnányi-kert Budán. In: BARANYI Judit, szerk.: Házak, kertek, emberek. Bp. 2002. p. 25-41. (Nyék-Kurucles Egyesület helytörténeti füzetek; 1.) (Budai Polgár Könyvek; 2.) Lásd még = Liget 13, 2002. 9. 13-25.
583. VÁRKONYI Nándor: A Krisztina. (Irodalmi séták) = M. napló 16. 2004. 11. 49-51. ill.
584. ZSIGMOND János: A farkasréti régi katonatemető. = Bp. negyed 11. 2003. 2. 96-111. ill.
- Építészettörténet, épületek**
585. Megújulás: A Muráthy-Teleki-palota és a Crédit Lyonnais történetének összefonódása = Les histoires croisées du Palais Muráthy-Teleki et du Crédit Lyonnais en Hongrie. Szerk. LUGOSI LUGO László et al. Bp. Credit Lyonnais Bank, 2003. 101, 3 p.
586. AMICHAY, Eva M.: A valódi rehabilitáció esélye: avagy: a régi, pesti zsidónegyed megújulása, mint a múltat a jövővel összekötő, korszakalkotó híd. = Múlt jövő 2004. 3. 100-131. Lásd még. = Szombat 16. 2004. 10. 19-21.
587. BAJÁK László: A Magyar Nemzeti Múzeum égése 1956-ban. = Fol. hist. 23/1. 2002. 41-54.
588. BALIGA Kornél: Változatok a Sándor-palotátémára. = Műemlékvédelem 46. 2002. 6. 329-336.
589. BALIGA Kornél et al. A példa ereje Budapesten: Europa Nostra díjas budapesti építészeti alkotások. Bp. Bp. Városvédő Egyes. 2004. 59 p. ill.
590. BALOGH Ágnes, Gy. „Nöpauer Mátyás élete és munkássága” című PhD-értekezésének vitája. = Ép.- építud. 31. 2003. 3/4. 285-303.
591. BALOGH Ágnes, Gy.: Nöpauer Mátyás életrajzi adatai. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 75-89.
592. BARCZA Tibor: 1936-2001. A lágymányosi zsinagóga története. = Alaprajz 9. 2002. 2. 6-7. ill.
593. BARDOLY István: Komárik Dénes műveinek bibliográfiája. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 23-28. Uo. GRAESER Gizella: K. D. műemléki tudományos dokumentációinak jegyzéke. p. 29-33.
594. BASICS Beatrix: Tervsorozat a Magyar Nemzeti Múzeum épületének első bővítéséhez. = Fol. hist. 23/1. 2002. 35-40. ill.
595. BASICS Beatrix: A Nemzeti Múzeum épülete. = M. múz. 8. 2002. 3. 6-8. ill.
596. BATÁRI Ferenc: Kerek, kék és vörös szalon: történelmi terem a Sándor-palotában. = Szalon 6. 2002. 2. 10-19. ill.
597. BAZSÓ Gábor: Újpest korai építészete. = Örökségvédelem 7. 2003. 3/4. 25.
598. BENDE Csaba: A budapesti Wenckheim-palota műemléki helyreállítása, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár felújítása és bővítése. = Műemlékvédelem 46. 2002. 6. 360-363.
599. BENDE Csaba: Műemlékek Józsefvárosban. = Műemlékvédelem 46. 2002. 1. 55-63. ill.
600. BENDE Csaba: A budapesti Palace Hotel: feltámadt Budapest szecessziós nagyszállója. = Örökségvédelem 7. 2003. 10/11. 10-12. ill. Lásd még: Budapest 27. 2004. 2. 27-28. ill.
601. BOJÁR Iván András: Egy új színház Budapesten: a volt Broadway mozi, most Belvárosi Színház. = Octogon 2004. 5. 51-57. ill.
602. BOR Ferenc: Budapest első modern nagyáruháza: Párisi Nagy Áruház, avagy a pesti Divatcsarnok épülete. = Intérieur 6. 2004. 1. 58-61. ill.
603. BOR Ferenc - FEHÉRVÁRI Zoltán: Ahol Isadora Duncan táncolt: az Uránia. = Szalon 6. 2002. 4. 52-57. ill.
604. BOR Ferenc - RUBÓCZKI Erzsébet: Az Ybl-palota: múltja... és jelene. = Intérieur 4. 2002. 6. 80-86. ill.
605. CSÁKI Tamás: Árkay Bertalan és Peter Behrens bécsi mesteriskolája. = Művtört. ért. 52. 2003. 1/2. 27-63.

606. CSIZMADY Adrienne: A lakótelep. Bp. Gondolat, 2003. 317 p. ill. (Doktori mester-munkák)
607. CSORDÁS Lajos - LOCSMÁNDI Gábor - VARGHA Mihály: Campus Budapest univerzítás a város szövetében. Szerk. BUZA Péter. Bp. Bp. Városvédő Egyes. 2004. 123 p. ill.
608. CSORDÁS Lajos: Arany és másé: újra a régi a Festeticsek pesti palotája. = Budapest 27. 2004. 2. 26-27. ill.
609. CSORDÁS Lajos: A megmentett harmincas évek: Belvárosi Színház egy régi moziból. = Budapest 27. 2004. 7. 24-26. ill.
610. CSORDÁS Lajos: Pávák palotája: a szállodává alakított Gresham. = Budapest 27. 2004. 5. 21-23. ill.
611. CSORDÁS Lajos: Villasorsok a villasoron. = Budapest 27. 2004. 4. 32-34. Andrassy út.
612. DIENES, Gerhard M.: Fellner és Helmer: a kor, amelyben építettek. = Eur. utas 2004. 1. 44-51. ill.
613. EKLER Dezső: „A városépítésnek egyetlen akadály a város maga”. [riporter] VÁRADI Júlia. = Mozgó világ 30. 2004. 11. 19-24. ill. Belső-Erzsébetváros.
614. FABÓ Beáta: A budapesti vámházak hírmondói. = Budapest 27. 2004. 5. 6-7. ill.
615. FABÓ Beáta: A külső kerületek Nagy-Budapest városépítési elképzeléseiben. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 153-172. 1950-1970.
616. FABÓ, Beáta: Militärische Einrichtungen in der Stadtstruktur Budapests. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 59-67. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40.)
617. FABÓ Beáta et al. Budapest templomai: III. kerület. Bp. Óbudai Múz. 2002. 47 p. ill. (Helytörténeti füzetek; 2002/1.) (Templomtörténeti sorozat; 1.)
618. FARBAKY, Péter: Az Andrassy úti Megyeri Krausz-palota. In: Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 479-490.
619. FARBAKY Péter: A budai Teleki palota átalakítására főhercegi rezidenciává. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 449-459. ill.
620. FARBAKY, Péter: Der Budapester Königspalast im Zeitalter des Historismus. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien vom 10. Februar bis 22. April 2003 in Zusammenarbeit mit dem Collegium Hungaricum. Hrsg. von Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus. Milano: Skira, 2003. p. 205-211. ill.
621. FARBAKY Péter: A Sándor-palota, a Teleki-palota és az udvari istálló: a Szent György tér főbb épületeinek változásai az újkorban. = Tanulm. Bp. múltjából 31. 2003. 137-160. ill.
622. FARKAS Attila: A budapesti Szent István bazilika régen és ma. = M. múz. 10. 2004. 3. 35-36. ill.
623. FEHÉRVÁRI Zoltán: A Rudas fürdő a 19. században. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 365-398. ill.
624. FELLNER László - MERÉNYI László - RUDNYÁNSZKY Pál: Fellner Ferdinánd: egy színházépítő a millenniumi Magyarországon. Bp. ÉTK, 2004. 86 p. ill.
625. FÓNAGY, Zoltán: Das Vermächtnis der Deutschen Städtebauer = A német városépítők emlékezete. In: HAMBUCH, Wendel Red. Deutsche in der Innenstadt - Leopoldstadt. Bp. Dt. Selbstverwaltung in der Innenstadt - Leopoldstadt, 2002. p. 74-88, 186-197.
626. GÁBOR Eszter: Tornyos villák a Városligeti fasorban. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 209-217. Grossinger-villa.
627. GÁBOR, Eszter: So verschwand das Grün aus dem Villenviertel. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 41-57. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40.)
628. GÁL Éva: Alpár Ignác három rózsadombi villája. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 435-447. Neuschloss Ödön és Alpár villái.

629. GALL, Anthony: Kós Károly műhelye: tanulmány és adattár = The workshop of Károly Kós study and documentation. Szerk. BERNACZKY Szilárd. Bp. Mundus; Kolozsvár: Kriterion, 2002. 527 p. ill.
630. GALÓ Vilmos: Tornallyay Zoltán élete és építészete: 1882-1946. = Sic itur ad astra 2003. 1. 73-93. Wekerle-telep.
631. GERLE, János: Postsparkasse und Postatakarékpénztár - oder nationale Architektur und Zweckstil. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung. Hrsg. Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus. Milano: Skira, 2003. p. 357-363.
632. GERLE János: A Postatakarékpénztár és a Postsparkasse - avagy nemzeti építészet és Zweckstil. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 489-499. Lásd még In: Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920. 1. köt. Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 251-264.
633. GERLE János - MARÓTYZ Kata, (vál. és szerk.) Ybl Miklós. Bp. Holnap, cop. 2002. 211 p. ill. (Az építészet mesterei)
634. GERLE János, szerk. Hauszmann Alajos. Bp. Holnap, 2003. 352 p. (Az építészet mesterei)
635. GERLE János, vál. szerk. Lechner Ödön: [1845-1914]. Bp. Holnap, 2003. 274 p. ill. (Az építészet mesterei)
636. GÖNCZI Ambrus: Gregersen építőmester: a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény kiállításának katalógusa: Oslo, 2003. augusztus - szeptember = Gregersen the master builder: exhibition catalogue of the Ferencváros Local History Collection. Bp. Ferencvárosi Önkorm. 2003. 27 p. ill.
637. HAJDÓK Judit: Néhány Árkay-sor nyomában, avagy levéltári kutatások elengedhetlensége az orgonák tekintetében. = Örökségvédelem 7. 2003. 3/4. 17-18. ill. Fasori ref. templom.
638. HAMBUCH, Richard: Bedeutendste Bauwerke deutschstämmiger Architekten = Német származású építőmesterek legjelentősebb építményei a Belváros-Lipótvárosban. In: HAMBUCH, Wendel, red.: Deutsche in der Innenstadt - Leopoldstadt. Bp. Dt. Selbstverwaltung in der Innenstadt - Leopoldstadt, 2002. p. 89-93, 198-200.
639. HARRACH Erzsébet, C.: A városrendezés és városkép alakulása Budapesten 1945-1975 között. = M. műemlékvéd. 11. 1991-2001. 2002. 475-535. ill.
640. HEGEDŰS Péter: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának rekonstrukciója és bővítése: Budapest VIII., Szabó Ervin tér 1. = Műsz. ter. 42. 2002. 6. 12-17. ill.
641. HOLLÓ Szilvia Andrea: Múltat őrző falak: a Magyar Nemzeti Múzeum klasszicista épülete. = M. múz. 8. 2002. 3. 49-51. ill.
642. JANKOVICH Valéria: A történelem sodrában: a Károlyi-palota rekonstrukciója. = Alaprajz 9. 2002. 2. 44-47. ill.
643. JANKOVICH Valéria: Időutazás a Sándor-palotában. = Intérieur 4. 2002. 4. 80-84. ill.
644. JANKOVICH Valéria: Az újjáéledt Uránia. = Intérieur 4. 2002. 3. 62-67. ill.
645. JANKOVICH Valéria, szerk. Vadász György. Bp. Kijárat, 2003. 173 p. ill.
646. JUHÁSZ Gyula - VADAS Ferenc: A New-York bejárata - belülről: útközben a rekonstrukció. = Budapest 27. 2004. 7. 20-22. ill.
647. KALMÁR, János: Jugendstil: Wien, Prag, Budapest. Wien: Pichler, 2002. 176 p. ill.
648. KASZAB Ákos: A Rudas és a Rác fürdő rekonstrukciója. = Műsz. ter. 42. 2002. 4. 20-25. ill.
649. KELÉNYI György: Macht und Repräsentation: das Zeughaus in Buda/Ofen. = Acta hist. art. Acad. Sci. Hung. 44. 2003. 1/4. 307-314.
650. KELÉNYI György: A pesti német színház tervei a 18. század végén. In: Détsy Mihály nyolcvanadik születésnapjára. Tanulmányok. Szerk. BARDOLY István, HARIS Andrea. Bp. Kult. Örökségvéd. Hiv. 2002. p. 477-490.
651. KEMÉNY Mária: Egy villa a budai Völgy utcában. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 501-511. Sándor Pál villája.
652. KENGYEL Ákos: A művészetek temploma a Zeneakadémia szecessziós épülete. Bp. Eurostrat Bt. 2004. 20 p. ill.
653. KERESZTESSY Csaba: Az „Andrássyhatvan” építéstörténete. = M. műemlékvéd. 11. 1991-2001. 2002. 409-417. ill. Lásd még = História 24. 2002. 5/6. 37-39.
654. KOVÁCS Anna: Pest város szlovák építője: Ján Bobula. = Barátság 10. 2003. 5. 1070-4072. ill.
655. KÖRMÖCZI Katalin: Országgyűlések a Magyar Nemzeti Múzeum épületében. = Fol. hist. 23/1. 2002. 41-54. ill.

656. KÖRNER Zsuzsa - NAGY Márta: A városrendezési szabályozás története Magyarországon. = Ép. építud. 30. 2002. 1/2. 123-158.
657. KÖRNER Zsuzsa, F.: A teleszerű építkezések története Magyarországon 1870 és 1945 között. = Ép. építud. 31. 2003. 1/2. 105-132.
658. KÖRNER Zsuzsa: A teleszerű lakásépítés története Magyarországon, 1850-1945. Bp. Terc, cop. 2004. 195 p. ill. (Urbanisztikai füzetek; 3.)
659. KRASZKÓ Zita: Báltermekből közkönyvtár: a volt Wenckheim-palota. = Szalon 6. 2002. 2. 42-47. ill.
660. KRUPPA Gábor: A Gresham száz éve: a mai építés szemével. = Szalon 8. 2004. 6. 8-19. ill.
661. KUBINSZKY Mihály: Gustave Eiffel dédunokái a Nyugati pályaudvaron. = M. szle. 13. 2004. 7/8. 123-127.
662. LÁSZAY Judit: Egy palota két tervrajza: adalékok a Festetics-palota építéstörténetéhez. In: Détsy Mihály nyolcvanadik születésnapjára. Tanulmányok. Szerk. BARDOLY István, HARRIS Andrea. Bp. Kult. Örökségvéd. Hiv. 2002. p. 585-600.
663. LEPEL Adrienn: Ipari épületek, ipari területek változása Budapesten. = M. épip. 53. 2003. 11/12. 302-311. ill.
664. MÁNYAI Csaba - SZELKE László: Gresham világa. Bp. Válasz Kvk. 2003. 279 p. ill. (Magyar történelmi tár; 1.)
665. MÁNYI István: Ódon-modern mozgóképszínház: az Uránia, a Nemzeti Filmszínház rekonstrukciója, Pest. = Alaprajz 9. 2002. 4. 44-47. ill. Lásd még = M. épip. 53. 2003. 9/10. 242-248. ill.
666. MÁNYI István: Holokaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény épülete: Budapest, IX. Páva utca 39. = M. épip. 54. 2004. 2. 86-91. ill.
667. MAROSI Ernő: Épületek az állami reprezentáció szolgálatában. = História 24. 2002. 9/10. 6-11. Pesten és Budán.
668. MÁTÉFFY Balázs: Élő kövek: az ismeretlen Mátyás-templom. Bp. Viva Média Holding, Incoronata, 2003. 247 p. ill.
669. MATITS Ferenc: Protestáns templomok. Bp. Városháza, 2003. 71 p. (A mi Budapestünk)
670. NAGY Gábor - HABA Péter: Egymásba nyílván: megújulhat a Gozsdu-udvar. = Új m. épiműv. 2002. 6. 26-28. ill.
671. NAGY Gábor: Lett egyszer egy palota: a Pesti Hazai Első Takarékpénztár históriája. = Szalon 6. 2002. 4. 8-9, 1-13. ill.
672. NAGY Veronika: A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal: Táncsics Mihály utcai székházának építéstörténete. = Örökségvédelem 7. 2003. 3/4. 1-3. ill.
673. OKRUTAY Miklós: Mintha mindig: az Andrassy úti Krausz-palota és Andrassy-palota felújítása. = Új m. épiműv. 2002. 6. 12-15. ill. Andrassy út 12. és 59.
674. PETŐ Mária: A gellérthegyi kálvária. = Bp. rég. 37. 2003. 297-301. ill.
675. PLANK Ibolya, Cs. - HAJDÚ Virág - RITOÓK Pál: Fény és forma: modern építészet és fotó = Light and form: modern architecture and photography: 1927-1950. Bp. Kult. Örökségvédelmi Hiv. 2003. 304 p. ill.
676. POTZNER Ferenc: A Budavári Sándor-palota újraépítése: Budapest, I., Szent György tér 1-2. = M. épip. 53. 2003. 3/4. 62-68. ill.
677. POTZNER Ferenc, vál. szerk. Medgyaszay István. Bp. Holnap, 2004. 231 p. ill. (Az építészet mesterei)
678. POTZNER Ferenc: A Deák téri evangélikus templom: történet és helyreállítás. = Örökségvédelem 7. 2003. 5/6. 7-9.
679. POTZNER Ferenc: A Sándor-palota újra-születése. = Műemlékvédelem 46. 2002. 6. 337-344. ill.
680. PREISICH Gábor: Budapest városépítésének története Buda visszavételétől a II. világháború végéig. 2. átd. kiad. Bp. Terc, cop. 2004. 379 p. ill.
681. RÁDAY Mihály: Egy épületes történet: esettanulmány - Ybl Miklós és a Duna-parti világörökség. = Új m. épiműv. 2003. 1. 17-20. Várkert-bazár.
682. RÁDAY Mihály: A részletek szépsége: a Gresham. = Atrium 2004. 4. 50-57. ill. lásd még. = Új m. épiműv. 2004. 4. 17-19. ill.
683. RÁDAY Mihály: Mégis veszélyben a Nagyvásártelep? = Budapest 27. 2004. 7. 23-25.
684. RAJK Judit, összeáll. Lehel: tér - piac - vásár - csarnok. Pécs: Jelenkor K. 2003. 94 p. ill.
685. RING Orsolya: A Nemzeti Színház elhelyezésének kérdése 1960-1971 között. = Lvt. közlem. 73. 2002. 1/2. 265-290.
686. RITOÓK Pál: Remake vagy műemlék? a Sándor-palota helyreállítása. = Alaprajz 2002. 5. 42-47. ill.
687. RITOÓK Pál: A pénz temploma: a Brit Nagykövetség épülete. = Szalon 6. 2002. 4. 2-7. ill.
688. ROSTÁS Péter: Várda a vártán: a Gellérthegyi citadelláról és az egykori csillagvizsgálóról. = Budapest 27. 2004. 6. 26-28. ill.

689. SALY Noémi - BODOR Imre: A tabáni Virág Benedek-ház. Bp. Tabán Társ. Egyes. 2004. 30 p. ill. (Tabáni füzetek; 1.)
690. SCHNELLER István: Válság vagy átalakulás: Budapest átalakulásai. = Utóirat 2003. 3. 33-40. ill.
691. SCHNELLER István: „A Madách sétány kezdetől hibás gondolat volt”: interjú Schneller István főépítésszel. [riporter] VÁRADI Júlia = Mozgó világ 30. 2004. 11. 32-34.
692. SEDLMAYR János: Emléktörédek az OMF kezdeti időszakából. = Örökségvédelem 6. 2002. 5/6. 31.
693. SIKLÓSSY László: Hogyan épült Budapest? 1870-1930: a Fővárosi Közmunkák Tanácsa története. Bp. ÉTK, 2004. 623 p., [1] t. ill. Hasonmás.
694. SINKÓ Katalin, főszerk. A Sándor-palota: írásban és képben = Sándor Palace: an illustrated guide. Bp. Akad. K. 2003. 137; 137 p. ill.
695. SISA József: Százéves az Országház: az Országgyűlés kiállítása az Országház átadásának századik évfordulója alkalmából 2002. október-november, Budapest. Bp. Országház, 2002. 16 p. ill.
696. SZABÓ Illés: Ferencvárosi anziksz: Dzsumbuj, Golgota utca, Gizella-malom, Likórgyár, Bakáts tér, Vágóhid, BÁV raktár, BSZKRT. = Új m. építész. 2004. 2. 54-58. ill.
697. SZEGŐ Dóra - SZEGŐ György: Zsinagógák = Synagogen = Synagogues. Bp. Városháza, 2004. 85; 85; 85 p. ill. (A mi Budapestünk)
698. SZEGŐ György: Pest első városépítése: Hild János. = Barátság 9. 2002. 1. 3469-3470.
699. SZEGŐ György - HABA Péter: 111 év - 111 híres ház: [150 magyar építész] Bp.: B+V K. 2003. 248 p. ill.
700. SZENDE Árpád: Andrássy, Festetics, Ybl: megújult a Festetics palota. = Alaprajz 10. 2003. 8. 46-49. Pollack Mihály tér 10. (VIII.) Lásd még = M. iparműv. 2003. 4. 11-15. ill.
701. SZENTESI Edit: Kasselik Ferenc levele: adalék a Dob u. 4. és a pesti építésügy történetéhez az 1830-as évek végéről. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 167-183.
702. SZESZLÉR Vera: A téglá vonzásában: a Külügyminisztérium kettős bővítménye. = Octogon 2003. 4. 54-55. ill. Bem rakpart 47. (II.)
703. SZLABEYNE SZENTES Melinda: A Dohnányi-villa két élete. In: BARANYI Judit, szerk. Házak, kertek, emberek. Bp. Nyék-Kurucles Egyesület, 2003. 55 p. ill. (Nyék-Kurucles Egyesület helytörténeti füzetek; 1.) p. 21-24. lásd még Dohnányi évkv. 2002. p. 103-120.
704. TAHI-TÓTH Iлона: Az Andrássy út környéke - mint műemléki környezet és mint nemzeti örökség. = Műemlékvédelem 46. 2002. 3. 138-141.
705. TATAI Mária: Újjászülető békebeli szállók Pesten: a Royal, a Palace. = Új m. építész. 2002. 6. 32-37. ill.
706. TIMON Kálmán: Patinás palota újjáéledése a Belvárosban: az Aranytíz Művelődési Központ. = Alaprajz 11. 2004. 1. 46-49. ill.
707. TORMA Tamás: Rejtőzködő szépség: a Belügyminisztérium Roosevelttéri tömbjének felújítása. = Octogon 2004. 1. 88-90. ill.
708. TÓTH Ágnes: Reneszansz kőszőnyeg: a Szent István-bazilika megújult környezete. = Szalon 8. 2004. 2. 59-63. ill.
709. TÓTH Ágnes: Gül Baba rózsái Budán: a türbe és kertje. = Szalon 8. 2004. 5. 58-62. ill.
710. VADAS Ferenc: Búcsú az áruházról: Vasház - Holzer - Nagykovácsy - Úttörő. = Budapest 27. 2004. 6. 18-21. ill.
711. VADAS Ferenc: Egy Ybl-terv szerzőségéről. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 315-332. Rózsák tere 6/7.
712. VADAS, Ferenc: Stadtplanung in Budapest im 19. Jahrhundert. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 19-31. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40.)
713. VADAS, Ferenc: Die Regulierung der Donau und die Kaianlagen. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 79-87. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40.)
714. VADAS Ferenc: Az Eötvös utcai épület története I. = Az átmenet könyve 2003. Bp. Állambizt. Szolg. Tört. Lvt. 2004. 339-269. VI. Eötvös u. 7.
715. VÉGH András - SZEBENI Andrea: A budavári volt helyőrségi templom. = Bp. rég. 35/2 2002. 427-457. ill.

716. Zalaváry Lajos. Bp. Kijárat, cop. 2002. 79 p. ill. (Vallomások... : architectura)

Gazdaságtörténet

717. Forog az idegen: idegenforgalom Budapesten a két világháború között. = Bp. negyed 12. 2004. 3. 198-209. ill.

718. A magyar champagne: Törley József hagyatéka. = Szalon 7. 2003. 6. 58-60. ill.

719. A szitaműhelytől az atomerőműig: 200 éve alapították a Röck Gyárat. 2 r. = Technika 35. 2002. 9. 38. 2002. 10. 30-31. Röck István.

720. BARTHA Lajos - HOLLÓ Szilvia Andrea: Csillagászati és felmérő műszergyártás Magyarországon a 18. századtól a reformkorig. = Techtört. szle 25. 2001/2002. 41-47.

721. BARTA Györgyi: Budapest és az agglomeráció gazdasági szerepkörének átalakulása. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 201-216.

722. BARTA Györgyi: A magyar ipar területi folyamatai 1945-2000. Bp. Dialog Campus K. 2002. 272 p.

723. BARTA Györgyi szerk. A budapesti barnaövezet megújulási lehetőségei. Bp. MTA Társadtud. Közp. 2004. 245 p. (Magyarország az ezredfordulón. Műhelytanulmányok.) BELUSZKY Pál - GYÓRI Róbert: Budapest ipari övezetének kialakulása. p. 17-34. BARTA Györgyi - KUKELY György: A budapesti ipar az államszocializmus és bukása idején. p. 35-54. BARTA Györgyi - RICHERS, Julia - KUKELY György: A Ganz birodalom fénykora és alkonya. p. 55-69. BELUSZKY Pál - GYÓRI Róbert: Budapest ipari övezetének kialakulása. A budapesti barnaövezet határai. p. 17-34, 71-76.

724. BENCZE Géza: Az Oetl-féle vasöntőde története. Bp. OMM ÖM, cop. 2002. 44 p. ill. (Öntődei múzeumi füzetek; 9.)

725. BOROSS, Marietta: Die Pester deutsche Gärtnerzunft. = Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen 19. 2002. 129-141. 1843-1914 között.

726. CSAPÓ Katalin - KARNER Katalin, szerk. Reklámélet Pest-Budán és Budapesten 1845-1945. Bp. FSZEK, Geomédia, 2003. 272 p. ill.

727. CSONTÓ Sándor: Mauthner, a maghatalom: úttörő magyar világcég. = Élet tud. 59. 2004. 15. 459.

728. FARAGÓ Tamás: Szeszipar és szeszfogyasztás Buda környékén a 18. században. In: Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században.

2. köt. Szerk. F. T. Bp. Új Mandátum, Dico, 2004. p. 372-380. Másodközlés.

729. GAJÁRY István: Szempontok a Zwack-szeszgyár 1915-1990 közötti történetének megírásához. In: K. HORVÁTH Zsolt - LUGOSI András - SOHAJDA Ferenc, szerk. Léptékváltó társadalomtörténet. Tanulmányok a 60. éves Benda Gyula tiszteletére. Bp. Hermész, Osiris, 2003. p. 502-515.

730. GÉCS Béla: Buda nyomdái 1723-1895; nyomdászattörténeti töredékek. = M. graf. 48. 2004. 3. 85-90, 93-95.

731. GÉCS Béla: Czettel Dániel, az Első Magyar Betűöntőde Rt. létrehozója. = M. graf. 46. 2002. 5. 67-69. ill.

732. GÉCS Béla: Nyomdászattörténeti töredékek: hajdani könyvnyomdák és rokon iparágak hirdetései, reklámlapjai II. = M. graf. 47. 2003. 5. 79-82. ill.

733. GÉCS Béla: Könyvnyomdai festékgyárak megjelenése Budapesten: nyomdászattörténeti töredékek. = M. graf. 48. 2004. 7. 101-105. ill.

734. HAJÓS György: Zielinski Szilárd - a Magyar Mérnöki Kamara első elnökének élete és művei. Bp. Logod Bt. 2004. 152 p. A vasbeton mestere.

735. HEGEDŰS László: Ötvenéves a Human Rt. = Gyógyszerészet 48. 2004. 4. 241-246.

736. JOÓ Ernő: A budafoki dunai hajómalmok és vízi molnárok története. Bp. Budafoki Péter-Pál Utca és Környéke Polgári Kör, 2002. 43 p. ill.

737. LAKATOS Artúr: Franciaországi tanulmányút 1905-ben. Közread. PÁLOSI Judit. = M. iparműv. 2004. 2. 70-74. Visszaemlékezés. Goldberger Textilgyár.

738. GAZDA István: Régi belvárosi bélyegkereskedők. Lejegy. Rákóczi Margit. = Filat. szle. 56. 2003. 2. 19.

739. GRANASZTÓI Olga: Egy pesti könyvkereskedés nyugat-európai kapcsolatai a XVIII. század végén: Weingand és Köpff pesti könyvkereskedők levelei a neuchâtel levéltárban (1781-1788). = M. kvszle 119. 2003. 2. 166-187.

740. KARNER Katalin: Reklámhistoria: szemelvények Budapest XVIII-XIX. századi hirdetés-történetéből. = FSZEK évkv. 27. 2003. 173-198.

741. KISS Éva: Restructuring in the industrial areas of Budapest in the period of transition. = Urban studies 39. 2002. 1. 69-85.

742. KOROKNAI Ákos, szerk.: A Tungsram Rt.

- története, 1896-1996. Bp. Aschner L. Alapítvány, 2004. 164 p. ill.
743. KÓSA László: Törekvések játékkaszinó létrehozására Budapesten. = Györi tanulm. 26. 2002. 61-65.
744. KOZMÁNÉ OLÁH Júlia: Sörről híres Kőbánya, 1854-2004 jubileumi évkönyv. Bp. Typostudio, cop. 2004. 143 p. ill.
745. KÖRÖSMEZEI András: Bláthy Ottó Titusz működése a Ganz Villamossági Gyárban. = Lvt. szle 54. 2004. 3. 38-46.
746. KÖVÉR György: A budapesti malomipar felemelkedése a központi bank információi tükrében. In: K. Gy.: A felhalmozás íve: társadalom- és gazdaságtörténeti tanulmányok. Bp. Új Mandátum, 2002. p. 298-308.
747. KRÄMLI Mihály: A magyar tengeri hajógyártás, 1907-1914. = Hadtört. közlem. 115. 2002. 1. 60-105.
748. MESSIK Miklós: Az iparostanoncságtól a gyárigazgatói székig: Thék Endre példamutatása. = Honismeret 31. 2003. 1. 58-60. ill. Országház, Királyi Palota, Opera.
749. MIKUS Károlyné: Képek a Csepel Vas- és Fémművek múltjából és jelenéből. Bp. Orsz. Músz. Múz. Öntödei Múz. 2002. 35 p. ill. (Öntödei Múzeumi füzetek; 10.)
750. POGÁNY Ágnes: A Pesti Victoria Gőzmalom összeomlása. = Korall 2003. 14. 98-116.
751. RÁCZ Attila: A Magyar Állami Országos Fegyvergyár termelése 1848 márciusától 1849 áprilisáig. = Fons 11. 2004. 1. 3-38. A pesti, majd Nagyváradra költözött gyár működése.
752. SERESSNÉ DÖLLER Márta: Kerületünk egykori malmai. Bp. Angyalföldi J. A. Művel. Közp. Helytört. Gyűjt. Klubja, 2004. 40 p. ill. (XIII. kerületi helytörténeti füzetek; 10.)
753. SIMONFFY Krisztina: Az Első Magyar Tűzománc Jelvénygyár tárgyi emlékei. = M. múz. 9. 2003. 3. 30-31.
754. SIPOS Mihály: Elektronikai iparunk strukturális és területi átalakulása 1990 és 2000 között. = Stat. szle 81. 2003. 5/6. 428-441.
755. SIPOS Mihály: Geográfiai és strukturális átalakulás a magyar gépiparban 1990-2000 között. = Comitatus 14. 2004. 3. 66-72.
756. SIPOS Mihály: Tendenciák elektronikai iparunk földrajzi elhelyezkedésében a rendszerváltás után. = Ter. stat. 7. (44.) 2004. 1. 72-84.
757. SITKEI Gyula: A Ganz gyár a magyar elektrotechnika aranykorában. Bp. M. Elektrotechn. Múz. 2003. 36 p. ill.
758. SZULOVSKY János: Munkások és munkaadók konfliktusai a kéményseprő-iparban. In: Ipar és társadalom a 18-20. században. Szerk. SASFI Csaba. A Hajnal István Kör - Társadalomtörténeti Egyesület 10. jubileumi konferenciájának előadásai. (Salgótarján, 1996. augusztus 22-23.) Salgótarján: Bp. Nógrád M. Lvt. BFL, 2003. p. 285-294. (Rendi társadalom - polgári társadalom; 10.)
759. TEMESI Sándor: A magyar vastermékereskedelemtörténete. Bp. M. Acél- és Fémkereskedők Egyes. 2004. 583 p. ill.
760. TOMKA Béla: A magyar malomipar finanszírozása (1895-1913) = Korall 2003. 14. 79-97.
761. TÓTH Ágnes: Francia pezsgő Budafokon: Louis Francois pezsgőüzeme. = Szalon 8. 2004. 6. 65-67. ill.
762. VADAS, Ferenc: Lebensmittelversorgung und Markthallen. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 151-158. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40) (Veröffentlichungen des Wiener Stadt- und Landesarchivs. Reihe C, Sonderpublikationen. 9.)
763. VADAS József: A magyar bútorklasszikusa: a Lingelről. = Szalon 8. 2004. 1. 42-46.
764. VAMOS Éva: Iparkiállítások, mint a műszaki fejlődés tükrői és motorjai Magyarországon 1842-1885. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK 2004. p. 365-373. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.)
765. WAFENSCHMIDT Jánosné: A főváros éléskamrája. = M. mezőgazd. 57. 2002. 25. 26-27.

Pénzügy, banktörténet

766. KÖVÉR György: A felhalmozás íve: társadalom- és gazdaságtörténeti tanulmányok. Bp. Új Mandátum, 2002. 412 p. Budapest „legjobb adósai” (1879-1890) p. 139-151. Egy kereskedő-bankár kapcsolatrendszere. Kohen I. I. 1969-es csődperének tanulságai. p. 47-52. Keresztutak a gazdasági elitbe. Almásdi Balogh Elemér és érdi Krausz Simon karriertörténete. p. 80-92. M. L. Herzog & Comp. Három nemzedék öröksége. p. 62-73. Nobilizált pénzváltók - pénzváltó nemesek. A Baron

testvérek Pesten. p. 74-79. A pesti kereskedő-bankár másodvirágzása és az iparfinanszírozás a 20. század első felében. p. 321-327. A pesti tőzsde története - az értékpapír-kereskedő szemével. p. 232-238. A strukturától a rendszerig: pénzügyintézetek Magyarországon, 1873-1913. p. 243-253. A tékozló Wotzasik-fiúk. p. 93-98. Nagy vagyonok legendáriuma. p. 151-174.

767. VASS Gergely: Bankárok és menedzserek: a Rimamurány-Salgótarjáni vasmű igazgatótanácsa a századelőn (1892-1914). = Korall 2003. 14. 135-158. 1892-1914 között.

Posta, távközlés

768. BÉR Andor: Óbuda, Buda és Pest postatörténete 1850-ig. = Filat. szle. 56. 2003. 7/8. 10-13.

769. BERNÁTH Gábor: Az 1945. évi tavaszi „Budapesti tarifa” és a korabeli önkényes díj-szabások. 2 r. = Filat. szle. 57. 2004. 7/8. 12-15, 9. 4-8.

770. MÁRFAI Árpád: Egy ellentmondásos Budapesti postahivatalról. = Filat. szle. 57. 2004. 7/8. 10-11. A parlamentben működött 1874-1901 között.

771. MOLNÁR László: Adalékok Óbuda postatörténetéhez. = Filat. szle. 57. 2004. 12. 8-9. ill.

772. MOLNÁR László: Budapest első postahivatalai. = Filat. szle. 57. 2004. 4. 6-8.

773. MOLNÁR László: Csomagszállító levelek. = Filat. szle. 57. 2004. 11. 16-17.

774. MOLNÁR László: Pénzeslevelek a XIX. század közepéről. = Filat. szle. 57. 2004. 10. 10-11.

775. RÁKÓCZI Margit: Delizsánsz Bécs-Buda között: 250 éve indult el. = Filat. szle. 55. 2002. 12. 10-11.

Vendéglátás, idegenforgalom története

776. BALÁZS Károly, összeáll. Négy évtized az Express Utazási és Szálloda Rt. története. Bp. Notesz+K Kft. 2004. 146 p.

777. CSORDÁS Lajos: Krausz Poldi - és a Mélypince legendája. = Barátság 9. 2002. 5. 3680-3681. Tabán.

778. DRAVECZKY Balázs: Fröccstörténelem. = Rubicon 14. 2003. 1/2. 82-83. Asztal-társaságok.

779. DRAVECZKY Balázs: Asztaltársaságok a 19. században. In: KISS Bori - SÁNDOR P. Tibor,

szerk. Önszerveződő helyi társadalom: történelmi változatok, új formák. A Helyismereti Könyvtárosok 10. Országos Tanácskozása, 2003. július 16-18. Bp. FSZEK, 2003. p. 63-70.

780. ERKI Edit: Kávéház, te csoda! a Herzl és az Orczy'sche. = Remény 6. 2003. 2. 89-92. Orczy kávéház.

781. MÜLLNER Jenő: Hegyvidéki vendéglátás. Bp. Hegyvidék Lapk. 2004. 136 p. ill.

782. NEMES Tamás: Itt vagyunk Albeckernél - a Tabánban. = Budapest 27. 2004. 6. 14-15. ill.

783. RÉDEY Judit: A századforduló híres szállodái. = Vendéglátás 47. 2003. 5. 14. ill.

784. SALY Noémi, szerk.: „Budapest nagykávéház”: Ernst Múzeum, Budapest, 2001. november 25. - 2002. január 6. Bp. Ernst Múz. 2002. 211 p. ill. Uo. SALY Noémi: A pesti kávéházak „őskora” p. 9-31.

785. SALY Noémi: „Ide minden rangú ember és mindkét nem eljöhet”: a pesti kávéház, mint a társasélet színtere. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 39-66. ill.

786. SALY Noémi: Hódolva az ifjúság lángoló hon-szerelminek: a Pilvax - forradalom előtt és után. = Budapest 27. 2004. 1. 2-4. ill.

787. SALY Noémi: Látom a vén újságos órjásfogú bálnafejét: törzskávéházamból zenés kávéházba - séta a budai körúton. = Barátság 11. 2004. 2. 4252-4253. Gellért kávéház.

788. SALY Noémi: Pörkölttestély, csodaszamár: vendéglősök és vendéglők a 20. század közepén. = Kispesti krón. 1. 2004. 1. 23-34. ill.

789. TRENK Miklós: Ady im Három Holló. = Három holló 4. 4/5. 2003. febr. 27-29. Adyék törzshelye.

790. VASS Erika: Kitárult világ: Az 1938-ban, Budapesten rendezett eucharisztikus világkongresszus a turizmus szemszögéből. In: Helye (in)k, tárgya (in)k, képe (in)k: a turizmus társadalomtudományos magyarázata. Szerk. FEJŐS Zoltán, SZIJÁRTÓ Zsolt. Bp. 2003. p. 97-107.

791. ZEKE, Gyula: Wien und Budapest. Die Kaffeehauskultur der Hauptstädte in der Glanzzeit (1880-1914). In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung... Hrsg. Wilfried SEIPPEL. Wien: Kunsthist. Mus.; Milano: Skira, 2003. p. 225-231.

792. ZEKE Gyula: Bécs és Budapest kávéházi kultúrája a fénykor évtizedeiben (1880-1914). In: Az áttörés kora: Bécs és Budapest a histo-

rizmus és avantgárd között, 1873-1920. 1. köt. Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 265-273.

Közlekedéstörténet

793. A régi és az új Erzsébet híd. Szerk. FÖLDI András et al. Bp. BTM, 2003. 175 p. ill. KHERNDL Antal - CZAKÓ Adolf: A budapesti Eskü téri és Fővám téri dunai hidak pályatervei. p. 111-123. BEKE József: A budapesti Erzsébet híd. p. 123-131. GOTTLIEB Ferenc: A budapesti Erzsébet híd vasszerkezetének gyártása és szerelése. p. 131-147. SÁVOLY Pál: Az új Erzsébet híd. p. 147-163. BÁCSKAI Endréné - KOZMA Károly: A régi és új Erzsébet híd. p. 163-165.
794. 75 éve villamosüzemű a svábhegyi fogaskerekű vasút. Bp. Városi Tömegközlekedés. Tört. Egyes. 2004. 53 p. ill.
795. Maderspach „Lánchíd” - Egy elfeledett álmom: Új adatok a Lánchíd történetéhez, Maderspach Károly (1791-1849) hídtervező és bányamérnök munkássága. Bp. Lánchíd Kör, 2004. 58 p. ill. (Lánchíd Köri Füzetek; 4.)
796. BALÁZS György: Dr. Mihailich Győző, az oktató, a tervező, a kutató és a közéleti ember: emlékkönyv Dr. Mihailich Győző születésének 125. évfordulójára. Bp. Műegy. K. 2002. 257 p. ill.
797. BATÁRI Gyula: Szablik István léggömb-kísérleteiről. = Techtört. szle. 25. 2001/2002. 59-63. 1784-ben.
798. BERÉNYI János: Harántirányú közforgalmú közlekedési kapcsolatok fejlődése Budapest példáján. 2 r. = Vár. közleked. 43. 2003. 6. 316-326, 44. 2004. 4. 213-226.
799. BERTA József - KELLER László: A soroksári 66-os autóbuzs család fél évszázada. = Vár. közleked. 43. 2003. 4. 223-230.
800. BERTA József - KELLER László - SZÉCSEY István: A BSZKRT hetvenöt éves forgalomba állított középbejárós közúti vasúti járművei. = Vár. közleked. 44. 2004. 1. 41-51.
801. BOLLA Dezső: Hetvenöt éves a Csepeli Szabadkikötő. = Honismeret 35. 2004. 1. 12-15.
802. DOMANOVSKY Sándor, szerk. A régi és az új Erzsébet Híd tudományos ülés előadásainak gyűjteménye, Budapest, 2003. október 10. Bp. Mo. Acélszerkezet-gyártók, -építők Szöv. 2004. 190 p.
803. FÓNAGY Zoltán: Omnibusse in Pesth = Omnibuszok Pesten. In: HAMBUCH, Wendel (Red.): Deutsche in der Innenstadt - Leopoldstadt. Bp. Dt. Selbstverwaltung in der Innenstadt - Leopoldstadt, 2002. p. 219-221, 113-115.
804. FÓNAGY Zoltán: Die Schiffsbrücke = A hajóhíd. In: HAMBUCH, Wendel (Red.): Deutsche in der Innenstadt - Leopoldstadt. Bp. Dt. Selbstverwaltung in der Innenstadt - Leopoldstadt, 2002. p. 112-113, 218-219.
805. FRISNYÁK, Zsuzsa: Städtischer Verkehr. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 115-120. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40)
806. FRISNYÁK, Zsuzsa: Verkehrslinien und räumliche Struktur Budapests. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40.) (Veröffentlichungen des Wiener Stadt- und Landesarchivs. Reihe C, Sonderpublikationen. 9.) p. 109-114.
807. GÁLL Imre: A ceglédi vasútvonal halál-sorompóinak története. = Közlektud. szle 53. 2003. 10. 390-399. 1897-1969. Hungária körút, Kőbányai út, Thököly út.
808. GÁLL Imre: Az Erzsébet-híd szerepe Budapest közlekedésében. = Közlektud. szle 54. 2004. 10. 376-383.
809. JUHÁSZ Zsoltné - ZSÖMBÖLY Sándor: A Budafok-albertfalvai közúti vasúti felüljáró átépítése. = Vár. közleked. 44. 2004. 1. 20-28. ill.
810. KATONA Csaba: Források a Lánchíd újjáépítésének történetéhez (1947-1949). = Lvt. közlem. 73. 2002. 1/2. 243-264.
811. KIRSCHNER Béla: 90 éves a magyar autótaxi, 1913-2003: régi taxik és az alapító Haltenberger Samu élete. [S.l.: s.n.] 2003. 56 p.
812. KRIZSÁN Sándor: Az újpesti lóvasút. 6-7 r. = Újpesti helytört. ért. 11. 2004. 1. 10-12. 2004. 2. 16-17.
813. MERCZI Miklós: Éjjel az omnibusz tetején: lóvasút Pesten és Budán. = Szalon 8. 2004. 6. 29-32. ill.
814. MILTÉNYI Miklós: Átkelés a Dunán: hajóhidak Pest-Budán. = História 5. 2003. 5/6. 61-65. ill.

815. MOLNÁR László: Budapest közúthálózatának múltja - jelene - és jövője. = Budapest 27. 2004. 8. 2-5. ill.
816. SALAMIN András: Buda-hegyvidéki vasutak: képeskönyv. 2. bőv. kiad. Bp. Infotop, 2003. 700 p. (Hegyvidékünk gyöngyszemei; 7.)
817. SZABÓ, Csaba: Brücken über die Donau zwischen Ofen und Pest: Kettenbrücke, Margaretenbrücke, Franz-Joseph-Brücke, Elisabethbrücke. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 89-99. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40)
818. SZEDLMAJER László: Közúti vasúti közlekedés a budapesti Nagykörúton. = Vár. közlek. 44. 2004. 4. 202-205. ill.
819. VADAS, Ferenc: Das Vollbahnnetz und die Bahnhöfe. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 131-140. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40)
820. VÍZY László: Hidak a múltból. = Budapest 27. 2004. 9. 30-31. ill. Közúti kishidak.

Közművek, közszolgáltatások

821. IVÁNYI János: Dokumentumok az „Ister” Magyar Vízmű Részvénytársaság újpesti vízművének létesítéséről és üzemeltetéséről. = Újpesti helytört. ért. 11. 2004. 1. 4-7. ill.
822. KÓSA Judit, N. - SZABLYÁR Péter: Föld alatti Pest. Das unterirdische Pest = Underground Pest. Bp. Városháza, 2002. 40; 40; 40 p. ill. (A mi Budapestünk)
823. KÓSA Judit, N. - SZABLYÁR Péter: Föld alatti Buda = Underground Buda. = Das unterirdische Buda. Bp. Városháza, 2002. 59; 56; 59 p. ill. (A mi Budapestünk)
824. SITKEI Gyula: Ismeretlen ismerősök a magyar elektrotechnikából: a 110 éves fővárosi áramszolgáltatás első vezetői. = Elektrotechnika 97. 2004. 2. 50-52.
825. SITKEI Gyula: A Kazinczy utcai áramszolgáltató telep története. Bp. M. Elektrotechn. Múz. 2002. 24 p. ill.
826. SZÁLLÁSI Árpád: A városi szemét hasznosítása - 100 évvel ezelőtt. = Orv. hetil. 144. 2003. 26. 1308-1310. Cséry-féle Szemétfuvarozási és Feldolgozási Gyár Rt.
827. VADAS, Ferenc: Gaswerke und elektrische Anlagen in Budapest. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 163-172. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40)

Népesség, társadalomstatisztika

828. BÓDY Zsombor: Polgárok és munkások 1929-ben: adalékok a fogyasztás történetéhez. = Korall 2002. 10. 187-199. Jövedelem, családok, statisztika.
829. FODOR Béla: Vázlat Kispest társadalomszerkezetéről: 1870-1950. = Kispesti krón. 1. 2004. 1. 42-48.
830. GAJÁRY István: Óbuda lakosságának rétegződései a 18. század végén. In: A társadalomtörténet-írás helyzete hazánkban. Ipar és társadalom a 18-20. században. Szerk. SASFI Csaba. A Hajnal István Kör - Társadalomtörténeti Egyesület 10. jubileumi konferenciájának előadásai. (Salgótarján, 1996. augusztus 22-23.) Salgótarján; Bp. Nógrád M. Lvt. BFL, 2003. p. 143-156. (Rendi társadalom - polgári társadalom; 10.)
831. GAJÁRY István: A budai vár háztulajdonosai 1686-tól 1936-ig. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 553-565.
832. KALMÁR Ella: A „statisztikai” Nagy-Budapest. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 289-336.
833. LADÁNYI János: A zsidó népesség térbeni elhelyezkedésének változásai Budapesten 1870 és 2000 között. In: Zsidók a mai Magyarországon: az 1999-ben végzett szociológiai felmérés eredményeinek elemzése. Szerk. KOVÁCS András. Bp. 2002. p. 77-100. Lásd még = Élet irod. 46. 2002. 51/52. 21.
834. POLYÁK Andrea: A szakképzetlen munkaerő bevándorlása Pestre a XIX. század második felében. In: A társadalomtörténet-írás helyzete hazánkban. Ipar és társadalom a 18-20. században. Szerk. SASFI Csaba. A Hajnal István Kör - Társadalomtörténeti Egyesület 10. jubileumi konferenciájának előadásai. (Salgótarján, 1996. augusztus 22-23.) Salgótarján; Bp.

Nógrád M. Lvt. BFL, 2003. p. 197-205. (Rendi társadalom - polgári társadalom; 10.)

Egyháztörténet

835. 75 év: képek a Budapest-kelenföldi Evangélikus Egyházközség életéből. Bp. Budapest-kelenföldi Evangélikus Egyházközs. 2003. 95 p. ill.
836. Mariazell és Magyarország: egy zarándokhely emlékezete: Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában: 2004. május 28. - szeptember 12. Szerk. FARBAKY Péter, SERFŐZŐ Szabolcs. Bp. BTM, 2004. 556 p.
837. Mariazell és Magyarország: egy zarándokhely emlékezete: vezető a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumának kiállításához: 2004. május 28. - szeptember 12. Szerk. FARBAKY Péter, PRÉKOPA Ágnes, SERFŐZŐ Szabolcs. Bp. BTM, 2004. 35 p.
838. Ungarn in Mariazell - Mariazell in Ungarn: Geschichte und Erinnerung: Ausstellung des Historischen Museums der Stadt Budapest im Museum Kiscell, 28. mai - 12. September 2004. Hrsg. Péter FARBAKY, Szabolcs SERFŐZŐ. Bp. BTM, 2004. 556 p. ill.
839. 300 év áldásai a Budapest József Utcai Baptista Gyülekezet jubileumi kiadványa a gyülekezet 110, az énekkar 100. és az imaház 90. évfordulóján. Szerk. SÓLYOM Attila. Bp. József U. Baptista Gyülekezet, 2004. 121, [6] p., [3] t. ill.
840. BALOG Zoltán: Vergangenheit und Gegenwart der Budapester Deutschsprachigen Evangelisch-Reformierten Gemeinde = A Budapesti Németajkú Református Egyházközség múltja és jelene. In: HAMBUCH, Wendel Red. Deutsche in der Innenstadt - Leopoldstadt. Bp. Dt. Selbstverwaltung in der Innenstadt - Leopoldstadt, 2002. p. 60-65, 172-177.
841. BALOGH Margit: Die Liebfrauenkirche in der Innenstadt = A Belvárosi Nagyboldogasszony főplébániatemplom. In: HAMBUCH, Wendel Red.: Deutsche in der Innenstadt - Leopoldstadt. Bp. Dt. Selbstverwaltung in der Innenstadt - Leopoldstadt, 2002. p. 53-55, 165-166.
842. BORBÁNDI Gyula: Tíz év a Regnumban = Vigilia 68. 2003. 8. 608-614. 1930-1938.
843. BORDÁCS Miklós, szerk.: A Budapest Külső-kelenföldi Református Egyházközség. Bp. Bp. Külső-kelenföldi Ref. Egyházközs. 2002. 127 p. ill.
844. BRANDT, Juliane: A (Buda-) pesti református egyház dualizmuskori adólistái. = Protestáns szle. 12. 2003. 4. 184-197.
845. CSANÁDY Andrásné Bodoky Ágnes: D. Dr. Bodoky Richárd (1908-1996) élete és munkássága. = Protestáns szle. 66 (13) 2004. 2. 112-125.
846. FABINY, Tibor: Die Rolle Deutschstämmiger Lutheraner im Leben der Gemeinde von Pesth Ofen = Német anyanyelvű evangélikusok szerepe a pest-budai gyülekezetek életében. In: HAMBUCH, Wendel (Red.): Deutsche in der Innenstadt - Leopoldstadt. Bp. Dt. Selbstverwaltung in der Innenstadt - Leopoldstadt, 2002. p. 53-55, 165-166.
847. GARBÓCZI László: A budafoki Szent Lipót plébániatemplom harangjai. Budafok: Savoyai J. Asztaltárs. 2003. 16 p. ill.
848. HETÉNYI VARGA Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. 2. köt. Üldözött, börtönviselt jezsuiták, kapucinusok, karmeliták, keresztény iskolatestvérek, lazaristák, marianisták, maristák, mechitaristák, minoriták, piaristák szenvedéstörténete. Abaliget: Lámpás, 2002. 630 p. ill.
849. HORVÁTH Zoltán, szerk.: A Szent Mihály templom 100 éves története: emlékkönyv, 1902-2002. Bp. Rákosszentmihály Római Katolikus Plébánia, 2002. 127 p., [8] t.
850. KOCSISNÉ KOLOSZÁR Judit: Egyházi és kulturális élet a XX. századi Albertfalván tanulmány. Bp. Albertfalvi Keresztény Társaság, 2004. 92 p. ill.
851. KOVÁCS Ábrahám: A Budapesti Ev. Ref. Németajkú Leányegyház eredete és története, 1858-1869. Debrecen: D. Dr. Harsányi A. Alapítv. 2004. 180 p. ill. (D. Dr. Harsányi A. Alapítvány kiadványai)
852. KOVÁCS Anna: A templomok és a szlovák identitás a Monarchia Budapestjén. = Barát-ság 11. 2004. 1. 4168-4169. ill.
853. KOVÁCS Bálint: Százéves a Filadelfia magyar diakonissza szolgálat. = Confessio 27. 2003. 3. 54-61.
854. KOVÁCS Gergely: Kis hercegből szent király, mustármagból székesegyház. = M. múz. 10. 2004. 3. 37-39. Szent István-bazilika.
855. KÖRTVÉLYESI Erika: A Keresztény Szeretet Leányai Magyarországi Tartományának történetéből. = Honismeret 32. 2004. 5. 99-103. ill.
856. LÁSZLÓ Ferenc: Evangélikus társasélet a reformkori Pest-Budán. = Bp. negyed 12. 2004.

4. 165-184. Pesti gyülekezet alapítása, a Kánya és Székács-kör társasélete.
857. MÉSZÁROS István: „Devictus vincit”: tanulmányok a magyar katolikus egyház 1945-2000 közötti történetéről. Bp. Szent István Társulat, 2002. 230 p. ill. Egyházi iskolák.
858. NOVACSEK VOJNICS Kornél: Szerbek Pest-Budán. In: KISS Bori - SÁNDOR P. Tibor, szerk. Önszerveződő helyi társadalom: történelmi változatok, új formák. A Helyismereti Könyvtárosok 10. Országos Tanácskozása, 2003. július 16-18. Bp. FSZEK, 2003. p. 99-102.
859. PINTÉR Endre: Az Óbudai Szent Alajos Ház és a Segítő Szűz Mária Kápolna története. Bp. Óbudai Múz. 2004. 80 p. ill. (Helytörténeti füzetek)
860. PRAKALVI Endre: Római katolikus templomok az egyesített fővárosban. Bp. Városháza, 2003. 79 p. (A mi Budapestünk)
861. ROJKÓ Annamária: Zsidó hitélet Újpesten 1835-től 1944-ig. = Újpesti helytört. ért. 11. 2004. 2. 4-8.
862. SÁNDOR P. Tibor - HORVÁTH Zsolt - FODOR Béla: Hitélet Pest-Budán: képek a fővárosi felekezetek évszázadaiból. = FSZEK évkv. 27. 2003. 119-160.
863. SARBÁK Gábor: Miracula Sancti Pauli primi heremite = Hadnagy Bálint pálos rendi kézikönyve, 1511; [közread. a] Debreceni Egyet. BTK Klasszika-filológiai Tanszék. Debrecen: Kossuth Egy. K. 2003. 145, XVII p. ill. (Agatha: studia ad philologiam classicam pertinentia quae in aedibus universitatis Debreceniensis rediguntur; 13.) Remete Szt. Pál budaszentlőrinci csodái.
864. SIKLÓS Zsuzsa: A katolikus templom centenáriumán. = Kispesti krón. 1. 2004. 1. 3-11.
865. SPACSEK Katalin, összeáll. Árpádházi Szent Margit templom, Rákospalota-Kertváros. Bp. Rákospalotai Szt. Margit Plébánia, 2004. 20 p. ill.
866. SZATMÁRI Judit: Báthori Gábor, a gyülekezetalapító és templomépítő prédikátor. = Protestáns szle. 12. 2003. 4. 174-183. 1796-1839.
867. TAMÁS Bertalan: Very Rev. Dr. George Knight: (1909-2002) = Ref. egyh. 55. 2003. 3. 60-61. Skót Misszió.
868. TÓTH István György: Sarajevói dokumentum a pesti bosnyák ferencesekről (1664). = Tört. szle. 44. 2002. 1/2. 115-133.
869. TÓTH Krisztina: Protestáns gyülekezetek a főváros területén a Türelmi Rendelet előtt. = Protestáns szle. 12. 2003. 4. 161-173. 1526-1781.
870. TÖRÖK József: A krisztinavárosi Havas Boldogasszony-templom. Bp. Mikes, 2004. 32 p. ill.
871. TÖRÖK József: A tizenharmadik század magyar egyháztörténete. Bp. Mikes, 2003. 231 p. (Keresztény századok) Dominikánus apácák a Margitszigeten. p. 127-129.
872. VÁRNAI Péter: Egyetemi lelkészség a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. 1-2 r. = M. felsőokt. 2002. 1/2. 56-57, 3. 61-62.
873. ZOLTÁN Zoltán: Unitárius szörványok 1949-ben Nagy-Budapesten (II.) = Unitárius élet 58. 2004. 3. 16.

Szociálpolitika, szociális gondok

874. Bölcsődék története: Józsefváros Nagytanulmányok u. 3. Bp. Józsefvárosi Egyesített Bölcsődék, 2002. 14, [73] p. [1] t. ill.
875. FEHÉRNÉ MÉSZÁROS Ágnes: 35 éves a TEGYESZ-ben működő lélektani csoport. = Kapocs 2. 2003. 5. 50-59.
876. GYÓRI Péter, szerk.: A Hajléktalanok Menhelye Egylet: a Népszálló. Bp. Animula, 2003. 110 p. ill. (Otthontalanul... Tégy az emberért! Menhely Alapítvány; 1.)
877. GYÓRI Péter - TATÁR Babett, szerk. Tíz év után: a margó szélén. Bp. Animula, 2003. 65 p. ill. (Otthontalanul... Tégy az emberért!; 2.) Hajléktalanok.
878. SZILÁGYI György: „A városnak ez a ritka jó bolondja” Róbert bácsi regénye. = Új élet 59. 2004. 12. 6. ill. Feinsilber Róbert.
879. VOKONY Éva: Kis magyar bölcsőde-történet. = Kapocs 1. 2002. 2. 50-54.

Orvostörténet, egészségügyi intézmények

880. ANTAL Albert - LACZKÓ János: Az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet rövid története. = Börtönü. szle. 21. 2002. 4. 95-98.
881. CSERHÁTI Endre: Gyermekórház születik. = Sine morbo 8. 2003. 4. 6-8. Pesti Szegénygyermek Kórház.
882. DOMBÓVÁRI Antal: Orvoslás a Rákosmentén: egészségügy a XVII. kerület előközségeiben. Bp. Erdős Renée Ház, 2003. 31 p. (Rákosmenti helytörténeti füzetek)
883. DÖRNYEI Sándor: Egy vállalkozó orvos tündöklése és bukása. = Orvtört. közlem. 178-181. 2002. 1/4. 167-172. Jakab László szanatóriumai.

884. DÖRNYEI Sándor: Magyar orvostörténeti irodalom 1715-1944. Bp. M. Orvostört. Társ. Piliscsaba: M. Tudománytört. Int. 2002. 455 p.
885. DÖRNYEI Sándor: Kossuth és a gyermek-kórház. = Orvtört. közlem. 182-185. 2003. 1/4. 163-168. Pesti Szegénygyermek Kórház.
886. EMED Alexander: Csillag István (1913-1987) [1997] = Orvtört. közlem. 182-185. 2003. 1/4. 231-232. Sebész, aki nyugdíjas éveiben orvostörténészként dolgozott.
887. GAZDA István, sajtó alá rend. A múlt magyar orvostörténészei. Piliscsaba, Bp. M. Tudtört. Int. Semmelweis Orvostört. Múz. Kvt. Lvt. 2002. 387 p.
888. GORKA Tivadar: Az egyetemek kórházegyletének története. = Orv. hetil. 145. 2004. 10. 541-542. 1891-től.
889. GORKA Tivadar: A Budapesti Egyetem Élettani Intézetének története. = Orv. hetil. 143. 2002. 2. 91-93.
890. GÖMÖR Béla: 100 éves a Budai Irgalmasrendi Kórház épülete. = Orv. hetil. 144. 2003. 38. 1889-1890.
891. GYŐR Attila: A Váci úti Fertőtlenítő Intézet építéstörténete, építészeti értékei. = Bp. népeü. 34. 2003. 1. 98-101. ill.
892. HÁMORI Péter: Száz éve halt meg Kresz Géza, a fővárosi mentők szervezetének alapítója. = Barátság 9. 2002. 1. 3458-3459.
893. HINTALAN Albert - NOVÁK Károly: Személyek Újpest szülészeti ellátásának százados történetéből. = Újpesti helytört. ért. 11. 2004. 1. 13-14.
894. HOVÁNYINÉ NÁDASSY Eszter [et al. szerk.] Szent Rókus Kórház jubileumi évkönyv, 1798-1998. 200 év a gyógyításban. Bp. Szt. Rókus Kórház és Int. 2004. 244 p.
895. JAKAB Ferenc - SÜKÖSD László: A Fővárosi Uzsoki utcai Kórház jubileumi évkönyve, 1927-2002. Bp. Dinasztia 2003. 140 p. ill.
896. JÁKÓ Péter, szerk. A Sportkórház története. Bp. Orsz. Sporteü. Int. 2002. 383 p. ill.
897. KAPRONCZAY Károly: Balassa János és a pesti orvosi iskola. Bp. OPKM, 2002. 92 p. (Mesterek és tanítványok)
898. KAPRONCZAY Károly: Adatok a hazai iskolafogászat történetéhez. = Orvtört. közlem. 182-185. 2003. 1/4. 169-187.
899. KAPRONCZAY Károly - VIZI E. Szilveszter, szerk.: Híres magyar orvosok. Bp. Galenus, 2001- 2. köt. 2001. 170 p. 3. köt. 2002. 132 p. ill. 4. köt. 2003. 131 p. ill.
900. KARASSZON Dénes - STERNEGG Mária - ZLINSZKY János: Billroth műtőjétől az Erzsébet Kórház igazgatói székéig: Dr. Janny Gyula, 1842-1916: sebész pályája Ferenc József korában. Bp. Szent István Társ. 2004. 197 p. ill.
901. MOHÁCSI Gergely: Testkultusz és tömeg-társadalom: a budapesti strandfürdők alapításának rövid története. = Századok 136. 2002. 6. 1471-1506. ill.
902. NASZLADI Attila, szerk. Centenárium évkönyv: 1903-2003. Bp. Budai Irgalmasrendi Kórh. Kht. 2003. 299 p. 8 t.
903. NÉMEDI László: 50 éves a fővárosi közegészségügy és járványügyi szolgálat. = Bp. népeü. 34. 2003. 4. 393-399.
904. NÉMETH György: Egészséggpénztárak Magyarországon 1-3 r. = Eü. gazd. szle 41. 6 2003. 6. 39-47. 42. 2004. 1. 38-46. 2. 39-46.
905. OSGYÁN Edina: Védett épület a fertőtlenítő: a századelőn Európa egyik legkorszerűbb egészségügyi intézete volt. = Bp. népeü. 34. 2002. 3. 295.
906. PAPP Zoltán: A megújult Baross utcai Női Klinika. Bp. Semmelweis Ignác Alapítvány, 2002. 128 p. ill.
907. PESTESSY József: Józsefvárosi orvosok, kórházak, klinikák. Bp. Józsefvárosi Önkorm. 2002. 188 p. ill.
908. PETŐ Mária: Domenico Sestini leírása a budalhévízi fürdőkről. = Orvtört. közlem. 178-181. 2002. 223-228. Olasz utazó leírása.
909. SÁGI Erzsébet: Veza Gábornak, Magyarország első protomedikusának élete és munkássága. = Orvtört. közlem. 178-181. 2002. 1/4. 57-166. lásd még = Orv. hetil. 145. 2004. 16. 875-877.
910. SZABÓ György, szerk. 23 év Semmelweis Egyetem Szájsebészeti és Fogászati Klinika. Bp. SOTE Szájsebészeti és Fogászati Klinika, 2004. 129 p. ill.
911. SZÁNTAI Károly: A székesfőváros fertőtlenítő intézeteinek története. = Bp. népeü. 34. 2002. 3. 199-214.
912. SZÉNÁSY József: Tíz év a budapesti gyermekklinikán: 1943. okt. 1 - 1953. dec. 1. részlet. = Orvtört. közlem. 182-185. 2003. 1/4. 193-206.
913. VÉRTESSY László: Dr. Fadgyas Gyula, Újpest legjelesebb tisztí főorvosa. = Bp. közeü. 35. 2004. 3. 271-273. ill.

Várospolitikai, közigazgatástörténet

914. Buda szabad királyi főváros címeres kiváltságlevelé, 1703. Pest szabad királyi város címeres kiváltságlevelé, 1703. Szerk. ism. CSÁKY Imre. Ford. SZÁLKA Irma, SOÓS István. Facsimile. 2. jav. kiad. Bp. Híd Marketing és Térképészeti Kft. BFL, 2003. 48; 48 p. ill.
915. BIKKI István: A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956-1962. = Rubicon 13. 2002. 6/7. 36-40. ill.
916. ERDEI Gyöngyi: A mintaadó főváros: művelődéspolitikai és mecenatúra a Bárczi-korszakban. In: HORVÁTH Zsolt, KISS Bori, SÁNDOR Tibor (szerk.) A város könyvtárnoka. Konferencia Szabó Ervin születésének 125. évfordulója alkalmából, 2002. október 10. Bp. FSZEK, 2003. p. 73-84. Bárczy István.
917. F[ODOR] B[éla]: Az ismeretlen Boráros János. = Barátság 9. 2002. 1. 3471-3472. ill.
918. FODOR Béla: Budapest főpolgármesterei. = Hamu és gyémánt 2002. ősz, 127-131, 158-161.
919. FODOR Béla: Mosel József, Pest első polgármestere. = Barátság 9. 2002. 1. 3470.
920. GERGELY Gábor: Budapest kerületeinek közigazgatási változásai. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 337-349. 1873-1949.
921. HEGEDŰS, József - BALÁS, Gábor: Intergovernmental transfers in Budapest. In: Intergovernmental finance in Hungary: a decade of experience 1990-2000. ed. Mihály KOPÁNYI [et al.]. Bp. LGI, 2004. p. 183-201.
922. HIDVÉGI, Violetta: Die Baubehörden von Buda und Pest bis zur Stadtvereinigung. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 15-18. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40) (Veröffentlichungen des Wiener Stadt- und Landesarchivs. Reihe C, Sonderpublikationen. 9.)
923. HIDVÉGI, Violetta: Die Baubehörden der vereinigten Hauptstadt. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 33-34. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40) (Veröffentlichungen des Wiener Stadt- und Landesarchivs. Reihe C, Sonderpublikationen. 9.)
924. HIDVÉGI Violetta: Pest város Építő Bizottmányának iratai: repertórium. Bp.: BFL, 2004. 1. köt. 1861-1869. XIX, 362 p. 2. köt. 1870-1873. p. [8], 371-693. 3. Mutatók. p. [6], 703-974. ill.
925. HORVÁTH J. András: Nézetek és törekvések a budai várospolitikában 1867 és 1873 között. = Tanulm. Bp. múltjából 31. 2003. 289-332.
926. KERESZTÉLY Krisztina: Elővárosok Párizsban és Budapesten: 1850-1950. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 27-48.
927. KERESZTÉLY Krisztina - KOVÁCS Róbert: Budapest et la Hongrie: la réforme administrative à l'assaut de la centralisation. In: L'élargissement de l'Union Européenne: réformes territoriales en Europe Centrale et Orientale. Rey, V. [et al.] (dir.) L'Harmattan, Paris, 2004. p. 125-129.
928. PALLAI Katalin: Emergence of strategic planning in the 1990s: The case of Budapest. In: Intergovernmental finance in Hungary: a decade of experience 1990-2000. Ed. Mihály KOPÁNYI [et al.]. Bp. World Bank Inst. Local Government Public Service Initiative, 2004. p. 405-418.
929. PERGER Éva: Nagy-Budapest közigazgatásszervezési dilemmái. = Tanulm. Bp. múltjából 30. 2002. 177-200.
930. SIPOS András: Ostendei napló: Budapest székesfőváros és a külföldi hitelezők tárgyalásai 1925-ben. = Fons 9. 2002. 1/3. 399-432.
931. SIPOS András: „Megmaradt országunknak csodás kincse” törekvések Budapest nemzetközi szerepkörének kiépítésére Trianon előtt és után. = Limes 2004. 3. 65-79.
932. SIPOS, András: István Bárczy und Karl Lueger. Zwei Bürgermeister um die Jahrhundertwende. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung... Hrsg. Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus.; Milano: Skira, 2003. p. 143-149.
933. SIPOS András: Szabó Ervin Bárczy István „agytrösztjében”. In: HORVÁTH Zsolt, KISS Bori, SÁNDOR Tibor (szerk.) A város könyvtárnoka. Konferencia Szabó Ervin születésének 125. évfordulója alkalmából, 2002. október 10. Bp. FSZEK, 2003. p. 84-100.
934. SIPOS, András: Bárczy István és Karl Lueger. Két polgármester a múlt századfordulón. In: Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920. 1. köt.

- Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 119-127.
935. SIPOS, András: Bürgermeister István Bárczy und die sozialen Bauprojekte in Budapest am Anfang des 20. Jahrhunderts. In: Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert. Red. Peter CSENDES, András SIPOS. Bp. Archiv der Hauptstadt Bp. Wien: Wiener Stadt- u. Landesarchiv, 2003. p. 197-205. (Forschungen und Beiträge zur Wiener Stadtgeschichte; 40.)
936. SOÓS István: Die Selbstverwaltung der königlichen Freistadt Ofen = Buda szabad királyi város közigazgatása. In: HAMBUCH, Wendel Red. Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen. Bp. Német Kultúregyes. 2004. p. 91-101, 260-269.
937. TÓTH Árpád: Kormányhűség? oligarchia? szakszerűség? városi tisztviselők a reformkortól 1849-ig. = Fons 10. 2003. 3. 431-444.
- Művelődéstörténet, társasélet**
938. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: Adatok a magyar szabadkőműves szervezetek és intézmények történetéhez. = Múltunk 48. 2003. 3. 180-210. Páholyok, tagjaik, akcióik.
939. BORBÍRÓ Fanni: Csevegés, zene és egy csésze tea: a Wohl-nővérek a pesti társas-életben. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 350-376. ill.
940. BUZA Péter: B. B. B. a kávéházi garabonciás. = Budapest 27. 2004. 10. 26-31. ill. Bevilaqua Borsodi Béla.
941. CSÁSZTVAY Tünde: Laczikonyha, kothurnus tülök: nemzet- és lélekmentő műpártolás-próbálkozások a XIX. századvégi Magyarországon. In: Mednyánszky László-katalógus. Bp. Kossuth K. MNG, 2003. p. 89-100. Művészeti szalonok, estélyek.
942. CSÁSZTVAY Tünde: Garküche, Kothurnen und Hörner: Versuche eines Mäzenatentums zur Rettung der Nation und Seele Ungarns um die Wende des XIX. Jahrhunderts. In: Mednyánszky: Ausstellung in der Ungarischen Nationalgalerie 14. Oktober 2003. 8. Februar 2004. Bp. Kossuth K. MNG, 2003. p. 89-100.
943. CSÁSZTVAY Tünde: Szalంగarnitúra: az epreskerti Jókai-szalon és Feszty-szalon. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 405-434. lásd még Irodört. közlem. 108. 2004. 5/6. 620-656.
944. DEDE Franciska: A szalonember Justh Zsigmond. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 377-404.
945. DÓZSA Katalin, F.: A szalon szerepe a 19. században, különös tekintettel a Pulszky szalonra. In: Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 533-541.
946. ERDEI Gyöngyi: A főváros, mint mecénás 1918-1933. In: Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 581-589.
947. FÁBRI Anna: Manners maketh Magyars: polite society in the 1880s. = Hung. quart. 45. 2004. 1. 127-133.
948. GELENCSÉR Katalin, B.: Művelődés és öntevékeny közösségi művelődés formái és funkciói Magyarországon. In: Művelődéstörténet: tanulmányok és kronológia a magyar nép művelődésének, életmódjának és mentalitásának történetéből. Szerk. B. G. K. Bp. M. Művel. Int. Salgótarján: Mikszáth Kiad. Kft. 2002. p. 674-702.
949. GERÉB, Anna: Beeindruckende Lichteffekte und die Illustration „Neuer Welten”. Das „Wissenschaftliche Theater” der Urania Budapest (1899-1924). In: „Zauber der Exotik” Aspekte ihrer Popularisierung. Hrsg. von Christian H. STIFTER. Wien: Österr. Volkshochschularchiv - Verein für Geschichte der Volkshochschulen, 2002. p. 90-112. (Spurensuche. Zeitschrift für Geschichte der Erwachsenenbildung und Wissenschaftspopularisierung. N.F. 13)
950. GYÁNI Gábor: Kulturális modernizmus és identitásválság a századelő Budapestjén. In: HORVÁTH Zsolt, KISS Bori, SÁNDOR Tibor (szerk.) A város könyvtárnoka. Konferencia Szabó Ervin születésének 125. évfordulója alkalmából, 2002. október 10. Bp. FSZEK, 2003. p. 59-73.
951. HEISZLER Vilmos: Szláv dalegyletek Budapest 1867-1918. In: ABLONCZY Balázs, (szerk.) Hagyomány, közösség, művelődés. Tanulmányok a hatvanéves Kósa László születésnapjára, Bp. BIP, 2002. p. 473-477.
952. KABA Eszter: Fáy András baráti társasága: a reformkori Pest egyik társaséleti központja. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 239-256.
953. KALLA Zsuzsa: „Kellemes társalkodás s nem üres beszédű ember” Bártfay László naplója. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 211-239.
954. KATUS László: A polgári kultúra intézmény-

- rendszerének kiépülése Magyarországon a 19. században. In: Társadalom és kultúra Magyarországon a 19-20. században. Szerk. VONYÓ József. Bp. Pro Pannónia K. Alapítvány, 2003. 11-34.
955. KIS Domokos Dániel: Az Uránia száz éve. = Valóság 46. 2003. 1. 66-77.
956. KISS Csilla: Hollósy Kornélia szalonja. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 273-288. ill.
957. KOVÁCS László, szerk. Így éltük meg... 20 éves a csepeli Általános Művelődési Központ. Bp. Nagy I. Ált. Művel. Közp. 2004. 69 p. ill.
958. KOVALCSIK József: A kultúra csarnokai: a közösségi művelődés szinterei - utópiák, mozgalmak, társadalomszervezés: a művelődési otthonok kialakulása. 2. k. Bp. Serdián, 2003. 938 p. (Editio plurilingua; 2003/3.)
959. MERÉNYI Hajnalka: A Pulszky-szalón. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 331-349. ill.
960. MISKOLCZY Ambrus: A budai Egyetemi Nyomda szerepe a román művelődésben. In: M. A.: Határjárás a román-magyar közös múltban. Bp. ELTE Román Filol. Tanszék, 2004. p. 125-133.
961. NOVÁK Béla: Fővárosi kaszinók a XIX. században. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 90-100. ill.
962. SAMU NAGY Dániel: Csengery Antal társaságai. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 289-312.
963. STANDEISKY Éva: Kultúra és politika Magyarországon (1945-1956). In: Társadalom és kultúra Magyarországon a 19-20. században. Szerk. VONYÓ József. Bp. Pro Pannónia K. Alapítvány, 2003. p. 121-137.
964. SZENDI Emma: A fővárosi pedagógustársadalom kultúrtörténete a két világháború között, 1920-1938. Bp. Eötvös, 2002. 195 p. ill. lásd még Kv. nev. 6. 2004. 3. 28-37.
965. VÖLGYESI Orsolya: Kuthy Lajos estélyei. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 257-272. ill. Író, 1843-tól Batthyány titkára.
- Szerk. FERENCZY Endréné. Bp. OSZK, 2002. 183, [8] p.
968. Nemzeti Könyvtár Kisnyomtatványtára = The small-print collection of the National Széchényi Library. Szerk. CSEH Mária. Bp. OSZK: Osiris, 2002. 204, [8] p., [42] t. ill.
969. Múzsák kertje: a magyar múzeumok születése. Szöveget gond. HOLLÓ Szilvia Andrea, GALI Ágnes. Bp. Pulszky Társ. M. Múz. Egyes. 2002. 228 p. ill.
970. A város könyvtárnoka: konferencia Szabó Ervin születésének 125. évfordulója alkalmából. 2002. október 10. Szerk. HORVÁTH Zsolt - KISS Bori, SÁNDOR P. Tibor. Bp. FSZEK, 2003. 134 p. (A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közleményei, 2.)
971. BABUCSNÉ TÓTH Orsolya: Az Országos Magyar Hadimúzeum Egyesület. = Hadtört. Múz. ért. 6. 2003. 45-77. 1924-1937 között.
972. BALÁZS György - FEJŐS Zoltán: A Néprajzi Múzeum elhelyezésének kérdései. = M. múz. 9. 2003. 1. 3-12. ill.
973. CSANAK Dóra, F. Kéziratos hagyatékok az Akadémiai Könyvtárban. In: Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére. Tanulmányok. Szerk. ROZSONDAI Mariann. Bp. Argumentum K. 2002. p. 71-79.
974. CSORBA Csilla, E. szerk. „Egy ember, akit még eddig nem ismertünk”: a Petőfi Irodalmi Múzeum Jókai-gyűjteményének katalógusa: kéziratai, az író képzőművészeti alkotásai, ábrázolások az íróról. Bp. PIM, 2004. 219 p. ill.
975. CZÉRE Andrea: Az Esterházy-örökség a Szépművészeti Múzeum 17. századi olasz rajzai Szépművészeti Múzeum, Budapest, 2004. március 25. - augusztus 1. Bp. Szépműv. Múz 2004. 71 p. ill.
976. DÖRNYEI Sándor: Ofner Medizinisch-Chirurgische Bibliothek. = M. kvszle 118. 2002. 4. 421-430.
977. DROPPÁNÉ DEBRECZENI Éva: Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum története: különös tekintettel a könyvtári gyűjtemény alakulására. 1. köt. 1877-1933. Bp. OPKM, 2003. 145 p.
978. EKLER Péter: Az Országos Széchényi Könyvtár, a nemzet könyvtára. = Sic itur ad astra 14. 2002. 4. 185-194.
979. ÉLESZTŐS László, szerk. Magyar múzeumi arcképcsarnok. Bp. Pulszky Társ. Társoly, 2002. XV, [1], 984 p. ill.
980. FARKAS Gábor Farkas: Az Egyetemi Könyv-

Közgyűjtemények

966. Uralkodók és corvinák. Az Országos Széchényi Könyvtár jubileumi kiállítása alapításának 200. évfordulóján. 2002. május 16. - augusztus 20. Szerk. KARSAY Orsolya. Bp. OSZK, 2002. 286 p.
967. Ércnél maradandóbb: az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Múzeum 200. éve: kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban, 2002. november 22. - 2003. február 28.

- tár Antiqua-gyűjteménye. = Kvt. figy. 14. 50. 2004. 1. 44-53. ill.
981. FARKAS Gyöngyi - JANKÓ Annamária - SZIJJ Jolán, szerk. „Múlt nélkül nincs jövő”: a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum története, 1918-2003. Bp. Petit Real, 2003. 175 p. ill.
982. FODOR Béla: Kelényi Béla Ottó /1897-1944/ könyvtáros, történész. In: Helyismereti Könyvtárosok IX. Országos Tanácskozása Vác, 2002. július 17-19. Vác, 2003. 34-36.
983. FÖLDESI Ferenc: Budától Bécsig. In: Uralkodók és corvinák. Az Országos Széchényi Könyvtár jubileumi kiállítása alapításának 200. évfordulóján. 2002. május 16. - augusztus 20. Szerk. KARSAY Orsolya. Bp. OSZK, 2002. p. 91-95.
984. GÁL Vilmos: A Nemzeti Múzeum kiállításai a két világháború között. = M. múz. 8. 2002. 3. 26-29.
985. GALÁNTAI Csaba, szerk. Mi újság, Terror Háza? Bp. Masszi, 2003. 288, [7] p. [16] t. ill.
986. GRÁBERNÉ BÓSZÉ Klára - KESZTHELYNÉ MÁNYI Ildikó: A Veres Pálné Gimnázium könyvtárának története és jelene. = Kv. nev. 2003. 2. 29-35.
987. HÁLA József: Adatok Jankó János és a Néprajzi Múzeum kapcsolatához. In: Vándorutak - múzeumi örökség: tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából. Szerk. VIGA Gyula, HOLLÓ Szilvia Andrea, Cs. SCHWALM Edit. Bp. Archaeolingua, 2003. p. 571-581.
988. HANGODI Ágnes: Az idősebb Zolnay Vilmos könyvei a nemzeti könyvtárban. = M. kvszle 119. 2003. 4. 475-483.
989. HANNY Erzsébet: Egy sokoldalú szakférfiú: Toldy László. In: Magyar levéltáros-életpályák a XIX-XX. században. Szerk. SIPOS András. Bp. BFL, 2004. p. 65-107.
990. HOLCSIK Ferenc - VILLÁNYI György: Magyar Vasúttörténeti Park = Ungarischer Eisenbahn-geschichtspark = Hungarian Railway Heritage Park. Bp. MÁV Rt. 2002. 220 p. ill.
991. HORVÁTH J. András: A Fővárosi Levéltár tudományos intézménnyé válásának folyamata. In: Magyar levéltáros-életpályák a XIX-XX. században. Szerk. SIPOS András. Bp. BFL, 2004. p. 87-94.
992. JÓNÁS Károly: Ötven éve nyilvános az Országgyűlési Könyvtár. = Kv. kvt. kvt. 11. 2002. 12. 17-21.
993. JÓNÁS, Károly -TOMCSÁNYI, Zsuzsanna - VILLÁM, Judit: The Library of the Hungarian Parliament. Bp.: Libr. of the Hung. Parliament, 2004. 39 p. ill.
994. KÁLNICZKY László: Csánki Dezső országos főlevéltárnok főigazgató pályája. In: Magyar levéltáros-életpályák a XIX-XX. században. Szerk. SIPOS András. Bp. BFL, 2004. p. 15-38.
995. KATSÁNYI Sándor: A fővárosi könyvtárának története 1945-ig. Bp. FSZEK, 2004. 420 p. ill.
996. KATSÁNYI Sándor: Könyves Tóth Kálmán (1900-1972). = FSZEK évkv. 27. 2003. 161-172.
997. KATSÁNYI Sándor: Indexek, könyvúzdák, könyvtárosok: könyvkivonások a Fővárosi Könyvtárban 1945-1950. = Könyvt. figy. 14. (50.) 2004. 3. 513-524.
998. KATSÁNYI Sándor: Látomás és indulat a fővárosi könyvtár történetében. = Kv. kvt. kvt. 13. 2004. 4. 28-43.
999. KATSÁNYI Sándor: Szabó Ervin könyvtár-ideálja: százéves patina. = Élet tud. 59. 2004. 51/53. 1667-1671.
1000. KATSÁNYI Sándor - KISS Jenő: A Fővárosi Könyvtár szerepe Budapest információ-ellátásában: történeti áttekintés. = Tud. múz. táj. 49. 2002. 10/11. 394-400.
1001. KATSÁNYI Sándor: A közkönyvtári hálózat kialakítása. Ideák és reáliák. In: HORVÁTH Zsolt, KISS Bori, SÁNDOR Tibor (szerk.) A városi könyvtárnoka. Konferencia Szabó Ervin születésének 125. évfordulója alkalmából, 2002. október 10. Bp. FSZEK, 2003. p. 121-134.
1002. KELECSÉNYI, Ágnes: Hungarian on the silk road: the Sir Aurel Stein collections in the Library of the Hungarian Academy of Sciences. = Hung. quart. 43. 2002. 167. 53-76.
1003. KÓTAI Katalin - NEMES Erzsébet - RETTICH Béla: Az első könyvrajztortól az Internetig: a könyvtárgépesítés főbb állomásai a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat történetében. = Tud. múz. táj. 51. 2004. 1. 30-35.
1004. KRÓMER Ágnes: A Kiscelli Múzeum rövid története. = Éremt. l. 73. 2002. 17-19.
1005. LÉTAY Miklós: Mozaik a Magyar Nemzeti Múzeum korai történetéből. In: Változatok a történelemre: tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerk. ERDEI Gyöngyi et al. Bp. BTM, ELTE BTK, 2004. p. 351-359. (Monumenta historica Budapestinensia; 14.)

1006. LUKÁTS János: Vázlatok az Országos Széchényi Könyvtár arcképcsarnokából. = Kv. kvt. kvt. 11. 2002. 7. 28-38. Horváth István, Mátray Gábor, Fraknói Vilmos, Fejérpataky László.
1007. MÁTRAHÁZI Zsuzsa: Hogyan fordult jóra a Haynau hozta rendelet? Az Országos Rabbiképző Intézet gyűjteménye. = M. kvszle 118. 2002. 2. 4-5.
1008. MONOK István: A nemzeti könyvtár évfordulójára. = Kv. kvt. kvt. 11. 2002. 7. 3-6.
1009. MONOK István: Cara patria ac publica utilitas: Széchényi Ferenc könyvtáralapítása. = Századok 138. 2004. 3. 739-748. ill. lásd még Könyvt. figy. 12. 2002. 4. 643-651.
1010. MONOK István: Nyitott kérdések a Bibliotheca Corviniana kora újkori történetében. In: A holló jegyében: fejezetek a Corvinák történetéből. Szerk. összeáll. MONOK István. Bp. Corvina: OSZK, cop. 2004. p. 45-81. ill.
1011. NEMES Erzsébet - BÁTONYI Erzsébet Viola, összeáll: KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat több mint statisztika. Bp. KSH Kvt. Dok. Szolg. 2004. 28 p. ill.
1012. PINTÉR János szerk. A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei. Bp. MNM, 2002. 765 p. ill.
1013. REMETE László: Szabó Ervin külföldi könyvtári kapcsolatai. In: HORVÁTH Zsolt, KISS Bori, SÁNDOR Tibor (szerk.) A város könyvtárnoka. Konferencia Szabó Ervin születésének 125. évfordulója alkalmából, 2002. október 10. Bp. FSZEK, 2003. p. 101-107.
1014. SÁNTHÁNE ANTAL Sára: Budapestről betűkben és bitekben: áttekintés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének kiadványairól. = Kv. kvt. kvt. 13. 2004. 9. 44-51.
1015. SCHMIDT Mária, szerk. Terror Háza, Andrássy út 60. Bp. Közép- és Kelet-európai Tört. Társad. Kutatásáért Közalapítvány, 2003. 97 p.
1016. SELMECZI Pálma: A Budapesti Evangélikus Gimnázium Arany János Köre könyvtárának rövid története. = Kv. nev. 5. 2003. 1. 34-43.
1017. SOMKUTI Gabriella: Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802-1918. Bp. OSZK, 2002. 138 p. ill.
1018. SOMKUTI Gabriella: A nemzet könyvtára - a szolgálat műhelye: az Országos Széchényi Könyvtár Múzeumáról. = Iskolakultúra 12. 2002. 6/7. 173-177.
1019. SOMKUTI Gabriella: Könyvtári állások a Széchényi Könyvtárban, 1896-ban. = M. kvszle 120. 2004. 1. 69-75.
1020. STOCKNÉ HORVÁTH Mária: A Magyar Nemzeti Múzeum létesítésének historiográfiájából és forrásaiból. = Valóság 2002. 3. 69-76.
1021. SZŐGI László - ZSIDI Vilmos: A Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára 1891-2001 (2004): Repertórium. Bp. BCE Lvt. 2004. 277 p. [14] t. ill.
1022. UNGVÁRY Rudolf: A Nemzeti Könyvtár számítógépesítésének története 1969-től az ezredfordulóig. = Könyvt. figy. 2003. 1. 11-66.
1023. VÁSÁRHELYI Judit, P.: Kétszáz éves fennállását ünnepelte az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Múzeum. = M. kvszle 118. 2002. 4. 451-453.
1024. VÉGH Katalin, K.: A Budapesti Történeti Múzeum az alapítástól az ezredfordulóig. Bp. BTM, 2003. 240 p. ill. (Monumenta Historica Budapestinensia; 11.)
1025. VOIT Krisztina: Fejezetek a közgyűjtemények és a könyvkiadás történetéből: tanulmányok: [múzeumok, könyvtárak, nyomdák, könyvkiadás, könyvkereskedelem]. Bp. Argumentum, 2004. 225 p.
1026. ZALAINÉ KOVÁCS Éva: A könyvtár története és fejlődése. In: Z. K. É. szerk. 150 év a kertészettudományi élelmiszertudományi és tájépítészeti oktatás szolgálatában, 1853-2003. Bp. BKÁE, 2003. 165-171. ill.

Tudománytörténet

1027. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai, 1825-2002. Szerk. BECK Mihály et al. Bp. MTA Társadalomkut. Közp. Tudtár, 2003. 1. köt. A-H. 560 p. 2. köt. I-P. p. 570-1040. 3. köt. R-Zs. p. 1050-1536.
1028. ERŐS Ferenc - FARKAS András, szerk. 100 éves a Magyar Tudományos Akadémia Pszichológiai Kutatóintézete. Bp. MTA Pszichol. Kutint. 2002. 48 p.
1029. GAZDA István, összeáll. sajtó alá rend. A csillagászat magyarországi történetéből: a klasszikus századok asztronómusai. Piliscsaba: Mati, 2002. 287 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle könyvtára; 12.) (Tudománytörténeti breviárium) Budai és gellérthegyi csillagvizsgálók.
1030. HUNYADY György: 75 éves a Magyar Pszichológiai Társaság. = M. pszichol. szle. 59. 2004. 2. 175-178.

1031. KENDREY Gábor: Baló József patológus professzor és iskolája egy orvosegyetemi intézet a diktatúrában, 1950-1969. Bp. Primed-X, 2004. 121 p. ill. (Nagy magyar orvosok és iskolák)
1032. LAKATOS Miklós: A Központi Statisztikai Hivatal szervezete és működése, 1867-2002. = Stat. szle. 81. 2003. 5/6. 466-490.
1033. POLCZ Iván, szerk: A Magyar Állami Eötvös Loránd Geofizikai Intézet története. 1. r. 1907-1963. Bp. M. Áll. Eötvös L. Geofiz. Int. 2003. p.

Irodalomtörténet

1034. Heltai Jenő brevárium. [szerk. összeáll.] GYÓREI Zsolt. 2 r. = Bp. negyed 1, 10. 2002. 4. 1-302 p. 11. 2003. 1. 307-554.
1035. BOTKA Ferenc: Az író megtörése: Déry Tibor három kihallgatása. = Rubicon 13. 2002. 6/7. 30-35. ill.
1036. BOTKA Ferenc: Déry Tibor a hatvanas években. = Rubicon 15. 2004. 8/9. 82-386. ill.
1037. BÖLCSICS Márta - CSORDÁS Lajos: Budapesti Krúdy-kalauz: Budapest, ahogy Krúdy látta. Bp.: Helikon, cop. 2002. 311 p. ill.
1038. CSAPLÁR Ferenc: Kassák Óbudán: 1954-1967. = Élet irod. 42. 2003. 30. 6.
1039. EISEMANN György: A város, mint emlék és fikció: Krúdy Gyula: Asszonyságok díja és más „pesti regények” = Bp. negyed 9. 2002. 4. 129-140.
1040. FÁBRI Anna: „Eszmesúrlódások”: a XIX. századi magyar irodalom a (pesti) társaséletről. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 5-38.
1041. KERÉNYI Ferenc: Pest vármegye irodalmi élete: 1790-1867. Bp. P. M. Monográfia Közalapítv. 2002. 443 p. (Előmunkálatok Pest megye monográfiájához; 3.)
1042. KOMÁROMI Sándor: Kétnyelvű irodalom a budapesti sajtó árnyékában. Budapest új sűrűsödési pont. In: Fejezetek a magyarországi német irodalom történetéből. Bp. Lucidus, 2002. p. 307-311, 345-350. (Kisebbségkutatás könyvek)
1043. KONRÁD M.: La femme juive de Budapest comme allégorie. L'image de la femme juive dans la littérature hongroise au tournant du siècle dernier. = Revue des Etudes Juives 161. 2002. 1/2. 159-178.
1044. SALY Noémi: Hűlt hely. (Irodalmi séták) = M. napló 16. 2004. 12. 54-55. Szemere Pál levele Kazinczy Ferenchez.
1045. STANDEISKY Éva: Illyés Gyula hármastükörben. = Rubicon 15. 2004. 8/9. 88-91, 94-96.
1046. PARTI NAGY Lajos: Ady-Zettel. = Három holló: Zeitschrift für ungarische Kultur 4. 4/5. 2003. febr. 47-58. Ady és kortársai a Három Holló vendéglőben.
1047. VARGA László, szerk. Az Eötvös Collegium és a magyar irodalomtörténet: tanulmányok. Bp. Argumentum: Eötvös J. Collegium, 2003. 195 p. ill. (Eötvös Műhely)
1048. VERES András: Az írók és a hatalom a hatvanas évek Magyarországon: „mi általában nem udvarolunk az íróknak”. = Rubicon 5. 8/9. 2004. 71-81. ill.

Tömegkommunikáció, sajtó, kiadványok története

1049. ABLONCZY Balázs: Két urat szolgálni? Félix de Gérando és a budapesti francia napilap kísérlete. In: A. B. (szerk.) Hagyomány, közösség, művelődés. Tanulmányok a hatvanéves Kósa László születésnapjára, Bp. BIP, 2002. p. 286-294.
1050. BÁLINT Gábor: Az Athenaeum, a Nova és a Dante kétpengős regényei. = M. kvszle 119. 2003. 4. 483-492.
1051. BÁLINT Gábor: Supka Géza folyóirata, a Literatura (1926-1938). = M. kvszle 120. 2004. 1. 29-51.
1052. BÁLINT Gábor: A Világvárosi Regények története. = M. kvszle 119. 2003. 1. 126-134.
1053. BENEDEK Ágnes, szerk. „Az újságíró lelke van ezekben az ólombetűkben...” : sajtótörténet: Rákosszentmihály, Mátyásföld, Cinkota, Sashalom: 1898-1945. 2. jav. kiad. Bp. XVI. Ker. Önkorm. 2002. 60 p. ill. (Kertvárosi helytörténeti füzetek; 1.)
1054. BORUS József: Újraindul a Hadtörténelmi Közlemények (1954-1955). = Hadtört. közlem. 117. 2004. 1. 285-293.
1055. CSEH Gergő Bendegúz, szerk. Zárt, bizalmas, számozott. 2. köt. Irodalom-, sajtó- és tájékoztatáspolitikai, 1962-1979: dokumentumok. Bp. Osiris, 2004. 720 p.
1056. DEDE Franciska: Személyesség és tartózkodás - A Hét első tíz évfolyamának címlapképei. In: ABLONCZY Balázs, (szerk.) Hagyomány, közösség, művelődés. Tanulmányok a hatvanéves Kósa László születésnapjára. Bp. BIP, 2002. p. 312-323.
1057. ELEKES Irén Borbála: A századforduló femi-

- nista folyóirata: A Nő és a Társadalom 1907-1913. = Kv. kv. kv. 2002. 9. 40-48.
1058. FABÓ Edit: A reflektív társadalomismeret nyilvánossága: a karikatúra megjelenése a dualizmus kori magyar élclapokban. = Egy. Kvt. évkv. 11. 2003. 301-316.
1059. FEHÉR Katalin: Egy reformkori katolikus hetilap, a Religio és Nevelés (1849-1849). = M. kvszle 120. 2004. 1. 14-28.
1060. FEHÉR Katalin: Leánynevelés Pest-Budán a XIX. század elején a korabeli sajtó tükrében. = Bp. nev. 2002. 2. 104-113.
1061. GÁSPÁR Ibolya: A Tett - az első magyar avantgarde folyóirat. = Kult. közösség 3. 2003. 2/3. 59-75.
1062. GAZDA István: A Magyar Tudományos Akadémia reformkori kiadványainak bibliográfiája, 1831-1848 kéziratos források közlésével. Piliscsaba: Mati, 2004. 169. [23] p. ill. (Könyvtári kézikönyvek)
1063. GÉCS Béla: Az újság- és könyvillusztráció első hazai művészei: nyomdászattörténeti töredékek. = M. graf. 47. 2003. 6. 97-99. ill. Borsszem Jankó, Bolond Istók, Kakas Márton.
1064. HORNYÁK Mária: A Pesti Hírlap és a nevelés. = M. kvszle 119. 2003. 1. 42-66.
1065. KIRÁLY Péter: A kelet-közép-európai helyesírások és irodalmi nyelvek alakulása: a budai Egyetemi Nyomda kiadványainak tanulságai, 1777-1848. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főisk. Ukrán és Ruszin Filológiai Tansz. 2003. 667 p. ill. (Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae; 3.)
1066. KOCSY Anikó: Herr von Kaján - Kaján Ábel: Pákh Albert (1823-1867). = Kv. kv. kv. 12. 2003. 8. 38-43.
1067. KÓVÁGÓ Sarolta: Egy irodalmi szerkesztő a Népszavánál az 1930-as években: Szélpál Árpád (1897-1984) munkásságához. = Múltunk 47. 2002. 2. 211-222.
1068. KÖVES József - MURÁNYI Gábor: Könyvhetek krónikája: Az ünnepi könyvhét 75 éve. Bp. MKKE, Vince, 2004. 271 p. 16 t. ill.
1069. KRISTÓF Attila: Tények és titkok: negyvenöt év a Magyar Nemzetnél. Bp. Kairosz, 2004. 382 p.
1070. LIPTÁK Dorottya: Újságok és újságolvasók Ferenc József korában: Bécs - Budapest - Prága. Bp. L'Harmattan Kiadó, 2002. 207. p. (A múlt ösvényén; 2.)
1071. MANDL Erika, N.: A Lampel-Wodiáner cég színmű-sorozat-kiadásai és fővárosi színházaink századeleji műsora. = M. kvszle 118. 2002. 2. 129-145.
1072. MADAS Edit - MONOK István: A könyvkultúra Magyarországon. 2. jav. bőv. kiad. Bp. Balassi, 2003. [1.], A kezdetektől 1800-ig. cop. 2003. 237 p.
1073. LUKÁCSY Sándor: Mi tilt jobbakká válnotok? Vörösmarty és kora. Bp. Balassi, cop. 2003. 375 p.
1074. MORVAI Zsuzsanna: Női lapok indulása a 19. század elején és a nők olvasóvá érése. = Kv. kv. kv. 2002. 9. 34-39.
1075. MURÁNYI Gábor - KÖVES József: Könyvnap, könyvhét, hetvenöt év. = Budapest 27. 2004. 4. 14-17. ill.
1076. PAJOR András: Volt egyszer egy Pannon Rádió. Bp. Prudencia Kör, 2004. 96 p.
1077. PINTÉR István: Adalékok Kassák és Munkaköre munkásmozgalomhoz való kapcsolatáról, 1927-1939. = Múltunk 49. 2004. 1. 270-283.
1078. POGÁNY György: A „Budapest” Irodalmi, Művészeti és Tudományos Intézet története és kiadványai 1945-1949. = M. kvszle 119. 2003. 3. 304-324.
1079. POGÁNY György: Egy folyóirat két címéről szakmai és politikai háttérrel, a TMT ötvenedik évfolyama kapcsán. = Kv. kv. kv. 12. 2003. 8. 3-9.
1080. PREPUK Anikó: A millennium ünnepe az izraelita sajtó tükrében. In: Ünnepek - hétköznap - emlékezet. Társadalom- és kultúrtörténet határmezsgyéjén. Salgótarján: 2002. p. 181-186.
1081. SALAMON István, interjúkat kész. és a kötetet szerk.: Az étheren át: írók a Magyar Rádió műhelyében. Bp. MR, 2002. 227, [4] p. ill.
1082. SALAMON István: Tolla és mikrofonnal: irodalom a Magyar Rádióban, 1925-1944. Bp. Fekete Sas, 2003. 153 p.
1083. SCHMITT Péter, szerk. Csillagösvényen a Duna Televízió első tizenkét éve, 1992-2004. [közread. a] Duna Televízió. Bp. Mezőgazda, cop. 2004. 300 p. ill.
1084. SOÓS István: Die deutschsprachige Presse in Ofen = A budai német nyelvű sajtó. In: HAMBURG, Wendel (Red.): Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen. Bp. Német Kultúregyes. 2004. p. 104-105, 272-275.
1085. SVÉD László: A Munka és az ifjúság. = Múltunk 49. 2004. 1. 257-270.
1086. SZABÓ Katalin: A tudományos ismeret-ter-

- jesztés lehetőségei a fővárosi lapok tárcarovatában, a 19. sz. második felében. = Orvtört. közlem. 188/189. 2004. 107-126.
1087. SZÉCHENYI Ágnes: A huszadik század hiányzó magyar sajtótörténete: adósságlista és javaslat. = M. tud. 111. 10. 2004. 1150-1163.
1088. SZIGETHY Emma: A rádiózás története. = Valóság 47. 2004. 1. 71-80. A Telefonhírmondótól a Tilos Rádióig.
1089. TÓBLÁS Áron: Fellegvár: a Magyar Rádió regénye: emberek, történetek, dokumentumok 1925-1945. Bp. Magyar Rádió Közalapítvány, 2003. 430 p. ill.
1090. TÓBLÁS Áron: Kettészelt égbolt: a Magyar Rádió regénye: emberek, történetek, dokumentumok 1945-1956. Bp. 1956-os Int. 2003. 527 p. ill.
1091. TÓTH-Barbalics Veronika: A Napkelet megalapítása. = M. kvszle 120. 2004. 3. 238-256. 1923-1940
1092. UJVÁRI Hedvig: Das Neue Pester Journal. Die Geschichte des Blattes von Anfängen bis 1878. = M. kvszle 119. 2003. 2. 241-252.
1093. UJVÁRI Hedvig: Egy magyarországi „német” zsidó pesti éve: Max Nordau. = Remény 7. 3/4. 2004. 18-23. Simon Gabriel Südfeld. Neues Pester Journal; Pester Lloyd.
1094. URBÁN Aladár: A pesti Középponti Választmány lapja: a Nép Barátja 1848-ban. = Aetas 18. 2003. 3/4. 155-188.
1095. VIRÁG Rita: A Magyar Könyvbarátok folyóirata, a Diárium. = M. kvszle 120. 2004. 3. 257-270.
1096. VOIT Krisztina: A legenda vége. Ráth Mórról. In: Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére. Tanulmányok. Szerk. ROZSONDAI Mariann. Bp. Argumentum K. 2002. p. 379-394.
- megoldás: kakukktojás a szovjet hősi emlékmű. = Alaprajz 10. 2003. 2. 8-9. ill. Országzászló, Trianon-szoborcsoport.
1102. BASICS Beatrix: A múzeum faliképei. = M. múz. 8. 2002. 3. 11-13. ill. Lotz Károly és Than Mór.
1103. BASICS, Beatrix: Die Wandgemälde im Ungarischen Nationalmuseum. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung... Hrsg. Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus.; Milano: Skira, 2003. p. 185-193.
1104. BASICS Beatrix: Rudolf Eitelberger és a Magyar Nemzeti Múzeum freskódíszítése. In: Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920. 1. köt. Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 145-156.
1105. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: A Róth Miksa Emlékház. = Evang. élet 69. 2004. 34/35. 6. ill.
1106. BOR Ferenc: Schulek Frigyes és Izsó Miklós nemzeti emlékmű terve a Margit hídra. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 265-288.
1107. BOROS Géza: Szoborpark. Bp. Városháza, 2002. 57 p. ill. (A mi Budapestünk)
1108. BOROS Géza: Trianon köztéri revíziója 1990-2002. = Mozgó világ 29. 2003. 2. 3-21.
1109. BOROS Judit: Érzelmes utazás a Monarchiába: Budapest és Bécs a historizmus és az avantgárd között. = Új műv. 14. 2003. 5. 4-7. ill.
1110. BUZA Péter, írta, szerk.: A mesterség dícsérete: parlamenti szoborkorrajz. Bp. Száz M. Falu Könyvesháza, 2003. 99 p. ill.
1111. BUZA Péter: Benza Károly, huszonegyszer: páratlan akvarellsorozat a pesti magyar színház népszerű színészéről. = Budapest 27. 2004. 1. 20-23. Than László művei.
1112. CZAGA Viktória: A harcos emlék: szoborsors Magyarországon. A Hentzi-emlékmű története. = Hadtört. Múz. ért. 6. 2003. 79-111.
1113. DÓZSA Katalin, F., összeáll. Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920. 2. köt. „Klimt, Schiele, Kokoschka és a dualizmus művészete” című kiállítás tárgyleírásai. Bp. BTM, 2004. 168 p. ill.
1114. ÉBLI Gábor: A Tamás Galéria (1928-1944) története: modernség és tehetség. = Artmagazin 1. 2003. 1. 4-9.

Művészettörténet

1097. Balázs Béla Stúdió, 1961-2002. Szerk. ANTAL István et al. Bp. BBS, Orpheusz, 2002. 81 p. ill.
1098. Száztíz éves a Feszty-körkép. = História 26. 2004. 6/7. 60-61. ill.
1099. BAJI Etelka, L.: Tudod te, Strelisky, mennyire utállak! a színházi fényképezés pillanatképei. = Élet tud. 57. 2002. 2. 48-50. ill.
1100. BAJI Etelka, L.: A magyar fotográfia története a XIX. században. = Fol. hist. 23/2. 2002. 55-60.
1101. BARCZA Tibor: Szabadság tér: áthidaló

1115. EINSZPACH Gábor: Az Antal-Lusztig-gyűjtemény: a 20. századi magyar művészet tragikus olvasata. = Artmagazin 2. 2004. 5. 18-25.
1116. ERDEI Gyöngyi: Műpártoló Budapest (1873-1933). Bp. Városháza, 2003. 242 p. ill. (A város arcai)
1117. ERDEI, Gyöngyi: Die ersten Jahrzehnte des Mäzenatentums durch die Stadt Budapest. Formen und Strukturen 1873-1896. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung... Hrsg. von Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus. Milano: Skira, 2003. p. 151-157.
1118. ERDŐSI Anikó: Gondolatok a hazai műgyűjtésről: klasszikus múlt - kortárs jelen. = Intérieur 6. 2004. 3. 54-57.
1119. FÁBIÁN László - ÁCS Pál: A szép aktualitása: Tóth István (1861-1934). Szombathely, Hanga K. 2002. 106 p.
1120. FEHÉR Ildikó: Volnhoffer János egy pesti festő a 17-18. század fordulójáról. = Művtört. ért. 53. 2004. 1/4. 157-165. Portrék és egyházi művek alkotója.
1121. GELLÉR Katalin: Die ungarische Graphik zu Beginn des 20. Jahrhunderts unter besonderer Berücksichtigung zu Wien. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung... Hrsg. Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus. Milano: Skira, 2003. p. 455-461.
1122. GERŐ András: A nemzet oltára az ország fővárosában: az Ezredévi Emlékmű Budapesten. In: GERŐ András: Képzelt történelem. Fejezetek a magyar szimbolikus politika XIX-XX. századi történetéből. Bp. PolgART, 2004. p. 203-243.
1123. GRANASZTÓINÉ Györfly Katalin: A pesti belvárosi plébániatemplom barokk oltárai. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 91-101.
1124. GYARMATI Gyöngyi: Nők, játékfilmek, hatalom az ötvenes évek Magyarországon. = Múltunk 48. 2003. 3. 107-131.
1125. GYŐZŐ Eszter - KELEMEN Anna, összeáll. A „Műcsarnok” (1898-1902) című lap repertórium. = Ars Hung. 31. 2003. 2. 343-440.
1126. HARASZTI György, szerk. Zsidó síremlékek Budapesten. Bp. Nemz. Kegyeleti Biz. 2004. 275 p.
1127. IVÁNYI János: Az újpesti mártíremlékmű. = Újpesti helytört. ért. 11. 2004. 2. 14-15.
1128. JALSOVSZKY Katalin: Sötét évek, derűs képek: Magyarország mindennapjai a Szabad Nép fotóarchívumából 1949-1956. = Fotóművészet 46. 2003. 5/6. 144-157. ill.
1129. KADLECOVITS Géza, írta összeáll.: Szobrok és emléktáblák Újpesten. Bp. Újpesti Városvédő Egyes. 2004. 171 p. ill.
1130. KECSKEMÉTI Kálmán: Fotózni veszélyes: K. K. 56-os képei. [riporter] SÜMEGI György. = Fotóművészet 46. 2003. 3/4. 96-98. ill.
1131. KINCSES Károly - NÁDAS Péter: Mai Manó fotográfiái. Szerk. KOLTA Magdolna. Bp. Ab Ovo, Kecskemét: M. Fotogr. Múz. 2003. 159 p.
1132. KINCSES Károly: Angelo. Kecskemét: M. Fotogr. Múz. 2002. 393 p. ill. (A magyar fotográfia történetéből; 26.)
1133. KISS Noémi: Fényképezés, szöveg, archiválás: Klösz György fotográfiái. = Alföld 55. 2004. 5. 75-91.
1134. KISS Marianna, szerk. Budapest XVIII. Pestszentlőrinc-Pestszentimre köztéri képzőművészeti alkotásai. Bp.: Kondor Béla Közösségi Ház, 2003. 165 p.
1135. KOLTA Magdolna: Képmutogatók: a fotográfiai látás kultúrtörténete. Kecskemét: M. Fotogr. Múz. 2003. 193 p. ill. (A magyar fotográfia történetéből; 29.)
1136. KOMÁRIK Dénes: A 18. századi Pest szobrászatáról, kőfaragóiról. In: Détsy Mihály nyolcvanadik születésnapjára. Tanulmányok. Szerk. BARDOLY István, HARIS Andrea. Bp. Kult. Örökségvéd. Hiv. 2002. p. 461-477.
1137. KONOK Péter: A Munka-kör szellemi, politikai hátszaga. = Múltunk 49. 2004. 1. 245-270.
1138. KÓTAI József: Egy gyűjtemény utóélete: ismerjük meg Jankovich Miklóst! = M. iparműv. 2003. 2. 2-7. ill.
1139. KOVÁCS Dezső műkereskedő és gyűjtő visszaemlékezései: műgyűjtés, mint állampolgári tevékenység. = Artmagazin 1. 2003. 1. 47-50. ill.
1140. KOVALCSIK András: Búcsúzunk Zórád Ernő grafikusművésztől. = Honismeret 32. 2004. 4. 108-109.
1141. KUKLAY Antal: Az egykori budai karmelita főoltár ikonográfiája. In: Détsy Mihály nyolcvanadik születésnapjára. Tanulmányok. Szerk. BARDOLY István, HARIS Andrea. Bp. Kult. Örökségvéd. Hiv. 2002. p. 491-510.
1142. LAMPERT Rózsa: A Millenniumi Emlékmű. = Örökségvédelem 6. 2002. 3/4. 13-15. 5/6. 10-11. ill.

1143. LAMPERT Rózsa: Grantner Jenő szobrászművész (1907-1983). = Örökségvédelem 6. 2002. 1/2. 18-19. ill.
1144. LIPP Mónika: Művészet a XVIII. századi Óbudán Szent Ivó oltárképének tükrében. Bp. Kulturkontakt, 2002. 92 p., [12] t.
1145. MATTYASOVSKY ZSOLNAY Tamás - VÉCSEY Esther: A Zsolnay-épületkerámiák a Józsefvárosban = Zsolnay architectural ceramics in Józsefváros, district. VIII. Pécs, szerző kiad. 2003. 47 p. ill.
1146. MATTYASOVSKY ZSOLNAY Tamás: A Zsolnay-épületkerámia. = M. iparműv. 2004. 3. 2-5. ill.
1147. MESTER Éva: A lipótmezei kápolna üvegfestmény-együttesének restaurálása a Velenicei Karta tükrében. = Műemlékvédelem 48. ksz. 2004. 28-30. 130-132.
1148. MOLNÁR Gál Péter: Phoenix mozi: budapesti filmemlékezet. = Filmvilág 46. 2003. 8. 48.
1149. MOLNOS Péter: A Kohner-gyűjtemény. = Artmagazin 2. 2004. 1. 17-23.
1150. MORVAY Endre: Ybl Miklós és a Nemzeti Múzeum díszítőfestése. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 185-199.
1151. MRAVIK László: A hajdankor újjáélesztője: Vadasi Jankovich Miklós (1772-1846) tudós, műgyűjtő és mecénás. = Új műv. 14. 2003. 4. 4-11. ill.
1152. NAGY Ildikó: A pesti Vigadó szobrai és szobrászai. In: Romantikus kastély: tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére. Szerk. VADAS Ferenc. Bp. Hild-Ybl Alapítvány, 2004. p. 345-355.
1153. NÉMETH István: A flamand primitívektől a holland expresszionistákig: Nemes Marcell (1866-1930) németalföldi képgyűjteménye. = Múlt jövő 2003. 4. 107-117.
1154. NÉMETH István: Legendák és tények Nemes Marcellről: Miért lett nemes - a Nemes? Apostol vagy képkereskedő: 1-2 r. = Artmagazin 2. 2004. 4. 4-10. 5. 4-15.
1155. PAPP Gábor György: Gerster Kálmán síremlék építészeti munkássága. = Ars. Hung. 30. 2002. 1. 49-122.
1156. PÓTÓ János: A lassan fogyó emlékmű: Prohászka Ottokár szobra. = História 25. 2003. 10. 26-29. Az 1934-ben felállított és 1947. áprilisában ledöntött szobor története.
1157. PÓTÓ János: Az emlékeztetés helyei: emlékművek és politika. Bp. Osiris, 2003. 310 p. ill.
1158. PROHÁSZKA László: Szoborhistoriák. Bp. Városháza, 2004. 243, [3] p. ill.
1159. PROHÁSZKA László: A gorodoki lovasroham újra látható domborműve. = Hadtört. Múz. ért. 7. 2004. 35-40.
1160. RITOÓK Pál: Az Epreskert Kálvária a források tükrében. = Művtört. ért. 52. 2003. 1/2. 1-25.
1161. RÓKA Enikő, szerk. Egy gyűjtő és gyűjteménye: Ernst Lajos és az Ernst Múzeum: Ernst Múzeum, Budapest, 2002. március 17. - április 28. Bp. Ernst Múz. 2002. 315 p.
1162. RÓKA Enikő: Ernst Lajos és az Ernst Múzeum. = Eur. utas. 47. 2002. 11-15.
1163. SASVÁRI Edit - FITZ Péter: A Fővárosi Képtár története és gyűjteménye 1945-2003. Bp. Főv. Képtár Kiscelli Múz. 2003. 187 p. (Fővárosi Képtár katalógusai; 125.)
1164. SISA, József: Die Schmidt-Schule in Budapest. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung... Hrsg. Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus. Milano: Skira, 2003. p.167-171.
1165. SISA József: A Schmidt-iskola Budapesten. In: Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920. 1. köt. Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 137-145.
1166. SMOLA, Franz: Neukunst und Klimtgruppe. Wiens Avantgarde in Budapest 1912/1913. In: Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung. Hrsg. Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus. Milano: Skira, 2003. p. 525-532.
1167. SMOLA, Franz: A bécsi avantgarde Budapesten. In: Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920. 1. köt. Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 473-483.
1168. STRÓBL Mihály: A gránitoroszlán: Strobl Alajos. Képeket vál. szerk. HAVAS Katalin. Bp. Holnap, cop. 2003. 189 p. ill.
1169. SÜMEGI György: Az 1956-os fotók használatáról. = Fotóművészet 46. 2003. 1/2. 137-141. ill.
1170. SÜMEGI György: József Wolfner und László Mednyánszky. (Die Sammlung Wolfner-Farkas). In: Mednyánszky Ausstellung in der

- Ungarischen Nationalgalerie 14. Oktober 2003. 8. Februar 2004. Bp. Kossuth K. M. Nemez. Galéria, 2003. p. 200-205.
1171. SZARKA Klára: Új témát csakis újszerűen: fejezetek a magyar munkásábrázolás történetéből. = *Ezredvég* 12. 2002. 3. 55-60. ill.
1172. SZÍJ Rezső: Tárlatról tárlatra: küzdelem a maradandó értékekért. Bp. Szenci Molnár Társ. 2004. 261 p.
1173. SZILÁRDFY Zoltán: Meditációs képek a budavári klarisszák hagyatékából. = *Tanulm.* Bp. múltjából 3. 2003. 271-287.
1174. SZVOBODA DOMÁNSZKY Gabriella: Árak, méretek: a 19. századi magyar történelmi festészetben. = *Művtört. ért.* 52. 2003. 1/2. 105-118.
1175. SZVOBODA DOMÁNSZKY, Gabriella: Der Historismus im Dienste der Unterhaltung. In: *Zeit des Aufbruchs. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Eine Ausstellung...* Hrsg. Wilfried SEIPEL. Wien: Kunsthist. Mus. Milano: Skira, 2003. p. 195-203.
1176. SZVOBODA DOMÁNSZKY, Gabriella: Osztrák mesterek Pesten. In: *Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és avantgárd között, 1873-1920.* 1. köt. Összeáll. szerk. F. DÓZSA Katalin. Bp. BTM, 2004. p. 357-370.
1177. TAMÁS Henrik: Mednyánszky. Közread. és jegyz. ell. MARKÓJA Csilla. = *Enigma* 34. 2002. 63-71. Singer és Wolfner Kvk. Mednyánszky László képei.
1178. TÍMÁR Árpád: A Nemzeti Szalon alapítása: cikkek, híradások a korabeli sajtóban. 1894. = *Ars. Hung.* 30. 2002. 2. 411-428.
1179. TÓTH Áron: A Habsburg-család tiszteletére a 18. században Magyarországon emelt diadalívek és európai összefüggéseik. = *Művtört. ért.* 52. 2003. 3/4. 275-297. Az 1766-ban Budán felállított diadalívről.
1180. TÓTH Sándor: Észrevételek a pesti reneszánsz szentségházak tárgyában. In: *Détsy Mihály nyolcvanadik születésnapjára. Tanulmányok.* Szerk. BARDOLY István, HARIS Andrea. Bp. Kult. Örökségvéd. Hiv. 2002. p. 181-228.
1181. VARGA Balázs: Háttérvetítés: a pesti mozi aranykora. = *Filmvilág* 46. 2003. 8. 46-47. 1960-1970
1182. VARGA Balázs: A magyar dokumentumfilm rendszerváltása - a magyar dokumentumfilm a rendszerváltás után. = *Metropolis* 8. 2004. 2. 8-15.
1183. VÍZY László: A Belváros-Lipótváros díszkútjai. Bp. TypoColor BT, 2004. 47 p. ill.
1184. WEHNER Tibor, szerk., a bev. írta, a mutatókat összeáll. Adatok és adalékok a hatvanas évek művészetéhez: a Művészeti Bizottság jegyzőkönyvei, 1962-1966. Bp. Képző- és Iparműv. Lektorátus, 2002. (XX. századi magyar művészeti dokumentumok; 2.) 1. köt. IX, 756 p. 2. köt. p. 757-1483.
1185. WEHNER Tibor: Kísérlet a hála esztétikai minőséggé avatására: Kisfaludi Strobl Zsigmond alig ismert budapesti Hála-szobra. = *Art Limes* 2. 2004. 2. 43-49. Sztálin-szobor.
1186. WOLFNER József: Emlékirat Mednyánszky László festőművész képeinek értékesítéséről. = *Enigma* 34. 2002. 105-122. Eredeti dokumentumokkal.
1187. ZEIDLER Miklós: Maróti Géza és a Nemzeti Stadion. In: *Maróti Géza 1875-1941.* Szerk. ÁCS Piroska. Bp. Iparműv. Múz. 2002 p. 165-172.

Színház- és zenetörténet

1188. Kórus napló [1979-2004] Bp. Kovács M. Csányi T. 2004. 84 p. Budai Ciszterci Szent Imre Templom.
1189. ABLONCZY László: A Nemzeti Színház építésének és társulatának keserves-kacajos évszázada. = *Hitel* 17. 2004. 7. 3-31.
1190. ALBERT Mária: Új zenetudományi kutatóhely: Dohnányi Archívum Budapesten. = *Muzsika* 45. 2002. 2. 9-10. MTA Zenetud. Int.
1191. BERLÁSZ Melinda, szerk. Weiner Leó és tanítványai: emlékeink Weiner Leóról: ötven emlékezés. 2. bőv. kiad. Bp. Rózsavölgyi és Tsa: Athenaeum 2000, cop. 2003. 214 p. [8] t. ill.
1192. BOTTLIKNÉ KÁRÁSZ Aranka: Nosztalgiazzon velem! a hangmester meséi... Bp. Magánkiad. 2004. 157, [8] p., [66] t. ill. Emlékezés színházakra.
1193. CARR, Jonathan: Budapest és Hamburg: részletek egy Mahler-életrajzból. = *Muzsika* 47. 2004. 11. 21-25. Operaház története.
1194. ECKHARDT Mária: Berlioz látogatása Magyarországon 1846-ban. = *M. zene* 42. 2004. 2. 95-110.
1195. GÁDOR Ágnes - SZIRÁNYI Gábor: A Zeneakadémia Olvasóköre 1891-1907. = *M. zene* 41. 2003. 2. 155-165.
1196. GAJDÓ Tamás: A polgárság teátruma: a Vígszínház. = *Szalon* 6. 2002. 1. 6-13. ill.

1197. GAJDÓ Tamás, szerk. Dívák, primadonnák, színésznők: Jászai Mari - Fedák Sári - Karády Katalin: Ernst Múzeum, Budapest 2003. szeptember 10. - október 22. Bp. Ernst Múz. 2003. 215 p. ill.
1198. GAJDÓ Tamás: (Nem) véletlenül történt: zsidó színházművészek emlékiratai 1939 és 1943 között. = Jelenkor 47. 2004. 6. 538-544.
1199. GALGOVICS Tamás: Egressytől Sinkovitsig: harminc arc a Nemzeti Színház történetéből. [közread. az] Orsz. Színháztört. Múz. Int. Bp. Palatinus, OSZMI, 2002. 188 p. ill.
1200. GOMBOS László: Dohnányi Ernő és Hubay Jenő - egy művészbarátság története a dokumentumok tükrében. = Dohnányi évkv 2002. p. 37-53.
1201. GURMAI Éva: Az első magyar operatársulattól a Nemzeti Színházig. = M. zene 42. 2004. 1. 49-58. 1837-es pesti előadás. Pesti Magyar Színház
1202. HAMBUCH, Richard: Traditionen der deutschen Literatur und der Theaterkunst in Pesth. In: HAMBUCH, Wendel (Red.): Deutsche in der Innenstadt - Leopoldstadt. Bp. Dt. Selbstverwaltung in der Innenstadt - Leopoldstadt, 2002. p. 71-74.
1203. HELTAI Gyöngyi: Fedák Sári, mint „emlékezeti hely”: a bulvárszínházi kulturális örökség átértékelése. = Korall 17. 2004. szept. 167-192.
1204. HOLLÓS Lajos: Die Volksmusik der Deutschen in Ofner Bergland = A Buda vidéki németek zenéje. In: HAMBUCH, Wendel (Red.): Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen. Bp. Német Kultúregyes. 2004. p. 109-112, 280-283.
1205. HUSZTI Zoltán: A katarzis nyomában: Nemzeti Színházaink története 1. r. = Intérieur 4. 2002. 3. 56-61. ill. Egykori Népszínház.
1206. IRÁS Katalin: A Teréz körúti Színpad színházi részvénytársaság. = Tanulm. Bp. múltjából 31. 2003. 363-395.
1207. JÁNOSI Zoltán: A nemzet színészei. Pécs, Alexandra, 2003. 189 p. ill.
1208. JÁSZAI Mari: Tükör-játék: válogatott írások, levelek. Összegyűjt. szerk. BALATONI Monika. Bp. Kairosz, 2002. 290 p. ill. (Magyar Thália; 2.)
1209. KELEMEN Éva: Az Országos Széchényi Könyvtár Dohnányi-gyűjteménye. = Dohnányi évkv. 2002. 149-160.
1210. KERÉNYI Ferenc: Bajza József és a magyar színészet romantikus stílusfordulata. = Irodalom-történet 34. 2003. 4. 529-538. Pesti Magyar Színház.
1211. KERÉNYI Ferenc: A színház, mint társaséleti színtér a 19. századi Budapesten. = Bp. negyed 14. 2004. 4. 67-89.
1212. KLEMM László: A budai német színház-kultúra. In: HAMBUCH, Wendel Red.: Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen. Bp. Német Kultúregyes. 2004. p. 277-279.
1213. KOLTAI Tamás: Nemzeti történet, avagy Színház a cethal hátán. Bp. BIP, 2002. 173 p.
1214. KÓVÁGÓ Sarolta: Az avantgarde színház, a baloldal és Kassák. = Múltunk 49. 1. 2004. 283-292. 1929-1939 Ma (folyóirat); Zöld Szamár Színház.
1215. LIBBERT, Jürgen: Franz Liszt und seine Beziehungen zu Regensburg: ein Beitrag zur Vorgeschichte der Regensburger Kirchenmusikschule und der Budapester Musikakademie. = Stud. musicol. Acad. Sci. Hung. 42. 2002. 1/2. 149-185.
1216. MAGYAR Bálint: Bukásra ítélt siker a Víg-színház élén, 1955-1958 egy polgár egy nem-polgári korban. Sajtó alá rend. SIKLÓS Olga. Bp. Mundus, 2004. 262 p. (Mundus emlékiratok)
1217. MAJOROS József: Szabad Tér: Koltay Gábor színháza: A Királydombtól a Margitszigetig. Bp. Válasz, 2003. 343 p. ill.
1218. NÁNAY István: Szubjektív színháztörténelem: a Galileitől a Sirályig. = Rubicon 15. 2004. 8/9. 97-108. Műsorpolitika, előadások, rendezők, sikerek.
1219. RENNERNÉ VÁRHIDI Klára: Über das Musikleben der Neustifter und Tabaner (Buda/Ofen) Pfarrkirche im 18. Jahrhundert. = Stud. musicol. Acad. Sci. Hung. 43. 2002. 1/2. 17-19.
1220. RÓKA Enikő: Könyvek, fényképek, kották: ahol Kodály Zoltán élt és dolgozott. = Szalon 6. 2002. 3. 9-14. ill. Andrassy út 87-89. (VI.)
1221. SÁROSI Bálint: The golden age of gypsy bands in Hungary. = Hung. quart. 45. Spring 2004. 154-162.
1222. SZIGETHY Gábor: Egy díszletmunkás emlékiratai: Víg-színház, 1960-61. Bp. Holnap, cop. 2002. 101 p., [30] t. ill.
1223. SZILÁGYI Márton: Dalidók az 1850-es években. In: Ünnepek - hétköznapok - emlékezet. Társadalom- és kultúrtörténet határmezsgyéjén. Salgótarján: 2002. p.168-180. Zenés estélyek.

1224. SZLABEY Melinda: A Széher úti Dohnányi-hagyaték. = Dohnányi évkv. 2002. 137-148.
1225. TALLIÁN Tibor: From singspiel to post-modern: two hundred years of Hungarian Opera. = Hung. quart. 43. 2003. 169 (1) 144-156.
1226. TARNÓI, László: Das Theterleben in Ofen und Pesth um 1800. In: HAMBUCH, Wendel (Red.): Deutsche in der Innenstadt - Leopoldstadt. Bp. Dt. Selbstverwaltung in der Innenstadt - Leopoldstadt, 2002. p. 66-71.
1227. ZÁSZKALICZKY Péter, et al. Lutheránia a Pesti Evangélikus Egyház száz éves énekkarának története, 1904-2004. Bp. Huszár Gál Kv.-és Papírkereskedés, 2004. 216 p. ill.
1228. ZÖLDI Gergely - SOÓKY Andrea: Katona József Színház: 1982-2002. Bp. Balassi: Katona József Szính. 2002. 107 p. ill.
- Oktatás- iskolatörténet**
1229. Emlékkönyv, évkönyv Bláthy Ottó Titusz Műszaki Szakközépiskola és Gimnázium: 1967-2002. Bp. Bláthy O. T. Műszaki Szakközépisk. Gimn. 2002. 115 p. ill.
1230. 130 éves a Batthyány Lajos Általános Iskola, 1872-2002: évkönyv. Bp. Batthyány L. Ált. Isk. 2002. 68 p. ill.
1231. Honvéd Kossuth Akadémia, 1947-1949. Bp. [Szabó J.] 2004. 323 p. ill.
1232. ARCZT Ilona: A politika tudományok oktatása a Budapesti Egyetem (ELTE) Jogi Karán és elődintézményeiben a Politico-camerális, a Politikai tudományok és a Politikai Tanszék története, 1769-1948. Bp. Rejtjel, 2004. 250 p. (Rejtjel politológiai könyvek)
1233. BACSARDI László et al. BME Schönherz Kollégium: 40 éves almanach, 1962-2000. Bp. Schönherz Kollégiumért Alapítvány, 2002. 89 p.
1234. BALDOVSZKY Rudolfné, et al. összeáll. szerk. A Pestszentlőrinc-Szemere-telepi Általános Elemi Népiskolától a Pitagorasz Általános Iskoláig: 2001-2002. tanév. Bp. Pitagorasz Ált. Isk. 2003. 39 p. ill.
1235. BÁLINT Levente, et al. szerk. Emlékkönyv: százhetvenöt éves az Albertfalvi Petőfi Iskola. Bp. Petőfi Sándor Ált. Isk. Gimn. és Szakközépisk. 2003. 113 p. ill.
1236. BALLÉR Endre: A közigazdász szaktanárképzés története. In: 30 év: A Pszichológia és Pedagógia Tanszék története. Szerk. KOVÁCS Zoltán, PERJÉS István. Bp. Bp. Közgazdtud. Államigazg. Egyet. 2002. p. 9-50.
1237. BARTHÁNÉ BOGA Ildikó, szerk. 130 éves a budapesti Álmos Vezér Gimnázium és Általános Iskola: jubileumi emlékkönyv: iskola-történet és a 2002/2003-as tanév története. Bp. Álmos Vezér Gimn. és Ált. Isk. 2003. 152 p. [1] t. fol. ill.
1238. BENES Zsuzsa: Nyelvtanárók és nyelviskolák. In: Közművelődés és felnőttképzés: Írások Maróti Andor 75. születésnapjára. Szerk. B. GELENCSÉR Katalin, PETHŐ László. Bp. Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítv. 2002. p. 106-113.
1239. BICSKEI Éva: Műkedvelés és professzionizáció között: nők képzőművészeti oktatásának intézményesülése az első világháborúig. = Korall 13. 2003. szept. 5-29.
1240. BICSKEI Éva: A női osztály: nők az országos Magyar Királyi Mintarajzitanoda és Rajztanárképződében, 1871 és 1908 között. In: SZÓKE Annamária - BLASKÓNÉ MAJKÓ Katalin (szerk.): A Mintarajzitanodától a Képzőművészeti Főiskoláig. Bp. Balassi, 2002. p. 169-185.
1241. BICSKEI Éva: Nők oktatása az Országos Mintarajzitanodában és a Rajztanárképződében, 1871-1908. = The education of women at the Hungarian Drawing Teachers Training College 1871-1908. In: TIMÁR, Katalin (ed.) Anatomies of the mind, the body and the soul: on the work of Orshi Drozdk. Bp. Kortárs Műv. Ludwig Múz. 2004. p. 9-42.
1242. BICSKEI Éva: A helyi, mint nemzetközi. Az alakrajz oktatásának és a női akt modellek állításának gyakorlata a Mintarajzitanodában. In: A modell: a női akt a 19. századi magyar művészetben. Kiállítási katalógus. IMRE Györgyi szerk. Bp. MNG, 2004. p. 141-162.
1243. BIHARY Ferencné, összeáll. szerk. Emlékkönyv a budapesti II. kerület Áldás Utcai Általános Iskola fennállásának 90. évfordulójára, 1912-2002. Bp. Áldás Utcai Ált. Isk. 2002. 95 p. ill.
1244. BOGYA Sándorné, et al. A soroksári Botanikus Kert, 1963-2003. Bp. BKÁE KTK Növénytan Tansz. 2003. 29 p. ill.
1245. BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor: A művészeti főiskolák szervezeti fejlődése a második világháborúig. = Valóság 2002. 1. 27-31.
1246. BORSÁNYI SCHMIDT Ferenc: A budapesti Rabbiképző 125 éve - cionizmus és Izrael: egy különleges kapcsolat története. = Remény 6. 2003. 2. 59-67.

1247. CZAGA Viktória: Buda és Óbuda elemi iskolái az eötvösi népiskolai reform előtt. In: Iskolák, diákok, oktatáspolitikai a 19-20. században: tanulmányok. Szerk. FEITL István, SIPOS András. Bp. Napvilág, 2004. p. 25-44.
1248. DEME Tamás: 225 éves egy magyar művészetpedagógiai műhely: a budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola jubileumára. = M. iparműv. 2004. 1. 58-62. ill.
1249. DOBOS Krisztina - GAZDA István - KOVÁCS László: A fasori csoda: Rátz László - Mikola Sándor, Wigner Jenő, Neumann János. Bp. OPKM, 2002. 111 p. (Mesterek és tanítványok) Budapesti Evangélikus Gimnázium.
1250. DONÁTH Péter: Vizsgálatok, diagnózisok - a tanítóképzés hosszú, lázas állapota után. In: Iskolák, diákok, oktatáspolitikai a 19-20. században: tanulmányok. szerk. FEITL István, SIPOS András. Bp. Napvilág, 2004. p. 91-137. Tánicsics Mihály Gyakorló Tanítóképző Intézet.
1251. DONÁTH Péter: Harc a „kettős nevelés” ellen/ért (?) a Vendel utcai tanítónőképzőben: Kísérlet a politikai-világnézeti „elvárások” érvényesítésének kikényszerítésére egy pedagógusképző intézetben a Hegedűs-kormány idején. In: Filozófia - művelődés - történet, 2004. Szerk. DONÁTH Péter. Közr. ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Karának Tudományos Bizottsága. Bp. Trezor, 2004. p. 67-149. Leóvey Klára Tanítóképző Intézet 1954-1956.
1252. DÖRNYEI Sándor, szerk. A háború sújtotta Eötvös Collegium: Tomasz Jenő emlékére. Bp. Eötvös J. Collegium, 2004. 141 p. ill. (Eötvös műhely)
1253. ESZTERHAI-NAGY Gabriella: Két szakközépiskola múltjáról: 1. „A Balassa”: 2. A Bem József Óvónői Szakközépiskola 1792-1999. = Bp. nev. 38. 2002. 2. 114-119.
1254. FEITL István - SIPOS András, szerk. Iskolák, diákok, oktatáspolitikai a 19-20. században: tanulmányok. Bp. Napvilág, 2004. 223 p.
1255. FELSZEGHYNÉ MOLNÁR Eszter - HÁRSAS Oszkárné, szerk. Jubileumi évkönyv Bárdos Lajos Általános Iskola és Gimnázium, 1959-2004. Bp. Bárdos L. Ált. Isk. Gimn. 2004. 172 p. ill.
1256. FRENKL Róbert: A Fasori Gimnázium újraindítása: 1952. június 30. 1989. szeptember 2. = História 24. 2002. 1. 20-22. ill.
1257. GYÖNGYÖSI, Márton: Das Archäologische Institut der Budapester Universität um 1900. = Archaeol. ért. 2003. 1/2. 257-259.
1258. GYULAY Béla: A felnőttek oktatása és a Budapesti Népoktatási Kör története. Repr. kiad. Bp. Orsz. Közokt. Int. 2002. [2], 89 p. (A magyarországi felnőttoktatás múltja)
1259. HARCZA Tiborné: 175 éves az első magyarországi óvoda: az álom megvalósítója gróf Brunsvik Teréz. = Óvod. nev. 56. 2003. 6. 230-235.
1260. HARSÁNYI László, szerk. Budai Atlantisz a Budai Szent Imre Kollégium (1900-1948) és az utána következő felszázad (1949-2004) története. Bp. BMGE Baross G. Kollégium: Műegyet. K. 2004. 215 p. ill.
1261. HORNYÁK Mária: Brunsvik Teréz óvodái és a sajtó. = M. kvszle 120. 2004. 4. 353-373.
1262. HORNYÁK Mária: Első óvodánk története: Buda-Krisztinaváros, 1828-1867. Martonvásár, Brunsvik T. Szellemi Hagyatéka Alapítv. 2003. 80 p. (Órláng füzetek; 8.)
1263. JÁSPERNÉ Nagy Melinda et al. Brassó Utcai Általános Iskola jubileumi évkönyv, 1933-1953-2003. Bp. Brassó U. Ált. Isk. 2004. 208 p. ill.
1264. JÁVORSZKY Ernőné: A Teleki Blanka Gimnázium története. Bp. Teleki B. Gimn. 2003. 30 p. [5] t. ill.
1265. KALMÁR Ella: Statisztikai adattár Budapest alsó- és középfokú iskoláiról 1873/74-1945/46. In: Iskolák, diákok, oktatáspolitikai a 19-20. században: tanulmányok. Szerk. FEITL István, SIPOS András. Bp. Napvilág, 2004. p. 151-221.
1266. KAPRONCZAY Károly: A hazai orvosképzés kezdetei. = Valóság 46. 2003. 11. 10-16.
1267. KARÁDY Viktor: Zsidó diákok a budapesti középiskolai piacon 1945 előtt és után. Adalékok a társadalmi trauma szociológiájához. In: Iskolák, diákok, oktatáspolitikai a 19-20. században: tanulmányok. Szerk. FEITL István, SIPOS András. Bp. Napvilág, 2004. p. 79-90.
1268. KARÁDY Viktor: Szekularizáció, szegregáció, asszimiláció: felekezetek a magyar elemi iskolai piacon (1867-1946). = Világosság 43. 2002. 8/9. 61-83.
1269. KÉKESI Istvánné - KULI Ferenc, szerk. 75 éves a Rákoshegyi Általános Iskola: jubileumi évkönyv. Bp. Rákoshegyi Ált. Isk. 2002. 157 p. ill.

1270. KERÉKGYÁRTÓ Györgyné - MELEGA Tiborné: A Statisztika tanszék legújabb kori történetéről: 1998-2004. június. In: Egy reneszánsz statisztikus: tanulmánykötet Hunyadi László tiszteletére. Összeáll. VITA László. Bp. KSH, 2004. p. 7-18.
1271. KOPPÁNY Péter, szerk. Iskolakönyv: 25 éves a Bárczi Géza Általános Iskola. Bp. Novella, 2004. 240 p. ill.
1272. KÖKÉNY Sándorné, összeáll. A pesterzsébeti leánygimnázium - Bagi Ilona Gimnázium emlékkönyve. Bp. Pesterzsébeti Múz. 2004. 347 p. ill. (Pesterzsébeti Múz. könyvei; 3.)
1273. KUCSMAN Árpád: Hetvenéves az ELTE Szerves Kémiai Tanszéke, 1934-2003. Bp. ELTE Eötvös K. PolgArt, 2004. 368 p. ill.
1274. LADÁNYI Andor: Az egyházak és a felsőoktatás a Horthy-korszakban. = Tört. szle 44. 2002. 3/4. 293-329.
1275. LADÁNYI Andor: Az egyházak és a felsőoktatás a dualizmus korában. = Századok 138. 2004. 1. 3-39. Hittudományi karok kérdései.
1276. LADÁNYI Andor: A magyar felsőoktatás intézményrendszerének változásai a 20. században = Egy. Kvt. évkv. 11. 2003. 177-205.
1277. LADÁNYI Andor: A gazdasági válságtól a háborúig: a magyar felsőoktatás az 1930-as években. Bp. Argumentum, 2002. 211 p. ill.
1278. MAGYAR István: A BME Közlekedésgazdasági Tanszék története (1954-1994). = Közlektud. szle 54. 2004. 9. 344-346.
1279. MANN Miklós: Budapest oktatásügye: 1873-2000. Bp. Ökonet, 2002. 271 p. [32] t. ill. (Mestersége tanár)
1280. MANN Miklós: A főváros oktatásügyéről, 1945-1990. In: Iskolák, diákok, oktatáspolitikai a 19-20. században: tanulmányok. Szerk. FEITL István, SIPOS András. Bp. Napvilág, 2004. p. 139-150.
1281. MANN Miklós: Középiszkolai tanárok és képzésük a 19. század második felében. = Iskolakultúra 14. 2004. 6/7. 166-170.
1282. MÁRKUS Eszter: Száz esztendő a mozgáskorlátozott gyermekek szolgálatában: száz éves a budapesti Mozgásjavító Általános Iskola és Diákotthon. = Gyógyped. szle 32. 2004. 1. 72-75.
1283. MÁTHÉ Gábor: Államigazgatási Főiskola - BKÁE Államigazgatási Kar. In: A jogászképzés múltja, jelene és jövője. Szerk. TAKÁCS Péter. Bp. ELTE Állam- és Jogtud. Kar 2003. p. 302-311.
1284. MEZEI Ottó: Egy művészeti iskola hetedfél évtizede: az iparművészeti iskola (1880-1945) és a (nemzeti) kultúra szolgálatára. 1-2. r. = Valóság 45. 2002. 5. 61-81. 6. 13-32.
1285. MIKLÓS Zoltán: „Tan- és előadási mód” az I. világháború alatt a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémián. = Bp. nev. 39. 2003. 2. 66-70.
1286. MIKLÓS Zoltán: A Ludovika Akadémia tananyaga. = Iskolakultúra 14. 2004. 6/7. 47-69.
1287. MIKLÓS Zoltán: A m. kir. honvéd Ludovika Akadémia nevelési értékrendje (1872-1918). = Új honvéds. szle. 18. 2004. 4. 73-81.
1288. MIKONYA György: A pedagógiai diszciplína tartalmi elemeinek változása a 19-20. századi evangélikus oktatásban. In: A szellemtudományi pedagógia magyar recepciója. Szerk. NÉMETH András szerk. Bp. Gondolat, 2004. p. 161-180.
1289. MURÁRIK Ferencné et al. szerk. 110 év múlt és jelen a Fővárosi Beszédjavító Intézetben Bp. Főv. Beszédjavító Int. 2004. 173 p. ill. WAGNER NÉ Hámori Judit: A Fővárosi Beszédjavító Intézet története. p. 15-42.
1290. MÜLLER Ildikó: A Budapesti Állami Felsőbb Leányiskola leánygimnáziumi tanfolyama, 1897-1918. In: Iskolák, diákok, oktatáspolitikai a 19-20. században: tanulmányok. Szerk. FEITL István, SIPOS András. Bp. Napvilág, 2004. p. 45-59.
1291. NAGY István: A Jézus Társaság budai gimnáziuma. = Távlatok 2004. 1. mell. 16-31. 1687-1773 között.
1292. NAGY László - VÖRÖS Béla: Emlékhelyek az Üllői úti bázison. Bp. Zrínyi Miklós Nemzetvéd. Egyet. Bolyai János Kat. Músz. Főisk. Kar, 2004. 92 p. ill.
1293. NAGY Péter Tibor: Hajszálcsovek és nyomáscsoportok: oktatáspolitikai a 19-20. századi Magyarországon. Bp. Oktatáskut. Int. Új Mandátum, 2002. 222 p.
1294. NAGY Péter Tibor: A polgári iskolai tanítóképzés 19. századi történetéhez. = Iskolakultúra 14. 2004. 6/7. 171-178.
1295. NÉMETH András: A magyar középiszkolai tanárképzés kezdetei - nemzetközi recepció modellek nemzeti sajátosságairól. In: Testis temporum: tanulmányok a magyar művelődés történetéből. Bp. ELTE TFK Alapítvány, 2003. p. 75-91.
1296. NÉMETH András: A magyar neveléstudomány katolikus hagyományai. In: Hagyomány

- és megújulás a magyar oktatásban: Nevelés-történeti konferenciák 2000. Szerk. BALOGH László. Bp. OPKM, 2002. p. 75-93.
1297. NÉMETH László, szerk. Az első 50 év emlékezete Szabómester Szakképző Iskola. Bp. Szabómester Szakképző Isk. 2004. 100 p. ill.
1298. OROSZ Lajos: A magyarországi ipari, mezőgazdasági és kereskedelmi szakoktatás vázlatos története. Bp. OPKM, 2003. 157 p.
1299. PAKSA Rudolf, szerk. Keresztury Dezső, az Eötvös Collegium igazgatója, 1945-1948 tanulmányok. Bp. Argumentum: Eötvös J. Collegium, 2004. 189 p. ill.
1300. PALASIK Mária: Women in technological higher education and in the sciences in 20th century Hungary. = Hung. studies review 29. 2002. 1/2. 25-48.
1301. PALASIK Mária: A magyar nők a műszaki felsőoktatásban, a mérnöki pályán és a műszaki tudományokban a XX. században. = Múltunk 48. 2003. 3. 132-158.
1302. PAPP Márió, szerk. Iskolánk Mária Ludovikától Raoul Wallenbergig. Bp. Raoul Wallenberg Humán Szakközépisk. Gimn. 2004. 132 p. ill.
1303. PAPPNÉ BODAI Katalin, szerk. 50 éves a Kassa, 1952-2002: jubileumi évkönyv. Bp. Kassa U. Ált. Isk. 2002. 88 p. ill.
1304. PAVLETITSNÉ EGRESSY Mária: Julianna: Budapest legrégebb református elemi/általános iskolájának névadója. = M. ref. nev. 3. 2002. 6. 12-15.
1305. PEDRONI Emma Anna: A Műegyetem története: kiállítás a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban 1-2 r. = M. felsőokt. 1. 2003. 9/10. 16-17. 2. 2004. 1/2. 32.
1306. PEDRONI Emma Anna: Száz éve kezdődött el az oktatás a Műegyetem budai „Ch” épületében. = M. kém. I. 59. 2004. 9. 300-304.
1307. PÉTER Miklós: A Budapest XVI. kerületi Rácz Aladár Zeneiskola 35 éves jubileumi rendezvényei. = Parlando 46. 2004. 1. 40-45.
1308. RÁTZ László: ...hogyan ne csak a világhírű tudósok, hanem tanáraik nevét is megismerjük... = Szakoktatás 54. 2004. 1. 37-38. Budapesti Evangélikus Gimnázium.
1309. RÉV Endre, szerk.: A BME Vegyipari Műveletek Törzstanszék 50 éves. Bp. Műegyet. K. 2002. 31 p.
1310. RONYECZ Annamária, szerk. A Teleki Blanka Általános Iskola jubileumi évkönyve, 1968-2003. Bp. Teleki Blanka Ált. Isk. 2003. 204 p. ill.
1311. SÁGI Zenina, szerk. Évkönyv, 1954-2004. Bp. Erzsébet Királyné Szolg. és Keresk. Szakközépisk. és Szakisk. 2004. 48 p. [2] t. ill.
1312. SCHWEITZER Gábor: Rabbí a katedrán: Büchler Sándor magántanári habitációja 1914-ben. = Tört. szle. 44. 2002. 1/2. 135-143.
1313. SISA József: Pákei Lajos, Theophil Hansen és a budapesti József műegyetem. = Ars Hung. 31. 2003. 2. 441-446. P. L. sikertelen tanári pályázata.
1314. SOÓS István: Deutsche Schulen in Ofen = Német iskolák Budán. In: HAMBACH, Wendel (Red.): Deutsche im ersten Stadtbezirk von Ofen. Bp. Német Kultúregyes. 2004. p. 107-108, 275-276.
1315. SZABADOS Mónika - RÁKOSNÉ VARGA Edit, szerk. Egy évszázad a Kossuth Lajos Általános Iskolában [1904-2004]. Bp. EFO K. 2004. 143 p. ill.
1316. SZABÓ Miklós: A Honvéd Akadémia létrejötte és első tanéve: 1950. október 1. 1951. szeptember 30. = Hadtört. közlem. 115. 2002. 4. 1102-1148.
1317. SZABÓ Miklós: A Honvéd Hadiakadémia története (1947-1949) = Új honvéds. szle. 56. 2002. 3. 70-76.
1318. SZABÓ Miklós: A Honvéd Törzstanfolyam története: 1949. 07. 22 - 1950. 09. 25. A Magasabb parancsnoki tanfolyam története: 1950. IV. 1. IX. 18. = Hadtudomány 12. 2002. 2. 23-87, 10. 101-116.
1319. SZABÓ Miklós: Adalékok a Honvéd Akadémia történetéből. = Új honvéds. szle. 58. 2004. 3. 73-79. ill.
1320. SZÁLKA Irma, szerk. Szent Margit Intézet emlékkönyve Bp. Árpádházi Szt. Margit Alapítvány, 2004. 81 p. [111] t.
1321. SZANYI Dezső - DOMBÓVÁRI Antal - ÁDÁM Ferenc: Tanulmányok a rákosmenti iskolák történetéből. Bp. Erdős Renée Ház, 2004. 206, [4] p. ill. (Rákosmenti helytörténeti füzetek; 2/2.)
1322. SZONTAGH Pál, szerk. 80 éve vár a Vajda: ünnepi képeskönyv. Bp. Vajda P. Ének-zene Testnevelés Tagozatos Ált. Isk. 2004. 88 p. ill.
1323. SZÓGI László, szerk. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története, 1635-2002. Bp. ELTE Eötvös K. 2003. 459 p. ill.
1324. SZÓKE Annamária - BLASKÓNÉ MAJKÓ Katalin, szerk.: A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig. Bp. M. Képzőműv. Egyet. 2002. 332 p. ill.

1325. TÓTH László, szerk. Iskola a Horváth Mihály téren. Bp. Fazekas Öregdiákok Társ. 2004. 84 p. ill.
1326. VICZIÁN János: Diákélet és diákegyesületek a budapesti egyetemeken, 1914-1919. Bp. ELTE Lvt. 2002. 354 p. (Felsőoktatástörténeti kiadványok; 2.)
1327. ZALAINÉ KOVÁCS Éva, szerk. 150 év a kertészettudományi élelmiszer-tudományi és tájépítészeti oktatás szolgálatában, 1853-2003. Bp. BKÁE, 2003. 227 p. ill.
1328. ZSIDI Vilmos, összeáll. Dokumentumok a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem történetéből. 2. r. 1920-1934. Bp. BKE, 2003. XVI, 251 p. (A Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem Levéltárának kiadványai; 8.)
1329. ZSIDI Vilmos, összeáll. Dokumentumok a Magyar Iparművészeti Egyetem történetéből, 1880-1904. Bp. M. Iparműv. Egyet. Lvt. 2004. 234, [20] p.
- Sporttörténet**
1330. Az első cipőzsinórnál kezdődött: a magyar hivatásos futball születése. = Korall 13. 2003. 163-183.
1331. DÁVID Sándor: A „vörös” futam. = Eur. utas 2002. 2. 69-74. Autóverseny. Népliget. 1936.
1332. DÚZS István, szerk. Ötven év a levegőben: elmondjuk, hogy milyen csodálatosan szép, mégis rögzös út vezetett Mátyásföldtől Hármashatárhegyig: 1952-2003. Bp. Műegy. Sportrepülő Egyes. 2003. 346 p. ill.
1333. FRENKL Róbert: A TF és a magyar sport belülről: félévszázad a sport szellemi centrumában. Bp. Fair Play Sport, 2003. 263 p.
1334. GOMBÓCZ Márta: A magyar futball kezdetei. = História 25. 2003. 8/9. 12-15. ill.
1335. HADAS Miklós: A modern férfi születése. Bp. Helikon, 2003. 339 p. [28] t. ill. (Helikon universitas: szociológia)
1336. HEGYI Máttyás: Emlékek egy letűnt korszakból: egy futballista emlékezései 1926-ból. = Korall 13. 2003. 144-162.
1337. HORVÁTH Zsolt: Kinizsi, Bástyá, Vörös Lobogó: a sportegyesületek államosítása, 1949-51. = História 25. 2003. 8/9. 21-25. ill.
1338. KOC SIS Tibor: Hajrá lilák! Újpest futballtörténete 1885-2002. Vác: Veronic Kft. 2002. 686 p. ill.
1339. LÓRINCZ Róbert: A labdarúgás kezdetei Újpesten. 1-2 r. = Újpesti helytört. ért. 11. 2004. 1. 15-16. 2. 18-19.
1340. MOHÁCSI Gergely: Szép, Erős, Egészséges: szabadidő és testkultúra Budapesten a 20. század első felében. = Korall 7/8. 2002. 34-55.
1341. NAGY Béla: „Mi ferencvárosiak vagyunk” az első Fradi góltól az Ezüstlabdáig: 1901-1903. Bp. FTC, 2003. 108 p. (Fradi futballmúzeum; 40.)
1342. SIPOS Péter: Sport és politika: 1949-54. = História 25. 2003. 8/9. 16-20. ill.
1343. SZEGEDI Péter: A magyar futball európai expanziója, avagy hogyan lettek tanítók a tanítottakból. = Szociol. szle 13. 2003. 2. 3-41.
1344. SZEGEDI Péter: Régi idők focija. = 2000 15. 2003. 9. 63-76.
1345. SZEGEDI Péter: „Zsidómentesen, újjászülve...”: őrségváltás a magyar labdarúgásban 1939-1944. = Múlt jövő 2004. 3. 77-96.
1346. TISCHLER János: Virágnyelven a Ferencvárosról: Nemere jelenti: a Fradi megfigyelése az 1960-as években. = Rubicon 15. 2004. 8/9. 119-129. Lásd még: Élet irod. 48. 2004. 20. 3-4.
1347. TULI Andrea: A zöld színpad: a lóverseny, mint a társasági reprezentáció egyik intézménye. = Bp. negyed 12. 2004. 4. 115-135. ill.
1348. ZEIDLER Miklós: Ötvenéves a Népstadion. 2 r. = Sporthistória 1. 2003. 4. (jún.) 22-25, 5. 22-25.
1349. ZEIDLER Miklós: Egy régi pálya a polgári körben - a Millenáris sporttelep: versenypálya a Csömöri úton. = Korall 2002. 7/8. 117-139.

A FELDOLGOZÁSBAN SZEREPLŐ IDŐSZAKI KIADVÁNYOK RÖVIDÍTÉSEI

- Acta archaeol. Acad. Sci. Hung. = Acta archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae
 Acta hist. art. Acad. Sci. Hung. = Acta historiae artium Academiae Scientiarum Hungaricae
 Aquincumi füz = Aquincumi füzetek Archaeol. ért. = Archaeológiai értesítő
 Börtönü. szle. = Börtönügyi szemle
 Bp. közeü. = Budapesti közegészségügy
 Bp. negyed = Budapesti negyed
 Bp. népeü. = Budapesti népegészségügy
 Bp. nev. = Budapesti nevelő
 Bp. rég. = Budapest régiségei
 Commun. archaeol. Hung. = Communicationes archaeologicae Hungariae
 Dohnányi évkv. = Dohnányi évkönyv
 Egyet. Kvt. évkv. = Az Egyetemi Könyvtár évkönyve
 Élet irod. = Élet és irodalom
 Élet tud. = Élet és tudomány
 Ép.- építud. = Építés-, építészettudomány
 Éremt. l. = Éremtani lapok
 Eur. utas = Európai utas
 Eur. Regional = Europa Regional
 Eü. gazd. szle. = Egészségügyi gazdasági szemle
 Évkv./1956s M. Forrad. Tört. Dok. Kutatóint. = Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete évkönyve
- Filat. szle = Filatéliai szemle
 Filmvilág = Filmvilág
 Fol. hist. = Folia historica
 FSZEK évkv. = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve
 Geod. kartogr. = Geodézia és kartográfia
 Gyógyped. szle = Gyógypedagógiai szemle
 Győri tanulm. = Győri tanulmányok
 Hadtört. közlem. = Hadtörténeti közlemények
 Hadtört. Lvt. évkv. = A Hadtörténeti Levéltár évkönyve
 Hadtört. Múz. ért. = A Hadtörténeti Múzeum értesítője
 Hamu és gyémánt = Hamu és gyémánt
 Három holló = Három holló: Zeitschrift für ungarische Kultur
 Havi m. fórum = Havi magyar fórum
 Hidrol. táj. = Hidrológiai tájékoztató
 Holocaust füz. = Holocaust füzetek
 Hung. q. = The Hungarian quarterly
 Hung. studies review = Hungarian studies review
 Igazunk '56. = Igazunk'56
 Irod. tört. közlem. = Irodalomtörténeti közlemények
 Jogtört. szle = Jogtörténeti szemle
 Kispesti krón. = Kispesti krónika
 Kv. nev. = Könyv és nevelés
 Közlektud. szle = Közlekedéstudományi szemle
 Közúti. mélyép. szle = Közúti és mélyépítési szemle
 Kult. közösség = Kultúra és közösség
 Kvt. figy. = Könyvtári figyelő
 Kv. kvt. kvt. = Könyv, könyvtár, könyvtáros
 Lvt. közlem. = Levéltári közlemények
 Lvt. szle = Levéltári szemle
 M. épip. = Magyar építőipar

M. épműv. = Magyar építőművészet
M. felsőokt. = Magyar felsőoktatás
M. graf. = Magyar grafika
M. iparműv. = Magyar iparművészet
M. kém. l. = Magyar kémikusok lapja
M. kvszle = Magyar könyvszemle
M. mezőgazd. = Magyar mezőgazdaság
M. múz. = Magyar múzeumok
M. napló = Magyar napló
M. nyelvőr = Magyar nyelvőr
M. műemlékvéd. = Magyar műemlékvédelem
M. ped. = Magyar pedagógia
M. pszichol. szle = Magyar pszichológiai szemle
M. ref. nev. = Magyar református nevelés
M. szle = Magyar szemle
M. tud. = Magyar tudomány
M. zene = Magyar zene
Műemlékvéd. szle = Műemlékvédelmi szemle
Műsz. terv. = Műszaki tervezés
Művtört. ért. = Művészettörténeti értesítő
Orv. hetil. = Orvosi hetilap
Orvtört. közlem. = Orvostörténeti közlemények
OSZK évkv. = Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve
Óvod. nev. = Óvodai nevelés
Österreich. Osthefte = Österreichische Osthefte
Pénzü. szle = Pénzügyi szemle
Petermanns Geogr. Mitt. = Petermanns Geographische Mitteilungen
Prot. szle = Protestáns szemle
Rég. kut. Magyarországon = Régészeti kutatás Magyarországon
Ref. egyh. = Református egyház
Revue des Etudes Juives = Revue des Etudes Juives
Specima nova = Specima nova. Pars prima, sectio mediavalis
Stat. szle = Statisztikai szemle
Studia musicol. Acad. Sci. Hung. = Studia musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae
Szociol. szle = Szociológiai szemle
Tanulm. Bp. múltjából = Tanulmányok Budapest múltjából
Techtört. szle. = Technikatörténeti szemle
Ter. stat. = Területi statisztika
Tér társad. = Tér és társadalom
Török füz. = Török füzetek
Tört. szle = Történelmi szemle
Tud. műsz. táj. = Tudományos és műszaki tájékoztatás
Új m. épműv. = Új magyar építőművészet
Új honvéds. szle = Új honvédségi szemle
Új műv. = Új művészet
Újpesti helytört. ért. = Újpesti helytörténeti értesítő
Urban studies = Urban studies
Utóirat = Utóirat
Valóság = Valóság
Vár. közlek. = Városi közlekedés
Városunk = Városunk
Vendéglátás = Vendéglátás
Világosság = Világosság
Zeneszó = Zeneszó

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

A

Ablonczy Balázs 82, 811, 909, 916, 951, 1049
 Ablonczy László 1189
 Ács Pál 1119
 Ács Piroska 1187
 Ádám Ferenc 302, 1321
 Ady Endre 1046
 Ágai Adolf 321
 Ágoston Gábor 267-268
 Albecker Antal 782
 Albert Mária 1190
 Albertini Béla 46
 Almásdi Balogh Elemér 766
 Alpár Ignác 628
 Altmann Júlia 205-209
 Amichay, Eva M. 586
 Angelo 1132
 Anka László 322
 Antal Albert 880
 Antal István 1097
 Antall József 475
 Apáti-Nagy Marianna 496
 Apor Péter 424
 Arczt Ilona 1232
 Árkay Bertalan 605, 637
 Atkány Arisztid 425
 Augustino, Vincenzo di 289

B

Babucsné Tóth Orsolya 971
 Bacsardi László 1233
 Bácskai Endréné 793
 Bácskai Vera 2, 29, 303-304
 Baják László 587
 Baji Etelka, L. 1099-1100
 Bajza József 1210
 Bakos Norbert 495
 Balás Gábor 921
 Balassa János 897
 Balatoní Monika 1208
 Balázs András 418
 Balázs György 796, 972
 Balázs Károly 776
 Baldovszky Rudolfné 1234
 Baliga Kornél 588-589
 Bálint Gábor 1050-1052
 Bálint István János 323
 Bálint Levente 1235
 Ballér Endre 1236
 Baló József 1031
 Balog Zoltán 840

Balogh Ágnes, Gy. 590-591
 Balogh László 1296
 Balogh Margit 841
 Bán Éva 360
 Bank Barbara 426
 Bárány Bertalan 361
 Baranyi Judit 513, 582, 703
 Barcza Tibor 592, 1101
 Bárczy István 916, 918, 932-933
 Bardoly István 593, 650, 662, 1136, 1141, 1180
 Bárdos-Féltoronyi Zoltán 32
 Bárdossy László 456
 Baron testvérek 766
 Barta Györgyi 721-723
 Bártfay László 953
 Bartha Lajos 720
 Bartháné Boga Ildikó 1237
 Bartos Mihály 514
 Basics Beatrix 47, 594-595, 1102-1104
 Batári Ferenc 596
 Batári Gyula 797
 Bátoronyi Erzsébet Viola 1011
 Bazsó Gábor 597
 Beck Mihály 1027
 Behrens, Peter 605
 Beke József 793
 Békés Csaba 427
 Békésiné Wellisch Márta 3
 Belényesyné Sárosi Edit 210
 Beliczay Erzsébet 510
 Beluszky Pál 497, 723
 Bencze Géza 724
 Bencze Zoltán 95-97, 211-212, 269-271
 Benda Gyula 428
 Benda Judit 141, 213-215
 Bende Csaba 598-600
 Benedek Ágnes 548, 1053
 Benes Zsuzsa 1238
 Benza Károly 1111
 Bér Andor 768
 Berényi János 798
 Berényi Mária 30
 Berényi Zsuzsanna Ágnes 938, 1105
 Berlász Melinda 1191
 Berlioz, Hektor 1194
 Bernáth Gábor 769
 Berta József 799-800
 Bertalan Vilmosné 206, 272
 Bertényi Iván 28
 Bessenyei József 216
 Beszédes József 98-99, 119, 142

Bevilaqua Borsodi Béla 940
Bicskei Éva 1239-1242
Biernaczky Szilárd 929
Bihary Ferencné 1243
Bikki István 915
Biro, Ruth G. 362
Bíró-Sey Katalin 121
Blaskóné Majkó Katalin 1240, 1324
Bláthy Ottó Titusz 745
Bobula János 654
Bodoky Ágnes lásd Csanády Andrásné
Bodoky Richárd 845
Bodor Imre 689
Bodri István 429
Bódy Zsombor 2, 84, 363, 828
Bogya Sándorné 1244
Bogyirka Emil 515
Bojár Iván András 601
Bókay Árpád 31
Bolla Dezső 801
Bolvári Takács Gábor 1245
Bonta Mária Laura 516
Bor Ferenc 602-604, 1106
Boráros János 917
Borbándi Gyula 842
Borbíró Fanni 939
Bordács Miklós 843
Borhy László 203
Boros Géza 1107-1108
Boros Judit 1109
Boross Marietta 725
Borsányi Schmidt Ferenc 1245
Borus József 1054
Botka Ferenc 1035-1036
Bottlikné Kárász Aranka 1192
Bölcsics Márta 1037
Braham, L. Randolph 4, 12, 364
Brandt, Juliane 844
Brunszvik Teréz 1259, 1261-1262
Budai Balogh Tibor 143
Budáné Juhász Katalin 517
Bugán Adél 144-145
Burdack, J. 498
Buza Péter 31-32, 430, 518, 607, 940, 1110-1111
Buzinkay Géza 51, 324-325
Büchler Sándor 1312

C

Carless, Hugh 431
Carr, Jonathan 1193
Charbonneau, Francis 504
Chorin Ferenc 343
Cieger András 326

Colet, Tim 365
Csáki Tamás 605
Csáky Imre 914
Csanádi Gábor 432, 499-500
Csanády Andrásné Bodoky Ágnes 845
Csanak Dóra, F. 973
Csánki Dezső 994
Csaplár Ferenc 1038
Csapó Katalin 726
Császtvay Tünde 941-943
Csáth Géza 327
Cseh Gergő Bendegúz 1055
Cseh Mária 968
Csendes Péter 83, 85, 616, 627, 712-713, 762, 805-806, 817, 819, 827, 922-923, 935
Csengery Antal 962
Cserháti Endre 881
Csillag István 886
Csippán Péter 217
Csizmadia Zoltán 433
Csizmadia Zoltánné 433
Csizmady Adrienne 432, 499-500, 606
Csontó Sándor 727
Csontos János 507
Csorba Béla 550
Csorba Csilla, E. 974
Csordás Erika 519
Csordás Lajos 607-611, 777, 1037
Czaga Viktória 520-521, 1112, 1247
Czakó Adolf 793
Czére Andrea 975
Czeiter D'vid 731

D

Dalos László 522
Daróczy Szabó László 218, 273
Dávid Sándor 1331
Deák András Antal 305
Deák Ferenc 328
Dede Franciska 944, 1056
Deme Tamás 1248
Dénes József 219
Dénes Katalin lásd Forgácsné
Déry Tibor 1035-1036
Dienes, Gerhard M. 612
Dobos Krisztina 1249
Dobos Marianne 434
Dobrovits Mihály 274
Dohnányi-család 35, 582, 703
Dohnányi Ernő 1190, 1200, 1209, 1224
Domanovszky Sándor 802
Dombóvári Antal 523, 882, 1321
Domokos Mátyás 48

Donáth Péter 1250-1251
Dózsa Katalin, F. 74, 322, 337, 341, 345, 632, 792,
934, 945, 1104, 1113, 1165, 1167, 1176
Dörnyei Sándor 883-885, 976, 1252
Dövényi Zoltán 498
Draveczky Balázs 778-779
Droppáné Debreczeni Éva 977
Dudás József 440, 443
Dulovits Jenő 45
Duncan, Isadora 603
Dúzs István 1332

E-É

Ébli Gábor 1114
Eby, D. Cecil 366
Eckhardt Mária 1194
Edelsheim Ilona 383
Edison, Thomas Alva 355
Eiffel, Gustave 661
Einspach Gábor 1115
Eisemann György 1039
Eitelberger, Rudolf 1104
Ekler Dezső 613
Ekler Péter 978
Elekes Irén Borbála 1057
Élesztős László 979
Emed Alexander 886
Endrődi Anna 5, 100-102, 117, 121-128
Enyedi György 501
Eörsi László 435-447
Eőry Gabriella 86
Erdei Gyöngyi 15, 28, 93, 116, 157, 209, 211, 230,
245, 253, 281, 313, 324, 367, 764, 916, 946, 1005,
1116-1117
Ericson, Von J. 282
Erdősi Anikó 1118
Erki Edit 780
Ernst Lajos 1161-1162
Erős Ferenc 1028
Ertel, Christine 146
Estók János 328
Eszlár István 383
Eszterhay Nagy Gabriella 1253
Etényi Nóra, G. 275

F

Fábián László 1119
Fabinyi, Tibor 846
Fabó Beáta 67, 614-617
Fabó Edit 1058
Fábri Anna 947, 1040
Facsády Annamária 103, 147-151, 184

Fadgyas Gyula 913
Fallenbüchl Zoltán 6, 306
Faragó Tamás 304, 306-307, 312, 316, 319-320, 728
Farbaky Péter 618-621, 836-838
Farkas András 1028
Farkas Attila 622
Farkas Gábor Farkas 980
Farkas Gyöngyi 981
Farkas János László 334
Fazakas István 65
Fáy András 952
Fedák Sári 1197, 1203
Fehér Ildikó 1120
Fehér Katalin 1059-1060
Fehérvényi Mészáros Ágnes 875
Fehérvári Marcell 7
Fehérvári Zoltán 603, 623
Feinsilber Róbert lásd Róbert bácsi
Feitl István 1254, 1247, 1250, 1254, 1265, 1267, 1280,
1290
Fejérpataky László 1006
Fejős Zoltán 790, 972
Felkai Gábor 500
Fellner, Ferdinánd 612, 624
Fellner László 624
Felszeghyné Molnár Eszter 1255
Fenyő István 308
Fenyővári Béla 428
Ferenc József (Magyarország: király) 353-354
Ferenczy Endréné 967
Feszty-család 943
Fitz Péter 1163
Fleischer Tamás 502
Fodor Béla 524, 829, 862, 917-919, 982
Fodor Pál 276-277
Fónagy Zoltán 309, 625, 803-804
Forgácsné Dénes Katalin 368
Forrai Judit 329
Földes Miklós 525
Földesi Ferenc 278, 983
Földesi Margit 369
Földi András 793
Fraknói Iván 68-69
Fraknói Vilmos 1006
Francois, Louis 761
Francsek-család 44
Frank Gabriella 526
Frank Tibor 370
Fráter Zoltán 527-528
Frenkl Róbert 1256, 1333
Frisnyák Zsuzsa 805-806
Frojimovics Kinga 358, 371

Funk Pál lásd Angelo
Fülepp Kálmán 918
Fülöpp-Romhányi Beatrix lásd Romhányi Beatrix, F.

G

Gaál Károlyné Varju Vilma 33
Gabler Dénes 152
Gábor Eszter 529, 626-627
Gábor Zsuzsa 372
Gábrriel Tibor 8
Gádor Ágnes 1195
Gajáry István 729, 830-831
Gajdó Tamás 1196-1198
Gál Éva 628
Gál Vilmos 984
Galántai Csaba 985
Galgovics Tamás 1199
Gali Ágnes 969
Gall, Anthony 629
Gáll Imre 807-808
Galó Vilmos 630
Gálosfai Jenőné 530
Ganz Ábrahám 343
Garami Erika 310
Garbóci László 521, 532, 847
Gáspár Ibolya 1061
Gavlik István 531
Gazda István 330, 738, 887, 1029, 1062, 1249
Gécs Béla 730-733, 1063
Gelencsér Katalin, B. 948, 1348
Gellér Katalin 1121
Gelléri Mór 331
Gellért Lajos 533
Gera Mihály 49
Gérando, Félix de 1049
Geréb Anna 949
Gerelyes Ibolya 9, 104, 269-270, 283-285, 287-288, 294-295
Gergely András 332-333
Gergely Gábor 920
Gerle János 631-635
Gerő András 87, 334-337, 1122
Gerő Győző 3, 9, 26, 279-282
Gerster Kálmán 1155
Giergl-család 34
Gombóc Márta 1334
Gombos László 35, 1200
Gorka Tivadar 888-889
Gottlieb Ferenc 793
Gozsdu Manó 30
Gömör Béla 890
Gönczi Ambrus 50, 636

Gráberné Bősze Klára 986
Graeser Gizella 593
Granasztói Olga 739
Granasztóiné Györfly Katalin 1123
Grantner Jenő 1143
Granville, Johanna Cushing 448
Gregersen, Gudbrand 636
Grossmann, Alexander 373
Gurmai Éva 1201
Gül Baba 268
Gyáni Gábor 10, 88, 338-346, 351, 374-375, 490, 950
Gyarmati Gyöngyi 1124
Gyöngyössy Márton 1
Gyöngyösi Márton 105, 221, 1257
Győr Attila 891
Győrei Zsolt 1034
Györgyi Erzsébet 34
Györgyi-család 34
Győri László 11
Győri Péter 876-877
Győri Róbert 723
Győző Eszter 1125
Gyulai Ferenc 124
Gyulay Béla 1258
Gyürky Katalin lásd Hollné

H

Haader Lea 222
Haba Péter 670, 699
Hable Tibor 141, 153-155
Hadas Miklós 1335
Haggenmacher-család 343
Hain Péter 401
Hajdók Judit 637
Hajdú Virág 675
Hajós György 534-535, 734
Hála József 987
Haltenberger Samu 811
Hambuch, Richard 638, 1202
Hambuch, Wendel 242, 250-251, 296, 309, 536-537, 625, 638, 803-804, 840-841, 846, 936, 1084, 1202, 1204, 1212, 1226, 1314
Hámori Judit lásd Wagnerné Hámori Judit
Hámori Péter 892
Hanák Péter 334
Hangodi Ágnes 988
Hanny Erzsébet, H. 129, 989
Hansen, Theophil 1313
Hänsel, Alix 130
Hänsel, Bernard 130
Haraszti György 1126
Haraszti Miklós 449

Harcza Tiborné 1259
Haris Andrea 650, 662, 1136, 1141, 1180
Harrach Erzsébet, C. 639
Harsányi László 1260
Hársas Oszkárné 1255
Hauszmann Alajos 634
Havas Zoltán 156
Havas Katalin 1168
Havel Lipót 29
Hegedüs József 921
Hegedüs László 735
Hegedüs Péter 640
Hegyi Klára 283-284
Hegyi Mátyás 1336
Hegyiné Déri Erzsébet 74
Heiszler Vilmos 951
Helgert Imre 538
Helmer, Hermann 612
Heltai Ferenc 918
Heltai Gyöngyi 1203
Heltai Jenő 1034
Hermann Róbert 311
Herczegné Székely Anita 539
Herzog M. L. 766
Hetényi Varga Károly 848
Hídvégi Violetta 75, 922-924
Hild János 698
Hintalan Albert 893
Holcsik Ferenc 990
Holl Imre 223-224
Hollné Gyürky Katalin 16, 23, 106
Holló Szilvia Andrea 34, 67, 107, 111, 114, 131, 229,
248, 265, 342, 540, 618, 641, 720, 945-946, 969, 987
Hollós Lajos 1204
Hollósy Kornélia 956
Horgas Judit 376
Horler Miklós 225
Hornják Mária 1064, 1261-1262
Horthy Miklós 390, 392
Horváth Cecília 377
Horváth Gergely Krisztián 6
Horváth György 35
Horváth István 1006
Horváth J. András 925, 991
Horváth László András 131
Horváth M. Attila 102, 122, 132, 141
Horváth M. Tamás 509
Horváth Miklós 450-452
Horváth Sándor 363, 453, 464, 488
Horváth Zoltán 849
Horváth Zsolt 933, 950, 970, 1001, 1013, 1337
Horváth Zsolt K. 318, 550, 729, 862, 916, 970

Hoványiné Nádassy Eszter 894
Hubay Jenő 1200
Hunfalvy János 541
Hunyady György 1030
Husz Ildikó 432
Huszi Zoltán 1205

I

Illyés Gyula 1045
Imre Györgyi 1242
Irás Katalin 1206
Írásné Melis Katalin 226-231, 285
Iványi János 821, 1127
Izsák Éva 70
Izsó Miklós 1106

J

Jahn-Brandenstein, Maria 85
Jakab Ferenc 895
Jakab László 883
Jákó Péter 896
Jalsovsky Katalin 51, 1128
Jankó Annamária 981
Jankó János 987
Jankovich Miklós 1138, 1151
Jankovich Valéria 642-645
Janny Gyula 900
Jánosi Zoltán 1207
Jánoska Antal 52
Járó Márta 107
Jásperné Nagy Melinda 1263
Jászai Mari 1197, 1208
Jávorszky Ernőné 1264
Jobbágyi Gábor 454
Jócsik Lajos 36
Jókai-család 943
Jónás Károly 992-993
Joó Ernő 736
Juhász Attila 378
Juhász Gyula 646
Juhász Katalin 533
Juhász Zsoltné 809
Justh Zsigmond 944

K

Kaba Eszter 952
Kaba Melinda 157
Kaczér Illés 317
Kádár Gábor 12
Kadlecovits Géza 542, 1129
Kajetán Endre 89
Kalakán László 543

Kalavszky Györgyi, B. 538
 Kálicz-Schreiber Rózsa 5
 Kalla Zsuzsa 953
 Kalmár Ella 832, 1265
 Kalmár János 647
 Kálniczky László 994
 Kánya Emilia 856
 Kanyar József 13
 Kanyó Ferenc 532
 Kapronczay Károly 897-899, 1266
 Karacs Ferenc 53
 Karády Katalin 1197
 Karády Viktor 1267-1268
 Kárász Aranka lásd Bottlikné
 Karasszon Dénes 900
 Karinthy Frigyes 38
 Karner Katalin 726, 740
 Károly (Magyarország: király) IV. 390
 Kárpáti Zoltán 155, 206, 232-234
 Karsai László 4
 Karsay Orsolya 235, 240, 278, 966, 983
 Kassák Lajos 1038, 1077, 1214
 Kasselik Ferenc 701
 Kaszab Ákos 648
 Kasztner Rezső 364
 Katsányi Sándor 995-1001
 Katona Csaba 810
 Katus László 954
 Kazinczy Ferenc 1044
 Kecskés Gusztáv 455
 Kecskeméti Kálmán 1130
 Kékesi Istvánné 1269
 Kelecsényi, Ágnes 1002
 Kelemen Anna 1125
 Kelemen Éva 1209
 Kelemen Gábor 477
 Kelényi Béla Ottó 982
 Kelényi György 649-650
 Keller László 799-800
 Kemény István 456
 Kemény Mária 651
 Kende Éva 379
 Kendrey Gábor 1031
 Kengyel Ákos 652
 Kenyeres István 236
 Kérdő Katalin 158-160
 Kerékyártó Györgyné 1270
 Kerényi Ferenc 1041, 1210-1211
 Keresztély Krisztina 503-504, 926-927
 Keresztessy Csaba 653
 Keresztury Dezső 1299
 Keszthelyné Mányi Ildikó 986
 Khernl Antal 793
 Kincses Károly 1131-1132
 Kincses Katalin Mária 347-348
 Király Péter 14, 237, 1065
 Kirschner Béla 811
 Kis Domokos Dániel 955
 Kisfaludi Strobl Zsigmond 1185
 Kiss Bori 21, 25, 346, 779, 858, 916, 933, 950, 970, 1001, 1013
 Kiss Csilla 956
 Kiss Éva 741
 Kiss Jenő 1001
 Kiss Noémi 1133
 Kiss Marianna 1134
 Klemm László 1212
 Klósz György 54-56, 1133
 Knight, George 867
 Kocsis Tibor 1338
 Kocsisné Koloszárné Judit 850
 Kocsy Anikó 1066
 Kodály Zoltán 1220
 Kogutovitz Manó 72
 Kohen I. I. 766
 Kohner Adolf 1149
 Kolta Magdolna 1131, 1135
 Koltai Tamás 1213
 Koltay Gábor 1217
 Komárik Dénes 593, 1136
 Komáromi Sándor 1042
 Komoróczy Géza 544
 Konok Péter 1137
 Konrád György 457
 Konrád Miklós 1043
 Kopányi Mihály 921, 928
 Koppány Péter 1271
 Koroknai Ákos 742
 Kós Károly 629
 Kósa Judit, N. 108, 822-823
 Kósa László 743
 Kosáry Domokos 312
 Kossuch-család 32
 Kossuth Lajos 315
 Kossuth Lászlóné 315
 Kótai József 1138
 Kótai Katalin 1003
 Kovács Ábrahám 851
 Kovács Anna 349, 545, 654, 852
 Kovács András 833
 Kovács Bálint 853
 Kovács Dezső 1139
 Kovács Endre 191
 Kovács Eszter 109, 158, 286

- Kovács József, Ö. 2
 Kovács Gergely 854
 Kovács Gyöngyi 1, 212, 216, 219-220, 231, 252, 269-270, 283, 287-288, 294-295, 297
 Kovács László 957, 1249
 Kovács Róbert 927
 Kovács Tamás 380
 Kovács Zoltán 498, 505-506, 1236
 Kovalcsik András 1140
 Kovalcsik József 958
 Kovács Albert 546-547
 Kozma Károly 793
 Kozmáné Oláh Júlia 744
 Kökény Sándorné 1272
 Könyves Tóth Kálmán 996
 Körmöczi Katalin 655
 Körner Zsuzsa, F. 656-658
 Körösmezei András 745
 Körtvélyesi Erika 855
 Kóvágó Péterné Szentirmai Katalin 27
 Kóvágó Sarolta 1067, 1214
 Kövér György 37, 90, 350-351, 490, 746, 766
 Köves József 1068, 1075
 Krász Lilla 313
 Kraszkó Zita 659
 Krausz Poldi 777
 Krausz Simon 618, 673, 766
 Krämlí Mihály 747
 Kresz Géza 892
 Kristóf Attila 1069
 Krizsán Sándor 812
 Krómer Ágnes 1004
 Krúdy Gyula 325, 528, 1039
 Kruppa Gábor 660
 Kubinszky Mihály 661
 Kubinyi András 1, 17, 238
 Kucsman Árpád 1273
 Kukely György 723
 Kuklay Antal 1141
 Kulcsár Erzsébet 15
 Kuli Ferenc 1269
 Kurecskó Mihály 458
 Kutas Emilné Podmaniczky Márta 42
 Kuthy Lajos 965
- L**
- Laczkó János 880
 Ladányi János 432, 833, 1274-1277
 Lahav, Jehuda 381
 Lajos Attila 382
 Lakatos Artúr 737
- Lakatos Miklós 1032
 Lampert Rózsa 1142-1143
 Láng Orsolya 161-173
 Lantos Antal 548-549
 Lassányi Gábor 174
 László Judit 662
 László Ferenc 856
 Lázár Balázs 314
 Lebegyev Judit 180
 Lechner Ödön 635
 Lepel Adrienn 663
 Létay Miklós 1005
 Libbert, Jürgen 1215
 Licskó Gabriella 383
 Liedemann-család 37
 Lipp Mónika 1144
 Lipták Dorottya 1070
 Liszt Ferenc 1215
 Locsmándi Gábor 607
 Lónyai Menyhért 352
 Losert, H. 282
 Lotz Károly 1102
 Lőrincz Róbert 1339
 Lővei Pál 208
 Lueger, Karl 932, 934
 Lugosi András 318, 356, 550, 729
 Lugosi László 54-58, 585
 Lukács Anikó 76
 Lukacs, John 384
 Lukácsy Sándor 1073
 Lukáts János 1006
 Lukovich Tamás 507-508
 Lutz, Carl 373, 411
- M**
- Madarassy Orsolya 175
 Madas Edit 1072
 Maderspach Károly 795
 Magyar Bálint 1216
 Magyar Erzsébet 551
 Magyar István 1278
 Magyar Károly 16, 91, 239, 287-288, 552
 Magyar Márius 176
 Mahler, Gustav 1193
 Mai Manó 1131
 Major Gyula 553
 Majoros József 1217
 Mandl Erika, N. 1071
 Mann Miklós 1279-1281
 Mányai Csaba 664
 Mányai István 665-666
 Mansfeld Péter 422, 436, 440

Márai Sándor 385
Márfai Árpád 770
Markója Csilla 1177
Márkus Eszter 1282
Márkus József 918
Marosi Ernő 667
Maróti Géza 1187
Marótyz Kata 633
Martinkó József 554
Márton András 177-180
Marton Erzsébet 17
Masát, András 386
Mátéffy Balázs 668
Máthé Gábor 1283
Matits Ferenc 669
Mátraházi Zsuzsa 1007
Mátray Gábor 1006
Matuz Edit, D. 171
Mattyasovszky Zsolnay Tamás 1145-1146
Mazur, Zygmunt 362
Medgyaszay István 677
Mednyánszky, László 1170, 1177
Méhes, Márton 386
Melega Tiborné 1270
Merczi Miklós 813
Merényi Hajnalka 59
Merényi László 624
Merényi-Metzger Gábor 38-39
Messik Miklós 748
Mester Éva 1147
Mészáros István 857
Mészáros György 555
Mezei Ottó 1284
Mihailich Győző 796
Mihályi Balázs 378
Miklós Zoltán 1285-1287
Miklóssy Endre 92
Miklya Luzsányi Mónika 387
Mikola Sándor 1249
Mikonya György 1288
Mikó Árpád 240-241
Mikus Károlyné 749
Miltényi Miklós 814
Miskolczy Ambrus 960
Mohácsi Gergely 901, 1340
Molnár Adrienne 420
Molnár Antal 289
Molnár Gál Péter 1148
Molnár Judit 358, 371
Molnár László 771-774, 815
Molnár Zsuzsanna 459
Molnos Mária 477

Molnos Péter 1149
Monok István 241, 264, 1008-1010, 1072
Montgomery, John F. 370
Morvai Zsuzsanna 1074
Morvay Endre 1150
Mosel József 919
Mravik László 1151
Murányi Gábor 1068, 1075
Murárik Ferencné 1289
Müller Ildikó 1290
Müller R. 193
Müllner Jenő 781

N

Nádas Péter 1131-1132
Nagy Anikó, S. 242
Nagy Balázs 281
Nagy Béla 1341
Nagy Gábor 670-671
Nagy Ildikó 1152
Nagy Imre 467, 470
Nagy István 1291
Nagy László 1292
Nagy Levente 110
Nagy Margit 111, 181
Nagy Márta 656
Nagy Péter Tibor 1293-1294
Nagy Sándor 18
Nagy Veronika 672
Nánay István 1218
Naszladi Attila 902
Négyesi Lajos 538
Némedi László 903
Nemes Erzsébet 1003, 1011
Nemes Marcell 1153-1154
Nemes Tamás 782
Nemeskürty István 290
Németh András 1288, 1295-1296
Németh György 904
Németh István 1153-1154
Németh László 1297
Németh Marietta 556
Németh Margit 182
Neumann János 1249
Neuschloss Ödön 628
Nordau, Max 1093
Novacsek Vojnics Kornél 858
Novák Attila 460
Novák Béla 961
Novák Károly 893
Novák Zoltán 461
Nöpauer Mátyás 590-591
Nyékhelyi Dorottya, B. 243

O

o.e 359
Okrutay Miklós 673
Oláh Júlia lásd Kozmáné
Ónody Lajos 487
Orlowski, Leo 415-416
Oross András 71
Orosz Lajos 1298
Osgyán Edina 905

P

Pajkossy Gábor 315
Pajor András 1076
Pákei Lajos 1313
Pákh Albert 1066
Paksa Rudolf 1299
Palasik Mária 1300-1301
Pallai Katalin 928
Pálosi Judit 737
Pándy Tamás 557
Pankovits József 462
Papp Adrienn 97
Papp Gábor György 423, 1155
Papp Gábor Zsigmond 425
Papp Mária 1302
Papp Tímea 244
Papp Zoltán 906
Pappné Bodai Katalin 1303
Pappné Vőneki Erzsébet 533
Pattantyús Á. Miklós 112
Pavletitsné Egressy Mária 1304
Pedrazzini, Jean-Pierre 1169
Pedroni Emma Anna 77, 1305-1306
Péhl Gabriella 558
Pekár Zsuzsa 40
Perczel Anna 559
Perger Éva 509, 929
Perjés István 1236
Persovits József 72
Pestessy József 907
Péter Miklós 1307
Peterdi Vera 41
Pethő László 1238
Pető Andrea 388
Pető Mária 133, 674, 908
Pílinyi Péter 531, 560
Pintér Endre 859
Pintér István 1077
Pintér János 1012
Pintér Tamás 463
Pittaway, Mark 464
Plank Ibolya, Cs. 675

Póczy Klára 183-185
Podmaniczky Frigyes 42
Pogány Ágnes 389, 750
Pogány György 1078-1079
Polcz Iván 1033-1034
Polyák Andrea 834
Pongrácz Gergely 465
Popovics, Mihailo 292
Pótó János 1156-1157
Pötzner Ferenc 676-679
Prakfalvi Endre 860
Preisich Gábor 680
Prepuk Anikó 1080
Pressburger, Giorgio 561
Prohászka László 1158-1159
Prohászka Ottokár 1156
Prokopp Mária 245
Pulszky Ferenc (Pulszky-család) 945, 959

R

Rackebrandt, Wolfgang 386
Rácz Attila 751
Rácz Miklós 113
Ráday Mihály 555, 681-683
Rainer M. János 453, 466, 475, 486-487, 489
Raj Tamás 293
Rajk Judit 684
Rajk László 467
Rákóczi Ferenc 348-348
Rákóczi Margit 738, 775
Rákosné Varga Edit 1315
Rappai Zsuzsa 59
Ráth Károly 918
Ráth Mór 1096
Rátz László 1249, 1308
Rédey Pál 13
Redő Ferenc 103
Rédey Judit 783
Regős Péter 562
Reményi László 100, 129, 134, 139, 155, 160
Remete Szent Pál 863
Remete László 1013
Rennerné Várhidi Klára 1219
Rév Endre 1309
Ridovics Anna 171
Ring Orsolya 685
Ripp Zoltán 466
Ritoók Pál 675, 686-687, 1160
Róbert bácsi 878
Rohbock Lajos 57, 541
Rojkó Annamária 861
Róka Enikő 1161-1162, 1220

Ronyecz Annamária 1310
Romhányi Beatrix F. 220-221, 234, 239, 246
Romsics Gergely 390
Romsics Ignác 467
Róna Tivadar Aurél 43
Róna család 43
Rostás Péter 93, 688
Rózsa György 60
Rozsondai Mariann 290, 973, 1096
Rubóczki Erzsébet 604
Rudnyánszky Pál 624

S

Saáry Éva 61
Sabján Tibor 294-295
Sági Erzsébet 909
Sági Zenina 1311
Ságvári Endre 397
Salamin András 563, 816
Salamon István 1081-1082
Salamon Konrád 470
Saly Noémi 44, 48, 689, 784-788, 1044
Samu Nagy Dániel 962
Sándor P. Tibor 25, 346, 779, 858, 862, 970, 1001, 1013
Sándor Pál 651
Sántháné Antal Sára 19-22, 1014
Sarbak Gábor 863
Sárközi Mátyás 471
Sárosi Bálint 1221
Sasfi Csaba 6, 10, 84, 329, 389, 758, 830, 834
Sasvári Edit 1163
Saxlehner-család 39
Sávoly Pál 793
Schedius Lajos 856
Scheer Márta 510
Schmidt Mária 1015
Schmitt Péter 1083
Schneller István 690-691
Schulek Frigyes 1106
Schwalm Edit, Cs. 34, 107, 114, 131, 229, 248, 265, 342, 618, 945-946, 987
Schwarcz Katalin 23
Schweitzer Gábor 1312
Sebestyén Péter 391
Sebestény Sándor 353
Sebők János 392
Sedlmayr János 692
Seifert Tibor 564
Seipel, Wilfried 333, 335, 344, 620, 631, 791, 932, 1103, 1117, 1121, 1166, 1175
Selmeczi Pálma 1016

Semsey Viktória 62
Seper Kajetán 574
Seres Attila 393
Seressné Döller Márta 752
Serfőző Szabolcs 836-838
Sestini, Domenico 908
Siklós Olga 1216
Siklós Zsuzsa 864
Siklóssy László 78, 693
Simon István 472
Simonffy Krisztina 753
Sina György 305, 574
Sinkó Katalin 694
Sipos András 83, 616, 627, 712-713, 762, 805-806, 817, 819, 827, 930-935, 922, 989, 991, 994, 1250, 1254, 1265, 1267, 1280, 1290
Sipos Mihály 754-756
Sipos Péter 1342
Sisa József 695, 1164-1165, 1313
Sitkei Gyula 757, 824-825
Smola, Franz 1166-1167
Sohajda Ferenc 318, 356, 550, 729
Sólyom Attila 839
Somkuti Gabriella 1017-1019
Soóky Andrea 1228
Soós István 296, 914, 936, 1084, 1314
Soós Mihály 473
Söptei Péter 246
Spacek Katalin 865
Spekner Enikő 247-249
Spiegler László 394
Spira György 316
Standeisky Éva 474-475, 963, 1045
Stefka István 476
Stein Aurel 1002
Sternegg Mária 900
Stiifter, Christian 949
Stockné Horváth Mária 1020
Strelisky Lipót 1099
Strobl Alajos 1168
Stróbl Mihály 1168
Südfeld, Simon Gabriel 1093
Stein Aurél 1002
Stefka István 475
Suba János 565
Sudár Balázs 268
Supka Géza 1051
Susa Éva 477
Sükösd László 895
Sümegei György 61, 1130, 1169-1170
Svéd László 395-397, 1085

SZ

Szabados Mónika 1315
Szablik István 797
Szablyár Péter 822-823
Szabó Ádám 151, 202
Szabó Ágnes 279
Szabó Csaba 478, 521, 817
Szabó Dániel 353
Szabó Ervin 999
Szabó György 910
Szabó Illés 696
Szabó József 73, 567
Szabó Katalin 1086
Szabó Margit 566
Szabó Miklós 1316-1319
Szabó Tibor 567
Szakadát István 479
Szakolczai Attila 480
Szalai Anna 303, 317
Szálka Irma 914, 1320
Szállási Árpád 826
Szamos Rudolf 481
Számvéber Norbert 398-399
Szántai Károly 911
Szanyi Dezső 1321
Száray Miklós 532
Szász Miklós György 57
Szarka Klára 1171
Szatmári Judit 866
Szebeni Andrea 715
Széchenyi Ágnes 1087
Széchenyi Ferenc 1009
Széchenyi István 85, 305
Szécsey István 800
Szedlmajer László 818
Szegedi Péter 1343-1345
Szegő Dóra 697
Szegő György 568, 697-699
Székács József 856
Székely Anita lásd Herczegné
Székely György 15
Szelényi Iván 457
Szelke László 664
Szélpál Árpád 1067
Széman Richárd 569
Szemere Pál 1044
Szénásy József 912
Szende Árpád 700
Szende Katalin 250-251
Szendi Emma 964
Szentesi Edit 701
Szentgyörgyi Ákos 570

Szentirmai Katalin lásd Kővágó Péterné
Szepes Erika 571
Szerencsés Károly 472
Szeszlér Vera 702
Szigethy Emma 1088
Szigethy Gábor 482-484, 1222
Szij Rezső 1172
Szijártó Zsolt 790
Szijj Jolán 981
Szilágyi Ernő 460
Szilágyi György 878
Szilágyi Márton 1223
Szilárdfy Zoltán 1173
Szilas Gábor 119, 135, 169
Szirányi Gábor 1195
Szirmai Krisztina 109, 186-192
Szita Szabolcs 400-409
Szlabeyné Szentés Melinda 703, 1224
Szontagh Pál 1322
Szögi László 1021, 1323
Szőke Annamária 1240, 1324
Sztehlo Gábor 387
Szu Annamária 24, 166, 171
Szulovszky János 758
Szűcs Ildikó 485
Szvoboda Dománszky Gabriella 1174-1176

T

Tahi-Tóth Ilona 704
Takács Ferenc 572
Takács Péter 1283
Takácsné Bolner Katalin 573
Tallián Tibor 1225
Tamás Bertalan 867
Tamás Henrik 1177
Tamási Judit 252
Tandori Dezső 373
Tarnói László 1226
Tatai Mária 705
Tatár Babett 877
Téglás Tivadar 574
Teke Zsuzsa 253
Temesi Sándor 759
Terei György 98-99, 254-255
Than László 1111
Than Mór 1102
Thék Endre 748
Timár Árpád 1178
Timár Katalin 1241
Timon Kálmán 706
Tischler János 486-487, 1346
Tóbiás Áron 1089-1090

- Toldy László 989
 Tomasz Jenő 1252
 Tombác Endre 510
 Tomcsányi Zsuzsanna 993
 Tomsics Emőke 51
 Tomka Béla 760
 Topál Judit 193-194
 Torbágyi Melinda 103
 Torma Tamás 707
 Tornallyay Zoltán 630
 Törönyi Zsuzsanna 371
 Tóth Anikó 256-257, 297-298
 Tóth Ágnes 708-709, 761
 Tóth Áron 1179
 Tóth Árpád 25, 318, 937
 Tóth Endre 151, 185, 202
 Tóth Eszter Zsófia 79-80, 488-489
 Tóth Ilona 438-439, 454
 Tóth István 1119
 Tóth István György 868
 Tóth Krisztina 869
 Tóth László 1325
 Tóth Norbert, C. 258
 Tóth Sándor 1180
 Tóth Vilmos 575-579
 Tóth-Barbalics Veronika 1091
 Törley József 718
 Török Bálint 410
 Török József 870-871
 Trenk Miklós 789
 Tschuy, Theo 411
 Tuli Andrea 1347
- U**
 Ujvári Gábor 195
 Ujvári Hedvig 1092-1093
 Ungár Richárd 412
 Ungváry Rudolf 1022
 Ungváry Krisztián 413-414
 Urbán Aladár 319, 1094
 UROŠEVIĆ, Danilo 580
 Ürmös Lóránt 355
- V**
 Vadas Ferenc 75, 225, 591, 593, 619, 623, 626, 628, 632, 646, 651, 701, 710-714, 762, 819, 827, 831, 1106, 1123, 1150
 Vadas József 763
 Vadasi Jankovich Miklós lásd Jankovich Miklós
 Vadász György 645
 Valuch Tibor 81-82, 351, 388, 423, 428, 454-455, 478, 485, 490-491
 Vámos Éva 764
 Vámos Péter 196
 Váradi Júlia 613, 691
 Varga Balázs 1181-1182
 Varga E. László 415-416
 Varga Edit lásd Rákosné
 Varga Ferencné 581
 Varga Károly lásd Hetényi-Varga Károly
 Varga László 492, 1047
 Vargha Mihály 607
 Varju Kálmán 33
 Varju Vilma lásd Gaál Károlyné
 Várkonyi Ágnes, R. 582
 Várkonyi Nándor 583
 Várnai Péter 872
 Várnai Vera 63
 Vasadi Péter 293
 Vásárhelyi Judit, P. 1023
 Vass Erika 790
 Vass Gergely 767
 Vécsey Esther 1145
 Végh András 64, 159, 259-262, 294-295, 715, 1024
 Végh Katalin, K. 1024
 Veres András 1048
 Vértes László 913
 Veza Gábor 909
 Vica kisasszony 569
 Viga Gyula 34, 107, 111, 114, 131, 229, 248, 265, 342, 618, 945-946, 987
 Viczián János 1326
 Villám Judit 993
 Villányi György 990
 Vincze János 493
 Vincze-Tiszay Gabriella 493
 Virág Benedek 689
 Virág Rita 1095
 Virág Zsuzsanna, M. 136
 Vita László 1270
 Vitális György 73
 Vizi E. Szilveszter 899
 Víz László 820, 1183
 Vizi E. Szilveszter 899
 Voit Krisztina 1025, 1096
 Vokony Éva 879
 Volnhoffer János 1120
 Vonyó József 954
 Völgyesi Orsolya 965
 Vörös Béla 1292
 Vörös Boldizsár 356, 417
 Vörös István 137, 263
 Vörös Károly 320
 Vörösmarty Mihály 1073

W

Waffenschmidt Jánosné 765
 Wagnerné Hámosi Judit 1289
 Wahrman-család 37
 Wallenberg, Raoul 362, 367, 368, 382-383, 386, 402, 406
 Wehli Tünde 264
 Wehner Tibor 1184-1185
 Weingand és Köpff 739
 Weiner Leó 1191
 Weinmann Éva 418
 Weiss Arthur 404
 Wiessner, Reinhard 506
 Winkelmayr Zoltán 50
 Wellisch Márta lásd Békésiné
 Wigner Jenő 1249
 Wolfner József 1170, 1186
 Wollák Katalin 114
 Wotzasik-család 766

Y

Ybl Miklós 633, 68, 1150

Z

Zádor Judit 115-116, 265, 299-301
 Zalai Kovács Éva 1026, 1327
 Zalaváry Lajos 716
 Zászkaliczky Péter 1227
 Zeidler Miklós 1187, 1348-1349
 Zeke Gyula 94, 791-792
 Zielinski Szilárd 734
 Zilahy Lajos 36
 Zinner Tibor 494
 Zlinszky János 900
 Zolnay Vilmos 988
 Zoltán Zoltán 873
 Zórád Ernő 65, 1140
 Zöldi Gergely 1228
 Zsidi Paula 27, 114, 117, 138-139, 165, 184, 195, 197-204
 Zsidi Vilmos 1021, 1328-1329
 Zsigmond János 577-578, 584
 Zsoldos Attila 266
 Zsömböly Sándor 809

Sára Antal

AUSGEWÄHLTE BIBLIOGRAFIE DER GESCHICHTE VON BUDAPEST 2002-2004

Unsere Budapest-Bibliografie verzeichnet eine Auswahl der wichtigsten Neuerscheinungen – Monographien, Aufsätze aus Sammelbänden, Jahrbüchern und Zeitschriften – die von 2002 bis 2004 über die Geschichte unserer Hauptstadt erschienen. Seit 1991 veröffentlichen wir schon die vierte, ausgewählte stadtgeschichtliche Bibliografie, die unter Nutzung der Datenbank der Budapest Sammlung und als deren Ergänzung entstand. Sowohl die alltägliche Praxis der Referenz- und Informationsdienste und als auch die Rückmeldungen der Bibliotheksnutzer bestärkten uns in der Überzeugung, daß in Ausbildung und stadtgeschichtlicher Forschung Bedarf an der Zusammenstellung der Literatur der jüngeren Vergangenheit besteht. Die stadtgeschichtliche Budapest-Bibliographie von 1991 bis 2001, die außer dem Material der drei bibliografischen Sammlungen die Ergänzung mit bibliografischen Daten aus drei weiteren Jahren enthält, steht online zur Verfügung und kann von der Homepage der Budapest Sammlung der Hauptstädtischen Ervin Szabó Bibliothek <http://www.fszek.hu/bibliogr/> (im Format HTML und RTF) frei heruntergeladen werden.

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR A SAJTÓ TÜKRÉBEN 2002–2004

KÖNYVTÁRAINK ÉPÜLETEIRŐL

1. BACSÓ Borbála: A FészEK felújítása és bővítése = Renovation and expansion of the FészEK. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. = Octogon 2002. 1. 36-38. ill.
2. NEDBÁL Miklós: Belsőépítészeti elismerés: az idén a FSZEK belső terét ítélte legjobbnak a szakma. = Magyar Nemzet 65. 2002. jan. 24. Pest-Buda mell. 22.
3. HEFKÓ Mihály: Tobzódás helyett harmónia. Életfelfogás anyagban, színben, formában. [Riporter] Székely Anna. = Heti Válasz 2002. febr. 15. 50-51. ill.
4. Kórház és könyvtár épülete is részesült építészeti díjban. = Metro 2002. ápr. 11. 6. A Figyelő Építészeti Díj átadása. Lásd még = Népszabadság 2002. ápr. 11. 35.
5. SZENTPÉTERI Márton: Szabadpolcozás. = Magyar Narancs 14. 2002. máj. 30. 32-33.
6. HEFKÓ Mihály: Tér funkció harmóniája. Beszélgetés Hefkó Mihály Ybl-díjas belsőépítésszel. [Riporter] Szigethy Ágnes. = Házépítés 2002. máj.-jún. 4-7. ill.
7. JAKAB Csaba - SÓRON László: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár rekonstrukciója és bővítése 1998-2001. = Magyar Iparművészet 2002. 3. 2-9. ill.
8. TITTEL Johanna: Könyvtár a bálteremben. = West Trend Magazin 2. 2002. tavasz, 62-64. ill.
9. KRASZKÓ Zita: Báltermekből közkönyvtár: a volt Wenckheim-palota. = Szalon 6. 2002. 2. 42-47. ill.
10. SZEGŐ György: Fenntartható fej: Figyelő Építészeti Díj 2001. Building prestige: Figyelő Architecture Prize 2001 = Atrium 2002. 3. 34-39. ill.
11. A FSZEK központi épülete. Átadták a Pro Architectura Díjakat. = Alaprajz 9. 2002. 8. 7. ill.
12. SZÁVAI Iлона: Ahol sárkányok vigyáznak álmainkra. (sz.i.). = Fordulópont 4/1. 2002. (15.) 76-78. Gyermekkönyvtár a központban.
13. TORDAY Alíz: Díjazott építések: az Év belsőépítésze 2001. díj. = Új Építészműhely 2002. 34-35. Hefkó Mihály és Jakab Csaba belsőépítések.
14. HEFKÓ Mihály: Tér funkció harmóniája: beszélgetés Hefkó Mihály Ybl-díjas belsőépítésszel. [riporter] Szigethy Ágnes. = Házépítés 6. 2002. 3. 4-7.
15. BENDE Csaba: A budapesti Wenckheim-palota műemléki helyreállítása, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár felújítása és bővítése. = Műemlékvédelem 46. 2002. 6. 360-363. ill.
16. HEGEDŰS Péter: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának rekonstrukciója és bővítése. = Műszaki Tervezés 42. 2002. 6. 2-17. ill.
17. SCHÉRY Gábor: Pro Architectura-díjasok, 2002. = Műszaki Tervezés 42. 2002. 6. 2-3. Hegedűs Péter.
18. HEGEDŰS Péter - HEFKÓ Mihály: A könyvtár a tervező szemével: az építészeti terek, mint a csábítás eszközei. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. 2002. 10/11. 401-404.
19. MALLOWS, Lucy: Turning the pages: the historic Metropolitan Ervin Szabó Library has an elegant new park to adorn the square of the same name. = Bp. Sun 10. 2002. dec. 5. mell. I. Szabó Ervin tér és a könyvtár.
20. HEGEDŰS Péter: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának rekonstrukciója és bővítése. = Árkád 3. 2003. 1. 4-8. ill.
21. GULYÁS Judit: Könyvek a térben: szövegek tárházai - a könyvtárak. = Intérieur 5. 2003. 1. 92-95. ill. Központi Könyvtár.
22. [VAJDA Kornél]: Europa Nostra-díjas a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 12. 2003. 9. 14-15.
23. SZIGETHY Ágnes: Az „Oszkár-díjas” könyvtár: kitüntették a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárat. = Házépítés 7. 2003. 4. 11-13. A Nemzetközi Ingatlan Szövetség (FIABCI) nívódíja.
24. Magyar ingatlanfejlesztő sikerek: két első díj a FIABCI-Kongresszuson. = Ingatlan és Befektetés 6. 2003. 11. máj. 29. 13. A Nemzetközi Ingatlanszakmai Szövetség első díját kapta a Központi Könyvtár felújítása.
25. SZENTPÉTERI Márton: A könyves-polcok illúziójával: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új fiókkönyvtára a Péceli úton = Library building: the new deposit of Ervin Szabó Library of Budapest, Rákócscsaba. = Octogon 2004. 5. 10-

11. ill. Péceli út 232. (XVII.) Épült: Hegedűs Péter és Vargacs Csaba terve szerint.
26. KAPY Jenő: Könyvtár - épület: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új fióképülete, Rákoscsaba, Péceli út. = Új Magyar Építőművészet 2004. 5. 9-13. ill.
27. FERCH Magda: Palotakönyvtár: három Europa Nostra-díjat kapott az idén Magyarországon. = Magyar Nemzet 2003. szept. 13. 33. ill.
28. Díjhalmozó budapesti középületek. Nemzetközi elismerést kapott a Szabó Ervin könyvtár, a Mammut, a Dorottya udvar és a Millenáris park. = Magyar Hírlap 2003. jún. 2. 13.
29. S. G.: Díj a Szabó Ervin Könyvtárnak. = Népszabadság 2003. aug. 27. 6. Az Európa Nostra díj átadása. Lásd még Könyvtári Levelező/lap 2003. 9. 38.
30. GAVLIK István: A Wenckheim-palota története: aranyszalonban a Budapest Gyűjtemény. = Városunk 7. 2004. 3. 10-11. ill.
31. BUJÁK Attila: Kálvin tér. = 168 óra 16. 2004. 41. 45-47. ill. A könyvtár és környéke.
32. Europa-Nostra Preis für Szabó-Ervin-Bibliothek. = Neue Ztg. 47. 2003. 35. aug. 29. 1.
33. Oscar-díjas magyar épületek: június elején adták át a Nemzetközi Ingatlan Szövetség (FIABCI) nívódíjait. esb. = Házépítés 7. 2003. 3. 42.
34. TÖRÖK András: Simplicissimus Budapestje: avagy gyorstalpaló tanfolyam felfedező hajlamú kezdő bennfenteseknek. = Koktél 2. 2004. 5. máj. 46-47. A központi könyvtár és környéke.
- KÖNYVTÁRAINK MUNKÁJÁRÓL - 2002
35. FODOR Péter: Értékmérés és értékörzés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban. = Honismeret 30. 2002. 2. 16-19.
36. BALOG János: Gondolatok a könyvtárban: nemcsak szép, okos is. = Találkozások 6. 2002. 2. 38-39. ill. Uo. GULLNER Dóra. A Különlleges tudakozóról. p. 40.
37. KLINDA Mária: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1601 előtti nyomtatványainak katalógusa BCB Cat = Catalogus librorum ante 1601 impressorum, qui in Bibliotheca Civitatis Budapestiensis asservantur : (BCB Cat.) / k; [közread. a] Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár. Bp.: FSZEK: OSZK, 2001. XXXVI, 761 p. ill. ism. SZELESTEI N. László. = Magyar Könyvszemle 118. 2002. 2. 208-209.
- ism. R.[ADÓ] V.[irág] = Népszabadság 2002. febr. 13. 29.
38. KLINDA Mária: Ósnyomtatványok, antikvák katalógusa: beszélgetés Klinda Máriaival. [riporter] Csokonai Attila. = Magyar Könyvgyűjtő 2. 2002. 2. 18-19.
39. FODOR Péter: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciója. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 11. 2002. 8. 3-14.
40. MÁTRAHÁZI Zsuzsa: Látogatóban a Szabó Ervin Könyvtárban. = Magyar Könyvgyűjtő 2. 2002. 10. 4-5. A központi könyvtár ma információs központ.
41. SÓRON László: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tulajdonosának szakmai véleménye a megvalósult beruházásról. = Műszaki Tervezés 42. 2002. 6. 16-17.
42. FODOR Péter: A város könyvtára. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. 2002. 10/11. 393.
43. FODOR Péter - SÓRON László: Szempontok, megfontolások a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciójához. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. 2002. 10/11. 434-438.
44. BÉNINÉ VIRÁG Mária - NAGY Anna: Informatikai fejlesztés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban tegnap és ma. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. 2002. 10/11. 405-415.
45. GÓCZA Julianna - KARBACH Erika - SÁNDOR P. Tibor: Szakgyűjteményi feladatok Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban: hagyomány és változás. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. 2002. 10/11. 426-433.
46. KATSÁNYI Sándor - KISS Jenő: A Fővárosi Könyvtár szerepe Budapest információ ellátásában: történeti áttekintés. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. 2002. 10/11. 394-400.
47. KISS Katalin: Közhasznú információs szolgálat a Böngészőben. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. 2002. 10/11. 420-425.
48. PAPP István: Megújulás után, megújulás előtt. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. 2002. 10/11. 4 p. A könyvtárról szóló tematikus szám bevezetője.
49. TÉCHY Tünde: Az olvasószolgálat és a tájékoztatás megújulása a FSZEK központi könyvtárában. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49. 2002. 10/11. 416-419.
50. TÖRÖK Albert: A legjobb könyveket a legtöbb olvasónak. Szabó Ervin igazgatásával

- kilencven éve született a Fővárosi Könyvtár. = Népszabadság 2002. jan. 2. 28.
51. M. Zs. : Még tart a roham a Szabó Ervin Könyvtárban: miből tanuljanak az egyetemisták, főiskolások. = Magyar Hírlap 2002. jan. 21. 8. A központról.
52. GAZSÓ Rita: Ósnyomtatványok a Szabó Ervin Könyvtárban: a korszak minden kiadványát, nyelvi területi és terjedelmi szempontok nélkül azonos igényességgel tárták fel. = Magyar Nemzet 2002. febr. 12. Pest-Buda mell. 24.
53. LOCSMÁNDI Andrea: Egy év múlva lehet új könyvtára Erzsébetnek. = Magyar Hírlap 2002. febr. 18. 8.
54. PÓSA Zoltán: Megújuló könyvtárhálózat: gondok az áfatörvény miatt - a szaktárca forrást ígért a kompenzencióra. = Népszabadság 2002. márc. 10. 15. ill.
55. GAZSÓ Rita: Térképek a XVIII. századi Pest-Budáról: kuriózumok is láthatók a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének kiállításán. = Magyar Nemzet 2002. márc. 18. 24.
56. GYURKOVITS Tibor: Gutenberg tér. = Élet és Irodalom 2002. ápr. 12. 11. A könyvtár bezárása kapcsán.
57. RADOS Virág: Égésnyomok javítva. = Népszabadság 2002. ápr. 18. mell. 40. Klinda Máriával készült interjú.
58. CSORDÁS Lajos: Klósz György meglepetései: nemcsak Budapest fotográfusa volt. = Népszabadság 2002. máj. 6. 33. Kiállítás Lugosi Lugo László által új albumának nyomataiból.
59. FARKAS Petra: Könyv (tár) ajánló. = Medikus 12. 2002. máj. 15. Központi Könyvtár.
60. D. V. G.: Francia könyvadomány. = Népszabadság 2002. jún. 6. 33. ill. A BNP Paribas Bank Alapítványa háromszáz kötetnyi adománya.
61. Könyvet házhoz. = Köznevelés 58. 2002. 33. 2. ill. Októbertől az egész fővárosban.
62. BALÁZS Éva: Házhoz viszik a könyvet az idősek embereknek. = Metro 2002. okt. 11. mell. Dél-Pest. II.
63. Átadták a megújult Gazdagréti Könyvtárat. = Könyvtári Levelező/lap 14. 2002. 12. 38-39.
64. BECZKAY Annamária: A leglátogatottabb a Szabó Ervin Könyvtár: a megújult budapesti bibliotéka már a kikapcsolódni vágyó olvasókat is tudja fogadni. = Magyar Hírlap 2002. nov. 26. 10. Központi Könyvtár.
65. HERCZEG Dóra: Egy héten belül két új könyvtár nyílik: ma már az internetezési lehetőségét is biztosítják az olvasótermekben. = Népszabadság 2002. dec. 12. 25. Kálvária tér 12. és Nagyszében tér 1.
66. HERCZEG Dóra: A Kálvária tér könyvtára: ezerkétszáz olvasó, tizenhét ezer kötet. = Népszabadság 2002. dec. 17. 25. ill.

KÖNYVTÁRAINK MUNKÁJÁRÓL - 2003

67. FODOR Péter: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkája 1999-2001. = Föv. Szabó Ervin Könyvtár évkv. 27. 2003. 5-14.
68. A város könyvtárnoka, konferencia Szabó Ervin születésének 125. évfordulója alkalmából. 2002. október 10. Szerk. Horváth Zsolt, Kiss Bori, Sándor Tibor. Bp. FSZEK, 2003. 134 p. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban közleményei, 2.) FODOR Péter: Bevezető p. 13-17. ism. FODOR Béla. = Könyvtári Figyelő 13. (49.) 2003. 3. 623-626. ism. VAJDA Kornél. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 12. 2003. 12. 58-59. ism. DANKÓ Imre. = Könyvtári Levelező/lap 16. 2004. 2. 34-35.
69. KONOK Péter: Kerekasztal-konferencia Szabó Ervin születésének 125. évfordulóján. = Múltunk 48. 2003. 1. 277-286.
70. Megkérdeztük dr. Fodor Pétert...(A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciójáról). = Könyvtári Híradó 2003. 1/2. 1-4. Kapuvári Zsuzsa interjúja.
71. KORENY Ágnes: Európai uniós információ a megyei könyvtárakban és a FSZEK Központi Könyvtárában. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. 2003. 6/7. 295-297.
72. KISS Katalin - OLÁH Krisztina: Az internet mindenkié: használóképzés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárában. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. 2003. 8. 318-323.
73. SÁNDOR Tibor: Önszerveződő helyi társadalom - történelmi változatok, új formák. Beszámoló a Helyismereti Könyvtárosok X. Országos Tanácskozásáról. = Könyvtári Levelező/lap 15. 2003. 8. 8-12. A Budapest Gyűjtemény szervezésében.
74. BARTOS Éva: Meghalt Kiss Jenő (1933-2003) = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 12. 2003. 9. 17-18.
75. FODOR Péter: Kiss Jenő (1933-2003) = Könyvtári Levelező/lap 15. 2003. 9. 3-5. Búcsúztató.

76. GULYÁS Lászlóné: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Borsodban. = Könyvtári Levelező/lap 15. 2003. 11. 33. Az Összefogás a könyvtárakért fórumon elhangzott Fodor Péter főigazgató beszámolója.
77. GÓCZA Gyuláné: Az ODR egy tagkönyvtár szemszögéből: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Gyűjteménye. = Könyvtári Levelező/lap 15. 2003. 12. 3-5.
78. Felújították a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Kálvária téri könyvtárát. = Könyvtári Levelező/lap 15. 2003. 1. 28. ill.
79. TÓTH József: Budapest könyvtára. = Városunk 6. 2003. 1. 4.
80. TAVASZY Noémi: Exlibris-pályázat és kiállítás [a] Fővárosi Gyermekek-könyvtárban. = Kisgrafika 42. 2003. 1. 8. ill.
81. K. K.: Családi szombatok a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban. = Könyvtári Levelező/lap 15. 2003. 2. 33-34. ill.
82. Régi-új könyvtár nyílt a Józsefvárosban. = Metro 2003. febr. 28. II. Kálvária téri.
83. Sz. A.: Megnyílt a Szabó Ervin könyvtár. = Pesterzsébet online 2003. márc. XX., Bíró Mihály u. 7. 2003. jan. 23-án.
84. PÓSA Zoltán: Korszerűsödő bibliotékák Budapestben: a Szabó Ervin Könyvtár szakemberei a hálózat megújítását végzik. = Magyar Nemzet 2003. márc. 5. 14.
85. CSORDÁS Lajos: Kilencet táncoltak nyugóráig: százötven év pest-budai mulatságai. = Népszabadság 2003. márc. 10. 25. A „pest-budai vigasságok” című kiállításról.
86. Könyvtárávató a Nagytétényi úton. = Metro 2003. márc. 31. 7. Nagytétényi út 264.
87. Új részleg a Szabó Ervin Könyvtárban. = Metro 2003. márc. 31. 15. British Council információs részlege a Központban.
88. KÓSA Judit, N. Sorban állás helyett kattintás. A ronggyá olvasott könyvek felkerülnek az internetre. = Népszabadság 2003. ápr. 8. 11.
89. KÓSA Judit, N. Könyvtár, park, körönd. Három budapesti helyszín az Europa Nostra díjazottja. = Népszabadság 2003. máj. 29. 11. ill.
90. KÓSA Judit, N. A könyvtár csönget egy picit (Lelőhely). = Népszabadság 2003. jún. 6. 11. A mozgókönyvtár történetéhez.
91. Nyitva tartás, nyári szünet, felújítás a könyvtárakban. Serfőző Melinda interjúja. = Népszabadság 2003. jún. 28. 16.
92. Hogyan működik a FSZEK? Szanyi Erika interjúja. = Világgazdaság 2003. júl. 11. 8.
93. Könyvtár a hajdani Márkus-villában. = Budai polgár 2003. júl. 24. Márkus Emília Hűvösvölgyi úti villájában.
94. Minden tizedik fővárosi könyvtár-látogató. = Magyar Hírlap 2003. aug. 15. 14.
95. IGNÉCZI Lilla: Nagyk és unokák a digitális könyvtárban. = Könyvtári Levelező/lap 2004. 8. 14-16. A Neumann Ház, a FSZEK és a BMK számítógépes programjai.

KÖNYVTÁRAINK MUNKÁJÁRÓL - 2004

96. FODOR Péter: Megújuló könyvtár. In: Magyar Könyvtárosok VI. világtalálkozója. Könyvtári Intézet, 2004. p. 141-148.
97. FUTALA Tibor: Szinopszis a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története c. monográfia 1979-2000. közötti részéhez. = Könyvtári Figyelő 14 (50.) 2004. 2. 359-363.
98. KATSÁNYI Sándor: Látomás és indulat a fővárosi könyvtár történetében. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 13. 2004. 4. 28-43. Szabó Ervin, Toldy László, Kőrösy József könyvtár-építési elvei.
99. KATSÁNYI Sándor: Szabó Ervin könyvtár-ideálja. Százéves patina. = Élet és Tudomány 2004. 51/53. 1667-1671.
100. KATSÁNYI Sándor: Indexek, könyvzúzdák, könyvtárosok: Könyvkivonások a Fővárosi Könyvtárban 1945-1950. = Könyvtári Figyelő 14 (50.) 2004. 3. 513-523.
101. FODOR Péter: A jelen és a jövő útján: beszélgetés Budapest könyvtárának főigazgatójával. [riporter] Muzsay András. = Városunk 7. 2004. 3. 5. ill.
102. SÁNTHÁNÉ ANTAL Sára: Budapestről betűkben és bitekben: áttekintés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének kiadványairól. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 13. 2004. 9. 44-51.
103. Jubileum a fővárosi könyvtárban. = Könyvtári Levelező/lap 16. 2004. 11. 30-35.
104. KISS Katalin - EGRI Krisztina: Újabb felhasználóképző tanfolyamok a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 51. 2004. 12. 394-400.
105. SERFŐZŐ Melinda: Megújult könyvtár a 7. kerületben. = Népszabadság 2004. jan. 21. 15. ill. Átadták a megújult Rottenbiller utca 12. sz. alatti könyvtárát.
106. Könyvtáros kisasszonyok csábítása: izorgia az

- Egyetemi és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár körül. Goldmann és Stoczek írása. = Népszabadság 2004. febr. 4. mell. 6. ill. A Központi Könyvtár kávézójáról és hangulatáról.
107. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár százéves. = Metro 7. 2004. febr. 19. 6. Fodor Péter főigazgató a könyvtár rekonstrukciós munkálatairól, tervekről.
 108. Szabó Ervintől a „biblioplazáig”. = Népszabadság 2004. febr. 19. 12. ill.
 109. NEDBÁL Miklós: Évfordulót ünnepel a Szabó Ervin Könyvtár. = Magyar Nemzet 2004. febr. 19. 14.
 110. Ünnepel a Szabó Ervin Könyvtár. = Népszava 2004. febr. 19. 6.
 111. Százéves a Szabó Ervin Könyvtár. = Magyar Hírlap 2004. febr. 19. 14.
 112. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár százéves. = Metro 2004. febr. 19. 6.
 113. CSORDÁS Lajos: Száz év a fővárosi könyvtárban: Hamvas Bélára néha panaszkodtak az olvasók. = Népszabadság 2004. febr. 20. 11. ill.
 114. HAKLIK Norbert: Gutenberg-galaxis a fővárosi peremén. = Magyar Nemzet 2004. márc. 10. 15. A X. kerületi főkönyvtár és a XXII./1-es fiókkönyvtár.
 115. Pályázat ifjú meseíróknak. = Magyar Hírlap 2004. márc. 11. 14. Janikovszky Éva meseírópályázat meghirdetése.
 116. K. K. A. Könyvtári mesék. = Népszabadság 2004. márc. 16. 16.
 117. BENEDETTI Gábor: Elég lenne kevesebb könyvtár. Budapesten a kicsiket fenyegeti a bezárás veszélye. = Könyvtári Levelező/lap 2004. 3. 29. Eredetileg megjelent Magyar Hírlap 2004. márc. 17. 7.
 118. SCHWEITZER Klára: Egy könyvtár védőszárnyai. = Népszabadság 2004. ápr. 8. 11. Ötvenes évekbeli (családi) emlékei a fővárosi könyvtárban.
 119. GYÁNI Gábor: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár: százéves jubileum. = Városunk 7. 2004. 3. 1, 3. ill.
 120. Megújul a Kassák könyvtár. = Zuglói lapok 2004. máj. 4. 9. XIV., Uzsoki u. 57.
 121. Ifjú meseíróknak osztottak díjakat. = Metro 2004. jún. 1. 6. A Janikovszky Éva meseírópályázat nyertesei.
 122. FARKAS Tímea: Megújuló könyvtárak: vonzó az internetezési lehetőség. = Népszabadság 2004. jún. 9. 8. A megújult, modern kerületi könyvtárakról.
 123. Ha kell, nyáron is házhoz megy a könyvtáros. = Metro 2004. aug. 5. 5.
 124. Átadták az új könyvtárat. = Rákosvidék 15. 2004. 7. 8. A Kelet-Pesti régió új könyvtárának (Pécelyi út) ünnepségéről.
 125. B. T. : Olvasni négy napon át. = Népszabadság 2004. szept. 6. 19. A Liszt Ferenc téri gyermekkönyvtárban.
 126. BAKK-DÁVID Tímea: Ervin és a „talján gazember”. = Népszabadság 2004. szept. 21. Bp. mell. 11. Könyvtártörténeti kiállítás a Központi Könyvtár kisgalériájában.
 127. Ünneplő bibliotéka. = Magyar Hírlap 2004. szept. 26-27. 21.
 128. OROSHÁZI Csilla - SZABLYÁR Eszter: Metropolitan Ervin Szabo Library. = Népszabadság 2004. okt. 6. Diploma mell. 2.
 129. 2004. november 4. Társadalomtudományi gyűjtemények Magyarországon. Hagyomány és korszerűség. Konferencia a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 100 éves jubileuma alkalmából. http://www.mke.oszk.hu/programok/fszek100k_onfv.htm

Sára Antal

DIE HAUPTSTÄDTISCHE ERVIN SZABÓ BIBLIOTHEK VON 2002 BIS 2004 IM SPIEGEL DER PRESSE. ZUSAMMENGESTELLT VON SÁRA ANTAL

Die Zusammenstellung enthält sowohl die Aufsätze, die über die Tätigkeit unserer Bibliothek und über die Bibliotheksgebäuden veröffentlicht wurden, als auch die Artikel und Nachrichten die, in der Tagespresse und Wochenzeitungen zwischen 2002 und 2004 erschienen.

TARTALOMJEGYZÉK

| | |
|--|-----|
| In memoriam Kiss Jenő | 5 |
| JELENTÉS | |
| FODOR PÉTER: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkája (2002–2004) | 7 |
| Elismerések, kitüntetések | 34 |
| Vezető munkatársak a FSZEK-ben | 39 |
| Tanulmányutak | 40 |
| Pénzügyi mutatók. A könyvtár gazdálkodásának főbb adatai (2002–2004) | 42 |
| Statisztikai mutatók | 54 |
| TANULMÁNYOK | |
| PÓK ATTILA: A magyarság, mint európai bűnbak | 65 |
| GYÁNI GÁBOR: Modernitás és hagyomány a nagyvárosi fejlődésben, különös tekintettel Budapestre | 75 |
| BÉNINÉ VIRÁG MÁRIA: Informatikai fejlesztés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (2002-2004) | 99 |
| PAPP ISTVÁN: Felújított könyvtárak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában (2002-2004) | 116 |
| FODOR BÉLA – SÁNDOR TIBOR: 100 éves a fővárosi könyvtára. A centenáriumi emlékkiállítás katalógusa | 157 |
| KARBACH ERIKA: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Szociológiai gyűjteményének 30 éve (1973-2003) | 174 |
| MURÁNYI PÉTER: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szociológiai adatbázisáról egy kívülálló szemével | 195 |
| REISZ LÁSZLÓ: A digitalizálás és a Magyar Társadalomtudományok Digitális Archívuma | 212 |
| KLINDA MÁRIA: Proveniencia-kutatás és egy elveszettnek hitt esztergomi brevárium a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban | 226 |
| SZABÓ ÁGNES: Friedrich Bernhard Werner vedutáskönyve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében | 238 |
| SÁNTHÁNÉ ANTAL SÁRA: Válogatott bibliográfia Budapest történetéhez (2002-2004) | 289 |
| SÁNTHÁNÉ ANTAL SÁRA: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a sajtó tükrében (2002 – 2004) | 357 |

CONTENTS

| | |
|-----------------------|---|
| In memoriam Jenő Kiss | 5 |
|-----------------------|---|

REPORT

| | |
|---|----|
| PETER FODOR: Report on the Activities of the Metropolitan Ervin Szabó Library (2002–2004) | 7 |
| Honours | 34 |
| Library management | 39 |
| Study tours abroad | 40 |
| Financial report | 42 |
| Statistics | 54 |

ESSAYS

| | |
|--|-----|
| ATTILA PÓK: Hungarians as a European Scapegoat | 65 |
| GÁBOR GYÁNI: Modernity and Tradition in the Metropolitan Development with Special Regard to Budapest | 75 |
| MÁRIA VIRÁG: IT in the Metropolitan Ervin Szabó Library (2002-2004) | 99 |
| ISTVÁN PAPP: Renovated Branch Libraries in the Network of the Metropolitan Ervin Szabó Library | 116 |
| BÉLA FODOR – TIBOR SÁNDOR: The 100-year-old Metropolitan Library. The Catalogue of the Centenary Exhibition | 157 |
| ERIKA KARBACH: The 30-year-old Sociological Collection of the Metropolitan Ervin Szabó Library /1973-2003/ | 174 |
| PÉTER MURÁNYI: An Outsider's Notes on the Sociological Database of the Metropolitan Ervin Szabó Library | 195 |
| LÁSZLÓ REISZ: Digitization and the Hungarian Digital Archive of Social Studies | 212 |
| MÁRIA KLINDA: Provenience Research and a Brevarium Strigoniese Believed Lost in the Metropolitan Ervin Szabó Library | 226 |
| ÁGNES SZABÓ: Friedrich Bernhard Werner's Veduta Book in Budapest Collection of the Metropolitan Ervin Szabó Library | 238 |
| SÁRA ANTAL: Selected Bibliography of Budapest History (2002-2004) | 289 |
| SÁRA ANTAL: The Metropolitan Ervin Szabó Library in the Press (2002-2004) | 357 |

INHALT

| | |
|--|-----|
| In memoriam Jenő Kiss | 5 |
| BERICHT | |
| PETER FODOR: Bericht über die Tätigkeit der Hauptstädtischen Ervin Szabó Bibliothek (2002–2004) | 7 |
| Anerkennungen, Auszeichnungen | 34 |
| Die Leitungsmitglieder | 39 |
| Studienreisen | 40 |
| Finanzielle Indikatoren | 42 |
| Statistiken | 54 |
| STUDIEN | |
| ATTILA PÓK: Das Ungartum als der europäische Sündenbock | 65 |
| GÁBOR GYÁNI: Modernität und Tradition in der großstädtischen Entwicklung mit der Hinsicht auf Budapest | 75 |
| MÁRIA VIRÁG: Informationstechnologie-Entwicklung in der Hauptstädtischen Bibliothek Ervin Szabó (2002-2004) | 99 |
| ISTVÁN PAPP: Renovierte Bibliotheken im Netz der Hauptstädtischen Bibliothek Ervin Szabó | 116 |
| BÉLA FODOR - TIBOR SÁNDOR: Die Bibliothek der Hauptstadt ist 100 Jahre alt. Der Katalog von der Gedenkausstellung der Hundertjahrfeier | 157 |
| ERIKA KARBACH: Die 30 Jahre der soziologischen Sammlung von der Hauptstädtischen Ervin Szabó Bibliothek | 174 |
| PÉTER MURÁNYI: Als Außenstehender über die soziologische Datenbank der Hauptstädtischen Bibliothek Ervin Szabó | 195 |
| LÁSZLÓ REISZ: Die Digitalisierung und das digitale Archiv der ungarischen Sozialwissenschaften | 212 |
| MÁRIA KLINDA: Herkunft-Forschung und das verloren geglaubte esztergomer Breviarium in der Hauptstädtischen Bibliothek Ervin Szabó | 226 |
| ÁGNES SZABÓ: Das Veduta Buch von Friedrich Bernhard Werner in der Budapest Sammlung der Hauptstädtischen Ervin Szabó Bibliothek | 238 |
| SÁRA ANTAL: Die Hauptstädtische Ervin Szabó Bibliothek von 2002 bis 2004 im Spiegel der Presse | 289 |
| SÁRA ANTAL: Ausgewählte Bibliografie der Geschichte von Budapest 2002-2004 | 357 |

